D. DIONYSII

CARTHVSIANI IN EVAN-
gelium Iohannis enarratio præclara admodũ,
ex altera eaq; diligẽtiſſima ad archetypon
recognitione, repurgatis mendis
quibus ſcatebat pluribus,
quàm diligentiſſime
excuſa, cui Index
contentorum
præfertur.

PARISIIS.

Apud Anthonium Iurianum, ad inſigne
Galli, via ad D. Victorem.

1548

INDEX EORVM QVAE PRAECIPVA habentur in enarratione Euangelij secundum Iohannem.

A

A nobis ipsis nil possumus & tamē possumus quicquid pręcepit nobis deus 109.a
Abrahā quomodo diem Christi vidit 139.e
Absconsio Christi. 140.d
Actiua verbis generatio 5.c
Aduent' Christi duplex. 54.d
Aeterna verbi generatio 5.a
Agnus Christus dictus. 29.f
Aliquid fit per aliud pluribus modis 7.a
Aliquid est causa alterius dupliciter 77.f
Aliquid dicitur deus multipliciter. 162.c
Amor multiplex. 184.b
Angelorum malorum ante casum nobilitas 135.c
Animam ponere an dilectio maxima. 219.e.
Apostoli dicuntur maiora fecisse miracula quàm Christus quomodo 207.d
Apostolatus & prophetia impiis etiam dantur 110.a
Aquæ probaticæ piscinæ cur deus tantam vim contulit. 75.c
Arguere mundum de peccato, iustitia, & iudicio, quomodo. 216.c
Arrij lætalis error. 20.e

B

Balaam an verus propheta. 176.c
Baptizasse quomodo Christus dicatur 57.b.62 e
Baiulatio lecti à sanato quid signat. 76.d
Beatitudo seu fruitio diuina dupliciter cōsideratur. 203.e
Bethania quomodo interpretatur 167.f
Bonum & malū duplex. 141.d

C

Calciamēta Christi quę 29.a
Caluaria quid. 254.b
Caiphas an fuit verus propheta. 176.b
Caiphæ consilium erroneum multipliciter fuit 175.b
Christus quomodo stetit in medio horum 27.e
Christus cum rex omnium sit, cur specialiter rex Israel dicatur 36.f
Christum crescere oportere quomodo 59.f
Christum à patre audire quomodo 60.d
Christus est in hoc mundo cū fidelibus variis modis 143.b
Christus clarificatus egresso Iuda quadrupliciter intelligitur 200.e
Christus quomodo descendisse de cœlo dicatur qui locum non mutat 51.a
Christi clarificatio multiformis. 183.c

Christus

Christus cur reliquit Iudæam. 63.a
Christus non erat sub lege. 64.c
Christus quomodo de cruce à nobis deponendus. 258.e
Cibus multiplex in scripturis. 69.a
Claritatem ab hoīe quomodo Christus non quærit 88.f
Contemplatiui vbi resident. 168.c
Creatura rationalis siue irrationalis consideratur dupliciter. 257 c

D

Dedicatio templi Hierusalem triplex 158.f
Dæmonū mira potestas.ibi. d
Deum nemo vidit vnquā quomodo 22.f
Deus mouet vnūquēq; secundum propriā naturam. 102.b
Deus cur dicitur specialiter de⁹ alicui 264.b
Deus aliquid dicitur multipliciter 162.c
Deus quomodo dicatur factus 157.c
Diabolus homicida dicatur ab initio quomodo 158.a
Diabolus introire hominē quo modo dicatur 199.f
Dilectionis rationes multæ. 79.c
Dilectio dei & proximi insepa rabiles sunt 201.f
Dilectio dei qua à deo præuenti sumus est causa omnis boni in nobis 157.d
Dilectio trinitatis ad nos æter na est 211.d
Diligere proximum quomo nouum dicitur mandatum. 201.c
Dissensio doctorum de Maria Magdalena est resoluta. 164.b
Diuersi diuersimode Christū secuti sunt 90.f
Diuersa iustorum genera. 56 c
Doceri quomodo conuenit Christo 130.b
Doctrinam Christi non esse suam, quomodo intelligatur 113.f
Duo pisces quid signant. 95.c
Duo mira in miraculis Christi sunt pensanda 162.f
Duo documenta in cœna præcipua dedit Christus suis 198.c
Duplex electio 220.e

E

Ebionis atque Cherinthi error 3.e
Effectus sacramenti Eucharistiæ 106.d
Eiectio vendentium & ementium de templo 42.d
Emanatio ad intra & ad extra 4.c
Eucharistiæ sacramento tria insunt 105.a
Eucharistiæ sacramentum ad quid institutum 107.e
Esurire, sitire, æstuare, & fatigari, quomodo dicitur Christus 63.e

Excessiua dilectio rationem non pensat 262.a
Ex deo esse tripliciter 136.e

F

Fides quid 203.c
Fides nititur certo fundamento 70.e
Filius quomodo non potest à se quicquam facere 78.d
Filius hominis clarificatus quadrupliciter 200.e
Filii quare aliquãdo mõstruosi nascantur 141 f
Forsitan non semper sumitur dubitatiue, vide 128.a
Fugere pastori absurdum est 154.f
Fœmineum sexum consuetudo Hebræa mulierem vocat 262.e

G

Gazophylacium quid. 128 b
Gloria in scripturis diuersimode sumitur 18.b
Granum frumenti Christus quomodo 184 a
Gratia spiritus sancti quomodo aqua dicatur 64.e
Gratia quomodo gratis confertur si datur merito Christi 21.e
Gratia gratis data quid 19 e
Gratia triplex in Christo. 18.f
Gratiæ plenitudo in Christo an aliquid magnum 19.c

H

Hæreticorũ errores circa verbi incarnationem ponuntur. 17.d
Honor dei ante omnia expetendus 191.e
Homo interior & exterior. 135.a
Hominem malum non posse conuerti quomodo. 112.c
Humanitas Christi templum dicitur verbi 43.c
Hydriæ sex lapideæ quid significant 41.a

I

Idea quid 8.c
Iesus scribẽs in terra quatuor designauit 123.f
Iesus lux mundi quomodo. 125.b
Iesus suam diuinitatem ostendit dicens, ego sum principiũ 129.d
Iesus edoctus à patre quomodo. 130.c
Iesus liberauit omnes quomodo. 133 a
Iesus quomodo omnes diligit 193.e
Infidelis quomodo dicatur iã iudicatus 54.f
In sacramento altaris tria insunt 105. a
Incarnationis Christi misteria 16.c
In nomine Iesu aliquid petere à patre quomodo 208.b
Intentionis seu finis boni, opus bonum 224.e
In iudicio quatuor considerantur 81.c
Iohannis euangelistæ laudes. 2.c
Iohannes quomodo negat se esse prophetam 26.b

Iohan-

Iohannes quõ indignus calciaméta portare qui dignus fuit baptizare Christũ. 28.c
Iohannes si nesciuit Christum quõ testis eius fuit 30.e
Iohannes baptista nullum signum fecit 163.e
Iudas qlis fuerit ab initio electionis ad apostolatũ. 110.a
Iudas si electus quomodo prescitus ibidem.d
Iudæi quõ nũquã audisse vocẽ patris intelligantur 87.b
Iudæi increduli multipliciter enarrauerunt 101.f
Iudicij veritas multa requirit 116.c

L

Laudare se Christus & sancti potuerunt 126.b
Lazarus fœtidus & quatriduanus quid repræsentet 172 b
Lazari suscitatio non potuit esse nisi à deo 164.f
Lazarũ quærunt potius principes interficere quàm cæcum illuminatum 180.b
Lex multiplex 161.f
Libertas appetenda quæ. 132.a
Liberauit oẽs xp̃s quõ. 133.a
Lithostratos quid 252.f
Lucerna ardens dicitur Iohannes baptista 86.b
Lumen quõ habet qui Christum sequitur 125
Lux multiplex 13.d

M.

Maria Magdalena tãgere christum quare prohibita 263.f
Male operãtiũ gña multa. 56.a
Martha quõ sororẽ silẽtio vocauerit cũ locuta sit. 170.c
Messias quid 33.e
Messis dicitur collectio hominum 69.d
Metreta quid 39.a
Miracula ad quid ordinantur. 111.c
Miraculũ ꝓprie dictũ 46.f
Miraculorum virtus à deo est. 145.b
Missio filij dei duplex 86.f
Moyses legẽ dedit sed nõ gratiã qua impleretur 22.c
Moyses scripsit de Christo dupliciter 34.f
Mortui quõ dicãtur audire vocem filij dei 82.e
Mõstruositas ꝑlis vñ. 148.d
Mundus diuersimode accipitur 14.e
Mutatio aquę invinũ an primũ miraculũ domini Iesu 39.f
Mulier pariens quæ 229.c

N

Nardus quid 178.a
Naturalia in demonibus integra permanserunt 135.e
Nemo nouit patrẽ nisi filius, quõ hoc verum sit 23.c
Nequitia semper timẽda. 56.f
Non sitire in æternum dupliciter 65.b
Nuptiis adesse voluit Christus multis de causis 37.f
Nuptiæ multiplices in scripturis ponuntur. 40.c

O

Oculos cur Christus in cœlum leuauerit 172.e, Item. 233.f

Oratio mixta preconiis efficacissima ad impetrandũ. 181.f
Orationis cõditiones 208.f
Orationi exaudiendæ tria requiruntur 230.c
Orat xp̃s patrẽ potius q̃ seipsũ secundũ quod deus est. 173.b
Originale peccatũ q̃uo vnum cũ pluraliter dicatur in peccatis natus es totus 148 e
Origenis excusatio de hæresi. 11.f

P

Parasceue quid 253.a
Passio Christi exaltatio dicitur multis de causis 52.b
Passio Christi contulit futura quæ præstant iam facta. 57.e
Passiones naturales sunt animę & corpori cõmunes.198.f
Pastori bono quid op⁹ sit. 151.c
Pater facit opera Christi dupliciter 202.a
Pax qd & in quo cõsistit.213.d
Pecator dicitur multipliciter, quem non audit deus. 147.f
Peccata auferre nõ potuit pura creatura 30.a
Peccatã mũdi quomodo Christus tollere dicatur 29.f
Pedes aliorum lauare expedit multis de causis 197.b
Pelagij error reprobat̃. 217.a
Petrus an prim⁹ lauatus. 194 f
Petrus peccasset mortaliter si Christo non cõsensisset in lotione pedum 195.c
Philippi apostoli laus 183.
Pilatus se propriis verbis dãnauit 252 d
Pluralitas personarum an Iudeo possit probari ratione naturali 10.d
Proprium dei quid 36.c
Præceptorum obseruationis fructus 209.b
Pręceptũ de diligendo ꝓximo cur dicatur nouum 201.f
Prædicatio Apostolorũ messis fuit & seminatio seu semen 70.b
Prælatorum præclaræ conditiones 152.a
Principium quomodo Christ⁹ dicatur 129.c
Prædestinatio nõ est ex meritis nostris. Sed reprobatio est ex nostris demeritis 160.b
Prima cõuersio mẽtis ad deum dei donum est 217.e
Propheta an xp̃s fuerit. 93.d
Prophetã acceptum nõ esse in patria q̃uo intelligendũ. 71.a
Propheta est etiã de præteritis & præsentibus 66. d
Puer in scripturis dicitur tripliciter 67. b
Punitio in quo cõsistit 141.d
Purgare dicitur deus fideles multis modis 216.d

Q

Quãta certitudo sit fidei. 62.c
Quatuor in iudicio considerantur 81 c
Quatuor fecit Christus miracula magna vno tẽpore. 98.a
Quatuor ex charitate amanda 219.d
Qualem decet esse pastorem. 155.c. Item.151.f

Quando pastoribus liceat fugere 155.e

Quadruplex caussa amandi deum 51.c

Quinq; panes hordeacei quibus refectio facta est, quid significent 94.d

Quis tenebras diligit magis quàm lucem 55.e

Quicunque peccat aliquo modo odit lucem 56.b

Quid est, voluerũt eum facere regem 96 b

Qui quærit propriam gloriam furtum committit 114.f

Quomodo dicitur deus magnificari à nobis 59.f

Quo die creditur Lazarus à Christo suscitatus 174.c

Quomodo Pilatus idololatra timuit audito q̃ Christus dixit se filium dei 251.f

Quomodo Christus dilexit nos, ita inuicem diligere debemus 201.d

R

Ratio dñi & magistri quomodo Christo dicitur conuenire secundum diuinam naturã atque humanam 196.e

Rectitudo iudicii multa exigit 116.c

Res dicitur à cognoscente cõprehendi dupliciter 24.b

Rex Israel quemadmodum Iesus dicatur & sit 180.e

Rex vtriusque testamenti fuit Christus 249.c

Resurrectio Christi prænunciata vbi 260.e

S

Sabellii error 6.b

Sacramentum Eucharistiæ à Christo institutum dupliciter 104.d

Sacramẽta nouæ legis ad quid ordinantur 106.c

Samaria vbi sita 63.b

Sanctus sanctorum Christus secundum vtranque naturam 136.c

Secta triplex apud Iudæos. 27.a

Scænophegia quid 111.a

Scrutatio diuinorũ quædã bona, quædã verò curiosa. 88.b

Sciẽtia dupliciter sumit. 169.b

Secularis potestas nõ est spernenda 73.d

Seruus multifariam sumitur in scripturis 132.b

Serpẽs æneus in deserto erectus quomodo figura xp̃i. 51.f

Sex modis flagellat deus hominem 142.b

Si Christus nõ orauit pro mũdo quomodo in cruce ait pater ignosce illis 236.e

Similitudo est causa amoris. 221.e

Sitis tripliciter sumitur. 65.d

Somnus in scripturis diuersis modis sumitur 166.e

Spiritus sanctus dicitur spiritus veritatis propter diuersas causas 210.a

Spũs dicitur cõsolator. 209.d

Spiritus sanctus multiphariam aqua dicitur 64.e

Spiritus quare non datus visibiliter

ſibiliter ante Chriſti reſurre-ctionem 120.f
Sponſa Chriſti triplex 58.f
Stadium quid 97.c

T

Tentare quomodo deus dicitur 91.f
Theologię & philoſophię differentia ponitur 3.c
Tota vita Chriſti fuit ſatisfactoria pro peccatis mundi, 33.c
Triplex error circa deum fuit. 14.c
Triclinium quid 39.b
Trahi diuerſi diuerſimode dicuntur 102.c
Tractus à patre quomodo factus ibidem.b
Triplex mendacium 135.f
Tripliciter pater pręclarificat Chriſtum 234.c
Tribus de cauſis obuiauerunt ſerui regulo 72.d
Turbatio in Chriſto quomodo 198.f
Turbauit ſemetipſum Chriſtus & fremit in Lazari ſuſcitatione, propter multa 171.c

V

Verbum tribus modis ſumitur 4.d
Verbum potius quàm pater, vel ſpiritus ſanctus incarnatum eſt 17.b
Verbum dicitur lux hominum dupliciter 9.d
Verbum cur potius dicitur caro factum quàm homo. 18.a
Verba dei affectuoſe audiẽda. 137.a
Veritas triplex in Chriſto. 20.a
Veritatem ſilere quomodo licitum 25.b
Veritatem faciens quomodo venire ad lucẽ dicatur 56.d
Via veritas, & vita quomodo Ieſus dicatur 205.b
Viſio quadriformis 22.f
Videre in ſcripturis ad omnes ſenſus refertur 138.c
Vitam ſe dixit Chriſtus per ſimilitudinem propter multa. 215.d
Vocat nos Chriſtus ad ſe quotidie multis modis 170.e
Voluntas in Chriſto duplex. 85.b
Voluntatẽ Chriſti facere quomodo 101.b
Vox quomodo dicitur verbũ præcedere quum ſint idem. 26.f

Z

Zelus quid proprie 42.e
Zelus duplex ibidem.

FINIS.

A

D. DIONYSII

CARTHVSIANI IN EVANGELIVM secundum Iohannem Enarratio.

PROOEMIVM.

Go sicut aquæ ductus exiui à paradiso, & fluuius meus propinquauit ad mare: quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus. Increata atque fontana sapiētia dei, vnigenitus filius patris æterni, dominus noster Iesus Christus, ex quo humanam naturam super naturaliter induit, suppositaliterque assumpsit, homines mirabiliter sublimauit, atque ineffabiliter deificauit supernaturalibus donis ac gratiis, humanæ fragilitatis conditionem prorsus transcendentibus, suos ad implendo electos. Inter quos gloriosi apostoli sortiuntur primatum, quoniam primitias spiritus receperunt. Hos tanta virtute, potestate & gratia decorauit deus sublimis & benedictus, vt sanctitate, sapientia atque miraculis, vniuersos præcedere comprobentur, ipsis quippe etiam ordo rerum, naturalisque cursus mundi, & lex naturæ creatæ, inenarrabiliter extiterunt subiecti, in tantum vt ea quæ magni ac ingeniosi philosophi æstimabant, nec diuina virtute neque angelica potestate fieri posse, ipsi vberrime agnoscantur fecisse, mortuos suscitando, cæcos & claudos à natiuitate repente curando, dæmonibus imperando, venena sine læsione bibendo, in igne nullum supplicium sustinendo, archana cordium, futura quoque pure contingentia, certitudinaliter cognoscendo, beatorum angelorum frequentes apparitiones, alloquutiones, & admistrationes habēdo, imò ad libitum obtinendo. Denique, cum vsque ad christi passionem, rudes & formidolosi extiterint, subitò omni scientia scriprurarum omni facultate linguarum, itemq; insuperabili animi forti-

Eccle. 24.
B
Rom. 8.
C
Ista intelligēda sūt in communi, quia apostoli nō præferuntur virgini gloriosæ, nec Ioanni Baptistæ.
Acto. 3. 5. 14. 20.

D tudine, copiosissime sunt repleti. Verùm si ita non est, si hęc atque similia non fecerunt ac passi sunt, quomodo ipsi tam pauci impotentes, illiterati, ignobiles, totum pene mundum tam cito ad incomprehensibilē fidem ad arduisimam legem cōuertere, quomodo idololatriā extirpare, & demonū cultum destruere potuerunt? quos scimus omnē magicā artem, atque cum dæmonibus cōuentionē, sub æterne damnationis cōminatiōe prohibuisse, & ad vnius summi dei synceriſſimā dilectionē, & & claram notitiam, vniuersa documēta sua & opera ordinasse. Hos ergo dilectissimos homines fili' dei in terris ambulans, cum hominibus quoq; conuersans, vocauit collegit, instruxit, inter quos vnū in familiariſſimū puerum, in prædilectum discipulum, in sapientissimum Euāgelistā elegit, cui tanq̄ chariſſimo filio, tanquam castiſſimo atque pulcherrimo adolescenti, pio, dulcique iuueni, ampliora intime dilectionis demonstrauit indicia. Hic est sanctus apostolus, fœlix Euangelista, sacer Iohannes, cuius in hoc opere elucidandum vtcūque est Euāgeliū, prout spiritus veritatis præstare dignabitur. Hic igitur tanquā aquæ ductus exiuit à paradiso, tanquā præcipuus inter eos, qui non ex sanguinibus, sed ex deo nati sunt. Egressus est quoque à paradiso, id est, à Christi collegio, à primitiua ecclesia plena delitiis spiritus sancti. Præterea exiuit vt aquæ ductus, quia per ipsum fluxerunt, fusi ac de super propinati sunt nobis riui, seu aquæ sapientiæ salutaris, fluenta doctrinæ cœlestis, de quibus illustriſſimus Esaias predixit, Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. ¶ Fluuius autem huius aquæ ductus, fistulę seu organi spiritus sancti, est doctrina in Euāgelio sancti Iohannis cōtenta, quæ instar abūdantiſſimi fluminis cunctorū fideliū animas rigat, ab ignorātiæ siccitate, à vitiorū sterilitate, ab ardore libidinis eripit, radios sapiētiæ influēdo, rorem gratiæ imprimēdo, cœlestiū cōtemplationum gustum dulciſſimū (quo omnis caro desipiat) exhibendo. Porrò hic fluuius propter exundātiam ac redundantiam suam propinquauit ad mare, id est, ad abyssum sapientiæ, ad eum de quo ait scriptura, Fons sapientiæ verbū dei in excelsis. Quemadmodū enim omnia flumina egrediūtur à mari Oceano, secūdum quosdā, & reuertuntur in ipsum: sic omnis sapiētia fluit à deo, & reddit ac terminantur in eum, idcirco deus cōparat mari immenso. ¶ Sapiētia ergo Iohānis sanctiſſimi. quā nobis

Baruch. 3
E
Eccle. 15.
Esaiæ. 12.
F
Eccle. 1.

bis descripsit ac reliquit, huic mari propinquat. Primò, quoniam reducit mentes nostras ad deum totius sapientiæ splendidissimum fontem. Secundò, quia ob exuberantissimam plenitudinem suam, diuinæ & increatæ sapientiæ assimilatur, præsertim cum sit supernaturalis, æternæ lucis veritati innitens, & tanquam expressio taq; impressio increatæ scientiæ dei, quemadmodum imago apparens ac resultans in speculo, deriuatur à vultu inspicietis. Tertiò, quia Iohānes præ cunctis sanctæ theologiæ scriptoribus, apostolis, Euangelistis & prophetis, plenius, clarius atq; profundius loquitur de diuinis, in tantum vt de ipso deiformi Euangelista Iohāne, verificetur illud in ecclesia. Qui implet quasi physon sapiētiam, sicut tygris in diebus nouorum: qui adimplet quasi Euphrates sensum, & mittit disciplinā vt lucem, assistens quasi Gion in die vindemiæ. ¶ Doctrina ergo Iohānis propinquat mari, seu diuinæ sapiētiæ pelago tanq̄ materiæ & obiecto, circa quod eminenter versatur, ac singulariter tractat. Propterea quoq; doctrinā quasi antelucanum siue aurorā illuminat omnibus, id est, docendo præbet vniuersis fidelibus. Quemadmodum enim lux auroræ tenebras noctis propellit, atque ad meridianum iubar disponit: sic doctrina Iohannis, ignorātiæ & peccati abstergit caliginem, per luminis gratiæ infusionē, sicque ad claram ac beatificam dei visionem seu meridianum gloriæ lumen, adducit per euangelicorum documentorum custodiam. Et quoniam nunc per fidem ambulamus, non per speciem, cognoscentes per speculum in ænigmate, non facie ad faciem, ideo omnis illuminatio seu instructio vitæ præsentis, potius cōparatur auroræ, quam luci meridianæ.

[Margin: A; Eccle. 24.; B; 2. Cor. 5.; 1. Cor. 13.; C]

¶ De dignitate & excellentia sacratissimi Euangelistæ sancti Iohannis, & quod liber Euangelij Iohannis vniuersos scripturæ canonicæ libros excedit.

ARTICVLVS I.

Hic est discipulus, in tantum inter discipulos reliquos prædilectus à Christo, vt hac circumlocutione, Discipulus quem diligebat Iesus, significetur in præsenti Euangelio, quasi solum ipsum amasset. Ipse extitit vnus trium apostolorum, qui suscitationi puellæ, transfigurationi dominicæ, ac trinæ orationi

[Margin: Matt. 9.; Matt. 17.; Matt. 26.]

D Christi tempore passionis interfuerunt. Deniquc ipse solus
Iohan. 21. in cœna supra pectus Iesu recubuit seu quieuit, reclinans se
August. in sinu Iesu. Tuncque (secundum Augustinum & Bedam) ex
Beda. fonte dominici pectoris bibit, quod postea in Euãgelio propinauit, quod non est intelligendum quasi in hora illa imple tus sit spiritu sapientiæ, & illustratus à Christo euangelica veritate, præsertim cum ipso testante, dum post resurrectionem Maria Magdalene sibi retulisset dominum à monumen to sublatum, ipse sic esse crediderit: nondum enim sciebat (vt
Iohan. 21. ipsemet ait) scripturas. ¶ Quomodo ergo tunc bibit, nisi
Iohan. 20. quod ille recubit⁹ fuit signum ac dispositio, causa quoq; meritoria, in quantum ex magna dilectione processit, futuræ illuminationis spiritus sancti. Hunc Christus à nuptiis, vbi aquam in vinum conuertit, vocauit, vt recitat Beda, eique tẽ-
Iohan. 19. pore passionis matrem suam virgineam ac superdignissimã
E commendauit. Hic sanctus Apostolus in feruenti oleo missus, exiuit illæsus, quatuor mortuos suscitauit, totiusq; Asiæ rexit ac fundauit ecclesias. Ipse est præclarissimum iubar ec-
Dionysi. clesiæ, non duntaxat Euangelij, sed trium quoque epistolarũ & Apocalypsis radiosus descriptor. ¶ Præterea quantus fue rit in corde, diuini ac magni Dionysij innotescit in ea quam Iohanni misit epistola, vbi inter cætera loquitur, Aue verè dilectissime, verè amabilium & desiderabilium ac dilectorũ valde dilectissime. Denique quamuis tota scriptura canonica tractet de deo, tanquam de obiecto, specialiter quoque prophetæ, Apostoli & Euangelistæ loquuntur de Christo vt promisso vel misso, nihilominus euangelicum volumen san-
F cti Iohannis, vniuersis scripturæ codicibus ritè præfertur, quoniam de diuinitate ac trinitate, de diuinæ essentiæ vnitate, de personarum distinctione, de æterna atque diuina Christi generatione, & sancti spiritus processione, de duplici Christi natura, multiplici actione & vna persona, plenius, clarius atque profundius scribit. Ea quoque suppleuit: quæ alij Euangelistæ omiserunt, videlicet signa, documenta & opera facta à Christo ante incarcerationem Iohannis Baptistæ. ¶ Insuper de doctrina & sermonibus saluatoris Iohannes valde sublimis scribit, quam cæteri Euangelistæ, propter quod designatur in prophetica quatuor animalium visione,
Ezech. 1. Ezechieli ostensa per aquilam, quæ altius volat, solareque lu
Ezech. 10. men clarius inspicit. Scripsit autem Euangelium post alios Euange-

Euágelistas. Cùm enim demoraretur in exilio Pathmos, insurrexerunt in Asia & Epheso hæretici, asserentes Christum esse hominé purum, nec tempore præcessisse Mariam. Cùm ergo reuersus esset Iohannes à Pathmos ad Ephesum (prout Areopagita Dionysius ei prophetauit) rogatus ab episcopis Asiæ, vt de Christi diuinitate, de qua alij Euangelistæ pauca scripserunt, plenius scriberet, imò Euangelium Christi plenissime conscribendo elucidaret, quod tam præsentes quàm futuros damnaret errores, omniumq; credentium instrueret animos, quod spiritu sancto inuocato, & communi ieiunio ac prece præmissis, effecit, dicitq; Alcuinus, quod à tempore ascensionis Christi, per annos sexagintaquinque absq; adminiculo scribendi prædicauit. ¶ Ad huius igitur Euangelij sacrosancti elucidationem, tanto accedo humilius, & sancti spiritus illustrationem inuoco affectuosius, quanto sublimior est eius materia atque decliuior, ac insufficientior propriæ rationis intelligentia, sed nec intendo cursorie pertransire, neque extranea introducere, sed textus declarationi ac moralitati, viribus totis insistere.

A Diony. Alcuinus. B

¶ Expositio primi capituli.
In principio erat verbum.

ARTICVLVS II.

Hoc inter theologicum, philosophicumq; processum, seu inter theologiam & philosophiam distat ac interest, quod theologia seu sacra scriptura increatæ veritati innititur, atque per lumen gratiæ reuelatur: philosophia verò humanæ rationi, seu naturali inniti censetur, atque humano, ex consideratione rerum creatarum, studio inuenitur. Ex quo duæ aliæ differentiæ oriuntur. Prima, quòd theologiæ falsitas admisceri non valet, quoniam infallibili fundamento incumbit, & ab incommutabili veritate infunditur ac docetur, idcirco in his quæ fidei sunt, diuersa opinari, vel dubitare prorsus illicitum est. Philosophiæ verò diuersi miscentur errores, propter humanæ rationis caliginem. Secunda, quòd theologia exordium sumit à summo, ab ente primo, à deo altissimo: philosophia autem ab infimis inchoat, & paulatim ad summa

C

D ad summa conscendit,quoniam naturaliter intellectiua cognitio ex sensitiua procedit,& immaterialia atq; diuina per corporalia cognoscuntur,creator quoq; per creaturas,quẽadmodum ad Romanos fatetur Apostolus, inuisibilia dei per ea quæ facta sunt cognoscuntur,sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. ¶ Hinc ergo excellentissimus Euangelista, qui non cognouit literaturam,tanquam piscator & idiota,vsque ad annum circiter trigesimumprimum de diuinis,non lumine naturali,nec præuia notitia sensitiua,vel ex sensibilium consideratione instructus , sed radiaute spiritu sancto supernaturaliter & eminentissime doctus , ab ipso vniuersorum sublimi principio deo sancto ac adorãdo exorsus est. *In principio* (inquiens) *erat verbum.* Nempe,cum eius intentio fuerit Ebionis atque Cherinti hæreticorum,dicentium Christum esse hominem purum, hæresim reprobare,

Rom. 1. Psal. 70.

E conuenienter incepit à Christi diuinitate, ostendens quòd Christus non sit pura creatura,neque in tempore factus omnino,puta secundum se totum,sed verus deus & creator æternus. Itaque in principio,id est, in exordio temporis quo facta sunt omnia:iuxta illud Ecclesia. Qui viuit in æternum creauit omnia simul: de quo principio accipi potest id Genesis , In principio creauit deus cælum & terram. Erat verbum,id est, vnigenitus filius dei,quasi dicat,Inter alia non est creatum:sed illis per creationem incipientibus,ipsum veraciter erat,& inuariabiliter subsistebat.Sic exponendo excluditur error dicentium , quòd CHRISTVS non fuit prior virgine matre. Hunc quoque reor fuisse intellectum

Eccle. 8. Gene. 1.

F Euangelistæ,qui primo Euangelij sui verbo intendebat Cherinti & Ebionis heresiarcharum sui tẽporis errorem destruere, asserentium Christum ex Maria sumpsisse totius sui esse initium. Vel sic, In principio,hoc est, ante omnia secula, & ante tempora vniuersa in ipso æternitatis nunc,atque momento,de quo principio scriptum est,dicente ipso filio dei de patre æterno:Dominus possedit me ab initio viarum suarum,antequam quicquam faceret à principio,erat verbum, de quo Ecclesiasticus dicit,Fons sapientiæ verbum dei in excelsis. De quo ait Apostol⁹,Ipsum est ante omnes,& omnia in ipso constant. De hoc verbo potest intelligi illud Esaiæ, Egredietur de ore meo iustitiæ verbum,de quo per Psalmistam loquitur deus , Eructauit cor meum verbum bonum. Itemque,

Prou. 8. Eccle. 1. Coloss. 1. Esa. 45. Psal. 44.

Itemq;, Verbo domini cæli firmati sunt. Sic exponendo cō- A
funditur error filiorum perditionis elatissimi Arrii atq; Eu- Psal. 32.
nomii, affirmantium, quòd licet filius dei sit pura creatura,
nihilominus ante mundi creationem est genitus, & licet pa
tri non fuerit coæternus, tamen natura, dignitate & tēpore
prior est omnibus cæteris creaturis. Horum igitur hæretico
rum perfidiam sciens Iohannes futuram, sic exorsus est, In
principio erat verbum. Tertiò sic, In principio, id est, in deo
patre, cui ratio principii appropriatur sicut æternitas, iuxta
illud Hylarii. Aeternitas est in patre, species in imagine, vsus Hylarius.
in munere. Pater quippe est principium sine principio: filius Apoc. 22.
verò & spiritus sanctus sunt principiū, sed de principio. Ait Apoca. 1.
enim filius, Ego sum α & ω principium & finis. Sciscitanti- Iohan. 8.
bus quoque Iudæis, Tu quis es? respondit, principium, qui B
& loquor vobis. Deniq;, pater, filius, & spiritus sanctus pro-
pter identitatem essentiæ sunt vnum principium, vna causa,
vnus creator, vna omnium beatitudo ac finis, quæ enim abso
lutè dicūtur de deo, tribus personis communia sunt, nec mul
tiplicantur in eis, vnde trium personarum est vnus numero
intellectus, vna voluntas, vna potentia, iustitia, misericordia
atque perfectio. Itaque, In principio, deo patre erat verbū,
quoniam sic procedit à patre per generationē & personalē
distinctionē, vt tamen in ipso æternaliter perseueret per sub-
stātialem identitatē. Et vt Damascenus testatur, quælibet di- Damasc.
uinarum personarū est in alia per circuminsessionem, eo q
vnaquæque earum sit infinita. Rursus, emanatio in diuinis,
qua vna persona procedit ab alia, est emanatio ad intra, quæ
non terminatur in aliud ad extra, vel substantialiter distin- C
ctū à suo fonte: ideo filius dei inuariabiliter manet in patre,
præsertim cum sit verbum mētale, intellectualiter profluens
à corde paterno, quemadmodum scriptum est, Eructauit cor Psal. 44.
meum verbū bonum. ¶ Sed nunc de ipso verbo dei & æter
na generatione eius, aliquid est loquendum, & primo inqui-
ritur, cur euangelista volens CHRISTI diuinitatem osten-
dere potius vtitur nomine verbi quam filij? Huius duplex est
ratio. Prima, vt insinuet generationem in diuinis nō esse ma
terialem, carnalem seu mutationi admixtam, sed intellectua
lem, inuariabilem, immanentem ac simplicem: quoniam ver
bum proprie sumptū est interior mētis conceptus, intelligi-
bilis dictio atq; prolata intus notitia. Alia ratio est quoniam

D nomen verbi magis pertinet ad propositum quam nomẽ filii, filius nanque dicit comparationem duntaxat ad patrem, verbum autem importat respectum, non tantum ad proferẽtem, sed etiam ad id quod per verbum exprimitur, ad vocem quoque quam induit, & instructionem quæ per ipsum in alio
Gene.1. fit. Cum igitur Euangelista nunc tractet de filio, non duntaxat in ordine ad patrem, sed insuper per comparationem ad creata, quæ fecit & regit, præsertimque ad homines quos redemit, ad carnem quoque quam assumpsit, & ad documenta quæ dedit, constat quòd conuenientissime nomine verbi omnia hæc respicientis, describitur, nec aptius neq; subtilius nomen ad vniuersa hæc insinuanda inuenitur. ¶ Oportet autẽ
Damasc. aduuertere, quòd verbũ (secũdum Damascenum) tribus mo-
E dis accipitur. Primò, pro verbo vocali: sicque dixit Gregori-
Gregor. us, quòd nihil est instabili⁹ verbo, est enim de genere successiuorum, quibus idem est esse & fieri, quemadmodum motus
Basilius. & tempus, sic quoque ait Basilius, habet autẽ & verbum nostrum, & externam diuini verbi similitudinem quandam, Nam verbum nostrum, totam declarat mentis conceptionẽ. Quę nanque mente concipimus, ea ore proferimus, & mens nostra quasi fons quidam est, verbum vero prolatũ quasi riuulus manans ex ipso. Secundo, pro verbo mẽtali, quod verbo vocali exprimitur & significatur, secundum quod ait phi-
Aristote. losophus, Sũt ergo ea quæ sunt in voce, earum quę sunt in a-
Plato. nima passionum notæ. Vnde & Plato asserit in Timeo. Ad hoc datus est nobis sermo, vt mutui atque interioris conceptus fiant indicia. Tertiò, pro imaginatione vocis. Ante-
F quam enim mentale verbum verbo vocali exprimitur, formatur in sensu interiori seu virtute imaginatiua, imagiuatio quædam verbi vocalis, ex qua illud procedit, imò & antequã ex auditu verbi vocalis eius qui loquitur, verbum mentale in intellectu audientis concipitur, generatur in poten-
Boetius. tia imaginatiua illius imaginatio verbi vocalis, ex qua verbum mentale procedit, quia secundum Boetium, sicut imaginata procedunt ex sensatis, sic intellecta ex imaginatis.
2.Reg.1. Quartum modum accipiendi verbũ addit Thomas, videli-
Esaiæ.39. cet vt verbũ sumatur pro re significata, vel facta per verbũ,
4.Re.20. quemadmodum Dauid dixit ad puerum Amalechitam, quod
Psal.32. est verbum quod factũ est. Sic quoq; Ezechias dixit ad Esaiã, Non fuit verbũ in domo mea, quod non ostẽderim eis. Hoc modo

modo cuncta creata dicuntur verba dei, qui interiori increato ac genito verbo, omnia intelligendo & quasi loquẽdo cõstituit, iuxta illud, Ipse dixit & facta sunt. ¶ Porrò ęterna generatio verbi accipienda est ita, cum deus sit ens simplicissimum, nobilissimum, simpliciterq; perfectum oportet quod sit intellectualis naturæ, imò intellectus purus, semper in actu cõsistens. Deus ergo cognoscit seipsum & cętera omnia, est ergo in seipso, sicut intellectum seu cognitum in intelligente. Intellectũ verò, seu res intellecta, secũdum esse quod habet in intelligente, est ratio atque intentio intelligẽtis & imago vel similitudo intellecti. Ratio autem & intentio seu diffinitio, quam intelligens habet & concipit de re intellecta, vocantur verbum intelligentis, quoniam est quidam cõceptus formatus atque expressio, qua intra se dicit quod de re intellecta apprehendit, & hic cõceptus est imago intellecti, quoniã actio intellectus perficitur in assimilatione intelligẽtis ad intelligibile. ¶ Hoc ergo quod deus pater de seipso concipit, & intra se profert seu loquitur, appellatur verbũ mẽtis paternę & filius dei patris. Emanatio itaq; verbi istius, generatio nũcupatur, & verbum emanans vocatur filius intelligẽtis intellectualiterq; dicentis, quoniã generatio propriè sumpta, est productio rei viuentis à viuo, quæ terminatur ad esse eiusdem naturæ, secundũ rationẽ similitudinis adæquatæ. Similiter ad rationẽ filii pertinet quod procedat ex generante vitali secundum similitudinẽ in identitate naturæ saltem specifica, verbum autem mẽtis diuinę hoc modo producitur, & cum generãte conuenit nõ solum in specifica, sed in numerali seu indiuidua idẽtitate naturæ, propter quod generatio & filiatio, propriissime atque verissime habent locũ in deo, ita quòd ratio patris & filii, prius ac perfectius competunt deo quam creaturis, imò à deo deriuantur secundum quandam imitationem ad creaturas, prout Apostolus dicit, Flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur.

A (margin, beside first line); Psal. 148. (margin, beside "Deus ergo cognoscit"); B (margin, beside "re intellecta apprehendit"); C (margin, beside "generatio & filiatio"); Ephesi. 3. (margin, beside "Flecto genua")

¶ Præterea actiua generatio verbi, est ipsa intellectio patris notionaliter sumpta, quæ terminatur ad verbi productionẽ, seu ad ipsum verbum intus prolatum, & quoniam pater vno simplicissimo actu seipsum & cuncta intelligit, ideo vnico actu intellectiuo seu vna loquutione gignit, ac profert perfectissimum verbum, in quo vniuersa resplendent, repræsentantur

D tantur & continentur, quæ à patre noscuntur, & in eius sapientia elucescunt, fulgent ac conspiciuntur. Illud ergo vnicum & simplicissimum verbum, est perfecta, itemque naturalis imago patris, & character substantiæ eius, tanquam ad similitudinem eius productum, eumque plenissime repræsentans. Est quoque exemplar, species ac ratio omnium creaturarum, quoniam omnes relucent in verbo atq; ad eius imitationem productæ sunt. ❡ Quoniã ergo tota perfectio & natura patris perfectè relucet in filio, quod esse non posset, nisi filius esset verè immensus, æqualisque patri, & per cõsequens verus deus eandem cum patre habens essentiã, finitũ nanq; à perfecta repræsentatione infiniti, distat ad infinitũ.

Sapien. 7. ❡ Propterea filius appellatur emanatio claritatis omnipotẽ
E tis dei, candor lucis æternæ, & speculum sine macula maiestatis paternæ, atque imago bonitatis illius, quemadmodum
Heb. 1. de filio dei sub nomine sapiẽtiæ scriptum est. Vnde ad Hebr.
Coloss. 1. ait Apostolus, Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Alibi quoque, Qui est imago dei inuisibilis. Insuper, cum filius procedat ab intellectu patris, idcirco pertinentia ad intellectũ potissime competunt filio, quorum aliqua sunt ei propria, & aliqua appropriata: propria enim filio sunt, sapientia generata, ars genita, verbum, imago: quę omnia accipiuntur in deo personaliter. Dum autem dicitur verbum seu filius dei esse sapiẽtia patris, & exemplar creaturarum, non est sic intelligendum quasi pater nõ sit in se & per se sapiens, sapiẽtia ingenita, quæ est ipsemet pater atq; exẽ-
F plar, species ac ratio vniuersorum, alioquin quomodo sapiẽtem filium generasset? Nullus enim alteri confert quod ipse non habet. De hac æterna, diuina & inenarrabili verbi gene-
Psal. 2. ratione habetur in Psalmo. Dominus dixit ad me, filius me-
Psal. 109. us es tu: ego hodie genui te. Et denuo, Ex vtero ante lucife-
Prou. 8. rum genui te. In Prouerb. quoque, Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, ante colles ego parturiebar, quãdo præparabat cœlos aderam. Itemque Ecclesiasticus, Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnẽ creaturam. Hinc etiam scriptum est, Egressus eius à principio, à diebus æternitatis. Enimuero quod deus ineffabilis habeat filium
Eccle. 24. ineffabilem, & per consequens sibi æqualem clarissimè inno
Michæ. 5. tescit ex hoc, quod in libro Prouerbiorũ legitur, Quis suscitauit

tauit omnes terminos terræ,quod nomē eius,& quod nomē filii eius,si nosti?Ostenso quando erat verbū, ostendit Euangelista vbi erat, *Et verbum erat apud Deum*, id est, iuxta & intra patrem,tanquam indiuiduum,inseparabileq; ab eo nō enim distant loco,duratione,natura vel dignitate,sed vbi & quando pater,ibi & tunc filius eius.Cum autem dicitur,Verbum erat apud deum,deus accipitur relatiue & personaliter, nō absolute & essentialiter. Quemadmodum autē pater cū sit immensus,& illocalis & incircūscriptibilis,vniuersa transcendens,implens,conseruans ac ambiens,ita & verbū eius. Vnde cum verbum dicitur esse apud patrem, non est ruditer accipiendum,quasi vnus sit extra & prope alium, imò totus pater in filio,& ecōtrario verè, circum incessabiliterq; consistit , sed ad designandum personalem distinctionem inter patrem & verbum,ait Euāgelista, Verbum erat apud deum, quasi personaliter distinctū à patre.Nouerat quippe Iohannes,cui totus processus ac status militantis ecclesiæ fuerat in Apocalypsis descriptione reuelatus, futuros hæreticos,qui dicerent patris & filii eandem esse personam,cuius perfidiæ princeps fuit Sabellius, asserens patrē , filiū ac spiritum sanctum vnā esse hypostasim,tribus nominibus designatā, propter diuersas operationes, ita quòd deus esset pater ratione creationis,idemque filius ratione incarnationis , & spiritus sanctus ratione sanctificationis, qua rationalē creaturā sanctificat.Vnde Sabelliani dixerunt patrē incarnatū ac passum, propterea dicti sunt Patrispasiani.Nō enim admiserunt verā in deo esse trinitatem, vel processionē personæ à persona,vel deū dici patrem propter relationē realem: sed eo modo quo nos asserimus superbenedictam trinitatē esse patrē, cui incessabiliter dicimus,Pater noster qui es in cælis.Horū errorē destruit Euāgelista,dicendo , Verbū erat apud deum: quod verū nō esset,si pater & verbū essent vna persona , cū nihil sit proprie apud seipsum. ¶ Ostēso quando & vbi erat verbū,declaratur quid erat,*Et deus erat verbum.* Hic sumitur deus substātialiter & absolutè,vt sit sensus,verbū erat deus, id est,verā habens deitatē,atq; eiusdē cū suo genitore essentiæ,Vnde de filio dicit Apost. ad Rom. Qui est super omnia deus benedictus in secula.Et in 1.Ioh.cano.legitur,Simus in vero filio eius Iesu Christo,hic est ver' de' & vita æterna.Sicut aūt in pcedēti clausula designata est inter patrē & verbū perso-

A Prou.30.
B
C Matth.6.
Roma.9. 1.Iohan.5.

D personalis distinctio, sic verbo præsenti insinuatur esse inter eos substantialis identitas, siue essentiæ vnitas, cum nullum creatum sit deus, sed à diuinæ naturæ perfectione in infinitum deficiat. Per hoc itaque reprobatur error Fotini, Arrii, & omnium asserentium filium dei esse puram creaturam.
Psal. 44. Quod autem filius dei sit verus deus, apertissime pãdit Psal.
Ibidem. dum ait Sedes tua deus in seculum seculi. Quod autem id dicatur de filio, patet ex verbis sequentibus, Virga directionis
Hie. 23. virga regni tui, &c. Vnde & Hieremias de Christo inducit, Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & hoc est nomen quod vocabunt eum, dominus iustus noster. Pro quo Hebraica veritas continet, nomẽ domini tetragrammaton, quod (teste Rabbi Moyse) absolutissimum est, soli vero deo
E conueniens. De hoc rege fatetur Psalmista, Audi filia, & cõ-
Psal. 44. cupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est dominus deus
Esa. 9. tuus, & adorabunt eum. Esaias quoque de Christo filio dei, Paruulus (ait) natus est nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. *Hoc* verbum *Erat in principio*, id est, ab æterno, in ipso æternitatis momento, vel in mundi exordio; *Apud deum* patrem, tanquam coæternum eidem, sicut si sol ab æterno fuisset, vel pes in puluere ab æterno stetisset, splẽdor atq; vestigium æternaliter extitissent. In his quippe, quæ naturaliter profluunt, procedẽs seu causatum coæuum est suo principio. Filius vero procedit à patre naturali emanatione, imò à substãtia patris immediate, sine actione intermedia, quę sit rea-
F liter ab essentia patris distincta. His itaque verbis innuitur
Psal. 71. coæternitas patris ac verbi, quam Psalmista quoque euiden-
Ibidem. ter ostendit, dicendo, Et permanebit cum sole & ante lunã in generatione, & generationem. Itemque, Sit nomen eius benedictum in secula, ante solẽ permanet nomen eius. Hæc
Esa. 48. enim de nullo accipi possunt nisi de Christo filio regis æterni, de quo in exordio psalmi illius cantatur, Deus iudicium
Hest. 13. tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Denique idem patenter ostẽditur per id quod scriptum est, Ego primus & ego nouissimus. Manus quoque mea fundauit terram. Nõ à principio in abscondito loquutus sum. Porrò quòd ista dicantur de filio, patet ex eo quod subditur, Et nũc dominus misit me spiritus eius. ¶ Declarato quando erat verbum, nunc manifestatur, quid operabatur. *Omnia per ipsum facta sunt*, id est, vniuersæ

vniuersę creaturę corporales & spirituales, cælum, terra, ma- A
re, & quicquid cœli ambitu continetur, creata sunt immedia-
tè vel mediate ab vnigenito filio dei, sicut à causa prima,
principali & efficiẽti. Sciendũ verò quòd quãdocunq; dici-
tur aliquid fieri per aliud, præpositio per, designat, aliquod
genus causæ in casuali. Dicitur autem aliquid fieri per aliud
pluribus modis. Primò, sicut per causam instrumentalẽ, quẽ-
admodum domus fit per securim & terebellum. Secundò, si-
cut per causam principalem vt regnum gubernatur per eum
quẽ rex fecit sibi consortem & cõparẽ. Tertio, sicut per cau-
sam extrinsecã, vt homo percutit per baculũ. Quarto sicut
per causam intrinsecam, vel cõiunctam, quemadmodum Pe-
trus viuit per animam suam, & scribit per manum. Rursus
cum aliquid dicitur fieri per aliud, intelligi potest dupli- B
ter. Primò, vt insinuetur mediatio quædam seu mediũ cau-
sans inter primum agens & effectum. Secundo, vt solum im-
portetur processio vnius ab alio, sicque fieri per aliquid, est
fieri, seu produci ab illo, iuxta quem modũ dicit Apost. Pau- Col. I.
lus Apostolus Iesu Christi per voluntatem dei, id est, à diui-
na voluntate constitutus Apostolus. Dum ergo dicuntur o-
mnia facta per verbum vtroque horum modorum intelligi
licet, videlicet per verbũ, id est, à verbo, tanquam ab omni-
potente creatore, & primo vniuersorum fontali, atq; causa-
li principio, sic nãque omnia facta sunt à supergloriosissima
trinitate, & à quilibet diuina persona. Item omnia facta sunt
per id quod inter patrem & creaturas est medium, nõ tamẽ C
quasi per causam instrumentalem ministratoriã, à patre se-
paratam, sue extrinsecam ei, sed sicut per causam coniunctã
parem ac principalem & affectiuam. Quod rursus intelligẽ-
dum non est, quasi creaturæ non sint immediate factæ à pa-
tre, præsertim cum pater & filius sint vna causa, vnus crea-
tor, vnumque principium: sed quia filius procedit à patre,
habens virtutem creatiuam ab ipso, & secundum ordinem
originis mediat inter patrem, & creaturas, & quoniam pa-
ter nil operat ad extra sine filio. Cum enim natura sit ope-
rationis principium, sicut trium personarum est vna natura: Iohã. 10.
ita, & vna indiuisaque actio ad extra. Sed cum pater & filius
sint vnus creator & vnum principium, quomodo pater dici-
tur aliquid facere seu creare per verbum vel filium? E respõ-
dendum, quòd pater operatur per verbum sicut per causam
exem-

D exemplarem, non quòd pater non sit causa exemplaris, imò
Psal. 32. quælibet persona diuina est omniũ rerũ causa efficiens, exẽ-
Psal. 148. plaris atque finalis, sed quòd filio appropriatur ratio, causa
exẽplaris, eo quòd sibi conueniant vi suæ emanationis, ars, sa-
pientia, & cætera quibus conuenit exẽplariter agere. Quo-
niam ergo pater omnia efficit per intellectum atque intelli
gibilẽ dictionem, iuxta illud, Ipse dixit & facta sunt: dictio
autem intus prolata est verbum, idcirco asseritur omnia fe-
cisse per verbum, quãuis & per suiipsius propriam atque in-
genitam sapiẽtiam cuncta creauerit, Itaque omnia per ver-
bum, non quòd pater & verbum sint duæ causæ distinctæ, sed
secundum sensum & modũ prætactos, & etiam quoniã in di
Psal. 8. uinis emanatio ad intra est causa emanationis ad extra, Cũ
E verò dicimus deum omnia fecisse in sapientia, vel per sapiẽ-
tiam: intelligi potest tam de sapientia patris ingenita, quo-
Psal. 103. modo dicitur operari per ideam seu formam archetipam,
quàm de sapientia genita, quæ est vnicus filius eius.

¶ Postremò, opinor quòd idcirco potissimũ scriptura dicit
deũ operari per verbum & spiritũ sanctũ, vt sciamus sanctæ
trinitatis esse indiuiduã actionem ad extra, & per consequẽs
eandẽ essentiã, sicq; certissime credatur esse vnus verus sim-
plicissimus deus, *Et sine ipso factum est nihil*, hoc est nulla pe
nitus res est citra deum, quæ non sit producta à verbo. Itaq;
per nihil non debet intelligi creatura corporalis vel dæmõ:
quoniam quicquid entitatis & bonitatis habẽt, à verbo sor-
tita sunt, Manicheus verò p nihil intellexit corporalia, quæ
F dixit cõparatione spiritualium nihil esse, & à principio tene
brarũ producta, cuius hæretica prauitas, nec theologorũ san
ctorum, neq; summorum philosophorũ consonat dictis. Po-
test autem per nihil, peccatum intelligi: quia peccatũ, quòd
Diony. ad suum formale, nihil est, sed defectus ab ente & ordine, se-
Colos. 1. cundum Diony. ideo non est factum per verbũ, sed a volun-
tate creata, & defectiua. Hinc ergo de Christo loquens, dicit
Apost. In ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visi-
bilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue prin-
cipatus, siue potestates. Omnia p ipsum, & in ipso sunt crea-
ta & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

Prosecutio præsentis cap. ab eo loco *Quod factum est in ipso vita erat* in quo agitur de Idæis.

ART-

ARTICVLVS.III A

Quis verbum patris, per quod facta sunt omnia sit æternum, & creaturæ ex tempore vel simul cũ tẽpore inceperint, ita quòd ab agente inuariabili & æterno processit recens, temporalisq; actio, non tamẽ verbum dei aliquo modo mutatum est: quoniã quicquid de nouo produxit, per rationem æternam, seu idealem præcõceptionẽ æternaliter præordinauit, quando & quomodo ipsum produceret, atque in illa instanti mũdum creauit, in quo se hoc facturum ab æterno incommutabiliter præcognouit. Ex quo constat, quòd vanæ ac friuolæ sunt rationes Auerrois, aliorumq; philosophorum, æternitatem mũdi probare conãtiũ, ex inuariabilitate primi agẽtis seu creatoris. Produxit autem deus mundum ex tempore, primo secundũ Thomam in Summa contra Gentiles, ad declarandũ quam libere esset rerum causa, ita quòd omnia operatur liberrime secũdum propositum voluntatis suæ, prout fatetur Apostolus ad Ephe. Secundò, Vt ex creatione rerum daretur facilis via cognoscẽdi æternitatem creatoris. Quemadmodũ enim Rabbi Moyses asserit, Facillima atque clarissima via probandi deum esse, & item quod sit æternus patet per hoc quod omnia citra ipsum de nouo producta sunt. Idcirco in commemorationẽ beneficij creationis & æternitatis creatoris, iussum fuit in lege celebrari sabbatum, in quo deus ab operibus requieuit. Itaque ad hæc insinuenda ait nunc gloriosissimus Euangelista, *Quod factum est* id est, omne creatum *In ipso* verbo *Vita erat*, id est, in verbo vitaliter atque intellectualiter ab æterno fuit, ac splenduit per rationem exẽplarem siue ideam, quam habet in verbo omnia cognoscẽte, intellectualiterque producente. quemadmodum artifex facit domum & medicus sanitatem per speciem seu exemplar domus ac sanitatis, quod habet in mente. Vnde secundum Aristotelem septimo primæ philosophiæ, & domus & sanitas, quæ sunt in materia, sunt à domo & sanitate quæ præexistũt in intellectu. Ex his patet error Procli Platonici, Auicennæ quoque Peripatetici, & sequentium eos affirmantium, quòd creata procedũt à primo principio per modũ naturalis emanationis, vel essentialis emicationis, vt splẽdor à luce, calor ab igne, lux à sole, & riuus à fonte. Esse igitur creaturarum, quod habet in verbo, imò in patre & spiritusancto, totaque super-

Margin: B — Ephesi.1. — C — Leuit.23. — Gene.11.

ideis, vt nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit. Sūt naq; A
ideæ principales formæ vel rationes rerū stabiles atque incommutabiles quæ ipsę formatę nō sunt, ac per hoc æternæ sunt semper eodem modo sese habentes, quæ diuina intelligentia continentur Et cum ipsę neque oriātur, neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri, & interire potest. Has autem rationes vbi esse arbitrādum est, nisi in mēte creatoris? Non enim extra se aliquid intuebatur, vt secundum illud constitueret quod constituebat. Ex quibus cōstat quòd quidam dicentes ideam esse rem creatā, & cognitam obiectaliter contemplatam, non rationem in luce diuinæ mentis existentem, contradicunt Augustino.

¶ Insuper Origenes hic ait, potest & sic distingui, Quod factum est in ipso, & postea dicatur, vita erat, vt sit sensus, Omnia per ipsum, & in ipso facta sunt, & in ipso vnita sunt, & vnum sunt. In ipso enim erant, quia in ipso subsistunt causaliter prius quàm sint in semetipsis effectiue. ¶ Sed si quæsieris, quomodo & qua ratione omnia quę per verbū facta sūt, in ipso vitaliter & vniformiter atq; causaliter subsistūt, accipe exemplum ex creaturarum natura. Conspice quomodo omnium rerum quas mundi huius sensibilis globositas comprehendit causæ simul, & vniformiter in sole qui est maximū mundi luminare, subsistunt: quomodo numerositas herbarum & fructuum in singulis seminibus simul continetur, quomodo multiplices regulæ in arte artificis vnū sunt, quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnū subsistit. Ex his naturalibus exemplis, velut philosophicæ theoriæ pennis, poteris arcana verbi acie mētis inspicere & quātum datur humanis rationibus videre, quomodo omnia quę per verbum sunt facta, in ipso viuunt, & facta sunt.

Origen. B

Gene. 1.
Psal. 134.

G

¶ Postremò sciendum, quòd in tribus personis & vnaquæq; earum sit eadem ratio exemplaris, atq; indistincta idea. Itaque omne quod factū est, fit vel fiet, est vita in verbo id est, secundum vitalem ideam præexistit in ipso, & hęc vita est diuina essentia, quæ est vita, & lux. *Et vita erat lux hominum.* Hic sumitur vita personaliter pro hypostasi verbi, seu ipso verbo subsistente, hoc est, verbum dei viuens, & vitæ principium: de quo legitur, Quoniam apud te est fons vitæ. Erat lux hominum, hoc est, dator luminis naturalis ingenij, atque infusor luminis gratiæ Quicquid enim intellectualis clari-

Psal. 35.

D tatis decoris,& perfectionis in hominib' reperitur,à verbo seu filio dei profluxit,& datur,à quo dona naturę,& gratię deriuantur. Dicitur ergo verbum lux nostra,quasi causa nostræ illustrationis,illuminans nos ad diuinorum cognitioné atque perducens ad beatitudinem supernaturalé,per supernaturalia dona spiritus sancti:sicut ait Apostolus, Gratia dei
Roma. 6. vita æterna. Hinc dicit Psalmista,Signatum est super nos lumen vultus tui domine. ¶ Sed quoniam iuxta diuinum Diony.nulla creatura sit expers participationis lucis diuinę cur verbum seu vita hæc appellatur specialiter lux hominum? Et respondendũ dupliciter. Primò,quia in hoc libro tractatur de verbo,prout Saluator est generis humani,eripiens nos à tenebris ignorantiæ & peccati,trãsferensq; ad lumé gratię
Psal. 4.
Diony.
E in præsenti,atque ad lumen gloriæ in futuro. Secundò,quoniã inter omnes creaturas corporales & inferiores sol' homo ad deum conuertitur,& pertingit per intellectum & voluntatem idcirco specialiter illustratur à verbo,tanquam ad dei imaginem factus. *Et lux* ista, videlicet verbum, de quo
Psal. 35. cantamus in Psalmo,In lumine tuo videbimus lumen, *In tenebris lucet* hoc,est inter peruersos Iudęos.cõuersatione,prędicatione,& signis resplẽduit. Vel,in tenebris lucet,hoc est, in cordibus impiorum gratiæ suæ lucẽ diffundit,& per prędicatores fideles hominib' execratis ac reprobis lumẽ Christianę doctrinę proponit. Potest quoq; per tenebras omnis creatura intellectualis intelligi, quæ comparatione lucis diuinę,potius reputatur caligo quã lux. Propter quod ait Psal.
F Deus meus illumina tenebras meas, *Et tenebræ eam non comprehenderunt.* ¶ Infra ait sanctus Iohannes,quod cohors, & tribunus,& ministri comprehenderunt Iesum. Et in Actis princeps Apostolorum ait de Iuda,Qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum. Nõnne & isti tenebræ extiterunt qui Saluator,Hæc est hora vestra,& potestas, tenebræ non comprehenderunt hanc lucem? Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarũ. Quomodo ergo tenebræ non cõprehẽderunt hanc lucem? Sed hoc facillimè soluitur, quoniam illa de corporali cõprehensione Christi intelligitur, nunc autem de spirituali comprehensione fit sermo. Verùm tunc rursus quæstio oritur,quomodo tenebræ non comprehenderunt hanc lucem? multi enim ad Christum conuersi sunt,eumque per fidem,spem,& charitatem cõprehenderunt, quibus dicit
Psal. 17.
Iohã. 18.
Acto. 1.
Lucæ. 22.

cit Aposto. Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in do A
mino Sed rursus apparet oppositum, vt enim mox subiunge Ephes. 5.
tur. Deum nemo vidit vnquã: ergo multo amplius deum ne- Infra. 1.
mo comprehendit, cum spiritualis comprehensio sit perfe- 1. Ioh. 4.
ctissima, interna, ac intima visio. Et respondendum, ꝙ Euan- 1. Tim. 6.
gelista ad literam loqui videtur de obtenebratis Iudæis, & Exod. 3.
cõprehẽsione Christi, per fidem & charitatem. Sic enim ex- Iohã. 8.
cæcati & indurati Iudæi Christum nõ cõprehẽderunt, vnde Ibidem.
Saluator ad eos, Sermo (inquit) meus non capit in vobis. Et
iterum, Neque me scitis, neq; patrem meum. Præterea, mul-
tiplex est comprehensio. Prima est cõprehensio terminatiua
qua res secundum se totã capitur, videtur, siue cognoscitur
tam perfecte, sicut cognoscibilis est, sicque infinitum à finito
comprehendi non valet. Vnde hoc modo deus est tam incõ-
prehensibilis omni creaturæ, etiã sanctis in patria, quã immẽ- B
sus, ideo hoc modo ipse solus cõprehendit seipsum. Secunda
est cõprehensio claræ visionis, qua essentia rei veræ conspi- 1. Cor. 13.
citur, & ita beati comprehendunt deum, quem facie ad faciẽ
conruentur, propter quod comprehensores dicuntur. Tertia
est cõprehensio certæ adhærentiæ per fidem, atque syncerae
adhesionis per charitatem, sic viatores cõprehendunt deum,
quod magis ꝓprie dicitur apprehẽdere quàm cõprehẽdere.
Tenebræ ergo, id est, peccatores, quia in suis malitiis permã
serunt, nullo horum modorum comprehenderunt Iesum, qui
autem conuersi sunt, comprehenderunt eum tertio modo.

¶ Denique iuxta doctrinã magni Dionysij, deus compara-
tur soli materiali: vnde & deus sol intelligentiæ atque iusti- C
tiæ appellatur: quoniã sicut sol iste visibilis vniuersa suæ lu- Sapiẽ. 5.
cis susceptiua irradiat, atque ingenita propriæ lucis plenitu-
dine, naturalique proprietate sine præratiocinatione ac præ-
uia deliberatione cuncta disposita sua claritate perfundit, or-
nat, impletque, & si quid est quod nõ illustratur hoc lumine,
hoc non est ex solis defectu, sed ex propria indispositione.
Sic deus sublimis & benedictus ex propria bonitatis infinita
plenitudine, naturali inclinatione, & superliberalissima atq;
piissima cõmunicabilitate, omnem intellectualem creaturã
illuminat, implet, ac perficit, si fuerit capax atque disposita.
Quod si aliqua non illustratur, id est, ex non parte dei, sed
ob propriam indignitatem ac auersionẽ. Quamuis enim sit
deus vbique omnibus verissime præsens ac intimus, nihilo-

D minus passiones nostræ, &.vitia separant nos ab eo: vt per
Esa.59. Esaiam inducitur, Iniquitates vestræ diuiserunt inter deum
vestrū & vos, quæ vtique impediūt nos à receptione gratiæ,
Hier.5. illustrationis diuinæ: secundū quod Hieremias testatur, Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. Remoueamus ergo obstacula ista, faciendo quod in nobis est, aptemusq; nos infusioni gratiarum cælestium, & tunc illuminabimur atque implebimur mox à deo, iuxta illud Iob, Si direxerit homo ad deum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet. Et
Iob.34. per Zachariā, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, di-
Zacha.1. cit dominus. Hinc Iacobus admonet, Appropinquate deo, &
Iaco.4. appropinquabit vobis. ¶ Quæritur circa præhabita, an naturali ratione possit inueniri aut demonstrari pluralitas per-
E sonarum in deo, & an gentiles philosophi habuerunt cognitionem de patre, & filio per naturalem rationem. Quæstio ista præcipuè oritur, difficultatemq; habet ex verbis Augustini septimo Confessionum dicentis, Ibi vtpote in libro Platonis, vel Platonicorum: non quidem his verbis, sed omnino hoc idem quod his verbis significatur: multis ac multiplicibus rationibus repperi comprobatum, quod in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbū, &c. vsque ibi, & vita erat lux hominum. Trismegistus quoq; inuenitur dixisse, Monas gignit monadem, & in se suum reflectit ardorem. Et videtur posse probari. Primò, ex immensitate diuinæ bonitatis, quæ cum sit infinitæ communicabilitatis, processit in actum sibi proportionatum, producendo germen immensum, quod nō potest esse nisi deus. Secundò,
F quia nullius rei possessio iucunda est sine consortio, & cum in deo sit amor perfectus atque immensus, habet deus aliquē quem diligit infinito amore, eo quòd amor nō sit propriè ad seipsum. Tertiò, quoniam generatio est perfectissima productio, cōuenit ergo perfectissimo enti deo altissimo. Quartò, quoniam quicquid perfectionis est in creaturis, reperitur in deo. Cum ergo in mente creata sit emanatio verbi, ab intellectu, & amoris à voluntate, erit etiam in mente diuina processus verbi atque amoris seu prolis ac spiritus sancti. Et respondendum, quòd nunquam aliquis purus philosophus agnouit, quòd in deo esset emanatio ad intra personæ à persona, vel quòd aliquid procedens à deo esset ei equale & cōsubstantiale, imò hoc reputabant omnino impossibile, vt pa-
tet

tet ex elementatione Procli summi Platonici: sed nec possibile est naturali ratione demonstrare vel inuenire deū esse in personis trinum vel binum, & in essentia vnum, quia perfectio creatoris relucet in creaturis, eo modo quo procedunt à creatore. Quum ergo tres personæ sint vna causa creaturarum, ita ꝙ creatio conuenit ei quantum ad id in quo conueniunt, scilicet ratione naturæ atque potentiæ, palam est, quod earum distinctio ex creaturis nequeat elici, demōstrari aut inueniri. Veruntamen aduertendum, quod profundissimi philosophorum aliqua dixerunt, & in scriptis suis reliquerunt, in quibus videntur cognitionem diuinitatis patris ac filij habuisse, propter communionem verborum quibus vtuntur, loquendo de deo & processione eorum quæ producuntur ab ipso. Plato nanque & eius sequaces, multi quoque Peripatetici differuerūt vniuersorū processum à primo principio fieri per quandam assimilationem, ita ꝙ omnia profluxerunt à deo per rationem similitudinis, hoc est, secundum similitudinem quandam: quoniam omne agens producit sibi simile, & effectus vocatur participata similitudo suæ causæ. Cum ergo deus sit lux pura supersplendidissima & immensa, id quod immediate causatur ab eo, dixerunt esse ei simillimum. Vnde vocabant primam intelligentiam seu primam mentem creatā, signaculum lucis diuinæ, splendorem claritatis æternæ, itémque quod esset imago euidētissima ac præclarissima maiestatis diuinæ, speculumq; perfectionis increatæ. Et quoniam ratio filiationis, in similitudine quadam consistit, idcirco dixerunt mētem illam immediatè à summa diuináque mente creatam, esse filium, imò & vnigenitum & primogenitum dei. Vnde refert Macrobius super somnium Scipionis, ꝙ Platonici posuerunt à summo deo immediate profluxisse, ac conditam esse mentem quandam deo sublimi simillimā, omnium creaturarum speciebus ac rationibus plenam, à qua dixerunt cætera omnia esse creata. Hinc etiam Hermes Trismegistus, qui legitur fuisse Platonis discipulus: fuit autem & alius Hermes, qui scribitur præcessisse diluuiū. Ait igitur Hermes prefatus in libro suo, quem intitulauit de verbo perfecto. Sed antequā verba Hermetis cōmemorem, audiamus quid in libro cōtra hæreticos afferat Augustinus, Hermes qui latinè Mercurius, scripsit librum de verbo perfecto, magnum nomen lib. quoniam magnus de quo scripsit.

D Audiamus quid dicat, Dominus omnium factor deorum, ſecundum fecit dominum. Quoniam ergo hunc fecit primum, & ſolum & verum, bonus ei viſus eſt, & pleniſſimus omniũ bonorum, & lætatus eſt in eo, & valde dilexit eum, tanquam vnigenitum ſuum. Et poſt pauca, Hic eſt (inquit) filius dei benedicti, cuius nomen nõ poteſt humano ore narrari. Ex hoc ergo quòd Hermes vocat hunc ſecundum deum, elucceſcit ꝙ poſuit eum ſubſtantialiter diſtinctum à ſummo deo, & per cõſequens puram creaturam. Itaq; quod Auguſtinus affirmat illum eſſe magnum, ſcilicet verbum dei perfectum, de quo ſcripſit Hermes hunc librum indiget ſano intellectu, & pia interpretatione, quia ſecundum veritatem, liber ille ſcriptus non eſt de filio dei vero, ſed æſtimato: præſertim, quoniam filius dei non eſt factus, quomodo Hermes dicit dominum
E omnium deorum feciſſe ſecundum deum. Ex hoc dicto Hermetis & Platonis orta eſt hæreſis Arrij atque Eunomij, aſſerentium filium dei eſſe puram creaturam: vt dicit ſanctus Thomas in ſumma contra Gentiles. ¶ Denique iuxta Thomam in prima parte Summæ, etiam Origenes dictis Plato. imbutus, dixit verbum dei eſſe puram creaturam: propter quod Thomas ait Origenẽ fuiſſe fontem Arrianæ perfidiæ, quia ſecundum Origenem verbum dicitur in deo non propriè ſed metaphoricè, vtpote, non filius naturalis, ſed imitatiuus. Verùm qualiter intelligendũ ſit dictum hoc Thomæ, ignoro. ¶ Conſtat nempe, quòd Origenes in multis locis teſtetur filium dei eſſe verũ æternũq; deum, imò in epiſtola ſua ad ſanctã Barbaram, quod inſtruxit, apertiſſime dicit, ꝙ
F patris & filij & ſpiritus ſancti, ſit vna diuinitas, & vera æqualitas. & quod ſunt tres perſonæ vnúſq; deús. Præterea Athanaſius fidei propugnator, allegat Origenem pro confirmatione fidei trinitatis, nec dubium, quin ſanctiſſimus Athanaſius, qui tantæ authoritatis extitit in ſcripturis, quòd nullus vnquam ei cõtradicere auſus fuit, bene agnouit ac legit verba atq; volumina Origenis, nec aliquo modo allegaſſet eũ, diſputãdo contra Arrianos, ſi putaſſet Origenem fuiſſe fontem Arrianæ impietatis. Veruntamen multa inueniuntur in dictis Origenis, ex quibus videtur verum eſſe quod aſtruit Thomas videlicet quòd filius dei non comprehendat patrẽ perfectè. Itémq; quòd hoc eſt filius ad patrem, quod Petrus
Eſa. 6. vel Paulus ad filium. ¶ Inſuper ſuper illud Eſaiæ, Seraphin ſtabant

ſtabant ſuper illud: per Seraphin intelligit Origenes filium ac ſpiritum ſanctū, ſicut innuit ſanctus Hieronyms, quanuis non exprimat nomen Origenis. ¶ Adhæc atque ſimilia diuerſi diuerſimode reſponderūt. Quidam ꝙ hæretici inſerue runt talia libro Origenis, ſicut libro beati Ambroſii aliqua falſa inueniuntur inſerta. Quidam quòd fuerunt duo Origenes, vnus catholicus, alter hæreticus: quidā quòd Origenes ſcripſit aliqua quæ ſibiinuicem contrariantur, ſicut & Augu. propter quod tādem cōpulſus eſt facere libros retractationum: ſed de hac materia nihil diffinio, Origenem indiſcrete defendendo, quem certum eſt in multis erraſſe. ¶ Nunc ſoluendæ ſunt rationes, quibus videtur oſtendi, quòd trinitas vel patris ac filii deitas, poſſet naturali ratione probari. Primò itaque, ad authoritatem Auguſt. dicendum, quòd principium euāgelii S. Iohannis inuenitur in libro Platonicorum, non quantum ad verum ipſius intellectum, ſed quantum ad aliquam communionem verborum, & quantum ad apparentiam ſuperficialem. Poſuerūt enim platonici verbum in deo: Vnde Auicebron Platon, in libro ſuo de fonte vitę affirmat, quòd intellectus diuinus ac paternalis omnia agit per verbū intus conceptum, ſed nomine verbi intelligunt rationē idealem ſeu mundum archetypum. Quod verò Hermes ait, Monadem, id eſt, vnitatem ſeu vnum deum genuiſſe Monadem. Thomas interpretatur ſic intelligendum, quòd vnus deus cōdidit vnum mundum, propter ſuipſius amorem, tamē intelligendum id reor de generatione prædictæ mētis creatæ, ſecundum Platonicos: & quod dicit Triſmegiſtus deum in ſe ſuum reflexiſſe ardorem, intelligit non de proceſſione ſpiritus ſancti, ſed quòd deus diligit ſe propter ſe, & ex amore ſui ad ſeipſum conuerſi diligit alia. Ad argumentum de immenſitate diuinæ bonitatis, dicerēt naturales, ꝙ quanuis ſit communicabilitatis immenſæ, non tamen producit germen ſibi æquale, nō ex ſua impotētia, ſed propter incapacitatē procedentis, quòd dicunt non poſſe ęquari ſuo cauſali atq; fontali principio. Ad aliud diceretur, ꝙ nullius rei poſſeſſio iucūda eſt ſine cōſorte, in his quorum vnum indiget altero, deus verò in ſeipſo ſumme ſimpliciterque perfectus eſt. At aliud de amore diceretur, quòd licet amor nō ſit proprie ad ſeipſum, nihilominus ſecundum philoſophū, amor ad alium oritur ex amore ad ſeipſum & vnumquodq; tātum vel plus diligit ſe,

Hiero. A B C

D quantum aliquem alium conditum: ideo deus verè diligit seipsum infinito amore atque feruore. Ad aliud diceretur, quod generatio conuenit deo altiori modo quàm creaturis, per hoc quod tribuit eis vim generatiuam. Ad aliud quoque responderetur, quòd in creatis intellectibus est emanatio verbi ac amoris, quia in eis differunt essentia & actio, nec essentia eorum in seipsa perfecta est, cum non sit actus purus, sed verbo atque amore perficitur, in deo autem opposito modo est, quia in eo sunt penitus idē essentia, virtus & actio, estq; deus in se absolutè perfectus & purus actus, quicquid ad beatitudinem pertinet, in se eminentissime comprehendens. Quanuis itaque præinductæ rationes non sunt demonstratiuæ, pulchrè tamen declarant, quòd fides trinitatis non sit E aliquam irrationabilitatem, vel impossibilitatem complectens: nam licet sit supra rationem, non tamen est contra eam.

Elucidatio huius capituli ab eo loco.

Fuit homo missus à deo.

ARTICVLVS. IIII.

Hvcusque tractauit sublimis Euangelista de diuinitate, diuinaque operatione, atque incommutabili subsistentia verbi, nunc verò subiungit de eius præcursore. Quoniam enim dicturus mox est de verbi incarnatione, & aduen- F tu eius in hunc mundum, cæterisque operibus atq; dogmatibus saluatoris, congruēter præmisit de eius præcursore tra- Lucæ.5. ctatum. Pauca enim ponit de præcursore, sciens Lucam glorioso, sententiosoque stilo descripsisse genealogiam, annunciationem, conceptionem, natiuitatem, cōuersationemque præcursoris: de cuius etiam parcitate in victu, & duritia in vestitu, Matthæus & Marcus scripserunt. Itaque ait, *Fuit* Mat.3. *homo missus a deo*, nemo enim sapienter agens, assumit sibi Marci.1. Hebr.5. honorem, sed qui vocatur à deo tanquam Aaron, quò contra dominus ait de præsumptuosis & falsis prophetis. Ipsi curre- Hier.23. bant, & ego non misi eos. Missio ista Iohannis intelligi po- Luc.3. test tunc facta, quando deo iubente exiuit à latibulis eremi ad ripam

ad ripam Iordanis, quatenus ille baptizando populum con- A
gregaret, eisque de Christi aduentu prædicaret. Vnde Lucas ait, Anno quintodecimo imperii Tyberii Cæsaris, factū est verbum domini super Iohannem Zachariæ filium in deserto. Fuit autem missus à deo, vel ex sola inspiratione interna, vel ex alloquutione & apparitione angelica exterius facta, quæ non est ab aliquo Euangelistarum descripta. Hanc missionem Iohannis, deus prædixit per Malachiam, Ecce Mala. 3,
mitto angelum meum, & preparabit viam ante faciē meam. Luc. 1.
Dicitur quippe Iohannes angelus, ratione officii non naturæ, & quoniam angelicæ conuersationis fuit, *Cui nomen erat Iohannes.* Sic nanque Gabriel archangelus iussit Zachariæ vocare filium suum: & congruit nomen istud præcursori, quia Iohannes interpretatur gratia dei, quæ præcipuè fuit B
in homine isto, quo inter natos mulierum, non surrexit maior seu sanctior: qui etiam primo prædicauit, Pœnitentiam Mat. 11.
agite, appropinquabit enim regnum cælorum, hoc est, gra- Mac. 1.
tia saluatoris. Cum enim alicui diuinitus nomen imponitur, insinuatur, quòd proprietas significata per nomen competit illi, quemadmodum Abram vocatus est Abraham, id est, pa- Gen. 17.
ter multarum gentium, & Iacob dictus est Israel, cum dei an Gen. 32.
gelum vidisset. *Hic venit* à secretis locis deserti ad publica Gen. 35.
loca, *In testimonium* perhibendum, id est, ad testificandum, non ad saluandum, videlicet, *Vt testimonium perhiberet de lumine*, id est, veritatem annunciaret de Christo, *Vt omnes* homines, primo Iudæi, deinde Gentiles, *Crederent* in filium dei *Per illum*, hoc est, mediante testificatione Iohannis, sicq; C
credendo consequerētur salutem æternam. Non dicit, vt omnes crederent in illum, quoniam fides cum sit virtus theologica, habet deum pro obiecto, concernit enim deum sub ratione primæ veritatis, ideo non est credendum in hominem purum. Hinc infra ait Saluator, Creditis in deum, & in me credite, quod consequens non esset, nisi & filius esset deus.
Non erat ille Iohannes *Lux* principalis effectiue illustrans, Mat. 5.
lucem gratiæ præstans, & per essentiam lucens: erat tamen lux instrumentalis dispositiue illuminans, ad gratiam præparans, lux participata eo modo quo CHRISTVS ait Apostolis, Vos estis lux mundi. Et ad Philippenses Aposto- Philip. 2.
lus, Sitis (inquit) sine querela in medio nationis prauæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

¶Denique

D ¶ Denique secundum Dionysium, quædam est lux illuminans non illuminata, sicut lux prima. Alia est lux solum illuminata, vt illi qui modicam gratiam habent. Alia est lux medio modo se habens videlicet illuminans & illuminata, vt illi qui de gratia sibi concessa, alios possunt illuminare, inter quos certum est præcursorem vnum de summis fuisse, *Sed vt testimonium perhiberet de lumine*, hoc est, Iohannes non fuit Christus in lege promissus, sed eius minister & præco, ordinatus ad hoc, vt Christo testimonium daret. Hoc fecit Iohannes dicendo, Venit fortior post me, cuius nō sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorū eius. In Actis quoque Paulus ait dixisse Iohannem, Quem me arbitramini esse, non sum ego. Perhibuit etiam Iohānes testimoniū Christo operibus, vtpote baptizando Iudæos, in nomine Christi venturi. Forma enim baptismi Iohannis fuit, Baptizo te in nomine futuri: secundum q̄ in Actis tāgit Apostolus, Iohannes baptizauit populum, dicens, In eum qui venturus est, vt crederent, hoc est, in Iesum. Idcirco receptio Baptismi Iohānis, erat quædam professio credendi in Christum. ¶ Missus est ergo Iohannes ante Christum, vt homines ad Christi susceptionem aptaret, docendo, baptizando, orādo, exemplariterque viuendo. Erat nēpe testis idoneus propter vitæ suæ sanctitatem, omnibus manifestam, gratiam prophetalē, angelicam annunciationem, miraculosam conceptionem ac natiuitatem. Necessaria verò fuit Iudæis præparatio ista: nam cum rudes fuerint, immediate capaces non erant supernaturalium atque cælestium documentorū Christi, sed pedetentim inducendi erant ad sublimiora. Iohannes ergo inducendo eos ad peccatorum confessionem, baptismi receptionē, dicendo & iam, Appropinquabit regnum cælorū, cœpit eos à terrenis abstrahere, atque ad supernorum amorem accendere, ac per hoc ad Christi legem & fidem aptare. *Erat lux vera*, hoc est, non participata aut defectiua, sed plena & substantialiter clara, in qua natura lucis perfectissime reperitur. Vnde Iohannes in Canonica sua scribit, Deus lux est & tenebræ non sunt in eo vllæ. Omne autem creatum habet aliquid tenebrositatis admixtum: nam ipsa minoratio lucis, ipsa eius distantia seu dissimilitudo à luce diuina, est tenebrositas quædam. Comparatione quoque lucis diuinæ ac infinitæ appellatur quasi caligo, ideo enim luna non splendet,

Diony. | Marc. 1. | Acto. 13. | Acto. 9. | E | F | Mat. 1. | 1. Iohan. 1.

& cæli

& cæli non sunt mundi in cõspectu eius. Quanuis verò istud A
de qualibet diuina persona sit verum, nunc tamen de filio di Iob. 15.
citur, cui lux appropriatur, quoniam lux spiritualis præcipuè
spectat ad intellectum ac sapientiam. Cum ergo verbum seu 1. Cor. 1.
filius sit emanatio intellectus, sic ei appropriatur. *Lux* si- Iohan. 14.
cut sapientia, veritas, ars, splendor, & species. *Quæ illuminat*
lumine naturalis ingenii. *Omnem hominem venientem in hunc*
mundum, id est, qui per natiuitatem ingreditur orbem ter-
rarum, vallemque lachrymarum. Vel, illuminat lumine gra-
tiæ omnem hominem venientem in hunc mundum, id est, o-
mnem qui illuminatur gratia spirituali quam nullus sortitur
nisi à filio. Iuxta hunc sensum habetur in Psalmo, Alleuat Psal. 44.
dominus omnes qui corruūt, & erigit omnes elisos, nõ quod B
omnes corruentes, & elisi alleuantur ac eriguntur, sed quod
nemo talium alleuetur, aut erigatur, nisi à deo. Vel, illumi-
nat omnem hominem quãtum in se est, sicut vult omnes sal-
uari, ita quòd nemo excusatur, si non fuerit illustratus. Illu- 2. Pet. 3.
minat quoque omnem hominem, dando vnicuique angelum
pro custode, qui à diuersis erroribus & peccatis retrahit ho-
minem sibi commissum. Vel, illuminat omnem hominem,
hoc est, quosdam de omni genere hominum: nam post pas-
sionem, & prædicationem Apostolorum illuminauit seculũ
vniuersum iuxta quem sensum ait inferius, Si exaltatus fue-
ro à terra, omnia traham ad meipsum. Et Psalmista, Benedi- Iohan. 12.
centur in ipso tribus terræ. *In mundo erat*, hoc de Chri- Psal. 71.
sto secundum vtranque eius naturam accipi potest, sed diffe C
renter. Primò sic, In mundo, id est, in toto ente creato, seu
vniuerso erat hæc lux, id est, totum mundum ab exordio suæ
creationis impleuit, cũ sit infinita. Propter quod ait per Hie Hiere. 23.
remiam, Nunquid non cælum & terram ego impleo? Deus
enim vbique est per essentiam, præsentiam, atque potẽtiam. Prou. 15.
Ipse siquidem omnia penetrat, sua quoque potentia ad om-
nia se extendit, & suo conspectui omnia patent. Veruntamẽ
iuxta Salomonem, Longe est dominus ab impiis, non vtique
loco, sed dissimilitudine, quia non est nec habitat in eis per
gratiam. ¶ Fuit autem circa deum triplex error. Vnus Ma-
nichæorum, dicentium ista corporalia & terrena deo lucis
non fuisse subiecta. Contra hos dicimus deum esse vbique
per potentiam. Alius fuit error negantium diuinam pro-
uidentiam, de quibus dicit Psalmista, Dixerunt, quomodo Psal. 21.

scit

D scit deus, & si est scientia in excelso? Cõtra hos dicimus deũ esse vbiq; per præsentiam, ita quòd omnia sunt aperta & nuda oculis eius. Tertius fuit error dicentium, quòd deus immediate non condidit, nisi primã intelligentiam, & illa creauit secu dum, secunda quoque tertiam: cuius erroris origo secundum Thomam fuit author libri de causis, quem errorem Auicenna & Algazel sunt secuti. Contra istos asserimus deum vbiq; per essentiam. Secundò exponitur, sic. In mundo
Hest. 13. erat, id est, lux ista, seu Christus post incarnationem in terris est visus, & cum hominibus conuersatus, ita ꝙ illum quẽ totus non capit orbis, secundum suam diuinitatem, parua pars terræ cœpit & clausit secundum humanitatem assumptã. *Et mundus*, videlicet cœlum & terra, & quicquid cœli ambitu
E continetur. *Per ipsum* verbum *Factus est*, eo sensu, quo iam dictũ atq; expositũ est. Omnia per ipsum facta sunt. Et quoniam mundus seu omnis creatura per verbum facta est, ideo ad verbi cognitionẽ naturalem inducit, videlicet ad cognoscendum suũ creatorem, quantum ad naturam, non quantum ad personam, secũdum relatiuam proprietatẽ. Effectus enim repræsentat suam causam. *Et mundus eum non cognouit*. In hoc sancto Iohannis Euangelio, mundus diuersis modis accipitur. Quandoque, pro tota creatura, quandoq; indifferenter,
Iohan.15. pro bonis ac malis hominibus in mũdo degentibus, interdũ,
Iohan.3. specialiter pro electis, vt cum dicitur, Sic deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret: interdum pro reprobis, sicut
F ait Saluator, Me odit mundus. Nunc ergo accipitur mundus pro peruersis ac cæcis hominibus, qui Christum non cognouerunt per fidem formatam. Et licet aliqui tales agnoscant eũ
Tit.1. per fidem informem, factis tamẽ negant eundem. Denique, Iudæi increduli qui eum cognouerunt corporali intuitu, nõ
Lucæ.15. cognouerunt eum interiori visu. Nunquid enim cognouerũt eum, qui dixerunt? Nos scimus, quia hic homo peccator est. *In propria venit*, hoc est, in hunc mundum inferiorẽ à se creatum, vel in Iudæam, & populum Israeliticum sibi olim pecu
Esa.46. liarem: per incarnationem descendit, quemadmodum Esaias
Psal.18. orauit, dicendo, Vtinam disrumperes cælos, & descenderes. A summo etenim cælo egressio eius. *Et sui* hoc est, Iudæi ad cultum dei specialiter deputati, de quorũ s̃mine natus est CHRISTVS, *Eum non receperunt* per fidem: paucissimi enim Iudæorũ crediderunt in Christum, cõparatione incredulorum.

dulorum Hoc apud Esaiam apertissime inuenitur prædictũ, loquente Christo ad patrem, Hæc dicit dominus, formãs me ex vtero seruum sibi, vt reducam Iacob ad eum, & Israel nõ congregabitur. Hinc dominus ait per Hieremiam. Præuaricatione præuaricata est in me domus Iacob, & domus Israel Negauerunt dominũ & dixerunt, Non est ipse. Iudei igitur isti appellantur populus Christi, non ratione prædestinationis, sed creationis, & tẽporalis electionis atq; vocationis, de quibus ait per Esaiam, Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerũt me Potest quoque generaliter de vniuersis infidelibus & peruersis exponi, qui dicuntur sui, quia ab ipso creati, & non receperunt eum, quia non omnium est fides, & nouit dominus qui sunt eius per prædestinationẽ. Verũ vt Lucas ait in actibus, Crediderunt quotquot præordinati erãt ad vitam eternam, de quibus iam subditur, *Quotquot autem receperunt eum* per fidem formatam, vniuersaliter loquitur dicẽdo, Quotquot, quoniã non est personarũ acceptor deus *Dedit eis potestatem*, hoc est, idoneitatem, seu gratiam efficacem *Filios dei fieri*, hoc est, per quã fiunt filij dei adoptiui.

A Esa. 49. Hiere. 5. Gala. 3. 2 The. 3. 2. Timo. 2. Actor. 13. Acto. 10. B

¶Sed quæritur cũ homines fiant filij dei, eo ipso quod credũt in Christum, quemadmodum ait Apostolus ad Galatas Omnes vos filij dei estis, per fidem in Christo Iesu, quomodo recipientibus Christũ per fidem, datur potesta filios dei fieri, & non potius ipsa filiatio adoptiua? Et respõdendũ dupliciter. Primò, quod licet homo dũ cõuertitur ad Christũ per fidem & dilectionem, efficiatur adoptiuus filius dei, hoc tamen non est, nisi in quantum habet propositum recipiẽdi baptismũ, in quo spiritualiter renascatur, & filiatio adoptiua perficitur. Omnibus ergo qui receperũt Christum, dedit ipsemet Christus secũdum quod deus, potẽstatem filios dei fieri, perfectè in fonte baptismatis, quod non datur adultis, nisi credentibus, imò nulli nisi fidem profiteatur, vel per se, si sit compos rationis, vel per alium, si sit infra annos discretionis. In baptismo autẽ gratia augetur, charãcter imprimitur, & homo Christo perfectè cõformatur, & incorporatur atq; ab omni labe peccati ac reatu pœnæ absoluit, vt sit omnino filius dei. Secũdò respondetur, quòd omnibus qui Christum nunc per fidem recipiunt, datur potestas filios dei fieri filiatione glorię consummata in patria. Per fidẽ enim, peruenitur ad speciem. Filiatio quoq; gratiæ adoptionis, ordinatur ad

Esaiæ. 1. C

D tur ad filiationē gloriæ beatificę fruitionis. Filiatio autē fūdatur in assimilatione. Quoniā ergo per Christi aduētū data est hominib' participatio diuini esse, & supernaturalis similitudo cū deo, idcirco recipiētib' ipsum datur præfata potestas. Per fidē quippe inchoatur in nobis supernaturalis cognitio patriæ, quæ quantū ad suam plenitudinē deo est propria. Per gratiā quoq; gratum faciētē, ponitur anima in esse supernaturali, diuino ac meritorio, tamq; accepta ac similis deo efficitur, vt etiā vitam æternā de cōdigno mereatur, *His qui credūt in nomine eius*, loquēdo de nomine nominato, hoc est de in ipso Christo fide formata. Cum itaq; verbū sit fili' naturalis, qui ei per fidem vniuntur, atq; per charitatē incorporantur efficiūtur filij adoptiui. Filiatio autē adoptiua, quę
E sit per gratiam, qua homines fiunt participes hereditatis patris adoptantis, est participatio filiationis naturalis. Hinc ad
Rom.8. Romanos dicit Apostolus, Si filij, & hæredes, hęredes quidē
Ibidem. dei cohęredes autē Christi. Et rursus, non accepistis spiritū seruitutis iterū in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorū in quo clamamus, abba pater. ¶ Deinde, Euāgelista distinguit generationē spiritualē, per quā, filiatio adoptiua acquiritur à generatione carnali. *Qui* credētes & filij adoptiui, *Non ex sanguinibus*, id est, seminibus viri & fœminæ. Semen enim, est superfluū alimenti sanguinei & sanguis coagulatus. Itaq; nō ex sanguinib', id est, semine viri, in quo est virtus formatiua, & semine mulieris, quæ præbet in generatione materiam. *Neq; ex voluntate carnis*, id est, cōcupiscen-
F tia sensualitatis, vel fœminæ quæ nomine carnis exprimitur quoniam mollior, & in ratione debilior, *Neque ex voluntate*, id est concupiscentia, *Viri, sed ex deo nati sunt*, id est, diuinæ virtute & gratia spiritualiter regenerati, ac diuinū esse sortiti Nam loquēdo de esse naturæ, tunc nati sunt ex seminibus parētū sicut & infideles, sed loquēdo de esse gratiæ, per quod constituti sunt filij dei adoptiui, nati sunt ex deo, tanq̄ ex patre principali, hominem sibi assimilante ac deificante, Porro in generatione carnali ac naturali, semē, se habet per modū causæ materialis, parētes per modum causę efficiētis, concupiscentia verò mouet ad actum, Potest autē per volūtatē carnis & viri intelligi, appetitus superior seu intellectiuus, qui actum generationis imperat vel ei consentit.

¶ Explanatio

¶ Explanatio Cap. ab eo loco, *Et verbum caro factum est.* A

ARTICVLVS V.

D Eclarãt supra Euangelista, quòd verbum dei fuit ab æterno, nunc pandit quòd factum est in tépore dicens, *Et verbum caro factum est* Item asseruit filios dei adoptiuos natos nõ esse ex sanguinibus, ne quis ex hoc opinaretur, quod multo minus filius dei naturalis natus esset ex semine seu sanguine, ideo docet, quod verbũ factum est caro, nascendo ex semine patriarcharum, atque ex sanguine virginis. Iterum. quoniã dixit homines fieri filios dei, ostendit hoc non esse impossibile nec incredibile, cum filius dei factus sit filius hominis. Itaque verbum, id est, vnigenitus filius dei verus deus, in se eternaliter subsistens, caro, id est homo verus factus est, assumendo humanam naturam ad propriã personalitatem, vt pote substantificando eã in semetipso, conferens ei subsistere in eodé esse, in quo & verbũ subsistit, ita quòd verbi atque assumptæ humanitatis est vna hypostasis, eademq́ue suppositalitas seu subsistentia personalis, nam & ipsum verbum est suppositum substãtificãs humanitatis sibi vnitæ, Sumitur ergo hoc loco pars pro toto videlicet caro pro homine, quemadmodũ & in psalmo Ad te omnis caro veniet. In Esaia quoque, Videbit omnis caro, quod os domini loquutum est Itemq́;, Videbit omnis caro salutare dei nostri. Sic etiam infra ait Saluator ad patré, Dedisti ei potestatem omnis carnis. ¶ Denique, verbum factum est homo, assumendo simul in eodem instanti animam rationalem, tunc primo creatam, & carnem humanã ex purissimis sanguinibus sanctissimæ atque dignissimæ virginis sumptam, & à spiritu sancto formatam ac organizatam, rationalique anima informatam, sic ꝙ in eodem instanti creata est anima Christi, & caro eius formata, ac animæ copulata, & vtrunque simul à verbo assumptum: nunquam tamé caro & anima, vel humanitas Christi habuit propriã personalitatem aut subsistentiã, sed in momento suæ creationis ac partũ suarum mutuę virginis, assumpta est ipsa humanitas à verbo & supposita in ipso: sic virgo verè concepit filiũ dei deum ac hominé, prębendo materiam anima Christi informatã, ac verbo immediate vnitã. Hoc est nouũ & super nouum, omniumq́; nouorũ ac mirabiliũ nouissimũ ac mirabilissimum, de quo vaticinatus est Hieremias, Nouũ (inquiens) faciet

B

Psal. 64.
Esa. 40.
Esaiæ. 52.
Iohan. 17.
Hiere. 31.

D faciet dominus super terram, mulier circundabit virum. Cir
1. Tim. 1. cundedit enim in vtero sacratissimo puerum Iesum, virū non ætate & quantitate, sed sapientia & virtute.

¶ Incarnatus est ergo filius dei, vt nos efficiamur diuinę cō sortes naturæ, percipiēdo meritis Christi copiosissimā gratiam in præsenti, æternamq; beatitudinē in futuro. Inclinauit & humiliauit seipsum, seruilem formā accipiēs, vt nos in cœlestibus exaltaret, & angelis parificaret: similitudinē carnis peccati assumpsit, vt nos ab omni macula culpę purgaret
Philip. 2. In quibus apparet magnitudo diuinæ dilectionis, atq; dignatio summę maiestatis ad genus humanū. Cū enim amoris sit amantē & amatum vnire, vnū in alium transponere, eoq; inseparabiliter colligare, cōstat, q deus ineffabiliter nos amauit, quoniam nostrā naturam sibi immediatissime copulauit,
E videlicet vnione hypostatica, eamq; in se quodāmodo trāsformauit atq; trāsposuit, & sibi indissolubiliter conniuit: nā & in triduo mortis, manserunt corpus & anima verbo vnita In Christo ergo sunt duę naturæ, & vna hypostasis seu persona: sunt quoq; in eo duæ generationes & vna filiatio, pura diuina. Generatio nāq; pertinet ad naturā: filiatio ad personā.

Psal. 21. ¶ Per hanc verbi incarnationem, incōprehensibiliter prorsusq; inenarrabiliter honorificata ac sublimata est, non solū
Matt. 28. humanitas Christi, sed totum insuper genus humanū. Quid
Hebr. 2. enim tam gloriosum atq; magnificū esse potest hominib⁹, vt
1. Iohā. 2. hoc quod deus noster factus est frater noster, quod creator noster fact⁹ est noster saluator, quod iudex noster factus est
F noster aduocatus? Nōne perfectio creaturę est assimilari suo creatori? Per verbi autē incarnationē assimilati sum⁹ nostro creatori, similitudine speciei specialissime Imò, si ritè intelligo, per incarnationē hāc benedictam, facti sumus naturales fratres naturalis filij dei, vt pote eiusdē naturę cū filio patris æterni: non tamē sumus naturales filij patris verbi, quia nō sumus naturales fratres verbi secundū naturā illam, quia cōuenit ei esse naturalē filiū dei, sed ratione naturę assumptę.

¶ Amplius autem incarnatio ista sanctissima maximè auget spem nostram, charitatē quoq; summe inflammat. Quomodo enim diffidere possumus de misericordia, & beneuolētia
Philip. 2. eius, qui propter nos in tantum exinaniuit seipsum? qui tāta
Psal. 21. dilectionis signa nobis ostendit? qui ita præuenit nos in benedictionibus suæ dulcedinis? Quid etiā ita charitatē accendere

dere poteſt,ſicut tantorum exhibitio beneficiorum,& quod A
tantum dilecti ac ante dilecti ſumus à deo noſtro,quod tam
propinque ac intime ſe nobis vniuit,quod vna perſona cũ
natura noſtra effectus eſt,quod vltra omnem creaturã ſub-
cœleſtem,cœleſtem,& ſupercœleſtem noſtrã exaltauit na-
turam? Magna,ni fallor,& inæſtimabilis eſt virtus horum
verborum.Verbum caro factum eſt,quæ decet nos cum o-
mni humiliate interiori, & exteriori ſeu corporis proſtra-
tione,inclinatione,vel genuflexione proferre,vt humilie- Philip,2.
mus nos illi,qui ꝓpter nos humiliauit ſeipſum cũ eſſet altiſ- 1.Iohan.4
ſimus.Cum ſumma quoque reuerentia & gratitudine cor-
diali ac mentis feruore,vt honeremus ac diligamus eũ gra-
tiſſimo animo,qui prior eatenus honorificauit atque dilexit
nos.¶ Quæritur,cur potius verbum quã pater vel ſpiritus B
ſanctus incarnatum eſt?Et reſpondendum,ꝙ propter diuer
ſas cauſas.Primò nã verbo ſeu filio appropriatur ſimilitudo
patris cũ patre.Homo autẽ peccauit dei ſimilitudinẽ inordi- Gene.3.
nate appetendo,vnde peccatum hominis fuit quodãmodo
ſpecialiter cõtra filiũ,propter quod pater zelans pro filio,
hominem condemnauit,filius verò videns patrẽ pro ſe ze-
latum,atq; ſui occaſione honore ſibi ab hominibus impẽdẽ-
do priuatum.Pro patre quoq; zelatus eſt,vnde ad recuperã
dum patris honorem,hominumq; ſalutem voluit incarnari.
Secundò quoniam homo habet ſpecialẽ aſſimilationẽ cum
verbo,nã verbo appropriantur ea quæ pertinent ad intelle-
ctum:homo quoq; reſpicit ſpeciem à perfectione intellectua
li,videlicet ab eſſe rationali. Tertiò,quoniã incarnatio or- C
dinatur ad beatificam viſionem,viſio autem hæc reſpicit in-
tellectũ à quo profluit,& verbum ab intellectu procedit,ſic
que propter conuenientiam verbi cum viſione beatifica,cõ
gruebat ei incarnatio iſta ſaluifica Quartò, quoniã verbum
eſt media in trinitate perſona,idcirco conueniebat ei incar
natio & ratio mediatoris:vt eſſet deus & homo.¶ Poſtre-
mò,proteſtãte Symeone iuſto ac timorato,hoc verbũ incar
natũ propoſitũ eſt in ſignũ,cui cõtradiceretur.Propterea om- Lucæ.2.
nia loca ſacræ ſcripturæ plena ſunt ſcandalis ſecundũ Hie-
ronymũ,non quòd electi qui ſunt docibiles dei ſcandalizen-
tur in verbis ſcripturæ,ſed reprobi volentes ſcrutari inſcru- Iohan.6.
tabilia dei,ſacramque ſcripturam proprio intellectu metiri.
Vnde ex hoc quod dictum eſt,verbum caro factũ eſt,homi-

 nes perdi-

D nes perditissimi in intollerabiles inciderunt errores. Arrius nanque & Eunomius asserebant, quòd verbum dei sic factū est caro, quod solam carnem assumpsit non animam. Dicebant enim quòd verbum esset pura creatura, carni Christi loco animę copulata. Appollinaris hæreticus dixit quòd verbum sic factum est caro, quod aliquid verbi in carnem mutatum est, & quod in Christo non fuit anima rationalis, quoniam vicem animæ intellectiuæ suppleuerit verbum, fuerit tamen in eo anima sensitiua: quo concesso, Christus potius esset deus & bestia quam deus & homo. Ebion autem, Cherintus, atque Fotinus dixerunt, quòd verbum factum est caro per solam gratiæ vnionem. Dixerunt enim, quòd Chri-
E stus esset purus homo, & nō diceretur deus, nisi ob suæ sanctitatis & gratiæ excellentiam. Quorum errorem quantum ad hoc sequutus est inimicus dei Nestorius, dicēs, quòd deitas non fuit in Christo nisi sicut in templo, affirmans quòd ex verbo & humana natura non cōstet vna persona. Eutices verò confinxit quòd verbum sic factum est caro, quòd natura diuina & humana resultet in Christo vna natura, sicut & vna ꝑsona, quo dato, diuina natura esset mutabilis, & Christus nō esset deus nec homo, sed aliquid habens naturā mixtam ex diuina atque humana natura. Sabellius dixit patrē incarnatum. Manichæus, asseruit verbum carnem factū, nō verè sed tantū phantastice. Valentinus autē dixit, quod verbum factum est caro, non assumendo corpus ex virgine, sed
F secum illud portādo de cœlo, ita quòd corpus Christi fuerit de natura cœlestiū corporū. ¶ Vniuersos errores istos stultissimos dānat ecclesia, asserens verbū veraciter assumpsisse totam naturā humanā, quatenus illa natura vinceret diabolum in Christo, quæ victa fuit ab eo in homine protoplasto. ¶ Deniq; hoc Christus assumpsit, quod sanandum redimen-
Gene.3. dumque fuit. Quemadmodū ergo caro & anima rationalis infectæ erant peccato, ita vtraq; verbo vnitæ sunt: ita quod vnio ista facta in persona directè & immediate, tanquam in termino, non in natura hoc modo, nā vtraq; natura retinet suas proprietates naturales, & sine cōfusione, ꝑturbatione, ac commixtione vnitæ sunt, vna manēte persona. Cum autē dicitur, Verbum caro factū, passum ac mortuū, nō insinuatur aliqua mutatio facta in ipso verbo secundū se, sed in natura assumpta, quæ tam propinque ac intime coniūcta est verbo

vt quod

vt quod est vnius, prædicetur de alio, videlicet humana de verbo, & diuina de homine: sed quid propter quid dicatur est attendendum. ¶ Postremò opinor quòd spiritus sanctus nõ sine præcipuis causis dixit per Euãgelistam, verbum caro factum est; potius quàm verbum factum est homo. Primò, vt magnitudo diuinæ inclinationis seu exinanitionis ostẽderetur. Secundò, vt futurũ Manichæorũ errorẽ destrueret, incarnationisq; veritatẽ apertissimè demonstraret. Itaque deus factus est homo, vt nos deificemur, illius ad ima descensio, nostra est ad summa promotio, *Et habitauit in nobis*, id est, in natura nostra quam induit, quæ fuit velut tẽplum ac tabernaculũ verbi assumentis atq; diuinitatis intus latentis, vnde & dixit Iudæis, Soluite templũ hoc, quod dixit de tẽplo corporis sui, prout Euãgelista exposuit. In cæteris sanctis habitat verbum per fidem & gratiã, in Christo homine habitauit per hypostaticã vnionem, & beatificã visionem, atque inseparabilẽ copulam. Vel sic, habitauit in nobis, id est, inter nos cõmorari ac conuersari dignatus est, prout dictum fuit per Baruch, Post hæc in terris visus est, & cum hominibus cõuersatus est. Hinc quoq; per Zacha. prædixit, Gaude & lætare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui. Et per Esaiã, Propter hoc sciet populus meus nomen meũ in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. *Et vidimus gloriã eius.* Gloria in scripturis diuersis modis accipitur, interdum pro maiestate, interdum pro clara cũ laude notitia, interdum pro beatitudine seu lætitia, interdum pro quacunque excellentia seu opere magno. Apostoli ergo viderunt oculo corporali gloriam verbi incarnati, id est, magnificentiam miraculorũ ipsius, & claritatem quam habuit in transfiguratione viderunt Petrus, Iohannes, & Iacobus, claritatem verò & excellentiã eius post resurrectionem viderunt omnes Apostoli.

¶ Porrò maiestatem diuinitatis in carne latentis & beatitudinem animæ Christi deo semper fruentis, viderunt apostoli oculo intellectuali seu visu interiori per fidẽ, præsertim post resurrectionem, & spiritus sancti missionẽ, excellentiã quoque eius in prædicando & operãdo viderunt, quomodo erat docens sicut potestatẽ habens, & nouam ac propriam legem tradens, dæmones imperiali verbo eiiciens, atque ad nutum propria virtute miracula faciens, cordium arcana aperiens, cuncta futura prænoscens, post resurrectionem clausis ianuis

[Margin: A; Gala. 4.; Iohan. 1.; Ephesi. 3.; B; Baruc. 3.; Zacha. 2.; Esa. 52.; C; Mat. 17.; Acto. 1.; Matth. 7.; Marc. 1.; Lucæ. 11.; Lucæ. 24.; Ioan. 20.]

D intrans, spiritum sanctũ insufflans, in conspectu discipulorũ
Acto.1. ascendens. Et quoniã omnia ista fuerunt supra hominem, & vltra omnem potestatẽ creatam, solique deo possibilia, ideo subditur, *Gloriam quasi vnigeniti à patre*, id est, talem eius gloriam vidimus, qualem decet videri & esse in vnico naturalíq; filio patris æterni. Et ita quod ait, quasi, non denotat similitudinem, sed veritatem. Vnde Euangelista omnem excellentiam Christi breuiter innuens, dicit, Vidimus, gloriã ei⁹ quasi vnigeniti à patre, ac si de aliquo rege cũ maximo apparatu intrante diceremus, ipse intrauit quasi rex, id est, tam clarè atque potenter vt spectat ad regem. Propter hanc visionem Christus dixit Apostolis. Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Hinc per Esaiam fuerat prophetatum, Simul laudabũt, quia oculo ad oculum viderunt. Et iterum dixit Esaias, erunt oculi tui videntes præceptorẽ tuum, & aures tuæ audient vocem post tergum monentis. Et Psal. Viderunt ingressus tuos

Matt. 13. Lucæ.10. Esa.12. Psal. 67.

E deus, ingressus dei mei, regis mei, qui est in sancto. ¶ Postremo omnia etiã humana & infima quę in Christo fuerunt, gloria & honore ornantur, imò supernaturalibus magnificẽtiis decorantur, diuinisq; plena fuerunt pręconiis. Nã conceptus & natus est ex muliere, sed mulier ista ante partũ, in partu, & post partum virgo permãsit, omníque macula caruit, tota pulchra, ineffabilitérque sanctissima: & hoc vtique gloriosissimum fuit. Denique hanc conceptionem, ac natiuitatẽ prædixerunt prophetæ ac patriarchæ, quã nuntiaruerunt & angeli, turpissima quoq; & acerbissima morte occisus est, sed

Galat.4. Canti.4.

F tẽpore passionis sola voce omnes aduersarios suos deiecit in terrã: & cum in cruce penderet supernaturaliter obscuratus est sol, mota est terra, & cũ resurgente multi sancti dudũ mortui surrexerunt. Vidimus etiã eũ, *Plenũ gratia & veritate*. ¶ De plenitudine gratię Christi multa possem inducere, sed breuiter perstringendo sciendum, quòd secundum doctores fuit & est in Christo triplex gratia, vtpote gratia vnionis, gratia habitualis, & gratia capitis. Alij diuidunt sic, quod in Christo fuit gratia vnionis, gratia singularis personæ, & gratia capitis: sed redit in idem, quoniã gratia singularis personæ fuit habitualis, sicut & gratia capitis: ideo illi per gratiã habitualem intelligunt gratiam illius personæ singularis hominis Christi, gratia autem vnionis in Christo non est quid creatum, sed ipsemet deus, gratiose, gratis & pie vniens natu-

Apoc.5. Iohan.18. Matt.27. Marci.15.

ram

ram humanã diuinæ,vel esse personale verbi humanitati vni- A
tum. De hac gratia intelligendum est verbum Augustini,di- Augusti.
centis, ꝙ sola gratia factum est,vt homo sit deus,& quòd hu
mana natura vnita est verbo. Cũ enim vnio verbi ac hominis
sit summa & propinquissima, scilicet personalis,certum est
quòd non sit facta per aliquam gratiam creatam ac habitua-
tualem intermediam. Gratia verò habitualis in Christo, est
donum supernaturale,personalem consequens vnionẽ,ope-
rationes Christi perficiens: quæ gratia tanta fuit in Christo
ꝙ maior gratia cõmunicari non potest creaturæ. Tota nem
pe capacitas intellectualis creaturæ vel rationalis,quantum
ad gratiæ receptionem,fuit in anima Christi repleta,erátq;
gratia ista summe perfecta atque plenissima ratione imme- B
diatæ ac hypostaticæ vnionis hominis Christi cum verbo.
Quanto enim intellectualis creatura fonti gratiarum deo
sublimi vicinius copulatur, tanto gratia ampliori perfun-
ditur. Quemadmodum ergo humanitas Christi incompara-
biliter præ cæteris omnibus vicinius vnita est verbo,sic gra
tia eius omnium electorum gratiã incõparabiliter penè,non
tamẽ simpliciter infinite excedit. ¶ Insuper quoniã Christus 1.Timo.2.
est saluator,mediator & caput totius ecclesiæ militantis ac
triumphãtis, ideo habet omnibus de sua plenitudine cõmu-
nicare spiritualem sensum,atque viuificum motum influere:
sicut & caput influit membris sensum ac motum. Idcirco po
nitur in Christo gratia capitis,hoc est,exuberãs habitus gra
tiæ,ex cuius redundãtia alij gratiã sortiuntur, gratia tamen
immediate à deo creatur: sed gratia Christi asseritur causa
gratiæ aliorum per modum causæ instrumentalis, exempla-
ris seu meritoriæ. Vnũquodq; autẽ operatur per id quod est C
in actu. Quoniam ergo Christus per gratiã habitualem seu
personalem,est in actu gratiæ perfectissimo, ideo per ean-
dem gratiam influit aliis. Vnde gratia habitualis & gratia ca
pitis non distinguuntur in Christo realiter,sed gratia capitis
superaddit gratia habituali rationem superabundantiæ. Pa-
tet ergo, ꝙ gratia vnionis in Christo sit simpliciter infinita,
cum sit ipsemet deus, qui est gratia effectiue gratificans,si-
cut appellatur natura naturans. Alia gratia,cum sit quid crea
tum,nõ est simpliciter infinita in Christo. ¶ Quæritur,quid
magnum est Christo, quod dicitur plenus gratia cum de Io-
hanne Baptista prædixerit angelus, Spiritu sancto replebi- Lucæ. 1.

 tur ex

D tur ex vtero matris, Stephanus quoque plenus gratia & for-
Acto.6. titudine fuisse describitur. Et de Apostolis legitur, quòd re-
Acto.2. pleti sunt omnes spiritu sancto. Dicendum, ꝙ gratia dicitur plena dupliciter. Primò, ex parte gratiæ, cum tanta est inten siue ac virtualiter, ꝙ maior esse non valet: sicq; plenitudo gratiæ est propria Christo. Secundò, ex parte subiecti, vt cū quis habeat gratiam tantā, quòd operationes ad quas diuinitus ordinatur, facile exequi potest, & ita sancti dicunt fuisse gratia pleni secundum exigētiam sui status ac proprie cōditionis. Tanto enim gratia dicitur plenior, quanto redun-
E dare potest in plures. Plenum autem opponitur vacuo. Vnde queadmodum aliqua nuncupātur diuersimode vacua, sic multipliciter plena dicūtur. ¶ Præterea fuerūt in Christo gratię gratis datæ, quæ ordinantur ad fidei manifestationē & aliorum vtilitatem: videlicet gratia prophetiæ & miraculorum, donum linguarum, & cætera. Dona verò spiritus sancti fuerunt in eo excellentissimo modo: virtutes quoque morales & intellectuales, eo modo quo secundum Plotinum magnū Platonicum virtutes heroicæ insunt hominibus, purgati, defecatique animi. Quædam tamen virtutes imperfectionem includunt circa obiectum: vt fides & spes, vel circa subiectū, vt pœnitentia. Fides nanqua includit defectum & obscuritatem notitiæ, spes verò absentiā, & expectationē boni optati. Hæ ergo virtutes nō fuerunt in Christo, cuius anima à sue
F creationis principio vidit deum per speciem, plenámque sortita est fœlicitatem. Et veritatis. Verbum incarnatum plenū fuit veritate, id est, diuinitate secundum Augustinum & Be-
Coloss. 2. dam, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, secūdum Apost. Veritas quoq; increata appropria
Hest.13. tur filio ab intellectu patris profluenti. Fuit etiam plenum veritate, id est, omni cognitione & sapiētia, quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Fuit enim & est in Christo sapiētia increata, quæ realiter idē est quod verbum ac diuina essentia. Item sapientia beatorum seu patriæ, quoniam anima eius vidit semper deum per speciem, cognouitq; omnia in verbo, quæ deus cognoscit notitia visionis, videlicet vniuersa præterita, præsentia & futura. Est quoque in Christo essentia indita seu infusa, qua per species sibi concreatas agnoscit res in propriis naturis, ordinibus atque
Gene.2. generibus quemadmodum angeli secundum Augustinum cognoscunt

gnoſcunt res cognitione veſpertina, & Adam cognouit crea A
ta in paradiſo ante ruinam. Præter iſtas ſcientias ponũt quidam in Chriſto ſcientiam acquiſitam, ita ꝙ intellectus poſſibilis animæ Chriſti, abſtraxit ab intellectu ſuo agẽte ſpecies rerum ſenſatarũ. Nulla enim naturalis perfectio defuit Chriſto: vnde ad eius perfectionem pertinuit, quòd eaſdẽ res diuerſis modis atque ſcientiis nouit. De hac ſcientia dicunt lo
qui Apoſtolum ad Hebræos, didicit ex his quæ paſſus eſt Heb. 5.
obedientiam. Inſuper Chriſtus plenus fuit veritate vitæ, veritate doctrinæ, & veritate iuſtitiæ. Huic autem verbo Iohã
nis, conſonat illud Lucæ, Puer Ieſus creſcebat plenus ſapien Lucæ. 2.
tia, & gratia dei erat in eo: imò tam plenus fuit gratia à principio ſuæ conceptionis in virgine, quòd nũquam profecit in gratia habituali, ſicut nec in ſapientia, niſi ponamus in eo ſa
pientiam acquiſitam. Vnde quod Lucas dicit, profeciſſe gra- B
tia & ſapientia apud deum & homines, intelligendũ eſt quãtum ad manifeſtationem, ſicut poſt reſurrectionem dicitur ei data omnis poteſtas in cælo & in terra, vel quantũ ad vſum. ¶ Poſtremo dicit Chriſtus plenus veritate, quoniam impleuit, & verificauit ea quæ ſcripta erant de ipſo. Deinceps Mat. 28.
Euangeliſta confirmat quæ dixit de excellentia verbi incarnati, teſtimonio præcurſoris. *Iohannes* Baptiſta *Teſtimonium perhibet de ipſo*, quemadmodum dictum atque expoſitum eſt, Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, *Et clamat* magno affectu, ſublimique voce, tanquam certus de veritate, nec metuens prædicare eminentiam filii dei. Dicit autem Euangeliſta de præcurſore principaliter,
perhibet & clamat, nam quamuis verba ore Iohannis Bapti- C
ſtæ prolata diu tranſierint, tamen verba eius inceſſabiliter repetuntur, & ipſe in Euang. indeſinenter teſtimonium perhibet Chriſto & clamat. Quid ergo de Chriſto teſtetur, ſubiũgitur. *Hic* vnigenitus patris plenus gratia & veritate *Erat* ab æterno, quia in principio erat verbũ, & etiã nũc eſt, ſemperq; erit ille. *Quem dixi* eſſe regẽ Meſſiam, ſaluatorẽ mundi. Vel, quem dixi. i. futurum prænuntiaui, & de quo teſtificatus ſum verba ſequentia. *Qui poſt me venit.* id eſt, poſt meã prædicationem ac baptizationem. *Venturus eſt* in publicum, manifeſte docẽdo, miracula faciendo, atque per ſuos diſcipulos baptizando. Non vtiq; loquitur Iohãnes de aduẽtu Chriſti in mundum, quoniam incarnatio, & natiuitas Chriſti hu-

D mana, iam diu fuerunt præteritæ: sed Christus qui vsq; ad tricesimum suæ ætatis annum latuit, post prædicationem Iohannis venit in publicum, *Ante me factus est*, id est, mihi præpositus, & prælatus seu dignior factus, etiam secundum naturam assumptam, cuius dignitas & gratia omnium creaturarũ simul sumptarum, dignitatem, gratiamque excellit per hypostaticam eius vnionẽ cũ verbo, vnde ratio prælationis, subiungitur, *Quia prior me erat* secundum diuinitatem, in qua coæternus est patri. Quoniã ergo persona verbi æterna est, idcirco ipsa secundum naturam assumptam omni creaturæ

Psal.8. Hebr. 2. præficitur. Nec obstat illud psalmi. quod Apostolus ad Hebræos allegat de Christo, Minuisti eum paulominus ab angelis

E Quanuis enim Christus quantum ad corporis passibilitatem, & assumptæ humanitatis naturalem seu specificam dignitatem, minor angelis fuit, absolutè tamen loquendo, maior extitit illis secundum suam humanitatem, imò secundum corpus & animam vt verbo vnita, omniumque gratiarũ charisinatibus adimpleta. ¶ Ex hoc verbo vitali quo ait Iohannes de Christo, ante me factus est: sumpsit Arrius occasionẽ letalis erroris, asserens verbum secundum naturam verbi factum, cum certum sit, quòd Iohannes præcessit ipsum verbũ secundum quod incarnatum: vnde verbum nõ potest dici factum ante Iohannem, nisi secundum propriam naturam. Sed argumentum istud facillime soluitur, quia laborat in æquiuocis, nõ enim iam sumitur factum esse pro productione rei

Gen.48. quantum ad esse de nõ esse, sed sicut expositum est: iuxta quẽ

F sensum Manasses primogenitus filius Ioseph patriarchæ dicere potuit de fratre suo Ephram. Qui post me venit, seu natus est, ante me factus est quia sublimius benedictus, atque

Gen. 43. Baruc. prępositus mihi à patriarcha Iacob, vt patet in Genesi. Iuxta hunc modum Baruch ait, Facti sumus subtus, & non supra. Potest nihilominus exponi de Christo secundum assumptam humanitatem, & factione proprie dicta, eritque sensus: ante me, id est, ante generationem seu natiuitatem meam, ex vtero factus est, id est, quantum ad corpus sui perfectam organizationem, quo ad lineamentorum distinctionem, quanuis nõ quoad debitam quantitatem, & item ante me factus est, quo ad animæ suæ perfectionem in omni sapientia, dono, virtute & gratia spiritus sancti. Christus enim in primo suæ conceptionis instanti, habuit corpus, & animam, prædictis modis

dis perfecta, & tunc Iohannes nondũ factus fuit his modis. A
¶ Porrò quæ sequuntur. *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus*, dicit Origenes esse verba Iohannis Bap. & hoc videtur primo ex ordine vel serie textus, secundo ex parte cõiunctionis copulatiuæ, & connectentis sequentia præcedẽtibus, tertio, quia post verba sequentia immediate subiungitur. *Et hoc est testimoniũ Iohannis, quãdo miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes ad eum.* Secundum Hiero. verò, Augustinum & Bedam sunt verba Iohannis Euangelistæ redeuntis, & exequentis post introductionem testimonii Iohannis Baptistæ quod supra dixit, & verbum caro factum est, & vidimus gloriam eius. Itaque secundum istos Euangelista prosequitur, quid de Christi humanitate sentit, & quomodo apostoli viderunt gloriam eius, cum dicitur, Et de plenitudine eius, id est, de plena & superabũdanti gratia Christi, nos omnes accipimus aliquam portionem seu particularem: quemadmodum ait Apostolus, Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Itemque, Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii gratia sanitatum, &c. Et iterum, Vnicuique (inquit) nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. Accepimus ergo de plenitudine eius gratiam subsequentẽ, & bene agẽdo adeptã ac meritã pro gratia primo infusa purè gratis collata. Nemo enim primã gratiã gratificãtem valet mereri, cum sine gratia nihil sit meritorium, & tanta est dignitas gratiæ, quòd ex puris naturalibus mereri non potest, sed ea gratis accepta, potest homo per eam adipisci gratiam ampliorem, imò de condigno mereri gratiæ incrementum. Quoniam ergo gratia sequens seu maior vel aucta datur, pro actu meritorio procedente à gratia prima, ob id dicimur accipere gratiam pro gratia, Vel, accepimus de plenitudine eius, id est, de sapientia, pietate & gratia Christi, *Gratiam* noui testamenti, id est, euangelicam legem & gratiam, *Pro gratia* testamenti, id est, loco Mosaicæ legis. Vtraque autem lex, gratia appellatur, quoniam gratis & misericorditer data. Vel sic, accepimus gratiam membrorum, videlicet gratiam nobis concessam, pro gratia capitis, id est, merito & efficacia gratiæ Christi, qui quolibet vitæ suæ actu, quem habuit vt viator, ex gratia profluente meruit nobis gratiã in præsenti, & gloriam in futuro. Sibiipsi enim non meruit gratiam gratum facientem, nec beatificam

Origen. Hierony. Augustu. Beda. B 1. Co. 12. Ephes. 4. C

D ficam visionem, sed membris suis, quæ participant gratiam capitis per fidem, & sacramenta ecclesiæ. Secundum magistrum verò sententiarum, quoniam nostra merita & præmia sunt dei dona, eo quòd ex gratia sola liberalitate dei infusa dependant, ideo potest sic accipi, accepimus gratiam, id est, meritum vel præmium pro gratia, quæ est causa meriti vel mercedis. Quum ergo deus remunerat nostra merita, remunerat sua dona, donatque gratiam super gratiam, iuxta illud, Habenti dabitur, & abundabit. Augustinus quoque, & Beda exponũt, sic accepimus iam in spe gratiam pro gratia, id est,

Psal. 51. vitam æternam pro fide. ¶ Quæritur, cum gratia Christi sit

Mat. 25. accidens quod non migrat de subiecto in subiectum, & cum solus deus sit gratiæ dator, quomodo dicimur de plenitudi-

E ne gratiæ Christi accepisse? Rursus, quomodo gratia gratis confertur, si datur merito Christi? Et respondendum ad primum, quòd non dicimur accepisse de plenitudine Christi, quasi particulam gratiæ eius acceperimus, ita quòd gratia Christi sit diuisibilis, & eadem numero sit prima in Christo, deinde in nobis, sed quia plenitudo gratiæ Christi est causa instrumentalis, dispositiua ac meritoria, per quam singulis electis hominibus, datur gratia secundum aliquem gradum, sola verò diuinitas est causa efficiens gratiæ. De plenitudine autem gratiæ Christi homines, præsertim Aposto-

F li acceperunt, accipiendo gratiam non duntaxat pro habi-

Luc. 24. tu gratiæ gratum facientis, quæ ponitur in essentia animæ,

Acto. 2. sed pro quocunque dono supernaturali vel supernaturaliter dato, quanuis sit naturale in se. Nam de plenitudine sapientiæ Christi accepimus euangelicam legem: de plenitudine verò sanctissimæ conuersationis suæ, accepimus boni exempli exhibitionem, de plenitudine suæ gratiæ interioris, essentiam animæ perficientis, accepimus gratiam pro gratia, id est, gratiam habitualem deiforme esse præstan-

1. Petr. 4. tem pro gratia, secundum modos præhabitos. Maxime autem de plenitudine Christi receperunt Apostoli, aliiq; cum eis in conclaui collecti, quando in die sancto pentecostes receperunt spiritum sanctum in signo visibili, repletique sunt omnes, non solum gratia gratificante, sed & gratiis etiam gratis datis. Nec mirum si de plenitudine Christi dicimur accepisse, cum Petrus vniuersos fideles hortetur, dicendo, Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam admini-

ministrãtes,sicut boni dispensatores multiformis gratiç dei. A
Ad secundum dicendum, quòd gratia fertur dari sine præuiis meritis, quoniam datur sine præuiis meritis recipientis non sine meritis saluatoris, vel datur sine meritis quantum ad primam radicem, quia & Christo collata est absq; meritis eius. Sola enim bonitate dei datum est humanæ naturæ Christi,esse vnitum verbo & gratia adimpleri. Et quoniam deus decreuit hominibus gratiam dare ex sua largitate per meritum Christi, siue futurum, siue præsens, siue præteritum: consequenter subditur causa, signum vel declaratio, quod de plenitudine Christi accepimus. *Quia lex* veteris Exod.23.
testamenti in qua erant præcepta moralia, iudicialia, ac cæ- Act.7.
remonialia, *Per Moysen data est* tanquam per seruum populo Israel:data est quoque per angelos,quemadmodum in B
Actis loquitur Stephanus ad Iudæos incredulos, Accepistis legem in dispositione angelorum,& non custodistis. Vnde ad Galatas dicit Apostolus, Lex propter transgressores po- Gal.3.
sita est,ordinata per angelos in manu mediatoris. Ex quibus elicitur,quòd data sit lex ministerio angelorum multorum, quanuis communiter nõ fiat mentio nisi de angelo vno qui frequentius apparuit Moysi.*Lex* ergo data est à deo princi- Exod.20.
paliter, per angelum ministerialiter Moysi, & per Moysen tanquam per ministrum secundarium data est populo Israel. *Gratia* id est,liberatio à peccatis,iustificatio generis humani, supernaturale donum spiritus sancti perficiens animam eamque deo acceptam,& ad promerẽdum idoneam faciens C
Et veritas, id est, doctrina Euangelicæ legis, vel impletio legis ac prophetarum. *Per Iesum Christum facta est* Christus nanque vt deus, causa est principalis atque efficiens gratiæ huius:sed vt homo talis,est causa instrumẽtalis ac meritoria eius,*ipse* quoque per assumptam humanitatem impleuit, & verificauit,quæ de ipso prænunciabantur,in lege & prophetis per figuras seu verba prophetica.Ipse etiam exposuit nobis scripturas veteris legis per seipsum,quando aperuit discipulis sensum vt intelligerent scripturas, & quando misit eis Luc.24.
spiritum sanctum,prout apud Iohannem promisit,Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Acto.2. Iohan.16.
¶Præterea Moyses dedit legem,multa iubendo:sed nõ dedit gratiam,qua implerentur quç iussit.Lex quoque Mosaica habuit vmbram futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum,

D rerum, vt dicit Apostolus, Christus verò præstitit gratiā adimplendi, quæ iussit, & pro vmbra legalium figurarum proposuit lucem veritatis, atque imaginem rerum, id est euidentem similitudinem bonorum cælestium. Proptèr quod secundum Dionysium lex euangelica media est inter legem Mosaicam & statum beatorum in patria. Hinc tempus Christi, nouæque legis vocatur tempus gratiæ, quoniam lex noua dat gratiam, inquantum includit sacramēta ecclesiæ, quæ faciunt quod designāt, & propter copiosissimam gratiam quā Christus nobis promeruit, & item propter ineffabilē magnitudinem beneficiorum dei, & pronitatem eius ad dandā gratiam tempore euāgelicæ legis. Vnde philosophis dicitur innotuisse diuina maiestas, Iudæis iustitia, Christianis verò misericordia innotescit, prout ad Titum protestatur apostolus, E Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri dei. Et alibi, Apparuit gratia saluatoris. Hoc per Zachariam legitur prophetatum, cum dicitur, Et erit qui offenderit ex eis in die illa sicut domus Dauid, & domus Dauid, quasi dei sicut angelus domini, ℭ Deinde ostendit Iohānes certitudinē horum quæ hic recitantur, *Deum nemo vidit vnquam.* Verba Euangelistæ Iohānis, sicut in stylo simplicissima sunt, sic in sensu vere profundissima extant. Sic nēpe decuit scribi Euangelium humillimi atque altissimi Iesu Christi, vt esset in stylo simplicitas summa, & in sensu profunditas maxima, quatenus sermonis inculta simplicitas corresponderet, tam F humilitati humanitatiq; Christi, de quo conscriptum est euangelium, quàm humilitati Euangelistarum scribentium, qui omnem curiositatem, stylique pompam vitarunt: profunditas verò sententię corresponderet tā maiestati ac diuinitati Christi, quàm altæ illuminationi Euangelistarum. Ait ergo nunc Euangelista aquilinus ac deificatus, Deum nemo vidit vnquam. Quid quantum ad verba simplicius? quid in sensu profundius? Quomodocunque enim exponatur habet instantiam, & requirit idoneam respōsionem. ℭ Potest autem exponi quatuor modis, secundum quòd quadriformis est visio, & etiam visio dei. Est enim corporalis visio dei, non tamen secundum diuinitatem, de qua ait Sanctus Iob, In carne mea videbo deum saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Ex qua authoritate ostendit Thomas in summa cōtra Gentiles, quod beatus Iob nouerat

Marginal references: Heb. 10. — Tit. 3. — Tit. 2. — Zach. 12. — I. Iohā. 4. — Iob. 18.

gerat deum incarnandum. Alia est visio dei imaginaria, de A
qua communiter eloquuntur prophetæ, vt Esaias, cum dicit Esa.6.
Vidi dominum sedentem super solium excelsum & eleuatũ.
Daniel quoque, Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierũ sedit. Tertia est visio dei per speciem, qua deum Dan.7.
vident sancti in patria. Quarta est visio perfectę comprehensionis, qua res cognoscitur totaliter tamq; perfectè, sicut ex sua natura cognoscibilis est, qua solus deus videt seipsum. Si ergo hæc verba exponãtur de visione corporali, occurit obiectio de Iacob, qui de visione tempore vigiliæ habita, ait in Genesi, Vidi dominum facie ad faciem. Sed hoc facile solui- Gene.33.
tur, vt dicamus cum Augustino ꝙ non vidit deum in propria persona, sed per creaturam subiectam, hoc est, per angelum dei præconem. Quomodo Manue pater Sampsonis viso an- B
gelo loquutus est coniugi suæ, Morte moriemur, quia vidi- Iudic.13.
mus dominum. Sed tunc occurrit obiectio de his qui Christum in carne viderunt: qui vtique diuinam personam verũq; deum corporali visu intuiti sunt, sicut Iohannes ait, Quod perspeximus oculis nostris, & manus nostræ tractauerũt de verbo vitæ. Sed hoc rursus de facili soluitur, quoniã non viderunt deum secundum diuinitatis essentiã, sed quò ad naturam assumptam, diuinitatem verò non viderunt, nisi per fi- 1.Iohã.1.
dem. ¶ Porrò, si verba hęc exponantur de visione imaginaria, certũ est, quòd prophetæ frequenter asserant se hoc modo deum vidisse. Si autem exponatur de visione comprehensionis, habet instantiam de sanctis in patria, qui deum comprehendere perhibentur, vnde & comprehensores dicũtur.
Si verò exponatur de cõprehensione omnino perfecta, oc- C
currit instantia de Christo, qui cum homo esset, comprehendit deum perfectè, quemadmodum ait Iohannes. Nemo nouit patrem, nisi filius. Verùm breuiter respondendo dicendũ quòd verbum Euangelistæ his quatuor modis intelligi potest, Primò, sic, Deum, trinitatẽ, vel quancunque diuinam personam, nemo vidit, videt, videbit, videréve potest vnquã visu corporali, quantũ ad diuinitatis naturam, cum deus secundum propriam essentiam sit in corporalis, incircumscriptus, simplicissmus atque purissimus actus. Vnde dicit Apo- 1.Tim.1.
stolus, Quem nemo hominum vidit, sed nec videre potest. Secũdò sic, Deum in sua essentia, nemo vidit vnquã, visione imaginaria. Quanuis enim in tali visione dicatur deus videri,

D deri,hoc tamen nõ est,nisi inquantum in sensu interiori formantur corporales similitudines ad repręsentandum deum. Tertio sic,Deum in sua essentia,seu per speciem,nemo,hoc est,nullus homo purus viator,viuens vita humana ac sensitiua vidit vnquam. Sic enim deus videri nõ potest,nisi per speciem increatã,cum omnis species,forma ac similitudo creata, in infinitum deficiat,à clara repręsentatione diuinæ essentiæ,sicut & omnis creatura in infinitum deficit,à plena repręsentatione perfectionis diuinæ. ¶ Denique cũ secundum philosophum intellectus noster se habeat ad cognitionem intelligentiarum,quemadmodum oculus noctuæ ad intuitum lucis solaris,patet quòd incomparabiliter impoten-
E tior sit ad claram ac immediatam diuinæ essentiæ visionem loquendo de statu eius in præsenti,& naturali virtute. Hoc cognouerũt atque professi sunt omnes subtiliores philosophi. Vnde Alphorabius, Auicenna. Theophrastus,alii quoq; innumerabiles dixerunt,quòd de deo melius cognoscimus quid non sit,quàm quid sit: & quod de eo solum cognoscimus,quia est,non quid est. Hoc princeps theologorum bea-
Diony. tissimus Dionysius plenius docet,affirmans, quòd perfectissima cognitio quã habemus de deo in vita præsenti, est per puram ac meram abnegationem omniũ rerum à deo, ita vt vniamur ei tanquã prorsus ignoto,vnde tertio capitulo mysticæ theologiæ Hoc est(inquit) deum verè cognoscere supersubstantialem supersubstantialiter per omnium entium ablationem laudare,Et in Epistola ad Dorothæum, Inuisibi-
F lis est deus,propter excedentem suæ lucis claritatẽ. Lux au-
1.Tim.6. tem diuina,immensa & increata,secundum quod inaccessibilis seu incomprehensibilis,hoc modo vocatur à Dionysio diuina caligo,de qua in Epistola sua ad Cauim monachũ cõtestatur, Diuinę tenebræ cooperiuntur omni lumini,& absconduntur omni visioni propter incircumscriptibilem propriæ claritatis splẽdorem. Omnia hæc in clemẽtatione theologica Procli,& in libro de causis,subtilissime inueniuntur
Exod.33. probata. Hinc quoq; dominus ait ad Moysen,Nõ poteris videre faciem meam:Non enim videbit me homo,& viuet,
Num.12. Veruntamen quoniam in libro Numeri de Moyse legitur,
2.Cor.12. Palam & non per ænigmata & figuras videt deum:& quoniam Paulus de seipso fatetur,quòd raptus est vsque ad tertium cœlum,audiuitque arcana verba,quæ non licet homini loqui:

ni loqui. Propterea Augustinus in libro de videndo deũ, & Thomas dicunt, quòd Moyses Iudæorum magister, & Paulus gentium doctor, viderunt deum in hac vita per speciem: sed hoc non est contra prædicta, quia pro tunc, nõ vixerunt vita humana, nec quicquã senserũt. Quod ergo legitr Moysi negatum in Exodo, postea cõcessum est ei, vt legitur in libro Numerorum. Quartò sic, Deũ nemo, hoc est, nulla creatura vidit visione perfectæ comprehensionis vnquam. Sic enim nec anima Christi videt deũ: qui sicut est infinitę actualitatis, sic est infinitæ cognoscibilitatis, propter quod perfectè atque totaliter cognosci & comprehendi non valet, nisi ab intellectu infinitæ virtutis. Hanc vltimam expositionem multi putant amplius ad propositum pertinere. Sicque Damascenus in principio sui libri disseruit, quod non solũ nullus hominum, sed nec aliquis supermundanorum animorũ deum vidit vnquam. ¶ Sed aduertendum, quòd res dicitur à cognoscente comprehendi dupliciter. Primò, quoniam eius essẽtia cernitur, & sic ipsa immediate attingitur. Hoc modo sancti in patria comprehendunt deum, & comprehensores dicuntur, quoniam vident, hoc est, intelligunt & agnoscunt deum, sicut est secundum Iohãnem, seu facie ad faciem iuxta Paulum. Secundò res dicitur comprehendi, quia in tantum cognoscitur, sicut ex sua natura cognossibilis est, ita q̀ nil eius latet, sed quasi infra certos terminos continetur in animo cognoscentis. Hoc modo infinitum à finito comprendi non potest: sicque Apostolus loquitur, Quæ sunt dei, nemo nouit, nisi spiritu eius. Præter modos cõmemoratos, videmus deum tripliciter, per fidem, per naturalem rationẽ, per anagogicam illustrationem. ¶ Consequenter pandit Euangelista, Quis nos instruxit de inuisibilibus dei, *Vnigenitus filius* patri consubstantialis, consempiternus & coæqualis, *Qui est* inuariabiliter ab æterno, *In sinu patris*, id est, patri intime atque affectuosissime inseparabiliterque cõiunctus, *Ipse enarrauit*, i. Euangelio docuit, quid de diuinitatis vnitate, & personarum trinitate, quid de creatoris prouidentia, omnipotentia, cæterisque secretis diuinis, & ad salutem pertinẽtibus, sentire debemus? Hinc infra loquitur, Pater manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Et vt ait Iohannes, Scimus, quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus deũ verum, Hoc

vtique

Margin: A; Exod. 33.; Num. 12.; Damasc.; B; C; 1. Iohã. 3.; 1. Cor. 13.; Iohan. 17.; 1. Iohã. 5.

D vtique inseparabiliter ac ineffabiliter roborat fidẽ nostram quòd à filio dei vnigenito vero deo sumus edocti. Itaque q̃ ait, filium esse in sinu patris, non est materialiter intelligendum, sed per signum intelligitur cor paternum, in quo verbum æternaliter manet. Loquitur tamen Euangelista more humano quatenus per existentiam filij in sinu patris, insinuet super dulcem affectum, amorosissimamq; vnionẽ patris ac filij, sicut apud nos parentes ponunt filios in sinu ex magno affectu. Quoniam ergo fides & lex Christiana ab vnigenito filio dei pronũciata, ac data est nobis, idcirco grauius est non credere & obedire Euangelio, quàm olim fuit

Hebr.13. non credere ac parere Pentateuco & scripturis veteris testamenti, ad quod insinuandum dicit Apostolus ad Hebreos,

E Si illi (Puta Iudæi) non effugerũt recusantes eum, qui super terrã loquebatur, puta Moysen, multomagis nos qui de cœ-

Esa.6. lis loquentem nobis auertimus scilicet filium dei, non effugiemus. De hac sua enarratione Christus ait apud Esaiam, Ad anunciandum mansuetis misit me. ¶ Deinde Euangelista prosequitur plenius testificationem Iohannis de Christo: ostendens locum & tempus, vbi & quando perhibuit testimonium Christo. *Et hoc est testimonium Iohannis*, id est, verba Iohannis Baptistæ iam introducta sunt, quæ testificãdo dixit de Christo. Aliqui referunt hoc ad verba sequentia in quibus præcursor testatur veritatem de Christo, *Quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis* vrbe sacerdotali ac regia atq;

F metropoli in Iudæa, in qua studium prophetarum ac legis vigebat, sacrificia quoque fiebãt, & principes Iudeorum demorabantur. *Sacerdotes & leuitas*, videlicet nuntios solennes & eruditos, qui magis videbantur zelare pro lege ac diuino hore, *Ad eum, vt interrogarent eũ Tu quis es?* id est, quæ vel qualis persona, cuius authoritatis aut dignitatis? Vnde moti fuerũt Iudæi ad hanc legationem & interrogationem Iohannis? Nisi enim putassent eum esse aliquem magnum, non misissent ad eũ tales legatos nec tam magna petissent ab ipso. Et respondendum, quòd Iudæi baptizante Io

Iohan.4. hanne, magnam æstimationem habebant quòd Messias ve-

Lucæ.2. nisset in mundum ex causis diuersis, videlicet propter testi-

Matt.2. monium pastorũ, Annæ prophetissæ & iusti Symeonis, triũ quoque magorum & propter occisionem infantum, quorũ testimoniorum memoria adhuc in Iudęis permansit. Item quia

quia viderunt sibi regnũ ablatum, & alienigenæ traditum, A
quod Iacob dedit eis pro signo aduentus Christi,& quia vi- Matt.16.
derũt hebdomadas illas impletas, de quibus cecinit Daniel Dan.9.
quòd intra illas Christus veniret.Istud de hebdomadibus di Lucæ.12.
cit quidam,quod non videtur certum,vel multum probabi-
le,quia apud Matthæum Christus improperat pharisæis,ꝙ
ex vaticinio Danielis prædicto,nõ aduerterunt tempus ad-
uentus Messiæ instare Faciem(inquit) cœli iudicare nostis,
signa autem temporum nõ potestis.Et in Luca planius ait,
Hypochritæ,faciem cœlis & terræ nostis probare,hoc autẽ Lucæ.1.
tempus quomodo non probatis?Quoniam itaque æstima-
bant tempus Messiæ,adesse,opinati sunt Iohannẽ esse Chri-
stum propter miraculosam eius natiuitatem,quæ super om-
nia montana Iudææ diuulgabatur.Itẽ propter vitæ suæ ab- B
stractionẽ, rigorem, ac sanctitatem , genealogię nobilita-
tem.Cum enim fuerit natus de tribu sacerdotali,probabilę
est,quòd etiam fuit de tribu regali vel Iudæ,quoniã hæ duæ Marci.1.
tribus pene semper contraxerunt ad inuicem. Querẽdo au
tem,Tu qui es,non intendebant sciscitari vel certificari de
nomine & origine.Hęc enim sciebãt,sed de dignitate & gra
tia. *Et confessus est* Iohannes veritatem, tanquam veritatis
præco,amicus & paranymphus, *Et non negauit* eam.Os e-
nim quod mentitur occidit animam . Et psalmista ait deo,
perdes omnes qui loquuntur mendacium . Quamuis nanque Sapien.1.
sepe sit licitum veritatem silere,propter audientium impro Psal.5.
bitatem,vel propriam pacem,seu aliam piam seu rationabi- Psal.38.
lem causam,iuxta illud Psalmistæ,Posui ori meo custodiam, C
dum consisteret peccator aduersum me,obmutui & humilia
tus & silui a bonis:nunquam tamen licet veritatem negare,
quamuis possit aliquando pia cautela abscondi. *Et confessus
est,quia* id est,ꝙ *Non sum ego Christus* non iudex,non spon-
sus,non saluator,non vnigenitus filius dei,sed Christi mini-
ster,Iudicis pręco,spõsi paranymphus,saluatoris præcursor,
filij dei minister.Sacerdotes ergo primo quæsierũt explicite
vel saltęm implicitæ,à Iohanne,an esset Christus,idcirco Io
hannes respondit vel ad verba,vel ad mẽtem eorum.*Et in-
terrogauerunt eum, Quid ergo es?* & quid restat *Helias es tu?*
Putabant autem Iudæi Iohannẽ esse aliquem valde magnũ.
Cum ergo audissent,quod non esset Christus,sciscitati sunt
an ęsset Helias,qui fuit vnus de maximis sanctis veteris te-
d stamen-

D stamenti. ¶ Multa verò induxerunt sacerdotes, atq; Iudæos ad oppinandũ ꝙ Iohãnes esset Helias scilicet solitaria vita,
Mat.14. duritia vestiũ, zelus iustitiæ contra Herodem, Omnia enim
Matt.6. hæc in Helia fuerunt. Itẽ quoniam aduentus Heliæ fuit Iu-
Mala.4. dæis promissus per Malachiam, propter quod discipuli dixe
Matt.17. runt Christo apud Matthæum, Quomodo dicunt pharisæi, ꝙ Heliã oportet prius venire? Sed quoniã isti Iudæi sciebãt Iohannem esse Zachariæ filiũ atque Elizabeth, circa triginta annos habentẽ, intra quos ex infante creuit in virũ: mirũ est, quomodo interrogauerũt, an Iohãnes esset Helias, qui per tot centenos annos, translatus fuit in paradisũ, & rediturus est in forma ac statu virili. Et respondendum, ꝙ multi Iudæorum, tunc sicut & nũc, posuerunt animas transcorporari, sicq; æstimare poterant, quòd Iohannes esset Helias
E in alio corpore, sicut & multi eorum dixerunt, quòd Helias esset Phinees propter zelum vtriusque contra iniquos. Vel
4.Reg. 2. sic, sicut quidã dixerunt Iesum esse Heliã, aliiq; Hieremiam aut vnũ ex prophetis, sic isti æstimabant de Iohanne. *Et di-*
Num.25. *xit Non sum.* Helias in persona, quia non idem homo. Iohannes tamen dici potest Helias propter similitudinẽ operationis, parilitatem officij, conformitatem conuersationis,
Mat.14. sanctitatis & gratiæ cũ Helia. Precessit enim primum Chri-
Marc.6. sti aduentum, sicut ille præcedet secundum redarguit Hero
Mat.17. dem & Herodiadẽ, Sicut ille Achab & Iesabel, vterque ere-
Lucæ.1. mita, vt in aliis multis conueniunt, propter quod ait Christus discipulis, Helias iam venit, & si vultis scire, Iohãnes ip-
F se est Helias. Hinc gabriel de Iohanne prædixit, Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Heliæ. Tertiò quæsierũt, *Propheta es tu?* Aliqui dicunt, quòd sacerdotes isti per prophetam intellexerunt non simplicem vatem, sed prophetam quendam præcipuum, illum videlicet, de quo Moyses scripsit in Deuteronomio, Prophetam suscitabit vobis domin⁹ de fratribus vestris tanquam me, & dicunt quòd Iudæi per istum prophetam intellexerunt non ipsum Christum, sed eius præcursorem. Hoc autem non videtur rationabiliter dictum, Iohannes enim respondendo dicit se non esse prophe
Deut.18. tam illum, de quo ipsi loquuntur. Si igitur ipsi nomine prophetæ intelligunt prophetã illum præcipuum Christi præcessorem, negaret esse quod veraciter erat. Et si quis dicat quòd negat se esse illum prophetã, de quo preallegata scri-

ptura

ptura loquitur, quæ ad literam intelligenda est de Christo, A
tunc responsio Iohannis non absolueret quæstionem interrogantium, imò ipse & illi laborarent in ęquiuocis. Illi enim secundũ istos quæsierunt an esset præcipuus propheta, Christum præcessurus; & ipse secundũ istos respondit, se non esse prophetam, de quo Moyses loquitur secundum veritatẽ, scilicet ꝙ non esset Christus, sicq; illi per prophetam intelligerent alium quam Iohannes, imò sic responsio ista Iohãnis nõ differret à prima, qua se dixit non esse Christum, cum tamen Iohannes optimè sciret, ꝙ sacerdotes in tertia quæstione nomine prophetæ non intelligebant Christum. ¶ Denique ex textu præsenti elici nequit, ꝙ sacerdotes intendebant quærere de prophetà illo præcipuo, de quo Moyses fuit locutus, sed potius de aliquo ꝓpheta inferiore Helia, quia paulatim descenderant. Non est etiã consuetudo scripturę noui B
vel veteris testamenti, vt nomine prophetæ simpliciter pronunciati, intelligatur ille propheta præcipuus. Melius igitur reor vt per prophetã intelligatur quicunque propheta indistinctè, eo modo quo in veteri test. communiter fit sermo de propheta. ¶ Sed tunc dubitatio oritur, quomodo Iohannes Matt. 17.
neget se esse prophetã, cum certum sit, ipsum fuisse prophe- Lucæ. 1.
tam, Zacharia testanre, Tu puer propheta altissimi vocabe- Matt. 11.
ris. Christus quoque vocat eum plus quàm prophetam. Dicit Lucæ. 7.
enim de eo, Maior inter natos mulierum propheta Iohanne Baptista nemo est. Ex quibus patet quòd fuit propheta. Ad hoc respõdent Gregorius & Beda, ꝙ quia Iohãnes fuit plus quam propheta, non solum futura de Christo prænuntiãdo, sed etiam Christum præsentialiter ostendendo dum dixit, C
Ecce agnus dei, quantum ad id se negat prophetam, quo fuit Iohan. 1.
plus quàm propheta. Aliter dici potest, ꝙ quia Iohãnes fuit medius inter ꝓphetas & Apostolos, & quasi horizõ ac medius vtriusq; testamẽti, ita ꝙ sua vltimata formalis ac propria gratia gratis data, non fuit cùm prophetis veteris testamenti, Christum futurum in mundum prædicere, sed eum iã demonstrare, & cum apostolis annunciare, quoniam venit, ideo negat se esse prophetã, non quia nequaq̃ propheta fuit, sed quoniã suum vltimatum formale ac propriũ officiũ non fuit futura prædicere, sed Christum præcurrere, prædicãdo, baptizando, eiusq; semitas disponendo. Vnumquodq; enim denominationem sortitur à sua formali & propria ratione. Marc. 1.

D Potest quoq; aliter dici, videlicet ꝙ Iohannes dicit se nõ esse prophetã, eo modo quo ait Amos propheta, Non sum propheta, & quomodo Christus dicit in Psalmo, Ego autẽ sum vermis, & non homo. *Dixerunt ergo ei, Quis es?* id est, cuius authoritatis, gratiæ vel officij. Non enim quærebant solum quis esset per naturã siue personam, sed quis esset per gratiã & missionem diuinam. *Vt responsum demus his qui miserunt nos* ad te ad hunc finẽ, vt reportaremus eis certam responsionem de hoc quis sis, & friuolum esset nos sine absolutione quæstionum & affirmatiua responsione reuerti. *Quid dicis de teipso?* qui tantæ excellẽtiæ es, vt proprio testimonio tuo de teipso prolato credẽdum sit. Quãuis secundum cõmunem legem homo non reputetur idoneus testis de seipso, nisi forte cum iuramento. Vnde infra Iudæi dicunt ad Christũ, Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum Hinc Paulus ad Corinthios cum sibiipsi & propriæ gratiæ testimonium perhibuisset, propria bona describendo, adiecit, Factus sum insipiens, vos me coegistis. *Ait* Iohannes sacerdotibus & Leuitis ad se missis. *Ego vox* per proprietatem, non per essentiam, id est, præco & vociferator, *Clamantis*, id est, Christi vel spiritus sancti per me loquentis, *In deserto*, hoc est solitudine Iudææ, in qua habitauit ac prædicauit Iohannes. Dicitur autem Iohannes vox secundum Gregorium, quia sicut vox præcedit verbum, vt audiatur, sic Iohannes præcessit Christum vt cognosceretur. ¶ Sed cum verbum & vox sint idem realiter, quomodo vox dicitur verbum præcedere? ¶ Dicendum quod Christus est verbũ intellectuale, Quemadmodum ergo in nobis vox oris præcedit verbum mentis, vt audiatur, sic Iohannes Christum præcessit. Vel dicẽdum, quod licet verbum oris & vox idem sint, vox tamen præcedit hoc verbum, secũdum rationem, eo modo quo secundum authorem libri causarum, genus præcedit speciem. Secundo. Iohãnes baptista appellatur vox Christi, quoniam sicut vox rem ipsam significat, sic Iohãnes Christũ ostendit. Tertio, propter efficaciam suæ prædicationis, altam atque tubalem, qua Christo testimonium perhibebat. Vnde vocatur non solum prænuntiator, sed etiam vox Christi, sicut de homine multum dilecto dicimus amor meus. Quid autem Christus clamauerit per Iohannem subiungitur, *Dirigite viam domini*, id est, recte & verè exercete opera bona, & sancta

Marginalia: Amos.7. Psal.21. Iohan.8. 2.Cor.12. E Mar.1. Grego. F

ſancta deſideria in vobis habete,per quæ deus ingreditur cor A humanum,hoc eſt, vitiorum obliquitates fugite, voſipſos ad gratiam præparate,atque ad Chriſti prædicationem ac fidem mentes veſtras diſponite,*Sicut dixit* hoc eſt, de me prophe- Eſa.40. tauit *Eſaias propheta*, qui prædixit de me , quòd eſſem futurus vox clamantis,&c.prædicationem iſtam Iohannis Bapti Mat.3. ſtæ Euangeliſta Iohannes non proſequitur , quæ Matthæus Marc.1. & Lucas plenius proſequuntur. *Et qui miſsi fuerant* ,id eſt, Lucæ.5. prædicti ſacerdotes atque Leuitæ, *Erant ex phariſæis*, hoc eſt, de numero phariſæorum,imo & phariſæi,ex quo patet quòd erant ſolennißimi nuntii. Triplici quippe exiſtente ſecta inter Iudæos,videlicet Eſſæorum, qui rigoroſißimam , caſtam & ſobriam vitam duxerunt,Sadducæorum,qui dixerunt ani- B mas hominum eſſe mortales,& nec angelum , nec ſpiritum, nec reſurrectionem eſſe. Ac Phariſæorum,qui poſuerunt ani Acto.26. mas immortales , & futuram eſſe reſurrectionem vniuerſalem , & ſpirituales eſſe ſubſtantias . Secta Phariſæorum , de qua & Paulus ſe fuiſſe teſtatur,erat famoſior. Videbantur enim ſpecialem zelum legis habere , & religioſe incedere. Aliqui autem ſacerdotes,leuitæ , ac ſcribæ fuerant phariſæi, ſicut nunc multi ſacerdotes,clerici & doctores,ſunt clauſtrales ſeu religioſi. ¶ Præterea aduertendum,quòd ſecundum Grego. ſanctos doctores communiter,Gregorium, Chryſoſtomum, Chryſo. Bedam,& alios,nuncij iſti inſidianter ac malitioſe interroga- Beda. uerunt Iohannem,quærentes occaſionem aduerſus eum, ad quod inſinuandum , aſſerunt nunc dixiſſe Euangeliſtam . Et qui miſsi fuerant,erant ex phariſæis. Phariſæi nanque quan- C uis foris ſanctitatem prætenderunt , intus tamen replebantur hypocriſi,ambitione atque inuidia. Origenes verò dixit, Origen. quod ſimplici animo quæſierunt,optantes veritatem agnoſcere. Primo,quoniam dictum eſt nunc quod ex dubitatione moti ſunt ad interrogandum. Secundo,quoniam tam magnifice ſenſerunt de Iohanne,quod ſuſpicabatur eum eſſe Chriſtum. Tertio,quoniam maximam reuerentiam ei exhibue- Luc.3. runt in ipſo interrogationis proceſſu Quarto,quia Iudæi cõmuniter primo multum bene ſenſerunt de Iohanne,ſcientes mirabilem eius natiuitatem,atque ſanctiſsimam vitam.. Vnde & apud Marcum habetur, ꝙ exibat ad eum omnis Iudææ Marc.1. regio,& Hieroſolymitæ vniuerſi,& baptizabatur ab eo. Sed Mat.3. & in Matthæo legitur, quod multi phariſæorum veniebant

D ad baptiſmum Iohannis. Poſtremò, quia Iohannes fuit de genere ſacerdotali, & magni ſacerdotis filius, non apparet, ꝙ ſacerdotes prima facie inſidiati ſint ei, imò ſi Iohannes dixiſſet ſe eſſe Chriſtum, aliud nihil videtur niſi quod crediſſent ſic eſſe. Quod ergo ait Euãgeliſta, Et qui miſſi fuerant, additum eſt ad innuendum ſolennitatem ac idoneitatem nunciorum. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo baptiZas?* id eſt, homines in aquis Iordanis lauas, *Si tu non es Chriſtus, neque Helias, neque propheta?* id eſt, cur nouum ritum præſumis inducere, ſi non es aliquis horum? Nullus enim ante Iohannem auſus eſt baptizare, vnde Iudæi videntes Iohannem aliquid noui inducere, voluerunt ſcire, qua authoritate hoc faceret, & nunc quia ſe dixit non eſſe Chriſtum, neque Heliam, neque prophetam, incipiunt eum de præſumptione notare. *Reſpondit ei Iohannes, dicens, Ego baptiZo in aqua,* E id eſt, exterius lauo corpora veſtra, non intus purgo à culpa, nec gratiam præſto: *Medius autem veſtrum ſtetit* id eſt, inter vos apparere, cõuerſari, & communiter viuere dignatus eſt, *Quem vos non ſcitis*, id eſt, non cognoſcitis eſſe CHRISTVM filium dei, quamuis fortè ſciatis, quod ſit filius Mariæ. Non enim agnouerant CHRISTVM ſecundum ſuam diuinitatem, nec etiam ſecundum ſuam humanitatem, per comparationem ad vnionem cum verbo, atque ad cætera ſpiritus ſancti chariſmata.

¶ Quæritur, quomodo Chriſtus ſtetit medius horum, vel inter hos medius fuit, qui forſitan nunquam fuit inter nuncios iſtos ſacerdotes, & leuitas. Dicendum, ꝙ Chriſtus ſecundum ſuam deitatem ſtat, id eſt, firmiter, inuariabiliterq; ſubF ſiſtit, medius omnium, quia in omnibus eſt. Dicitur enim ſtare, iuxta illud in Pſalmo: Deus ſtetit in ſynagoga deorum. Et Pſal.81. Eſaias ait, Stat ad iudicandum dominus. ¶ Porrò ſecundum Eſa.3. humanitatem, ſtetit Chriſtus medius horum dupliciter. Primo, quia in terra & populo eorum communiter vixit. Secundo, quia ſingulis annis aſcendit Hieroſolymã in ſolennitate paſchali ſecundum legem, intrauitq; templum, & ibi inter ſacerdotes & alios ſtetit in templo. Nam & cum eſſet annorum duodecim, inuentus eſt in templo in medio doctorum. Sed nõ videtur Ieſus corporaliter affuiſſe, & inter iſtos ſtetiſſe, quando locutus eſt hæc verba Iohannes. *Ipſe quem vos nõ ſcitis*, videlicet Chriſtus *Eſt qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus*

me factus est. Hoc iam pauloante expositum est, *Cuius ego nō sum dignus*, id est, cuius præsentia & famulatu dignus non sum in minimis rebus, videlicet, *Vt soluam eius corrigiam calciamenti*, id est, in rebus corporalibus & vilibus ei deseruiā. Improportionabiliter nanque fuit Christus maior Iohanne Baptista, multominus dignus sum ipsum contingere, vel eius nomine appellari seu æstimari, quod ego sim ille, videlicet Christus. Matthæus & Lucas plenius recitant verba Iohannis Baptistæ. Nam præinductis verbis suis, adiecit de Christo, Ipse vos baptizabit spiritu sancto & igni, quæ verba apud Matthæum prout dominus dedit, diligenter exposui. A Matth.3. Marci.1. Matth.3. Lucæ.3.

¶ Prædictis itaque verbis Iohannes Baptista, satisfecit quæstioni Iudæorum. Dicens enim se esse vocem domini, quemadmodum Esaias pronuntiauit, & quòd dominus, cuius ipse vox fuit, tantum excelleret eum, quòd non esset dignus soluere corrigiam calciamenti eius, fassus est se etiam Christi præcursorem. Item dicendo, quòd baptizaret in aqua duntaxat, ostendit insufficientiam sui baptismi, ita quòd sicut prædicando disponebat homines ad Christi prædicationem salubriter audiendam, sic baptizando disponebat ad suscipiendum Christi baptisma. Primò, quoniam susceptio baptismi Iohannis, fuit quædam professio credendi in Christum. Baptizauit nanque in nomine Christi venturi. Secundò, quoniā qui baptizabantur à Iohanne, cōfitebantur sua peccata, sicq; aptabātur ad fidem & gratiā Christi. Tertiò, quia Iohannes baptizando congregauit populum multum, & ita potuit pluribus annuntiare Christi aduentum. Hanc rationem ipsemet sanctus Baptista post pauca commemorat, sicut patebit. B Esa.40. Actor.9. Matth.3. C Ibidem.

¶ Patet ergo, φ Iohannes baptizando, nō vsurpauit indebitum sibi officium, sed eius inspiratione hoc fecit, quem præcurrebat. ¶ Deniq; quòd ait Iohānes se esse indignū ad soluendum cingulum calciamentorum Christi, non est sic intelligendum, quòd Christus tulerit calciamenta. Ipse enim cœpit facere & docere. Ipse verò discipulis iussit, ne calceis vterentur, vt legitur in Matthæo: sed Iohannes cōformat se cōmuni modo loquēdi, quo aliquis volens se mulum humiliare sub alio, asserit se indignum ad soluendum ligaturā calceorum ipsius ¶ Sed quomodo Iohannes fuit indignus ad hoc, qui dignus fuit Christū baptizare, & cum homo existens in gratia mereatur de cōdigno vitā æternā, hoc est, clarā & im- Marc.1. Lucæ.3. Acto.1. Matt.10.

D mediatam diuinæ essentiæ visionem, ita quòd dignus sit diuinitati fruendo vniri, quomodo Iohannes non fuit dignus Christo in corporalibus ministrare? Et respondendum dupliciter. Primò, quòd loquendo de Iohãne, secundum sua naturalia tantum non fuit dignus Christũ baptizare, vel ei in minimo ministrare, propter infinitam dignitatẽ Christi, secundum suam deitatem, & propter plenitudinẽ gratię suæ humanitatis. Et sic loquitur de se Iohannes. Vel loquitur de se, secundum quod aliquo modo fuit peccator, quãtum ad venialia minutissima. Iuxta quẽ modum Paulus, Non sum (inquit)

1.Cor.11. dignus vocari Apostolus. Loquendo autẽ de Iohanne, secundum magnitudinem gratiæ sibi collatæ, dignus fuit ad hæc, præsertim, ob suam profundissimam humilitatẽ. Secundo di-

E cendũ, ꝙ aliquis dicitur dignus per comprobationẽ ad Christũ, dupliciter. Primò, simpliciter, Sic Iohannes extitit. Secũdò iuxta modũ humanæ conditionis, ac possibilitatis, sic Iohannes dignus erat ad ista, imò sic homo dignus est corpus Christi cõsecrare & mãducare. Aliter omnes damnaremur, dicente Apostolo, Quicunque manducauerit corpus domini indigne, iudicium sibi manducat, & reus erit corporis domini. Hoc modo virgo benedicta digna fuit filiũ dei concipere & lactare Sic quoque iustus, dignus est vita æterna. Et videtur dignitas ista fundari in quadam beneuola acceptione voluntatis diuinæ, quæ liberè voluit homines taliter dignificari per gratiam. In omnibus commendatur, & imitanda relinquitur nobis eximia humilitas sancti Iohannis, qui cũ tantæ

F sanctitatis, reputationisque esset, vt Christus putaretur, seipsum profundissime humiliauit. Nouerat enim scriptũ, Quantò maior es, humilia te in omnibus, & inuenies gratiã coram

Eccle. 3. deo & hominibus. Nouerat quòd homò tãto sit coram deo sublimior, quanto in oculis propriis fuerit vilior atq; decliuior. Et Iohãnes reputauit se indignum soluere corrigiã calciamẽtorũ Christi, cum esset amicus, paranymphusq́; sponsi, consanguineus domini, & breuiter talis ac tãtus, ꝙ inter na-

Mat. 11. tos mulierum non fuerit maior eo, quomodo nos pusilli tam

1.Pet.5. irreuerenter, & intimorate, & inaffectuose accedimus vene

Lucæ. 17. randum dei altare, & Christũ consecramus aut sumimus? Humiliemur igitur sub potenti manu dei, & faciamus quicquid præceptum est nobis, & quicquid valemus: tuncque ex corde dicamus, Serui inutiles sumus: & Christi sacramẽtis cum omni

omni puritate ac reuerētia propinquemus, præstet hoc mihi A
& cæteris indigentibus Christus. ¶ Mystice per calciamenta, intelligitur Christi humanitas, à verbo induta: per pedē, diuinitas humanitate tecta quodammodo, & velata: per corrigiam verò, vnio vtriusque. Iohannes ergo non fuit dignus corrigiam calciamentorum pedis Christi dissoluere, quia nō potuit perfectè mysterium incarnationis, seu modum hypostaticæ vnionis humanæ naturæ, cum verbo explicare. Imò hoc excedit intellectum, non solum omnium viatorum, sed & angelicorum spirituum. *Hæc* scilicet interrogatio Iudæorum, & responsio, testificatioq; Iohannis de Christo. *In Bethania facta sunt trans Iordanem*, Hoc est, in illa Bathania, quæ est vltra Iordanem, in terra duarū tribuum, ac mediæ. Estque B
Bethania illa supra Iordanem sita, *Vbi erat Iohannes baptizans* non in Bethania, sed in aquis propè currentibus. Hoc Iohan. 1.
dicitur ad differentiam alterius Bethaniæ citra Iordanem, in Origen.
qua Martha, Maria, & Lazarus commorati sunt. Veruntamen secundum Origenem, textus vitio scriptorum corruptus est, quia vt asserit, sic textus haberet, Hæc in Bethabora facta sunt.

¶ Elucidatio huius capituli ab eo loco.
Altera die, vt vidit Iohannes Iesum venientem ad se.

ARTICVLVS. VI.

D Einde ostendit Euangelista lucidius, quomodo præcursor testimoniū perhibuit Christo, in præsentia Christi & turbæ. *Altera die vidit Iohannes Iesum venientē ad se.* Verba hæc à diuersis, diuersimode exponuntur. Quod enim hic dicitur, altera die referunt aliqui, ad C
ea quæ immediate Euangelista narrauit, de missione sacerdotum ac leuitarum ad Iohannem. Et sic quod subiungitur de accessu Christi ad Iohannem, intelligi posset de illo aduentu, quo Iesus venit ad præcursorē, vt baptizaretur ab eo, Iuxta illud dictum Lucæ, Venit Iesus à Galilæa in Iordanem Lucæ. 3.
ad Iohannem, vt baptizaretur ab eo. Missio enim nunciorū illorum ad Iohānē, communiter ponitur præcessisse baptismum Christi à Iohanne. Alii dicunt, ꝙ iam nō est sermo de aduentu Christi ad baptismū, quia in baptismo Christi, vidit Mat. 3.
Iohannes spiritū sanctum in specie columbæ, super Christū descendere, vt est apud Mattheū. Nunc verò post pauca subiungitur, *Testimonium perhibuit Iohannes, dicens, Quia vidi spiritum*

D *ritum descendentem de cælo* quasi columbam, *Et mansit super eum.* Ergo hæc dixit post Christi baptismū. Isti itaq; sic exponunt, Altero die, id est, alio quodam die, non tamē immediate postquā facta sunt, quæ Euangelista modo de missione sacerdotum descripsit, sed postquā Iesus reuersus est à deserto. Mox enim vt baptizatus est, expulit eum spiritus in desertum, vt legitur apud Marcū. Vel, vt quidam dicunt. Christus baptizatus, aliquāto tēpore commoratus est iuxta Iordanē, & tunc quodam die accessit Iohānem. Prima verò expositio videtur rationabilior, & textui magis consona. Vnde ad argumentum aliorum facillimè diceretur, quòd Iohannes Baptista, non dixit omnia verba sequentia simul, sed quædā ante Christi baptismū, & alia postmodum, sicut patebit. Euan-

Marci. 1.

E gelista tamen recitat ea, sub vno contextu, quia omittit, quæ nouit ab aliis tribus Euāgelistis descripta, videlicet, quomodo Iohannes Christū baptizauit, & refert quę illi omiserūt, puta verba Iohannis, quorum aliqua dixit Christo ad baptizandum propinquante, alia verò eo iam baptizato. Vidit, ergo Iohannes Iesum venientem ad se, videlicet, dominum ad ministrum, creatorem ad creaturam, redemptorem ad redimendum, sanctum sanctorum ad hominem venialibus nō carentem. Cum ergo Iohannes vidisset altissimum, tam humiliter inter populares veniētem, expauit, & tacere nō potuit, sed humiliantē se exaltauit, & ait astantibus, *Ecce agnus dei,* hoc est, immaculata hostia, per agnum paschalem pręfigurata, quā deus pater, seu trinitas pro mūdo ordinauit, sibi im-

F molandam, quemadmodum ait Apostolus, Pro omnibus no

Rom. 8. bis tradidit illum. Et Christus in passione. Calicem (inquit)

Iohan. 18. quem dedit mihi pater, non bibam illum? Christus itaque di-

Act. 4. citur agnus per proprietatem, non per naturam, sicut dicitur

Apoca. 5. lapis angularis, leo, vitis. Dicitur autē agnus, Primò, propter

Iohan. 15. innocētiam. Secundò, propter mansuetudinem. Tertiò, pro-

Esaiæ. 53. pter vtilitatem, quoniā spiritualiter vestit & alit nos. Quarto, propter modum suæ occisionis. Quoniam Esaia testante, sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus corā tondente obmutuit. Quinto, quoniam sicut filii Israel liberabantur à tyrannide de Pharaonis per agni immolationē, sic liberati sumus à potestate dæmonis per Christi oblationē. *Ecce qui tollit peccata mundi.* Christus secundum quod deus abstulit peccata hominum, tanquā causa purgationis effectiua ac principalis.

principalis. Quia peccata dimittere, gratiamq; mundantem A
ac iustificantem infundere, deo secũdum propriam naturam
est propriũ, prout sanctus Iob protestatur, Quis potest face- Iob.14.
re mundum de immundo, nonne tu qui solus es? Sed in quan
tum homo abstulit peccata, tanquam causa meritoria instru-
mentalis & mediatiua, sic tamen quòd idoneitas auferendi
peccata competebat Christo homini, propter vnionẽ suę hu
manitatis cum verbo, ex qua vnione habuit dignitatẽ & effi
caciam quodammodo infinitam. Propter quòd, totius mundi
vniuersa peccata potuit tollere, omnibus gratiam in præsen
ti & gloriã in futuro mereri, quod nulli competit puræ crea
turæ. Primò, quia peccatum est quodammodo infinitæ graui
tatis, inquantum est contra dominum immensæ maiestatis.
Secundò, quoniã natura humana in infinitum cõmunicabilis B
est, ideo totam redimere nõ potuit, nisi Saluator infinitæ di-
gnitatis. Tertiò, quoniam beatitudo ad quam ordinatur re-
demptio à peccato, est etiã quodammodo dignitatis imme-
sæ, cũ sit immediata fruitio boni simpliciter infiniti. Has ra-
tiones ponunt Anselmus, Thomas, & Bonauentura. Abstulit Anselmus
autem Christus omnia peccata mundi. Originale videlicet, Thomas.
actuale seu personale, quia pro omnibus satisfecit. Speciali- Bonauen.
ter tamen ordinabatur passio Christi, contra originale, quia
pro illo nemo satisfacere potuit, sed omnes quantumcũque
sancti, vsq; ad Christi passionẽ, descenderunt in lymbũ. Ori-
ginale quippe peccatum, corrupit atq; infecit naturam cõmu
niter, quoniam erat priuatio originalis iustitię debitę inesse Anselmus
secundum Anselmũ. Vnde sibi debebatur pro pœna, carentiã C
visionis diuinæ. Totam verò naturã, vel ipsam naturã redin-
tegrare, sanare, reformare, seu ad originalis iustitiæ confor-
mitatem ac statum reducere, non cõueniebat nisi vniuersali
redemptori gratiarũ plenitudinẽ continenti. Hoc enim fieri
non valebat per gratiam particularẽ. Abstulit ergo Christus
vniuersa peccata, sed oportet vt meritũ Christi, hominibus
per sacramenta, vel fidem, & charitatẽ applicetur, si eius affe Esaiæ.53.
ctum consequentur. Hinc apud Esaiam legitur, Dominus po-
suit in eo iniquitatem omnium nostrum. Et rursus, Ipse autẽ
vulneratus est, propter iniquitates nostras, attritus est pro- Lucæ.19.
pter scelera nostra. Et ipse de se ait in Euãgelio, Venit filius 1.Petr.1.
hominis quęrere, & saluũ facere quod perierat, hoc est, quod
Petrus ait, Nõ corruptibilibus, auro vel argento redẽpti estis
de vana

D de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine agni im maculati. Prædictis insuper verbis, declarat Iohannes Baptista, duplicem Christi naturam, puta humanam, dicendo, Ecce agnus dei. Et diuinam subdendo, qui tollit peccata mundi. Dicitur quoque Christus agnus dei per excellentiam, tanquam penitus immaculatus & innocens. Et licet aliqui innocentes, mites, ac pii possint per imitationem, quodammodo dici agni dei, quemadmodum infra Christus ad Petrum ait,
Iohã. 21. Pasce agnos meos, de nullo tamē illorum dicere fas est, qui tollit peccata mundi. *Hic* id est, ista persona ad me veniens scilicet Christus. Vel, hic, id est, in loco, nunc præsentialiter *Est* per corporalem præsentiam, quem sciui venturum ad me, De *quo dixi*, antequam ad me veniret, *Post me venit vir*, id
E est, homo vigore animi plenus natus est post me. Vel, venit, id est, ad publicum exit, & se hominibus manifestare incipit, post me, qui incepi predicare, ac baptizare ante eum. De hoc
Zacha. 6. viro dictum fuit apud Zachariam, Ecce vir oriens nomen e-
Acto. 17. ius De quo Paulus dicit in Actibus, Deus iudicaturus est mũdum in viro quem statuit, *Qui ante me factus est, quia prior me erat.* Hoc supra expositum est, articulo quarto. *Et ego nesciebam eum.* Hæc sunt verba, de quibus Augustinus super
August. Iohannem, magnam facit difficultatem. ¶ Si enim Iohãnes nesciuit Christum, quomodo testis eius fuit? & quomodo
Lucæ. 1. alios ad eius agnitionem induxit? & quomodo nescit eum,
Galat. 4. quem nouerat clausus in vtero? Sed ad hoc dici potest, quòd nouit eum, notitia intellectuali, sciens quòd esset deus, &
F homo, Saluator mundi, & natus de virgine, cito quoque venturus in publicum, prædicaturus, & baptizaturus, atque pro omnibus moriturus: sed non sciuit vel nouit eum notitia faciali, sciendo per exteriorem physiognomiam, quæ esset illa persona, quia non habuit memoriter in virtute imaginatiua certum phantasma seu idolum de dispositione vultus ac corporis Christi. Sed huic obuiare videtur, quod infra ait Iohãnes, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Ex quo certissimè constat, quòd descensus columbæ in Christum fuit Iohanni datus pro signo cognoscendi Christum, Ideo nanque adiecit, Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei, Si ergo loqueretur Iohãnes de notitia faciali, Christus fuisset

A
ſit ei hoc modo ignotus vſque poſt baptiſmum, quia ſecũdũ tres Euangeliſtas Chriſto aſcendẽte de aqua, aperti ſunt cœli, & deſcendit ſuper eum ſpiritus ſanctus. Vnde in Luca legitur, Factum eſt autem Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cœlum, &c Sed hoc dici non licet. Nam Chriſto ad Iohannem accedente, dixit Iohãnes, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Ergo tunc nouit eum ſecundũ faciem. ¶ Ad hanc difficultatem eſt triplex reſponſio. Vna Chryſoſtomi, quæ tacta eſt nũc, ſcilicet, quòd nouit eum facialiter, vſq; ad horam baptiſmi. Hanc reſpõſionem ſequitur Thomas, adiiciens, quod Iohannes tempore pueritiæ ſuæ nouit Chriſtũ puerum poſtmodum verò diu in ſolitudine cõuerſatus, oblitus fuit diſpoſitionis vultus Chriſti: & forte quamuis non fuiſſet oblitus qualiter erat in pueritia diſpoſitus, tamen ob hoc non nouiſſet eum cum iam creuit in ſtaturam virilẽ. Ad inſtantiam verò nunc factam, ſequentes hanc viam, reſpondent quòd deus reuelauit Iohanni dupliciter Ieſum. Primò in ipſo acceſſu domini Ieſu ad Iohãnem, antequam baptizaretur. Secundò. poſt baptiſmum per deſcenſum columbæ, & de hoc ſigno facit mentionem Iohannes, quia ſolennis fuit, & primo ſibi promiſſum ſeu intimatũ. Vnde ſecundũ Chryſoſtomum, Iohannes dicit ſe Ieſum neſciſſe, nõ quia penitus eum non nouit, ſed vt oſtenderet teſtimoniũ ſuum de Chriſto non debere eſſe ſuſpectum, eo quod eſſet cõſanguineus eius. Ideo dicit, neſciebam eum, quia non nouit eum tunc, niſi ex reualatiõe diuina, ex quo innoteſcit, quod teſtimoniũ Iohannis de Chriſto non fuit humanæ amicitiæ, ſed ordinationis diuinæ. ¶ Alia eſt reſponſio Bedæ, quod ideo dicit ſe Iohannes Chriſtum neſciſſe, quia non nouit eũ tam profunde ac plene ante deſcẽſum ſpiritus ſancti, vt poſtea. Alia eſt reſponſio Auguſtini, quod Iohannes ideo dicit ſe Chriſtum neſciſſe, ſed per columbã didiciſſe, quia non ſciuit ante deſcenſum columbæ, quòd Chriſtus ſibi ſoli ſeruaret, & nulli miniſtrorum ſuorum communicaret poteſtatem baptizãdi, hoc eſt, poteſtatem excellentiæ in baptiſmo, quæ ſecundum Thomam, & alios cõſiſtit in quatuor. Primũ eſt quod ſolus Chriſtus baptiſmum inſtituit. Secundum, quòd effectum baptiſmi ſine baptiſmo conferrẽ poteſt. Tertium eſt, ꝙ baptiſmus à merito paſſionis Chriſti efficaciam habet. Quartum, quòd baptiſmus interdum in nomine Chriſti datus eſt. Hec itaque

Mat. 3. Marci. 1. Lucæ. 3. Chryſo. B Chryſo. C Beda. Auguſt.

D itaque didicit Iohãnes eſſe futura,deſcendente ſuper Chriſtum colũba. ¶ Porrò poteſtas baptizandi & excellentia eius authoritatiue nõ côuenit niſi deo trinitati. Deinde præcurſor pandit vnam rationem ſui baptiſmi, *Sed vt manifeſtetur in Iſrael*, id eſt, vt Chriſtus agnoſcatur à populo Iſrael, *Propterea veni ego* (deo iubente) *in aqua baptizans* id eſt, corpora lauans, non mentes ſanctificans. Totum enim Iohannis officium in prædicando, & baptizando, ordinatum fuit ad hoc, vt homines inducerentur ad fidem, amorem atq; notitiam Chriſti ſicut oſtenſum eſt plenius. De hac materia & baptiſmo dixi plura ſuper Matth. Deniq; quæ ſequuntur Iohannes non dixit niſi Chriſto baptizato. *Et teſtimoniũ perhibuit Iohãnes dicens, quia vidi ſpiritũ ſanctũ deſcendentẽ, quaſi*
E *columbam de cælo*, id eſt ſpiritum ſanctum in forma columbæ viſibili. Non quod ſpiritus ſanctus qui eſt verus, incircũſcriptus, inuariabilis atque immobilis deus eſſentialiter moueatur ſiue deſcẽdat, ſed quoniã ſignum viſibile, in quo apparet, deſcendit, ſicque ſpiritus ratione ſui effectus deſcẽdere perhibetur. Dum enim creatura ſubiecta apparet in perſona dei, eum repræſentans, vel in eius perſona loquens aut
Num.12. operãs, hoc quãdoque aſcribitur deo, quod facit huiuſmodi creatura. Quemadmodũ deus dicitur ore ad os loquutus ad Moyſen. Conuenienter quoque ſpiritus ſanctus, cui bonitas appropriatur, apparuit in forma colũbæ, quæ eſt animal felle carẽs, ſimplex & innocẽs: & vt inſinuaret ſpiritus ſanctus ꝙ nemo poſſit eius donis impleri, niſi columbinã ſimplicitatem
F ſtuduerit imitari. Qui enim ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. Et dominus protegit gradientes ſimpli-
Prou.10. citer. In columbarum etiã oſculis, crebris ac mutuis patet,
Prou.12. quòd ſpiritus ſanctus in ſpecie columbæ, rite apparuit, quoniam charitas appropriatur ſpiritu ſancto, & illi ſpiritu ſancto merentur repleri, qui ſatagunt charitatiue atque pacifice conuerſari. Non enim eſt deus diſſenſionis, ſed pacis ſecũdum Apoſtolum. *Et manſit ſuper eum* id eſt, columba iſta repræſentans ſpiritum ſanctum, eiusque habitationem in anima Chriſti ad tempus ſedit ſuper caput Chriſti, ad inſinuãdũ quòd indeſignenter, ſemperque actualiter, & eque perfe-
1.Cor.14. ctę requieſceret ſpiritus ſanctus in Chriſto homine iuxta il-
Eſaiæ.11. lud dictum Eſaiæ, Requieſcet ſuper eum ſpiritus dñi. Sic aũt nõ manet ſpiritus ſanctus in aliis, quia mortali peccato perdere

dere possunt spiritum sanctum, & venialibus culpis, incurrunt quotidie quandam debilitationem gratiæ spiritus sancti, quanuis quotidie per opera sancta magis proficiant, quàm decrescant. In Christo quoq; mansit spiritus sanctus, ita quòd Christus indesinenter potens fuit ad exercenda omnia opera, tam gratiæ, gratum facientis quàm gratiæ gratis datæ in vniuersis signis, virtutibus atque prodigiis. Hoc autem nulli competit aliorum. Vnde & Helisæus sentiēs sibi abesse spiritum prophetalem, iussit adduci psalten. Nathan quoque putauit se loqui prophetico spiritu, quādo cōsuluit regi Dauid ædificare templum. Omnia (inquiens) quæ sunt in corde tuo fac, sed nocte sequenti instructus est à spiritu sancto, persuadere oppositum. Postremò putandum nō est quòd in descensu columbæ sit gratia aliqua infusa, vel aucta in anima Christi, qui ab instanti conceptionis plenus fuit simpliciter omni gratia spiritus sancti: sed descēsus mansioque columbæ in Christo, designauit perfectionē & efficaciam gratiæ Christi, *Et ego nesciebam eum*, secundum sensus prætactos, quia vt dictum est, hoc tripliciter intelligi potest. Expositio tamen Augustini & Bedæ concurrit in idem. *Sed qui misit me baptizare in aqua*, id est, deus qui mihi hoc iussit, occulta inspiratione, vel manifesta atque sensibili apparitione angelica *Ille mihi dixit* per inspirationem internam, siue angelicam alloquutionem, *Super quem videris spiritum descendentem*, id est, spiritum sanctum in forma columbæ venientem *Et manentem super eum* ad tempus in tali signo visibili, sicut expositum est. *Hic est qui baptizat in spiritu sancto* hoc est, intus purgando à vitiis, præstando gratiā spiritus sancti In baptismate enim quod Christus instituit, datur spiritus sanctus. Christus autem baptizabat efficiēter, & principaliter, sacerdos verò ministerialiter *Et ego vidi* corporalibus oculis spiritum sanctum, in forma columbæ descendentem modo præfato, quæ columba secundū quosdam doctores fuit vera columba, angelico famulatu subito tunc formata, completoque suo ministerio in præiacentē materiam resoluta. Aliqui tamen dubitant an hoc angelus posset quod relinquo disputantibus. *Et testimonium perhibui* (coram turba) *quia hic est filius dei* naturalis & vnicus nō adoptiuus. Itaq;, quod dicitur super quem videris spiritū descēdentem, dictum est Iohanni secundum Augustinum ad agnoscēdum quòd

Margin: A; 4. Re. 3.; 4. Re. 7.; B; August. Beda.; C; August.

D quòd Christo competeret potestas excellentiæ in baptism o
Chryso. Secundum Chrysostomum verò ad cognoscendum determi nate, quòd illa persona esset Christus in spiritu sancto bapti zans *Altera die*, id est, vna die sequente diem prædictum, mediate vel immediate, *Iterum stabat Iohãnes* ad flueta Ior danis tanquam paratus exequi officium sibi commissum in prædicando, baptizando & testificando de Christo. Spiritua liter quoque stabat in culmine perfectionis, in apice contẽ-
Heb. 13. plationis, in stabilitate virtutum, Optimum est enim gratia
Eccle. 27. stabiliri cor, secundũ Apostolũ. Et sapiens in sapientia permanet vt sol, stultus verò mutatur vt luna, *Et ex discipulis eius duo* conformantes se suo magistro *Et respiciẽs Iesum ambulantem* scilicet circa Iordanem. Christus nanque suscepto
E baptismo, ad tempus commoratus est in locis illis, & cũ Iohanne conuersatus, tamen non diu, mansit enim vt Iohãnes frequenter testaretur de ipso, & eum ostenderet, quatenus electi Iudæi crederent, reprobi verò atq; increduli inexcusa
Esa. 53. biles fierent. *Dicit: ecce agnus dei* qui vt in Esaia scribitur,
Hie. 11. peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Qui etiam loquitur per Hieremiam, Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam. *Et audierunt duo discipuli Iohannis*
1. Cor. 12. *loquentem*, id est, Iohannem hæc de Christo testantem, *Et*
Psal. 72. *secuti sunt Iesum* vt eius doctrina instruerentur, quem didice runt maiorem esse Iohanne, Cupiebant enim sortiri charismata meliora, & optimo adhęrere magistro. Per quod ĩstrui mur, vt applicemus nos his, quos videmus in sapientia & vir
F tutibus præpollere. *Conuersus autem Iesus*, hoc est, vultum suum dulcissimũ ad illos conuertens, imò & pietatis suæ affectum super eos expandens, *Et videns eos sequentes se* corporis gressu, & mente fideli, desiderio quoq; proficiendi, *Dicit eis, Quid quæritis?* id est, quare venitis post me? Non quasi ignorans quærit, sed vt illorum responsioni cõuenienter re spondeat, atque vt illi suum desideriũ exprimendo amplius incalescant, & gratiæ præparatiores reddantur Simili modo si nos cœperimus sequi, & quærere Christũ, conuertet oculum pietatis suæ ad nos, & imbecillitatem nostram iuuabit ac perducet ad thronum gratiæ suæ, si tamẽ cõstanter quæ-
Psal. 104. ramus. Ideo monet Psalmista, Letetur cor quęrentiũ domi-
Psal. 33. num, quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem eius semper. Et denuo, Accedite ad eũ, & illuminamini. *Qui*

dixit

dixerunt ei Rabbi. quod autem subditur, non est sermo eorũ A
sed verbum euangelistæ exponentis, quid significet verbum
Hebraicum Rabbi. *Quod dicitur interpretatũ*, id est est, latinè
expositum vocatur, *Magister vbi habitas* quasi in alieno, non
quasi in propria domo. Christus enim non habuit propriam
domum quantum ad vsum, quãuis ipsius esset terra & pleni
tudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Pro
pter quod ait apud Matthæum, Vulpes foueas habẽt, & vo- Psal.23.
lucres cœli nidos: filius autem hominis, non habet vbi caput Mat.8.
reclinet. Hoc Hieremias prænoscens, & vehementer admi- Lucæ.9.
rans ait, Quare quasi colonus venturus es in terra, & quasi
viator declinans ad manendum? quare venturus es, velut vir
vagus? Quæsierunt autem vbi Iesus habitaret, quoniam secũ
pernoctare optabant, quatenus eius colloquio, præsentia, & Hier.14.
familiaritate fruerentur. Per quo simpliciter Christo respon B
derunt, quid quærerent, quærebant enim instructionem salu
tarem, & gratiam Saluatoris, scientes magistrum suum Io-
hannẽ non mentiri, à quo audierunt, quod Iesus esset agnus
dei, tollens peccata mundi, baptizans in spiritu sancto, &
filius dei. Tota equidem vita Christi, fuit satisfactoria pro
piaculis mundi, & meritoria gratiæ, cũctis hominibus, quã-
uis satisfactio illa & meritum, terminabatur, & consumma
batur in passione & morte Christi. Propter quod Iesus pen-
dens in cruce, & morti iam proximus, dixit, Consummatum Iohan.19.
est. Ideo Iohannes non dixit, Ecce agnus dei qui tollet, vi-
delicet in passione, sed qui tollit continuo peccata mundi. C
Pariformiter, & nos cũ sponsa quæramus vbi habitet Chri-
stus, dicentes illud in Canticis, Indica mihi quem diligit a- Cantic.1.
nima mea vbi pascas, vbi cubes in meridie. Studeamusq; sta
biliter Christo vniri, imò & actualiter ei quantum possibile
est adhærere, exemplo dicentis, Vnam petij à domino hanc Psal.26.
requiram, vt inhabitem in domo domini. Et item, adhæsit Psal.62.
anima mea post te. Rursusque, Benedicã dominum in om- Psal.33.
ni tempore, semper laus eius in ore meo, *Dicit eis Iesus, Ve-
nite*(post me) *& videte vbi habitem*.

Moraliter secundum Originem, Venite, bene agendo ac Origen.
de virtute in virtutem proficiendo, & videte deum deorũ
suauiter contemplando. Quia in vita actiua, & via purgati- Psal.83.
ua bene exercitati, ad vitam comtemplatiuam, seu viam illu Psal.81.
minatiuam, vnitiuamque cum deo perfectionẽ, sunt adepti.

e Vnde

D Vnde & illustrissimus pater noster Iohannes Cassianus, Oportet ethicam seu moralem præire theoricam *venerunt* duo isti Iohannis discipuli, *Et viderunt* (vbi maneret Iesus) *& apud illum manserunt die illo* id est, ab illa hora diei, qua cũ Iesu domum intrabant, vsque ad mane diei sequentis. Intrauerunt tamen cum Iesu circa occasum solis Sicut subiungitur, *Hora autem erat quasi decima*, scilicet circa vesperam. Sic & nos si venimus bene agendo, & videmus fideliter cõtemplando, vbi habitet Christus, manebimus cum illo in die æternitatis *Erat autẽ Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus* (discipulis) *qui audierunt ab Iohanne* testimonium de Iesu videlicet, Ecce agnus dei, *Et secuti fuerant eum*, vtpote Iesum. Quidam affirmant, quòd aliter fuit Iohannes Euangeli

Cassianus

E sta, sed nomen suum subticuit, quoniam cõsuetudo scipturæ est, vt scriptores eius propriũ nomen non exprimant, vt frequenter. Vel exprimit nomẽ Andreæ, quoniam principalior extitit alio *Inuenit hic* (Andreas) *primum fratrem suũ Simonẽ*, Hoc quod ait, primum, intelligi potest, dupliciter Primò sic primum, id est, primo. Secundò, sic, primum, id est, maiorem & seniorem fratrem suum, Simonem Petrũ, qui fuit Andrea antiquior. *Et dicit ei Andreas, Inuenimus Messiam* quid autem hoc significet, subdit Euangelista, *Quod* (nomen Messiæ) *est interpretatum Christus*, Messias quippe est nomẽ Hebraicum quod grecè dicitur Christus, & latinè vnctus, & cõpetit Saluatori, qui vnctus fuit oleo spirituali, tanquam rex summus. & sacerdos æternus, non oleo corporali. Vnde psalmista, Di-

F lexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ, propterea vnxit te deus deus tuus, oleo lætitiæ. Et Christus per Esaiam, Spiritus (inquit) domini super me, eò quòd vnxerit me. Quemadmodũ autẽ Andreas inuenit Iesum non casualiter, sed cum diligẽter, secundo, sic inuenit Simon fratrem suum, non fortuitu, sed post inquisitionem solicitam. Sentiẽs enim Andreas fructum & gratiam Christi, desiderauit fratrẽ suum carnalem, quẽ spiritualiter diligebat, participem facere gratiæ sibi concessæ, vt essent fratres nõ duntaxat carnis propagine sed fide quoque & religione. Et hæc est bona fraternitas naturæ, quam perficit gratia. & in quã spiritualis dilectio carnalem amorem extinguit, naturalemque affectionẽ vincit ac ordinat *Et adducit eum* videlicet Andreas Simonem *Ad Iesum*. Sic & nos soliciti esse debemus, secundum exigentiã nostræ

Psal.44.
Esa.61.

Christiana fraternitas.

nostræ vocationis & veræ charitatis de salute confratrum & A
proximorum nostrorum, præcipue parentum, fratrum, sororum, & cognatorũ. Sicut & Petrus admonet, Vnusquisque 1. Pet. 4.
sicut accepit gratiam, in alterutrum illã administrantes, quatenus spiritualis dilectio, naturalẽ informet & dirigat. Istud maxime pertinet ad prælatos, quibus quasi vicariis suis dicit Christus, quod Ioseph dixit fratribus suis in Genesi, Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis ad me, videlicet faciendo pro eius saluatione, quod Gene. 43.
in vobis est, & ad quod tenemini ratione officij. *Intuitus autem eum* (scilicet Simonem) *Iesus*, nõ solum oculis carnis, sed pietatis & charitatis, respectu interno, sciens quatenus esset futurus & pro Christo facturus atq; passurus, *Dixit, tu es Simon*. Non solũ nomine, sed nominis interpretatione, ac pro B
prietate. Simon enim obediẽs dicitur. Et Petrus obediẽs fuit Acto. 10.
deo, quia nunquam manducauit omne commune & immundum, iuniorique fratri consensit veniendo ad Christum, & Mat. 4.
postea Christo vocante cuncta reliquit, & ei adhæsit. *Filius* Lucæ. 5.
Iohãnæ, sic enim dictus est pater Petri. Iohanna verò interpretatur gratia dei, & Petrus filius fuit gratiæ Saluatoris *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus* Cephas idẽ est quod caput vel capitaneus, & idẽ significat Petrus vno modo. Alio modo Petrus dicitur quasi firmus, à Petra. Dicit ergo Saluator, quod Simon iste vocabitur Cephas, quia futurus fuit prin- Mat. 10.
ceps apostolorum. Postmodum verò cum dixit Petrus ad Iesum, Tu es Christus filius dei viui: audiuit à Christo. Tu es Marci. 3.
Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam ¶ Ve Lucæ. 6.
rum quoniã apud Marcum Lucã scribitur, Iesus Simonẽ fratrem Andreæ vocasse Petrum in electione apostolorũ, ideo C
aliqui dubitant, an Christus hac vici imposuit Simoni nomẽ istud vel imponẽdum prædixit, & dicunt quòd si modo imposuit, tunc posterior impositio fuisset cõfirmatio præcedentis Videtur autem dici posse, quod nunc imposuit sibi nomẽ Cephæ, & per consequens nomen Petri, secundum vnam significationem nominis Petri, & postea secundum aliã. Vel nunc propter gratiam futuram, postea propter gratiam tunc præsentem. Hæc enim mutatio nominũ, variationem status, & proprietatem gratiæ designauit *In crastinum autem* id est, die sequenti post collocutionem Iesu & Andreæ ac Petri. *Voluit Iesus exire* à loco prope Iordanem, *In Galilæam*

D redeundo ad matrē suam in Nazareth, *Et inuenit Philippum* non illum de quo in actibus Apostolorum multa leguntur, qui & Simonem Magum cōuertit, & vnus fuit de septē diaconis, sed Philippum qui postea factus fuit Apostolus. Inuenit autē eum non improuise aut casualiter, sed sic iter suum direxit, sicque Philippum ad sibi obuiandum induxit, quod electum in Apostolum sanctum Philippum cito inuenit. *Et dicit ei Iesus, sequere me* fide, affectu & opere ac corporis gressu. Non mirum, si verba seu sermo Christi tātæ virtutis erant quod exterioribus sensibus immutatis, etiam animas poterant immutare atque attrahere. Qui enim foris sonabat, intus mouebat, & quoniam deus verus fuit, in voluntatē aliorum potuit agere immediate, illam pro libitu afficiendo ac immutando. Hinc est quod quidam Apostolorum ad vnam vocem Christi, ipsum sequuti sunt. Ex quibus patet insania Porphyrij ac Iuliani redarguentium apostolos de animi leuitate, quod Christo vocante eum sequuti sunt: quasi liceret quēlibet vocantem imitari. *Erat autem Philippus* (oriundus) *à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri* i. de qua hi duo nati fuerūt. Bethsaida autem fuit vrbs Galilææ. *Inuenit Philippus Nathanael fratrem suum* carnalem, quemadmodum dictum est de Andrea, quòd Christo audito, accensus zelo salutis fraternæ, quæsiuit & repperit Petrum, eumque adduxit ad Iesum, ita nunc legitur de Philippo. *Et dicit Philippus ei*, videlicet Nathanaeli.

De disci-pulorum sequela Christi.

E

¶ Quæritur si Philippus continuò sequebatur Iesum, vbi vel quomodo quæsiuit ac repperit fratrem suum? Ad hoc facile est respondere, fortè enim repperit eum nō longe à via, qua iuit cum Iesu vel alio die. *Quem scripsit Moses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph* (putatiuum natū) *a Nazareth* ex parte matris, & quia conceptus fuit in Nazareth, quamuis sit natus in Bethlehem. Hæc verba Philippi plena sunt sensu. Itaque ait, quem scripsit in lege, id est, eum, de quo Moses scripsit in Pentateuco, & de quo scripserunt prophetæ, inuenimus ego aliique discipuli Iohannis Baptistæ. Fertur enim quod Petrus quoque & Philippus fuerunt Iohannis discipuli Iesum hunc inuenerunt, non vtique à casu, nec propria industria vel virtute, sed Iohanne Baptista monstrante, & Christo se eis ostendente. Porrò Moses inscripsit de Christo dupliciter. Vno modo verba aliorum narrando, quemadmodum in Genesi prædixit Iacob, Non aufe-

F

Deut. 18.

Gene. 49.

retur

cetur (inquit) sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus A
est, & ipse erit expectatio gentium. Et iterum, Salutare tuum Gen.49.
expectabo domine. Alibi quoque scribit deum dixisse ad Gene.22.
Abraham, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Se- Deut.18.
cundo, de ipso Christo prophetando, vt quum ait in Deuteronomio, Prophetam suscitabit vobis dominus de fratribus vestris tanquam meipsum audietis. Quod autem prophetæ scripserunt de Christo non oportet speciali testimonio comprobare, quum certum sit etiam secundum Iudæorum magistros, quod omnes prophetæ loquuti sint super dies Messiæ. Acto.3.
Propter quod in Actis Apostolorum Petrus testatur, Omnes Luc.24.
prophetæ à Samuel & deinceps, annunciauerunt dies istos, videlicet tempus gratiæ Christi. Hinc Christus dicit in Luca, Oportet impleri omnia quæ scripta sunt de me, in lege & prophetis & psalmis. Præterea si Philippus fuit discipulus Iohannis, vel eruditus in prophetis, vel satis illustratus à spiritu sancto, tunc nouit Iesum, quem credidit Christum, non esse filium Ioseph sponsi Mariæ, sed loquebatur secundũ opinio- B
nem vulgi. Probabile enim est, ꝙ præcursor docuit suos discipulos, Iesum Christum esse virginis filium. Si verò nondum illuminatus fuit, aliquo horum modorum, putauit sicut & cæteri, quòd Iesus esset conceptus de viro. Nec mirum si Iohã.20.
ignorasset Christum esse filium virginis, cum Iohannes Euã- Luc.18.
gelista vsque post resurrectionẽ Christi nesciret, quod Christus resurrecturus fuit à mortuis, imò apostoli cõmuniter ignorauerunt, quod occidendus esset ab impiis, quum tamen C
prophetæ hoc apertissimè prænunciauerint. *Et dixit ei Na-* August.
thanael, à Nazareth potest aliqui boni esse? Non est certum an verba ista loquutus sit Nathanael, asserendo, vel dubitano, vel abnegando. Augustinus enim sentit, quod dixit hæc verba assertiue, tanquam diceret, vtique à Nazareth Christum venisse, non est incredibile, aliter secundum Augustinum, Christus non commodasset Nathanaelem, dicendo, Ecce verè Israelita in quo dolus non est. Et ad hoc potest adduci, quod Nathanael fuit excellens doctor in lege, & ergo nouit Esaiã dixisse, quoniã Nazaræus vocabitur. Vbi enim nostra Esa.11.
translatio habet in Esaia, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, hebraica veritas continet, Egredietur virga de radice Iesse, & nazaræus de radice eius ascẽ- Chrysost.
det. Chrysostomus verò tenet oppositum, dicens, quod Na-

D thanael dixit hæc negatiue, quoniam sciuit scriptum in Mi-
Mich.5. chæa quòd nasceretur in Bethleem. Alij dicunt, quòd protulit verba ista dubitatiue, habẽs argumẽta pro parte vtraque. Puto autẽ quod dixit hæc cum quadam admiratione, cupiens plenius certificari, tanquam diceret, Mirum est de ciuitate illa, tam vili & modica, ortus sit Christus rex Israel, Ideo subditur. *Dicit ei Philippus, veni & vide*, i. nolo vt meis verbis nudis fidem adhibeas absolute, sed accede ad Iesum, & tunc experieris qualis & quãtus sit, sciesq; me vera dixisse. *Vidit Iesus Nathanael venientem ad se*, cum Philippo qui eum adduxit, *Et dicit* astantibus de eo, audiente ipso Nathanael, qui tantæ perfectionis fuit quòd Christus nouit sibi non obesse, quod laudaret ipsum in sua præsentia. Pronis verò ad vanitatem, non expedit laus. *Ecce vere Israelita*, hoc est, non solum nomine sed re, seu proprietate & gratia filius Israelis. i. Ia-
E cob patriarchæ, qui alio nomine appellatus est Israel, hoc est
Gene.32. Nathanael iste non solum est filius Iacob secundum carnem & nuncupationem, sed etiam secundum fidem, sapientiam, & virtutum sublimitatem. Israel, interpretatur vir videns deum Quoniam ergo Nathanael imitatus est beatissimum patriarcham Iacob, deum fideliter contemplando, mysteria Christi sapienter intelligendo, & conuersationem virtuosam ducendo, meritò dicitur verè & verus Israelita. Est autem & alius Israelita secundum carnis originem solum, vel secundum li-
1.Cor.3. teram quæ occidit, de quo dicit Apostolus, Videte Israel secũ
2.Cor.10. dum carnem. De vero autem & spirituali Israelita differuit,
F Pax super illos, & super Israel dei. Denique sicut iuxta do-
Galat. 6. ctrinam apostoli ad Romanos & Galatas, quidam sunt filij
Rom.9. Abrahæ secundum carnem, qui non reputantur in semine,
Gal.4. qui non sunt digni vocari filij Abrahæ: quod verum est de filiis secundum carnem duntaxat, puta Iudæis incredulis & peruersis. Alij verò sunt filij Abrahæ, spirituales, per fidei imitationem, qui dicuntur verè filij Abrahæ seu Abrahelitæ, quales sunt omnes gentiles, electi tempore gratiæ. Sic quidam sunt filij Israel secundum carnem tantummodo, qui non sunt verè Israelitæ. Alij autem secundum fidem & gratiam, qui sunt verè Israelitæ, videlicet omnes electi, deum fide formata ac lucida intuentes. Electi quoq; Iudæi sunt filij Abrahæ, & Iacob seu Israel, secũdum carnem & spiritualem imitatiõé. Inter quos vnus de præcipuis fuit fœlix iste Nathanael,

nael, cui tam figulare atque magnificum teſtimonium perhibuit filius dei. Vnde & ſubditur, *In quo dolus non eſt.* De Chriſto teſtati ſunt, Eſaias & Petrus, Quod non eſt inuentus dolus in ore eius. Quãtus ergo fuit iſte Nathanael, quẽ Chriſtus eiſdem verbis laudauit, quibus ipſe prophetico fuit ore laudatus, apoſtolicoq; laudadus? Non itaque fuit fraus, ſimulatio, hypocriſis, circumuentio in iſto Nathanael, ſicut communiter in aliis ſcribis. Nouerat quippe ſanctus Nathanael, quòd ſimulatores & callidi prouocant iram dei. Et quod teſte Eſaia, fraudulẽti vaſa ſint peſsima: imò quod iuxta Malachiam prophetam, Maledictus doloſus. Siquidem virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. *Et dicit ei Nathanael, Vnde me noſti?* Non ſolum ſecundum faciem, ſed inſuper ſecundum interiora mea, & ſecũdum cordis mei ſimplicitatem, atque propoſitũ. Fortè Nathanael putauit ſe nũquam viſum à Ieſu, corporali intuitu, & forſa ſic erat. Verùm audiens Chriſtum de ſua interiori diſpoſitione ea aſſerere, de quibus ipſe conſcius ſibi fuit, miratus eſt, dicens, Vnde me noſti, id eſt, quis tibi hæc reuelauit de me? Nam quis ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus eius, & deus & illuminatus à deo? *Reſpondit Ieſus & dixit ei, Priuſquam te Philippus vocaret,* vt venires ad me, *Cum eſſes ſub ficu*, vbi te Philippus inuenit alloquutusque fuit, dicendo me eſſe Meſſiam, à Moſe & prophetis prænunciatum, *Vidi*, id eſt, cognoui te, & ſecreta cordis tui perſpexi. *Reſpõdit ei Nathanael & ait, Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael*, id eſt, ex iſtis ſignis agnoſco, quòd ſis Chriſtus rex Iſraeliticæ plebis. Nam cordium ſecreta & abſentium verba nullo narrante cognoſcere, eos quoque & facta eorũ ſpiritualiter cernere tã perfectè qui corporaliter non videntur, deo eſt proprium. Idcirco profiteor te filium dei, & regem Iſrael, id eſt, deum & hominem. Sciuit nanque Nathanael quod Chriſtus non vidit eum ſub ficu oculo corporali, nec verba eius atque Philippi audiuit auribus corporis: ſciuit quoque quòd nemo nunciauit ea CHRISTO, idcirco auditis verbis Chriſti, confeſſus eſt quòd eſſet filius dei. Quidam dicit quòd iſte Nathanael, dicẽdo Ieſum eſſe filiũ dei, intellexit hoc de filiatione adoptiua per gratiã excellentẽ, ita quòd diuinitatem Chriſti non videtur intellexiſſe. Item quòd dicẽdo, Tu es rex Iſrael, exiſtimauit eum tẽporaliter regnaturũ, ſicut cõmuniter opinantur

A Eſa.53. 1.Pet.2. Iob.36. Eſa.32. Mala 1. Pſal.5. B 1.Cor.2. C

D Hristi miraculum subinde describitur, quo conuertit aquam in vinum. *Et tertia die nuptiæ factæ sunt in Chana*(villa)*Galilææ.* Qui
C dam exponunt hanc tertiã diem, de die sequente vocationẽ Philippi & Nathanaelis. Sed obuiat, quòd secũdum patres sanctos communiter creditur, quòd Christus eodem die quo baptizatus est, cõuertit aquam in vinum, anno vno elapso. Vocatio autem prædictorum discipulorum facta est statim post reditum Christi à deserto, in quod fuit ingressus statim suscepto baptismo. Propterea alii sic exponunt, Tertia die, id est, die qui post dies prædictos tertio loco exprimitur. *Et erat mater Iesu ibi,* videlicet, inuitata atq; profecta ad nuptias istas. Hieronymus enim sentit quòd sponsus fuit Iohãnes Euangelista, filius sororis beatissimæ virginis, genitricisque Christi. Sicque mater Iesu iuit ad nuptias sui nepotis, *Vocatus est autem* id est, reuerenter inuitatus, *Et Iesus & discipuli eius*, qui iam cœperant eius magisterio adherere, partim propter testimoniũ Iohannis Baptistæ, & partim propter sapientiam & sanctitatem, efficaciamque verborum domini Iesu. Itemque propter signa eius occulta, quemadmodum in præcedẽti capitulo dictum est de Nathanael quòd credidit Iesum esse Christum filium dei, quoniam arcana sui cordis, & gesta, ac verba sua, in absentia Christi parata ac dicta, ipse Christus manifestauit ipsi Nathanael. *Ad nuptias* quibus Christus interesse dignatus est. Primò, vt laudabilem consuetudinem, quæ habet vim legis, qua cõsanguinei & vicini tendũt ad nuptias cognatorum, ac vicinorum suorum approbaret. Secũdò, vt demonstrat nuptias esse licitas atq; diuinitus institutas, cuius contrariũ Tatianus & Martianus hæretici, affirmabãt, dicentes, quòd essent malæ, & à diabolo traditæ. Tertiò, vt occasione futuri defectus operaretur miraculum, ad propriæ maiestatis declarationem, & discipulorum suorum confirmationem. Quarto (vt dicitur) quatenus nepotem suum Iohannẽ à statu coniugali, ad statum sublimiorem vocaret: vnde & pro lege seruatur, vt vterque cõiugum liberè possit religionem intrare, matrimonio nondum consummato, videlicet ante cõiunctionem maritalem *Et deficiente vino* vel quia totum fuerat epotatum, vel quia parum remansit, ita quod mox vinum omnino deesset, & sponsus de inopia cõfundẽdus existeret.

Mat. 4. Marci. 1. Lucæ. 4. Hiero. E Iohan. 1. F

Dixit

Dixit mater Iesu ad eum, Vinum non habent ad sufficientiã spõ A
sus & sponsa, ad erogandum, & alii ad bibendum. Compassa
est enim verecundiæ sponsi ac sponsæ, atque penuriæ, seu in-
digentiæ conuescentium, piissima, affectuosissima atque dul
cissima virgo, & si illorum corporali inopiæ condolebat &
succurrebat, etiam non rogata, quãto magis nostræ spirituali
indigentiæ compatietur, auxiliumque præbebit, si fuerit fi-
deliter inuocata? quod vtique facit vbertim nondum petita.
Porrò, cum pudicissima, ac prudentissima esset, paucissimis
vsa est verbis, & in voluntate filii, ac domini sui relinquens,
quid agere vellet. De cuius bonitate & charitate eatenus cõ
fidebat, quòd sciuit desiderium suum, ac precem non ab illo
repelli posse. Quo docemur, causam & indigẽtiam nostram, B
superioribus nostris simpliciter atque modestè insinuare, &
in eorum potestate quid faciendum sit relinquere. *Et dicit ei
Iesus, Quid mihi & tibi est mulier?* Quoniam dura videtur i-
sta responsio, Manichæus dixit, quòd CHRISTVS non
fuit verus filius Mariæ, nec habens corpus verum, sed phan-
tasticum. Quod si ita se haberet, non subderet Euangelista.
Dicit mater eius ministris. Cur ergo loquitur ita? Nun-
quid, quoniam verba Mariæ reprehensibilia erant, quam
scimus nec mortaliter, nec venialiter vnquam peccasse. Non
vtique. Denique si reprehensibiliter est locuta, cur filius
eius mox fecit, quòd ipsa petiuit? Sed loquitur sic docens
nos, ne habeamus affectum nimis carnalem, & mollem ad
carnales parentes. Exponitur autem locus iste dupliciter. C
Primò, secundum Augustinum hoc modo, Quid mihi & ti-
bi est mulier, id est; nihil commune est mihi & tibi, cuius August.
virtute conueniat mihi miracula facere, quia istud conuenit
mihi ratione diuinæ naturæ, quàm non sumpsi ex te. Ideo
quantum ad hoc, videlicet ad facienda opera supernatura-
lia, non teneor tibi parere. *Nondum venit hora mea*, id Iohan.16.
est, tempus persecutionis & passionis, in quo agam & pa-
tiar, quæ mihi conueniunt ratione naturæ ex te sumptæ, &
tunc ero solicitus de te, committendo te discipulo prædile-
cto. Sed ista expositio videtur satis obscura. Secundò ergo
exponitur secundum Chrysostomum, Quid mihi & tibi est Chryso.
mulier, id est, in isto quod petis à me fieri, non conuenis
mecum quantum ad determinatam horam faciendi miracu-
lum, nec est tibi mecum commune scire horam huiusmodi.
Nondum

D de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine agni im maculati. Prædictis insuper verbis, declarat Iohannes Baptista, duplicem Christi naturam, puta humanam, dicendo, Ecce agnus dei. Et diuinam subdendo, qui tollit peccata mundi. Dicitur quoque Christus agnus dei per excellentiam, tanquam penitus immaculatus & innocens. Et licet aliqui innocentes, mites, ac pii possint per imitationem, quodammodo dici agni dei, quemadmodum infra Christus ad Petrum ait,
Iohā. 21. Pasce agnos meos, de nullo tamē illorum dicere fas est, qui tollit peccata mundi. *Hic* id est, ista persona ad me veniens scilicet Christus. Vel, hic, id est, in loco, nunc præsentialiter *Est* per corporalem præsentiam, quem sciui venturum ad me, *De quo dixi*, antequam ad me veniret, *Post me venit vir*, id
E est, homo vigore animi plenus natus est post me. Vel, venit, id est, ad publicum exit, & se hominibus manifestare incipit, post me, qui incepi predicare, ac baptizare ante eum. De hoc
Zacha. 6. viro dictum fuit apud Zachariam, Ecce vir oriens nomen e-
Acto. 17. ius De quo Paulus dicit in Actibus, Deus iudicaturus est mū dum in viro quem statuit, *Qui ante me factus est, quia prior me erat.* Hoc supra expositum est, articulo quarto. *Et ego nesciebam eum.* Hæc sunt verba, de quibus Augustinus super
August. Iohannem, magnam facit difficultatem. ¶ Si enim Iohānes nesciuit Christum, quomodo testis eius fuit? & quomodo
Lucæ. 1. alios ad eius agnitionem induxit? & quomodo nescit eum,
Galat. 4. quem nouerat clausus in vtero? Sed ad hoc dici potest, quòd nouit eum, notitia intellectuali, sciens quòd esset deus, &
F homo, Saluator mundi, & natus de virgine, cito quoque venturus in publicum, prædicaturus, & baptizaturus, atque pro omnibus moriturus: sed non sciuit vel nouit eum notitia faciali, sciendo per exteriorem physiognomiam, quæ esset illa persona, quia non habuit memoriter in virtute imaginatiua certum phantasma seu idolum de dispositione vultus ac corporis Christi. Sed huic obuiare videtur, quod infra ait Iohānes, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Ex quo certissimè constat, quòd descensus columbæ in Christum fuit Iohanni datus pro signo cognoscendi Christum, Ideo nanque adiecit, Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei, Si ergo loqueretur Iohānes de notitia faciali, Christus fuisset

fet ei hoc modo ignotus vſque poſt baptiſmum,quia ſecūdū A
tres Euangeliſtas Chriſto aſcendēte de aqua,aperti ſunt cœli,& deſcendit ſuper eum ſpiritus ſanctus.Vnde in Luca legitur,Factum eſt autem Ieſu baptizato,& orante,apertum eſt Mat.3. cœlum,&c Sed hoc dici non licet. Nam Chriſto ad Iohannem accedente,dixit Iohānes, Ego à te debeo baptizari, & Marci.1. tu venis ad me?Ergo tunc nouit eum ſecundū faciem. Luca.3. ¶Ad hanc difficultatem eſt triplex reſponſio.Vna Chryſoſtomi, Chryſo. quæ tacta eſt nūc,ſcilicet,quòd nouit eum facialiter,vſq; ad horam baptiſmi.Hanc reſpōſionem ſequitur Thomas, adiiciens,quod Iohannes tempore pueritiæ ſuæ nouit Chriſtū puerum poſtmodum verò diu in ſolitudine cōuerſatus,oblitus fuit diſpoſitionis vultus Chriſti:& forte quamuis non fuiſſet oblitus qualiter erat in pueritia diſpoſitus, tamen ob B hoc non nouiſſet eum cum iam creuit in ſtaturam virilē.Ad inſtantiam verò nunc factam,ſequentes hanc viam, reſpondent quòd deus reuelauit Iohanni dupliciter Ieſum . Primò in ipſo acceſſu domini Ieſu ad Iohānem,antequam baptizaretur.Secundò,poſt baptiſmum per deſcenſum columbæ,& de hoc ſigno facit mentionem Iohannes,quia ſolennis fuit, Chryſo. & primo ſibi promiſſum ſeu intimatū.Vnde ſecundū Chryſoſtomum,Iohannes dicit ſe Ieſum neſciſſe,nō quia penitus eum non nouit,ſed vt oſtenderet teſtimoniū ſuum de Chriſto non debere eſſe ſuſpectum,eo quod eſſet cōſanguineus eius.Ideo dicit,neſciebam eum,quia non nouit eum tunc,ni C ſi ex reualatiōe diuina,ex quo innoteſcit, quod teſtimoniū Iohannis de Chriſto non fuit humanæ amicitiæ,ſed ordinationis diuinæ. ¶Alia eſt reſponſio Bedæ,quod ideo dicit ſe Beda. Iohannes Chriſtum neſciſſe, quia non nouit eū tam profunde ac plene ante deſcēſum ſpiritus ſancti,vt poſtea.Alia eſt Auguſt. reſponſio Auguſtini,quod Iohannes ideo dicit ſe Chriſtum neſciſſe,ſed per columbā didiciſſe, quia non ſciuit ante deſcenſum columbæ,quòd Chriſtus ſibi ſoli ſeruaret, & nulli miniſtrorum ſuorum communicaret poteſtatem baptizādi, hoc eſt,poteſtatem excellentiæ in baptiſmo,quæ ſecundum Thomam,& alios cōſiſtit in quatuor. Primū eſt quod ſolus Chriſtus baptiſmum inſtituit.Secundum,quòd effectum baptiſmi ſine baptiſmo conferre poteſt.Tertium eſt,ꝙ baptiſmus à merito paſſionis Chriſti efficaciam habet.Quartum, quòd baptiſmus interdum in nomine Chriſti datus eſt.Hec itaque

D itaque didicit Iohãnes esse futura, descendente super Christum colũba. ¶ Porrò potestas baptizandi & excellentia eius authoritatiue nõ cõuenit nisi deo trinitati. Deinde precursor pandit vnam rationem sui baptismi, *Sed vt manifestaretur in Israel*, id est, vt Christus agnoscatur à populo Israel, *Propterea veni ego* (deo iubente) *in aqua baptizans* id est, corpora lauans, non mentes sanctificans. Totum enim Iohannis officium in prædicando, & baptizando, ordinatum fuit ad hoc, vt homines inducerentur ad fidem, amorem atq; notitiam Christi sicut ostensum est plenius. De hac materia & baptismo dixi plura super Matth. Deniq; quæ sequuntur Iohannes non dixit nisi Christo baptizato. *Et testimoniũ perhibuit Iohãnes dicens, quia vidi spiritũ sanctũ descendentẽ, quasi*
E *columbam de cœlo*, id est spiritum sanctum in forma columbæ visibili. Non quod spiritus sanctus qui est verus, incircũscriptus, inuariabilis atque immobilis deus essentialiter moueatur siue descẽdat, sed quoniã signum visibile, in quo apparet, descendit, sicque spiritus ratione sui effectus descẽdere perhibetur. Dum enim creatura subiecta apparet in per-
Num.12. sona dei, eum repræsentans, vel in eius persona loquens aut operãs, hoc quãdoque ascribitur deo, quod facit huiusmodi creatura. Quemadmodũ deus dicitur ore ad os loquutus ad Moysen. Conuenienter quoque spiritus sanctus, cui bonitas appropriatur, apparuit in forma colũbæ, quæ est animal felle carẽs, simplex & innocẽs: & vt insinuaret spiritus sanctus ꝙ nemo possit eius donis impleri, nisi columbinã simplicita-
F tem studuerit imitari. Qui enim ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Et dominus protegit gradientes simpli-
Prou.10. citer. In columbarum etiã osculis, crebris ac mutuis patet,
Prou.12. quòd spiritus sanctus in specie columbæ, rite apparuit, quoniam charitas appropriatur spiritu sancto, & illi spiritu sancto merentur repleri, qui satagunt charitatiue atque pacificè conuersari. Non enim est deus dissensionis, sed pacis secũdum Apostolum. *Et mansit super eum* id est, columba ista repræsentans spiritum sanctum, eiusque habitationem in anima Christi ad tempus sedit super caput Christi, ad insinuã-dũ quòd indesignenter, semperque actualiter, & eque perfe-
1.Cor.14. ctè requiesceret spiritus sanctus in Christo homine iuxta il-
Esaiæ.11. lud dictum Esaiæ, Requiescet super eum spiritus dñi. Sic aũt nõ manet spiritus sanctus in aliis, quia mortali peccato perdere

dere possunt spiritum sanctum, & venialibus culpis, incurrunt quotidie quandam debilitationem gratiæ spiritus sancti, quanuis quotidie per opera sancta magis proficiant, quàm decrescant. In Christo quoq; mansit spiritus sanctus, ita quòd Christus indesinenter potens fuit ad exercenda omnia opera, tam gratiæ, gratum facientis quàm gratiæ gratis datæ in vniuersis signis, virtutibus atque prodigiis. Hoc autem nulli competit aliorum. Vnde & Helisæus sentiēs sibi abesse spiritum prophetalem, iussit adduci psalten. Nathan quoque putauit se loqui prophetico spiritu, quādo cōsuluit regi Dauid ædificare templum. Omnia (inquiens) quæ sunt in corde tuo fac, sed nocte sequenti instructus est à spiritu sancto, persuadere oppositum. Postremò putandum nō est quòd in descensu columbæ fit gratia aliqua infusa, vel aucta in anima Christi, qui ab instanti conceptionis plenus fuit simpliciter omni gratia spiritus sancti: sed descēsus mansioque columbæ in Christo, designauit perfectionē & efficaciam gratiæ Christi, *Et ego nesciebam eum*, secundum sensus prætactos, quia vt dictum est, hoc tripliciter intelligi potest. Expositio tamen Augustini & Bedæ concurrit in idem. *Sed qui misit me baptizare in aqua*, id est, deus qui mihi hoc iussit, occulta inspiratione, vel manifesta atque sensibili apparitione angelica *Ille mihi dixit* per inspirationem internam, siue angelicam alloquutionem, *Super quem videris spiritum descendentem*, id est, spiritum sanctum in forma columbæ venientem *Et manentem super eum* ad tempus in tali signo visibili, sicut expositum est. *Hic est qui baptizat in spiritu sancto* hoc est, intus purgando à vitiis, præstando gratiā spiritus sancti In baptismate enim quod Christus instituit, datur spiritus sanctus. Christus autem baptizabat efficiēter, & principaliter, sacerdos verò ministerialiter *Et ego vidi* corporalibus oculis spiritum sanctum, in forma columbæ descendentem modo præfato, quæ columba secundū quosdam doctores fuit vera columba, angelico famulatu subito tunc formata, completoque suo ministerio inpræiacentē materiam resoluta. Aliqui tamen dubitant an hoc angelus posset quod relinquo disputantibus. *Et testimonium perhibui* (coram turba) *quia hic est filius dei* naturalis & vnicus nō adoptiuus. Itaq;, quod dicitur super quem videris spiritū descēdentem, dictum est Iohanni secundum Augustinum ad agnoscēdum quòd

A 4. Re.3. 4. Re.7. B August. Beda. C August.

D quòd Christo competeret potestas excellentiæ in baptism o
Chryso. Secundum Chrysostomum verò ad cognoscendum determi
nate, quòd illa persona esset Christus in spiritu sancto bapti
zans *Altera die*, id est, vna die sequente diem prædictum,
mediate vel immediate, *Iterum stabat Iohânes* ad flucta Ior
danis tanquam paratus exequi officium sibi commissum in
prædicando, baptizando & testificando de Christo. Spiritua
liter quoque stabat in culmine perfectionis, in apice conté-
Heb.13. plationis, in stabilitate virtutum, Optimum est enim gratia
Eccle. 27. stabiliri cor, secundû Apostolû. Et sapiens in sapientia per-
manet vt sol, stultus verò mutatur vt luna, *Et ex discipulis e-
ius duo* conformantes se suo magistro *Et respiciēs Iesum am-
bulantem* scilicet circa Iordanem. Christus nanque suscepto
E baptismo, ad tempus commoratus est in locis illis, & cû Io-
hanne conuersatus, tamen non diu, mansit enim vt Iohânes
frequenter testaretur de ipso, & eum ostenderet, quatenus
electi Iudæi crederent, reprobi verò atq; increduli inexcusa
Esa.53. biles fierent. *Dicit: ecce agnus dei* qui vt in Esaia scribitur,
Hie.11. peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Qui
etiam loquitur per Hieremiam, Ego quasi agnus mansuetus
qui portatur ad victimam. *Et audierunt duo discipuli Iohannis*
1.Cor.12. *loquentem*, id est, Iohannem hæc de Christo testantem, *Et*
Psal.72. *secuti sunt Iesum* vt eius doctrina instruerentur, quem didice
runt maiorem esse Iohanne, Cupiebant enim sortiri charis-
mata meliora, & optimo adhærere magistro. Per quod istrui
mur, vt applicemus nos his, quos videmus in sapientia & vir
F tutibus præpollere. *Conuersus autem Iesus*, hoc est, vultum
suum dulcissimû ad illos conuertens, imò & pietatis suæ affe
ctum super eos expandens, *Et videns eos sequentes se* corpo-
ris gressu, & mente fideli, desiderio quoq; proficiendi, *Dicit
eis, Quid quæritis*? id est, quare venitis post me? Non quasi
ignorans quærit, sed vt illorum responsioni côuenienter re
spondeat, atque vt illi suum desideriû exprimendo amplius
incalescant, & gratiæ præparatiores reddantur Simili modo
si nos cœperimus sequi, & quærere Christû, conuertet ocu
lum pietatis suæ ad nos, & imbecillitatem nostram iuuabit
ac perducet ad thronum gratiæ suæ, si tamē côstanter quæ-
Psal.104. ramus. Ideo monet Psalmista, Letetur cor quærentiû domi-
Psal.33. num, quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem
eius semper. Et denuo, Accedite ad eû, & illuminamini. *Qui
dixit*

dixerunt ei Rabbi.quod autem subditur,non est sermo eorũ A
sed verbum euangelistæ exponentis,quid significet verbum
Hebraicum Rabbi.*Quod dicitur interpretatũ*, idest est,latinè
expositum vocatur,*Magister vbi habitas* quasi in alieno, non
quasi in propria domo.Christus enim non habuit propriam
domum quantum ad vsum,quãuis ipsius esset terra & pleni
tudo eius,orbis terrarum,& vniuersi qui habitant in eo.Pro
pter quod ait apud Matthæum,Vulpes foueas habẽt, & vo- Psal.23.
lucres cœli nidos:filius autem hominis,non habet vbi caput Mat.8.
reclinet.Hoc Hieremias prænoscens,& vehementer admi- Lucæ.9.
rans ait,Quare quasi colonus venturus es in terra,& quasi
viator declinans ad manendum?quare venturus es,velut vir
vagus?Quæsierunt autem vbi Iesus habitaret,quoniam secũ
pernoctare optabant,quatenus eius colloquio,præsentia,& Hier.14.
familiaritate fruerentur Per quo simpliciter Christo respon B
derunt,quid quærerent,querebant enim instructionem salu
tarem,& gratiam Saluatoris,scientes magistrum suum Io-
hanné non mentiri,à quo audierunt,quod Iesus esset agnus
dei,tollens peccata mundi, baptizans in spiritu sancto, &
filius dei.Tota equidem vita Christi,fuit satisfactoria pro
piaculis mundi,& meritoria gratiæ,cũctis hominibus,quã-
uis satisfactio illa & meritum,terminabatur, & consumma
batur in passione & morte Christi.Propter quod Iesus pen-
dens in cruce,& morti iam proximus,dixit,Consummatum Iohan.19.
est.Ideo Iohannes non dixit,Ecce agnus dei qui tollet, vi-
delicet in passione,sed qui tollit continuo peccata mundi. C
Pariformiter,& nos cũ sponsa quæramus vbi habitet Chri-
stus,dicentes illud in Canticis,Indica mihi quem diligit a- Cantic.1.
nima mea vbi pascas,vbi cubes in meridie. Studeamusq; sta
biliter Christo vniri,imò & actualiler ei quantum possibile
est adhærere,exemplo dicentis,Vnam petij à domino hanc Psal.26.
requiram, vt inhabitem in domo domini. Et item,adhæsit Psal.62.
anima mea post te.Rursusque,Benedicã dominum in om- Psal,33.
ni tempore,semper laus eius in ore meo,*Dicit eis Iesus, Ve-
nite*(post me)*& videte vbi habitem*.

Moraliter secundum Originem, Venite, bene agendo ac Origen.
de virtute in virtutem proficiendo, & videte deum deorũ Psal,83.
suauiter contemplando.Quia in vita actiua,& via purgati- Psal.81.
ua bene exercitati,ad vitam comtemplatiuam,seu viam illu
minatiuam,vnitiuamque cum deo perfectioné,sunt adepti.

D Vnde & illustrissimus pater noster Iohannes Cassianus,
Cassianus Oportet ethicam seu moralem præire theoricam *venerunt* duo isti Iohannis discipuli, *Et viderunt* (vbi maneret Iesus) *& apud illum manserunt die illo* id est, ab illa hora diei, qua cū Iesu domum intrabant, vsque ad mane diei sequentis. Intrauerunt tamen cum Iesu circa occasum solis. Sicut subiungitur, *Hora autem erat quasi decima*, scilicet circa vesperam. Sic & nos si venimus bene agendo, & videmus fideliter cōtemplando, vbi habitet Christus, manebimus cum illo in die æternitatis *Erat autē Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus* (discipulis) *qui audierunt ab Iohanne* testimonium de Iesu videlicet, Ecce agnus dei, *Et secuti fuerant eum*, vtpote Iesum. Quidam affirmant, quòd aliter fuit Iohannes Euangeli

E sta, sed nomen suum subticuit, quoniam cōsuetudo scripturæ est, vt scriptores eius propriū nomen non exprimant, vt frequenter. Vel exprimit nomē Andreæ, quoniam principalior extitit alio *Inuenit hic* (Andreas) *primum fratrem suū Simonē*, Hoc quod ait, primum, intelligi potest, dupliciter. Primò sic primum, id est, primo. Secundò, sic, primum, id est, maiorem & seniorem fratrem suum, Simonem Petrū, qui fuit Andrea antiquior. *Et dicit ei Andreas*, *Inuenimus Messiam* quid autem hoc significet, subdit Euangelista, *Quod* (nomen Messiæ) *est interpretatum Christus*, Messias quippe est nomē Hebraicum quod grecè dicitur Christus, & latinè vnctus, & cōpetit Saluatori, qui vnctus fuit oleo spirituali, tanquam rex summus.

F & sacerdos æternus, non oleo corporali. Vnde psalmista, Di-
Psal.44. lexisti iustitiā, & odisti iniquitatē, propterea vnxit te deus
Esa.61. deus tuus, oleo lætitiæ. Et Christus per Esaiam, Spiritus (inquit) domini super me, eò quòd vnxerit me. Quemadmodū autē Andreas inuenit Iesum non casualiter, sed cum diligēter, secundo, sic inuenit Simon fratrem suum, non fortuitu, sed post inquisitionem solicitam. Sentiēs enim Andreas fructum & gratiam Christi, desiderauit fratrē suum carnalem, quē spiritualiter diligebat, participem facere gratiæ si-
Christiana fraternitas. bi concessæ, vt essent fratres nō duntaxat carnis propagine sed fide quoque & religione. Et hæc est bona fraternitas naturæ, quam perficit gratia. & in qua spiritualis dilectio carnalem amorem extinguit, naturalemque affectionē vincit ac ordinat *Et adducit eum* videlicet Andreas Simonem *Ad Iesum*. Sic & nos soliciti esse debemus, secundum exigentiā nostræ

nostræ vocationis & veræ charitatis de salute confratrum & A
proximorum nostrorum, præcipue parentum, fratrum, sororum, & cognatorũ. Sicut & Petrus admonet, Vnusquisque 1. Pet. 4.
sicut accepit gratiam, in alterutrum illã administrantes, quatenus spiritualis dilectio, naturalẽ informet & dirigat. Istud maxime pertinet ad prælatos, quibus quasi vicarijs suis dicit Christus, quod Ioseph dixit fratribus suis in Genesi, Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis ad me, videlicet faciendo pro eius saluatione, quod Gene. 43.
in vobis est, & ad quod tenemini ratione officij. *Intuitus autem eum* (scilicet Simonem) *Iesus*, nõ solum oculis carnis, sed pietatis & charitatis, respectu interno, sciens quatenus esset futurus & pro Christo facturus atq; passurus, *Dixit, tu es Simon*. Non solũ nomine, sed nominis interpretatione, ac pro B
prietate. Simon enim obediẽs dicitur. Et Petrus obediẽs fuit Acto. 10.
deo, quia nunquam manducauit omne commune & immundum, iuniorique fratri consensit venendo ad Christum, & Mat. 4.
postea Christo vocante cuncta reliquit, & ei adhæsit. *Filius* Lucæ. 5.
Iohãnæ, sic enim dictus est pater Petri. Iohanna verò interpretatur gratia dei, & Petrus filius fuit gratiæ Saluatoris *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus* Cephas idẽ est quod caput vel capitaneus, & idẽ significat Petrus vno modo. Alio modo Petrus dicitur quasi firmus, à Petra. Dicit ergo Saluator, quod Simon iste vocabitur Cephas, quia futurus fuit prin- Mat. 16.
ceps apostolorum. Postmodum verò cum dixit Petrus ad Iesum, Tu es Christus filius dei viui: audiuit à Christo. Tu es Marci. 3.
Petrus, & su per hanc petrã ædificabo ecclesiam meam ¶ Ve Lucæ. 6.
rum quoniã apud Marcum Lucã scribitur, Iesus Simonẽ fratrem Andreæ vocasse Petrum in electione apostolorũ, ideo C
aliqui dubitant, an Christus hac vici imposuit Simoni nomẽ istud vel imponẽdum prædixit, & dicunt quòd si modo imposuit, tunc posterior impositio fuisset cõfirmatio præcedentis Videtur autem dici posse, quod nunc imposuit sibi nomẽ Cephæ, & per consequens nomen Petri, secundum vnam significationem nominis Petri, & postea secundum aliã. Vel nunc propter gratiam futuram, postea propter gratiam tunc præsentem. Hæc enim mutatio nominũ, variationem status, & proprietatem gratiæ designauit *In crastinum autem* id est, die sequenti post collocutionem Iesu & Andreæ ac Petri. *Voluit Iesus exire* à loco prope Iordanem, *In Galilaam*

D redeundo ad matrē suam in Nazareth, *Et inuenit Philippum* non illum de quo in actibus Apostolorum multa leguntur, qui & Simonem Magum cōuertit, & vnus fuit de septē diaconis, sed Philippum qui postea factus fuit Apostolus. Inuenit autē eum non improuise aut casualiter, sed sic iter suum direxit, sicque Philippum ad sibi obuiandum induxit, quod electum in Apostolum sanctum Philippum cito inuenit. *Et dicit ei Iesus, sequere me* fide, affectu & opere ac corporis gressu. Non mirum, si verba seu sermo Christi tātæ virtutis erant ꝙ exterioribus sensibus immutatis, etiam animas poterant immutare atque attrahere. Qui enim foris sonabat, intus mouebat, & quoniam deus verus fuit, in voluntatē aliorum potuit agere immediate, illam pro libitu afficiendo ac immutando. Hinc est quod quidam Apostolorum ad vnam vocem Christi, ipsum sequuti sunt. Ex quibus patet insania Porphyrij ac Iuliani redarguentium apostolos de animi leuitate, ꝙ Christo vocante eum sequuti sunt: quasi liceret quēlibet vocantem imitari. *Erat autem Philippus* (oriundus) *à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri* i. de qua hi duo nati fuerūt. Bethsaida autem fuit vrbs Galilææ. *Inuenit Philippus Nathanael fratrem suum* carnalem, quemadmodum dictum est de Andrea, quòd Christo audito, accensus zelo salutis fraternæ, quæsiuit & repperit Petrum, eumque adduxit ad Iesum, ita nunc legitur de Philippo. *Et dicit Philippus ei*, videlicet Nathanaeli.

De discipulorum sequela Christi.

E

¶ Quæritur si Philippus continuò sequebatur Iesum, vbi vel quomodo quæsiuit ac repperit fratrem suum? Ad hoc facile est respondere, fortè enim repperit eum nō longe à via, qua iuit cum Iesu vel alio die. *Quem scripsit Moses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph* (putatiuum natū) *à Nazareth* ex parte matris, & quia conceptus fuit in Nazareth, quamuis sit natus in Bethlehem. Hæc verba Philippi plena sunt sensu. Itaque ait, quem scripsit in lege, id est, eum, de quo Moses scripsit in Pentateuco, & de quo scripserunt prophetæ, inuenimus ego aliique discipuli Iohannis Baptistæ. Fertur enim quod Petrus quoque & Philippus fuerunt Iohannis discipuli Iesum hunc inuenerunt, non vtique à casu, nec propria industria vel virtute, sed Iohanne Baptista monstrante, & Christo se eis ostendente. Porrò Moses inscripsit de Christo dupliciter. Vno modo verba aliorum narrando, quemadmodum in Genesi prædixit Iacob, Non aufe-

F

Deut. 18.

Gene. 49.

tetur(inquit) sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus A
est, & ipse erit expectatio gentium. Et iterum, Salutare tuum Gen.49.
expectabo domine. Alibi quoque scribit deum dixisse ad Gene.22.
Abraham, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Secundo, Deut.18.
de ipso Christo prophetando, vt quum ait in Deuteronomio, Prophetam suscitabit vobis dominus de fratribus vestris tanquam meipsum audietis. Quod autem prophetæ scripserunt de Christo non oportet speciali testimonio comprobare, quum certum sit etiam secundum Iudæorum magistros, quod omnes prophetæ loquuti sint super dies Messiæ. Acto.3.
Propter quod in Actis Apostolorum Petrus testatur, Omnes Luc.24.
prophetæ à Samuel & deinceps, annunciauerunt dies istos, videlicet tempus gratiæ Christi. Hinc Christus dicit in Luca, Oportet impleri omnia quæ scripta sunt de me, in lege & prophetis & psalmis. Præterea si Philippus fuit discipulus Iohannis, vel eruditus in prophetis, vel satis illustratus à spiritu sancto, tunc nouit Iesum, quem credidit Christum, non esse filium Ioseph sponsi Mariæ, sed loquebatur secundũ opinio- B
nem vulgi. Probabile enim est, ꝙ præcursor docuit suos discipulos, Iesum Christum esse virginis filium. Si verò nondum illuminatus fuit, aliquo horum modorum, putauit sicut & cæteri, quòd Iesus esset conceptus de viro. Nec mirum si Iohã.20.
ignorasset Christum esse filium virginis, cum Iohannes Euã- Luc.18.
gelista vsque post resurrectionẽ Christi nesciret, quod Christus resurrecturus fuit à mortuis, imò apostoli cõmuniter ignorauerunt, quod occidendus esset ab impiis, quum tamen C
prophetæ hoc apertissimè prænunciauerint. *Et dixit ei Na-* August.
thanael, à Nazareth potest aliqui boni esse? Non est certum an verba ista loquuutus sit Nathanael, asserendo, vel dubitano, vel abnegando. Augustinus enim sentit, quod dixit hæc verba assertiue, tanquam diceret, vtique à Nazareth Christum venisse, non est incredibile, aliter secundum Augustinum, Christus non commodasset Nathanaelem, dicendo, Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Et ad hoc potest adduci, quod Nathanael fuit excellens doctor in lege, & ergo nouit Esaiã dixisse, quoniã Nazaræus vocabitur. Vbi enim nostra Esa.11.
translatio habet in Esaia, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, hebraica veritas continet, Egredietur virga de radice Iesse, & nazaræus de radice eius ascẽ Chrysost.
det. Chrysostomus verò tenet oppositum, dicens, quod Na-

D thanael dixit hæc negatiue, quoniam sciuit scriptum in Mi-
Mich.5. chæa quòd nasceretur in Bethleem. Alij dicunt, quòd protu-
lit verba ista dubitatiue, habēs argumēta pro parte vtraque.
Puto autē quod dixit hæc cum quadam admiratione, cupiens
plenius certificari, tanquam diceret, Mirum est de ciuitate il
la, tam vili & modica, ortus sit Christus rex Israel, Ideo sub-
ditur. *Dicit ei Philippus, veni & vide*, i. nolo vt meis verbis
nudis fidem adhibeas absolute, sed accede ad Iesum, & tunc
experieris qualis & quātus sit, sciesq; me vera dixisse. *Vidit
Iesus Nathanael venientem ad se*, cum Philippo qui eum addu-
xit, *Et dicit* astantibus de eo, audiente ipso Nathanael, qui
tantæ perfectionis fuit quòd Christus nouit sibi non obesse,
quod laudaret ipsum in sua præsentia. Pronis verò ad vanita-
tem, non expedit laus. *Ecce vere Israelita*, hoc est, non solum
nomine sed re, seu proprietate & gratia filius Israelis. i. Ia-
E cob patriarchæ, qui alio nomine appellatus est Israel, hoc est
Gene.32. Nathanael iste non solum est filius Iacob secundum carnem
& nuncupationem, sed etiam secundum fidem, sapiētiam, &
virtutum sublimitatem. Israel, interpretatur vir videns deum
Quoniam ergo Nathanael imitatus est beatissimum patriar-
cham Iacob, deum fideliter contemplando, mysteria Christi
sapienter intelligendo, & conuersationem virtuosam ducen-
do, meritò dicitur verè & verus Israelita. Est autem & alius
Israelita secundum carnis originem solum, vel secundum li-
1.Cor.3. teram quæ occidit, de quo dicit Apostolus, Videte Israel secū
2.Cor.10. dum carnem. De vero autem & spirituali Israelita disseruit,
F Pax super illos, & super Israel dei. Denique sicut iuxta do-
Galat. 6. ctrinam apostoli ad Romanos & Galatas, quidam sunt filij
Rom.9. Abrahæ secundum carnem, qui non reputantur in semine,
Gal.4. qui non sunt digni vocari filij Abrahæ: quod verum est de
filiis secundum carnem duntaxat, puta Iudæis incredulis &
peruersis. Alij verò sunt filij Abrahæ, spirituales, per fidei
imitationem, qui dicuntur verè filij Abrahæ seu Abrahelitæ,
quales sunt omnes gentiles, electi tempore gratiæ. Sic qui-
dam sunt filij Israel secundum carnem tantummodo, qui non
sunt verè Israelitæ. Alij autem secundum fidem & gratiam,
qui sunt verè Israelitæ, videlicet omnes electi, deum fide for
mata ac lucida intuentes. Electi quoq; Iudæi sunt filij Abra-
hæ, & Iacob seu Israel, secūdum carnem & spiritualem imi-
tationē. Inter quos vnus de præcipuis fuit fœlix iste Natha-
nael,

nael, cui tam ſigulare atque magnificum teſtimonium perhibuit filius dei. Vnde & ſubditur, *In quo dolus non eſt*. De Chriſto teſtati ſunt, Eſaias & Petrus, Quod non eſt inuentus dolus in ore eius. Quãtus ergo fuit iſte Nathanael, quẽ Chriſtus eiſdem verbis laudauit, quibus ipſe prophetico fuit ore laudatus, apoſtolicoq; laudãdus? Non itaque fuit fraus, ſimulatio, hypocriſis, circunuentio in iſto Nathanael, ſicut communiter in aliis ſcribis. Nouerat quippe ſanctus Nathanael, quòd ſimulatores & callidi prouocant iram dei. Et q; teſte Eſaia, fraudulẽti vaſa ſint peſsima: imò quod iuxta Malachiam prophetam, Maledictus doloſus. Siquidem virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. *Et dicit ei Nathanael, Vnde me noſti?* Non ſolum ſecundum faciem, ſed inſuper ſecundum interiora mea, & ſecũdum cordis mei ſimplicitatem, atque propoſitũ. Fortè Nathanael putauit ſe nũquam viſum à Ieſu, corporali intuitu, & forſa ſic erat. Verùm audiens Chriſtum de ſua interiori diſpoſitione ea aſſerere, de quibus ipſe conſcius ſibi fuit, miratus eſt, dicens, Vnde me noſti, id eſt, quis tibi hæc reuelauit de me? Nam quis ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus eius, & deus & illuminatus à deo? *Reſpondit Ieſus & dixit ei, Priuſquam te Philippus vocares*, vt venires ad me, *Cum eſſes ſub ficu*, vbi te Philippus inuenit alloquutusque fuit, dicendo me eſſe Meſſiam, à Moſe & prophetis prænunciatum, *Vidi*, id eſt, cognoui te, & ſecreta cordis tui perſpexi. *Reſpõdit ei Nathanael & ait, Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael*, id eſt, ex iſtis ſignis agnoſco, quòd ſis Chriſtus rex Iſraeliticæ plebis. Nam cordium ſecreta & abſentium verba nullo narrante cognoſcere, eos quoque & facta eorũ ſpiritualiter cernere tã perfectè qui corporaliter non videntur, deo eſt proprium. Idcirco profiteor te filium dei, & regem Iſrael, id eſt, deum & hominem. Sciuit nanque Nathanael quod Chriſtus non vidit eum ſub ficu oculo corporali, nec verba eius atque Philippi audiuit auribus corporis: ſciuit quoque quòd nemo nunciarat ea CHRISTO, idcirco auditis verbis Chriſti, confeſſus eſt quòd eſſet filius dei. Quidam dicit quòd iſte Nathanael, dicẽdo Ieſum eſſe filiũ dei, intellexit hoc de filiatione adoptiua per gratiã excellentẽ, ita quòd diuinitatem Chriſti non videtur intellexiſſe. Item quòd dicẽdo, Tu es rex Iſrael, exiſtimauit eum tẽporaliter regnaturũ, ſicut cõmuniter opi-

A
Eſa. 53.
1. Pet. 2.
Iob. 36.
Eſa. 32.
Mala. 1.
Pſal. 5.
B
1. Cor. 2.
C

D nantur Iudæi. Sed si Nathanael tam inconuenienter, imò & falsè sensisset de Christo, nequaquã meruisset audire à Christo, Ecce verè Israelita in quo dolus non est, tunc enim fuisset carnalis Israelita, aliosque decipiens, docendo de Christo futuro, quòd esset purus homo, & rex tẽporaliter regnaturus. Fuit enim legis doctor. Denique cum fuerit valens legis doctor, atque eximius secundum Bedam, scrutabatur scripturas de Christo. Quoniam ergo prophetæ manifestè describunt Christi diuinitatem, vt cum ait Hieremias, Hoc est nomen, quod vocabunt eum, dominus iustus noster. In Hebræo autem habetur nomen domini tetragrammaton, quod non conuenit nisi vero deo. Et Esaias, Vocabitur (inquit) nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Describunt quoque primum Christi aduentum ab omnimoda paupertate, dicente Zacharia, Ecce rex tuus venit tibi mãsuetus, ipse pauper. Et Hieremia, Quare quasi colonus venturus es in terra? Hinc igitur nõ est verisimile, ꝙ Nathanael existimauit Messiam purum hominem, atque temporaliter regnaturum, sicut nunc somniant obtenebrati Iudæi. Argumentum autem illius quo arguit, quòd si Nathanael credidisset eum esse filium dei naturalem non dixisset, Tu es rex Israel, sed totius mundi, non conuincit nec apparẽtiam habet: præsertim cum in Esaia etiam deus secundum naturam deitatis frequẽter dicatur rex Iacob seu Israel. Vnde in Esaia dicitur in persona Israelitici populi, Dominus iudex noster, dominus legifer noster, dominus F rex noster, ipse veniet & saluabit nos. Quod ad literam dictum est de Christo filio dei. ❡ Quanuis enim sit omnium rex, tamen specialiter appellatur rex Israel. Primò, quoniam ex semine regum Israel natus. Secundò quia populo illi specialiter promissus ac missus: quemadmodum ait, Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Ideo in Zacharia habetur, Exulta satis filia Sion, ecce rex tuus: non ait, rex totius mundi, sed rex tuus. Et quid est, rex, tuus, nisi rex Israel? *Respondit Iesus & dixit ei, Quia dixi tibi, vidi te sub ficu,* secundum sensum iam explanatum. *Credis* me filium dei, & regem Israel. *Maius his*, id est, signum euidentius meæ diuinitatis, *Videbis*, quàm sint duo signa prædicta, videlicet, quòd te vocaui verè Israelitam dolo carentem: & quod dixi me te vidisse sub ficu. Nam cæteris prophetis sæpe concessum

(Marginalia: Beda. — Hier. 35. — Esa. 9. — E — Zacha. 9. — Hier. 14. — Esa. 33. — Zach. 9. — Mat. 15.)

cessum est deo illustrante, quòd interiorem hominum dispo- A
sitionem, actusque exteriores, certitudinaliter cognouerũt.
Discipuli autem postea viderunt signa diuinitatis CHRI-
STI, multo maiora, vt erat suscitatio mortuorum, obscura-
tio solis tempore passionis, ingressus Christi in conclaue ia- Mat. 9.
nuis clausis, ascensio Saluatoris, & missio spiritus sancti. Spe Marci. 5.
cialiter verò subiungitur, de vno signo maiori. *Et dixit ei Ie-* Lucæ. 7.
sus, Amen amen dico vobis, videlicet tibi Nathanael & fratri Iohan. 11.
tuo Philippo. *Videbetis cælum apertum,* non per scissuram
aut diuisionem, vel aliquam corruptionem, cum corpora cę- Mat. 27.
lestia sint naturaliter incorruptibilia, sed per aliquam reful- Lucæ. 24.
gentiam lucis, ob quam cælum, quasi apertum apparet, vt in Mar. 16.
choruscatione: vel dicitur cælum apertum, propter exitum Act. 1.
ciuium supernorum. *Et angelos dei ascendentes & descenden-* Acto. 2.
tes in corporibus assumptis, in quibus videri dicuntur, cum B
in propria natura incorporei, inuisibilesque consistant *Su-*
pra filium hominis, quasi ad eius famulatũ parati. Sed vbi vi-
derunt istud discipuli? Dicendum in ascensione, quando cum
Christo multi angeli ascenderunt, quorum duo astiterunt
discipulis, dicentes, Viri Galilæi, quid statis aspicientes in
cælum? Multa quoque fecit Christus miracula, & diuersæ
circa ipsum visiones apparuerunt, quæ non sunt ab aliquo e-
uangelistarum descripta. Circa præinducta monemur aduer Acto. 1.
tere dispensationem sapientiæ dei in electione apostolorũ,
quomodo Christus sapientia patris, attingens à fine vsque in
finem fortiter, & disponens vniuersa suauiter, potius elegit C
Petrum, Andream, Philippum, & alios idiotas in apostolos, 1. Cor. 1.
quàm Nicodemũ & Nathanael, qui erant doctores & legis- Sapien. 8.
periti: ne prædicatio euangelicæ legis, videretur virtute hu- 1. Cor. 1.
manæ sapientiæ, seu authoritate magnatum inualuisse. Nam
teste apostolo, quæ stulta sunt mundi elegit deus, vt confun
dat sapientes. Item ne propter excellentiam suam viderẽtur
ad gratiam apostolatus promoti.

¶ Explanatio secundi capituli.

Et tertia die nuptiæ factæ sunt.

ARTICVLVS VII.

Christi

D Hristi miraculum subinde describitur, quo conuertit aquam in vinum. *Et tertia die nuptiæ factæ sunt in Chana*(villa)*Galilææ.* Qui C dam exponunt hanc tertiā diem, de die sequente vocationē Philippi & Nathanaelis. Sed obuiat, quòd secūdum patres sanctos communiter creditur, quòd Christus eodem die quo baptizatus est, cōuertit aquam in vinum, anno vno elapso. Vocatio autem prædictorum discipulorum facta est statim post reditum Christi à deserto, in quod fuit ingressus statim suscepto baptismo. Propterea alii sic exponunt, Tertia die, id est, die qui post dies prædictos tertio loco exprimitur. *Et erat mater Iesu ibi*, videlicet, inuitata atq; profecta ad nuptias istas. Hieronymus

Mat. 4. Marci. 1. Lucæ. 4. Hiero.

E enim sentit quòd sponsus fuit Iohānes Euangelista, filius sororis beatissimæ virginis, genitricisque Christi. Sicque mater Iesu iuit ad nuptias sui nepotis, *Vocatus est autem* id est, reuerenter inuitatus, *Et Iesus & discipuli eius*, qui iam cœperant eius magisterio adherere, partim propter testimoniū Iohannis Baptistæ, & partim propter sapientiam & sanctitatem, efficaciamque verborum domini Iesu. Itemque propter signa eius occulta, quemadmodum in præcedēti capitulo dictum est de Nathanael quòd credidit Iesum esse Christum filium dei, quoniam arcana sui cordis, & gesta, ac verba sua, in absentia Christi parata ac dicta, ipse Christus manifestauit ipsi Nathanael. *Ad nuptias* quibus Christus interesse dignatus est. Primò, vt laudabilem consuetudinem, quæ habet

Iohan. 1.

F vim legis, qua cōsanguinei & vicini tendūt ad nuptias cognatorum, ac vicinorum suorum approbaret. Secūdò, vt demonstrat nuptias esse licitas atq; diuinitus institutas, cuius contrariū Tatianus & Martianus hæretici, affirmabāt, dicentes, quòd essent malæ, & à diabolo traditæ. Tertiò, vt occasione futuri defectus operaretur miraculum, ad propriæ maiestatis declarationem, & discipulorum suorum confirmationem. Quarto (vt dicitur) quatenus nepotem suum Iohannē à statu coniugali, ad statum sublimiorem vocaret: vnde & pro lege seruatur, vt vterque cōiugum liberè possit religionem intrare, matrimonio nondum consummato, videlicet ante cōiunctionem maritalem *Et deficiente vino* vel quia totum fuerat epotatum, vel quia parum remansit, ita quod mox vinum omnino deesset, & sponsus de inopia cōfundēdus existeret.

Dixit

Dixit mater Iesu ad eum, Vinum non habent ad sufficientiã spõsus & sponsa, ad erogandum, & alii ad bibendum. Compassa est enim verecundiæ sponsi ac sponsæ, atque penuriæ, seu indigentiæ conuescentium, piissima, affectuosissima atque dulcissima virgo, & si illorum corporali inopiæ condolebat & succurrebat, etiam non rogata, quãto magis nostræ spirituali indigentiæ compatietur, auxiliumque præbebit, si fuerit fideliter inuocata? quod vtique facit vbertim nondum petita. Porrò, cum pudicissima, ac prudentissima esset, paucissimis vsa est verbis, & in voluntate filii, ac domini sui relinquens, quid agere vellet. De cuius bonitate & charitate eatenus cõfidebat, quòd sciuit desiderium suum, ac precem non ab illo repelli posse. Quo docemur, causam & indigẽtiam nostram, superioribus nostris simpliciter atque modestè insinuare, & in eorum potestate quid faciendum sit relinquere. *Et dicit ei Iesus, Quid mihi & tibi est mulier?* Quoniam dura videtur ista responsio, Manichæus dixit, quòd CHRISTVS non fuit verus filius Mariæ, nec habens corpus verum, sed phantasticum. Quod si ita se haberet, non subderet Euangelista. Dicit mater eius ministris. Cur ergo loquitur ita? Nunquid, quoniam verba Mariæ reprehensibilia erant, quam scimus nec mortaliter, nec venialiter vnquam peccasse. Non vtique. Denique si reprehensibiliter est locuta, cur filius eius mox fecit, quòd ipsa petiuit? Sed loquitur sic docens nos, ne habeamus affectum nimis carnalem, & mollem ad carnales parentes. Exponitur autem locus iste dupliciter. Primò, secundum Augustinum hoc modo, Quid mihi & tibi est mulier, id est; nihil commune est mihi & tibi, cuius virtute conueniat mihi miracula facere, quia istud conuenit mihi ratione diuinæ naturæ, quàm non sumpsi ex te. Ideo quantum ad hoc, videlicet ad facienda opera supernaturalia, non teneor tibi parere. *Nondum venit hora mea*, id est, tempus persecutionis & passionis, in quo agam & patiar, quæ mihi conueniunt ratione naturæ ex te sumptæ, & tunc ero solicitus de te, committendo te discipulo prædilecto. Sed ista expositio videtur satis obscura. Secundò ergo exponitur secundum Chrysostomum, Quid mihi & tibi est mulier, id est, in isto quod petis à me fieri, non conuenis mecum quantum ad determinatam horam faciendi miraculum, nec est tibi mecum commune scire horam huiusmodi.

A B C August. Iohan. 16. Chryso.

Nondum

D Nondum venit hora mea, id est, adhuc non est tempus faciē di miraculum, mutationis aquæ in vinum, seu alio modo supernaturaliter prouidendi de vino sufficienti. Virgo nanque beata secundum Chrysostomū, timens de futuro defectu vini & verecundia sponsi, optauit vt Iesus prouideret de vino sufficienti antequam vinū residuum ebiberetur. Christus verò sciuit hoc nō expedire, quia tunc miraculum fuisset minus notum & gratum. Quoniam ergo voluit suam diuinitatem ostēdere, discipulorumq; fidē roborare, expectauit quousq; nihil de vino permāsit: quo facto, miraculum prouisionis de vino fuit magis gratum vescētibus, magis quoq; manifestum præsentibus. Hæc expositio videtur aliquid ambiguitatis cō tinere. Maria enim absolute dixit ad Iesum, vinū non habēt.
E Vnde dubium est, si aliquid vini superfuit. Propter quod videtur & sic exponi posse. Expositiones tamen prætactas nequaquā redarguo. Quid mihi & tibi est mulier. i. quid ad nos duos, qui pauperes sumus, & temporalium rerum solicitudinē non habemus, intātum pertinet prouidere istis de vino? Nondum venit hora mea, id est, necdum impletum est tempus vt manifestè, ac passim agam miracula. Quanuis enim Christus ante incarcerationē Iohannis Baptistę prædicauit, baptizauit saltem suos apostolos, & alios per illos, atq; miracula aliqua fecit: hoc tamen non fecit vbertim, manifestè & passim, sed raro & coram paucis. Propter quod Matthæus Marcus & Lucas talia omiserūt, incipientes ab operibus Christi, & doctrinis post incarcerationem Iohannis inceptis, prout manifestè
F patet in Matthęo, & Marco & Luca. *Dicit mater eius ministris* qui potū præbebant edētibus. *Quodcunq; dixerit vobis* (filius meus Iesus) *facite*. Certissima equidē fuit amabilissima virgo, se tantū amari, ac honorari ab vnico pignore ventris sui, à dilecto suo, à dilecto vteri sui, à dilecto votorū suorum, à quo nunquam aliquid austeritatis, vel repulsæ fuit experta, quod incunctanter ageret id, quod ipsa suggessit. Non enim accepit verba eius quasi increpatoriè dicta, quia & quod ait, Mulier, non sonat dure secundum idioma Hebræum, in quo omnis persona fœminei sexus mulier appellatur. *Erant autē ibi lapideæ hydriæ*, id est, vrnæ seu vasa pro receptione aquæ apta. *Secundum purificationem Iudæorum*, id est, secundum consuetudinem, ritum seu obseruationem, quā habebant Iudæi in purificando, seu lauando seipsos & vtensilia sua: quoniam aliquam

Mat. 4.
Marci. 1.
Lucæ. 3.

aliquam immunditiam incurrebant secundum legem, vel secundum seniorum suorum traditionem. Habebant enim cõsuetudinem ex traditione seniorum frequenter lauandi manus, & vasa, ac cætera multa. Propter quod positæ erant ibi hydriæ, vt haberent aquã in promptu. Vnde apud Marcum legitur, Pharisæi & omnes Iudæi, nisi crebro lauent manus non manducant, tenẽtes traditionẽ seniorum. Et à foro nisi baptizentur nõ comm^edunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum, & æramentorum & lectorum, *Capientes singulæ*, id est, quælibet hydria capiebat, *Metretas*, id est, mensuras decem sextariorum *Binas vel ternas* Secundum Isidorũ metreta est mensura continens decẽ sextarios. Sextarius verò cõtinet duas libras. *Dicit eis* (puta ministris) *Iesus implete hydrias aqua* Forsitan aliquid aquæ erat in hydriis, sed nõ erãt repletæ, quia fortassis aliquid inde fuit sublatũ, pro lotione vasorũ discũbentium. *Et impleuerunt eas vsque ad summum* earum ita ꝙ plus capere non valebant, *Et dicit eis Iesus, haurite*, id est, vinum de hydriis sumite *Nunc* quoniam diuina virtute, iam in instanti, conuersa est aqua in vinum *Et ferte*, id est, de vino isto portate. *Architriclino* Triclinium est locus, seu domus sublimata, secundum Bedam, trino discumbentiũ ordine distincta, videlicet in quo sunt tres ordines mensarũ: Architriclinus verò nominatur principalis inter conuiuas vel dispensator, ac ordinator conuiuij. Iuxta Chrysostomũ, voluit Christus vt ei primo vinum istud præberetur gustandũ. Primò, quia vnusquisq; honorandus est secundum exigẽtiam gradus atq; officij sui. Secundò, quoniam Architriclini iudicio, magis credebatur ab omnib⁹. Tertiò, quia fortassis Architriclinus propter curã suam in dispositione conuiuij, parum comedit ac bibit, sicq; propter sobrietatẽ suam, aptior fuit aliis ad iudicandum de valore vini. *Et tulerunt* ministri vinum ad Architriclinum. *Vt autem*, id est, postꝙ̃ *Gustauit Architriclinus aquã vinũ factum* i. vinũ in quod aqua fuit conuersa: ex aqua enim fuerat factũ hoc vinũ, quasi ex causa materiali, forma aquæ corrupta *Et non sciebat* Architriclinus *Vnde esset* i. à quo adductũ esset tam nobile vinum, *Ministri autem sciebãt* (vnde esset) *qui hauserant aquam* in hydrias fusam atque in vinum mutatã. *Vocat sponsum Architriclinus* (vt arguat eum) *& dicit, Omnis homo primũ vinum bonũ ponit, & cum*

Margin: A — Marc. 7. — Isidorus. — B — Beda. — C — Chrysost.

Denique in præcedéti capitulo patuit, quod prædixit Petro prophetice, Tu vocaberis Cephas. Philippum quoq; supernaturaliter intus attraxit vt sequeretur se. Et Nathanael cõfessus est Iesum esse filiũ dei, propter duo signa. Primo, quoniam secreta cordis sui cognouit. Secundò, quoniã absentis verba cognouit & dixit, Antequam Philippus vocaret te, cũ esses sub arbore fici, vidi te: eiq; prophetãdo prædixit, Videbitis angelos dei ascendentes & descendentes super filiũ hominis quæ omnia erant supra naturam, & secundum Apostlum prophetiæ in signum sunt infidelibus. Ieiunauit quoq; Saluator quadraginta diebus & noctibus, nihil prorsus mãducans Sed & in Luca habetur, quòd Iesus cũ esset annorũ duodecim sedit in medio doctorũ interrogans illos & audiens, cũ tamen literas non didicerit. Et tam sapienter respõdit, vt asserit Euangelista, vt stuperent omnes super prudentia, & responsis eius. Ad hanc quæstionem dicendũ, ꝙ potestas faciẽdi miracula inerat Christo à principio suę incarnationis. Cum autem asserit Euangelista Iohannes, prædictum opus fuisse initium signorum domini Iesu, non est sic intelligendum quòd Christus non habuit, nec egit aliquẽ actum supernaturalẽ ante hoc signum: sed quod non fecit in aliis rebus opera supernaturalia, per seipsum immediate, quibus ratio miraculi proprie sumpti conueniat, videlicet prout miraculum dicit quid manifestatiuum. Miraculum quippe sic debet esse opus euidens, valens ad fidei cõfirmationẽ Propter quod patet ad argumenta solutio. Liber autẽ de infantia saluotoris reprobatur in decreto Gelasij papæ, tanquã ab hæreticis editus & confictus, Similiter. Euãgelium Nazaræorũ inter falsa à doctoribus cõputatur. ¶ Circa moralisationẽ Euangelij huius multa pulcherrima posuit Augustinus, nec tanta dicta sunt, quin plura dici possint. Fit enim mentio in scripturis de multiplicib⁹ nuptiis, scilicet carnalibus, quę dũ legitime fiunt, sacramẽtales dicuntur & in ecclesia celebrãtur. Secundò, de nuptiis spiritualibus, quæ duplices sunt, videlicet verbi cum humana natura, quæ dicuntur nuptiæ incarnationis, celebratæq; in vtero virginis, Vnde & dicitur, Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Et item Christi cum militanti ecclesia. quæ secundum apostolum est Christi spõsa, quæ dicuntur nuptiæ spiritualis coniunctionis, celebranturq; in cubili conscientiæ purioris. Tertio, de nuptiis

A Iohan.1. 1.Cor.14. Matt.4. Lucæ.4. Lucæ.4. B C August. Psal.18. Ephesi.5.

D nuptiis beatificæ fruitionis, quæ dicunt æternales, & celebrantur in palatio maiestatis. Vnde habetur in Apocalypsi,
Apoc. 19. Beati qui ad cœnam nuptiarũ agni vocati sunt. Celebremus ergo spirituales nuptias in conscientia nostra, vniẽdo & intime copulando animas nostras verbo, seu filio dei, spõso animarum sanctarum qui ait per Oseam, Sponsabo te mihi in
Osee. 2. fide: vt animæ nostræ fœcundentur & impregnẽtur cœlesti semine, id est, lumine gratiæ copiosæ, quaten⁹ indesignẽter producant fructus spirituales, seu actus virtuosos. Si hoc facimus, celebramus nuptias in Chana Galilææ, hoc est, in zelo transmigrationis, seu desiderio eundi, ac perueniẽdi ad nuptias æternales. Chana enim zelus, Galilæa autẽ trãsmigratio interpretatur. Debemus igitur zelum feruentem habere
E transmigrandi de via ad patriã, de exilio isto ad paradisum cœlestem. ¶ Porrò celebrãdo has nuptias, aderit mater Iesu dulcis & mitis Maria, tunc vocabimus magno feruore potius quàm oris clamore Iesum, non quasi absentem cum ipse sit sponsus, sed quasi nondum perfectè præsentem, atq; per speciẽ apparentẽ. Rogabimus itaq; eũ vt de his nuptiis imperfectis, interruptis & suspiriosis, perducat nos ad nuptias consummatas, continuas, gaudio plenas. Vbi non est desiderium boni futuri quoad præmium essentiale, sed perfectissimus amor præsentis. O quã libenter & quàm superlibẽter celebrat Christ⁹ modo in anima deuota nuptias spirituales. Ipse nempe est qui ait per Salomonẽ in Prouerbiis, Deliciæ
Prou. 8. meæ esse cum filiis hominum. Et in Apocalypsi, Ego sto ad
Prouer. 3. ostiũ & pulso, si quis aperuerit mihi, intrabo & cœnabo cũ
F illo, & ipse mecum. Dicat ergo anima nostra Christo spõso
Cantic. 5. cœlesti, illud Canticorum, Veniat dilectus meus in hortum
Canti. 7. suum, & comedat fructum pomorũ suorum. Et illud Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. Poma ista sunt sancta desideria patriæ, feruidi motus in deum, cõtẽplationes synceræ cœlestium, quibus certum est Christum præcipue delectari. Quemadmodum autẽ in nuptiis illis corporalibus, deficiente vino dixit mater Iesu ad eum, vinũ nõ habẽt: sic in præmemoratis animæ nuptiis, deficiẽte vino, hoc est, spirituali cõsolatione, deuotionis sapore, mystico ĩtellectu, perfectionisq; gratia, aduocata, ac domina nostra intercedat pro nobis ad Christum, vt desideratam dulcedinis suę præsentiam, consolationẽ internam, solidum cibum, stabilẽ puri-

puritatem nobis cõferre dignetur. Si autem fecerimus quod A
dixit virgo beata ministris, quodcunque inquiens dixerit vo
bis facite, tũc Iesus faciet nobis, quicquid mater eius pro no
bis rogauerit. Per sex quoque lapideas hydrias, intelligo sex
principales animæ vires, quarũ tres sunt in parte intellecti
ua, videlicet ratio, memoria, & voluntas. Et tres in parte sen
sitiua, scilicet appetitus cõcupiscibilis, irascibilis, & virtus co
gitatiua, quæ dicitur à philosopho intellectus passiuus & ra
tio particularis. Istę quippe potentię sunt subiecta scientiæ, Aristote.
seu virtutum, idcirco implendæ sunt aquis scientiæ salutaris,
& humore, ac rore virtutũ, vt omnes in suis actionibus or
dinate se habeant, rationis censuram sequendo ne passiones
appetitus concupiscibilis & irascibilis rationi repugnent & B
præualeant, sed sensualitas rationis imperio semper subiace
at. Tunc Christus conuertet has aquas in vinum, infunden-
do animæ septem dona spiritus sancti, cum exuberãtia qua-
dam, ita vt ratio & voluntas quæ sunt subiecta septẽ dono-
rum, sint prompte ac delectabiliter mobiles à spiritu sancto,
præsertim in actibus theologicarum virtutum, in ordine ad
vltimum finem, qui est beatitudo supernaturalis. Tunc per
donum sapientiæ sortietur anima dulcem gustum in contẽ-
platione diuinorum & impellente eam amoris sancti feruo Cantic. 2.
re, faciet corde prõptissimo, quicquid nouerit creatori pla- Psal. 144.
cere, & pro eius reuerẽtia esse. Sic animalis homo fit spiri- Psal. 30.
tualis, introductus in cellam vinariam, atq; inebriatus vino
spiritussancti, ita vt memoriã abundantię suauitatis dei eru-
ctet, dicẽs, quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine. C
Postremò post descriptionẽ miraculi preinducti, subdit Euã-
gelista. *Et crediderunt in eũ* puta in Iesum, *discipuli eius* qui
secũ fuerunt vocati ad nuptias Sed quoniã teste philosopho
addiscẽtẽ oportet credere, & Esaias testatur, Nisi crederi Aristote.
tis non intelligetis constat ꝙ isti discipuli crediderũt Chri- Esaiæ. 7.
sto. sed non tã perfectè vt postea, viso tanto miraculo. Firmi
ter nãq; tunc crediderũt, quod missus esset à deo, & verã do
ctrinã, ac salutarẽ ꝓponeret, atq; diuina virtute operaretur
in omnibus. An tamẽ credebãt explicite ꝙ esset deus verus
vnigenitus patris certũ nõ arbitror *Post hæc*, videlicet post
nuptiarũ in Chana factarũ, & prædicti miraculi perpetratio
nẽ *Descẽdit Capharnaũ* vrbẽ Galilææ metropolim atq; ma-
ritimã. *Ipse & mater eius, & frater eius* hoc est, consanguinei

D & affines ex parte virgineę genitricis. Non enim fuerūt filij Mariæ, vt dixit infœlicissimus ille Heluidius hæreticus,
Iohan. 19. asserens Christo nato, matrem eius cognitam esse a Ioseph. Aliqui verò dixerunt ꝙ erant filij Ioseph ex alia coniuge, sed ꝓbabilius est quòd etiā Ioseph virgo fuit. Quia nō decuit tantam virginē, nisi à sponso virgine, à pudicissimo atq; castissimo viro custodiri. Et iterū, cū Christus in cruce erectus, non commendauit matrē suā iam prouectę ætatis, nisi discipulo virgini, verisimile est, quod iuuenculam non commisit custodiendam, nisi virgineo viro. Dicuntur itaque fratres iuxta cōsuetudinem sacræ scripturæ, quæ sæpissime homines eiusdem genealogię nominat fratres Sicut in Genesi
Gene. 13. Loth dicitur frater Abrahæ. Et Iacob dicitur frater Laban.
Gene. 29. Ismael quoque coram cunctis fratribus suis fertur obisse. Et
Gene. 25. E Ioab dixit ad Amasam, salue mi frater *Et discipuli eius ibi*
2. Re. 20. *manserunt nō multis diebus*, Causa huius habitationis insinuatur in Matthęo quo scribitur, relicta ciuitate sua Nazareth,
Mat. 4. venit & habitauit in ciuitate Capharnaum in finibus Zabulon & Neptalim, vt impleretur quod dictum est per Esaiam
Esaiæ. 9. prophetam, Populus qui ambulat in tenebris vidit lucem magnam, &c. Voluit quippe saluator maiestatē suam, paulatim manifestare, idcirco accessit ad vrbē suæ prouinciæ principalem, vbi à pluribus audiretur ac nosceretur. *Et prope erat pascha* id est, paschalis solennitas, *Iudæorum, & ascendit Hierosolymam Iesus* Non dubium quin secum ascenderūt, qui
Exod. 23. cum eo Capharnaum intrauerunt, videlicet mater eius, fra-
F tres atque discipuli. Cur ascendit Hierusalem? primo vt legem impleret. Fuit enim præceptum in Exodo, vt omne masculinum Iudæorum ter in anno appareret corā domino, in loco quo licuit sacrificia fieri, scilicet in festo Paschæ, Pētecostes, & tabernaculorum. Et licet interdum dispensabatur cum longe habitantibus, quātum ad vltimo duo festa, tamē in festiuitate paschali maximè tenebātur Iudæi legis præceptum seruare. Secūdò, vt dicit Beda, vt sacrificia offerret, &
Beda. orationum vota persolueret, quemadmodum lex præcepit.
Leuit. 25. Tertio, vt futurorum hæreticorum dicentium legem Mosai
Deut. 16. eam à diabolo traditam, errorem destrueret. Quarto, vt nobis exemplum daret cum omni vigilantia cordis & reuerētia, obediendi diuinis præceptis. Hoc ipsum quod Christus filius dei deus incarnatus cum cęteris Hierosolymam tēderet in

ret in solennitate Paschali prædictum fuit per Zachariã dicentem, Hæc dicit dominus exercituũ. Vsquequo veniam po A
puli, & vadant habitatores, vnusquisq; ad alterum dicentes, Eamus & deprecemur faciem domini, vadã etiam ego & venient populi multi, ad quærendum dominum exercituum in Hierusalem. Hoc quod dicitur hic, vadam etiam ego nõ dicitur in persona Zachariç prophetę, sed dei per ipsum loquẽtis, vt patet diligenter intuenti seriem textus. Ire autem non cõpetit deo nisi ratione naturç assumptæ, ideo in his verbis innuebat se dominus exercituum incarnandum. Et quoniam scripturæ veteris testamẽti loquũtur de deo mittẽte, & Christo mittendo seu misso, quasi de distinctis personis, patet ꝙ Moyses & prophetæ insinuauerũt personalem esse distinctionem, in simplici deitate *Et inuenit Iesus in templo*, hoc est, in B
quodam anteriori atrio templi, vbi vulgus orabat, & doctores docebant. Nõ in atrio sacerdotum continente altare holocaustorum. *Vendentes boues & oues & columbas.* Sacerdotes enim cum essent auari, posuerunt in templo ministros suos, vel alios, qui animalia immolatitia venderẽt, ne de longe venĩẽtes possent se excusare ab immolatione animalium, propter difficultatem adducendi ea secũ ob prolixitatem itineris. Inuenit quoque *Et nummularios*, id est, campsores quosdam sedentes in templo. Ne enim pauperes se excusarẽt per hoc, quod non haberent pecuniã ad emenda animalia requisitam: posuerunt sacerdotes in templo campsores, qui ęgenis sub cautione accommodarẽt pecuniam. *Et cum fecissent quasi flagellum de funiculis, omnes* (venditores præfatos) *eiecit ex tẽplo* minando & expellendo eos cũ tali flagello. *Oues quoq; & boues eiecit, & nummulariorum effundit æs*, id est, pecuniam C
& mensas (super quas ponebantur pecuniæ) subuertit. *Et his qui columbas vendebant, dixit, Auferte ista* (animalia) *hinc, & nolite facere domum patris mei* cœlestis ac naturalis *Domum negotiationis* vendendo ibi animalia ista, quæ in foro solent venundari. ¶ Satis mirandum videtur, quomodo Christo hæc faciente, qui nondum miraculis multis coruscauit, neque fama magna innotuit, nullus Iudæorum præsumpsit resistere, Et respondendum, quod Iesus diuina sua virtute, potuit corda eorum terrere quos alloquebatur. Potuit quoque ex vultu & oculis suis igneum splendidumque ac deiformem fulgorem, seu radios luciformes ęmittere, quo om-

Matt. 21.
Marc. 11.
Lucæ. 19.

D nes videntes eum, timore concussi sunt. Corpus enim suum fuit animæ suæ omnino subiectū, ita ꝙ qualificabatur in vultu & corpore secundum imperium animæ. Sed & humanitas Christi erat instrumentum animatū, coniunctum, ac propriū deitatis vnitæ, quæ operabatur per illam vt voluit. Et quid miramur, si nunc nondum capiendus & occidendus, eiecit omnes flagello, qui postmodum mox capiendus & crucifigēdus, solo verbo vniuersam cohortem armatam & ministros furentes, ac gladijs cinctos, prostrauit in terram. Nihilominus secūdum Origenem eiectio ista fuit magis miraculosa, quàm cōuersio aquæ in vinum. Quoniam ibi inanimata subseruit materia, hic verò tot milium compescuntur ingenia.

Ioan.18. Origen.

Psal.86.

E *Recordati sunt verò discipuli eius, quia scriptū est* (in Psalmo in persona Christi) *Zelus domus tua*, id est, magna affectio honorandi templum tuum, ó pater *Comedit* (id est, spiritualiter absorbuit) *me* Et etiā zelus iste fuit occasio occisionis Christi, & ita comedit, id est, consumpsit, seu interfecit eum. Per hunc etenim zelum bis eiecit vendentes de templo. Semel in primo anno suæ prædicationis, vnde nunc sermo. Et in die Palmarum vt patet in Luca, per quod maximè offendit, odiumque incurrit sacerdotum, qui eum ex inuidia occiderunt Zelus proprie sumptus est feruor quidam, seu intensa affectio ex amore procedēs, per quem zelum homo conatur ea excludere quæ consecutionem boni optati impediūt.

Lucæ.19.

F ❡ Quemadmodum autē amor est duplex puta carnalis & spiritualis: sic duplex est zelus, videlicet, carnalis de quo dicit Apostolus, Cum sit inter vos zelus & cōtentio, nōne carnales estis vos? Et Psal. Neq; zelaueris faciētes iniquitatem. Alter est zelus spiritualis, diuin⁹, & charitatiuus, & quo nititur homo ea excludere, quæ diuino honori aut proximorū cōtrariantur saluti. De quo Helias, Zelo (inquit) zelatus sum pro domino exercituū. Hoc zelo zelat⁹ est Phinees, pugione perfodiens Zambri & Cosbi concūbentes pro quo meruit pactū sacerdotii sempiterni. Hoc zelo accendi debemus, dei honorē, proximorum correctionē, iustitiæ obseruationē cordialiter affectantes, atque impedimenta eorum pro viribus dissipantes, Sed omnino oportet vt incipiat homo à semetipso totis præcordiis deum amans, & omni posse honorans, & tunc idem optet, ac procuret ab aliis fieri. Nam & zelus animarum est sacrificium acceptissimum deo.

1.Cor.3. Psal.36. 3.Re.19. Num.25.

❡ Præterea

¶ Præterea secundũ glosam zelus iste est feruor animi, quo A
mens abiecto humano timore, ꝓ defensione veritatis accen
ditur. Et secundum Augustinũ, Ille zelo domus dei comedi- August.
tur, qui vniuersa mala quæ videt in ea, studet corrigere: quod
si non potest, tolerat & gemit. Dum ergo discipuli viderũt
Christum exercuisse hũc zelum pro honore patris sui, & e-
mundatione domus suæ, ac populi correctione, attenderunt
præfatam scripturam, intellexeruntq; eam in hoc facto Chri
sti impletam. *Respõderunt ergo Iudæi* (incorrigibiles & super-
bi) *& dixerunt, Quod signũ* quale diuinum miraculum *Osten-
dis* (nobis) *quia hæc facis*, id est, per quod sciamus tibi licitum
esse, hæc facere tanquam diceret, Eiectio ista non spectat ad
te, nec tuum est corrigere nos, & facta sacerdotum cùm non
habeas authoritatem, nec sis sacerdos, neque propheta. Et si B
dicis quod imò tuum sit hoc Ostende signum, quo sciamus,
tibi diuinitus commissam potestatem. Respondit Iesus & di
xit eis, *Soluite templum hoc*, id est, mortẽ violentam mihi in-
ferendo, soluetis, occidetis, dissipabitis, & à naturalibus iun-
cturis separabitis corpus meum, quod est templum verbi in
eo habitãtis. In passione enim solutum est corpus Christi ab
anima eius, & sanguis à corpore, vniuersaq; membrorũ cõ-
pago præ nimia corporis distẽtione soluta est. Propter quod
ait in Psal. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa Psal.21.
mea. Et rursus, Dinumerauerũt omnia ossa mea. Porrò quòd Ibidem.
ait Saluator, soluite, nõ dicit exhortãdo & licentiãdo, quasi
rem bonam ex parte facientium, quia maximum erat pecca-
tum: sed prænunciando, quomodo dixit ad Iudam in cœna, C
Quod facis, fac citius. Dicitur autem corpus Christi & ani- Ioan.13.
ma eius, seu tota sua humanitas templum verbi, & vnitæ dei-
tatis. Primo, quoniam verbum fuit in eis per immediatã, per-
sonalemq; vnionem, vnde secundum Apostolum in Christo
habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Secundo, Coloss. 2.
quoniam habitauit in eis, per excellentissimam gratiã. Ter-
tio, quoniam habitauit in anima Christi, per fruitionem cla-
ram, ac beatificam. Quarto, quia sicut in templo materiali o-
rationes domino offeruntur, & ab ipso exaudiuntur, sic pre-
ces ecclesiæ porriguntur deo in Christo, & per Christũ, per
quem etiã exaudiuntur. *Et in tribus diebus*, id est, intra tres
dies naturales, videlicet tertia die repente, *Excitabo* (id est, à
morte suscitabo) *illud* animam ei reuniendo. Diuinitas enim

D mansit semper vnita corpori & animæ Christi. His verbis ostēdit se Christus esse deum omnipotentē, cui omnia licent. Nam seipsum resuscitare à morte, nōn cōpetit, nisi deo mortali natura induto. Merito autē peruersis, induratis incredulisq; Iudæis, datur signū obscurum, rememoratiuū præteriti, sicut & regi Achas eiusq; populo, datum est signum futuræ
Esaiæ.7. incarnationis, vt in Esaia habetur, Propter hoc dabit dominus ipse vobis signum, Ecce virgo concipiet & pariet filium. *Dicebant ergo Iudæi* irridentes & redarguere cupiētes verba
3.Esdr.2. Christi, quæ carnaliter intellexerunt de templo illo lapideo inanimato & manufacto. *Quadraginta & sex annis ædificatū*
Aggæi *est templum hoc* secūdum à Neemia atq; Zorobabel, prophe-
Zacha.9. tantibus Aggæo & Zacharia. Templum verò primum à Sa-
3.Reg.7. lomone constructum intra septem annos fuit cōpletum. Ver
E ba verò prætacta non sunt sic intelligenda, quòd Iudæi quadraginta & sex annis cōtinuè fabricauerunt hoc templū, sed quia à tempore quo cœperūt vsq; ad templi cōsummationē, fluxerunt tot anni. Sed interim frequenter retardabantur, & sæpe cessabāt ad tēpus, ab ædificatione incepta, propter gen
1.Esd.4. tiles vicinos, & prohibitionem regis, vt patet in libro Esdre. A primo siquidē anno Cyri regis Persarum, qui dedit Iudæis licentiā à Babylonia reuertendi, & templum ædificādi, vsq; ad sextum annum Darij regis, quando cōsummatum est templum, leguntur. 46. fluxisse, & tamen non est magna vis verificandi hæc verba Iudæorum, qui multa falsa dixerunt arguendo contra Christum *Et tu in tribus diebus excitabis* solu-
F tum, seu dissipatum reparabis, *Illud*? quasi dicant, hoc tibi impossibile esset, cū domus hæc sit tanto tēpore fabricata. Certum est, si Christus apertè dixisset, in tribus diebus resurgā, vel resuscitabo corpus meū, quod nō credidissent, sed derisissent. *Ille autē dicebat*, id est, Iesus prædicta verba intellexit, *De tēplo corporis sui*, id est, de corpore proprio, quod fuit templum diuinitatis. Quod igitur ait Euāgelista de tēplo corpo
Coloss.2. ris sui, sumendū est intrāsitiue, sicut ad colossenses dicit Apostolus in expoliatiōe corporis carnis, hoc est, corporis quod est caro. Hęc verba domini Iesu, tenuerūt Iudæi memoriter, tanquam falsa prolata. Vnde & in nocte passionis, surgentes duo falsi testes dixerūt. Nos audiuimus eū dicentem: Possum
Matt.26. destruere templum dei, & in tribus diebus reædificare illud.
Marc.14. *Cū ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius*, quia hoc

hoc dicebat Iesus de futura solutione, passione, & resuscitatio A
ne corporis sui. Recordati autem sunt discipuli verborũ isto
rum, non statim post resurrectionẽ, quia nec statim credebãt
eum resurrexisse, sed postquã apparuit eis, & aperuit eis sen-
sum vt intelligerẽt scripturas. Vnde etiã constat q discipuli
non intellexerunt verba Christi, quę ait, soluite templũ hoc,
&c. tunc quando protulit ea, sed post resurrectionẽ, vt dictũ
est. *Et crediderunt scripturæ* prophetarum loquenti de Chri- Luc. 24.
sti passione & resurrectione, *Et sermoni* (præmemorato) *quẽ
dixit Iesus* videlicet soluite templum hoc Quanuis discipu-
li ante resurrectionem non intellexerũt hæc verba, nec pro-
phetarũ eloquia, tamẽ credebãt ea vera esse, sed post resurre
ctionem idem credebant magis perfectè tanquam notitiam
verborum sortiti. *Quum autẽ esset Hierosolymis in pascha* vi- B
delicet in die festo paschali. Non solum de vno seu vltimo
festiuitatis paschalis quæ septem durauit diebus, sed fortè to
to tempore illo, vel pluribus diebus ibi fuit, *Multi credide-
runt in nomine eius*, id est, in ipso per nomen nominans desi-
gnato, credentes quod esset Christus, vel saltem vir sanctus
atque propheta, non tamen crediderunt, nec suspicabantur
quod esset filius dei naturalis, verusque deus, nisi fortè ante
agnouissent per scripturas, quod Christus in lege promis-
sus esset deus. Causa credulitatis subiungitur, *Videntes si-
gna eius quæ faciebat*, tempore isto quæ non sunt in speciali
descripta, nisi quod eiecit vendentes in templo, &c. Fecit
tamen magna miracula, propter quod Nicodemus dixit ad Iohan. 3.
eum, Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi deus C
fuerit cum eo Supernaturalis quippe doctrina, supernatu-
ralibus argumentis seu diuinis miraculis fuerat comproban-
da, vt tam certa sit fidei veritas, quàm certum est, deum fal-
sitatis non esse confirmatorem, cooperatorẽm vel asserto-
rem. *Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis.* Hoc quo- Ioh. 7.
ad superficiem literæ sonat, ac si Iesus dominus virtutũ, cui Iohã. 10.
potestatem omnis carnis dedit pater, timuisset aliquid mali
sibi posse ab istis inferri. Sed certum est, quod non timuit
hoc, nec eos qui corpus occidunt. Augustinus ergo & Beda August.
exponunt hoc modo. Quod ideo Iesus nõ credidit eis, quo- Beda.
niam nondum baptizati, & plena fide imbuti fuerunt, geren
tes formã cathecumenorũ, quibus Christus dicitur seipsum
non credere, quia nõ datur eis sacramentũ corporis Christi,

D Hæc autem expositio videtur tendere ad moralitatẽ,& posset aliquis ei obiicere,quòd discipuli Iesu, nec dum fuerant
Iohan.3. baptizati,vt patet in sequenti capitulo,nec plene credentes saltem explicite.Lyra verò exponit,affirmãs, quòd Iesus nõ se credat eis,quia non reuelauit eis altiora mysteria fidei,eo quod essent incapaces. Verùm nec discipuli capaces iam fue
Iohan.16. rãt,mysteriorũ sublimium,quibus infra ait Saluator, Multa habeo vobis dicere,sed non potestis portare modo.Et tamẽ Iesus credebat se eis. Apparet igitur quòd posit literaliter sic exponi,Iesus non credebat,id est, non cõmittebat semet ipsum eis tanquam fidelibus,constantibusque amicis,nec voluit conuersari inter eos quasi inter veros discipulos,quia nõ bene sensit de eis.Nec ipsi habuerunt fidem formatã,aut sta
E bilem,ideo non credebat se eis, non quia verebatur circũue niri vel pati ab eis,sed quoniam sciuit,quòd non adhærerent sibi constanter, & nec cor eorum rectũ fuerat cum ipso.Isti enim sic credebant in Iesum, quemadmodum illi de quibus
Psal. 77. infra habetur.Ex principibus multi crediderunt in eum, sed
Iohan. 12. propter pharisæos non confitebantur.Dilexerunt enim glo riam hominum magis quàm gloriam dei. Tales autem non
Iohan.5. credunt verè atque salubriter.Sicut ait Saluator,Quomodo potestis vos credere,qui gloriam abinuicem quæritis,& gloriam quæ à solo deo est,non quæritis Loquitur ergo Euangelista,secundum communem modum loquendi,quo aliquis dicitur seipsum alteri credere,quoniam fidei illius se cõmittit,certus de fidelitate,vel amicitia eius.Si verò sumatur cre
F dere,prout est actus fidei,quæ est virtus theologica,sic Christus non credidit,nec aliquis debet sic in purum hominẽ cre dere.¶ Denique huic expositioni concordant sequentia, in quibus tangitur ratio quare Christus non credebat se illis. *Eo quod ipse nosceret omnes* id est, certitudinaliter cognosceret omnium corda,& per consequens corda istorum,sciens quã ta esset eorum interna defectio,*Et quia opus*, id est, necesse
Sapien. 1. *Ei non erat,vt quis testimonium perhiberet de homine*, quocunque ad manifestandum Christo aliquid,prius ei ignotũ. *Ipse enim sciebat* præsertim per scientiam increatam, secundum quod deus & item per scientiã infusam,vt homo,vel in verbo.*Quid esset in homine*, hoc est,omnia interiora secretaque hominis cuiuscunque,videlicet,desideria,cogitationes,intẽ tiones.Per quod innuit Euãgelista, diuinitatem Saluatoris,

quia

quia ſcripturæ teſtantur deo proprium eſſe, vniuerſorũ cor- A
dium ſcire arcana. Nam licet Chriſtus ſciuerit illa, etiam vt
homo per ſcientiam concreatam, vt dictũ eſt, hoc tamen non
fuit, niſi ſecundum quod homo talis, vtpote habẽs humani-
tatem verbo hypoſtatica vnione coniunctam. Hinc in libris 3.Reg.8.
Regum Salomon loquitur, Tu domine ſolus noſti corda Apoc.2.
omnium hominum. Et in Apocalypſi dominus proteſtatur, Pſal. 7.
Scient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutãs corda & renes.
¶ Nunc aliquid de moralitate huius Euangelicæ lectionis
tractandum eſt. Inſtante feſto paſchali Iudæorum, aſcendit
Ieſus Hieroſolymã. Sic & nos appropinquante paſcha Chri-
ſtianorum, qui ſumus veri Iudæi, non carne & litera, ſed ſpi-
ritu confitentes, Aſcendere debemus eccleſiam, toto tempo-
re quadrageſimali, præparando nos ad deuotam paſchalis fe- B
ſtiuitatis celebrationem, per opera pœnitentiæ, & exercitia
deuotionis, atque compũctionis internæ. Quotidie quoque 1.Tim. 3.
viſitat Chriſtus eccleſiam, quæ per Hieruſalem deſignatur, 2.Tim.2.
& inuenit ibi vendentes oues, & boues, id eſt, clericos tẽpo- Eſa.33.
ralibus negotiis implicatos, ſacerdotes, religioſos, atq; prę- Mat.10.
latos, auaritiæ deditos, propria lucra, non Chriſti honorem,
& gregis dominici ſalutem quærentes. Quo contradicit A-
poſtolus, Nemo militans deo, implicat ſe ſecularibus nego-
tiis. Demùm columbas vendunt, qui ſpiritualia bona pro tẽ-
poralibus exhibent, qui non excutiunt manus ſuas ab omni
munere. Contra quos ait Saluator, Gratis accepiſtis, gratis
date. Omnes tales eiicit Chriſtus de tẽplo, id eſt, à corpore
ſuo myſtico, à conſortio electorum ſeparat eos, nunc voto C
ac merito. Poſtea verò ſeparabit iſtos ab illis, loco & præ-
mio, ſicut ſegregat paſtor oues ab hœdis, quando hi ibunt in Mat. 25.
ignem æternum. Illi verò in paradiſum cæleſtem. Eiicit au-
tem, flagellat, & punit eos Chriſtus, flagello facto de funicu-
lis, id eſt, pœna quam merentur propriis vitiis, quæ ſunt fu-
nes, ſeu vincula, quibus impius irretitur, ligatur, atque con-
ſtringitur, ne deum ſequatur, ne viam vitæ proficiſcatur, ſed
dęmonis poteſtati, iugo & obſequio ſubditus maneat, prout
ad Timotheum ait Apoſtolus, Reſipiſcant à laqueis diaboli, 2.Tim.2.
à quo captiui tenẽtur, ad ipſius volũtatem. De talibus nem- Prou. 5.
pe funiculis Salomõ loquitur in Prouerbiis, Iniquitates ſuæ Eccle. 3.
capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringe- Pſal. 73.
tur. Talibus funiculis ſe conſtringunt, & reſtem infernalis

ſuſpen-

D suspensionis sibimet texunt, quicunque in vitiis perseuerant,
Esa. 5. qui adiiciunt ad peccandum, quorum iniquitates sicut onus graue grauantur super eos, qui nō eleuant oculos suos vt vi-
Ephes. 3. deant cælum. Quibus dictum est per Esaiam, Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi funiculū plaustri peccatum. ¶ Possumus insuper per templum intelligere
1. Cor. 1. animam rationalem, quæ capax est dei per cognitionem, ac
Sapien. 7. dilectionem, in qua habitat deus per fidem, charitatē & gra-
Apoc. 3. tiam. Hanc visitat Christus sapientia patris, quæ in animas
Psal. 48. sanctas se transfert, statque ad ostium cordis, & pulsat: sed
2. Petr. 2. dum anima concupiscentiis superatur, dum iumentis insipiē tibus comparatur bestiales motus sequēdo, peccatis & passionibus seruiendo (à quo enim quis victus est, huius & ser-
E uus est) tunc vendit oues & boues, videlicet stultos, ac irrationabiles motus, diabolo, cui talia seruiendo impendit, vt per hæc voluptates consequatur, quas velut preciū pro fine intendit, Sed vtinam Christus faciat nunc flagellum paternæ correctionis. Omnesq; huiusmodi motus, & vitia expellat ab anima nostra, corripiendo nos temporaliter, vt resipi-
Luc. 14. scamus nec æternaliter pereamus. Quidam enim non corri-
Psal. 113. guntur nisi flagellis seu aduersitatibus, qui quodāmodo com
Acto. 9. pelluntur intrare & dicere possunt, Castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me. Sic conuersus est Paulus. Præterea non faciamus domum dei puta Ecclesiam materialem, nec animam propriam, domum negotiationis, confabulationis, distractionis, secularia in eis tractando, sed potius
F emundemus nos ab omni inquinamento animæ & spiritus, vt mente quieta, tranquilla ac pura Christum suscipere, retinere, & possidere mereamur. Ipse etenim dicit, Super quem requiescet spiritus meus, nisi super quietum, & humilem?
2. Cor. 7. Quemadmodum autem Iudæi à Christo correpti dixerunt, quod signum ostendis quia hæc facis, Quasi dicant, Quis te
Esa. 66. constituit principem aut iudicem super nos? Sic multi impatientes, & inuerecundi, duri atque rebelles, & animosi, dum fraternaliter admonētur, vel paternaliter arguuntur, aut iustè corriguntur, indignando, seu murmurando respondent,
Exod. 2. Quod signum ostendis, id est, quid ad te petinet, & nunquid ego tibi commissus sum, corrige temetipsum, nec ingeras te factis aut sermonibus meis. Tales verò miserrimi sunt obtenebrati, & vitiosi. Vnde in Prouerbiis loquitur Salomō, Viro,

to,qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei A
superueniet interitus:& alibi,Qui abiicit disciplinam, despi Prou.26.
cit animam suam, Qui autem acquiescit increpationibus, Prou.15.
possessor est cordis.

Expositio Capitis. III.

Erat homo ex Pharisæis Nicodemus nomine.

ARTICVLVS VIII.

Vangelista post hæc plenius prosequitur atque de-
E scribit doctrinā & prodigia saluatoris,ea præsertim
quæ ab aliis Euangelistis erant omissa.Et quia in fi- Iohan.2.
ne præcedentis cap.dixit multos Iudæorum credidisse in no B
mine Iesu,nunc specialiter tractat de vno illorum. *Erat homo*
rationabiliter agens,dignus nomine hominis,tanquā ratio-
nis iudicium,non sensualitatis impetum sequens. Optimum
enim hominis est esse secūdum rationem,iuxta Dionysium, Diony.
Ex Pharisæis, i.de secta & numero pharisæorum,quorum se-
cta fuit solennior:eratque homo iste. *Nicodemus nomine*, re
& nomine Pharisæus,hoc est,ab aliis diuisus,tanquam vera-
citer religiosus in anima,sicut nomē & habitus eius exterior
prætendebant,sicut nūc aliquis dicitur veraciter monachus,
qui soli deo & sibiipsi digne intendit, atq; synceriter vacat.
Cæteri verò pharisæorum, vt cōmuniter,erāt solo nomine,
habitu & apparēti sanctitate,seu simulata æquitate pharisæi,
sicut nūc sunt multi claustrales solo nomine,apparatu & ha- C
bitu monachi, religiosi, ac spirituales, *Princeps Iudæorum*, id
est,vnus de principalibus doctoribus atq; rectoribus Iudaicę
plebis, quæ primo regebatur per iudices,deinde per reges,
vsq; ad captiuitatē Babylonicam: exinde per doctores & sa-
cerdotes,quorū multi fuerant pharisæi. Non tamen fuit hic
Nicodemus summus princeps vel pontifex Iudæorū.*Hic ve-
nit ad Iesum*,cuius iam signa vidit, & documenta audiuit, &
ex vtroq; perpendit aliquid magnæ excellentiæ esse in Iesu,
cuius tantā potestatē & sapientiā,tantā demū iustitiā,imper
territamq; constantiā fuit expertus,ita vt neminem metuēs,
& pro deo zelans,omnes vēdentes in tēplo expelleret, suā-
que doctrinā confirmaret miraculis.Hinc Nicodemus, zelo
agnoscendæ veritatis, & spiritualis profectus accensus, ve-
nit

D nit ad Iesum, vt plenius doceretur ab eo. Venit autem *Nocte*, vel quia aliorum pharisæorum, ac sacerdotum offensam incurrere formidauit. Quemadmodũ Gedeon nocte confregit statuam Baal, timens suos conciues, & hic timor fuit imperfectionis, quẽ plena dilectio mittit foras, vel quia cũ esset nominatus doctor, ac magister in Israel, aliqualiter erubescebat, publicè se submittere informationi Iesu, qui sciebatur literas nõ didicisse. Et hoc fuisset alicuius elationis, vel vt secrete, silẽter, ac liberè loqueretur cũ Iesu. Conuenit quoque tempus cum mysterio, nam quia in tenebris mentis quodam modo fuit, imperfectè credẽdo in Christum, & spiritualium mysteriorum notitiam non habendo rectè asseritur nocte

Iohan.2. Iudic.6. 1.Iohã.4. Iohan.7.

E venisse: quemadmodũ Maria Magdalena venit ad monumẽtum cũ adhuc tenebræ essent, putans Christum non resurrexisse. Et *dixit ei, Rabbi, scimus quia à deo venisti*, id est, diuinitus missus es in mundum, *Magister* veritatis, de quo magistro dicitur in Oseæ, Tempus requirendi dominum cum venerit, perdocebit nos iustitiam. Et in Iohele, Exultate in domino deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ. Per quod verò Nicodemus id sciebat, subditur, *Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo* cooperando, & gratiam miraculorum præstando. Solus quippe omnipotens deus facit miracula propriè dicta tanquam principalis effector. Serui autem ipsius faciunt ea solum ministerialiter: iuxta illud in Psalmo, Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus. Porrò, miraculum proprie dictum est effectus totam virtutem & legẽ naturæ creatæ excedens. Et talia erant aliqua Christi miracula, vt illuminatio cæci nati, suscitatio mortuorum, eclipsis solis in plenilunio tempore passionis. Et ista miracula sunt certa, ac sufficientia argumenta, quòd actor eorum sit vera docens, & diuina virtute agens. Vnde ait infra. Si opera non fecissem in eis, quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent. Aliqua verò miracula fieri possunt cooperatione diaboli, sicut de Antichristo dicit Apostolus, Cuius aduentus est secundum operationem Satanæ in omni seductione, virtute, in signis & prodigiis: quanuis autem talia sint miracula quantum ad modum agendi, non tamen excedunt facultatem totius naturæ creatæ, sed per occultas naturaliũ rerum virtutes agũtur: quemadmodum magi Pharaonis, Iamnes & Mambres proiecerunt

Iohan.3. Osee.10. Iohelis.2. Psal.71. Iohan.9. Mat.9. Marc.5. Lucæ.7. Iohan. 11. Lucæ.23.

F

Iohan. 15. 2.Thes. 2. Exod. 7.

runt virgas suas, quę mox in dracones conuersæ sunt. Pro- A
duxerunt etiam ranas, & maleficiis suis conuerterunt aquā Exod.8.
in sanguinem, vt legitur in Exodo Talia verò miracula etiā Psal.114.
multa fecit Christus, conuertendo aquam in vinum, quod Iohan.2.
facit natura paulatim in vitibus, & illuminādo cæcos, quod
interdum fit arte medicinæ. & ista non sunt sufficientia ar-
gumēta fidei & cooperationis diuinæ, cū sint bonis, malisq;
cōmunia. Veruntamen eo modo quo à Christo, & eius mini
stris peracta sunt, sunt vtique sufficientia fidei argumenta.
Christus enim fecit ea imperialiter & instāti. Fideles quo
que faciunt ea per inuocationē nominis dei, cum execra-
tione omnis cōmunionis diaboli. Facit prætereà deus quā-
doq; signa per reprobos, seu iniustos, quæ licet non probēt
quod operatores huiusmodi sint boni, & deo accepti, ꝓbāt B
tamen ꝙ vera sit fides, qua inuocant deum, & vera doctrina
ad cuius cōfirmationē efficit deus talia signa. Propter quod
dicit saluator apud Matthæum, Multi dicēt mihi in die illa.
Domine, domine, nōne in nomine tuo prophetauim*, & in
nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus Mat.7.
& tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Et quoniā
Christus nouit intentionem, ac desiderium Nicodemi, qui
venit vt instrueretur, idcirco incipit eum Christus instruere
Et primo instruit eum de primo sacramento nouæ legis ma
ximè necessario, videlicet de baptismo, ꝙ est spiritualis re-
generatio, porta vitæ. *Respondit Iesus, & dixit ei, Amen Amē
dico tibi*, repetitio, confirmationis indictum est, & prouo-
catio aduētentiæ diligētis, *Nisi quis natus fuerit denuo*, id est C
regeneratus, videlicet per spiritualem generationem esse
gratiæ charitatis & fidei, puta esse supernaturale, ac deifor-
me adeptus: *Non potest videre* oculis cordis clare, per spe-
ciem, *Regnum dei* id est, patriā beatorū, seu deum regnan-
tem in cœlis. Cū enim vltimus finis hominis, seu ipsa fœlici-
tas, quæ est visio dei per speciē, sit supernaturalis, nullus po-
test ad eam pertingere per pura naturalia, sed oportet natu
ram adiuuari, ac perfici: per fidem & gratiam, cæteraque do
na spiritus sancti. Quemadmodum autē dicitur homo primo
nasci, quādo per generationem carnalem, ac naturalem pa-
rentū producitur in esse naturali specifico, contrahendo à
parentibus esse naturæ. sic dicitur nasci denuo vel renasci,
quādo per operationem diuinam acquirit esse gratiæ, quod
est

D eſt eſſe diuinum ſupernaturle & meritorium. Quia vt dicit Dionyſius, Sicut intellectualis creatura ponitur in eſſe ſpecifico per naturã, per quam eſt apta, ac potens ad operationes naturales, ſic per gratiã ponitur in eſſe diuino, per quod eſt idoneus ad operandum opera meritoria. Si ſic accipimus
Epheſ. 2. naſci denuo, tunc nunquam potuit aliquis ſaluari, niſi rurſus naſcendo. Omnes nanque nati ſunt filij iræ contrahendo peccatum originale, ſecundum communem legem ſicq; oportebat eos intus renaſci, recipiendo gratiam reformantem & cõferentem eſſe diuinũ. Verùm quia Saluator ad literã loquitur de regeneratione baptiſmatis, vt patet in ſubditis, idcirco quod dicit de regeneratione iſta, intelligen-
E dum eſt pro tẽpore noui teſtamẽti. Temporibus verò legis naturæ, & legis ſcriptæ fuerunt alia contra originale peccatum remedia, ſcilicet circuncíſio & fide parentum, *Dicit ad eum Nicodemus*, arguens contra verbum Chriſti, quæ malè atque carnaliter intellexit, quia in lege aſſuetus nõ fuit ſpiritualibus modis loquendi, *Quomodo poteſt homo naſci, cum ſit* (id eſt, quando eſt) *ſenex*. Chriſtus non dixit ſimpliciter, niſi quis natus fuerit, non poteſt videre regnũ dei, ſed, niſi quis natus fuerit denuo. Sed quia renaſci includit naſci, & Nicodemus non nouit niſi vnam natiuitatem, ideo ſic reſumit, Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Quod nõ eſt ſic intelligẽdum, quaſi ſecundum intentionem Nicodemi infans vel iuuenis poſſit renaſci, ſed quoniã de ſeipſo ſolicitus fuit, & ipſe iam vetulus extitit, idcirco ſic fatur. Quo modo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Exprobrat quòd nõ
F poſſit. *Nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterato introire & renaſci?* Præſertim cum matres communiter mortuæ ſint tẽpore ſenectutis natorum. *Reſpondit Ieſus* ſoluendo inſtantiam Nicodemi, & exponendo verba quæ dixit, *Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit*, id eſt, ſpiritualiter regeneratus in fonte baptiſmatis, *Ex aqua*, quæ eſt materiale elementum, corpus lauãs, & diſpoſitiuè regenerans, *Et ſpiritu ſancto*, qui eſt inuiſibilis actor intus mentem purificans, & efficienter regenerãs gratiam influendo, quæ eſt res ſacramenti, & cauſa formalis intrinſeca huius regenerationis. *Non poteſt introire in regnum dei*, quod eſt triumphans eccleſia, vita æterna, ſeu patria electorum. Quod intelligendum eſt dummodo adſit facultas recipiẽdi ſacramentum baptiſmi

mi, alias sufficeret baptismus flaminis, id est, interior mundatio sancti spiritus, & baptismus sanguinis, puta martyriū cum voto, seu desiderio baptismi fluminis In baptismo quippe confirmamur Christo, & ei incorporamur, quemadmodum ad Romanos testatur Apostolus, Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Cōsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo resurrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. Sed cū baptismus detur in nomine sanctę trinitatis, à qua est effectus baptismi, seu gratia sacramentalis, cur potius dicit saluator, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, quàm ex aqua & patre, vel ex aqua & filio? Dicendum, ꝙ baptismus est effectus præcipuæ liberalitatis, ac pietatis diuinæ. Liberalitas verò & pietas appropriantur spiritui sancto, qemadmodū amor & bonitas. Deinde, Christus ostendit ordinem spiritualis regenerationis, eamque à carnali generatione distinguit. *Quod natum est ex carne, caro est: & quod natū est ex spiritu, spiritus est.* Verba hæc intricata & difficilia sunt, & multipliciter intelligi possunt. Primò sic, quod natum est ex carne, id est, corpus filij propagatum ac natum ex semine patris, caro est: & quod natum est ex spiritu id est, anima rationalis creata à deo, qui spiritus appellatur, spiritus est, id est, spiritualis substantia Hoc tamen non sic accipiendū, quasi corporalia nō sint immediate creata à deo: sed in homine sunt duæ partes quarum vna est caro, à patre carnali contracta, alia est spiritus à patre spirituali producta. Iuxta hunc sensum dicit apostolus ad Hebræos, Patres carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos: nō multo magis obtemperabimus patri spirituum & viuemus? Secūdò sic, quod natū est ex carne, id est, à carnali parente, caro est, id est, res carnalis nō habens nisi esse carnale ac naturale, virtute generationis carnalis, vnde talis non potest saluari. Et quod natum est ex spiritu, id est, spiritualiter regeneratū, ac positū in esse spirituali, vitaque gratiæ, ex aqua & spiritu sancto in baptismatis lauacro, spiritus est, id est, spirituale efficit, scilicet homo inuisibiliter intus renatus & deo coniunctus, cum quo secundum apostolum vnus est spiritus. Ex quo patet, ꝙ ista regeneratio non sit impossibilis, sed necessaria, & à carnali generatione distincta, de qua ait Iohannes in sua canonica,

A

Rom.6.

B

C

Iohan. 4.
Hebr.12.

Omne

D Omne quod natum est ex deo, vincit mundum. Hinc subdit
1 Cor. 6. Saluator, *Ne mireris* eo modo quo hucusque miratus es, vi-
1. Iohan. 5. delicet admiratione incredulitatis, vel ex malo intellectu
pcedentis, vel animum opprimentis, ac tædio afficientis. Sic enim mirabatur Nicodemus, quasi sermo Christi impossibilitatem contineret. Potest tamēde doctrina Christi admira-
Psal. 118. tio ordinata haberi, cum dicat Psalmista, Mirabilia testimonia tua. Non ergo inordinate mireris, *Quia dixi tibi, oportet* necessitate conditionata, non absoluta, videlicet si debeatis saluari, *Vos nasci denuo* secundum modum nunc præostensum: insuper Christus ostēdit ordinem spiritualis regenerationis per simile *Spiritus* (vtputa spiritussanctus) *vbi vult spirat*, id est, potestatiue, ac liberè gratiam præstat, cui placue-
E rit, sicut fatetur apostolus, Omnia operatur vnus atque idē
1. Cor 12. spiritus, diuidens singulis prout vult. Deus nanque operatur
Ephes. 1. in creaturis, non necessitate naturæ, sed liberrima volūtate, prout ad Ephesios ait apostolus, Qui omnia operatur secūdum propositum voluntatis suæ, *Et vocem eius audis*, id est, verba sacræ scripturæ diuinitus reuelatæ. Vel vocem eius, id est internā allocutionē audis, eo modo quo ait Psalmogra-
Oseæ. 2. phus, Audiam qui loquatur in me dominus deus. Est enim auditus interior, quo diuinitus instinctus percipitur, dū sentit se homo interius tangi, doceri, accēdi, rapi, resolui, & absorberi, Vnde ait dominus per Oseam, Ducā eum in solitudinem & loquar ad cor eius. Nunquam Nicodemus salubri-
F ter venisset ad Iesum, nisi hanc vocem spiritus sancti internam audisset, *Sed nō scis vnde veniat* spiritus sanctus, id est,
Iob. 9. quomodo mētē eius vbi spirat & loquitur ingrediatur, non percipis *Aut quo vadat* id est, qualiter recedat, ignoras. Vnde per Iob inducitur: Si venerit ad me, non videbo eum, & si recesserit à me non intelligā. Imò nullus viator scit certitudinaliter absque reuelatione, an spiritussanctus sit in ipso p gratiam gratum facientem, quia tunc sciret se dignum amore. Ideo modo spiritussanctus imperceptibiliter venit, imperceptibiliterque recedit Vel sic, vocem eius audis, sed nō scis vnde veniat vox ista, aut quo vadat ipsa, id est, id à quo inspirata est, scilicet principium eius, quod est spiritus sanctus: id quoque ad quod tendit, videlicet æterna fœlicitas, quæ est finis in quem tendit, seu ordinatur scriptura, sunt tibi ignota, quoniam sola fide tenētur, nec possunt in hac vita

secun-

A ſecundum eſſentiam ſciri, cũ tamẽ vox iſta ſenſibiliter percipiatur *Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu*, id eſt, in homine ſpiritualiter renato, eſt aliquid ſcitum, ac manifeſtum, videlicet ipſa perſona ſecundum ſe: & aliquid ignotum, quia intus inuiſibiliter reformatur, & de carnali, ac perdito ſpiritualis & filius adoptiuus efficitur imperceptibili gratię infuſione. Quod enim aliquis in baptiſmo ſic melioratur, ſola fide tenemus. Vel ſic, Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu, id eſt in regeneratione hominis talis eſt aliquid euidens, ſcilicet aqua & forma verborum, & aliquid abditũ, puta principium effectiuũ regenerationis, quod eſt ſpiritus ſanctus, & item finis eius, quæ eſt beatitudó æterna. Iſtæ expoſitiones procedunt ſecundum intentionem Auguſtini. Chryſoſtom' verò exponit de vento, ita quòd ſecundũ eum Chriſtus inducit exemplum ſenſibile, ad intelligentiam prædictorum. B

Spiritus, id eſt, ventus, de quo in Pſalmo, Flabit ſpiritus eius & fluent aquæ. Et rurſus, Et ſtetit ſpiritus procellæ: vbi vult, id eſt, in quod inclinatur, ſpirat, id eſt, flat, & vocem, id eſt, ſonum eius audis, ſed non ſcis vnde veniat, aut quo vadat ventus, id eſt, certum locum vbi flare incipiat vel deſiſtat Hæc expoſitio non videtur multũ cõueniens alijs. Primò & maximè, quoniam Chriſtus hoc loco frequenter per ſpiritum intellexit ſpiritũ ſanctum, vel ſpiritualem eſſentiam. Vnde non eſt veriſimile, quòd nunc in eodẽ loco nomine ſpiritus deſignet rem materialem, ſeu ventũ. Secundò, quoniam vẽto non competit propriæ voluntas. Tertiò quoniã vẽto proprie non cõuenit vox, cũ ſit res inanimata, ſed ſonus. Quarto, quoniam ſcimus quòd ventus venit ab aquilone vel auſtro, & rectè procedat, nõ tendens in partem oppoſitã. Veruntamen, iſta tria argumenta ſolui poſſent, quia ſcriptura frequẽter aſcribit voluntatem rebus inanimatis, vt cum dicitur Ioſue, Quid ſibi volunt lapides iſti? Similiter vocem: vt cum ad Corinth. dicit Apoſtolus, Quę ſine anima ſunt vocẽ dantia. Item neſcimus determinatum principum, certũque finem vnde incipit & vbi deſinit ventus flare, quanuis ſciamus in generali quòd ab aliqua parte plagæ auſtralis vel alterius inchoetur. *Reſpondit Nicodemus & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc* quæ de ſpirituali regeneratione, & ſpiritus libera ſpiratione diſſeruiſti. *Fieri*, id eſt, taliter ſe habere vt aſſeris. Nicodemus in literali ſenſu legis ac prophetarum

Pſal. 147. Pſal. 106. C Ioſue. 5. 1. Cor. 14.

D instructus & vsitatus, ad spiritualem, ac mysticũ intellectum erigi facile non valebit. Quoniam vsus est velut altera natura. Ideo satis audacter sciscitatur, quomodo queat hæc fieri. Christus verò qui corda cognoscit, cernẽs doctorem de suo magisterio aliqualiter tumidum, ad humilitatẽ eum reducit, quatenus instrui mereatur. Quemadmodum enim superbia execrationem diabolicam, sic humilitas illuminationem di-
Prou.8. uinam meretur: propter quod Salomõ protestatur. Vbi fuerit humilitas, ibi & sapientia. *Tu es magister in Israel*, id est, doctor Iudæorum, *& hæc* de baptismo prolata *Ignoras?* quæ tamen in libris Moysi & prophetarũ figuraliter & literaliter describuntur. Ideoque cum sis legis doctor, deberes hæc scire, vel saltem facile intelligere. Doctoris quippe est,
E mysteria & figuras atq; difficillima loca scripturarum sanctarum cognoscere. Baptismus autem Christi qui transitu
Exod.14. maris rubri, & per ablutiones legales præfigurabatur, dicẽ-
2.Cor.10. te apostolo, Omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in
Zach.13. mari. Prophetæ verò ad literam locuti sunt de Christi ba-
Iohelis.2. ptismate, vt cum per Zacha. dicitur, In die illa, erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalẽ in ablutionẽ peccatoris, de quo accipi potest & illud Ioelis, Fons de do-
Eze.47. mo domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum, videlicet corda vitiosa, spinis ac tribulis spiritualibus plena. Hinc per Ezech. multa dicuntur de aquis redundantibus tẽpli, quæ de aquis baptismatis exponũtur. Quod ergo ait Sal-
F uator, Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? non dicit insultando, sed potius miserendo, eumque humiliando, & ad meliora prouocando. Deinceps pandit Saluator, quàm certa sit sua doctrina, propter quod ei humiliter est credendum.
Iohan.1. *Amẽ amen dico tibi, quia quòd scimus* nos rex Messias vnigenitus filius dei, dominus vniuersorum, quod inquam scimus. i. clare cognouimus ab æterno secũdũ quod deus. Eadẽ enim est sapiẽtia, idemq; numero, intellectus patris & filij, *Loquimur* nunc vobis Iudæis de sacramentis & documentis Euãgelicæ legis, *Et quod vidimus* oculo mentis. i. certissimè nouimus, *Testamur*, id est, firmiter affirmamus, hominibus prædicando. Potest quoq; intelligi de sciẽtia Christi creata, per quã omnia sciuit ab instanti incarnationis, quæ scit deus sciẽtia visionis: sicq; Christus secundũ quod homo, vidit in verbo, & itẽ per species concreatas, omnia quæ prædicauit

Et testi-

Et testimonium nostrum non accipitis, rectè credendo atq; humiliter meis sermonibus consentiendo. Quãuis enim quidam Iudæorum crediderunt, illi tamen comparatione incredulorum fuerunt paucissimi. Vnde per Oseam Christus prædixit, Recesserunt à me, & ego erudiui eos, & in me cogitauerunt malitiam. *Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo si dixero vobis cœlestia credetis?* Quæ sunt ista terrena quæ Christus dixit Nicodemo atque Iudæis? Secundum August. & Bedam ista terrena non sunt aliqua dicta in isto cap. sed quod supra in præcedenti cap. fertur Christus dixisse Iudæis, Soluite templũ hoc, & in tribus dieb⁹ excitabo illud. Hoc enim disseruit de proprio corpore adhuc corruptibili, terreno ac mixto: tanquam dicat, Si non creditis quod possim proprium corpus diuina virtute suscitare à morte, quomodo credetis quod homines valeam ex aqua & spiritu sancto regenerare? Alij referunt ad baptismũ, qui dici potest terrenus, quoniam visibiliter exhibetur in terra, in aqua visibili, sub sensibili forma verborum. Est itaque sensus, Si terrena dixi. i. de sensibilibus rebus loquutus sum vobis, videlicet de baptismo, & suscitatione corporis mei, & non creditis vera esse quæ dico, eo quòd sint supra naturalem rationem. Quod ait, & non creditis, non est referendũ ad Nicodemũ, sed ad Iudæos incredulos, quos Christus sub persona Nicodemi affatur, de quibus paulo ante loquut⁹ est, Testimoniũ nostrũ nõ accipitis, quomodo si dixero vobis cœlestia, loquẽdo de inuisibilibus dei, de vnitate trinitatis, & trinitate vnitatis, de emanatione diuinarum personarum ad intra, de immediata visione diuinæ essentiæ, de hierarchis, aliisq; secretis cœlestibus, de quibus parũ habetur in lege, ac prophetis, credetis? quasi dicat, difficulter, vel nequaquam crederetis, cum sint incomprehensibiliora & supernaturaliora prædictis terrenis. Necesse est ergo proprium intellectũ authoritati Christi subiecere, & his quæ rationem transcendunt, fidem præbere. Præsertim, cum deus per sufficientissima argumenta ostenderit Iesum esse Christum filium dei. Propterea dicit Apostolus ad Corinthios, in captiuitatẽ redigentes omnem intellectũ in obsequium Christi. Veruntamẽ quoniã quedã secreta atq; cœlestia ad Christũ pertinẽtia, cunctis fidelibus sunt scienda, videlicet vnitas personæ dei & hominis in Christo, mysteriũ dominicæ passionis, & amor dei ad genus humanum, idcir-

A Osee. 7. B Iohan. 3. C 2. Cor. 10.

D co Christus de talibus consequenter instruit Nicodemum.

Esa.56. *Et nemo ascendit in cælum* empyreum, quod est locus & man-
Mat.21. sio beatorum, sicut ecclesia fertur locus orantium. Nihilo-
Marc.11. minus, sicut fideles orare possunt extra materialem eccle-
Lucæ.19. siam, sic beati deum clare conspiciunt vbicunque extiterint. *Nisi qui descendit de cælo*, humanam naturam assumendo, videlicet, *Filius hominis qui est in cælo*. Verba hæc aquilina sicut in stylo simplicia atque facilia sunt, sic in profunditate sensus prorsus comprobantur altissima, difficillima, nimiúq; di-
1.Cor.5. uina. Quid enim est quod ait, Nemo ascendit in cœlum? &c. Nónne homines sancti à pœna & culpa purgati, mox ascen-
E dunt in cœlum, dicente apostolo ad Corinth. Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem habemus ex deo, domum nõ manufactam, æternam in cœlis. Certum est quòd nunc quidam sanctorum hominum ascenderunt in cœlum, non solum quantum ad animam, sed etiam quantum ad corpus, vt certum est
Matt.27. de virgine gloriosa, de his qui cũ Christo surrexerunt, apparuerunt que in sancta ciuitate quamplurimis, pie creditur à quibusdam. Sed pensemus quando CHRISTVS verba hæc protulit, vtique ante passionem quando loquebatur in Hierusalem cum Nicodemo, quod autem nullus electorum introierit regnum cœlorum ante Christi passionem, cognoscimus. Itaque quod ait, Nemo ascendit in cœlum verum est pro tempore illo, sumendo verbum, ascendit, vt est præteriti temporis siue præsentis. Sed tunc quæstio oritur, quomodo
F verba sequentia virificentur. Subditur enim, nisi filius hominis, ascendere quippe cõpetit Christo, ratione naturæ assumptæ, secundũ quã pro tunc nondum ascendit. Nõ ergo excepisset seipsum, si prædicto modo sumpsisset hoc verbũ ascendit. Quæstio ista dupliciter soluitur. Primo, vt solus filius hominis ascendisse dicatur, quoniã solus propria potestate iure, ac merito ascẽdebat. Alij verò virtute & merito Christi, cuius passione fuerunt ab originalis peccati absoluti reatu. Secundo, vt nomine Christi intelligatur, non solum Christi persona, sed & mysticũ corpus ipsius, puta ecclesia patrum, quæ detinebatur in lymbo, cæterique electi omnino munda-
Ioan.14. ti, de quibus specialiter ait, Veniam & assumam vos ad me-
Ioan.17. ipsum. Et iterũ, Pater, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum
Ioan.10. vt videant claritatem meam. Iuxta hunc sensum dicit Salua-

tor. Ego sum ostium ouium. Omnes quotquot venerunt, fu- A
res sunt & latrones. Sic igitur lucet quomodo nemo ascen-
dit in cœlū, nisi qui descendit de cœlo. ¶ Sed quomodo in-
circūscriptus & incommutabilis filius dei descendisse asseri-
tur, qui locum non mutat, secundum quod deus. Responsio
plana & facilis est. Quoniam sic descendit de cœlo, quomo-
do venit in mundū, vtpote non locum mutando, aut seipsum
mouendo, sed nostram naturam induendo, ac visibiliter ap-
parendo. Mansit ergo vnde descendit. Porrò, quod subditur,
filius hominis qui est in cœlo, maiorem habet difficultatem.
Si enim filius hominis descendit de cœlo, videtur ante incar
nationē fuisse in cœlo, sed filius hominis est homo, ergo ho
mo ante incarnationē fuisset in cœlo. Item si ita est, videtur
quod Christus secū portauit corpus de cœlo. Adhuc autem B
quando Christus dixit verba hæc, erat cum Nicodemo in ter
ra, quomodo ergo pro tunc fuit filius hominis in cœlo, ita vt
diceret de se stante in terra, filius hominis qui est in cœlo?
Et respondendum, quòd Christus hæc dixit, ad insinuandum
vnitatem personæ vtriusq; naturæ in ipso. Tanta est enim
vnio diuinæ naturæ, seu verbi atque humanæ in Christo, vt
humana deo & diuina homini verè conueniant. Sed pensan
dum quid propter quid dicatur. Dicendum ergo, quòd Chri
stus seu filius hominis, fuit ante incarnationem in cœlo, secū
dum naturam diuinam, descenditq; de cœlo, non corpus cœ
leste secum ferendo, vt dixit Valentinus hæresiarcha, sed
quia eadem est persona dei & hominis in Christo. In talibus
enim locutionibus Iesus, seu Christus vel filius hominis, sem C
per supponit personam diuinā, increatam hypostasim, vtpo-
te verbū æternum, ideo iste sunt veræ, Iesus est æternus, im-
mensus, omnia implens, Christus est verus deus immortalis,
omnipotens. Deus est passus, occisus, sepultus. Causa verita-
tis harum atque similium locutionum, est vnitas personalis
præfata, & suppositio increatæ hypostasis. Idcirco de puero
qui natus est nobis, & filio qui datus est nobis, Esaias prædi-
xit, ꝙ vocaretur deus fortis, pater futuri seculi, &c. Vnde de Esa.9.
puero Iesu existente in vtero, iacente in præsepio, pendente
ad verba. verum fuit dicere. Iste puer creauit cœlum & ter- Lucæ.2.
ram, & vbiq; est per essentiam, præsentiam atq; potentiam.
Ad quod insinuandum dicit Apostolus, Iesus Christus heri
& hodie, ipse & in secula. Iudas quoq; apostolus in sua epi-

 stola,

D stola, Iesus (inquit) populum suum saluans de Aegypto, se-
Hebr.13. cundo eos qui non crediderunt perdidit. ¶ Porrò, de Chri-
Iudæ.1. sti ascensione prophetæ sufficienter loquuti sunt, vt est illud
Num.14. in Psalmo, Psallite deo qui ascendit super cœlũ cœli ad oriẽ-
Psal. 67. tem. Et illud, Ascendit deus in iubilo. Itemque, Ascendisti in
Psal.46. altum, cœpisti captiuitatem. Prædictis consonat illud Apo-
Psal. 67. stoli, Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos.
Ephes.4. ¶ Deinceps prædicit Saluator suam passionem in lege per serpentem æneum præfiguratam. *Et sicut Moyses exaltauit*, id est, in loco alto erexit, ac posuit serpentem æneum, id est, similitudinem serpentis factam de ære. *In deserto* Aegypti. Quomodo factum sit hoc, scriptum est in libro Numero-
Num.21. rum, Cum enim tædere cœpisset populum Israël itineris, ac
E laboris murmurantesque contra dominum, ac Moysen dixis- sent, Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo, misit dominus in populum serpentes ignitos, à quibus cum multi occcisi vel læsi fuissent, pœnituit populus, dixitque dominus Moysi, Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, viuet, *Ita exaltari, id est, in cruce leuari oportet* necessitate conditionata, non absoluta: vel oportet, id est, decens & vtile est. Christus enim oblatus est quia voluit, nõ quia necessitate fuit astrictus, oportuit tamẽ quin
Esaiæ.53. præordinatum à deo, & vt implerentur scripturæ, *Filium ho-*
Matt.8. *minis*. Sæpius nominat se Christus filium hominis quàm fi-
Matt. 20. lium dei, vt humilitatis præstaret exemplum. Ratio quoque
Matt.24. finalis exaltationis CHRISTI in cruce, & fructus domi-
& 26. nicæ passionis subiungitur, *Vt omnis qui credit in eum*, fide
F formata, ac operatoria, id est, charitati vnita & procedente in opus, dummodo operandi opportunitas adsit. Charitas nanque est forma, seu decor, atque perfectio fidei, propter quod fides charitati coniuncta vocatur formata. *Non pereat*, incurrendo mortem spiritualem damnationemque perpetuam. Sed quia non sufficit liberari à malo, sed indigemus apprehendere bonum, subiungitur. *Sed habeat vitam æternam*, id est, ad beatificam dei visionem pertingat, quæ nũc habetur in spe, sed post habetur in re, ab puram mentem ha-
Marc.14. bentibus, vt apud Matthæum promittitur, Beati mundo cor
Lucæ.6.9. de, quoniam ipsi deum videbunt: de qua infra habetur, Hæc
Luc 12. est vita æterna, vt cognoscant te verum deum. ¶ Elucescit igitur quòd serpẽs ille fuit figura Christi, & hoc propter
Psal.26.

causa s

caufas diuerfas. Primò, quoniam ficut ferpẽs ille habuit figuram ferpentis, & fimilitudinem venenati, non autem naturã ferpentis, nec veritatem veneni, fic Chriftus habuit fimilitudinem carnis peccati, & inter peccatores cõmuniter vixit, non tamen habuit culpam, nec communionem peccati cum impiis. Secundò quoniam erectio illius ferpẽtis figurauit fufpenfionem Chrifti in ligno. Tertiò, quia quemadmodum Iudæi corporaliter læfi intuendo illum ferpentem fanabantur à morfu ignitorum ferpentium, fic fideles fide intuendo Chrifti paffionem, feu Chriftum in cruce expanfum, fanantur ab omni ardore incentiui peccati, ab omni tẽtatione diaboli, ab omni pigritia. Animatur quoque ad fortiter prælian dum, ad patientiam veram, ad omnem virtutem, optãtes fequi veftigia Chrifti. Vnde ad Hebræos monet Apoftolus, Curramus ad propofitum nobis certamen, afpicientes in authorem fidei & confummatorẽ Iefum, qui propofito fibi gaudio fuftinuit crucem, confufione contempta. Tanto prætereà dignior, fructuofiorque confiftit erectio Chrifti in cruce, quàm ferpentis illius: quanto melius eft liberari à vulneribus animæ quàm corporis, & adipifci vitam æternam quàm tẽporalẽ. ❡ Poftremò paffio Chrifti vocatur exaltatio. Primò, quia in aere eleuatus eft Chriftus. Secundò, quia per fuã paffionem maximè honorauit deũ patrem, obediẽdo ei vfq; ad mortem. Propter quod ait, Ego nõ quæro gloriam meã, fed honorifico patrem meum. Tertiò, quia per fuam paffionem exaltauit genus humanum, reducendo illud ad regnum cælorum. Quartò, quoniam fua paffione meruit fibiipfi accidentale præmium, omnis videlicet creaturæ prælationem & corporis fui glorificationem: fecundum quod dicit Apoftolus ad Hebræos, Videmus Iefum propter paffionem mortis, gloria & honore coronatum. Et alibi, Humiliauit femet ipfum factus obediens vfque ad mortem: propter quod deus exaltauit illum, & dedit ei nomen, quod eft fuper omne nomen. In libris Regum fcriptum eft, quòd Ezechias fregit ferpentem æneum, quem fecit Moyfes, quod fecit Ezechias zelo diuini honoris ad vitandam omnem fpeciem idololatriæ, quia (vt illic fubiungitur) filii Ifrael vfque ad illud tempus adolebant ei incenfum.

[Margin: A — Lucæ. 18. 21. & 22. — Mat. 5. — Iohan. 17. — B — Baruc. 3. — Efaiæ. 53. — Mat. 17. — Philip. 2. — C — Iohan. 8. — Hebr. 2. — Philip. 2. — 4. Re. 18.]

D ¶ Prosecutio præsentis capituli, ab eo, *Sic enim deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.*

ARTICVLVS. IX.

H Vcusque descripta sunt verba Christi ad Nicodemum, sed an verba sequẽtia vsque ad id, Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terrã, sunt verba Christi ad Nicodemũ, vel potius verba Iohannis Euãgelistæ, exponentis & declarantis prædinducta eloquia saluatoris, certũ non habeo: veruntamen quomodocũque dicatur ad hoc, sensus est idem. Dixit quippe Saluator in verbis im-
E mediate præhabitis, atque in articulo præcedenti expositis, quod exaltari oportuerit filium hominis, hoc est, mori pro mũdi salute, nũc ostendit causam beneficii tanti, quæ nõ est meritum nostrum, sed gratuita dei dilectio. *Sic enim deus dilexit mundum*, id est, tam ardenter deus pater dilexit genus hu-
1.Iohã. 4. manum, præsertim homines prędestinatos, *Vt filiũ suum vnigenitum*, non adoptiuũ, sed naturalem, consubstantialem, & vnicum, *Daret* hominibus, in filii sui incarnatione, ac passio-
Esaiæ. 9. ne. Dedit enim eũ nobis, quemadmodũ cecinit Esaias, Puer
Rom. 8. natus est nobis, filius datus est nobis. Et Apostolus, Proprio (inquit) filio suo nõ pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Dedit ergo eũ nobis, in incarnatione faciens eum filiũ
F nostrę sororis videlicet sacratissimę virginis, fratrem nostrũ mediatorem, ac socium nostrum. Qui enim ante incarnationem erat deus & dominus noster, per incarnationem factus frater & socius noster. Dedit quoq; eum nobis in tota conuersatione eius in seculo isto. Nã quicquid Christus fecit, prędicauit, & pertulit, ordinauit pater & etiam filius ad nostrã salutẽ & nobis meritoriũ fuit, non ipsi Christo, quantũ ad prę-mium essentiale: quia hoc habuit anima Christi à primo suæ creationis instanti. Dedit etiã eum nobis in sacramento alta-
Iohan 6. ris, quemadmodum infra testatur, Pater meus dat vobis panẽ verũ. Postremò dedit eum nobis in passione, exponẽs filium suũ dilectũ tantis tormentis pro nostra salute: quemadmodũ
Esa 53. Esaias prænũciauit, Propter scelus populi mei percussit eum.
Iohan. 8. Et filius tẽpore passionis. Calicem (ait) quẽ dedit mihi pater, nõ bibã illum? In passione enim creator noster, factus est saluator

uator noster: iudex noster, factus est recôciliator noster, aduocatus, ac mediator noster. ¶ Sed quid retribuem⁹ deo patri pro omnibus quę retribuit nobis? Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones ei⁹. Quid enim, quale vel quantũ bonum dedit nobis? Nónne filium suũ charissimũ, sibi coæqualẽ & commensum, quẽ ex proprio corde æternaliter genuit, quẽ ex sua substãtia peperit, quem nõ minus diligit, quã seipsum. ¶ Porrò, secundum philosophũ. Diligere est alicui bonum velle. Vehemẽter ergo nos amat pater, quibus dedit hoc bonum immensum. Quomodo etiã nõ omnia nobis cum illo donauit. Quid negabit petẽtibus, qui non petentibus dedit vnigenitum filiũ suum? Hinc ait Iohannes in sua epistola, In hoc apparuit charitas dei in nobis, quoniam filium suũ vnigenitum misit in mũdum, vt viuamus per eũ. Et ne putemus nos propter merita nostra a deo dilectos, adiecit. In hoc est charitas, non quasi dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Hinc & Paulus ipse ad Ephesios disseruit, Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, cum essem us mortui peccatis, côuiuificauit Christo, cuius gratia estis saluati. Non ergo contemnamus, neq; negligamus, nosipsos non vilificemus animas nostras, summæ trinitatis imagine insignitas, rebus terrenis, caducis aut carnalibus inhærendo, sed intensissima mẽte pensemus, quanti æstimati simus à deo nostro, quãta pro nobis fecit, & passus est filius dei, quanta nunc dedit, quãta se daturũ nobis promisit, & dicamus deo corde feruẽti cum illustrissimo Esaia, Nomẽ tuum & memoriale tuum domine in desiderio animę. Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritus meus in precordiis mẽis. De mane vigilabo ad te. Et cũ Psal. Diligã te domine fortitudo mea. Ad hoc enim deus suã nobis dilectionẽ manifestauit, vt eum reamaremus, eiusque amore succensi ampliora beneficia perciperemus. ¶ Quadruplex nobis causa est amandi deũ. Prima, quoniam in se naturaliter bonus est. Secũda, quoniã prior dilexit nos. Tertia, quia tam multa nobis bona largitus est, videlicet bona naturæ & gratiæ. Quarta, quia maiora promisit, præparauit, & dare paratus est. Nobilis anima, quæ suũ diligit creatorẽ, & tãto nobilior, quãto in eius amorę feruẽtior. Illustrissima creatura quæ igne diuini amoris flãmescẽs in dilectũ, super omnia in deũ transformatur, & vnus cũ illo spiritus efficitur,

[Margin: A; Psal. 115.; Psal. 102.; Roma. 8.; 1. Iohã. 4.; B; Ephesi. 2.; C; Esa. 62.; Psal. 17.; 1. Iohã. 4.; 1. Cor. 6.]

D citur Conuenientissime demum ait Euãgelista, Sic deus di-
1.Iohã. 4. lexit mundum, vt filiũ suum vnigenitũ daret, ad insinuãdum quod dilectio dei est causa fontana omnium beneficiorũ nobis diuinitus præstitorũ. Amor namq; secundum Theologos est primum donũ, in quo omnia dona gratuita gratis donantur. Propter quod donũ appropriatur spiritui sancto qui est amor patris & filii. ¶ Quæritur, si deus pater sic diligit mũ-
1.Iohan.3. dũ, cur scriptũ sit in Iohãne? Nolite diligere mundũ, neq; ea quæ in mũdo sunt, quia si quis diligit mundũ, nõ est charitas
Iaco. 4. patris in eo. Et Iacobus in sua fatetur Canonica, Si quis voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus dei cõstituetur: Dicendũ est, ꝙ in scripturis sacris, mundus accipitur pro hominibus in terra degentibus, & hoc tripliciter. Primò, pro mũ-
E danis & vitiosis hominibus, de quibus Paulus ad Galatas te-
Gala. 1. statur, Si hominibus placerẽ, Christi seruus nõ essem. De hoc
1.Iohã.4. mundo scribit Iohannes in sua Canonica, dicens, Ipsi de mũdo sunt, & de mundo loquuntur & mũdus eos audit. Iste est mũdus pertinens ad massam perditionis. Secundò, accipitur mundus pro hominibus prædestinatis, in mũdo isto sensibili peregrinãtibus. Huius mundi dicitur Christus esse saluator,
2.Cor.5. quemadmodũ loquitur Paulus ad Corinthios, Deus erat in
Gene. 22. Christo mundũ reconcilians sibi. De quo mundo promissum est Abrahæ, Benedicentur in te omnes tribus terrę. Vnde se-
Roma. 4. cũdum Apostolum ad Romanos quarto capitulo, Abrahã factus est hæres mundi. Tertiò, sumitur mundus indifferenter, pro quibuscunq; hominibus in terra viuẽtibus, electis & re-
F probis Sic quoq; accipi potest nũc, & in verbis immediate sequentibus dicitur, Non misit deus filium suũ in mundũ, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mũdus per ipsum. Deus enim
Sapien.11. (vt dicitur Sapientiæ vndecimo capitulo) diligit omnia quæ
1. Tim. 2. fecit, quãto magis rationalẽ creaturã. Vult enim omnes homines saluos fieri, volũtate accedente: & secundũ hoc diligit omnes, & quantum in ipso est neminẽ vult perire. Sicq; pro vniuersorum salute misit pater filium suum, vt omnes conuertãtur: & pro omnibus passus est Christus, quantũ ad sufficiẽtiã, sed quantũ ad efficaciã, pro solis electis sustinuit om-
1.Pet.2. nia. Ideo Christus passione instante dixit ad patrẽ, Non pro
Iohan.17. mundo rogò, sed pro his quos dedisti mihi de mundo, quia tui erant. Hæc diuersa acceptio mundi memoriter est tenẽda, quoniam ad intelligentiam dicendorum necessaria est.

¶ Denique

¶ Deniq; ad hunc finē dedit pater omnipotēs filiū, *Vt omnis* A
qui credit in eum, fide per dilectionē operante. Nā fides sine Iaco. 2.
operibus mortua est, *Non pereat*, hoc est, non damnetur,
Sed habeat vitam aeternā quae est visio summae Trinitatis per-
speciē. Vnde apud Marcum dicit Saluator, Qui crediderit & Marc. 16.
baptizatus fuerit, saluus erit. Et in actibus Apostolorum Pau Acto. 13.
lus ait Iudaeis. Per hūc vobis remissio peccatorū annūtiatur, Mat. 9.
ab omnibus à quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. Marci. 5.
Hinc legitur Christus in Euāgelio saepe dixisse, Fides tua te Marci. 10.
saluum fecit. Per fidem enim primo cōiungitur anima Chri- Lucae. 7.
sto, & ei incorporatur ad cognoscendum & rectè sentiēdum Lucae. 8.
de ipso, vt sit particeps meriti & gratiae Christi. Primò siqui- Lucae. 18.
dem vnitur homo deo per intellectū illuminatum lumine fi- B
dei, deinde per voluntatem siue affectū, diuina charitate for-
matum. Propter quod Abacuc in secūdo capitulo dicit, Qui Abacuc. 2.
incredulus est, non erit anima eius recta in semetipso. Iustus Roma. 1.
in sua fide viuet. Credimus autē in Christum secūdum quod Iohan. 4.
deus est, quia obiectum fidei est veritas prima & increata.
¶ Consequenter declarat Euangelista, ꝙ missio filii Dei sit
effectus paternae atque diuinae dilectionis ad nos. *Non enim
misit* per incarnationem *Deus* pater, *Filium suum in mundum*,
hoc est, in terrā Iudaeae, seu inter homines. Deus in hoc Euā
gelio frequēter accipitur personaliter, scilicet pro certa per-
sona diuina: quandoq; verò essentialiter, vt cū dicitur, Spiri-
tus est deus. Nunc verò sumitur personaliter, *Vt* (filius) *iu-
dicet mundum*, hoc est, homines iudicio cōdemnationis, iusti C
tiam exercendo, & poenam infligendo, *Sed vt saluetur mūdus
per ipsum*. videlicet merito conuersationis & passionis Chri-
sti, cuius virtute & merito purgamur à culpa, & gratia adim-
plemur. Propter quod Petrus in Actibus Apostolorum ait, Act. 4.
Non est (inquit) aliud nomen hominibus, in quo oporteat
eos saluos fieri. Praeterea cum Iacobus & Iohānes, cuius est
hoc Euangelium, zelantes pro Christo, contra quosdam qui
eum nō receperunt, dixissent, Vis dicimus vt descendat ignis
de caelo & consumat eos? Christus respondit: Nescitis cuius
spiritus estis. Filius enim hominis nō venit animas perdere, Iohan. 12.
sed saluare. ¶ Videtur autē huic obuiare, quod infra ait Sal- Iohan. 9.
uator, Nunc iudicium est mundi, & alibi, In iudicium ego in Esaiae. 11.
hunc mundū veni. Esaias quoq; ait, Non secundum visionem
oculorū iudicabit, sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet
in aequitate

D in æquitate pro mansuetis terræ. Et sicut alii Euangelistæ testantur, Christus in primo suo aduentu duræ & efficaciter redarguebat sacerdotes, scribas, ac pharisæos. Talis autem redargutio nō fit sine iudicio, præsertim cum sæpe dixerit, Væ vobis. Et denuo, Publicani & meretrices præcedēt vos in re-

Lucæ. 6. gno cælorum. Dicendum, quòd duplex est Christi aduentus,

Mat. 21. videlicet, primus, quo venit occulte, & in humilitate, vt iudi-

Mat. 25. caretur, & liberaret. Secundus, erit manifestus, & in maiesta-

Psal. 46. te, vt iudicet atq; remuneret De quo fertur in Psalmo, Deus

Hier. 15. manifestè veniet, deus noster & non silebit. Ignis in conspe-

Iob. 34. ctu eius exardescet. Iudicium quoque est duplex. Est enim iu-

Psal. 1. dicium discretionis, quo boni à malis secernuntur, malique vituperatur, & pretiosum à vili separatur voto aut merito.

E De quo Iob ait, Nunquid qui non amat iudicium sanari potest? In hoc iudicio impii non resurgunt, qui non surgunt à ruina peccati ad gratiam, iudicando hoc modo seipsos. Istud iudicium fuit & fecit Christus in primo suo aduētu Multipliciter enim discernit inter electos & reprobos, quosdā misericorditer vocādo ad suum discipulatum & gratiam, quosdā iustè deserendo, qui non erant ex ouibus suis: de quibus & dixit, Sinite illos, cæci sunt & duces cæcorum. Aliud verò est iudicium remunerationis & condemnationis, per pœnæ

Mat. 15. illationem. Hoc Christus non fecit in primo suo aduētu, sed in die iudicii faciet id communiter, & in morte singulorū faciet ipsum particulariter. Per has distinctiones faciliter con-

F cordantur authoritates, quæ repugnare videntur. *Qui credit in eum* perseueranter vsque ad finem, fide, & opere manens fidelis, *Non iudicatur* iudicio reprobationis, sed approba-

1. Cor. 4. tionis, de quo dicit Apostolus, Qui iudicat me, dominus est.

Apoc. 2. Vnde in Apocalypsi legitur, Esto fidelis vsque ad mortē, &

2. Cor. 15. dabo tibi coronam vitæ. *Qui autem nō credit, iam iudicatus est* hoc est, diuinitus reprobatus, de quo reprobationis iudicio Paulus testatur, Eos qui foris sunt domin⁹ iudicabit. ¶ Queritur, quomodo infidelis iam iudicatus dicatur, cum adhuc viator existat, necdumque oblatus sit tribunali iudicio Christi? Et respondendum quòd dicitur iam iudicatus tripliciter. Primò, quoniā pro iudicato & reprobato habetur. Secundò, quoniam habet in se causam damnationis adeò euidentem, vt nō sit dignum discussionem de ipso peragere. Cum enim careat fide, certum quòd nil meritorium habeat, sed mortali

subia-

subiaceat culpæ, dummodo sit adultus, præsertim cum dicat Apostolus, Quicquid non est ex fide, peccatum est. Iuxta hunc modum loquendi dicimus de homine agonizante vel veneno infecto, quod sit mortuus homo. Tertiò quia futura sunt deo quasi præsentia, qui omnia conspicit atque præsentialiter cernit in ipso æternitatis momento. Veruntamen in hora mortis iudicabitur, quantum ad remunerationem, seu pœnæ illationem, quantum ad animã, & in die nouissimo quãtum ad corpus & animam, quando erit vnus eorum quibus dicetur, Ite maledicti in ignẽ æternũ. Iudicãtur insuper infideles post hanc vitã quoad hoc nõ quod omnes æqualem sortiuntur miseriam: sed vnusquisque iuxta mensuram sui delicti, pœnis maioribus vel minoribus deputetur. Causa autẽ cur iudicatus iam sit infidelis, subiungitur, *Quia non credit in nomine vnigeniti filii dei* hoc est, in ipso filio dei naturali & vnico, & per consequens mendacẽ facit deũ patrem secundum quod Iohannes habet, Qui non credit in filium, mendacem facit deum, quia non credit in testimoniũ quod testificatus est de⁹ de filio suo. ¶ Istud si vniuersaliter atque simpliciter intelligatur, consequens esset, quòd nemo vnquam saluatus est sine explicita fide Christi futuri, præsentis, vel missi: cuius contrarium tenent doctores, asserẽtes ꝙ ante Christi aduentum simplicibus sufficiebat implicita fides de Christo, cum obseruantia legis naturalis quoad Gẽtiles, vel scripturæ quoad Iudæos, qui secundum quosdam tenebantur ad explicitam fidẽ de Christo in generali, ita quod sufficiebat credere esse vitam post hanc vitam, & quòd deus haberet prouidẽtiam atque iudicium actuum humanorum, saluti hominum prouideret, secundum modum sibi placẽtẽ, & ab ipso præordinatum. Vnde Cornelius Cẽturio tali fide placuit deo. Erat enim vir religiosus & bonus, cuius orationes & eleemosynæ commemoratæ fuerũt coram deo, & tamen nõdum sciuit determinate aliquid loqui de Christo. Et respondendum, quòd si verba Euangelistæ intelligantur de explicita fide filij dei, non erunt de omnibus hominibus intelligenda, sed de maioribus, puta prophetis, & patriarchis, & eruditis, ab illis pro tempore legis scriptæ. Tẽpore autẽ euangelicæ legis omnes tenẽtur ad explicitam fidẽ de Christo & trinitate. Idcirco iam nemo valet saluari, nisi explicita fide de vnigenito filio dei, *Hoc est autem Iudicium.* Hoc est.

A | Rom. 14. | Mat. 25. | B | 1. Ioh. 5. | C | Acto. 10. | Iohan. 1. | Mich. 7.

D est,istud quod subditur,est causa meritoria iudicij reprobationis infidelium,omniumq; peruersorũ,*Quia lux* hoc est,
Heb.1. Christus lux vera,illuminans omnẽ hominem qui illumina-
1.Cor.1. tur.De quo dicit Michæas propheta, Cũ sedero in tenebris
Baruc.3. dominus lux mea est,Et Apostolus dicit,Cũ sit splendor glo
Mat 5 riæ,imò pater & filius,& spiritus sanctus,sunt vna lux. Lux ergo videlicet verbum & sapientia patris, *Venit in mundum* per incarnationis mysterium,& in terris visa,atque cum hominibus conseruata est lux ista,assumpta humanitate velata Christus quoq; secundum naturam adsumptam est lux ineffabiliter clarior Apostolis,quibus dictum est , Vos estis lux mundi, *Et dixerunt homines* pro maiori parte, non tamen omnes simpliciter. *Magis tenebras* hoc est,passiones, & vi-
E tia rationem obtenebrantia,aq; ad infernales tenebras ꝑducẽtiã, *Quam lucem* hoc est,Christum seu eius doctrinam, ac virtutum splendorem:de qualibus scriptũ est in Iob,Ipsi
Iob.24. fuerunt rebelles lumini. ¶ Quicũq; præfert cõcupiscẽtiam rationi carnalem,voluptatem spirituali consolationi , bonũ creatũ caducum & variabile, bono diuino, æterno & infinito,iste diligit tenebras magis quàm lucẽ.Et qui peccata cõmissa potius vult occultare & ꝓsequi,quàm humiliter præ-
Prou.28. fert cõfiteri absconsionẽ tenebrarum suarum manifestationi lucifluæ cõfessionis,Ideo Salomon in prouerbiis testatur Qui abscõdit scelera sua,non dirigetur:qui autem cõfessus
Iob.13. fuerit & reliquerit ea, misericordiam cõsequetur. Et sanctus Iob,Vias(inquit)meas in cõspectu eius arguam, & ipse erit Saluator meus *Erant enim eorum mala opera* hoc est,vitiosa,
F sicq; ex electione mali,& habitu vitioso peccabãt gloriãtes in malis,suisq; iniquitatibus firmiter adherentes. ¶ Sed cũ dicat Dionysius,Nemo respiciẽs ad malum operatur.& nihil appetitur nisi bonũ,quomodo potest quis plus diligere tenebras quàm lucem,seu vitium quam virtutem? Et respõdẽdum,quod nemo respiciens ad malum,operatur illud,hoc est,non perpetrat,nec apperit malum,nisi sub ratione alicuius boni apparẽtis,vtpote delectabilis vel vtilis:ꝓpter quod Salomon ait,Via stulti recta in oculis eius.*Omnis enim qui*
Prou.12. *male agit* non solum ex infirmitate,vel ignorãtia,sed ex certa malitia,seu habitu prauo *Odit lucem* i.iustitiam veramq; doctrinam,& etiam Christum aliquando quem vellet, non esse,vt possit pœnas futuras euadere.*Et non venit ad lucẽ* hoc

est,

est,ad peccatorum suorum salutarem,ac lucidam confessio- A
nem. Vel,non venit in publicum ex verecundia aut timore
pœnarum. *Vt non arguantur* id est,reprehendatur , seu cor-
rigantur à prælatis & iustis hominibus, *Opera eius* tenebro-
sa. ¶ Sed his contrariari videtur,quòd adserit Esaias, Pecca-
tum suum quasi sodoma prædicauerunt nec absconderunt.
Et obstinato populo loquit Hiere Frons mulieris meretri- Esa.3.
cis facta est tibi, noluisti erubescere . Tales vtique testan- Hiere.3.
te Salomone, Lætantur quum malefecerint , & sine vllo ti-
more perpetrant mala. Veniunt ergo ad publicum, & in præ
sentia hominum peccare non erubescunt. Et respõdendum, Prou.6.
quòd verba præinducta vniuersaliter vera sunt, sed de diuer Eccle.8.
sis generibus male agentium,diuersimode verificantur. Ali-
qui enim adeò mali sunt, vt respuant increpari, iuxta illud B
Amos: Odio habuerunt corripientem. Isti publicè peccant,
& sæpe peccasse se iactãt. Alij sunt hypocrytæ, simulatores,
& callidi,humana vituperia magis quàm diuinum iudicium
formidantes,isti peccant in abditis,dicente Apostolo, Quæ
in occultis fiũt ab ipsis,turpe est dicere. Alij sunt famuli dei, Ephe.15.
sed imperfecti,nõ ambulantes timorate,& satis solicite co- Mich.6.
ram deo,sed cũ obseruantia debitorũ,seu præceptorum con
tenti isti multa venialia faciunt in secreto,quæ nequaquã fa-
cerent præsentibus aliis,& interdum non veniunt ad lucem
ex verecundia ne confundantur. Vnde quicunque peccat,ali
quo modo odit lucem & refugit eam,loquẽdo de peccatis à
quibus homo merito denominatur peccator. Nihilominus
sunt aliqui viri virtuosi tã feruentes & humiles , ꝙ semper C
parati sunt increpari,& cupiunt sua peccata manifestare,cor
rectionemque pati promptissimi sunt. *Qui autem facit verita
tem* doctrinæ & vitæ atque iustitiæ,hoc est, qui vera loqui-
tur,& eadem operatur,iustitiamque sectatur. Triplex enim
est veritas,scilicet doctrinæ,vitæ,& iustitiæ,& quælibet ha-
rum est suo modo facienda. *Venit ad lucem* hoc est,appare-
re non erubescit,lucem sapiẽtiæ sequitur,& coram aliis ex-
emplarem se exhibet. *Vt manifestetur opera eius* (ad gloriam
dei,ædificationem proximi) *quia in deo sunt facta* i. secundũ Iohan.9.
voluntatẽ dei,quæ nobis in scripturis declaratur. Istud præ-
cipuè verũ est de operibus bonis,ad quæ aliquis obligatur,
quæ nullam singularitatem prætendunt,& sine nota vanita
tis possunt manifestari. De his enim ait Saluator, Sic luceat

lux

D lux vestra coram hominibus, vt videãt opera vestra bona & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. ¶ Sed si omnis qui facit veritatem venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quid est quod aliqui de bonis actibus verecundantur? Sunt enim nonnulli, qui si à suis consortibus inueniãtur orare confiteri, vel aliquid deuotionis peragere, erubescunt, cupientes latere, nõ tã ex humilitate, quàm ex humano rubore. ¶ Deniq; sunt aliqui, solitarij & inclusi, optimæ vitę, qui nunquam in publicum veniunt, & multi ex vera humili-
Matt. 6. tate abscondernt bona quæ operãtur. Vnde & Christus iubet in cubiculo, id est, in loco absconso orare. Et rursus, Videte (ait) ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab illis, dicendum quòd verba hæc Euãgelica ve-
E rissima sunt, atque pulcherrima, sed de diuersis iustorum generibus verificantur variis modis. Primò enim vniuersaliter verum est, quòd quicunque facit veritatem, id est, meritoriè operatur, venit ad lucem, quæ Christus est, vt manifestentur
Lucæ. 12. à Christo opera eius in die iudicij, quando laus erit vnicuique a deo, & vt Christus cõfiteatur eũ, corã patre suo cœlestis. Rursus quicunque sic agit, venit ad lucem, id est, ad rectè rationis iudicium, vt manifestentur opera eius, pro loco causa, & tempore, scilicet quãdo ratio dictat, & charitas exigit. Qui verò de actibus bonis non excedẽtibus communẽ deuotionẽ verecundantur, sunt homines pusilli, & imperfecti, qui apprehendunt bonum honestũ sub ratione rei tur-
F pis, inquantum formidant propter bona opera, derideri. Solitarij autem veniunt ad lucem interiorem, quamuis non veniunt ad humanos aspectus. ¶ Porrò, verba saluatoris intelligenda sunt quantum ad intentionem, videlicet, vt nõ oremus, nec bona agamus ad hunc finem, quatenus videamur & cõmendemur à proximis, sed ad gloriam dei, propriamque salutem, & proximorum ædificationẽ. Elucescit ex his quod iustitia est regina audax, secura, fiducialis, iocunda, & victoriosa. Iniustitia verò cõtrario modo se habet. Propter quod scriptum est. Cum sit timida nequitia, dat testimonium con-
Sapiẽ 7. demnata: semper enim præsumit sæua, perturbata cõsciẽtia,
Iob 15. Hinc enim Iob ait, Sonitus terroris semper in auribus impij
Prou. 28. & cum pax sit, ille insidias suspicatur. Nec dissonat, quod Salomon Prouerbiorũ vicesimo octauo astruit. Fugit impius nemine persequente, iustus autẽ quasi leo confidens absq; terrore

terrore erit:ideo dicit Apostolus, vis non timere potestatẽ fac bene, & habebis laudẽ ex ea. Propterea quoque ait Philosophus, quòd qui bene se habẽt in diuinis, sunt melioris fiduciæ. audiamus vocem iusti venientis ad lucem, & sciemus quanta sit securæ mentis fiducia. Ecce apud Esaiam ait vir iustus, Iuxta est qui iustificat me. Quis contradicit mihi? Stemus simul. Quis est aduersarius meus? Accedat ad me. Ecce dominus deus auxiliator meus. Quis est qui condẽnet me? Tales fuerũt martyres sancti, qui faciẽtes veritatẽ legis, & fidei Christianæ, venerũt ad lucem, quoniam nõ erubuerũt Christũ, eiusque sermones: sed confessi sunt eum coram hominibus: ideo Christus cõfitetur eos coram patre suo, sicq; manifestat eorum opera bona.

A — Rom.13. — Esa.50. — Lucæ.12. — Mar.8. — B

¶Explanatio residuæ partis huius Capitis.

Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam.

ARTICVLVS X.

D — Escripto sermone quem habuit Christus cũ Nicodemo, aliquibus forsitam verbis ab Euangelista adiectis. Nunc consequenter ostẽditur exordium vsus baptismatis Euangelicæ legis, & quid Iohannes Baptista de Christo perhibuit, plenius edocetur. *Post hæc* videlicet consummato sermone præscripto, quem habuit ad Nicodemũ Saluator, *Venit Iesus, & discipuli eius in Iudæam terram* hoc est, ad alia loca Iudææ. Postquã enim fuit in ciuitate Iudęorum metropoli, puta Hierusalem, vbi Nicodemum instruxit, processit ad alia loca eiusdem prouinciæ, vt ibi prædicaret. Sed cum Hierusalem sit principalis vrbs Iudææ, quidã dixerunt, quòd Christus venit post prædicta in Iudæam non statim & immediate, sed postquã Galileam intrauit, & illic demorabatur cum eis in domibus alienis, tanquã pauper & hospes, quia non habuit vbi caput reclinaret, *Et baptizabat.* ¶Secundũ Chrysostomum, Christus in propria persona nõ baptizauit: quia sequenti capite scribitur. Quanquã Iesus nõ baptizaret, sed discipuli eius. Dicitur tamen baptizasse, quia discipulis suis officium baptizandi, commissit. Quemadmodum rex facere dicitur, ꝙ facit per suos ministros. Dicit quoque Chrysostomus, ꝙ discipuli baptizabãt non baptismate Christi, sed Iohannis, quia secundum positionem hoc baptisma Christi nondum fuerat institutũ. Habet enim efficaciam

C — Mat.18. — Luc.9. — Iohã.4. — Chrysost.

D à merito passionis dominicæ, quæ tunc nōdum erat peracta. Et Apostolus dixit, Christus post resurrectionē quando ascēdit, Iohannes baptizauit aqua, vos autē baptizabimini spiritu sancto. Si autē Christus propriis manibus non baptizauit Apost. ergo nec aliquem alium. Sed melius videtur, vt cū

Act.I. Augustino dicamus, quòd Christus primo per seipsum bapti

August. zauit, præsertim Apostolos, aliosq; discipulos suos: nec dubium quin proprio baptismate gratiam conferente baptizauerit. Instituit enim sacramēta nouæ legis per seipsū, & exercuit ea, saltem quædam eorum: postmodum verò cōmisit Apostolis baptismatis sui exercitium, & ipse altioribus intēdebat, videlicet doctrinæ & prædicationis officio, quod & Apostoli post resurrectionenm sæpe fecisse leguntur, quādo

E multos conuerterunt ne per baptizādi officiū, quod ab infe

I.Cor.I. rioribus atq; in doctioribus fieri potuit à verbo prædicationis impedirentur, Vnde ad Corinthios Paulus testatur, Ne

Luc.26. minem vestrum baptizaui, nisi Crispū & Caium, & Stephanæ domum. Nō enim misit me Christus baptizare, sed Euāgelizare. ¶ Nec obstat quod ait saluator Apostolis, Docete omnes gētes, baptizātes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti. Hoc quippe intelligendum est, quòd baptizarēt eas per se, vel p suos adiutores atq; discipulos. ¶ Postremò quod obiicitur, de facili soluitur. Passio enim Christi hoc cōtulit futura quod præstat iam facta. Tota enim efficacia, ac

Acto.I. idoneitas meriti Christi, fuit à persona verbi præsentialiter quæ æterna est, & vnius potestatis ante passionē & postea.

F Quòd verò Apostolis dictū est, Vos autē baptizabimini spiritu sancto, intelligitur de interiori pfusione gratiæ spiritus sancti, sub signo visibili *Erat enim Iohānes baptizans in Ennō* (id est, loco sic dicto) *iuxta Salim* vrbē suā prope Iordanem *Quia aqua multæ erant illic* videlicet iuxta Salim. Erat enim ibi lacus secundum Bedam, & ideo fuit locus ad baptizādū conueniens *Et veniebant* Iudæi ad Iohannem, *Et baptizabantur ab eo*. *Nondū enim missus fuerat Iohannes in carcerē* ab Herode Tetrarcha, qui ad Herodiadis suggestionē incarcerauit Iohannem, vt marcus refert: Per hoc innuit Euangelista, quod omnia à se hucusq; descripta de actibus Christi, sunt ab aliis Euāgelistis omissa, qui sic loquātur de Christo, ac si post incarnationem Iohānis incepisset prædicare, & signa peragere. *Facta est ergo quæstio*, hoc est, ex quo Christus baptizabat

bat per se & per suos Apostolos, idcirco mota est quęstio cō- A
tentiosa ex indiscreto zelo procedens, *Ex discipulis* (id est, ab aliquibus de numero discipulorū) *Iohānis* (Baptistæ) *cum Iudæis* qui baptizabantur à Christo, *De purificatione*, hoc est, de baptismo, qui est lotio purgans. Baptismus autē Christi, verè intus purificat, vnde actiua purificatio appellatur.

¶ Ista quæstio fuit cuius baptismus esset præstantior, Christi vel Iohannis, Iohannis nanque discipuli volentes magistrum suum præferre, dixerunt quòd eius baptismus dignior esset. Iudæi autem baptizati à Christo dixerunt oppositum. Scientes quale testimonium perhibuisset Iohannes Christo, dicens, Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos spiritu sancto: & etiam quia Iohannes venientes ad se, misit ad Iesum, vt baptizarentur ab eo, non autem misit Christus venientes ad B
se, ad Iohannem. *Et venerunt* (discipuli Iohannis) *ad Iohannē*, vt quæstionem hanc solueret, propriiq; baptismi honorem defenderet, *Et dixerunt ei*, dolentes & querulātes quòd Marc. 6.
honor magistri sui, & per consequens, honor eorum minueretur. *Rabbi qui erat tecum trans Iordanē* (sicut superius dictū est) *cui testimonium perhibuisti* dicendo, Ecce agnus dei, *Ecce* Marc. 1.
hic baptizat (per se & suos discipulos) *& omnes veniūt ad eum*, hoc est, tam multi, vt pene nulli videantur, qui te accedunt, quia & tu ipse mittis tuos ad eum: quasi dicant, ibi frequentia, hic paucitas. Illi honor impenditur, tu incipis paruipendi. & tu ipse in causa, quia sic illum verbis tuis magnificasti.

¶ Isti discipuli Iohannis nondum perfecti fuerunt, sed ali- Iohan. 1.
quid inuidentiæ inerat eis, ægre ferentibus quòd Christus, C
& eius discipuli Iohanni, & eius discipulis præferebantur. Vnde sæpe coniunxerunt se Pharisæis, quos nouerant æmu- Mat. 9.
los Christi, contra Iesum, sicut Matthæus habet accesserunt ad Iesum discipuli Iohānis, dicentes, Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, tui autem discipuli non ieiunant? Deinceps Iohānes Baptista benigne docet, & corrigit suos discipulos. *Respondit Iohannes. & dixit*, *Non potest homo accipere quicquam* hoc est, nihil boni habere, vel acquirere potest, *Nisi fuerit ei datum de cælo* hoc est, à deo concessum, mediate vel immediate. Oīa etenim bona, cūcta dona naturæ, vniuer- 1. Cor. 4.
sa munera gratiæ, à deo sublimi & benedicto fontaliter pro- 2. Cor. 3.
fluuīt. Propter quod dicit Apost. Quid habes quod nō accepisti? Et, Non sumus sufficiētes cogitare aliquid ex nobis, quasi

D ex nobis,sed sufficientia nostra ex deo est.Et apud Ozeã lo
Ozeæ.3. quitur deus,Perditio tua ex te,in me tantummodo auxilium
tuum.Quanuis homo vniuersaliter ita sit,tamen Iohãnes id
dicit de semetipso,tanquam dicat,Ego cum homo sim,pote-
statem baptizandi non habeo, nisi ex deo, ille cum deus sit,
propria authoritate baptizat:ideo mihi non derogatur,dum
ille præ me honoratur,nec debetis hoc impatienter accipe-
re *Ipsi vos mihi testimoniũ perhibetis* qui verba mea de Christo
dicta audistis.*Quod dixerim*(audientibus vobis coram turba)
Non sum ego Christus,non sum filius naturalis,& vnicus,ma-
gnum mihi est esse filium adoptiuum,non sum finis, sed via,
& medium ad finem deducens,non sum Saluator,sed seruus,
Iohan.4. gratia eius indigẽs,cui & dixi.Ego à te debeo baptizari, &
Luc.1. tu venis ad me?sed quoniam missus sum ante ipsum tanquam
precursor,& præco,vt prædicando,ac baptizando,disponerẽ
E homines ad doctrinã,gratiamq; illius. De hoc superius mul-
ta iam dicta sunt.¶ Insuper ponit Iohannes Baptista copio
sam differentiam,grademq; distantiam inter Christum & se
& quia discipuli sui minus sublimiter senserunt de Iesu, ideo
Iohannes eius magnificentiam fidelissime atq; clarissime pã
dit,non breui versiculo,sed longo sermone.*Qui habet spon-
sam, sponsus est,Amicus autem sponsi qui stat & audit eũ,gaudio
gaudet*(.i.intime,cordialiterque exultat)*propter vocem sponsi*
cui cõgratulãtur.Hoc ad literã in hominibus ita est,spiritua-
liter quoque sic fuit inter Christum & eius precursorem.Per
F sponsum ergo Iohannes intelligit Christum, cuius spõsa est
ecclesia,quam sibi in incarnatione,baptismo & passione de-
sponsauit,eam sibi incorporando, per gratiam fœcundãdo,
spirituales filios ex ea generando.Cum enim sponsus ex spõ
sa generet prolẽ,conuenit Christo procreare in baptismo fi
lios spirituales per ecclesiam,quasi per matrem fideliũ quæ
virtute & gratia sui sponsi regenerat.Iohanni ergo non con
ueniebat spiritualiter regenerare,sed ad regeneratiouẽ dis-
Ephes.5. ponere.De hoc sponso & sponsa ait Apostolus Ephes.Chri
Apoc.19. stus dilexit ecclesiã,& tradidit semetipsum pro ea,vt illã san
Apoc.21. ctificaret:& ideo Iohannes in Apocaly.venerunt(inquit)nu
Cantic.3. ptiæ agni,& vxor eius præparauit se:& rursus,Vidi Hierusa
lem,id est,ecclesiam à deo paratam quasi sponsam ornatam
viro suo.De hoc sponso & sponsa cantatur canticum cantico,
rum.Habet autem Christus triplicẽ sponsam, videlicet vni-
uer

uersalem quæ est ecclesia omnium electorum, quam sibi ab A
origine mūdi desponsare exorsus est per fidem & charitatē:
sponsam particularem quæ anima sancta quam sibi quotidie
desponsat, quosdam ad se conuertendo per gratiam, sponsam
singularem quæ est virgo beatissima, quā sibi despōsauit in
vtero suæ matris. Verum hæ duæ sponsæ continentur in prima,
vt pars in toto, propter quod dici potest, quòd Christus
non habet nisi vnam sponsam in terra, sicut & vnam duntaxat
ecclesiam habere asseritur, quamuis sint multę particulares
ecclesiæ non discordantes ab ecclesia vniuersali. Cū itaq;
sit filius dei sponsus noster seu animarum nostrarum, cōstat,
quod fornicatur, adulteriumque committit, qui magis adhæret
rebus terrenis, variabilibus, & caducis quàm sibi, hoc est
spirituale adulteriū, de quo Psalmista loquitur deo, Ecce qui B
elongāt se à te periunt. Perdidisti omnes qui fornicātur abs Psal.72.
te. De quo scriptum est apud Ozeam, Noli lætari Israel, quia
fornicatus es à deo tuo. Magna plane nobilitas atque ineffabilis
dignitas animæ, imò totius ecclesiæ esse sponsam sui
creatoris, cuius semine imprægnatur, videlicet, lumine gratiæ
cœliformis, vt sit fœcūda in fructibus spiritus sancti. De
quibus ad Galathas dicit Apostolus, Fructus spiritus est charitas, Galat.5.
gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides,
modestia. ¶ Denique, per amicum sponsi intelligit Ioannes
seipsum, quem certum est in Christi amore ardentissimū extitisse,
qui stetit corporaliter iuxta Iesum circa Iordanem: spiritualiter
quoque stetit tanquam in omni virtute erectus, in Lucæ.7.
Christi charitate perfectus, nec ad dexterā, nec ad sinistram C
deflectens animę gressus, quia nō erat arundo vento agitata,
audiuitque verba sponsi cœlestis, quę non sunt in toto descripta,
nec dubium, quin in verbis Christi cordialissime delectabatur,
ideo subditur, ***Hoc gaudium meum impletum est*** de
assistentia & audientia quàm sponso ecclesiæ astiti, eiusque
vocem audiui, iam vehementer lætatus sum excellētię Christi
mentaliter cōgaudendo. Fuit autem Iohānes non solum
sponsi huius amicus, sed etiam paranymphus: quoniam inter
Christum & homines fecit copulā spiritualem, spōsam, sponso
cōiungens. Sed si Iohannes ita dilexerat Christum, nonne
mirum est quòd nunquam corporaliter sequutus est eum,
sicut discipuli? præsertim cum teste diuino Dionysio amor
sit virtus vnitiua: imò istud in tantum displicuit Manichæis

D vt dicerent Iohannem eſſe damnatum . Et reſpondendũ eſt, quòd amor Iohannis fuit veraciter ſpiritualis idcirco in ſpirituali coniunctione quieuit contentuſq; fuit, per quod docemur de corporali coniunctione ſeu præſentia non habere curare, niſi ad ſpiritualem profectum fuerit oportunum. Caro nempe (vt ait Saluator) nõ prodeſt, ſed ſpiritus eſt qui viuificat. Vnde Apoſtolis in corporali præſentia Chriſti, min⁹ ordinate delectationẽ habẽtibus profeſſus eſt Chriſtus. Expedit vobis vt ego vadam, ſi enim non abiero, paracletus nõ veniet ad vos. Si autẽ abiero, mittam eum ad vos. Spiritualiter ergo amandus & contrectandus eſt non ſolum Chriſtus, ſed & quilibet proximus. Idcirco enim dicit Apoſtolus . Et ſi nouimus ſecundũ carnem Chriſtum, tamen iam nunc non

Ioan.6.
Ioan.16.
2.Cor.5.

E nouimus. Itemque, Itaq; nos iam neminem ſecũdum carnem nouimus. Deificata nanq; & ſpiritualizata erat affectio ſancti Apoſtoli, cuius ſectemur veſtigia. ¶ Quæritur, cur et quo modo Iohãnes qui ſuperius dixit ſe eſſe indignũ ſoluere calciamenta Chriſti, nunc appellat ſe eius amicum? Dicendum, quòd ibi loquebatur turbæ, quæ Chriſti maieſtatem non nouit: idcirco ſe ibi maxime humiliauit & Chriſtum exaltauit. Nunc verò loquitur ſuis diſcipulis inuidia tactis, & inter Ieſum ac Iohannem auerſionem quandam facere cupientibus. Hinc Iohannes dicit ſe amicum illius, vt & diſcipulos ſuos ad Chriſti prouocet charitatem, ſic & nos facere par eſt, dũ ſentimus ſeminatorem diſcordiæ nos affari, dicendo verba

Ioan.1.
Marci.1.

F inuidiæ prouocatiua, tunc ergo charitatiue loquamur de eo inter quẽ & nos nititur ſeminare diſcordiam. Vterq; autem ſermo Iohannis eſt verus, quia Iohannes quantũ ad id quod fuit per naturã & propriam fragilitatẽ, dignus non fuit ſoluere calciamenta Chriſti: quantum verò ad id quod fuit per charitatẽ, & gratiã ſaluatoris, erat præcipimus eius amicus, non minor quàm Euangeliſta Iohannes. *Illum oportet creſcere, me autem minui* quando Iohannes hoc dixit, fuit Chriſtus perfectæ quantitatis in corpore, & perfectę ſanctitatis, ſapiẽtiæ & gratiæ in anima, ſecundum diuinitatem verò in ſeipſo omnino incommutabilis permanet. Quòd ergo ait Iohãnes Ipſum videlicet Chriſtum oportet creſcere, ſic intellligendũ eſt: quomodo deus dicitur magnificari & exaltari à nobis, nõ quòd in ſeipſo maior fiat vel altior, ſed quòd eius magnitudinem, & ſublimitatem agnoſcimus, profitemur, laudamus:

nus: sic Christus creuit quantum ad magnitudinem famæ & A
hominum æstimationem. Iohannes verò minoratus est, hoc modo, populus enim putauit Iohānem esse Christum, & Iesum esse prophetam non Messiam: sed tempore procedente radiantibus signis documentisq́ue Iesu, & testimonio Iohānis cooperante, cœpit populus Iesum tenere pro Christo rege Messia, Iohannem verò pro vate, præcursore, ac nuncio Iesu Christi. Augustinus tangit alium sensum, referendo verba Iohannis ad passionem vtriusque, vt Christus dicatur creuisse, quia distentus in cruce, Iohannes verò minutus quoniam decollatus: sed quia discipuli Iohannis conquerebantur de hoc quod multi accesserunt Iesum, & pauci Iohannē, potest ita intelligi: Illum oportet crescere, acquirēdo plures B
discipulos spiritualesq; filios in baptismo, me autem minui, quantum ad numerum discipulorum, quia nonnulli ex discipulis Iohannis adhæserunt Christo. Huius incremēti & decrementi ponit Iohannes Baptista aliquas rationes: Primam tangit, dicendo, *Qui desursum venit*, id est, Christus vnigenitus dei, cuius à summo cælo fuit egressio, quantum ad diuinitatem, quoniam natus à patre æterno, & quantum ad humanitatem, quoniam supernaturaliter conceptus & natus ex virgine, spiritu sancto corpus eius formante, *Super omnes est*, id est, omnibus creaturis sublimior est, quantū ad vtranque suam naturam. Nam quoad diuinam, cunctis præstātior est in infinitum. Hæc ergo ratio excellentiæ Christi sumpta est ex parte suæ originis: secunda verò accipitur ex qualitate suæ sapientiæ & doctrinæ. Vnde subiungitur, *Qui de terra est*, id est, ex humanis parentibus viro & fœmina natus est, de terra est, quantum ad generationis originem, *Et de terra loquitur*, id est, de inferioribus & terrenis tractat, quātum est ex parte suæ terrenæ originis. Nihilominus, loquitur de diuinis atque cælestibus, siue per naturalem rationem sicut philosophi, siue per gratiæ infusionem, & supernaturalem illuminationem, quemadmodum Prophetæ & Apostoli. Ipse quoque beatus Iohannes Baptista, quem certum est hoc loco de cælestibus fari, imò de supercœlestibus eloqui, scilicet de patre & filio. *Qui de cælo venit*, humanam naturam assumendo & visibiliter apparendo, supernaturaliq́ue modo nascendo, *Super omnes est*, perfectione naturæ quoad suam diuinitatem: & excellentia gratiæ,

Psal. 18.

Lucæ. 2.

C

D quoad humanitatem assumptam. *Et quod vidit & audiuit hoc testatur & testimonium eius nemo accipit.* Hoc verbum præcursoris alludit ei, quod supra Christus dixit ad Nicodemum, Amen dico tibi, & quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimoniũ nostrum non accipitis: ꝙ quomodo intelligẽdum sit, pauloante expositũ est. Ea enim quæ Christus docuit, vidit oculo intellectuali secundum vtranque naturam: cognoscendo videlicet omnia per scientiam increatam, vt deus, & per scientiam infusam, vt homo. Denique, vt homo audiuit auribus cordis à deo trinitate in primo instanti incarnationis quicquid deus sibi reuelauit. Sed quomodo secundum naturam diuinam audit aliquid à patre, cum ipse sit sermo patris? Dicendum, quòd filio dei idem est generari

Supra huius capitis b.

E à patre, & audire à patre. Nascendo quippe, à patre recepit plenitudinem deitatis, & per consequens sapientiam, omnemque perfectionem à patre, idcirco dicitur audire à patre, non quasi primo subsistens, & postea audiens, vel à patre distans, sed eandẽ sapientiã atque essentiam recipiendo à patre, quam habet pater, audit ergo, id est, intellectualiter percipit à patre, quicquid intelligit pater. Sed quomodo dicit præcursor de Christo, Testimonium eius nemo accipit? cum in Daniele scriptum sit, Omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Itemq; Psal. Reminiscentur & conuertentur ad dominum vniuersæ familiæ gentiũ: sed & quãdo Iohannes hæc dixit, habuit Christum nonnullos discipulos, & ipse quoque Baptista vtique testimonium Christi accepit. Et respondendum,

Dan. 7.
Psal. 21.

F dum, quod Iohanes hoc asserit, ad insinuandum paucitatem Iudæorum in Christum credentium: iuxta quem modum dicit Apostolus, Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Sic etiam Michæas dicit, Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. *Qui autem acceperit eius testimonium* verbis Christi credendo, *Signauit*, id est, considerauit, & suo actu monstrauit ac indicauit, *Quia deus* pater seu trinitas *verax est* in seipso, in verbis suis atque operibus, qui per diuersa argumenta probauit ꝙ Iesus sit Christus dei, videlicet in baptismo per descensum spiritus sancti in forma columbæ, & per vocem qua dixit pater, Hic est filius meus dilectus. Per miracula quoq; in Hierusalem facta, de quibus confessus est Nicodemus, Nemo potest hæc signa facere, nisi fuerit deus cum eo. Verus etiã ostenditur deus, quia in Iesu im-

Philip. 2.
Mich. 7.
1. Iohan. 5.
Marc. 1.
Iohna 1.

su impleuit quæcunque per prophetas prænũciauit de Christo. *Quem enim misit deus, verba dei loquitur*, quanuis hoc verum sit de ipso Baptista, de quo dictum est supra, Fuit homo missus à deo, atque apostolis, imò vniuersis prædicatoribus sanctis, qui sunt missi à deo, & verba dei hominibus prædicant: hoc tamẽ de Christo antonomatice dicitur, cum ipse sit omnium missorum atque diuina loquẽtiũ summus. Præterea ostendit Baptista excellentiam Christi ex parte gratiæ sibi concessæ. *Non enim ad mensuram*, id est, secundum determinatum gradum, & particularem perfectionem. *Dat deus spiritum* sanctum, id est, gratiam eius, supplendum est Christo homini, de quo Iohannes nunc loquitur. Ex his autem quæ dicta sunt in expositione primi capituli super illud, Plenum gratiæ & veritatis, patet, quomodo gratia Christi sit perfecta, summa & multiplex, nec iam resumẽda sunt illa, sed quia præcursor iam astruit quòd sine mensura deus præstitit gratiam CHRISTO, oportet fateri, quòd gratia Christi sit aliquo modo infinita. Gratia autem CHRISTI habitualis, non est secundum essentiam infinita, cum sit pura creatura quę nõ potest simpliciter esse infinita, sed necessario est determinatæ perfectionis & limitatæ capacitatis. Gratia verò vnionis in Christo est simpliciter infinita, cum non sit quid creatum, sed ipsum verbum humanæ naturæ gratis vnitum: nihilominus gratia habitualis in Christo est quodammodo infinita. Primò, quia idonea est ad omnes gratiarum effectus. Secundò, quoniam maior gratia nulli communicari potest. Tertiò, quia tota capacitas animæ Christi repleta est gratia. Quartò, quoniam plena atque sufficiens est aliis influere incessanter. Aliis verò datur gratia secundum aliquem gradum & determinatam perfectionem, prout Apostolus dicit, Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Infinita est ergo gratia Christi, quoniam verbum tantam gratiam influxit animæ Christi, quantam capere potuit, eratque paratum plus dare, si illa potuisset plus capere. Vnio enim verbi cum humana natura, non est facta per gratiam habitualem intermediam, sed gratia ista consecuta est hypostaticam vnionem, tanquam effectus ipsius. Et quoniam vnio hypostatica seu personalis, est summa ac propinquissima, ideo ex ea deriuata est tanta gratia ad animam Christi, quòd tota eius capacitas fuit repleta. *Pater enim diligit*

[Margin: A; Mat. 17.; Lucæ. 9.; Sup. eod.; Iohan. 1.; Iohan. 1.; B; C; Ephes. 4.]

D *ligit filium*, amore immenso omni creaturæ inexperto, superæstuanti ac superdulcissimo quãtum ad filii diuinitatem.
Coloss. 1. Propter quod dicit apostolus ad Colossenses, Gratias agimus deo & patri, qui nos transtulit in regnum filii dilectionis suæ. Cum autem dicit, Pater diligit filium, non est simpliciter accipiendum, cum deus diligat cuncta quæ fecit, sed innuitur, quòd incomparabilis sit dilectio patris ad filium: secundum quod apud Marcum ait pater, Hic est filius meus charissimus. Diligit quoque pater filium secundum naturam assumptam amore finito, sed singulari & ampliori quàm totum vniuersum, quoniam maius bonũ dedit ei soli quàm omnibus simul, videlicet personalem vnionem cum verbo. *Et omnia dedit in manu eius*, id est, in potestate filii, secundum
Sapien. 11.
Marci. 9.
Iohan. 10.
E vtranque eius naturam. Pater enim dedit omnia in potestate filii, secundum naturam eius diuinam, inquantum dedit eandem essentiam atque potentiam quam habet pater. Dãdo equidem ipsi potentiam istam, dedit ei omnium potestatem, ita quòd filius est vniuersorum dominus, per authoritatem, potens creare, annihilare, & quicquid voluerit facere Denique secundum assumptam humanitatem dedit omnia in manus eius, quoniam omni creaturæ præposuit Christũ, prout
Mat. 28. Matthæus ait, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Vt enim Damascenus testatur: dato Christo homini quod maius est, etiam datum est ei quod minus est. Quoniã ergo datum est ei personale esse verbi, vt sit filius naturalis,
Iohan. 10. quia humanitas Christi subsistit in increato, personalique esse verbi, imò ipsum verbum est persona seu personalis subsistentia naturæ assumptæ, ideo datum est ei omnibus creatu-
F
Hebr. 2. ris præsidere ac dominari. Sed contra hoc videtur esse illud apostoli ad Hebræos, Nondum videmus omnia ei subiecta. Dicendum, quòd nondum sunt omnia Christo homini subiecta, quantum ad suæ potestatis plenariam exequutionem & vniuersalem manifestationem: sed hoc fiet in die iudicii, quando ad eum venient & confundentur omnes, qui repu-
Esa. 45. gnant ei, vt Esaias dicit. Per hoc itaque pater dedit omnia in manu filii secundum suam diuinitatem, quòd genuit filium sibi æqualem, omnipotens omnipotentem, vt qualis & quãtus est pater, talis ac tantus sit filius: ita quòd dare, aliud non
1. Iohan. 5. sit quàm generare. *Qui credit in filium*, fide formata, perseueranti & operatoria, *Habet vitam æternam*, id est, beatitu-

dinem

dinem sempiternam, nunc in spe, in merito & in radice: non A
enim inaniter eam præstolatur, sed habet causam adipiscêdi
eam quæ est actio bona ex charitate procedens in adultis.
In infantibus verò, sufficit fides formata sine opere proprio
cum merito Christi. *Qui autem incredulus est filio dei, non videbit vitam æternam*, id est, diuina visione priuabitur quantum ad pœnam damni, quemadmodũ scriptum est, Tollatur impius, ne videat gloriam dei: vnde & in Esaia habetur, Qui incredulus est, infideliter agit, sed cum vita æterna sit visio dei, quomodo infidelis dicitur non visurus vitam æternam quasi fideles sint eam visuri? Et respondendum ꝙ intellectus reflectitur super proprium actum, ideo sancti in patria sua beatificam visionem vident, hoc est, cognoscũt. Potest quoque per vitam æternam intelligi beatitudo obiectalis, quæ B est deus quem increduli non videbunt per speciem, *Sed ira dei*, id est, iusta vindicta *manet super eum*, id est, æternam damnationem incurret, quantum ad pœnam damni. Omnes quidem teste apostolo nascimur filij iræ, sed ira dei non manet super electos atq; fideles. Super infideles verò in sua per fidia persistêtes, sine fine manebit: vnde in Apocalypsi inducitur, Timidis autem & incredulis & execratis, pars illorum erit in stagno ardenti igni & sulphure. Ex prænductis verbis & factis Iohannis moraliter edocemus ne indigne feramus, dum alii nobis præferuntur, quibus maiores æstimabamur, nec aliquid boni propriis viribus ascribamus: quia non potest homo habere vel accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Patet quoque ex his quanta sit certitudo fidei C Christianæ quæ data est ab vnigenito filio dei, qui non alia nobis narrauit quàm quæ vidit in patre, & audiuit ab eo. Propterea multo damnabilius est non recipere legem euangelicam, quam fuit non credere legi Mosaicæ, prout ad Hebræos plenius docet apostolus.

Esaiæ. 26.
Esa. 27.
Ephes. 2.
Apoca. 21.
Iohan. 19.

¶ Elucidatio. Cap. IIII.

Vt autem cognouit Iesus quia audierunt Pharisæi.

ARTICVLVS. XI.

H Oc loco describit Euangelista inæstimabilē, prorsusque ineffabilem dignationem filii dei, quæ manifestatur in præsenti capitulo variis modis, videlicet ꝙ nostræ prauitatis defectus, laboresque sustinuit: quòd mulieri peccatrici tam pie, diffuse ac dulciter loqui dinatus

D gnatus est, ꝙ ignorātes tā charitatiue instruxit, quod pro cōuersione gentiliū tāta prodigia fecit. Dicit igitur beatissimus Euāgelista. *Vt autē*, id est, postquam cognouit, hoc est, se cognoscere demōstrauit Iesus qui secūdū quod deus nouit omnia ab æterno, vt homo talis cognouit omnia quæ fuerunt, sunt vel erūt à primo instāti creationis animæ suæ: vel simpliciter, *Vt cognouit Iesus*, hoc est, ex aliorū relatu pcepit. *Quia audierunt pharisæi* à Iudæis, à Christo redeuntibus suscepto eius baptismo, *Quod Iesus plures discipulos facit & baptizat quā Iohānes*, id est, maiorē partem Iudæorum suo magisterio subdit atq; baptizat quā fecit Iohannes Baptista. Fecit enim Christus discipulos nō per hoc duntaxat, ꝙ aliis foris verbū dei proposuerit, sed quia eis intus gratiam aduertendi, cōsen

E tiendi & obediendi infudit, idcirco ratio magistri sibi præci-

Mat. 13. puè cōpetit: iuxta quod ait, Matthæus. Nolite vocari Rabbi,

Iohan. 3. vnus est enim magister vester Christus: *Quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius*. ¶ Præcedēti capite, dixit Euange lista, ꝙ Iesus baptizauit, quomodo ergo nunc dicit, ꝙ nō baptizauit? Et respondendū ꝙ Iesus primo ad tēpus baptizauit non quoslibet, sed suos discipulos propria manu: quo facto cōmisit eis baptizandi officium, & ipse vacabat doctrinæ, vt dictum est supra: quia ergo nunc dicitur ꝙ non baptizauit referendum est ad tempus sequens. Augustinus, Beda, & alii multi sic soluunt, ꝙ Iesus baptizauit & nō baptizauit. Baptizauit nempe intus à culpa lauando, nō baptizauit autem foris corpora aquis tingendo, verum quia mox subditur. *Sed discipuli eius*, constat euangelistā loqui hoc loco de exterio-

F ri baptismate. Discipuli enim nō mundabant à culpa, nisi instrumentaliter, ideo prima solutio planior est, quę tamen ab intentione istorum non discrepat, *Reliquit Iudæam*, id est, illam partem terræ promissionis, in qua habitauerunt tribus

Iosue. 15. Iudę & Beniamin atq; Leuitica. Ab eo enim tēpore quo decē tribus à domo Dauid diuisæ sunt, & vitulos aureos adorauerunt, constituentes sibi sacerdotes de extremis populorū, filii Leui venerunt & habitauerunt in regno Iudæ, vbi fuit tēplum & locus sacrificiorum, & cultus dei permansit, vt patet

3.Reg.12. in libris Regum: Tota autē prouincia illa vocabatur Iudæa

1.Para.5. à tribu Iuda, quoniam principalior fuit ac maior, sicut & Iudas inter fratres suos fortissimus extitit, vt habetur in lib. Paralipomenon. Imo ante prædictam diuisionē tota terra promissionis

missionis nominata fuit Iudæa,propter regiam excellentiã A
tribus Iudæ:iuxta illud in Psalmo,Facta est Iudæa sanctifica
tio eius.Cur Christus reliquit Iudæam nunquid timore pha
risæorũ quos solo nutu destruere potuit?Non vtiq;,sed ꝓ-
pter alias rationes.Primò,cedens peruersitati & rãcori eo- Psal.113.
rum,ex compassione,ne eum persequendo grauius peccarẽt
Secũdò,dans exemplum fugiendi persequẽtes pro loco, cau
sa & tempore,quando videlicet potius expedit fugere quã
manere.Vnde & alibi loquitur,Cũ persecuti vos fuerint in Mat.10.
vnam ciuitatem,fugite in aliam. Tertiò,ad insinuandum, ꝙ
ingratis sæpe subtrahendũ est verbum dei propter indigni
tatem illorum,& reuerentiam verbi diuini,ne vilipendatur
propter quod Salomon dixit.Qui erudit derisorem,ipse sibi
iniuriã facit.Et denuo ait scriptura,Vbi non est auditus, nõ Prou.9.
effundas sermonem.Propter similem causam,Paulus & Bar B
nabas reliquerunt Iudæos:vt in actibus Apostolorum habe- Eccle.32.
tur Vobis oportebat primo loqui,verbum dei,sed quia repu Actor.13.
listis illud conuertimur ad gentes,*Et abiit iterum in Galilæã* Lucæ.17.
de qua natus fuit,& à qua abiit primo in Hierusalem *Opor-
tebat autem eum transire per mediam Samariã*,id est, per terrã
Samariæ,quæ inter Iudæam & Galileam sita fuit,sicq; ex cõ
gruẽtia viæ,oportuit,id est,conueniẽs fuit Iesum ire per ter-
ram illam:sed quod non oportebat ex necessitate palam est
Poterat quippe dominus Iesus ductu angelico ferri de loco
ad locum,sed nec tali famulatu indiguit,quoniã poterat do
tem agilitatis assumere & per eam in breuissima horula, lõ-
gissima spacia pertransire,imo præter hos modos potuit ꝓ-
pria potestate,puta virtute verbi,velocius moueri quã cor C
pora glorificata per dotẽ agilitatis.Porrò in scripturis per Gene.40.
Samariam quãdoq; designatur principalis vrbs terræ illius, Gene.33.
à qua tota prouincia appellatur.Samaria tamẽ vrbs illa cum Gene.35.
destructa fuisset & reparata,dicta fuit Sebaste.Quãdoq; au- Ibidem.
tem per Samariã,signatur prouincia illa,vt nunc, *Venit er-
go Iesus* cum discipulis suis *In ciuitatem* Samariæ, *Quæ di-
citur Sychar*,quæ in Genesi dicitur Sychem.istud dicit Euan-
gelista per anticipationẽ,quia(vt infra habetur) Iesus mũdũ Iosue.17.
introiit ciuitatem, sed foris permansit & post nodũ est in- Gene.35.
gressus,propter quod subditur *Iuxta prædium* id est, agrum
qui fuit extra & propè hanc vrbẽ. *Quod*(prædium)*dedit Ia-
cob*(moriens) *Ioseph filio suo*. Vnde in Genesi ait ad Ioseph.
Do tibi

D Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrei in gladio & arcu meo. Vrbs iſta cecidit tribui Manaſſe filij Ioſeph. *Erat autem ibi.* iuxta prędiū iſtud, *Fons* Iacob, id eſt, puteus quem habuit Iacob, quādo habitauit iuxta hunc locum, quando videlicet à meſopotamia fuit regreſſus. *Ieſus autem fatigatus ex itinere*, id eſt, laborioſa viæ ambulatione, & ſecundum Auguſtinum in epiſtola ad Dioſcorū, tāta fuit ab exordio incarnationis beatitudo animęChriſti, quod non niſi diuina diſpenſatione dilatū fuiſſet, prædi-

Matt.4. ctæ beatitudinis redundantia tanta fuiſſet in corpore Chriſti, quòd ipſum ab omni pœna & morte præſeruaſſet. Omnis ergo corporalis defectus, & paſſio corporis Chriſti fuit diſpenſationis diuinæ, nō neceſſitatis humanæ. ¶ Eſuriit igi-

E tur, ſitiuit, eſtuauit & fatigat⁹ eſt Ieſus nō ex neceſſitate, ſed ꝑpter multiplices cauſas. Primò, vt ſuſceptę carnis, atq; indutę à ſe humanitatis veritatē demōſtraret. Aſſumpſit enim humanam naturā, & indetrahibiles eius defectus, videlicet

Matt.11. naturales motus paſſionum, iram, timorem, triſtitiam, ſecundum Damaſcenum, Secundò, vt ſua fatigatione nobis requiē mereretur eternam, gratiā quoque copioſam in ſeculo iſto. Tertiò, vt nos ad fortē atque æquanimem ſanctorum laborum, & fatigationum tolerantiā animaret, ſicut & alibi loquit̄, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Neque enim pigritantibus & dormiētib⁹, ſed laborantibus & in diuino obſequio corporaliter fatiga-

F tis, corde tamē infatigabilibus prouenit beatitudo cœleſtis:

Pſal.108. ſic ergo fatigat⁹ eſt Ieſus ex itinere, quomodo dicit in Pſalmo, Genua mea infirmata ſunt à ieiunio *Sedit ſic ſuper fontem*, id eſt, iuxta puteum repauſauit, propter diuerſas cauſas

Eſaiæ.12. quieuit iuxta puteum. Primò, quoniā ſitiebat & bibere voluit. Secundò, quia per fontem & aquam deſignantur flueta ſapientiæ Chriſti, quam ipſe ſui propinat electis: iuxta illud Eſaiæ, Haurietis aquas in gaudio de fontib⁹ ſaluatoris. Tertiò, vt ex occaſione loci mulierē inſtrueret, imò ſub perſona mulieris Samaritanæ totam eccleſiam ex gentilitate cōuerſam, *Hora, erat quaſi ſexta*, ex quo ſequi videtur, ꝙ Ieſus cœpit mane ambulare, vt & nos diluculo cōſurgamus ab do-

Ecclc.39. minum, quemadmodum in Eccleſiaſtico habetur, iuſtus cor

Eſaiæ.36. ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum, qui fecit

Prou.29. illum. Et Eſaias, De mane (inquit) vigilabo ad te, Verum vt

Salomō

Salomon in prouerbiis testatur, Sicut ostiũ vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo *Venit mulier de Samaria*, id est, de prouincia illa, non de ciuitate sic dicta. *Venit enim de ciuitate Sychar*, haurire aquam. Dicit Iesus, Da mihi bibere ex vrna tua. Christ⁹ enim ad literã corporaliter sitiebat, spiritualiter verò cõuersioné fœminæ huius, omniumque animarum sitiebat errantium: & vtiq; ante aduentum mulieris potuit Christus aquæ præcipere vt vsq; ad os putei leuaretur, sicq; potaret, sed noluit semper supernaturaliter agere, voluitque ad tempus seipsum siti affligere propter commodum nostrum. Petiit autẽ potum à fœmina, vt daret ei occasionem meriti copiosi, *Discipuli autem eius abierãt in ciuitatẽ* (Sychar) *vt cybos emerẽt* & sic dominus maiestatis remansit, solusque sedit ad fontem, in quo eius humilitas cõmẽdatur: & forte pro tunc pauci discipuli ibant cum eo, quia nõ apparet, quòd multi simul intrassent propter escas emẽdas, præsertim cũ certũ sit, ꝙ non emerunt cibaria delicata aut prętiosa. Dicit ei mulier Samaritana, admirãs ꝙ homo Iudæus petisset potũ ab ea. *Quomodo tu Iudæus cum sis* Hoc enim perpendit ex habitu Christi, quoniã vestis eius fimbrias habuit ad modum Iudęorũ, & etiam ex dispositione vultus & sermone. Vnde Matthæus, Quot quot (inquit) tangebãt fimbriam vestimenti eius, salui fiebant, *Bibere à me poscis quæ sum mulier Samaritana*, causã verò cur hoc non liceat Christo secundum æstimationem mulieris Euangelista subiecit. *Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis*, id est, cõmunionem cum illis in cibis & potibus seu vtensilibus habere contemnunt. Iussit quippè dominus filiis Israel vitare familiaritatem & societatem cum alienigenis. Iudæi verò maximè abhorrebant Samaritanos, quoniam terram eorum occupabant, multasque eis intulerunt molestias post reditum à Babilone, vt patet in libro Esdræ. ¶ Sed cur Christus, qui venit legem implere nõ soluere, petiit potum à fœmina infideli? Dicendum, quòd Christus non erat sub lege, sed dominus legis, ideo potestatem habuit dispensandi. Venit autem legem implere, id est, perficere, nõ tamen semper seruauit cæremonialia legis ad literam. *Respondit Iesus & dixit ei, si scires donum Dei*, id est, gratiam & misericordiam Dei quæ tibi nunc offertur per hoc, quod filius Dei petit potum à te. Nempe qui Christo aliquid dat potius recipit beneficium, quàm

[Margin: A; B; Matt.14.; Exod.12.; C; 3.Esdr.5.; Matth.5.]

D quàm impendat, quemadmodum magnũ esset pauperi, si rex peteret quicquam paruũ ab eo. *Et si scires quis est qui dicit tibi da mihi bibere* id est, si me agnosceres, si me esse deũ & hominem scires, *Tu forsitan petisses ab eo*, spiritualem refectionem, forsitan dicit ad insinuãdum, quod omne opus meritorium ex libertate procedit, vel ideo dicit forsitan vt det nobis formam sobrie non ceruicose loquẽdi, præsertim cũ loquimur de actibus aliorũ. *Et dedisset tibi aquam viuã*, id est, gratiam spiritus sancti, seu ipsum spiritum sanctum qui dari tunc dicitur, cum eius gratia gratũ faciens menti infunditur

Iohan. 7. sicq; redit in idem, siue per aquã intelligatur spirit⁹ sanctus

Deute. 7. E seu gratia eius. Quòd autem per aquã intelligatur spiritus sanctus constat ex eo, sicut habetur infra, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Quod euangelista exponẽs, hoc (inquit) dicebat de spiritu quem accepturi erãt credentes in eum. ¶ Dicitur itaque spiritus sanctus seu gratia eius aqua, & aqua viua ad similitudinẽ aquæ materialis, quemadmodum etiam dicitur ignis: iuxta illud Apostoli, Deus noster ignis consumẽs est. Et alibi dicit Saluator, Ignẽ

Hebr. 12. veni mittere in terram. Primò dicitur aqua, quoniã purgat

Luce. 12. à maculis culpæ & mundat atq; purificat animã de qua aqua

Eze. 36. accipi potest illud Ezechielis, Effundam super vos aquã mũ-

Psal. 1. dã & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris. Secũ-

Hier. 17. dò quia refrigerat ab æstu testationis. Tertiò, quia extinguit ignem libidinis. Quartò, quia fœcundat animam, vt sit velut

F lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Deniq; aqua viua vocat quę fluit & scaturit atq; principio suę emanationis cõtinuatur: sic gratia spiritus sancti agilis est & fõti suę emanationis, videlicet spiritui sãcto semper cõiũgitur tanquam riuus ac radius eius, *Dedisset* (itaque) *tibi aquã viuam* spiritualiter viuificantem. Omnis enim qui petit acci-

Lucæ. 11. pit, de tali aqua in Ecclesiastico legitur, Aqua sapiẽtię saluta-

Eccle. 15. ris potabit illum. Et in Esaia scriptũ est, Omnes sitientes ve-

Esaiæ. 55. nite ad aquas. Et in Apoca. quoq;. Qui sitit veniat, & acci-

Apoc. 22. piat aquã vitæ gratis. *Dicit ei mulier* quæ verba Christi intellexit de aqua materiali. *Domine* vidit enim in vultu & habitu Christi, quòd esset valde venerãda persona, omni maturitate & probitate morũ refulgens, ideo nominat eum dominum, nondum tamen putauit eum esse prophetã vel Christum aut deum. *Neq; in quo haurias habes*, id est, instrumentum

tum hauriendi non habes vt ego, *Et puteus altus est*, id est, A
profundus, propter quod opus est hauritorio, quia cũ manu Sapien. 10
nequit aqua educi. Frequenter in scripturis ponitur altũ pro Eccle.51.
profundo, vt sapiẽs ait, Ab altitudine inferorum eduxit eos
& in Ecclesiastico, De altitudine ventris inferi liberasti me. Iohan. 8.
Vnde ergo habes aquam viuam quã possis mihi præstare si po- Gene. 29.
stularem: & probat quòd non possit, quia alium puteum vel
fontem non possideret meliorẽ puteo isto, quod probat per
hoc, quòd non maior est patriarcha Iacob. *Nunquid tu maior es patre nostro Iacob* Reputabant enim Iudæi & Samaritani
Abrahã, Isaac & Iacob valde præcipuos extitisse. Vnde infra dicunt Iudæi ad Christũ, nunquid tu maior es patre nostro Abraham *Qui dedit?* id est, fossum reliquit. *Nobis puteũ istũ* ex quo patet, ꝙ fons, de quo fuit iam sermo puteus B
erat, *Et ipse* (Iacob) *ex eo bibit, & filii eius, & pecora eius*, *Respondit Iesus & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac* (& simili)
sitiet iterum si diu vixerit, & ad tempus competens à potu
cessauerit *Qui autem biberit*, id est, spiritualiter sumpserit, & mente gustauerit, *Ex aqua quam dabo ei*, id est, gratiam spiritus sancti, *Non sitiet in aeternum*, hoc dupliciter
intelligi potest. Primò, sic Non sitiet in æternum, id est, licet ad tempus sitim spiritualem sustineat, suspirando ad patriam, cupiendoque gratiam perfectiorem atque aliorum salutem nõ tamen semper sic sitiet, sed veniet hora in qua replebitur bonis desiderium eius, quia in die iudicij in anima
& corpore glorificabitur, & tunc non deerit quod affectet C
hoc modo, vt scriptum est in Matthæo, Beati qui esuriunt, Psal.102.
& sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, quando? Au- Matt.5.
di psalmistam, Satiabor, ait cum apparuerit gloria tua. Se- Psal.16.
cundò sic, Non sitiet in æternum, hoc est, nũquam sitiet appetendo rem omnino absentem nequaquã adeptam. Habet
enim virtualiter omne bonum, quoniã gratiam habẽdo habet deum gratiæ fontem & fœlicitatem æternã per inchoationem & cõtinentiã virtualem, Nam gratia est inchoatio
gloriæ, & virtualiter continet eam, sicut semen cõtinet arborem, Iuxta quẽ sensum ait Psal. Timete dominum omnes
sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. ¶ Sed his Psal.35.
obuiare videtur quod in Ecclesiastico Christus dei sapiẽtia Eccle.24.
loquitur, Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, 1.Corin.
adhuc sitient. Dicendum quòd secundum primam expositio-

D nem istud nequaquam dissonat à prædictis, sed quantum ad secundam expositionem videtur repugnantia quædã. Sciẽdum ergo ꝙ sitis in scripturis tripliciter sumitur. Primò pro desiderio rei nequaquã adeptæ, sicq; acquisitio temporaliũ rerum generat sitim aliarum & plurium diuinarum agendo cupiditatem. Secundò, pro desiderio rei adeptæ, vt habeatur magis perfectè, siq; sitit, qui gratiã recipit, quoniam deum & dona eius quę habet imperfectè, dederat perfectius posside re, pertingendo de fide & via ad speciem & patriam: æmulãdo quoq; charismata meliora in presenti, secundũ doctrinã

1.Cor.12. Apostoli. Tertiò, pro amore rei presentis cũ exclusione fa-

1.Pet.1. stidij, sic sancti in patria sitiunt deũ, quemadmodum Petrus ait de Christo, in quẽ desiderant angeli prospicere *Sed aqua* id est, gratia gratum faciens, *Quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ*, id est, origo, formale principium atque meritoria ratio virtuosæ actionis, sanctæ contemplationis, ardentis desiderij, *Salientis*, id est, animam ista terrena transilire facientis, pertingendo in vitam ęternam. Quemadmodũ enim natura est in nobis principium omniũ naturaliũ operationum sic gratia gratum faciens est fons intrinsecus atq; principium omniũ actionum meritoriarũ, faciẽs ipsam essentiam rationalis creaturę deo acceptã, deiformem, deo supernaturaliter copulatã & ad promerendũ supernaturalem fœlicitatẽ idoneã. *Dicit ad eũ mulier* verba hæc mystica carnaliter intelligẽs, nõ enim erat solita audire huiusmodi, *Domine da mihi hanc aquam* quæ omnẽ sitim æternaliter aufert, vide-

F licet aquam corporalem de qua te loqui existimo, *Vt non sitiam* (corporaliter) *neque veniam huc haurire* propter duplex cõmodum petiit fœmina aquam talem. Primò, vt à pœna sitis libera esset. Secũdò, vt à labore hauriendi eriperetur: sic & nos spiritualem hãc aquã à Christo cordialiter, iugiterq; petamus, vt nõ sitiamus ista terrena, quæ appetitũ nequeũt satiare: sed quò eorũ amori & occupationi homo magis inuoluitur, eo à diuinorum contẽplatione, dilectione, & vera quiete ac libertate amplius impeditur ac elongatur, neq; veniamus huc haurire, id est, in exterioribus atque carnalibus cõsolationes viles requirere, sed ĩ domino sit tota dele

Hiere.17. ctatio nostra, & cum Hieremia dicere mereamur, Diem ho

1.Pet.2. minis non cõcupiui, tu scis, qui enim cor suum ad exteriora effundit, qui humanas & seculares delectatiões admittit, ne-

quaquam

quàquam dignus est gustare quàm dulcis dominus. Talis e- A
nim nunquã efficitur verè spiritualis internus & deo suo familiaris atq; charissimus. Deniq;, quoniam mulier ista verba Christi capere nõ volebat, incipit Christus eam inducere ad cognoscẽdum seipsum, vt cognito ipso loquente, verba eius sciantur esse spiritualia ac diuina. *Dicit ei Iesus, Vade, voca virum tuũ & veni* huc simul cũ illo. Quomodo dicit hoc Christus qui est infallibilis veritas, & sapientia patris, nouerat enim quòd mulier ista virũ proprie dictum, id est, virum legitimum non haberet. Sed hoc facile soluitur, vt sit sensus, Voca virum tuum, id est, eum qui putatur esse maritus tuus legitimus, quanuis sit adulter: sed nunquã intentio Christi fuit vt mulier ista virum suum adduceret, quid enim ille fecisset adductus? Si autem dicatur quòd voluit Christus virum adduci, quatenus eum instrueret, atque conuerteret: nõ infide B
liter dicitur: si verò dicatur ꝙ hoc non fuit intentio Christi, sed vt ex occasiõe huius verbi & ex respõsione mulieris Christus eam cõuenientius arguat: respondebo quòd sic ait ad fœminã hanc, voca virum tuum, quomodo ait in Genesi Abrahæ, Tolle filium tuũ vnigenitũ Isaac, & offer illũ mihi in holocaustum, quod dominus dixit, non vt sic fieret, sed vt tentaret, non quatenus ipse veritatem agnosceret, sed alij. sic ergo nunc ait mulieri voca virum tuum. *Respondit mulier & dixit, Non habeo virum. Respondit ei Iesus, Bene* (id est, verè) *dixisti, quia non habeo virum*, id est, maritum legitimum. *Quinque enim viros* (legitimos) *habuisti* (successiue) *& hunc quem habes* modo, id est, qui iam putatur esse vir tuus legitimus, C
Non est tuus vir. Hoc videlicet, non habeo virũ, verè dixisti,
¶ Posset hic disputatio longa induci, quomodò intelligẽda sint hæc, Mulier equidem ista fuit cum adultero, quem tamẽ ipsa dixit esse suum maritum, & alij sic credebant, fuitq; notorium in ciuitate Sychar, quòd mulier hæc fuit cum viro isto, vt communiter asserunt expositores. Dum ergo mulier dixit Christo, Non habeo virum, si per virum intellexit virum legitimum, publicauit proprium crimen quod intendebat abscondere, si verò per virum intellexit quemlibet masculum negauit quod erat notorium, Non ergo Christus dixisset, bene dixisti, non habeo virum. Ad hoc respondendum videtur, quod mulier more adulterarum loquebatur sophistice, dicens, Non habeo virũ, nomine viri intelligens virum

1. Cor. 2.

Gene. 22.

D legitimum,& ergo verum dicebat materialiter, sed nomine viri voluit Iesum intelligere quẽlibet masculum,vt ipsa con tinens crederetur,sicq; mentiebatur formaliter,quoniã fallere satagebat,nec verebatur alieno veritaté abscõdere, quẽ putauit secreta sua latere,moxque recedere. *Dicit ei mulier, Domine video*,hoc est,ex reuelatione secretorũ meorũ considero *Quia propheta es tu*. ❡ Sed cum prophetia sit de futuris contingentibus,quomodo sequebatur Christum esse pro phetam,quia preterita,& præsentia occulta cognouit?Dicendum,quòd licet prophetia propriissime sumpta respiciat futurum contingens,est tamen secundum Gregorium etiã de præteritis,& præsentibus diuina reuelatione patefactis. Mulier ista nunc cœpit cognoscere excellentiã Christi,videli-
E cet quòd esset propheta,sed nõdum sciebat,quod esset finis, impletor ac dominus prophetarum.quoniam itaque vidit eũ in diuinis illuminatum proponit sibi quæstionem vel potius obiicit sibi argumentum ad probandum errare Iudæos, qui dixerunt,quòd in Hierusalem adorare oportet, *Patres nostri* videlicet Iacob & filij eius & filij Israel egredientes ex Ae-
Gene.33. gypto,*In monte hoc*, id est,in monte Garizim huic loco pro-
Gene.22. pinquo *Adorauerunt* quando Iacob habitauit apud Sychen, quia in locis altis seu mõtibus orare & sacrificare solebant Iudæi & patres eorum,templo nondum constructo,secundũ quod dominus dicit ad Abraham, Tolle Isaac & offer illum mihi super vnum montium quem mõstrauero tibi, sed & sex tribus Israel stabant in monte Garizim ad benedicendum,&
F aliæ sex in monte Hebal ad maledicendum quemadmodum
Deut.3. in Deutero.iusserat domin⁹,patet quomodo mulier ista nominat sanctos patriarchaspatres suos,cũ non esset de semine illorum progenita.Samaritani quippe fuerunt natione Gentiles,quia Salmanasar rex Assyriorũ decem tribubus partim occisis,partimque captis ac translatis,posuit medos in terra decem tribuum,qui cum deuorarẽtur à leonibus, eo quòd deum Israel nõ colebant,misit eis rex Assyriorum vnũ de sacerdotibus populi Israel,vt doceret eos legitima dei terre Israel:quo facto,cœperũt colere dominum,recipientes duntaxat quinq; libros Mosi,& idola sua nõ relinquẽtes, prout in
4.Re.18. libris Regũ plenius recitatur.Dicẽdũ ꝙ mulier vocat illos suos seu Samaritanorũ patres,quia Samaritani sequebantur, cultũ & ritũ illorũ in multis,& propter reuerentiã patriarcharum

charum, Et *vos*(Iudæi) *dicitis quia Hierosolymis est locus* hoc A est templum in monte Sion. *Vbi adorare oportet*, id est, expeditius est quàm in monte Garizim. Iudæi autem non dixerunt quòd oporteret, de necessitate adorare in templo Hierusalem, quasi deus alibi nō exaudiret, nam in synagogis suis orare consueuerunt: sed asserebant conuenietiorem locum orandi esse in Hierusalem, quod & verum fuit quoniā deus specialiter elegit locum illum pro cultu suo, præsertim ad sacrificandum. *Dicit ei Iesus. Mulier crede mihi* quem vides esse Esa.44. prophetam. Nisi enim credideritis non intellegetis, & accedentem ad deum necesse est credere. Heb.11 *Quia veniet hora, quando neque in monte hoc*(Garizim) *neque in Hierosolimis adorabitis patrem*. Hoc intelligi potest dupliciter. Primò, quòd conuersi ad Christum, non adorarent patrem cœlestem in prædi- B ctis locis eo modo quo ante: videlicet æstimando, quòd determinatio, & distinctio locorum, tam multum prodessent ad affectum orationis obtinendum, sed spirituales affecti spiritualiter odorarent, scientes, quòd virtus & valor orationis, non principaliter consistit in loco sed animo. Secundo sic, veniet hora, &c. quod impletum videtur tēpore destructionis Hierusalem à Romanis, quia & tunc plurimi Samaritani crediderunt in Christum, atque in ecclesiis adorare curabant. *Vos*(Samaritani) *adoratis quod nescitis* Adorabant enim deum omnium creatorem quem nesciebant, id est, male & false de ipso senserunt, putantes Deum esse corporeum, circunscriptum, & lineamentis corporalibus figuratum. Adorabant quoque & idola quæ nescierunt, putantes C aliquid diuinitatis illis inesse, quæ plena fuerunt dæmoniis *Nos*(Iudæi) *adoramus* quod scimus, id est, deum quem verè Psal.95. cognoscimus. Christus cognouit eū per speciem, ceteri per Psal.70. fidem. Notus enim in Iudæa deus. Cæteris enim nationibus ad diuersos errores ruentibus, remāsit in populo Israelitico vera cognitio dei. *Quia salus ex Iudæis est*, hoc est, ex populo Iudæorum Saluator mundi incarnatus & ortus est: vel salus ex Iudæis est, hoc est salutatio gentium ex Iudæis dependet, puta à Christi passione, & Apostolorum prædicatione. *Sed venit hora & nunc est*, videlicet, tempus euangelicæ legis, *Quando veri* hoc est, fideles, synceri, atque deuoti, *Adoratores adorabunt* patrem, id est. deum trinum ac simplicem, cui dicimus, Pater noster qui es in cœlis *In spiritu* hoc Matt.6. est,

D est,corde interno in spirituali intellectu,in spiritu sancto,nõ solũ in locis determinatis,in grossa imaginatiõe, in proprio sensu, Et *veritate*,id est, fide illuminata,in vera iustitia ad dei honorem,& propter veram beatitudinem adipiscendã. Deniq;, secundum Augustinũ,patrem in veritate adorat, qui patrem æternũ in nomine filij inuocat,hoc est,deum veraciter inuocare,id est,intus & ex corde vocare:quod quam salubre

Psal.144. sit,pãdit Psalmista dicendo, Prope est dominus omnibus inuocantibus eũ in veritate. N*am & pater*(cœlestis) *tales quærit*,id est,veros adoratores requirit,& approbat. Vult enim nos esse tales *Qui adorant eum in spiritu & veritate* vt dictũ est,cuius ratio subditur, *Spirit⁹ est deus*,id est spiritualis,incorporalis & simplex essentia, vtpote actus purus, mens separata esse tantum honoratissimus intellectus. *Et eos qui ado-*

E *rant eum* adoratione latriæ,quæ soli deo debetur, *In spiritu & veritate* secundum sensum inductum . O*porteat adorare*,si debeãt exaudiri, Actio quippe rationalis creaturę per hoc cõplaceat deo, ꝙ per eã assimilatur , atq; vnitur suo creatori. Per adorationem autem in spiritu & veritate factam, assimilatur & coniũngitur deo. Per huc enim simplificatur , & rectè ascendit in deum,transcendẽdo cuncta terrena, omnesq; distractiones & seipsam pure eleuando in creatorem. Vnde, oratio dicitur ascensus mentis in deum,quasi dicat Saluator si deus localis,corporalis materialisve esset in propria natura adorandus esset,in determinatis locis duntaxat & ludibus fantasiis. Nunc verò cum spiritus simplicissimus, in interio-

Psal.10. ri adorandus est tẽplo,vt anima redeat ad seipsam, & colle-

F cta,atq; in deum forti stabilitate erecta inuocet deũ , quemadmodum in Ecclesiastico legitur, Ante,orationem prepara

Eccle.18. animam tuam,& noli esse quasi homo tentans deum. Hinc di

1.Cor. 14. cit Apostolus,Si orem lingua,mens mea sine fructu est,quid ergo?orabo spiritu,orabo & mente. Itaq; nõ vaga & huc illucq; discurrente mẽte imploranda est gratia dei, sed omnis

Prou.4. custodiat orans cor suum,occasiones euagationũ vitando,& cũ feruore incipiendo,quod nõ est modice laboriosum: secũdum ꝙ Abba Agathon dixit, Non est labor sicut orare deũ. Porrò Saluator dicendo, V*eri adoratores* innuit esse quosdam adoratores falsos,videlicet qui vel male sentiunt de deo,sicut hæretici,vel propter humana præconia seu carnalia cõmoda,aut temporalia lucra orant sicut hypocritæ,vel deum

quem orando honorare videntur pessimis moribus inhonorāt, de quibus deus ait per Esaiam, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me, propter quod in vanum colunt me, isti non exaudiūtur. Qui enim declinat aurem suā, ne audiat legem, oratio eius erit exercrabilis. *Dicit ei mulier* scio ex communi fama vel authoritate scripturæ, *Quia Messias venit* id est, mox venturus est, qui dicitur Christus. Samaritani nanque nouerant, vt in Genesi prædictū est, Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gētiū. Quoniam ergo viderunt iam regnum à semine Iudæ ablatū atque Herodi Ascalonitæ alienigenæ datum, poterant scire quod tempus aduētus Messię instar est, & hoc erat tūc publica fama apud Iudæos. Vnde miserunt ad Iohannem sciscitātes, an esset Christus. *Quum ergo venerit ille, nobis annunciabit omnia* id est, certificabit nos de quæstionibus vniuersis, & cæteris ad salutem spectantibus, quasi diceret, mulier ista. Tūc plenius instruemur de omnibus istis. Omnes autem Iudæi & cæteri de Christo aliquid loqui sciētes, expectabāt eū, quasi sapientissimum magistrum, summumque prophetam. *Dicit ei Iesus*, dominus inextimabilis dignationis. *Ego sum* (Christus) *qui loquor tecum* quoniam enim Iesus vidit hanc fœminā de cognitione diuinorum solicitam, reuelauit ei seipsum. *Et continuo venerunt discipuli eius*, *redeuntes de ciuitate Sichar, in qua emerent escas, vt venientes, manducarent cū Iesu supra puteū.* vt opino, prout solent pauperes facere: & mirabātur quia cū *Muliere loquebatur*. Nihil mali suspicabantur, sed mirabātur, vel magnitudinē dignationis Christi, quod cum muliere infideli tam familiariter conferebat, vel quia consuetudinem loquendi cū mulieribus seorsum ac priuatim non habebat. *Nemo tamen* (discipulis) *dixit* Christo, *Quid quaris aut quid loqueris cum ea?* Propter reuerentiam enim magistri sui, nil tale dixerunt, certi, ꝙ non sine ratione affatus fuit hanc fœminā. *Reliquit ergo hydriam suam mulier* ad puteū. Præ admiratione enim eorū quæ audiuit, & dilectione quam cōcepit ad Christū, qui eā tā dignāter ac dulciter fuerat allocutus, quod Iudęi nō fecissent. Præ desiderio quoq; salutis populi sui, oblita est aquā corporalē secū deferre, aqua sapiētiæ degustata. *Et abiit in ciuitatē* (Sichar) *& dicit illis hominibus* suis conciuibus. *Venite & videte hominē, qui dixit mihi omnia quæcūq; feci,*

Marginalia: A; Esa. 29. Mat. 15. Marci. 7. Prou. 28. Gen. 49. Iohan. 1. B; C

D hoc est,opera mea præcipua:vel mulier dicit hoc per hyperbolen,seu excessum,ad innuendum, quòd Christus dixit sibi multa occulta de suo statu, Homines enim in admiratione magna positi & amore accensi,frequenter per excessum loquuntur,non intendẽtes aliquid falsi asserere,sed rei magnitudinem aperire. *Nũquid ipse est Christus*?tanquam dicat,videtur per tantum miraculum, quòd sic.

1. Pet.4. ¶ Mulier ista impleuit,quod admonet Petrus dicẽdo,Vnusquisq; sicut accepit gratiam in alterutrum illã administrantes, & talentum sibi concessum studuit fructuose expẽdere. Ad literam quoq; reliquit hydriam suam,quia intẽdebat statim reuerti, & plenius informari: sic & nos dũ illuminationem & gratiã Christi experimur, hydriã nostram .i. ventris curã,voluptatẽ omnemq; terræ substantiã paruipendere vel abiectare debemus, aliosq; ad similẽ gratiã pro posse adducere.Vnicuiq; enim mandauit deus de proximo suo,quẽadmodũ in Ecclesiastico legitur, *Et exierunt de ciuitate* habitatores eius,nouitate rei permoti,& ad credendũ dispositi.*Et venerunt ad eum* sic & nos salutarib⁹ exhortatiouib⁹ acquiescere par est, quoniã egestas & ignominia ei,qui deserit disciplinam,vt scribitur in Prouerbiis,*Interea*, id est,inter hæc vtpote inter recessum mulieris, & Samaritanorũ accessum, *Rogabant eum discipuli eius dicentes*,*Rabbi*,*manduca* Cõpatiebantur enim fatigationi sui magistri,& propriç fami consulere quçsierunt.Ipsi nanq; esuriebãt,& quia nõ præsumebãt comedere nisi magistro iubente,incipiente & escã benedicente, idcirco rogabant vt manducaret. *Ille autem dixit eis*, *Ego cibum habeo manducare*, id est,spirituali alimonia animã meam reficere,scilicet opere virtuoso,quod mẽtem alit atque delectat,quemadmodum scriptum est, Cibauit illum pane vitæ & intellectus.*Quem vos nescitis* qui nondum cognoscitis mysteria mea. *Dicebant ergo discipuli*, verba magistri de materiali cibo intelligentes *Adinuicem*,quia ex reuerentia quam habebant ad magistrum suum,non audebant faciliter alloqui eum. *Nunquid aliquis attulit ei manducare*?Nouerant siquidem quod nihil alimenti attulit secum. Non mirum , ꝙ mulier non intellexit verba Christi de aqua , cum discipuli non intellexerint verba eius de esca. *Dicit ei Iesus* seipsum exponens planè & citò,non per ambages atque circuitum,quo loquutus fuit ad fœminam.Discipulis enim tanquam

Margin notes: E (beside "tim reuerti"); Eccle.17. (beside "cere.Vnicuiq;"); Prou. 13. (beside "sciplinam"); F (beside "comedere"); Eccle.15. (beside "meam reficere").

quam familiaribus patefecit mysteria, cæteris tanquam extraneis loquebatur obscurius *Meus cibus*, præcipuus, id est, in quo magis q̃ in corporali cibo delector & recreor, *Est vt faciam voluntatem eius qui misit me* id est, facere opera deo patri placentia, *Vt perficiam opus eius* singulare & maximum id est, hominum conuersioni intendam, atque humani generis liberationem cõsummẽ, de quo opere ait infra Saluator, Opus consummaui, quod dedisti mihi vt facerem. ¶ Hic docuit nos Christus suo exemplo, vt spiritualem refectionem aliorum propriæ corporali refectioni præferamus, potiusq; escam cordis quàm corporis requiramus. Loquitur autẽ scriptura de cibo multiplici, vtpote de cibo seu pane beatorum regnantium, qui est ipsa diuinitas vel eius fruitio, qua dulcissimè atque firmissimè sustentantur comprehẽsores. Vnde in Luca loquitur Christus discipulis, Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mensam meã in regno. Et alibi scriptum est, Beatus qui manducabit panẽ in regno dei. Secundò, de cibo sacramentali: iuxta illud, Caro mea vere est cibus. Tertiò, de cibo internæ compunctionis, vt est illud, Fuerunt mihi lachrymæ meę panes die ac nocte. Itẽq;, Cibabis nos pane lachrymarum. Quarto, de pane bonæ ac meritoriæ operationis, vt habetur in Ecclesiastico, Ante obitum tuum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibos. Quintò, de pane corporalis refectionis. Deinde ostendit Christus per simile, q̃ iam adfuit tẽpus prædictæ operationis, videlicet conuersionis hominũ. *Nonne vos dicitis quatuor menses* lunares, quibus vtuntur Iudæi in computando *Sunt* i. restant, *Et messis venit*, i. antequam corporalis vsualisq; messis seu frugum collectio impleatur. *Ecce dico vobis, leuate oculos vestros, & videte regiones, quia iam albæ sunt ad messem* si adhuc quatuor menses restabant ad messem palam, quòd verba ista non possint de corporali messe intelligi. Est igitur sensus, Leuate oculos vestros mentales, id est, ad cõsideranda erigite & videte regiones. i. habitatores terræ interiori visu aspicite, quia iam albæ sunt ad messem, id est, tempus est, vt cõgregentur in horreum meum, & perducantur ad fidem. Nũc enim venit tẽpus miserationis & gratiæ: potest autem specialiter referri ad Samaritanos Christo propinquantes, qui dispositi erant ad fidei receptionem quasi dicat Saluator, Istos Samaritanos coniunctosq; peccatores oculo

A Iob. 17. B Lucæ. 22. Lucæ. 14. Iob. 6. Psal. 41. Psal. 79. Eccl. 14. C

D oculo cópassionis aspicite & magis curate, vt eorum conuer sioni quàm corporali comestioni intendã. Dicitur verò collectio hominũ messis, per similitudiné: quemadmodum enim in messe colliguntur fructus terræ in aream, sic electi cógregantur intra ecclesiã. Insuper aduertendũ, ꝙ scriptura loquitur de duplici messe spirituali. Vna, qua homines spiritualiter cógregantur per gratiã intra ecclesiã militanté. Vnde in
Mat. 9. Matthæo habetur, Rogate dominũ messis, vt mittat operarios in messem suã. Alia est messis, qua electi colliguntur per gloriosam resurrectionem intra ecclesiã triumphanté ac pa-
Mat. 13. triam, de qua ait Christus in Mattheo, Messores sunt angeli, messis verò cósummatio mũdi. ¶ Deinceps subditur de mercede messorum primæ messis, videlicet de præmio doctorũ
E & prædicatorum. *Et qui metit* hoc est, falce seu verbo prædicationis, homines ad fidé gratiamq; inducit *Mercedem accipit* vtpote gloriam regni cælestis, præmium essentiale quod est visio dei, atq; aureolam quę martyribus, virginibus, & doctoribus est promissa, *Et congregat fructum* hoc est, spirituales filios sua prædicatione conuersos, *In vitam æternam* quia ad eam finaliter dirigit eos. Vel congregat fructum, hoc est, meritum copiosum, pertingens in vitam æternam, quę est finis & præmium. Omnium quippe diuinarum perfectionum altissima est dei cooperatorem existere, in reductione hominum ad suum principium, finemq; vltimum, secundum Dio-
Danie. 12. nysium, de quorũ præmio scriptũ est in Daniele, Qui multos erudiunt ad iustitiam, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates: vt *Et qui seminat* i. chorus sanctorum patriarcha-
F rum, & veterum prophetarum, qui primo cœperunt verbum dei in cordibus hominum seminare, atque principia fidei tradere. In qualibet enim facultate seminat, qui dat prima principia secundum Origenem, *Simul gaudeat* (id est, cum electis & à se conuersis in cælo lætetur) *& qui metit* i. chorus Apostolorum & prædictorum, qui homines ad fidem dispositos & doctrinam patriarcharum ac prophetarũ, ad fidem catholicam & Christi gratiam suis sermonibus perduxerũt, etiam cum patriarchis in cælo exultent. *In hoc enim* (hoc est, in facto isto spiritualis messis) *est verbum verum* hoc est, verificatur, & locum habet illud commune prouerbium, quo vtebãtur Iudæi, dicendo, *Quia* (hoc est quod) *alius est qui seminat, & alius qui metit.* Hoc dicebant, de messe corporali, quando

alius seminauit, sed alius fructū collegit quod & in spirituali A
messe interdum contingit, vt dictum est. Non tamen semper fit ita, imò sicut in corporali messe sæpe idem est seminator, & messor, seu fructus perceptor, sic in messe spirituali frequẽter idem est qui seminat, inchoando cognitionem fidei Christianæ in aliquo, & qui metit perducendo eum ad pleuā conuersionem. Sic enim gloriatur Apostolus Paulus ad Romanos se prædicasse Christum, vbi ante non fuit annuntiatus, ne super alienum fundamentū fabricare videretur. Sed quantum ad Iudæos qui Mosen & prophetas receperunt, & quātū ad Samaritanos Mosen recipientes, tenet verbū Christi, quia in illis priores sancti seminauerunt. Apostoli verò messuerunt, *Ego misi vos metere* hoc est, ad fidem colligere, *Quod non laborastis*, hoc est, populum Iudæorum quem vestris prædicationibus, scripturis, & laboribus non disposuistis ad fidei receptionem. *Alii laborauerunt*, hoc est, prædicti seminatores, patriarchæ ac vates non sine labore, populum Iudæorum ad Christi receptionem præparauerunt, prænuntiando eius aduentum, docendo vnius dei cultum, & vitia populi extirpando, *Et vos in labores eorum introistis*, hoc est, populum ab illis sanctis præparatum, cultum, & doctum conuertistis, quod dictum est pro toto tempore quo Apostoli in Iudæa prædicauerunt. Non enim tot milia Iudæorum conuertissent, & spiritualiter possedissent, nisi per scripturas prophetarum ac patriarcharū dispositi fuissent ad Christianæ fidei susceptionem. Vnde & Petrus in die Penthecostes, allegando Iohelem, conuertit tria milia Iudæorum.

Rom. 5. B Acto. 2. C

¶ Postremò, quanuis prædicatio Apostolorum fuit messio, respectu prædicationis præcedentium patrum, fuit tamen semen & seminatio per comparationẽ ad fidem, & opera meritoria auditorum, & etiam quoad propriam remunerationẽ in patria: secundum quod dicit Apostolus, Qui seminat in benedictionibus, de benedictionbus metet vitam æternam. *Ex ciuitate autem illa* nomine Sichar *Multi crediderunt in eum Samaritanorum* (credentes quòd esset Christus) propter verbum mulieris testimonium perhibentis (quia dixit mihi omnia quæcunque feci) quod non potuit fieri virtute humana. *Quum uenissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt ibi maneret* in Sichar. Cupiebant enim plenius informari de fide à Christo, *Et mansit ibi duos dies.*

2. Cor. 9.

¶ Cur

D ¶ Cur Christus qui cœpit facere & docere, ibi sic mansit
Mat.10 inter Samaritanos tam diu, cum dixerit alibi. In ciuitates
Act.1. Samaritanorum ne intraueris. Dicendum, quòd Christus legislator non fuit sub lege hac generali. Cœpit autem facere & docere, ea quæ ad præcepta spectāt moralia. Itē, quod modicum est, pro nihilo reputatur. Christus verò non fuit
Mat.7. multum cum Samaritanis. *Et multo plures* ex Samaritanis
Psal.44. *crediderunt, propter sermonem eius*, tanq̃ ob causam persuaso-
Iohan.7. riam ad fidem aliquo modo inducentem. Erat enim docens sicut potestatem habens, quia diffusa est gratia in labiis eius. Propter sapientiam igitur relucentem in verbis Christi, & efficacissimam eloquentiam eius crediderunt in eum. Nunq̃
E enim sic locutus est homo, sicut hic loquebatur. *Et mulieri* Samaritanæ *dicebant, quia iam non propter tuam loquelam*, id est, testimonium oris tui *Credimus*, tanquam propter caussam solam siue præcipuam. Nihilominus, crediderunt etiam propter testimonium eius, sed non propter hoc solū aut prin-
Fides primæ veritati adhæret. cipaliter. *Ipsi enim audiuimus*, id est, audiendo verba eius sapientissima considerauimus, *Et scimus* id est, certe cognoscimus. Quamuis enim maior sit certitudo euidentiæ in sciētia quā in fide, tamē maior est certitudo adhærentiæ in fide
Gene.1. quàm in scientia. Fides quoque innititur certiori fundamento, videlicet increatæ, & incommutabili veritati. Sciētia autem naturali rationi, quæ frequenter decipitur, *Quia hic est vere Saluator mundi*, hoc est, vniuersalis redemptor totius generis humani. Nouerant enim Samaritani ex libris Mosi, hu-
F manum genus à paradiso expulsum propter originale pecca-
Lucæ.4. tum, à quo liberari indigebat per Christum. *Post duos autem*
Mat.13. *dies* quibus mansit cum Samaritanis in ciuitate Sychar, *Exiit inde* quia iam roborati erant in fide, *Et abiit in Galilæam.* Aliqui tamen dicunt, quòd diuertit à Nazareth in qua erat conceptus, nutritus, ac demoratus. Voluerunt enim eū conciues sui præcipitare, vt dicit Lucas. Vnde subiungitur, *Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet*, quasi dicat Euangelista, Ideo recessit à Nazareth, quia spreuerunt eum contribules ipsius. Alii verò affirmant oppositum, & quod ait, Nō est propheta sine honore, referunt ad tempus præteritum, quando habitatores Nazareth spreuerant eum, quoniam nondū viderāt signa eius, quæ postmodum in Hierusalem conspexerūt, sicut patebit.

¶ Porrò

¶ Porrò quod dicit, Non est propheta, &c. Marcus plenius recitat hoc modo, Non est propheta sine honore, nisi in domo sua, & in cognatione sua, & in patria sua. quod non est intelligendũ pro omni tempore & singulis compatriotis. Interdum enim propheta seu alius quicunq; excellens, à suis compatriotis cõtemnitur, & interdum ab eis honoratur, vt patet de Esaia, quem Hierosolymitæ, tempore Ezechiæ honorauerunt, tempore verò Manasses spreuerunt & occiderunt: sed hoc vniuersaliter verum est, quod conterranei, atque conciues communiter proniores sunt ad contemnendũ prophetam seu alium eminentem inter eos natum, & conuersatum, quam extranei, quod certum est oriri ex superbia atq; inuidia quoniam homines male ferunt, quòd cõpares sui eis præferantur, & concipiunt excellẽtiam illorum quasi minoratiuam propriæ dignitatis, ita quòd comparatione illorum viliores videntur, & minus reputãtur, de quo dolent, & ad detrahendum aut persequendum prouocantur. Compatriotæ quoque melius sciunt mutuã imperfectionem quã alij, & vbertim conuertunt oculum mentis ad considerandum alios, secundum id quod erant tempore pueritiæ, vel quando eos non excellebant. Sed vera charitas exigit, vt de perfectione & gratia compatriotarum, domesticorum, & vicinorum, amplius gaudeamus, eosq; imò deum in eis, puta in donis suis veneremur. *Cum ergo venisset* Iesus *in Galilaã* patriam suam *exceperunt eum*, Galilæi cum honore, cuius ratio subditur *Cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo*, videlicet multa & magna miracula quæ fecit in Hierusalem in festo paschali, vt dictum est in Iohanne. Propter quæ credidit Nicodemus & dixit, Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo, Quomodo autem Galilæi viderunt hæc signa, subiungitur. *Et ipsi enim* Galilæi *venerant ad diem festum* paschæ, quando Iesus operatus est illa. Tenebantur enim præcipue in solennitate paschali oblationem facere in templo Hierusalem. *Venit ergo Iesus iterum in Chana* (villa) *Galilææ* prouinciæ, *Vbi fecit aquam vinum*, vt dictum est secundo capite. Secundum Augustinum, & Bedam Galilæi acceperunt Iesum cum honore quodam superficiali, non ex dilectione vel fide, sed curiositate, propter signa prædicta, alij tamen aliter sentiunt.

A Marc. 6. 4. Re. 20. B Iohan. 3. C

¶ Prose-

D ¶Prosecutio huius capituli.

Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur.

ARTICVLVS XII.

E T *erat quidã Regulus, cuius filius infirmabatur* Capharnaum in hac enim ciuitate quæ fuit metropolis Galilææ, habitauit Regulus iste cum filio suo febricante. Denique, secundum Bedam Regulus iste vocatur diminutiuè quasi paruus

Beda. rex. Chrysostomus verò dicit quòd non erat paruus rex, sed

Chryso. regulus nominatur, quoniam regiæ stirpis erat: alij dicunt q vocatur regulus, quia officialis erat Cæsaris, deputatus ad custodiam vrbis Capharnaum, quos sequitur quidam, reprobans dictum Bedæ per hoc, q Romani volentes frange-

Matt.2. re superbiam Iudæorum, abstulerunt eis regiam dignitatẽ,

Mat.14. ita quod pro tunc nullus rex fuit in Iudæa. Sed istud non vi-

Marci.6. detur resolutum. Herodes enim sub quo natus est Iesus, qui occidit infãtes, rex fuit, vt dicitur in Mattheo: Similiter Herodes qui decollauit Iohannem, sub quo passus est Christus, dicitur rex apud Matthẽũ & Marcum, & tamen regnauerũt in Iudæa. Quemadmodum ergo nominati sunt reges, sic iste Regulus dici posset. Abstulerunt autem Romani regiam dignitatem à Iudæis, quantum ad hoc, quòd nullus de semine eorum regnauit, sed alienigenæ Romani quoque iusserunt,

Iohan.19. vt sine eorum consensu nullus assumeret nomen regis, propter quod infra habetur, Omnis qui se regem facit, cõtradi-

F cit Cesari. Quicquid autem horum dicatur, certum est, q regulus iste fuit excellens persona, vnus de principalioribus terræ, *Hic* (Regulus) *cum audiret quòd Iesus adueniret à Iudæa* (per Samariam) *in Galilæam*. Iam enim famosus factus

Mat.3. fuit Iesus propter miracula sua, & propter baptismũ, quo p se & per discipulos baptizauit, itemque propter Iohãnis Baptistæ testificationem, ideo fama eius precurrebat eum. Vnde in Matthæo legitur, Quia abiit opinio eius in totam Syriam, quæ vtiq; fuit grande regnum. *Abiit ad eum* in Chana Galilææ, vbi reperit Christum, *& rogabat eum, vt descenderet in Capharnaum, quæ fuit in situ bassiori quàm Chana,*

Hebr.1. *Et sanaret filium eius*, quẽ putauit non posse sanari à Christo

Psal.102. nisi corporaliter præsente. Nõdum enim agnouit Iesum es-

Mat.8. se verum deum, vbique præsentem, & quod angeli sancti, eius essent ministri, quorum ministerio potuit omnes ægros curare:

curare:quod cognouit venerabilis ille Céturio, qui dicebat A
Domine, non sum dignus vt intres sub tectũ meum, sed tãtũ dic verbo, & sanabitur puer meus, &c. *Incipiebat enim mori.* Hoc dicit Euãgelista. Primò, ad insinuandũ, cur regulus tantum festinauit ad Iesum, eumque tam obnixe deprecabatur. Secũdò, ad ostendendũ miraculi magnitudinem, quia eiusdem potentiæ est mortuum suscitare, & lætali infirmitate laborantem seu agonizantem sanare. *Dixit ergo Iesus ad eum Nisi signa* id est miracula diuinæ potẽtiæ ostẽsiua *& prodigia*, hoc est, miracula aliquid in longum & posterum indicantia, secundũ Bedam. Vel potius miracula, virtutem diuinam procul à sensu positam signãtia, *Videritis, non creditis* me esse omnipotẽtẽ filiũ dei, qui corporaliter absens, secundũ diuinitatẽ omnia impleo, & cũcta vbiq; facere queo. Occasione huius verbi Augustinus dicit, quod regulus iste accessit ad Christum, non credens sed tẽtans, volens experiri quis, aut qualis esset, & quantum posset. Gregorius verò dicit oppositum, puta quod credidit, alias filio suo non peteret sospitatem Cur ergo dicitur ei, Nisi signa videritis nõ creditis? Respondit Gregorius, quod aliquid credidit, scilicet Iesum posse ægrum sanare & aliquid nõ credidit, scilicet quòd absens posset hoc facere. ¶ Porrò secũdũ Theophilũ, regulus iste interfuit nuptiis, in quibus aquam mutauit in vinũ, ideo credit Iesum, posse agonizanti succurrere. Hoc tamen non appareret aliis probabile, quoniã nuptiæ illę pauperũ erãt, nam & vinum defuit ibi & secundum Hieronymum, Iohannes Euangelista extitit sponsus. Regulus autẽ iste potẽs valde præcipuus fuit in populo: vnde potius reor, quod illud miraculum factum in nuptiis percepit auditu, propterea cõcepit fiduciam orandi pro salute filij sui. ¶ Denique cum dicat Apostolus Iudæi signa quærũt, Iesus nunc ait, Nisi signa & prodigia videritis, nõ creditis, idcirco author scholasticæ historiæ dicit, quod regulus iste creditur fuisse de plebe & femine Iudæorum, quod alij non concedunt, *Dicit ad eum regulus, Domine, descende priusquam moriatur filius meus* imperfectio fidei reguli elucescit, non tamen in hoc quod corporalem Christi præsentiam credidit necessariam, sed etiam quia non cogitauit vel credidit, quod posset suscitare defunctum: nempe sic orat, Descende priusquã moriatur filius meus, quasi putet, quòd mortuum, etiam descendendo ad

Beda.
B
Hier.23.
Gregor.
C
Iosue.2.
Hiero.
1.Cor.1.

D do ad eum, suscitare non posset Dixit ei Iesus, *Vade, filius tuus viuit* vita naturali & conuenienti, id est, in hoc momẽto, mẽ operãte atque secundum corpus absente sanatus est. *Credidit homo sermoni quem dixit ei Iesus, & ibat* ad filium suum. iam merito regulus appellatur homo, id est, vtens ratione, ac rationabiliter agens, dum credit Christo, & voci eius obedit, eundo nõ solum gressibus corporis, sed & mẽtis profectu proficiscens, videlicet ab imperfecta fide, ad fidem perfectam, *Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei & nuntiauerunt ei dicentes, quia filius eius viueret*, id est, incolumis esset. ¶ Tribus de causis obuiauerunt serui regu-
1. Re. 18. lo. Primò, vt bonum nuntium apportando eum lætificarent quem tristissimum putauerunt: serui quippe optantes amari
E à dominis suis, libenter annuntiant læta ac prospera: sicut patet de Chusi & Achimaas, qui exercitu Dauid præualente & absolone occiso, cupiebant regi Dauid hoc nunciare. Se-
Origen. cundò vt veritatem rei domino suo intimãtes, eum ab itineris labore releuarent. Tertiò secundum Origenem, quoniam filio iam sanato putabant presentiam Christi superfluam, quem cum regulo putabant venturum *Interrogabat ergo* (regulus) *horã ab eis* (videlicet seruis sibi occurrentib⁹) *in qua melius habuerat* filius eius. Hoc quæsiuit. vt certior fieret de veritate miraculi, ne forte fili⁹ suus à casu, vel naturali causa esset sanatus. Tamen, si ante sciuit quòd filius suus lætaliter infirmabatur, scire potuit, quòd non valuit naturaliter reparari. idcirco forte horã quæsiuit vt alios præser-
F tim domesticos suos solidaret in fide *Et dixerunt ei, Quia heri hora septima reliquit* (cũ subito & perfecte) *febris* mortifera, intãtum quod postea nullum signum pristinę infirmi-
Mat. 8. tatis in ipso apparuit: sicut socrus Petri febricitãs, à Christo sanata, mox surrexit, atque ad mensam ministrauit. quod in febricitatibus sanatis naturaliter non contingit. *Cognouit ergo pater* filij iam sanati, videlicet regulus, cuius proprium nomen non explicatur. Regulus nempe est nomẽ officij vel dignitatis, non personæ, *Quia illa hora* (videlicet septima) *erat in qua dixit ei Iesus, Filius tuus viuit*. *Et credidit ipse* (Iesum esse Christum filium dei) *& domus* (.i. familia) *eius tota*, seu omnes sibi cohabitantes. Ex consideratione enim horæ, cognouerunt quòd Iesus etiam corporaliter absens, supernaturaliter operari curareque possit, & non qualiter-

qualitercunque, excellentissimo modo, vt pote solo verbo, nutu, atque imperio, quod non conuenit puræ creaturæ. A
¶ Veruntamen, non videtur quibusdam quod explicite credidit Iesum esse filium dei naturalem, deum verum, deum & hominem. Ad talem enim credulitatẽ homines tũnc nõdum tenebantur cõmuniter: sed sicut Cẽturio qui stetit sub cruce viso terræmotu & his quæ fiebãt, & quia Iesus sic clamãs Mat. 27.
expirasset, credebat Verè (inquiẽs) hic filius dei erat, sic credidit regulus iste. Credebant nanque, quòd Iesus esset sanctus homo, magnus propheta, Saluator mundi, filius dei, & hoc totũ sic erat, sed vltra non determinabãt an esset filius naturalis vel adoptiuus. Quidam præterea putáuerũt, quòd regulus iste fuit ille Centurio, cuius puerum Christus in Ca Matt. 8.
pharnum curasse describitur. Sed non est sic existimandum. Lucæ. 7.
Primò, quoniam puer Centurionis laborabat paralysi, iste B
filius febribus tabescebat. Secundò, quoniam ille fuit seruus secundum Lucam, iste filius fuit secundum Iohannem. Tertio, quoniam Centurio rogauit Iesum in Capharnaum existentem secundum Matthæum. Regulus verò rogauit eum in Chana. Quarto, quia Regulo tanquam defectuoso in fide dicitur, Nisi signa videritis non creditis. Centurionis autem fides excellentissime cõmendatur Christo dicente, Nõ inueni tantam fidem in Israel. Quintò, quia Centurio Christi maiestatem intelligens, dixit, Domine, non sum dignus vt intres sub tectũ meum, Regulus econtrario ait, Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Sextò, quia ad seruum Centurionis ire paratus fuit Saluator dicendo, Ego veniam & curabo eum, ad filium verò Reguli ire non acquieuit. Quoniam ergo filius dei venit in mundum ostendere C
nobis viam ascendendi in cœlum, per veram humilitatem, idcirco obtulit se paratum proficisci ad famulum Centurionis, ad filium verò Reguli ire non voluit. non vtique ex contemptu personæ, sed vt doceat nos, ꝙ alia sunt iudicia dei, atque alia iudicia hominum: & vt potius pensemus in hominibus naturam qua ad dei imaginem facti sunt, quàm accidentalia bona, quibus in hoc mundo præfulgent: item ne dedignemur abiectas visitare personas, & vt agnoscamus, quòd tanto quis à deo plus reputatur & sublimatur, quanto ab hominibus magis despicitur. Hinc scriptum est. Quod hominibus altum est, abominatio est ante deum, De hoc multa

D conscripta sunt in canonica Iacobi,quorum hoc vnum est, Nónne deus elegit pauperes in hoc mundo,diuites in fide? Et illud,Si personas accipitis,peccatum operamini . Verun-
Lucæ. 16. tamen secularis potestas aspernanda non est,sed honoráda,
Iacob.2. dicẽte apostolo,Non est potestas nisi à deo, & qui potestati resistit,dei ordinationi resistit.Vnde quantum ad exteriorem reuerentiam,magis honorare oportet prælatos ac principes,rectores & officiales,quàm personas priuatas ac inopes:sed quantum ad reuerentiam interiorem cęteris paribus possum⁹ plus honorare,hoc est,reputare ac beatificare abiectos,egenos & simplices, quã sublimes, quia similiores sunt
Secularis non asper nanda potestas. Christo,& eorum est regnũ cœlorum. ¶ Præterea, de moralitate huius Euãgelicæ lectionis multa dici possent,& plurima dicta sunt:nec opus est ea quæ ab aliis plenissime dicta sunt,huic loco inserere atque repetere,sed breuem tangam
E moralitatem,quæ videtur congruenter posse aptari.Itaque,
Rom.13. per Regulum designatur spiritus rationalis seu intellectus,
Mat.5. qui in regno animæ præsidet, omnesq; potentias dirigit & gubernat,qui potius dicitur Regulus quam rex,quia in ordine intellectualium essentiarum tenet infimum locum, intãtum vt naturaliter sit vnibilis corpori. Vnde , secũdũ philosophos,sicut se habet materia prima in genere entiũ , sic anima rationalis in ordine intellectualiũ substantiarum. Filius huius Reguli,est speculatiuus intuitus diuinorũ,qui est velut verbum,prolesque mentis,qui infirmatur in Capharnaum.i.in sensualitate & carne mortali multipliciter obfuscatur,impeditur,interrumpitur,deficit, languescit , quoniã
F deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. Et secundum Apostolum,inuenitur alia lex in mẽbris nostris legi mentis repugnans,intantũ actus interioris hominis propter ardorem sensualis concupiscentiæ,cęterasq; passiones quasi febricitet. Accedat ergo regulus iste humili, affectuosa,iugiq; prece ad Christũ,dei sapientiam & virtutem,vt filium suum à prædictis incommodis curet,auferendo ab ani-
Sapien. 9. ma obstacula contemplationis cœlestium,impediméta amo
Rom.7. ris feruidi diuinorum,omnemq; instabilitatem, & passionũ
1.Cor.3. inordinationem ac impetum,quatenus reuelata facie gloriã domini speculetur. Et vtique,cum intellectualitas nostra sit naturaliter tam imperfecta,obscura,atque fallibilis,indigemus continuo,clementissimoque diuinæ bonitatis succursu

quatenus

quatenus nec ad momentum delinquamur à deo & gratię e- A
ius influxu,ab illustratione diuinæ sapientiæ, ab inflāmatione ignis spiritus sancti, à conuersatione potestatis suprema: aliàs intellectus noster errabit, voluntas frigescet, memoria quoque nutabit, & pleni erimus calamitate, passionibus, distractionibus & peccatis. Qui ista intelligit ac perpendit, nequaquam gloriatur in seipso cum de seipso pręsumit, aliis se non præfert, pensantes illud Apostoli, Qui se pu Galat. 6.
tat aliquid esse cū nihil sit, ipse se seducit: & quod apud Hie Hier. 10.
remiam legitur, Scio domine quia non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Petat ergo Regulus iste seu intellectus noster, vt ipsemet CHRISTVS descendat ad sanandum filium suum, videlicet actum intellectualem: quoniam peccata auferre, gratiam dare, in volun B
tatem directè immediateque agere, solius est dei. Nec curet si sibi dicatur à Christo, nisi signa videritis nō creditis: quoniam fides quanuis sufficiens sit: tamen per experientiam diuinæ miserationis & gratiæ, per euidentiā diuinæ pręsentię, roboratur atque perficitur. Non ergo sufficiat intellectui nō stro præsentia angeli, imò nec sola diuina præsentia Christi, sed corporalem eius requirat præsentiam in sacramento: quatenus corpus & sanguinem dei propter se incarnati deuotissime amplectatur, epuletur, contineat. Dicat igitur nō ex incredulitate, sed feruida dilectione, quæ inquieta est, donec assit dilectus. Domine, descende priusquam moriatur filius meus, hoc est, antequam actus intellectiuus à sensualita- C
te vincatur, à tentationibus superetur, & antequā amorosa contemplatio diuinorum in interioribus extinguatur. Oremus itaque Christum, vt per sacramenti exhibitionem introeat spiritum nostrum, omnemque affectum superdignissi
mi sacramenti illuc diffundat. ¶ Denique, Moses non con- Exod. 33.
tentus deducatu angelico, ipsius dei personalem requirebat præsentiam, dicens, Si non tu ipse præcedes nos, ne educas nos de loco isto. In quo enim scire poterimus inuenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaueris nobiscum? Sic & Esaias clamauit, Vtinam disrumperes cœlos & descenderes.
¶ Porrò, cum Christus viderit spiritum nostrum tam fer- Esa. 64.
uenter, instanterque precantem, dicet per effectum, Vade, filius tuus viuit, hoc est, exaudita est deprecatio tua: quo facto, tota domus spiritus nostri, videlicet omnia interiora ani

D mæ,cogitationes & affectiones, credunt virtuose agendo, quoniam rationis imperio omnia subiicientur, & deo obedient. Quod autem in fine huius capituli subditur, *Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cũ venisset à Iudæa in Galilæam*, Non est intelligendum, quòd hucusque non fecit, nisi duo miracula, quia (vt dictum est) in Hierusalem multa fecit miracula, sed quòd istud fuit secundum signum quantum ad miracula facta in Galilęa. & secundũ Bedam, ideo Euangelista hoc dicit, vt ostendat, quod ea quæ supra descripsit, alij Euãgelistæ omiserunt. Et sicut Regulus solicitus fuit Christumque accessit & instanter petiit pro sui carnalis filij corporali salute, sic omnis prælatus solicitus esse Christum accedere, eumque feruenter ac iugiter deprecari debet, pro gregis sibi commissi spirituali sanitate. ¶ Præterea, multi vsque in hodiernum diem sunt qui licet habeant fidem
E informem & mortuam, non tamen credunt, loquendo de fide formata & viua, seu operatoria, nisi signa & prodigia viderint, scilicet vltionem diuinæ iustitiæ, in aliquibus impiis, vel aliquid simile.

¶ Expositio quinti capituli.

Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam.

F

ARTICVLVS XIII.

Iohan.4. Nunc rursum Euãgelista commemorat signum magnificum à Christo peractum ab aliis Euangelistis omissum, & de indiscreto zelo Iudæorum: quomodo etiam Christus occasione huius prodigij, magna & profunda ad Iudæos
Exod.34. locutus est, *Post hæc* quæ in præcedenti capitulo gesta narrantur, *Erat dies festus Iudæorum*. Non exprimitur quæ fuit ista festiuitas, sed certum est, quòd fuit vna de festiuitatibus Iudæorum præcipua: & communiter dicitur, quòd erat solennitas pentecostes, videlicet festum nouorum, quando domino offerebantur primitiæ frugum, *Et ascendit* IESVS *Hierosolymam* quæ erat altior situ Galilæa. Ideo CHRISTVS eundo illuc à Galilæa ascendit. Iuit igitur vt legẽ Mosaicam

saicam approbaret, & impleret, humilitatisque, & obedien A
tiæ exemplum nobis relinqueret, salutaribus documẽtis at- Matt. 15.
que miraculis populum Iudæorum, ad quem fuerat specialiter
missus, conuerteret. Dictum est enim, quòd Iudæi secundum
præceptum legis tenebantur in tribus præcipuis festis
coram domino apparere, hostiamque offerre, in loco diuini
cultus diuinitus prælecto, qui fuit Hierusalem à tẽpore Dauid,
vel constructionis templi. *Est autem Hierosolymis probatica*,
id est, ouinaria seu omnia, *piscina, quæ cognominatur* hebraice
Bethsaida, id est, domus ouium vel pecorum. Hæc
enim piscina prope templum fuit, in qua colligebantur aquę
pluuiales vt hostiæ templi, quæ cõmuniter erant de ouibus,
lauarentur in ea, antequam immolarentur in templo coram
domino: probatica autem dicitur à probaton græcè, quod la B
tine dicitur ouis. *Quinque porticus habens* in gyro, videlicet
quædam ædificia per quæ Nathimæi accedebant ad aquam,
causa lauandi hostias offerendas, quę etiam iacebant in por
ticibus istis, quousque essent lotæ. Circunsepta itaque fuit
piscina tam multis porticibus, vt ministri per plura loca haberent
accessum ad aquam, & loca illa sufficerent, ad continendum
hostias domino immolandas. *In his* porticibus *iacebat magna languentium*,
diuersis infirmitatibus tabescentium,
vtpote *Cæcorum*, *claudorum*, *aridorum* seu contractorum
Expectantium aquæ motum ab angelo fiendum, infirmitatis
curantium. *Angelus autem domini descendebat secundum tempus*,
id est determinatis temporibus, tamen incer- C
tis & interruptis *In piscinam, & mouebatur aqua* ab angelo
motu forti ac turbulento, ita quòd certum fuit motum illum
ab angelo factum, non à vento, vel causa naturali: &
quoniam hora angelicæ descensionis fuit incerta, ideo languidi
iacebant ibi continuo quasi semper parati, & optantes
se inuicem pręuenire in ingressu piscinæ, cuius ratio subinfertur,
Et qui prior descendebat in piscinam Post motionem aquę:
piscinã dici potest, vel ipsa aqua vel receptaculũ aquæ. *Sanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate* efficienter &
principaliter à deo, cui soli competit à qualibet inualitudine
propria virtute liberare, instrumẽtaliter verò ab angelo:
dispositiue autem ab aqua, quæ ex descensu motioneque angeli
quandã sortiebatur efficaciam ad curandum. ¶ Sed cur
dominus tantã reuerentiã, & virtutẽ contulit huic aquę? Ad-

D hoc aliqui dicunt, ꝙ propter lignum dominicæ crucis, quod in ea nataſſe, & circa paſsionem enataſſe affirmant. Alij dicunt, ꝙ ad præfigurandã virtutẽ baptiſmatis Chriſti tunc propinquantis, in quo omnis qui deſcenderit ab omni peccato purgatur. Quidam verò dicunt, ꝙ propter dignitatem legalium hoſtiarũ, quæ ibi lauabantur, & præſertim inquantum hoſtiæ illæ, immolationem Chriſti in cruce præfigurabant, per quam totũ genus humanũ redemptum eſt. Mihi videtur conuenienter dici, ꝙ deus ex ſua miſericordia, propter prædictos infirmos ac inopes fecit hanc gratiã. Myſtice, per piſcinam intelligere poſſumus fontẽ baptiſmatis, vel ſacramentum confeſsionis, in qua omnia lauantur, vel quotidianũ baptiſmum lachrymarum ſanctarum. Per deſcenſum verò angeli operationem & influentiã Chriſti, qui eſt magni conſilij angelus, & in quolibet triũ prædictorũ principaliter operatur, vimque curandi largitur, ſed figura non adæquatur figurato. Idcirco, Chriſtus agit in baptiſmo & cõfeſsione nõ ſolũ ſæpe, ſed indeſignenter quotidie: nec ſolũ curatur vnus, videlicet primus, ſed omnis quicunq; ſacramenta iſta digne ſuſceperit. *Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua*, ſpecies huius infirmitatis nõ explicatur, ſed creditur fuiſſe paralyſis, nam homo iſte iacebat in lecto, *Hunc eum vidiſſet Ieſus* oculo corporali, & compaſsionis affectu, *Et cognouiſſet quia iam multum tempus haberet*, id eſt, diu infirmatus fuiſſet: hoc enim Ieſus in ſeipſo à principio ſuæ incarnationis cognouit futurum, quod nunc vidit in præſenti *Dicit ei, Vis ſanus fieri?* Certum eſt, quòd illa quæſtio non proceſsit ex ignorantia, imò quicunque alius ſcire potuit, quòd omnes ibi iacentes & aquæ motum præſtolantes, cupiebant ſanari: ſed quærit, vt in ægro deſiderium recipiendæ curationis prouocet: ſicque dignior ſit ad beneficium ſanitatis ſumendum. Denique, ſpecialiter hunc vnum affatur & curat; quia miſerabilior fuit, & iam pro peccatis ſuis, longiſsima moleſtia fuerat caſtigatus: ideo dominus qui vulnerauit, medetur, & qui percuſsit, denuo ſanat. Scriptum eſt enim in Tobia, Cum iratus fueris, miſericordiam facies. Longanimiter ergo & patienter eſt ſuſtinẽda caſtigatio dei, imò omnis moleſtia corporis atque aduerſitas: iuxta quod ſcriptum eſt in Iudith, Non vlciſcamur nos pro his quæ patimur, ſed reputantes peccatis noſtris, hæc ipſa ſupplicia minora

Margin notes: Eſa.9. — E — F — Deut.32. — Tob.3. — Iudith.8.

nota esse flagella domini: quasi serui qui corripiuntur ad emendationem,& non ad perditionem nostram euenisse credamus. *Respondit ei languidus*, *Domine*, vocat Iesum dominum, quasi venerabilem virum, sed aliud nihil sciuit de eo, *Hominem*(seruientem seu adiuuantē)*nō habeo, vt cū turbata*, id est,ab angelo vehementer concussa & mota.*Fuerit aqua, mittat*(id est,ante alios deferat)*me in piscinā: dum enim venio ego* qui præ languore cito ire non valeo *Alius* (languidus) *ante me descēdit in aquā*.*Dicit ei Iesus*(cuius dicere est facere) *Surge,tolle grabatum tuum & ambula,& statim sanus factus est homo*,in quo ostenditur omnipotentia Christi, tam inuetera tum languorem,in instanti imperiose curantis. Virtus nempe diuina cum sit infinita,operatur in instanti, quod naturæ non conuenit,quia in transmutationibus rerum de cōtrario in contrarium agit successiue. Vnde secundum Dionysium, Natura non transit à distanti in distans,nisi per media,*Et sustulit grabatum suum & ambulauit*.Per lāguidū istum, ambulare non valentem, intelligitur piger & negligens mala cōsuetudine pressus, qui in delectatione vitiosa,& vsu peccati, quasi in grabato iacet. Huic, imò & omni peccatori dicit Christus quotidie,per admonitionem sacrę scripturæ,vis sanus fieri?Cum enim dominus ait per Ezech. Nolo mortem peccatoris,sed vt conuertatur & viuat.Et per Zacha.Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Itemque per Iohelē, Omnis quicunque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Quid aliud loquitur, nisi vis sanus fieri?tanquam dicat, Ego sum medicus animarum,fac quod in te est,acquiesce monitis meis,& sanabo te,surge à ruina peccati,tolle grabatum tuū, idest,delectationē peccati,in qua quiescis,aufer, & porta super te per cōpunctionem & satisfactionē, quatenus quātum glorificasti te, in delitiisq; fuisti, tantum imponas tibi luctū & afflictionem,exemplo prophetæ dicētis, Laboraui in gemitu meo,lauabo per singulas noctes lectum meum: & ambula regia via in diuinis præceptis,de quibus in lib. Prouer. legitur,Viæ eius pulchræ,& omnes semitæ ei⁹ pacificę.Imò viam mandatorum dei percurre,implens illud Iosue,Seruite domino corde perfecto atque verissimo,quāto enim animo promptiori ac feruentiori fecerimus opera dei, tanto amplius promeremur. *Erat autem sabbatum*,id est, quies & cessatio ab operibus seruilibus, *In die illo*, imò hæc dies fuit sabbatum,

A
B
Dionysius
Ezec. 18.
Ezech. 33.
Zacha. 1.
Iohel. 2.
C
Apoc. 8.
Psal. 6.
Prouer. 3.
Psal. 18.
Iosue. 24.

D batum,id est, dies septima ac festiua. *Dicebant ergo Iudæi illi qui sanus fuerat factus, Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.* Si Iudæi putauerunt eum lectum suum portare sine speciali dei commissione, & necessitate seu dispēsatione, excusabiles erant, tamē ad minus materialiter falsum locuti sunt, labor enim exterior ad diuinum honorem directè ordinatus, seu pertinens, licebat in sabbato, quemadmodū sacerdotes sabbatis templum ornabāt, hostias aptabant, ac immolabant. Baiulatio autem lecti ab isto sanato, fuit ad ostensionem diuinæ potentiæ & gloriam Christi, velut si quis die dominica miraculose liberatus à carcere, deferat ad ecclesiā vin
Exod. 20. cula sua ad glorificandum deum. Fuit quoq; ex dispēsatione summi dispensatoris, qui legem dedit, & ad spiritualem legis
E intelligentiam introduxit. Vnde subiungitur, Respondit eis iste sanatus, *Qui me saluum fecit* à paralysi, imò à labe peccati: quoniam Christus, cuius perfecta sunt opera, sanauit in
Deut. 32. anima quos curauit in corpore, *Ille mihi dixit, tolle grabatum tuum & ambula*, id est, ea potestate, qua me miraculose curauit, eadem authoritate mihi præcepit quod facio, *Interrogauerunt ergo eum, quis est ille homo qui dixit tibi, tolle grabatum tuū & ambula?* tanquam dicant, ostende nobis talē tam malum, & legis contemptorem, vt culpam tuam puniamus in eo. Isti qui curatorem huius paralytici, purum hominem æ-
2. Cor. 3. stimabant, homines erāt eo modo quo dicit Apostolus, Cùm sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis & secū dum hominem ambulatis? *Is autem qui sanus fuerat effectus,*
F *nesciebat quis esset*, id est, nomen & famam Christi ignorauit, nec quicquam audiuit de eo, & fortè oblitus fuit disp ositionis Christi, in vultu ac habitu, ita quòd neque per circunloquutionem & signa indicare potuit quis nam esset. Quomodo Ochozias rex Israel cognouit Heliā, audito quòd homo pilosus & zonam pelliceam circa renes habens, famulis suis obuiasset, vt legitur in lib. Regum, Iesus enim statim recessit ab homine isto, sicut subiūgitur. *Iesus autem declinauit à turba constituta in loco*, vbi paralyticum istum sanauit, vel vbi turba eum de grabati baiulatione redarguit. Declinauit autem à turba, erudiens nos, vt post perpetrationem excellentium operum, fugiamus humanum honorē, hominumq; applausum, amātes nesciri. Secundò, quia interdum ad tempus diuertendum est à calumniatoribus, & ingratis cedendum: item

item vt quietum locum quæramus ad vacandum deo. In turba enim, plurima occurrunt deuotionis ac puritatis obstacula, & fortè ad literam Christus recessit à turba, habens aliud salutare opus alibi expedire, *Postea inuenit eum Iesus in templo*, ad q̃ sanatus iste conuenit vt deo ageret gratias: sic & nos si Iesum inuenire, & ab eo inueniri optam*, intremus tẽplum eius materiale ac spirituale, visitando ecclesiã, & redeundo ad propriam mentẽ, per cõtemplationẽ & vitæ nostræ discussionem, atq; internam in omni virtute exercitationẽ, dominus enim in templo sancto suo: *Et dixit illi, Ecce sanus factus es* (mente & corpore) *iam noli peccare*, id est, propositũ habe cauẽdi omne peccatũ pro posse, *Ne deterius tibi aliquid contingat*, id est, ne maior pœna tibi in præsenti vel æterna damnatio infligatur, quoniã recidiuantes atque ingrati grauiorẽ pœnam merentur. Ex quibus elicitur, q̃ æger iste propter peccata sua incidit languorem præfatum. ¶ Quomodo autem deus diuersis de causis homines nunc flagellat, infra deo præstante dicetur, vbi de cæco nato agetur. *Abiit ille homo & nũciauit Iudæis, quia Iesus esset qui fecit eum sanum*, dicunt aliqui q̃ malitiosè hoc fecit, tanquã ingratus, & hoc videtur ex eo quòd Iudæi, eum increpabant de lecti sui portatione: & cùm se excusasset per cõmissionem sui sanatoris, Iudæi dixerunt, vbi est ille: ex quibus coniicere potuit quòd Iudæi volebant culpã retorquere in illum propter q̃ publicando Iesum, exposuit eum calumniatorũ persequutioni. Alii dicunt oppositũ, scilicet quòd simplici animo hoc egit, ne esset ingratus, & vt Christum glorificaret, & probant per hoc, q̃ Iesus sanauit istũ in mẽte sicut in corpore, ideo non fuit tam improbus: sed quicquid sit de veritate rei, istud argumentum facilè solueretur, per euãgelicã veritatem, quia vt legitur in Luca, cùm Iesus decẽ leprosos curasset, vnus duntaxat reuersus est gratias agẽs, & alii facti fuerũt ingrati, propter quod Christus dicebat, Nônne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? Non est inuentus qui rediret & daret gloriam deo, nisi hic alienigena. Nihilominus omnes illi etiam mente sanati fuerunt, sed rursus in culpam prolapsi sunt, & fortè à sacerdotibus subuersi: sic dici posset de isto, potius tamen arbitror, q̃ non malitiosè, sed bona intentione fecit quod dictũ est, putans Iudæos agnito actore miraculi meliorandos. *Propterea persequebantur Iudæi Iesum*, detrahendo & comminando,

A | Psal. 10. | Iohan. 5. | B | Hebr. 9. | C | Lucæ. 17.

D *Quia hæc faciebat in ſabbato*,ſcilicet, quòd hominem curauit & ei lectum ferre præcepit, *Ieſus autem reſpondit eis*, oſtendens ſe non eſſe legis vel ſabbati tranſgreſſorem, ſed patri æterno conformem in operando : quemadmodũ enim apud
Mat. 12. Matthæũ excuſat diſcipulos,ſabbato ſpicas euellẽtes, & cõ-
Marci.2. fricantes à tranſgreſſione ſabbati,per hoc quòd Dauid ſimi-
Lucæ. 6. le fecit,ſic nũc excuſat à trãſgreſſione ſabbati,per hoc ꝙ pa-
2.Reg.21. ter eodem modo operatur vt ipſe. P*ater meus* cæleſtis & naturalis, V*ſque modo operatur*, id eſt,à principio mundi vſque in præſens, imò & vſque in ſempiternũ indeſinenter agit in rebus,totum vniuerſum in eſſe cõſeruãdo,gubernando,corrupta reſtaurando : agit quoque animas rationales quotidie creando,impios iuſtificãdo, purgatos ab omni reatu,in cæ-
E lis beatificãdo,panem & vinũ in corpus & ſanguinem Chri-
1.Cor.11. ſtri tranſſubſtantiando, & alia ineffabilia iugiter operatur, præſertim in eccleſia triumphante, quæ ignoramus. Pauca
Eccle. 43. quippe videmus operum eius,vt dicitur in Eccle.vbi & ſcri-
Gene, 2. bitur,Multa ſunt abſcõdita maiora his: quod verò in Geneſi legitur,Requieuit deus ab omni opere,quod patrauit,intelligendum eſt quantum ad productionẽ nouarum ſpecierũ entis,Et *ego operor*, ſicut & pater, imò eadem quæ pater, quia indiuiſus ab illo in natura & opera.quemadmodũ ergo deus pater prædicta omnia operãs,etiã ſabbato nõ arguitur,quaſi ſabbati violator:ita nec ego argui debeo, qui cõtractum reſtauraui,& ad demonſtrationẽ diuinæ virtutis,eidem præce-
F pi grabatum baiulare. ¶ Ad intelligendum hæc verba ſublimia,oportet aduertere,quòd aliquid eſt cauſa alterius dupliciter.Primò,quantum ad illius inceptionẽ,& quo ad eſſe ipſius,ſed non quod ad permanentiã eius:quemadmodũ homo generãs eſt cauſa filii ſui,& artifex cauſa ædificii.Vnde ſi pater vel artifex moriatur,nihilominus filius & ędificiũ permanent atq; ſubſiſtunt.In talibus ergo cauſatum non dependet à ſua cauſa,quantũ ad permanentiã.Secundò, vnum eſt cauſa alterius,quantũ ad inceptionem & permanẽtiã eius : quemadmodum ſol eſt cauſa luminis & diei, vnde ſi ad momẽtum ſol deeſſet,dies deficeret, & hoc modo eſt deus cauſa rerũ; creaturę enim plus depẽdẽt à creatore,ꝗ aliquid creatũ à cauſa creata:propterea,ſi de⁹ relinqueret ens creatũ ſibiipſi,ſuæ omnipotentiæ manutenentiã in ictu oculi ſubtrahendo, ſeu ſuſpendendo, mox vniuerſa mundanæ machinæ fabrica in

nihil decideret, atque in seipsa annihilata deficeret, sicut ex A
nihilo in esse surrexit. Et hoc ipsum si non fallitur Albertus, scripsit, & docuit Aristoteles in epistola de principio vniuersi. Hinc quoque non solum secũdum Platonem & Proclum, sed etiam teste principe theologorum sacratissimo Dionysio, Deus est causa rerum, non solum quasi nunc causans, sed quasi incessabiliter eas producens, propter incessantem suæ conseruationis influentiam, indesinentemque illarum depẽdentiam. Hinc igitur asserit filius dei, pater meus vsque modo operatur. Non enim minoris potentiæ est creata manutenere in esse, & totum vniuersum conseruare in nihilo, quia nihil est extra vniuersum fu'ciens ipsum nisi deus, quàm eadem produxisse, atq; in nihilo collocasse. Hinc Proclus subtilissimus Platonicus, scripsit in elementatione sua theologica, Totus mundus ab intellectu substantiam habet, & si perpetuus sit, non propter hoc non procedit ab intellectu, sed & procedit semper, & cõuersus est semper, & perpetuus secundum essentiam, & insolubilis secundum ordinem. Iudæi ergo ex verbis Christi iam præinductis, intelligentes quod Iesus comparasset se deo in virtute & operatione, dixissetq; se esse naturalem filium dei, patri æqualem, putauerunt eum blasphemum, & fecerunt quod subditur. *Propterea ergo* (videlicet, quia æquauit se patri) *magis quærebant eum interficere Iudæi, quia non solum soluebat sabbatum* secundum eorum falsam opinionem. *Sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens* (id est, esse dicens) *deo* patri, Sæpe in scripturis & etiam in communi modo loquendi, sumitur facere pro dicere vel cogitare. Quoniam ergo secũdum legem grauior, grauiusque punienda fuit blasphemia, quàm transgressio sabbati, ideo Iudæi quærebant Iesum quasi blasphemum occidere. Sed quia Iudæis visum fuit, quòd Iesus derogauit honori diuino, æquando se patri æterno, idcirco Christus ostendit quòd per hoc non derogauit patri. *Respondit itaque Iesus, & dixit eis, Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam nisi quod viderit patrem facientem.* Sed ex hoc Arrius & Eunomius arguerunt, quòd filius esset ex se infirmus, & per consequens minor patre & pura creatura, & satis difficile apparet, quomodo sit verus deus atque omnipotens, quia à se non potest quicquam, sed non est impossibile ista dissoluere: vt enim ostenderet Christus se à patre esse recepisse, & habere,

Dionysius

B

C

D habere, quicquid est & habet, ita dicit, Non potest filius à se facere quicquam, quanquam dicat, à meipso nō sum, sed esse & potestatem accepi à patre. Itaque nō potest à se, id est, virtute non accepta, vt in eo est, facere quicquam, quia filius nō habet nisi virtutem acceptam, hoc est, à patre sibi communicatam. ¶ Denique, secundum Hilarium & Thomam in Sūma contra gent. quanuis filius non potest à se quicquā facere, potest tamē per se omnia facere, vtpote propria virtute, quæ cū sit vna numero in patre, & filio ac spiritu sancto, est causa quod quælibet diuina persona est causa omnium rerū principalis atque omnipotens, & nulla est instrumentalis respectu alterius. Quòd verò adiecit, nisi quod viderit patrem facientem, non est sic intelligendum, quasi alia sit visio seu

Hilarius.

E intellectualis cognitio filii, & alia patris, imò sicut in patre, & filio est vnus numero intellectus, ita & visio vna. Nihilominus pater videt filium, eiusque opera, & econtra, quoniā in vtroque est plenitudo diuinitatis, quæ omnem perfectionem & actualitatem superſimplicissime, prorsusque incōparabiliter comprehendit: Neque sic enim filius videt patrem, & opera eius, quasi aliquid aliud sit visio illa quàm filii deitas atque essentia. Quemadmodū ergo per eandem essentiā pater, filiusque subsistunt, & deus sunt, sic eadem visione filius videt patrem & opera eius pater quoq; filium & opera eius: hæc est vna interpretatio huius loci: potest autem & ita exponi, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Tanquam diceret, hoc quod filius

F videt facere patrem, hoc etiā potest ipse filius facere à se, id est, per se, propriaque (quanuis collata) virtute, alia verò nō potest facere filius: & sic CHRISTVS per verba hæc probat se non posse peccare, quod ei impofuerūt Iudæi. Si enim filius nihil potest facere, nisi quod viderit patrem facientem tunc proculdubio, sicut pater non potest peccare, ita nec filius. Postremò verba ista intelligi possent de Christo secundum assumptam naturam, secundum quam certum est, quòd non potest facere quicquam à se. Insuper, Christus testatur quod pater nō est factor principalior nec vniuersalior filio, & quod opera amborū sunt indiuisa, ita quòd pater, & filius, sunt vnus factor, creator & gubernator nō duo factores: per quod hæresim Arrianorum confundit. *Quæcunque enim ille* (videlicet pater) *fecerit* (hæc eadem opera) *& filius*, secundū natu-

naturam diuinã, *Similiter facit* id est, æque principaliter, & A
authoritatiue, non instrumentaliter & ministratiue. Per hoc
ergo quod ait, quæcunque, ostenditur, quòd operatio pa-
tris non extenditur vltra operationem filij, propterea filius
est prima & vltima causa, prout in Apocalypsi loquitur Ego
sum alpha & ω, primus & nouissimus, principiũ & finis. Vn- Apoc. 26.
de in Michæa habetur, Et tu turris gregis nebulosa, ad te ve Mich. 4.
niat potestas prima regum filiæ Hierusalem, vbi per potesta
tem primam ad literam intelligitur Christus, qui teste apo-
stolo est virtus & sapientia patris, portãs omnia verbo vir-
tutis suæ, Hoc quoque in Prouer. manifestè ostenditur, vbi 1. Cor 1.
sapientia de deo effatur. Quando præparabat cælos aderam Prou. 8.
quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cũcta
componẽs. Per hoc autem quod ait hæc decet, quòd eadem B
numero sunt opera patris & filij. Cũq; natura sit operatio-
nis principiũ, sequitur quòd patris, & filij sit vna natura, vna
vtiq; numero, nõ genere, vel specie, quia diuina natura mul-
tiplicari non potest. Per hoc verò quod subditur, *Similiter fa
cit*, patet quòd pater operatur per verbum seu filium, non
sicut artifex per ministrum vel instrumẽtum, sed sicut ami-
cus per amicum, rex per regẽ, iudex per iudicem, non subal-
ternatum, sed comparem. *Pater enim diligit filium* hoc supra
scriptum atque expositum est, & nunc addi potest, quòd dile
ctio non est principium emanationis filij à patre, quia non
procedit à patre per voluntatem, aut liberè libertate cõtin-
gentiæ vel ad vtrumlibet, sed naturali emanatione. Nihilo-
minus pater diligit filium, verè, & intensiuè, infinitè, sumen- Iohan. 3.
do dilectionem absolutè, ita quòd habet se quasi cõcomitã- C
ter ad emanationem. ¶ Deniq; multæ sunt rationes dile-
ctionis, quæ maximè superexcelenter inueniuntur inter pa-
trem & filium, imò inter tres supersublimes, æternas, in-
creatas personas, hoc est, ipsa trinitate, vna superessentiali
simplicissima deitate. Interdum enim dicimus, quòd agnitio
est causa dilectionis, videlicet vt via ad dilectionem. Inter-
dum quòd bonum est causa dilectionis tanquam obiectum:
interdũ verò similitudo appellatur causa amoris, sed & com
municatio est causa amoris, sæpeque dicimus, quòd nihil sic
accendat amorem, quomodo si quis sciat se amari ab alio.
Cũ ergo pater & filius se inuicem perfectissime comprehẽ-
dant, & filius patri omnino simillimus sit, vterq; quoq; infi-
nitæ

D nitæ bonitatis & sanctitatis existat, paterq; dederit filio totum quod suum est, puta diuinam essentiam quam transfundit in eum, & filius tantum bonum à patre susceperit, pater etiam sciat se amari à filio immenso amore & ecôtra. Hinc côstat, quòd in diuinis personis sit quomodo libet, omniformiterq; plenissima ratio mutuæ dilectionis, quæ cum sit infiniti ardoris, & rei summæ præsentis, perfectissime quoque coniunctæ, palam quod dilectio trium personarum ad inuicem sit veræ immensæ dulcedinis, infinitæq; pacis & dulce sanctum, ac deiforme est, Hoc nunc fideliter contêplari, syn-

1.Pet.2. cere aspicere, atque in contemplatione tam alta cordialiter

Mat.5. affici, diuinæ beatitudini côgratulari, à sensibus rapi, in diui

E tias gloriæ absorberi. Beat⁹ qui sic gustat q̃ dulcis & fœlix est deus: beati mûdo corde, studiosi & affectuosi in obsequio dei feruêtes aq; soliciti quomodo creatorem suum honorêt eumque ab aliis honorari conspiciant. Maledictus verò qui

Hier.48. facit opus dei negligenter, qui intimorate ambulat coram al

Mich.6. tissimo. *Et omnia demonstrat ei quæ ipse fecit*. i. deus pater dat filio notitiam omnium operum suorum, generâdo enim filium, dat ei diuinam essentiam, & per consequens æternã & infinitam sapientiam omnium intuitiuam: sic ergo pater demonstrat filio, nô quasi ignoranti aut præexistenti, & demum instructo, sed quasi totum suum esse, posse ac nosse à patre suscipienti. Quicquid enim patris est, communicatum est

F filio, & respôdet in eo sicut in naturali & plena imagine patris. Et quoniam filius propter nos instruendos ac redimen-

Iohan.1. dos homo factus fuit, & inter homines socialiter vixit, idcir

Baruc.3. co altitudinê sapientiæ suæ aptauit, & proportionauit capacitati intelligentiæ nostræ, loquendo nobis de rebus incomprehêsibilibus ac diuinis humano modo, quatenus sic ea aliqualiter caperemus. Vnde de æternis loquitur nobis per verba temporalia, secundum omnes differentias temporis, quia & ipsa æternitas comprehendit ac continet omne tempus, sicque loquendo nunc subditur. *Et maiora his demonstrabit ei opera* id est, mirabilia, excellentiora signis quæ hucusque in Hierusalem feci: nã illuminatio cæci nati, & suscitatio La-

Iohan.9. zari, maior fuit quàm curatio paralytici. Conuenientius ta-

Ioh.1. mê opera ista maiora intelligûtur spiritualia miracula Christi in conuersione hominum facta, secundum quod maius dicitur impium iustificare, quam mundum creare, Christus enim

nim quosdam omnino mirabiliter conuertit, & sibi attraxit, A
sed & miracula facta in passione, in resurrectione, ascétione, & spiritus sancti missione, magna nimis fuerunt. Itaque per hoc quòd ait, demõstrabit, non datur intelligi, quò filius secundum diuinam naturã, aliquid accipiat in futuro, imò nec secundum humanam naturam hoc ei proprie competebat, præsertim cum anima Christi, à suo cõditionis exordio, plena fuerit sapientia virtute, & gratia: sed loquitur sic propter duo. Primò, quia (vt dictũ est) æterna emanatio verbi seu receptio filij à patre, omne tempus includit. Secũdò, quoniam in scripturis dicitur aliquid fieri, cum aliis innotescit: quoniam ergo postea innotuerunt Iudæis maiora opera Christi, quàm hucusque, propterea dixit filius, quòd pater de- B
mõstraturus esset sibi opera præclariora: vt sit sensus, Maiora his demõstrabit, id est, sed ei demõstrasse ostendet opera quando videlicet talia fient, *Vt vos miremini* si admiratio accipiatur secundum se, sistendo in ea, tunc nõ finis huiusce modi demonstrationis miraculorumque Christi, sed assecuta est opera Christi: sicque, vt ponitur concomitanter, non 2.The.2.
causaliter, iuxta quem sensum dicit Apostolus, Mittet illis Psal.50.
deus spiritum erroris vt credant mendacio. Et Psal. Tibi soli peccaui & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis. Si autem sumatur miratio, prout inducit ad fidem, videlicet vt est via ad conuersionem, sic potest dici finis mirabilium operum Christi, sic tamen vt ista miratio cõuersionem mirantis includat. Ad hoc quippe fecit Christus miracula, vt Iudæi videndo, admirãdoq; crederent. ¶ Aduertẽ- C
dum quoque quòd licet ea quæ dicta sunt ab illo loco, pater diligit filium, accipi possint de filio etiam secundum humanitatem assumptam, secundũ quem pater notificauit seu demonstrauit filio omnia opera sua: quoniã quicquid deus cognoscit, scientia visionis, videlicet omnia quæ vnquam fuerunt, sunt vel erunt, cognoscit & anima Christi, illud tamen quæcunq; ille fecerit, scilicet pater, hæc & filius similiter facit, nõ conuenit Christo, nisi vt vero deo, imò per illud verbum apertè confunditur hæresis Arrij dicentis, quòd filius sit pura creatura, sic enim pater fecisset filium: si ergo quæcũque facit pater, facit & filius, sequitur ꝙ filius fecisset seipsum, loquendo semper de filio secundum naturam suam superiorem.

¶ Prose-

D ¶ Prosecutio Cap. huius ab eo loco quo dicitur, *Sicut pater suscitat mortuos & viuificat.*

ARTICVLVS. XIIII.

D Ixit iam Christus paulo ante, quia quæcunque facit pater, facit similiter filius, & quod maiora pater opera demonstraret filio, quàm hucusque fecit filius coram Iudæis. Nunc Christus declarat hoc quasi exemplificando. *Sicut enim pater suscitat mortuos* morte naturę, & morte culpæ, hoc est, mortuos corporaliter per discessum animę, & mortuos spiritualiter per amissionem charitatis & gratiæ, *Et viuificat* eos. Mortuos namque corporaliter suscitat atque viuificat pater, animam corpori reuniendo, vt totum compositum habeat vitam naturæ, sicut & ante mortē habebat. Vnde in libro Regum inducitur, Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Deus enim habet imperium vitæ & mortis. Mortuos verò spiritualiter, de quibus ait Saluator apud Matthæum, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, Suscitat, itemque viuificat pater culpā delendo, & gratiam restituendo, prout ad Ephesios Apostolus dicit, Quū essemus mortui peccatis, cōuiuificauit nos Christo. *Sic & filius, quos vult viuificat* non vtique alios, aut pauciores quā pater, sed eosdem: & æquè multos: quoniā operatio patris & filij ad extra est penitus indiuisa. Et idem dicendū est de spiritu sancto, de quo fatur Apostolus, Hec omnia operatur vnus atque idē spiritus, diuidēs singulis prout vult. Vnde de filio nunc dicitur, quos vult viuificat, ad insinuandum, quòd filius agit sponte, imperialiter & propria authoritate, tanquam verus deus. Secundū quod dicit Apostolus, Omnia operatur secundum propositum voluntatis suæ. Quod autē filius spiritualiter suscitet, claret ex verbo Apostoli, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Sed cū de patre dictū est, sicut pater suscitat mortuos & viuificat, quare de filio nō subdit, sic & filius quos vult viuificat? nisi quia suscitatio in viuificatione includitur. *Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio*, quomodo verum est hoc: sic enim indiuisa sunt opera patris ac filij, quencunque iudicat filius, iudicat pater. Iterum quomodo pater nō iudicat, sed filius, cum infra filius dicat, Ego non

Marginalia: E; 1. Re. 2.; Matt. 8.; Ephes. 2.; 1. Cor. 12.; F; Ephes. 1.; Ephes. 5.; Iohan. 8.; Iob. 34.

non iudico quẽquam, est qui quærat & iudicet, scilicet pater A
& si pater non iudicat quenquam. quomodo verũ est istud
Iob? Absit à deo impietas, & ab oĩpotẽte iniquitas: opus e-
nim hominis reddet ei, & iuxta vias singulorũ restituet. De- Iob.28.
nique quod conuenit deo absolute, secundum naturam diui- &.35.
nitatis, cõuenit cuilibet diuinæ personæ: iudicare autem ho Hier.35.
mines vniuersos conuenit deo, secundum quod deus, videli-
cet secundum propriam naturam, aliter vane cõstituisset fi-
lios hominum. quod pro inconuenienti habet Psalmista, &
contrariatur his quæ in lib. Iob cõtinentur, videlicet vniuer
sorum finem ipse cõsiderat. Rursusque omnipotens causas
singulorum intuebitur. Hinc quoque per Hieremiam asseri-
tur, Domine deus fortissime, magnus consilio & incõprehẽ-
sibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes filios B
Adã, vt reddas vnicuique secundũ vias suas; & secundũ fru-
ctum adinuentionum suarum. Verùm omnia ista atque simi-
lia, vna solutione soluuntur & cõcordantur. ¶ Oportet er-
go aduertere, quòd in iudicio quatuor considerãtur. Primo,
authoritas iudicandi, seu iudiciaria potestas. Secundò, ipsa
discretio boni à malo, videlicet interior approbatio boni, at
que interior detestatio mali, quantum ad hæc duo iudicium
conuenit toti trinitati, singulisq; personis. Tertiò, ipsa pro-
latio sententiæ sensibilis atque exterior: & quòad hoc pater
non iudicat quenquam, sed solus filius secundum naturã as-
sumptam, imò hoc modo deus trinitas iudicabit authoritati-
ue, per Christum hominem executiue iuxta illud Actuum,
Deus statuit diem in quo iudicaturus est orbẽ terrę in ęqui C
tate, in viro quem statuit. Tunc enim manifeste veniet deus
noster, & non silebit, quando in die iudicij videbũt in quem Acto.17.
transfixerunt. Quartò, consideratur in iudicio ipsa retribu- Psal.49.
tio pœnę vel gloriæ: & sic quoque soli deo principaliter se- Iohan.19.
cundum diuinam naturam iudiciũ conuenit præsertim quã- Apoc.1.
tum ad gloriæ collationem. Porrò, quod filius ait, Ego nõ iu
dico quenquam, intelligendum est de iudicio retributionis,
quantum ad primum Christi aduentum, in quo non venit iu
dicare, sed iudicari: sic ergo, pater non iudicat quenquam, id
est, non profert iudicialem sententiam modo prætacto, sed
omne iudicium, id est, vniuersalem executionem iudicij de-
dit filio secundum naturam quam induit, sicut infra plenius
ostendetur, vnde habetur in Psalmo, Deus iudicium tuũ re- Psal.17.

D gi da: & iuxta Apoſtolum, Omnes nos ſtare oportet ante tri
2.Cor.12. bunal Chriſti. Hunc autem honorē pater impendit filio incarnato. *Vt omnes* (intellectuales creaturæ) *honorificent filium* exhibēdo ei cultum & adorationem latriæ ſoli deo debitam *Sicut honorificant patrem* impendendo ei latriæ cultum: ſed & honoratio iſta non conuenit filio ſecundum illam naturam, qua conuenit ei prædicta executio iudicij, ſed ſecundum naturam qua conſubſtantialis & coæqualis eſt patri, Nihilominus, pater dedit filio ſecundū naturam aſſumptam hoc iudiciū, vt per hoc innoteſcat omnibus, quòd homo ille eſt verus deus, ſicque honorificetur ſicut & pater. Vnde verbum
Philip.2. iſtud conſonat dicto apoſtoli ad Phil. loquens de filio ſecū
E dum naturā humanā. Humiliauit ſemetipſum, factus eſt obediēs vſque ad mortem, propter quod, & deus exaltauit illum vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtiū, terreſtriū & infernorum. ¶ Quæritur ſi pater non iudicat quenquam
Iob.34. ſed omne iudicium dedit filio, quomodo verū eſt illud Iob, Quem poſuit alium ſuper terram, aut quem conſtituit ſuper orbem, quem fabricatus eſt? Et reſpondendum, quòd pater non ſic conſtituit Chriſtum iudicem, ac principem mundi, quaſi ipſe deſierit habere prouidentiam rerum, ſed pater, ſeu deus trinitas eſt principalis prouiſor, iudex & rex vniuerſi. Chriſtus verò ſecundum quod homo prælatus eſt omni crea
F turæ quaſi miniſter dei, & executor. *Qui non honorificat filiū* per latriæ cultum Eſt autem latria virtus, quæ deo cultū & cæremoniam affert, *Nō honorificat patrem qui miſit illum*. Cū vtriuſque ſit vna maieſtas, & tanta dilectio, concordia, atque
1.Iohā.5. iuſtitiæ ac ſanctitatis conformitas, vel potius vnitas & identitas, quòd qui vnum offendit, offendit & alium, præſertim quum ſit amborum vna voluntas. Præterea qui non credit filium, mendacem facit patrem, & ſpiritui gratiæ ingerit contumeliam, quia non credit in teſtimonium quod teſtificati ſunt pater & ſpiritus ſanctus de Chriſto in baptiſmo & tráſfiguratione in diuerſis miraculis, & diſtributionibus gratiarum, in ſcripturis vtriuſq; teſtamenti, & in omni ſanctitate &
Matt.3. excellentia Chriſti. Honorificandus eſt ergo filius, interio-
Lucæ.3. ri, exteriorique latriæ cultu, videlicet reuerētia cordiali, o-
Matt.36. ratione, & laude, præceptorumq; obſeruatione. Omnes itaque qui patrem filio aſſeruerunt maiorem, non honorifica-
Marci.9.
Lucæ.9. uerunt patrem, cuius filio dilecto ac vnico derogauerūt, cuius

ius contumelia redundat in patrem:præsertim cum hoc maximè ad commendationem bonitatis,potestatis,& sapientię dei pertineat,quòd filium sibi prorsus æqualem producere & voluit,& nouit,& potuit,quanuis(vt dixi) voluntas non præcessit generationem verbi:quasi origo ipsius,sed potius concomitanter se habet ad eam.Imò spiritus sanctus qui est amor,& emanatio voluntatis, non sic procedit à voluntate quasi libere ad vtrumlibet effluat atque spiretur Sic enim non posset procedere,haberetque esse contingens:sed procedit per modum naturalis emanationis,secundum quòd voluntas patris,ac filij,est quædam natura. Deinde filius dei ostendit quomodo spiritualis viuificatio fiat. *Amen amen dico vobis,quia qui verbum meum audit*, non auribus corporis tantum,sed etiam cordis, de quibus dicitur alibi, Qui habet aures audiendi,audiat.Itaque qui verbum meum audit, id est,sermonibus meis consentit. *Et credidit ei qui misit me*, id est,patri cœlesti,recipiendo testimonium quod ipse perhibet mihi,vel credendo ei fide formata,hoc est,credēdo in ipsum, H*abet vitam æternam* iam in spe, & in merito, atque in dispositione propinqua,& cito sortiturus,ac possessurus est eam in re,in mercede,in actu.Hoc enim modo viatores dicuntur beati,quanuis variis persequutionibus,concutiantur,prout scriptum est in Matthæo,Beati pauperes spiritu, beati qui lugent,beati qui persequutionem patiuntur, propter iustitiam.*Et in iudicium non venit*,id est, iudicium damnationis non incurret,de quo fatetur Apostolus ad Corinthios,Si nosipsos diiudicaremus,nō vtique iudicaremur.Omnes tamen iudicabimur iudicio retributionis.*sed transeat à morte* corporali quam omnes quasi debitū soluunt propter originale peccatum.In *uitam* gloriæ sempiternæ, cum fuerit liber ab omni reatu, de qua dicit Aposto. Vita vestra abscondita est cum Christo in deo.Talis etiā in præsenti transit per cordis salutarē immutationem,à morte culpę ad vitā virtutis & gratiæ.Nam & prudentia carnis mors est. Et si secundum carnem vixerimus,moriemur. Qui ergo carnem prudentiam deserit,& verā sapientiam recipit,transit à morte in vitam.*Amen amen dico vobis,quia venit hora,& nunc est*, vtpote tempus gratiæ,de quo dicit Apostolus,Cum venerit plenitudo temporis.Et Petrus in Actis,Omnes(inquit)prophetæ annunciauerunt dies istos,*Quando mortui* id est,pec-

A B C

Mat.13. Mat.5. 1.Cor.11. Coloss. 3. Rom.8. Galat.4. Acto.3. 1.Tim.5.

D catores vita gratiæ destituti, de qua morte Paulus testatur, Vidua quæ in delitiis viuit, viuens mortua est, *Audient* exteriori & interiori auditu *Vocem eius* id est, prædicationem filij dei. Multi enim Iudæorum per verba Christi correcti atque cõuersi fuerunt, præsertim post eius passionem & ascensionem. Quotidie quoque mortui seu iniusti audiẽdo verbũ Christi ab eius vicariis ac ministris, spiritualiter reuiuiscunt

Matt. 24. sicut subiungitur *Et qui audierint* (verbum Christi modo iam dicto) *viuent*, vita gratiæ, in via & vita gloriæ, in patria, dũmodo perseuerent vsque in finem, quoniã sola perseuerantia coronatur, ¶ Et hoc sciendum, quòd nemo audit salubriter verbum dei, nisi Christus per inspirationem spiritus sancti cor eius tetigerit, & erudierit mentem eius, fundendo radium sapientiæ in intellectum ipsius, propter quod in Esaia

E Esa. 50. scribitur, Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiã quasi magistrum. Deus deus aperuit mihi aurem, ego autem nõ

Lucæ. 17. contradico. Secundò, exponi potest hic locus de particulari

Luc. 8. corporum resurrectione, secundum quam Christus suscitauit filium viduæ, filiam archisynagogi, & Lazarum.

¶ Sed quæstio est, quomodo corporaliter mortui dicãtur audire vocem filij dei? quod enim non viuit, nõ vtique audit. Et respondendum, quòd dicuntur audire vocem Christi metaphorice, quoniam ad imperium Christi sic corpus extinctum & anima separata, quasi obediendo reassociantur, & cõ

F ponuntur, sicut obediunt qui realiter imperantis eloquium audiunt, & tanquam iussionem Christi vere audissent. Sic

Mat. 14. quippe dicimus, quòd mare cognouit Christum, quando sub

Marc. 6. pedibus eius mansit indiuisum. Sic quoque ait Psalmista, Ma

Psal. 113. re vidit & fugit, & sol cognouit occasum suũ. Insuper decla-

Psal. 103. ratur, quòd Christus ad vtranque hanc viuificationem idoneus sit tanquam fons vitę. *Sicut enim pater habet vitam* intellectualem, non vegetatiuam, sensitiuam, vel secundum locum motiuam. *In semetipso, sic dedit* id est, generando communicauit naturali diffusione, seu originatione, non libera ad vtrumlibet, *Et filio vitam*, non solum similem, sed numero eandem, *Habere in semetipso*, pater nempe sic habet vitam in se, quod ipse est hæc vita, quæ etiam vita est in seip-

Ioan. 14. sa omnino perfecta, omnem nobilitatem, beatitudinemque viuendi cum incomprehensibili simplicitate complectens: ita quòd est vita superessentialis, fontana superiucunda, &

super-

superbeatissima, vita vere purissima, viuacissima, profusúque superplenissima, omnis vitæ fontale principium, in quo est omnium bonorum atque pulchrorum ac desiderabilium superdiues possessio. Simili modo habet filius secundum diuinam naturam vitam in semetipso, quoniam ipsa est vita hæc, suntque pater & filius vna vita, quæ diuina est essentia, prout est actus purus: pater ergo generando communicans filio diuinam essentiam, communicauit, & dedit ei vitam, & sapientiam. Cum ergo sit filius tam superexuberans fons vitæ, palam est, quod possit viuificare quoscunque voluerit. *Et potestatem dedit ei, iudiciū facere* Cum filius à patre habeat quicquid habet, cōstat quod filius etiam vt deus habet à patre iudiciariam potestatem: sed de huius potestatis datione nō est nunc sermo. Subditur enim, *Quia filius hominis est*, ergo intelligendum de potestate subauthoritatis in iudicando, videlicet de potestate exequendi iudicium prolatione sententiæ, quæ potestas data est à tota trinitate Christo homini, quia filius hominis est: quod dupliciter intelligi potest. Primo sic, quia filius hominis est, id est, merito suæ humiliationis, incarnationis, humanæ conuersationis, ac passionis. Christus enim per ista meruit sibiipsi iudiciariam potestatem in exequendo. Nec obstat, quod habuit ea ab instanti suæ incarnationis propter hypostaticam vnionem cum verbo: non enim est inconueniens aliquid alicui deberi, & conuenire ob causas diuersas, quemadmodum etiā corpori Christi debebatur, vel cōpetebat glorificatio ratione beatitudinis animæ suæ, nihilominus per suam passionem promeruit eam, & sæpe orauit pro ea. Secundo sic, quia filius hominis est, id est, propter conuenientiam quam habet ad exercendū iudicium ex parte humanitatis assumptæ. Decet enim iudicem ab omnibus iudicandis manifeste videri, vt stent coram eo, & loquantur pro se si poterint. Nulla autem diuina persona secūdum propriam naturam apta est iudicare hoc modo: non enim videri potest manifeste nisi à beatis, imò à quocunque manifeste videtur, beatus est. Quum ergo persona filij sit secundum humanam naturam à bonis, malisq; visibilis, ideo datū est ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ideo Petrus loquitur in Actis apostolorum, Ipse est qui constitutus est à deo, iudex viuorum, & mortuorum. Et Dauid ait de Christo. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas. Hoc

A B C

Exod.33. Iohan.1. 1.Ioh.4. Act.10. Psal.103. Iob.19.

D ſanctus Iob cognouit affuturum, cum dixit. Credo quòd redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum, & in carne mea videbo deum ſaluatorem meum. Videre enim in carne propria, ipſum deum, nõ videtur proprie poſſe intelligi, niſi de deo incarnato atque viſibili, præſertim cum ſanctus Iob ſubiecerit, Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt. quod de corporalibus oculis dictum videtur: quoniam Iob loquitur de vera corporum reſuſcitatione atque perfecta membrorum reparatione. Et ne Iudæi verbis iſtis præ admiratione diſcrederent, addit filius dei aliud mirabilius, quatenus mirabilia reddantur credibilia per facta mirabiliora. *Nolite mirari* (admiratione inordinata, adiectiua, incredula) *hoc* quod dixi mihi datam poteſtatem iudicandi, cum maiora acturus ſim, *Quia veniet hora*, videlicet dies iudicij, de qua alibi legitur, De die illa, & hora nemo ſcit, *In qua omnes qui in monumentis ſunt*, id eſt, omnes defuncti quantum ad corpus in ſepultura locati, quantum verò ad animam, in inferno, in lymbo purgatorio, vel in cœlo exiſtẽtes: vnde dicuntur eſſe in monumentis ratione partis per ſynecdochen, quemadmodũ Abraham dicitur ſepultus in ſpelunca duplici. Et Maria Magdalena, Tulerunt (inquit) dominum, id eſt, corpus domini de monumento, *Audient vocem eius*, id eſt, ad imperium Christi reſurgent, quemadmodum per Danielem prænunciatũ eſt, Qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt. Eſaias quoque prædixit, Viuent mortui, interfectiq; mei reſurgẽt. Iſta eſt vox Chriſti, de qua dicit Apoſtolus, Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archangeli, & in tuba deſcendet de cœlo. De qua apud Matthæum prædixit Saluator, Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. qualiter verò quãq; celeriter fiet reſuſcitatio corporum, pandit Apoſtolus, In momẽto, in ictu oculi, in nouiſsima tuba. Canet enim tuba & mortui reſurgent incorrupti. Quomodo autẽ mortui dicantur audire, iam patuit *Et procedent qui bona fecerunt* (id eſt, finaliter conſummati atque inuenti in operibus meritoriis) *in reſurrectionem vitæ* id eſt, fœlicem immutationem conſequentur. Omnes enim reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Nã immutabuntur, qui mutabũtur in melius, adipiſcentes reſurrectionem pertingentem in viam glorioſam atque cœleſtem. *Qui verò mala egerunt* id eſt, in iniquitatibus deprehenſi, & in

Marginal notes: E — Matt.24. — Gene.15. — Iohan.10. — Danie.12. — Eſa.26. — 1.The.4. — Mat.25. — F — 1.Cor.15. — Ibidem.

in vitiis mortalibus hinc sublati, qui sibi finem vltimum con- A
stituerunt in rebus caducis, adhærêtes creaturæ potius quàm
creatori, procedent. *In resurrectionem iudicii*, id est, resurre-
ctionem habebunt damnosam, ac miseram, pertingentem ad
reprobationis iudicium, de quo dixit Apostolus, Eos qui fo- 1. Cor. 5.
ris sunt deus iudicabit. In quali enim dispositione, seu affe-
ctione anima recedet à corpore, in tali æternaliter perma-
net, & secundum eam iudicatur, præmiumque æternum sor-
titur à deo: sicut angeli apostatantes inconuertibiliter ma-
nent in dispositione illa mêtali, ac vitiosa, in qua erant cum
deiicerentur à cœlo: propter quod asserit Damascenus, quod
in angelis est casus, hoc in hominibus est mors. Et Salomon Esa. 14.
in Ecclesiaste, Si ceciderit lignum ad austrum aut aquilo- Eccle. 11.
nem, in quocũq; loco ceciderit, ibi erit. Postremò per hoc quod B
ait Euangelista vel potius Christus per eum, Qui bona fece-
runt, & qui mala egerunt, &c. patet insania æstimantium,
fidem sine operibus posse saluare. Nec tamen putandũ quòd
illi duntaxat saluabuntur qui opera charitatis vel saltem in-
teriorem eius actum habuerunt: saluabuntur enim infantes
baptizati & naturaliter stolidi baptismatis fonte renati. His
verò, quæ de distinctione resurgentium dicta sunt, consonat Dan. 12.
illud Daniel. Euigilabunt alii in vitam æternam, alii in op- Iohan. 1.
probrium vt videant semper. Quoniã ergo filius dei qui fa- Mat. 28.
ctus est caro, & frater noster, aduocatus, propitiator & pro- Heb. 2.
ximus noster, habet vitam fontalem, superaffluentem & in- 1. Iohã. 2.
defectibilẽ in semetipso, accedamus semper ad eum cum ple 1. Thes. 4.
na fiducia, vt gloriose viuificet nos, & de plenitudine torrẽ- Hebr. 4.
tis suæ dulcissimæ vitæ corda nostra saltem perfundat, etsi C
nondum inebriet. ¶ Denique vox eius terribilis, quam om-
nes mortui audiẽt, qua totus tinniet mũdus, & tartarea clau
stra patebunt, iugiter insonet auribus nostræ mentis & cogi
temus quàm horrendum sit incidere in manus dei viuentis,
quàm metuendum erit illud iudicium, quàm inæstimabilis
angustia impiorum

¶ Explanatio residuæ partis huius capituli.

Non possum ego à meipso facere quicquam.

ARTICVLVS. XV.

D M Odo multa magnifica perhibuit Christus de semetipso, videlicet quòd pater non iudicat quéquam, sed fili⁹ omnes, & quòd quos vult, viuificat, omnesq; in sepulchris repositos suscitabit, ne ergo videatur inaniter loqui, vel patri derogare, vel secũdum personarũ acceptionẽ & inordinatam aliquam affectionem iudicare, refert omne bonum suum ad deum patrem, quasi ad fontem deriuantem nõ deriuatum: & dicit se omnia agere prout à patre accepit, cuius in omnibus quęrit gloriam, promouetque honorem. Itaq; ait,
Iacob.2. *Non possum ego à meipso facere quicquam*, hoc est, quòd iam isto capite paulo ante locutus est. Nõ potest filius à se facere quicq̃, & quod nunc adiecit, *Sed sicut audio, iudico*, aliud nihil est, quam ꝙ ibi subiecit, nisi quod viderit patrẽ facientẽ. E Quæ verba iam ante satis prolixe tractata sunt, & nunc breuiter perstringam. Non possum à meipso facere quicq̃, id est, nil valeo virtute non accepta, secũdum quòd est in me, quia cum sim à patre, non habeo potestatem nisi ab eo, ideo nihil possum nisi virtute communicata à patre, *Sed sicut audio, iudico*, id est, secundum sapientiam infallibilem mihi à patre per generationem æternam collatam, in iudicãdo procedo, idcirco errare non valeo: vnde subiungitur. *Et iudiciũ meum*
Psal. 10. *iustum est.* Iustus enim dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Itaque filio dei secundum naturam diuinam, idem est videre opera patris & audire à patre: per hoc enim quod pater generando transfundit in filium totam sa-F pientiam suam, filius videt patrem & opera eius. Audireque dicitur à deo patre, cum tamen totum sit ibi supersimplicissimo & superineffabili modo. Possunt quoque ista magis proprie, quamuis non magis literaliter exponi, de filio secũdum naturam assumptam: sic enim palam est, quòd non potest facere quicquid à seipso, sicut nec cæteri homines: sola equidem gratia differt humanitas Christi, ab aliis, secundum
August. quod dicit Augustinus, Tolle gratiam, quid est ille homo nisi quod tu, sicque iudicat per executionem. *Sicut audiuit*, id est, sicut per scientiam infusam interiori auditu diuinitus didicit. Ait ergo, *Iudicium meum iustum est* (quoniam do vnicuique sicut meretur) *quia nõ quæro voluntatem meam, sed volun-*
Psal.61. *tatem eius qui misit me*, Nónne iuxta præinducta, patris & filii est vna voluntas, quomodo ergo filius quærit voluntatem

tem patris, non suam? Et respondendum, quòd sicut in A
Christo est duplex natura, puta diuina & humana: sic voluntas duplex in eo consistit. Quod ergo nunc asserit de voluntate sua, intelligendum est de volũtate sua humana. Et quia humana natura constat ex intellectiuo, ac sensitiuo, seu anima rationali & parte sensitiua, propterea ponitur duplex voluntas hominis, vna superior, vtpote appetitus intellectiuus, qui proprie appellatur voluntas, & de hac intelligi potest, ꝙ filius non quærit voluntatem suam: quoniam istam voluntatem immobiliter à principio suæ creationis subiecit volũtati diuinæ. Et quoniam ordinauit eam, omnemque actum eius ad voluntatem diuinam, & eius honorem sicut ad vltimum finem. Alia est voluntas hominis inferior, quæ dicitur appetitus naturalis & sensitiuus, quo Christus abhorruit B
mortem: de qua voluntate accipi solet, quod ait in passione, Non mea volũtas fiat, sed tua, & de ista magis proprie accipi potest quod dictum est, *Non quæro voluntatem meam*, id est, aliquid priuati amoris, & ad se reflexæ affectionis, *Sed voluntatem patris*, id est, ea quæ placita ei sunt. Vnde Apostolus dicit, quòd Christus non placuit sibi, id est, in suiipsius complacentia non quieuit, secundum ꝙ homo: nec quæsiuit beneplacitũ suæ volũtatis humanæ, inquantum humanæ, sed vt deo subiectæ, & in omnibus ei conformatæ, quod non est aliud nisi quærere volũtatem dei. Imò sic & nos quærere & implere possumus propriam voluntatem, non inquãtum est nostra, & ad se conuersa, sed vt est diuina charitate & lege C
euãgelica informata. Neque enim opus est meritorium, nisi fuerit voluntariũ: & quanto opus bonum fit promptiori volũtate, tã est deo acceptius, & præmii amplioris, eo ꝙ deus respiciat affectum potius quàm effectum. *Si ergo testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum.* Infra ait Saluator, cum sibi dixissent Iudæi, Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Et si ego (inquit) testimoniũ perhibeo de meipso, testimonium meũ verum est: quomodo ergo nunc ait, si ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniũ meum non est verũ? Et nõnne ipse est veritas, quę nec fallit, nec fallitur? Secundum assumptam quoque humanitatem confirmatus fuit in bono, ita ꝙ mentiri nõ potuit, nec peccare. ¶ Denique, tempore passionis perhibuit de seipso testimoniũ coram Caipha & Pilato,

Lucæ. 22.
Rom. 15.
Iohan. 7.
Iohan. 14.

cùm

D cùm dixit, Amodo videbitis filium hominis venientē in nubibus cœli. Itemque, Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimoniū perhibeam veritati. Ad hoc quidam respondent, quòd Christus dixit interdū testimonium suum
Mat. 26. de seipso non esse verum, ad ostendendum assumptæ carnis
Iohan. 18. humanitatem: interdum verò dixit illud esse verum ad insinuandum sui cum patre æqualitatē, ita ꝙ testimonium Christi de seipso fuit verum, & nō verum. Verum quidem secundum diuinitatem, sed nondum verum secundum humanitatem. Quomodo autē hoc stare posit non video, nisi intelligatur, quòd testimonium Christi de seipso secundum humanitatem prolatum non est verum, loquendo de humanitate eius seorsum seclusa de diuinitate & gratia. Sic enim fortasse
E potuisset esse erroneū atque efficax. Facilior ergo & aptior
1. Cor. 11. videtur esse expositio Chrysostomi, sic exponentis. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniū meum nō est
Chryso. verum, secundum vestram æstimationem: quāuis secundum
Mat. 3. existentiam sit verissimum, ac sufficientissimum. *Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia verū est testimoniū quod perhibet de me.* Per hunc alium intelligi potest pater, qui in baptismo testatus est, hic est filius meus dilectus, qui etiam per miracula Christi in nomine patris facta, testimonium præstitit filio. De testimonio etenim patris scriptum est in
2. Pet. 1. epistola Petri, Accepit à deo patre honorem & gloriam, voce ad eum delapsa, à magnifica gloria, Hic est filius meus di-
1. Iohan. 5. lectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Sed & spiritus
F sanctus testimonium Christo perhibuit, iuxta illud Iohannis, Spiritus enim qui testificatur, quoniam Christus est ve-
Lucæ. 1. ritas. Potest quoque per hunc alium intelligi Iohannes Ba-
Iohan. 1. ptista qui fuit verus testis Christi, secundum quòd pater eius
Iohan. 14. Zacharias plenus spiritu sancto prædixit, Tu puer prophe-
Iohan. 1. ta altissimi vocaberis, &c. de cuius testimoniis Christo exhibitis, iam multa præclara, pulcherrima atque sublimia dicta sunt, primo, tertioque capitulo. *Vos misistis ad Iohannem Baptistam* sacerdotes & leuitas, vt interrogarent an esset Christus, *Et testimonium perhibuit veritati*, videlicet mihi, qui sum via, veritas & vita, dicens, Non sum ego Christus, & medius vestrum stetit, cuius ego non sum dignus vt soluam corrigiam calciamenti eius, vt dictum est. Vel testimonium perhibuit veritati, id est, ei quod verum fuit, vel veri-

tati propositionali, videlicet se esse vocẽ clamantis in deser- A
to, & Christi præconem, me verò esse Christum, in spiritu sancto baptizantem. *Ego autem ab homine testimonium non accipio*, id est, testimonium humanum non requiro, quasi indigens illo, vel vt ex hoc mihi aliquid accrescat, maiorisque authoritatis existam quantum ad me, sicut homo indiget testimonio dei. *Sed hæc dico* (videlicet, quòd deus pater & Iohannes mihi testimonium præbuerunt) *vt vos salui sitis*, credendo in me, per testificationem illorum, nõ enim ob suam indigẽtiam, vel profectum, sed propter nostram salutem voluit CHRISTVS testes habere, vt sic crederemus in eum.

¶ Insuper Christus ostendit, quòd testimonium Iohannis fuit idoneum, propter ipsius magnam perfectionem. *Ille erat* (per similitudinem quandam) *lucerna ardens & lucens*, B
primo enim fuit similis lucernæ, quoniam sicut lucerna non est essentialiter lux, nec lucet per se, sed per lumen constitutum in ea: sic Iohannes non erat lux, per essentiam, nec splẽdebat ex se, sed ex participatione lucis diuinæ, videlicet per gratiam Christi sibi infusam, quæ fulsit per corpus Iohannis, Iohan. 1.
in verbo & opere, sicut lumẽ lucernę fulget per cornua eius. Et sicut lucerna cũ lumine suo obfuscatur superueniente luce diei, sic Christo verbis atque miraculis radiãte cœpit obfuscari Iohannes, secundum quòd ipse prædixit, Illum oportet crescere, me autem minui. Iohan. 3.
Fuit quoque Iohãnes lucerna ardens igne diuini amoris, ex quo congratulatus est excellentiæ CHRISTI, sicut ait, Amicus sponsi qui stat & audit eum gaudio gaudet propter vocem sponsi. C
Arsit etiã Iohannis zelo iustitiæ, quo increpauit Herodem, & flamma Ibidem.
dilectionis proximorum, habuitque verba vehemẽter ignita, dicendo, Genimina viperarum, quis ostendet vobis fugere à ventura ira, facite ergo dignos fructus pœnitentiæ. Marc. 14. Marc. 6. Lucæ. 3.
Fuit insuper lucens radiis sapientiæ exemplari, & optima conuersatione, prædicationeque splendida: sic & quilibet niti debet ad hoc, vt sit lucerna ardens & lucens, quatenus & lumen gratiæ aptum in eo locum inueniat, & ipse in seipso diuina charitate feruescat, atque in contemplatione sapientiæ fulgeat, proximos quoque ad dei amorem, & veritatis notitiam, conetur inducere, sicque gratia animæ suæ redendet, manifestetur, ac emicet in vultus grauitate, in morum probitate, in totius corporis gressu, omnique actu. Beati qui

tales

D tales sunt, à quibus plus disto quàm oriens ab occasu. *Vos autem voluistis exultare* (spiritualiter) *ad horam* (id est, ad tempus modicum) *in luce eius*, id est, in perfectione & gratia, & sanctitate, & doctrina Iohannis, gaudendo de hoc, quòd habuistis tam sapiẽtem prophetam, sed non durauit exultatio illa, quia cùm cœpit increpare vitia vestra, dixistis dæmoniũ habet, noluistisque credere verbis eius quibus mihi testimoniũ
Mat. 17. reddidit: & vt multi affirmant Herodes etiam ad suggestio-
Marc. 6. nem Iudæorum clausit, ac decollauit Iohannem: vel ideo dicit Saluator, quòd Iudæi voluerũt ad horam exultare in luce Iohannis, quia parati fuerũt eum pro Christo recipere, & in principio multi eorum obedierunt Iohanni. *Ego autem habeo testimoniũ maius Iohanne*, id est, dignius testificatione Io-
E hannis facta de me, & ꝙ sit testimonium istud maius subiungitur. Opera *enim quæ dedit mihi pater vt perficiã ea*, id est, miraculosi effectus, totam potestatem naturæ excedẽtes, quos
Deut. 32. pater facit per me, & vult eos ꝑfici, id est, perfecte & excellentissimo modo fieri à me, *Ipsa opera* quæ ego facio, propria virtute, secundum quod deus, & inquantum homo facio ea virtute patris, imò totius trinitatis, cuius est vna potestas, *Testimonium perhibent de me, quia* (id est, quod) *pater me misit* videlicet ꝙ à deo veni, & recta ago & prædico. Sicut enim veritas naturalis sciẽtiæ probatur per rationis discursum, ex principiis per se notis, sic supernaturalis veritas fidei demõstratur per opera soli deo possibilia, qui cum sit veritas, nũquam facit opera talia ad confirmationem erroris: quoniã
F ergo talia multa fecit Iesus, certũ est, quòd à deo missus sit,
Iohan. 1. verusque doctor consistat. *Et qui misit me pater.* ℭ Duplex est missio filii dei, vna inuisibilis, qua pater à principio mundi misit æternam sapientiam ad mẽtes electorum, per hoc ꝙ illuminauit eas gratia suæ sapiẽtiæ increatæ, ac genitæ. Cùm enim in patre sit authoritas quoad filiũ, atq; in filio subauthoritas quantum ad patrem, cõuenit patrem mittere filium, etiam secundum diuinam naturã. Simili ratione, pater & filius mittũt spiritũ sanctum, quia in ipsis est authoritas, quoad spiritum sanctũ, & in spiritu sancto subauthoritas ad patrem & filium, quasi ad vnum principium, vnumque spiratorem ac fontem. De hac nempe spirituali ac inuisibili missio-
Sapien. 9. ne verbi, habetur in libro Sapiẽtiæ, Mitte illam de cælis san-
Galat. 4. ctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret,

laboret. Alia est missio filij dei, temporalis atq; visibilis, quę dicitur incarnatio eius. Nec dubium, quin Christus in mundo cõuersans mittebať à patre ad omnia loca & opera quęcunque accessit, aut fecit. Imò Christus secũdum quod deus misit seipsum, secundum quod homo *Ipse testimonium perhibuit de me*: hoc specialiter accipi potest de testimonio patris quo in baptismo locutus est, hic est filius meus. Nihilomin⁹, à principio mũdi perhibuit pater testimonium Christo per oracula patriarcharũ, per vaticinia prophetarum, per diuersa sacramenta & gesta figuralia. Vnde secundum Augustinũ, nulla ætas vacauit à prophetia de Christo, propter quod apud Lucam Zacharias disseruit. Exiuit cornu salutis nobis, sicut locutus est per os sanctorũ, qui à seculo sunt prophetarum eius. Videtur autem Christus ad literam loqui, de testimonio vocis paternæ præfato. Loquitur enim nunc distinctim, de triplici testimonio sibi perhibito, vt pote Iohannis & operum ac patris. *Neque vocem eius audistis vnquam.*

A Baruc. 3. Mat. 3. August. Lucæ. 1. B

¶ Quæritur quomodo saluator dicat Iudæos nũquam audisse vocẽ patris: supra enim capitulo tertio dixit ad Nicodemum, spiritus vbi vult spirat, & vocẽ eius audis, quod melius intelligitur de spiritu sancto, quàm de vento: sicut ergo Iudæi audierunt vocem spiritus sancti, sic & patris. Deniq; Iohannes ait, Ego vox clamantis in deserto, ergo audiendo Iohannem, audierunt vocem patris. Sed & Christus, est verbum & sermo patris. De quo ad Heb. dicit Apostolus, Viuus est sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Quod enim id de increato dei verbo dicatur, elucescit ex eo quod subditur, & nõ est vlla creatura inuisibilis, in cõspectu eius, omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius ad quem nobis sermo. Itaque audiendo Christũ, audierunt verbum sermonemque patris, & per consequens vocem ipsius.

Iohan. 3. Iohan. 1. Tit. 1. Hebr. 4. C

¶ Præterea sacra scriptura nonne vox dei est, dicente Apostolo, Omnis scriptura diuinitus inspirata. Iudæi ergo audiendo eloquia prophetarum, ac Moysi, audierunt vocem dei. Moyses quoq; ait in Deuteronomio, Probauimus hodie, ꝙ loquẽte deo cum homine vixerit homo, vocem eius audiuimus de medio ignis. Quidam expositores faciliter trãseuntes dicunt, quòd ideo Christus dixit istis peruersis incredulisque Iudæis, ꝙ nunquam audierunt vocem patris, quia nõ audierunt præinductum testimonium vocis paternæ, de filio in ba-

2. Tim. 3. Deute. 4.

D in baptiſmo, Hic eſt filius meus dilectus. Alij dicunt, quòd
Matt. 3. ideo Chriſtus ait, neque vocem eius vnquam audiſtis, neque
ſpeciem eius vidiſtis, vt inſinuet deum patrem eſſe omnino
incorporalem, ac inſenſibilẽ, ita ꝙ neq; audiri poteſt, neq;
videri ſenſu corporeo, cũ nõ habeat os, linguã, & cetera in-
ſtrumenta loquendi. Et quanuis per ſubiectam creaturã lo-
quatur tamen non auditur vox eius, quaſi ipſe ſit immedia-
tus propriusq; formator huiuſcemodi vocis. Sed quia ſaluator
duris, & perfidis loquebatur Iudæis, qui verba diuina tra
dita in ſcripturis non verè & ſpiritualiter intellexerũt, vide
tur ſic exponendũ neq; vocem eius, id eſt, ſcripturas ſacras,
mihi teſtimonium perhibentes à patre reuelatas, vnquã au-
diſtis auribus cordis, ſed groſſe atq; carnaliter, id eſt, ſecun-
E dum literam, quæ occidit, intellexiſtis eas. Iuxta hunc modũ
2. Cor. 3. Moyſes locutus eſt Iudæis in Deutero. Vos vidiſtis vniuer-
Deut. 29. ſa magnalia dei, & non dedit vobis dominus cor intelligẽs,
& aures quæ poſſent audire vſque in præſentem diem.
¶ Huic expoſitioni ſequentia quoque conſonant vt patebit
Neque ſpeciẽ eius vidiſtis, hoc vno modo intelligi poteſt, ꝙ
nõ viderunt deũ per ſpeciẽ. id eſt, diuinam eſſentiã, quomo-
do vident eum beati in patria. Secundò, quòd nec fide ſyncera,
puraq; mẽte cõtemplati ſunt deum: qui enim ait ſe noſſe
1. Iohã. 2. deũ, & mandata eius non cuſtodit, mẽdax eſt: quomodo er-
Gene. 32. go patres & vates veteris teſtamẽti ſpeciem dei vidiſſe ſcri-
Eſaiæ. 6. buntur? dicente patriarcha Iacob, Vidi dominum facie ad fa-
Danie. 7. ciem. Et Eſaias, Vidi (inquit) dominum ſedentẽ ſuper ſolium
F excelſum, Daniel etiam perhibet ſe vidiſſe antiquũ dierum,
& cuius capilli erant ſicut lana alba. Et reſpondendum, quòd
non viderũt deum in ſpecie propria, ſed aliena, in imagina-
tione formata, vel ab angelo in perſona dei apparẽte aſſum-
pta, vel alio modo conſimili. *Et verbum eius* (ſcilicet dei pa-
tris) *non habetis in vobis manens* quod primo accipi poteſt de
vnico filio patris de quo dictum eſt, in principio erat verbũ.
hoc iſti increduli non habuerunt manens, id eſt, fixum, ac ha
bitans in cordibus ſuis per fidem & charitatem: vnde Apo-
ſtolus aſſerit Chriſtum habitare per fidẽ in cordibus noſtris,
propter quòd dictum fuit ſuperius, Et ſui nõ receperunt. Se-
Epheſ. 1. cundò exponitur ſic, & verbũ eius non habetis in vobis ma-
Epheſi. 3. nens, hoc eſt, diuinis ſermonibus & ſcripturis non obeditis,
Iohan. 1. ſed vacui eſtis à cogitatione formata, & ſalutari memoria di
uinorum

uinorum verborum,quo contra ait Psalmista,In corde meo A
abscondi eloquia tua,vt non peccem tibi.Quemadmodũ e- Psal.118.
nim impij,quanuis subtiles dicuntur non cognoscere deum, Tit.1.
quoniam non honorant eum vt deum,sed factis negant: sic
peruersi & perfidi,quanuis in scripturis promptissimi,dicun
tur tamen non habere in se verbum dei, quoniã abutuntur.
Tertiò sic,Et verbum eius non habetis in vobis manens , id
est,internam dei inspirationem nõ percipitis, neque per re-
uelationẽ occultam,filium dei cognoscitis. Omnibus enim
expositionibus istis cõcordãt sequẽtia,*Quia quẽ misit ille*, id
est,mihi filio dei,misso à patre cœlesti. *Non creditis*. Et quia
saluator iam tetigit quòd vocem patris,id est, scripturas de
Christo loquentes,non rectè,ac spiritualiter intellexerunt,
sed superficialiter,ac ruditer nimis,idcirco subiungit,ac hor B
tatur:*Scrutamini* (id est,solerter discutite,inuestigate, aduer
tite) *scripturas* legis ac prophetarũ. ¶ Est ergo quædam scru
tatio diuinorum bona,discreta ac salutaris , non ex curiosi-
tate,præsumptione vel infidelitate quadam procedens, sed
ex auiditate agnoscendę veritatis,propter dei amorem atq;
honorem:de qua in Actibus Apostolorũ Lucas testatur, de Acto.17.
Thessalonicẽsibus loquẽs,Nobiliores ex eis susceperũt ver-
bum dei cum omni auiditate,quotidie scrutantes scripturas
si hæc se ita haberẽt.Et psalmista,Mirabilia testimonia tua, Psal.118.
ideo scrutata est ea anima mea. Alia est scrutatio curiosa &
immoderata,qua quis difficilia vltra propriam capacitatem
nititur discutere, incõprehensibilia capere,scripturas sacras C
proprio ingenio mensurare,ac iudicare:de qua Salomon fas
sus est,Scrutator maiestatis opprimetur à gloria.Et in Eccle Proue.25
siastico,Fortiora te ne scrutat᾿ fueris,*Quia vos putatis in ip-* Eccle.3.
sis,id est,in notitia scripturarum , *Vitam æternam habere*, id Esaiæ.3.
est,æternam beatitudinẽ promereri,ac adipisci:quod & ita
fuisset si eas verè & efficaciter intellexissetis.Sed quia oppo
sitũ contigit,propter Iudæorum duritiã,aptissime dixit Chri
stus,quia putatis,id est,inaniter æstimatis , defraudati nan-
q; estis spe vestra,*Et illæ* scripturæ *Sunt quæ testimonium per-*
hibẽt de me.In libro etenim Mosi & prophetarũ, non solum
prænuntiatur Christi aduẽtus,& incarnatio verbi,sed etiam
determinatur tempus aduentus,locus natiuitatis,modus cõ
uersationis,& qualitas passionis,sed & resurrectio,& ascen-
sio Christi illic prænuntiatur,De eius enim aduentu,cecinit
Esaias,

D Esais, Puer natus est nobis,& filius datus est nobis. De tem
Esaiæ.9. pore verò aduētus Christi, locutus est Iacob in Genesi, Nō
Gene.49. auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est.
Danie.9. Et Daniel, Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ. videlicet,
hebdomadæ annorum lunarium, sunt super populum tuum,
Baruch.3. vt deleatur iniquitas, & impleatur visio & prophetia,& vn-
Hiere.14. gatur sanctus sanctorum. Modus quoque aduentus istius, vi-
Zacha.9. delicet quòd Christus venit, & conuersatus est cū homini-
Psal.87. bus in maxima paupertate & humilitate, descriptus fuit per
Michæ.5. Hieremiā, Quare quasi colonus vēturus es in terra,& quasi
Esaiæ.7. viator declinans ad manendū? Et per Zachariam, Ecce rex
Esaiæ 53. tuus venit tibi māsuetus, ipse pauper. Itemq; Psalmista, Pau
E per sum ego,& in laboribus à iuuētute mea. Præterea, de lo
Psal.71. co natiuitatis per Michæā, Et tu Bethleem Effrata, ex te mi
Danie.9. hi egredietur, qui sit dominator in Israel. Modum quoq; cō-
ceptionis Esaias deprompsit, Ecce virgo concipiet & pariet
filium. Rursúsque, Ascendet (inquit) quasi virgultum coram
eo & quasi radix de terra sitienti, id est, quod prophetauit
Psalmi. Descēdet sicut pluuia in vellus,& sicut stillicidia stil
Esaiæ.53. lantia super terram. De passione verò & tempore passionis
Roma.1. Daniel dixit post hebdomadas 62. occidetur Christus. Et
Esaias, Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attri-
tus est propter scelera nostra,& sicut ouis ad occisionē du-
F cetur. Et summatim stringendo, vix aliquid in Euāgelio cō-
Psal.33. tinetur, quod nō in veteri testamento inueniatur predictū.
Propter quod ait Apostolus se segregatum in euangelium,
quod ante promisit deus p prophetas suos in scripturis san
ctis de filio suo. *Et non vultis venire ad me* per fidem & obe-
dientiam: secundum quod Psalmista hortatur, Accedite ad
eum & illuminamini: proprie ergo volūtatis obstinatio est
causa perfidiæ Iudæorum. *Vt vitam* (spiritualem) *habeatis*
Deute.6. in præsenti per gratiam,& in futuro per gloriam. Et quia
Matt.4. Christus iam multa de propria excellentia retulit, ne Iudæi
eum de iactantia increparent, subintulit, *Claritatem ab ho-
minibus non accipio*, id est, humanam gloriam & laudem
non requiro. Sed nónne Christus præcipit sibi à nobis serui-
ri? nónne iubet se adorari, omnibúsque præferri? quomodo
ergo non quærit claritatem ab homine? Et respondendum,
quia secundum quod homo nō quæsiuit, nec quærit ista pro-
pter se, vel ex priuato amore, sed vt deus exigit ista, tanquā
crea-

creator & princeps altissimus. Imò, vt homo vult honorari A
non ex vanitate, sed zelo iustitiæ, secundum ordinationem
voluntatis diuinæ: sicut etiam iustus prælatus quanuis humi
lis vult zelo iustitiæ propter honorem dei cuius vices gerit
vt debita sibi à subditis reuerẽtia impendatur. Omnis autem
rationalis creatura, bene disposita finaliter quærit honorare
deum per laudem, & obediẽtiã, ex syncero amore, & hono-
rari a deo, per vnionem cum ipso & collocationẽ in suo cœ
lesti palatio. Si ergo Christus qui habet in vestimento & in- Apoca. 19.
fœmore suo scriptum, rex regum, & dominus dominantiũ,
non accipit ab omnibus claritatem, cur nos miseri vitiis ta-
bidi, ad omne malum procliues, vanitate seducimur, quærẽ-
tes sciri, reputari, honorari, præesse? Odibilis corã deo & ho B
minibus est ista superbia. Hinc ad Hebræos ait Apostolus. Eccle. 10.
Christus proposito sibi gaudio, sustinuit crucem confusione Hebr. 12.
contempta, *Sed cognoui vos* (cognitione reprobationis) *quia* 1. The. 1.
dilectionem dei gratuitã, ac meritoriam, quæ est virtus theo-
logica & infusa, de qua dicit Apostolus, Finis præcepti est
charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non fi-
cta, *non habetis in uobis* videlicet appetitu intellectiuo, seu
voluntate, quæ est charitatis subiectum. Nihilominus, natu-
ralem dei dilectionem impij aliqui habent, non tamen dam- 1. Cor. 13.
nati. Sine dilectione autem dei gratuita, nihil est meritoriũ,
prout Paulus testatur, Si linguis angelorum loquar & homi
num, charitatem autẽ non habeam, nihil sum. Charitas est e-
nim ꝓpria vita animę, sicut in prima sua canonica docet Io- C
hannes, Qui non diligit, manet in morte: *Ego veni in nomine
patris mei*, id est, in patre meo, hoc est secũdum voluntatem
& ordinationẽ patris æterni, ad honorẽ ipsius, cuius in om 1. Iohan. 3
nibus dictis meis atque operibus beneplacitum impleo, glo
riamque requiro, *Et non accepistis me* (per fidem dilectionem,
& obedientiã) *si alius venerit* (id est, quia & cũ Antichristus 2. The. 2.
venerit) *in nomine suo*, hoc est, proprium honorem & gloriã
quærens, non missus à deo, sed seipsum inæstimabili mentis
tumore extollẽs, supra omne quod dicitur aut colitur deus
Illum accipietis credendo quòd ipse sit Messias in lege pro-
missus, in hunc enim errorem cadere meruistis, verum filiũ
dei spernendo. Itaq; quòd ait, si alius venerit, nõ dicitur du-
bitatiuè, & ꝙ addit, illum accipietis, non dicitur ad Iudæos
quos Christus tunc præsentialiter alloquebatur, qui iam diu

m occu-

D occubuerunt,nisi sub persona illorum, intelligendo cōmuniter genus Iudaici populi,ꝙ primo & maxime adherebit Antichristo,donec per Enoch & Heliam cōuertantur,& Antichristi falsitas detegatur. *Quomodo potestis vos credere* (fide formāta viua,& operatoria)*qui gloriam abinuicē accipitis*, cum affectu,& humanum fauorem,terrenū honorē, propriā laudem optatis,queritis & acceptatis. *Et gloriam quæ à solo deo est* (id est, veram atque æternam fœlicitatem) *non queritis*?virtuose viuendo Constituistis enim vobis finem in rebus caducis,& vanis,non in deo benedicto. Vidimus enim multos ambitiosos & arrogantes,fidem habere,& cōtra infideles armari:nō ergo loquitur Christus de fide informi &
E vacua,sed formata.Elucescit autē ex his,ꝙ vana gloria omne spirituale bonum impediat,& pestiferū valdeq; graue crimen cōsistat,propter quod dicit Psalmista,Quoniā deus dis-
Psal.52. sipauit ossa eorū,qui hominibus placent.i.placere desiderāt
Gala.1. confusi sunt,quoniā deus spreuit eos.Et Apostolus.Si homi
Matth. 7. nibus placerē,Christi seruus non essem. Omnis ambitiosus & animosus similis est viro stulto,qui ędificat domū suam su
Matt.11. pra arenā specialiter autē ambitiositas ista impedit Iudæos à fide Christi. Quoniā enim scripturas prophetarum solum literaliter intelligunt.putant ꝙ Christus in primo suo aduētu,omnia regna mundi eis subiiciet,sicq; temporalem principatum,terrenū honorem,humanam exaltationē sperāt,& cupiunt.Vnde in Iesum paupertatis & humilitatis magistrū omniumque temporalium cōtemptorem credere noluerūt
F & nolūt.Itaque soli deo placere,& ei duntanxat displiscere formidemus,& in solo deo sit gloriatio nostra·*Nolite putare,quia ego accusaturus sim vos apud patrem* hoc ait saluator, nō ꝙ ipse nequaquā accusabit Iudæos,cum ipse sit iudex & testis qui alibi loquitur,Qui me erubuerit, hunc filius ho-
Hire.29. minis erubescet corā patre & angelis. Vnde per Hieremiā
Lucæ 9. ait,Attende domine, & audi voces aduersariorum meorū.
Hier.18. Nunquid redditur pro bono malum,quia foderunt foueam animæ meæ? Nōnne Christus accusauit Iudæos cum dixit passione instante?Nunc autem excusationem non habēt de peccato suo,& oderūt me & patrem meum gratis.Per hoc quippe Christ⁹ eos accusat,ꝙ propriis verbis & actibus,imò & vulnerū suorū cicatricibus, quas seruauit in testimoniū contra ingratos,ostendit eos damnatione dignissimos.Sed

idcirco dicit, quòd non accusabit eos, quia nō ipse solus hoc A
faciet, propter quod subditur. *Est qui vos accusat* id est, damnatione dignos affirmat in suis scripturis. *Moses in quo speratis* hoc est, per cuius legem saluari confiditis, sine meritis Christi. Putant enim Iudæi obseruationem legis sufficere ad salutem. Multa autem sunt verba in libris Moysi, quibus probantur Iudæi damnationem mereri. Quod verò Moyses accusaturus est eos, Christus subiunxit, *Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi* Si interrogaremus Iudæos, an credant Moysi, constantissime responderent, ꝙ imò, & tamē veritas hoc loco dicit contrariū. Simili modo si interrogaremus hereticos, nō credut Christo, firmissime dicerēt, credimus, & tamen ita non est. Nūquid Arrius, Eunomius, Fontinus, Sabellius & similes eis verā in deo Trinitatem personarum negātes, crediderunt sermonibus Christi? Et tame Iudęi B
atq; heretici putāt se credere istis. ❡ Sed dicendū breuiter, ꝙ Iudæi credūt Moysi secundū eū intellectū, quo verba eius exponūt: & quoniā verba eius male intelligunt, ideo nō credunt ei secundū veritatem, sed secundū ipsorū deceptoriā opinionē, quemadmodū aliquis putat se videre colorem rubeum, cum videt albū per nigrum. Quod verò Christus ait, forsitan non dicit dubitando, sed humanam libertatem insinuando, & sobrium modū loquendi, docendo *De me enim ille scripsit.* Multa nanque scripsit Moyses de Christo, quædam verba aliorum narrando, quædam in propria persona prophetando, quædam figuraliter & occulte de mysteriis Christi, & passione eius per sacramēta, & cæremonialia legis insinuando. Primo modo, scripsit de Christo in Genesi, cū re- C
citat deum dixisse ad Abraham, In semine tuo benedicētur omnes gentes. Et quomodo Iacob dixit, Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. Itemq;, salutare tuū expectabo domine. Gene. 22.
Et in libro Numerorū & recitando vaticinia balaam. Secun Gene. 40.
do modo, scripsit de Christo in Deuteronomio, Prophetam Num. 23.
suscitabit vobis dominus, &c. Accusat quoq; Iudæos adiun- & 24.
gens, Omnis qui non audierit prophetam illum, peribit de Deut. 18.
populo suo. Tertio modo, scripsit de Christo in Exodo, at- Exod. 12.
que Leuitico, loquens de ritu agni paschalis, & cæteris sacri Leuit. 12.
ficiis, per quæ passio Christi præfigurabatur. *Si autem illius literis* id est, scripturis *non creditis* quia nec intelligitis eas veraciter, *Quomodo verbis meis credetis?* Et hoc rursus,

D vt cætera Christi eloquia, indiget sano intellectu, quia sic sonat, quasi scripta, seu testimonia Moysi essent magis credibilia atque authentica, quàm verba Christi. Est igitur sensus, Si illius literis non creditis, quem æstimatis maioris authoritatis esse quàm me, & ad quem maiorem affectum habetis, quo modo verbis meis credetis? quasi dicat, quia illi non creditis, mihi credere nõ potestis. Potest etiam absolute intelligi, vt dicat verba Moysi credibiliora quàm sua, quoniam erant minus incomprehensibilia, difficilia, & supernaturalia quàm verba Christi, quæ omnem pœnitus rationem transcendunt.

Expositio Cap. VI.

Post hæc abiit Iesus trans mare Tyberiadis.

E

ARTICVLVS XVI.

POST hæc narrat Euãgelista, grande miraculum, quo omnipotẽtia Christi magnifice noscitur demonstrata, eiusque supernaturalis doctrina efficaciter roborata, vt supernaturalis asseritio, supernaturali firmaretur argumento, *Post hac* quæ in præcedenti capitulo Iohan.5. dicta, gestaq; feruntur. *Abiit Iesus* à Hierusalem & Iudæa. Abiit autem & nauigauit, *Trans mare Galilææ* (quod est mare) *Tyberiadis*, id est mare istud dicitur mare Galilææ à prouincia in qua situm est. Dicitur etiã mare Tyberiadis, ab vrbe nomine Tyberias, quę sita est in litore huius maris. Abiit F autẽ Iesus diuersis ex causis. Primo, secundum quod hic insinuatur, cedens persecutioni Iudæorum, ne ante tempus præ Matt. 14. fixum ab eis occideretur. Secundò, cedens furori Herodis, vt Marc. 8. enim in Matthęo legitur, Iesus audita decollatione Iohãnis, fecit quæ iam refert Euangelista. Tertiò, vt discipuli sui post laborem paululum repausarent, quia vt scribitur in Marco, Erant qui ibant & redibant, & nec spatium manducandi habebant. Vnde Christus ait discipulis, Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. *Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbãt* signa, hoc est miraculosas curationes. *Quæ faciebat super his* (id est, in eis hominibus) *qui infirmabantur* hæc fuit vna ratio, ob quam sequebantur eũ: diuersi tamẽ diuersis de causis Christus corporaliter sequebãtur, quidam vt aliquid reprehensionis in verbis aut actibus eius inue-

inuenirent, quemadmodum pharisęi & scribæ inuidiosi, quidam vt instruerentur & vitam suam corrigerent, vt studiosi, ac pœnitentes. Quidam vt signa viderent, & noua audirét vt curiosi, quidam vt curarentur, quidã vt suis sanitatem acquirerét, sicut de regulo dictum est, quidam vt corporaliter alerentur. Et quoniam dominus Iesus etiam secundum corpus speciosus valde & eloquentissimus fuit, & optimæ habitudinis, verisimile est, ꝙ multi sequebantur eũ delectati specie & eloquentia eius. ¶ Deniq; secundum Matthæũ, prędicta multitudo de ciuitate secuta est Christum pedestris. Ex quo elicitur, ꝙ egeni fuerunt pro maiori parte. Et vt Marcus testatur, cum cognouissent quòd Iesus esset, de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præuenerunt discipulos Christi, in quo patet feruens eorũ ad Christum affectio, ac prompta deuotio, saltem quorundam, *Subiit ergo in montem Iesus* vt locus correspõderet locato, Christus enim propter sanctissimę vitæ excellentiam, propter miraculorum eminentiam, propter contemplationis celsitudinem, propter charitatis omniũq; virtutum incomparabilem sublimitatem, mons appellatur. De quo per Danielem asseritur, quòd lapis abscisus sine manibus, creuit in montem magnũ, impleuitque vniuersam superficiem terræ. Mons ergo ascendit in montem, implens ad literam illud quod dicitur per Esaiam, Super montem excelsum ascẽde tu qui euangelizas Sion. Ascendit ergo in montem qui est locus orationi, cõtemplationi, instructioniq; aptus, vt & nos similiter faciamus, tẽpore oportuno. Oportunitas equidem loci, plurimũ cõfert ad deuotionem. Ascendit quoq; in montem, docens nos suo exemplo terrena ista atq; carnalia abiectare, & cœlestia, ac diuina toto affectu requirere, quatenus cum Apostolo quæ sursum sunt quæramus, ac sapiamus non quæ super terram, & quæ retro sunt obliti, in anteriora extendamus nosipsos. Omnia sensibilia vana atq; caduca arbitrantes vt stercora, vt super inuisibili deo ardenti desiderio vniamur. *Et ibi sedebat cum discipulis suis*, docens eos, & latitudinem terræ quam cõdidit circunspiciens, magis autem habitatoribus terræ compatiens, eisque auxiliari proponens. *Erat autem proximũ pascha dies festus Iudæorum*, id est, de propinquo iam imminebat. Porrò vt Beda ait, inter decollationem Iohannis & Christi passioné, vnius anni extitit spatium. Et sic istud fuit Pascha secundum, circa

[Margin: A; Iosue.4.; Mat.14.; Marc.8.; B; Danie.2.; Esa.40.; C; Coloss.3.; Philip.3.; Beda.]

D quod decollatus est Iohannes, in quo Christus non fuit in Hierusalem, cedens aduersariis suis. Nam sicut sæpe obserua-
Galat.4. uit legalia, ostendendo se hominem verum factum sub lege, sic interdum prætermisit ea, ostendens se verum deum ac le-gislatorem supra legem. Quia hic dicitur, Erat proximũ pa-scha. Euãgelium istud legitur in medio quadragesimæ propinquante paschali solennitate. *Cum subleuasset ergo oculos Ie-sus*, qui oculis vagus non fuit, summe compositus: nec sine ingenti causa circumspexit, sed in omnibus vniuersæ maturi-tatis & probitatis dedit exemplum. *Et vidisset quia multitudo maxima*, videlicet quinque milia virorum, præter mulieres & pueros, *Venit ad eum, dicit ad Philippum*, qui primo om-nium dicitur à Christo ad Apostolatũ vocatus. Vnde nunc
F forte ꝑpter familiaritatẽ & charitatis ostensionẽ, specialiter dirigit sermonẽ ad eũ. Aliqui tamen affirmãt, ꝙ Philippus ce-teris discipulis rudior fuit, ideo magis indiguit informari, & hinc Christus eũ interrogat, nõ quasi ignorãs, sed informare intendẽs. *Vnde ememus panes vt manducent hi*? nouerat Chri-stus non adesse pecuniã ad emendum tot panes sufficientes, quoniã pauper fuit, & parum vel nihil secum detulit de ar-gento, & auro. *Hoc autem dicebat tentans eum* tentatione piæ probationis ordinatæ ad instructionẽ, qua tentauit & Abra-ham: non tentatione seductionis ordinatę ad confusionem, de qua Iacobus ait in sua Canonica, Nemo cum tentatur, di-
Gene.22. cat quia à deo tentatur. Deus enim intentator malorum est.
Iaco.1. De prima tentatione scriptũ est in libro Sapientiæ, Deꝰ ten-
Sapien.3. tauit iustos, & inuenit illos dignos se. In Deuteronomio quo-
Deut.8. que dicitur, Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit
F te dominus deus tuus, vt affligeret te atq; tentaret. De secũ-da oramus, Et ne nos inducas in tentationẽ. ¶ Sed cum tẽta-
Matt.6. re sit experimẽtũ de tẽtato accipere: Quomodo deus aliquẽ tentat qui de nullo accipit experimentum, quippe cũ ei om-nia antequã fiant, patescant? Et respondendum, ꝙ etiã in scri-pturis dicitur deus experiri seu aliqua facere, ad experiendũ,
Iudicũ.3. iuxta illud Iudicum, Dimisit dominus Chananæos, vt in ip-sis experiretur Israelem, vtrum custodiret mandata domini an non. Dicitur itaque deus sumere experimentum, nõ vt ei aliquid innotescat, sed vt tẽtatus agnoscat seipsum vel alij ad eius notitiam perducantur. Sic ergo tentauit Philippũ, eius ignorantiã demonstrando, nõ solũ ad instructionẽ Philippi.

sed

ſed ominum diſcipulorũ,quatenus miraculũ magis oſtenderetur, & virtus Chriſti agnoſceretur. Perfectos autem tentat deus, vt eorum perfectio aliis pateat ad exemplum, vt Iob & Tobiam. Imperfectos verò, vt eorũ perfectio eis clareat ad propriam humiliationem. *Ipſe enim ſciebat quod eſſet facturus*, ideo nõ ſciſcitabatur conſiliũ vel auxiliũ poſtulãdo, *Reſpondit ei Philippus: Ducentorũ denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat*, i. paruũ fruſtũ mãducet, tanquam diceret, Non habemus precium ad emendũ, nec poſſumus eis prouidere, idcirco remitte eos ad loca habitabilia vt ſibiipſis prouideant. *Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas frater Simonis Petri.* Ad laudem Andreæ hoc pertinet, quod principis apoſtolorum extitit frater, vnde & Iudas in ſua canonica vocat ſe fratrem Iacobi, tanquam dignioris, non ad iactantiam, ſed vt à fidelibus, quibus ſcripſit, diligẽtius audiretur. Quanti valoris fuerint iſti denarii, non exprimitur. *Eſt puer vnus hic* qui puer vocatur, non tam propter ætatis paruitatem, quàm propter puritatem & innocentiam, ad quã pueritiã obligamur Chriſto dicente, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnũ cælorũ. Vnde hortatur Apoſt. Nolite pueri effici ſenſib^9, ſed malitia paruuli eſtote. ¶ Deniq;, in ſcripturis dicitur aliquis puer tripliciter. Primò, propter ſtoliditatem & inconſtantiam, Eſaia teſte, Puer centum annorum morietur, hoc eſt, ſenex fatuus. Secundò, propter puritatem & innocentiam, vt ibi, Laudate pueri dominum. Tertiò propter ætatem permodicam, ſecundũ quod Lucas ait, Puer Ieſus proficiebat, *Habens quinque panes hordeaceos.* Ecce quali cibo vti ſolebat Chriſtus cum ſuis diſcipulis cõdemnata eſt ergo delitioſitas, guloſitas, atq; carnalitas noſtra. *Sed hæc quid ſunt inter tantos?* id eſt, parum vel nihil proderunt multitudini tantæ. Iohãnes qui vltimo ſcripſit euangeliũ atq; hiſtoriã iſtã, in aliquibus videtur ab aliis Euangeliſtis diſcordare, ſed illa facillime ſoluuntur, quia Iohãnes magis determinate & peculiariter recitat factũ iſtud quàm alij: ideo dicit dictum ab vno diſcipulo, puta Philippo vel Andrea, quod alij Euangeſtiſtæ ſcribunt à diſcipulis communiter dictũ. Tota enim ſocietas fertur facere, pati vel dicere, quod facit, ſuſtinet, vel dicit, pars eius. *Dicit ergo Ieſus: Facite homines diſcumbere*, id eſt, ad manducandum ordinate ſedere: vnde in Marco habetur, quòd præcepit vt fa-

[Margin: A; Iob. 1.; Tobiæ. 2.; Tob. 12.; B; Mat. 18.; 1. Cor. 14.; C; Mat 14.; Marc. 9.]

D cerent eos accumbere,ſecundum contubernia ſua, *Erat autē*
Lucæ. 9. *fœnum multū in loco*, & ſic locus mollior & aptior fuit ad ſe-
Marc. 6. dendum,atque veſcendū. Fuitq; viride fœnum ſecundū Marcum,vnde per fœnum intelligitur recens herba, ſeu gramen terræ,quale ſolet eſſe circa paſcha. *Diſcubuerunt ergo viri*,per
Marc.6. quinquagenos, & centenos, vt eſt in Marco, *Numero quaſi quinque milia* hoc dicit Iohannes,quia fortaſſis erant paulo plures vel pauciores. Alii tamen Euangeliſtæ ſimpliciter aſſerunt,quòd erāt quinque millia, non curantes de tali exceſſu vel defectu tantillo. Conſuetudo enim ſcripturæ eſt, vt ponendo notabilem quantitatem in magnitudine,vel multitudine,non curet de modico quod fortę ſuperfuit, aut defuit. Sic enim in veteri teſtamento dicuntur homines tot, vel tot
E annis vixiſſe, & raro vel nunquam fit mentio niſi de annis, cum tamen non ſit veriſimile, quòd omnes illi vixerunt tot annis præciſe,quaſi eodem die morientes quo nati fuerunt.
Num. 1. Præterea,dicuntur viri omnes maſculini ſexus, à viginti annis & ſupra,valentes ad bella procedere. De mulieribus vero & paruulis,qui forſitan numerum virorum vicerunt,non fit mentio,quia ſecundum conſuetudinem legis,ſoli viri numerari conſueuerunt. *Accepit ergo Ieſus panes* quinque, in ſanctas & venerabiles manus ſuas,organa vnitæ deitatis, *Et quum gratias egiſſet*, ſecundum quod homo, deo patri, vel ſummæ trinitati, à qua omne bonum ex tempore ſibi collatum accepit, *Diſtribuit diſcumbentibus*, id eſt, per diſcipulos anteponi præcepit turbis illic ſedentibus non iam duntaxat
F quinque panes,ſed & illud quod, & ipſe ſua diuina poteſtate vel creando,vel multiplicando adiecit. *Similiter & ex piſcibus*, duobus, iam multiplicatis vſque ad quantitatem quaſi innumerabilium piſcium, diſtribuit per manum diſcipulorū diſcumbentibus, *Quantum volebant*,id eſt,optabant diſcumbentes, videlicet ſufficienter, vſque ad ſatietatem ipſorum, *Vt autem impleti ſunt*,id eſt, diſcumbentibus copioſe refectis ac ſaturatis, *Dixit diſcipulis ſuis*, *Colligite quæ ſuperauerūt fragmenta*,id eſt,famem ſeu appetitum comedentium vicerunt, ita quod amplius manducare non poterant, vel quæ ſuperauerunt, id eſt, ſuperfluxerunt edentibus, *Ne pereant*, ſed pauperibus remeantibus pro viatico cōferantur. Vnde Chriſtus docuit hoc exemplo, reliquias alimentorum prudenter ſeruari,vtiliterq; expendi. *Collegerunt ergo* (Apoſtoli præci-

pue) *& impleuerūt duodecim cophinos fragmētorū* videlicet quilibet Apostolus cophinū suū, si tamē soli Apostoli co legerūt quod non apparet, quia propter multitudinem manducantium diu occupati fuissent in circumeundo & congregando. A

¶ Sed nunquam increata dei sapientia Christus attingens à fine vsque ad finem, & in numero, mensura ac pondere cuncta constituens, sine alto mysterio ordinauit, vt duodecim cophini fragmentorum secūdum duodenum numerum apostolorum remanerent: Quum ergo sic contigit, non planè à casu, sed eo moderante, quo operante facta est multiplicatio præmemorata. Palam est enim, quòd per panem designetur salutaris doctrina, ad cuius gustum inuitat sapientia, dicens, Venite, comedite panem meum. Per fragmenta autem panum, significantur participationes imperfectæ, ipsius doctrinæ perfectæ. Perfecta verò doctrina conuenit Christo. Apostoli verò participando doctrinam Christi, quasi fragmenta & partes perfectæ doctrinæ, à fonte sapienti collegerunt. Horum fragmentorum vasa seu cophini, erant corda apostolorum in quibus per totum mundum fragmenta sapientiæ Christi tulerunt, dispserserunt & communicauerunt: vnde ad præfigurandum tantum mysterium, impleti sunt duodecim cophini fragmentorum, iuxta numerum beatissimorū Apostolorum. Collegerunt ergo tantas reliquias. *Ex quinque panibus ordeaceis*, id est, ex panibus in quos multiplicati fuerunt quinque panes prædicti, qui erāt quasi semina omnium panum antepositorum edentibus. Quinq; etenim panes nō habuerunt immediate tanta fragmenta: apud Marcum adiungitur, Et ex piscibus, ex quo perpenditur, quòd etiam ex duobus piscibus tanti cibi piscium processerunt, quod discipuli Christi congregauerunt reliquias inde, quamuis nō fiat plena narratio de hoc. Sapien. 8. Sapien. 11. Prou. 12. B C Mar. 6. Deut. 32.

¶ Sed quid biberunt hæ turbæ? certum videtur quòd si non habuerunt aliunde potum, quòd Christus dedit cibariis istis virtutem agendi, quod efficit potus, ita quòd sitim perpessi non sunt. Opera nempe Christi summi opificis, perfecta fuerunt, quos ergo refecit, perfectè refecit. *Illi ergo homines cum vidissent*, imò & manducando experti fuissent, *Quod fecerat signum, dicebant*, *quia hic*, tanti miraculi factor, *Est vere propheta* (non qualiscunque, sed) *qui venturus est*, id est, venturus esse prænuntiatus est per alios prophetas, *In mundum.*

Hunc

D Hunc inferiorem ad saluandum eum, id est, ad homines redimendos. Non ergo solum confessi sunt Iesum esse prophetā sed veraciter esse summum illum prophetam de cuius aduētu alii cecinerunt, de quo & Moses dixit, Prophetam suscitabit vobis dominus. ℭ Quæritur, an Christus fuit Propheta, videtur quòd non, quia vt homo erat præ vniuersis electis excellentissimus comprehensor, comprehensoribus autem seu beatis in patria non cōuenit ratio prophetiæ, propter perfectionem eorum. Prophetia enim, vt Thomas, & multi secū testantur imperfectionem notitiæ comprehendit. Et respondendum, quod Christus fuit verè & verus propheta, quia secundum aliquid fuit viator & hominum conuersator, prædicens eis, cum quibus conuersabatur futura contingentia atq; præsentia eis ignota. Propheta enim dicitur quasi procul videns, id est, ea agnoscens atque annūtians his, inter quos habet vitam cōmunem, quæ procul sunt ab aliorum notitia puta futura vel præsentia, *Quæ in absentia*, quæ in absentia horum quibus loquitur fiunt, vt si quis in Episcopatu Leodiensi consistens, dicat illic præsentibus quæ fiunt in Asia domino reuelante. Quanuis autem deus, & beati talia sciāt atque denuntient, non tamen prophetę dicendi sunt, quoniam hominibus communem non habent conuersationem: quanuis verè intellectualis cognitio Christi fuit perfecta, non proprie prophetalis: tamen secundum notitiam imaginatiuæ potentiæ, habuit conueniētiā cum prophetis, quia in imaginatione animæ Christi, formari poterant formæ sensibiles per quas occulta atque futura repræsentabantur animæ suæ, vt viatrici, secundum partem suam inferiorem. Postremò, de moralitate huius Euangelicæ lectionis tanta ab expositoribus dicta sunt, vt non videatur opus aliquid addere nec illa repetere. Sed quoniā scriptura est velut infinita abyssus, atque inexhausibile pelagus, ita quòd de eius expositione pręsertim morali, tanta dici non possint, quin in infinitum plura dici præualeant. ℭ Nunc aliquid moralitatis tangendum est. In primis ergo quòd Iesus facto ad Iudæos sermone, & illis non credentibus abiit trans mare Galilææ: hoc figuraliter signat, quòd Iudæis in sua prauitate atque perfidia obstinatis transiit Iesus ad gentes illas, per Apostolorum prędicationem vocando ad fidem. Per locum enim desertum quem Iesus ingressus est per mare, significatur gentilitas, olim

Margin: Deut.18. | An Christus fuerit propheta. | E | F | Marci. 1. | Esa. 35. | Esa. 54.

olim à deo relicta, sterilis, & vitiosa. De qua Esaias prędixit, A
Lætabitur deserta & inuia. Et rursus, Multi filii desertæ magis
quam eius quæ habet virum. Porrò, per mare figuratur
abundantia persequutionum, atq; amaritudo passionis Christi.
Vnde ait in Psalmo, Omnes fluctus tuos induxisti super Psal. 87.
me. Itemque, Saluum me fac deus, quoniam intrauerũt aquæ Psal. 68.
vsque ad animam meam. Per mare ergo, hoc est, per passionem
Christus transiuit ad gentes & conuenienter per mare
Galilææ, quæ interpretatur transmigratio, quia per passionem
migrauit à synagoga, desponsando sibi ecclesiã ex gentalitate
conuersam. Nam ante passionem iussit Christus apostolis,
In viam gentium ne abieritis, sed ite ad oues quæ per- Mat. 10.
ierunt domus Israel Ad has quippe & ipse primo ac specialiter B
missus fuit, secundum ꝙ profitetur, Non sum missus nisi Mat. 15.
ad oues quæ perierunt domus Israel. Post passionem autem Marc. 16.
mandauit discipulis, Euntes in mundum vniuersum, prædicate
Euangelium omni creaturæ, & docete omnes gentes. Cũ
itaque Iesus hoc modo ad gentes processisset, sequuta est eũ
maxima multitudo, quia innumerabiles gentes ad fidẽ cõuersæ
sunt, Christi vestigia imitantes, atque per fidem, dilectionẽ,
& opera bona, post ipsum euntes, tendẽdo de via ad
patriam, de exilio ad paradisum, de terra ad cœlum, & hoc
quia viderunt signa quæ fecit dominus Iesus, per suos Apostolos,
cæterosque discipulos, in his qui infirmabantur,
quos spiritualiter corporaliterq; curauit. Innumerabilia nãque
miracula fecerunt prædicatores Christi inter gentes.
Nam & per contactum sudariorum Pauli sanabantur ægri, C
superpositionem baculi Petri ac vestium Euangelistæ Iohannis
suscitabantur defuncti. Propter quod dicitur in Mar- Acto. 10.
co, Illi profecti prædicauerunt vbique domino cooperante Mar. 16.
& sermonem confirmante sequentibus signis. Subiit ergo in
montem Iesus, hoc est, in die ascẽsionis dato Apostolis præcepto
prædicandi gentibus, Eritis (inquiens) mihi testes vsq;
ad vltimum terræ. Tunc ascendit super omnes cælos, quemadmodum
in Actibus plenius edocetur. Et Psalmista prædixit,
Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem. Et, Psallite do- Act. 1.
mino qui ascendit super cælum cæli ad orientem. A summo
etenim cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summũ
eius, & ibi sedebat ad dexteram patris, cum discipulis suis, id Psal 67.
est, vniuersis beatis angelis, animabusq; glorificatis. Omnes & 18.
nanque

D nanq; ciues regni cæleſtis, tam angeli quàm animæ glorioſæ purgantur, illuminantur, & perficiuntur à Chriſto, etiam ſe-
Dionyſi. cundum naturam aſſumptam, ſecundum diuinum Dionyſium: merito ergo nuncupantur diſcipuli eius. Tunc denique *Subleuauit Ieſus oculos* ſuæ inexcogitabilis pietatis, *Et vidit quia multitudo maxima venit ad eum*, quia in omnibus fi-
Coloſſ. 1. nibus terræ, innumerabiles gentes conuertebantur ad ipſum.
Matt. 5. Vnde & Paulus in epiſtola ad Coloſſenſes teſtatur, euangelium ſuo tempore eſſe prædicatū, in omni creatura quæ ſub cælo eſt. ¶ Cumq; vidiſſet eos ſpirituali alimonia indigentes, & iuſtitiam eſurientes, dedit atque propoſuit eis quinque panes, animam viatricem dulciter atque fortiſsimè reficientes. Primus panis, eſt ipſa ſuperbenedicta diuinitas, quæ
E ſicut comprehenſores alit per ſpeciem, reficitque indeſinenter per ſuiipſius ſuauiſsimam fruitionem, ſic alit viatores per fidem, & roborat per contemplationem, ac futurorum gaudiorum piiſsimam prælibationem. Secundus panis, eſt corpus Saluatoris, ſub ſpeciebus ſacramentalibus tectum, panis viuus, verusque cibus, de quo infra pleniſsimus erit ſermo, de quo ait Apoſtolus, Panis quem ſumimus, nónne cō-
1. Cor. 10. municatio corporis domini eſt? Hunc itaque panem, qui eſt viaticum noſtrum, Chriſtiani tāto ardentius cupiunt, quanto deuotiores ac ſanctiores extiterunt. Tertius panis, eſt di-
Eccle. 15. uina ſcriptura canonica vtriuſque teſtamenti, de quo in Ec-
Eccle. 39. cleſiaſtico legitur, Cibauit illum pane vitæ & intellectus. Et alio loco, Sapientiam omnium atiquorum exquirit ſapiens,
F & in prophetis vacabit. Hic panis adeò dulcis eſt, vt hominem ſtudioſum faciat omnem corporalem cibum, atque carnales delitias faſtidire ac aſpernari. Quamobrem dicit Hie-
Rom. 15. ronymus, Ama ſtudia ſcripturarum, & ventris delitias non amabis. Et Apoſtolus, Quęcūq; (inquit) ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam, & conſo-
1. Mac. 2. lationem ſcripturarum, ſpem habeamus. Hinc nempe in libro Machabæorum Ionathas faſſus eſt, Nos nullo horum indigemus, habentes ſolatia ſanctos libros, qui in manibus noſtris ſunt: Quartus panis, eſt gratia gratum faciens cum ſpiritualibus bonis ſibi inſeparabiliter annexis, quæ ſunt tres virtutes theologicæ, ſeptem dona ſpiritus ſancti, cæteræque virtutes infuſæ, & fructus ſpiritus, quibus anima ſpiritualiter impinguatur, armatur, fœcundatur, inuincibilisque

bilisque efficitur. Vnde secundum Apostolum, Optimũ est A
gratia stabiliri cor: & pœnitens ait, Percussus sum vt fœnum
& aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meũ.
Hic panis gratiæ in anima nostra spiritualem vitam incitat, Heb.13.
diformem similitudinem præstat, atque ad omne bonum fa- Psal.101.
cit idoneum. Ideo incessanter orare debemus dominum pro
gratiæ incremento, quia quo illa magis in mente perficitur
tãto ad omnes operationes meritorias reddimur fortiores
atque proniores, ita vt laborẽ vix sentiamus. Quintus panis
est promissio futurorũ bonorũ, qui facit nos agiles, & ani-
mo infatigabiles in cultu diuino, scientes quòd nõ sunt cõ-
dignæ passiones ad mercedem nobis promissam, paratam,
mox dandam. De hoc pane dicit archiapostolus in sua cano B
nica, Videntes Iesum exultabitis lætitia inenarrabili, & glo
rificata, reportantes fructũ fidei vestræ salutem animarũ ve- Rom.18.
strarum. Et ipse Saluator, Fulgebunt iusti sicut sol in regno 1.Pet.2.
patris eorum. Iohannes quoque in sua epistola, Charissimi, Matt.13.
nunc filij dei sumus, & nõdum apparuit quid erimus, scimus 1.Iohã.3.
quia cum apparuerit similes & erimus, quia videbimus eum
sicuti est. Quicunq; manducat hunc panem, considerando
futura atque cœlestia præmia, mente peruigili ac profunda
non succumbit laboribus, non deficit in aduersis, non fran-
gitur prosperis, nec quærit laudes humanas, non pigrescit, Psal. 118.
sed viam mandatorum non solum ambulat, sed percurrit.
¶ Præterea, prædictis quinque panibus adduntur duo pi-
sces, suauem gustum præstantes. Primus piscis est actualis- C
experientia diuinæ dulcedinis, qua gustata desipit omnis
caro, ad quam hortatur propheta, Gustate & videte quo- Psal.33.
niam suauis est dominus. Vnde & Paulus testatur ad Corin- Cr 2.
thios, Sicut abundãt passiones Christi in nobis ita per Chri
stum abundat consolatio nostra. Et Psalmista, Secundũ mul Psal.39.
titudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes
tuæ lætificauerunt animam meam. Secundus piscis, est ab-
sorptio, resolutio, seu salutaris illa defectio mẽtis in deo, de
qua loquitur Hieremias, Factus est sermo domini in corde Hier.20.
meo quasi ignis existuans, & defeci, ferre non sustinens.
Itemque Psalmographus, Defecit caro mea & cor meum, Psal.72.
deus cordis mei, & pars mea deus in æternum. Sponsa quo-
que in Canticis, Anima mea liquefacta est, vt dilectus lo-
quutus est. Hunc piscem gustamus, dum anima nostra supra Cant.5.
se rapta

D se rapta atque in diuitias creatoris expansa, ac dilatata, reuerberatur, præ affectu dissoluitur a seipsa, omnibusque creatis alienatur, & in solo deo sensificatur. Dum ergo fideles his panibus ac piscibus fuerint satiati à Christo supra fœnum, hoc est, in carne ista mortali, de qua Esaias effatur,
Esa. 40. Omnis caro fœnum. Dicunt quia hic est verè propheta, impletor & finis ac dominus prophetarum, qui venturus est in mundum, ecclesiam suam vsque ad finem seculi spitualiter visitando, & in fine seculorum visibiliter descendendo, & viuos ac mortuos iudicando. Ex huiuscemodi enim refectione interna, certissimè noscunt, laudant, ac diligunt clementiam atque potentiam saluatoris. Quemadmodum dicit
Psal. 51. propheta, Duo hæc audiui, quia potestas dei est, & tibi domine misericordia.
E

¶ Prosequutio explationis huius capituli ab eo loco quo dicitur. *Iesus ergo cum cognouisset quia venturi essent, vt raperent & facerent eum regem.*

ARTICVLVS. XVII.

P Andit deinceps gloriosissimus Euangelista, effectum præinducti miraculi quinq; panum, duorumque piscium, & cætera signa ac documenta Christi describit. *Iesus autem eum cognouisset*, id est, se cognoscere demonstrasset.
F
Omnia quippe vt deus cognouit à principio æternitatis, Omnia quoque vt homo cognouit ab exordio incarnationis. Sed dicitur aliquid quasi de nouo cognouisse, quando per effectum aliquem demõstrauit se hoc ipsum agnoscere, *Quia venturi essent* illi quos tam miraculose pauit de quinque pa-
Mat. 8. nibus, piscibusque duobus, *Vt raperent & facerent eum re-*
Lucæ. 9. *gem*, cur raperent, quasi violentiam illaturi? puto quòd ideo quoniam Iesum presumebant, quem nouerant humilitatem ac paupertatẽ docere, non debere acquiescere eis in accipiendo dominum. Propterea decreuerunt eum quanuis nolentem ac renitentem facere regem, vel ideo dicit, vt raperent, quoniam eum ingenti tumultu, affectu & gaudio, voluerunt eum sibi in regem præficere.

¶ Sed

¶Sed quomodo hoc audebant cum Romani, quibus erant subiecti, iam sub periculo mortis prohibuissent, ne aliqua plebs assumeret sibi regem præter imperatoré, vel sine Romanorum consensu? Et etiam quia Iudæi isti Iesum regem facere volentes, sciebant, quod principes sacerdotũ, scribæ ac pharisæi oderunt iam Christum & ægre acciperent, quod aliqua pars Iudeorum, præficeret eum sibi in principem. Dicendum quod isti viso præscripto miraculo multiplicationis panum ac piscium, confessi fuerunt Iesum esse præcipuum illum prophetam ab aliis prænunciatũ, ꝙ esset saluator mũdi Sicque considerabant quod esset Christus in lege promissus & per consequens regnaturus, atque hęreditarius rex Israel. Quemadmodum per Hieremiam fuit prædictum. Ecce dies veniunt dicit dominus, & suscitabo Dauid germé iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Et per Esaiam, Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit. Voluerunt ergo scripturas illas implere, & Iesum super se temporaliter, corporaliterque regnare, errantes in hoc, quod putabant scripturas illas de tẽporali, carnaliq; regno intelligẽdas, quasi primus aduentus Messiæ promissus esset in maiestate & gloria, dominaretur & non potius, in omninoda abiectione, paupertate, & humilitate occideretur. ¶Quæritur, cũ Christus etiam secundum naturam assumptam fuerit rex & sacerdos, à principio incarnationis tanquam omni creaturæ prælatus atque inter deum & homines mediator cõstitutus, incipiens ex vtero virgineæ genitricis seipsum offerre pro nobis, quomodo voluerunt eum facere regem? Dicendum quòd à principio fuit rex authoritate ac potestate, sed voluerunt eum facere regem, quantum ad vsum seu executionem potestatis. Denique, voluerunt eum facere regem specialiter, propter tria quæ considerauerunt in ipso, & specialiter spectant ac requiruntur ad regem. Primò, quia viderunt eum pium, compassiuum ac liberalem sicut in satiatione sua fuerunt experti. Secundò, quia viderunt eum valde sapienté in ommibus. Tertio, quia viderunt eum potentem supra naturam, sicque credebant se defendendos ab ipso. Idcirco nec Romanos nec pontifices proprios attenderunt. *Fugit* (id est, festinanter ascendit) *iterum in montem* in quem primo ascendit, vt dictum est. Et à quo descendit, occurrendo turbæ quam pauit, *Ipse solus* vt nemo sciret vbi esset, & vt

A Iohan.19.
B Hier.23. Esa.9.
C

D & vt quietius oraret: nõ quòd multitudo potuit eius contẽplationem impedire, vel solitudo iuuare, sed nos suo informaret exemplo, videlicet vt post occupationem quanuis diuinam cum aliis habitam, festinemus solitarium locum expetere, illicque nosipsos recolligere, venialia commissa abstergere, cõtẽplationi & orationi vacare. Ascẽdit etenim Chri-
Mat. 14. stus in montem orare, secundum Matthæum & Marcum.
Marci. 6. Præterea, quòd Christus promouendus in regem fugit, quæsitus verò ad crucifigendum paratum se obtulit, confundit superbiam, ambitionem, mollitiam nostram: ipse enim
Hebr. 5. idcirco hæc fecit, vt doceat nos honores, prælationesque fu
Galat. 5. gere, aduersa autem æquanimiter sustinere. Sed heu pauci vi
E dentur, qui non mallent præesse quam subesse, iubere quã obedire, honorari quàm sperni, qui ingerunt semetipsos nõ vocati à deo, tanquam Aaron. Pauci aduersitatibus gaudent magis quam prosperis. In istis nondum extinctus est amor priuatus, nondum veraciter & perfectè se diligunt, nondum vtuntur hoc mũdo velut exilio, hac vita, & via, præsentibus in ordine ad futura. Verũtamẽ scimus teste Apostolo, Quia qui sunt Christi, carnẽ suã crucifixerunt cũ vitiis, & cũ concupiscentiis. *Vt autem sero factum est, descenderunt discipuli e-*
Mat. 14. *ius ad mare*, hoc quod iam hic recitatur de nauigatione di-
Mar. 6. scipulorũ, in aliquibus differre videtur à nauigatione, quam alij Euangelistæ describunt, post miraculum panum. Hic e-
F nim habetur, quòd discipuli eius descẽderunt ad mare, quasi proprio motu hoc facientes, sed apud Matthæum legitur quòd Christus iussit eos ingredi nauim. Et apud Marcum, quòd coegit eos ad hoc. Itemque hic dicitur, quòd Iesus & discipuli venerunt Capharnaum: ibi verò habetur quod venerunt in terram Genesar, siue Genezareth. Rursusque hic dicitur, quòd cum discipuli voluissent Iesum in nauim accipere, statim fuit nauis ad terram: ibi autem quòd introiit na-
August. uim. Ob hæc dicit Chrysostomus quòd non sit eadem res gesta: de qua loquuntur Matthæus & Iohannes, quanuis in multis cõueniant. Augustinus verò dicit oppositum, & hoc
Chryso. verius puto, vt patet ex circunstantia euangelicæ narrationis. Rationes verò Chrysostomi soluerentur dicendo ad primam, quod quanuis discipuli inuite separabãtur à Christo, libenter tamen secundum rationem obediebãt, & ergo descenderunt ad nauim, secundum imperiũ Christi. Ad secundam

dam dicendum, quòd Genesar quandoque est nomen ciuitatis, & quandoque regionis, in qua, vel iuxta quam, est ciuitas Capharnaum sita. Sicque veniendo Capharnaum, venerunt & Genesaret, id est, in illam prouinciam. Vel dicendum, q primo applicuerunt Capharnaũ, postea Genesar. Ad tertium dicendum, quòd quanuis Iohannes dicat nauem statim fuisse ad terram, non tamen negat Iesum nauem intrasse: secũdum hanc ergo expositionem exponenda est litera hæc, vt dictis Matthæi ac Marci concordet. *Et cum ascendissent* (discipuli) *nauem* (iuxta præceptum Christi) *venerunt trans mare Tyberiadis* (præmemoratum) *in Capharnaum*, hoc secundũ Bedam dicitur per anticipationem: vnde infra recitat Euangelista ordinem facti, quomodo illuc venerunt. *Et tenebræ iam factæ erant*, id est principium noctis. *Et non venerat ad eos Iesus* videlicet ad discipulos suos in nauem. Vnde secundum Matthæum vespere facto, fuit adhuc Iesus solus in mõte. Et secundum Marcum, cum sero factum esset, fuit nauicula in medio mari. Sic spiritualiter, dum Christus qui est lux vera nõ adest, tenebræ adsunt, caligo ignorantiæ & peccati, tribulatio, atque tentatio. *Mare autem vento magno flante*, & aquas agitante seu commouente, *Exurgebat* intumescentibus fluctibus eius intantum, quòd nauis iactabatur in fluctibus. Pariformiter, absente auxilio atque præsentia Christi, motus vitiosi insurgunt in nobis, *Cum remigassent ergo* (discipuli) *quasi stadia vigintiquinque aut triginta*, causa remigationis secundum alios Euangelistas fuit, quoniam ventus fuit eis cõtrarius, propterea non poterant procedere, sed nitebantur ad Christum redire. Sic viri deuoti, dum tempestatibus persecutionum, variisq; tribulationibus agitãtur, cõuertuntur, & reuertuntur ad Christum vt eius gratiosa præsentia, consolentur, dicẽtes cum Psalmista, Vsquequo domine obliuisceris me in finem, vsquequo auertis faciem tuã à me? Vnde & in Iona habetur, Cum angustiaretur in me spiritus meus, domini recordatus sum. Stadium dicitur octaua pars miliaris. *Vident Iesum ambulantẽ super mare, circa quartam vigiliam noctis* videlicet in vltima noctis parte, propinquãte aurora. Ex quo patet quòd discipuli tota penè nocte in labore & periculo erant. Ambulauit autẽ Iesus super mare per dotem agilitatis secundum Hugonem, quod cõmuniter non tenetur: sed quòd diuina virtute sic incessit, grauitate suf

A
Mat. 14.
Marc. 6.
Beda.
B
Matt. 14.
Marci. 6.
1. Iohã. 1.
C
Psal. 12.
Ionæ. 2.

D te sui corporis non agente in aquam eam diuidendo, sicut di
uina virtute ignis, interdũ non agit suo calore in corpus hu
manum, vt patet in Daniele de tribus pueris, & aliis multis
Dan.3. in nouo testamento, *Proximũ naui fieri*, id est, appropinqua-
re nauiculæ. Sic vtique quando in maximis tribulationibus
sumus, ita vt vix de euasione speremus, si suspiramus, ad Ie-
sum, mox experimur piissimum eius occursum, fitque proxi-
1.Cor.10. mus naui. i. ecclesiæ aduersitatibus laboranti, propter quod
Psal.70. dicit Apostolus, Fidelis deus qui non patietur vos tentari vl
Iob.13. tra id quod nõ potestis. Vnde orat propheta, Cũ deficiet vir
tus mea ne derelinquas me. Incõcussibiliter ergo speremus
in eo dicentes cum sancto Iob, Etiam si occiderit me in ipso
E sperabo. Imò in tribulatione deus præcipue adest, quãuis nõ
sentiatur, sed quasi abscondat se, aspiciẽs nostrum certamen.
Dum ergo affligimur impugnamur, tentamur, pẽsemus deũ
presentem, & nostrum conflictum cõsiderantem, sicq; ani-
memur, viriliter militantes & de subsidio dei certissimè con
fidẽtes, scientes verum esse quod ait Psalmista. Cũ ipso sum
in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. *Et timue-
runt* propter nouitatẽ rei, & quia putabant esse phantasma,
Psal.90. secundum alios Euangelistas. Timebant enim ne fortè esset
spiritus malignus in specie Christi, & ne lederẽtur, aut mer-
Mat.14. gerẽtur ab eo. Vnde & præ timore exclamauerunt deũ inuo
Marci.6. cando. *Ille autem dixit eis*, Ego sum, Qui videor esse, videlicet
magister quẽ queritis quẽ amatis, qui possũ succurrere. *No-
F lite timere* inordinato timore, nimis timendo propriæ pelli,
& de illusione phantastica Sed est timor diuinus ac saluta-
ris, quo timemus culpam incidere, deũ offendere, gloria spo
liari, de quo ait scriptura, Qui sine timore est, non potest iu
Eccle.1. stificari, & beatus homo qui semper est pauidus. *Voluerunt*
Prou.28. *ergo eum discipuli accipere in nauem*. Amor est enim virtus vni
tiua, ideo magistro suo charissimo cupiebant corporaliter
quoque adesse. Cum autem dixerat Christus, Ego sum, sta-
tim post hoc, non tamen immediate, iussit tempestatem ces-
sare. Omittit hoc loco Iohannes, quod alij Euangelistæ scri-
psẽrũt, videlicet quod cũ Iesus dixisset, Ego sum. Petrus di-
Mat.14. xit, Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas. Cui
respõdit, Veni. Cum verò Petrus tẽderet super aquas, vidẽs
ventum validum, timuit, & cũ mergi cœpisset, clamauit, Do-
mine salua me. Dixitq; Iesus, Modicæ fidei, quare dubitasti?
& appre-

& apprehendens manum Petri, intrauit cum eo nauiculam, A
& protinus ventus cessauit, *Et statim fuit nauis ad terrā*, id est, iuxta Capharnaum, *Ad quam ibant* nauigio, non pedestres. Christo nauem ingresso, nauis diuina virtute, ductu forte angelico, in breuissimo, & quasi imperceptibili temporis spatio peruenit ad littus.

¶ Sic itaque fecit Christus quatuor magna miracula vno tempore. Primum, quòd ipse super vndas incessit. Secundum, quòd eius virtute Petrus similiter fecit. Tertium, quòd tempestatem tam subito fecit quiescere. Quartum, quod nauem tam repente fecit ad littus pertingere. Sic spiritualiter dat Iacob. 1.
Christus famulis suis electis virtutē ambulandi, atq; calcandi super aquas tribulationū præsentium, & vincendi cuncta B
aduersa, ita vt omne gaudium existiment, cū in diuersas tentationes inciderint. Cum verò Iesus ingreditur nauem, hoc Philip. 3.
est ecclesiam, seu corda fidelium, statim cum insperata celeritate, est nauis ad terram optatam, quia tunc subito cōsolan Psal. 76.
tur, & patriam contemplantur, eamque desiderio sancto in Iob 5.
troeunt, habentes conuersationem in cœlis, qui paulo ante Deut. 32.
fluctuabant in imis: estque hæc mutatio dexteræ excelsi, qui vulnerat & medetur, & tunc & quomodo ei placuerit. *Altera die post* (miraculum panum) *turba quæ stabat trans mare Tyberiadis*, hoc est, exposito vrbis Capharnaum, circa locum quo die præcedenti à Christo pasta fuit. Rediit enim ad illum locum vt quæreret & regem faceret Iesum, *Vidit quia nauicula alia non erat ibi nisi vna*, id est, die præcedenti C
non fuit ibi nisi vna nauis, in qua nauigauerunt discipuli. *Et quia non introisset cum discipulis suis Iesus in nauim* præfatam quæ sola extitit ibi *Sed soli discipuli eius abiissent* in illa naui. *Aliæ verò superuenerunt naues à Tyberiade* (vrbe prædicta) *iuxta locum*, id est, vsque ad locum *vbi manducauerant panem* turba quinque milium virorum, *Gratias agentes* domino, qui eos tam mirabiliter pauit. Istæ naues, venerunt postea, scilicet post recessum discipulorū. *Cū ergo vidisset turba quia Iesus nō esset ibi*, hoc est, in loco manducationis iam dictæ, *Neq; discipuli eius ascenderunt in nauiculas*, illas quæ supeperuenerunt, *& venerunt Capharnaum quærentes Iesum*. *Et cum inuenissent eum* trans mare in Capharnaum vel prope. *Dixerunt ei* (cum admiratione) *Rabbi, quādo huc venisti?* i. quando & quo modo transuadisti hoc mare, sine nauigio, vel per quem modū

D venisti ad locum hunc, cum sciamus te non intrasse cum discipulis tuis, vnicam illã nauiculam? *Respondit eis Iesus*, non ad interogationem eorum, vel quia indigni erant audire tantum mysterium, vel quia non credidissent, vel quia non fuit eis necesse hoc scire: Idcirco, primo redarguit crudelitatem eorum, & deinceps moralem doctrinam proposuit, *Et dixit, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa*, id est, non propter spiritualem rationem, non ex admiratione syncera, ac vera dilectione mirabilium operũ dei, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis, hoc est, ex affectu carnali, & auiditate alimoniæ corporalis, cupientes frequentius
Psal.7. satiari à me sine vestro labore. ¶ Dominus Iesus scrutans corda & renes, discretor intentionũ, vidit interiorem imperfe-
E ctionem istorum, qui voluerunt eum regẽ facere propter corporalia commoda, vt ociosam, delitiosamq́ue sub eius dominio agerent vitam, putantes quòd semper posset eos vsq; ad satietatem nutrire, sine ipsorum solicitudine ac labore, qui semel tam mirabiliter, pauerat ipsos, ideo eũ quærebant, atq; redargui meruerunt. Non est tamen putandum, quòd omnes fuerint tales, quia nonnulli ex deuotione, piisq; causis eum comitabantur. *Operamini*, hoc est, operando acquirite, & adipisci studete, *Non* (solum vel principaliter) *cibum qui perit*, hoc est, Escam corpoream, quæ in substantiam aliti transmutatur, amittendo propriam formam, sicq́ue corrumpitur, *Sed qui permanet in vitam æternam*, id est, manducantem confortat, in ipsoque permanet, quousque perducatur
F ad patriam, *Quem* cibum spiritualem animas vitaliter reficiẽ
Mat.6. tem, *Filius hominis dabit vobis*. Cibus iste intelligi potest ipsum verbum incarnatum, vel corpus dominicum, vel actio virtuosa, & quicquid spiritualiter alit mentem, perducens eã ad vitam beatam, Primo enim quærendum est regnum dei & iustitia eius: & deinde licitum est, cũ moderata solicitudine ac labore honesto, quærere sustentaculum vitæ, escam, po
2.Thes.2. tum, vestitum & domũ, præsertim cum dicat apostolus, Qui
Esa.27. non laborat, non manducet. Et Psalmista, Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. Hinc verò quod nunc loquitur Christus, Operamini non cibum qui
Matth.6. perit, concordat quod ait apud Matthæum, Ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Et aliud nihil intendit per hæc, nisi vt tanto solici-

liciriores simus pro interna refectione, spirituali conforta- A
tione, gratiosa pinguedine animæ quàm corporis: quãto pręstancior est immortalis anima summæ trinitatis imagine decorata, vili isto ac corruptibili corpore. Ex quanto magis dãnum imminet, si anima negligatur, quam si corpus maceretur. Denique sicut leccatores non contentantur qualicunque alimento, sed delicatissima fercula quærunt, sic nos si veri religiosi sumus, non debemus inferiorum virtutum actionibus, animas nostras tantum vel præsertim reficere, sed nobilissimarum virtutum epulas degustare, insistendo præcipue actibus fidei, spei, & charitatis: deinde actibus latriæ, aliarumq; virtutum cardinalium. Sed ad talia nemo idoneus est, nisi per virtutes morales fuerint in eo passiones reformatæ, vitiaque extincta. *Hunc enim* cibum spiritualem, *Pater* B
signauit deus, hoc est, deus pater præcipue requirendum ostendit. Vel, hunc filium hominis pater signauit deus, id est, Mat.3.
hominibus per incarnationis mysterium demonstrauit, qua- Iohan.1.
tenus cibum spiritualem nobis conferret. Signauit quoq; pater filium suum in baptismo. Hic est, inquiens, filius meus dilectus, & per columbã, atque per alia testimonia, quibus probatur Iesus esse Christus filius dei. *Dixerunt ergo ad eum Iudæi, Quid faciemus vt operemur opera dei?* id est, quid agendo erimus deo obedientes, seu opera ei placentia exequentes, vt prædictum panem spiritualem consequi mereamur? *Respondit Iesus & dixit eis, Hoc est opus dei.* Hoc est, actio placita deo, C
& donum ipsius quo panis iste acquiritur. *Vt credatis in eum*
quem misit ille, id est, credere in me Iesum Christum mis- Esa. 25.
sum à deo patre seu trinitate. Sumuntur itaque hoc loco facere & operari, multum late atque communiter, prout omnem actum interiorem & exteriorem includunt, ita quòd interior fidei actus, vocetur opus & factio dei quoniam donum ipsius est qui fidem ipsam infundit, & omnia opera nostra operatur in nobis. *Dixerunt ergo ei, Quod tu facis signum vt videamus & credamus tibi?* hoc est, quod miraculũ tam pręclarum ac singulare operaris, vt illo conspecto, credamus tibi tanquam regi Messiæ, & Christo filio dei? *Quid operaris?* id est, nil tale facis, propter quod dignum sit tibi sic credere. ¶ Superius dictum est, quòd crediderunt in Iesum, viso miraculo quinque panum, Quomodo ergo nunc reprehenduntur de incredulitate? Et respondendũ, quòd loquuntur

D tur sicut homines passionati, qui secundum omnem ventum mutantur: vnde satiati quasi blandiēdo dixerunt, Hic est verè propheta, qui venturus est in mundum, nunc verò increpantes dicunt, Quid operaris. Imperfecta ergo atq; instabilis fuit fides eorum de Christo: & forte quæ dicta sunt de credentibus, & istis, nō sunt referenda ad eosdem. In tanta enim turba erant diuersi, diuersimode sentientes. Quod autem Christus nil operetur comparatione Mosi probant. *Patres nostri manna manducauerunt in deserto, sicut scriptum est* in Psalmo,

Psal. 77. & 104. quantum ad sensum. *Panem de cœlo dedit eis manducare*, tanquam dicerent, Tu nos semel satiasti multiplicando panes hordeaceos, sed quid est hoc respectu cibationis patrum nostrorum egredientium de Aegypto? qui quadraginta annis

Exod.16. refecti sunt pane cœlesti Mosi principatu, secundum quod

E Exodi sextodecimo dominus dixit, Ecce ego pluam vobis panes de cœlo. *Dixit eis Iesus, Amen amen dico vobis, nō Moses dedit vobis*, hoc est, patribus vestris, *Panes de cœlo*

¶ Hoc tripliciter verum est. Primo, quoniam Moses nō dedit eis hunc panem, sed deus omnipotens ministerio angelorum formauit, dedit ac pluit manna. Secundo, quoniam panis ille, nō descendit de cœlo proprie dicto, videlicet de cœlo empyreo, sydereo, seu aliquo orbe cœlesti, altioris naturæ præ elementis, sed de cœlo aëreo. Tertio, quoniam manna non fuit panis verus, sed figuralis ac typicus. Sed sciendum, quòd verum quandoque distinguitur contra fictum seu falsum, & sic fuit verus panis. Quandoque autem contra figuratiuum, sic non erat verus panis, sed typicus, præfigurans panem cœlestem ac spiritualem, qui datur nobis in sa-

F cramento, de quo subditur. *Sed pater meus dat vobis quantum in se est*, hoc est, paratum ad dandum se exhibet, *Panem de cœlo verum*, non figuralem tantum. Et quis sit panis ille subiungitur *Panis enim Dei*, hoc est, à deo patre datus, *Est* (ille) *qui descendit de cœlo*, id est, vnigenitus filius dei, seu verbum incarnatum. *Et dat vitam* (gratiæ) *mundo*, hoc est, hominibus in ipsum credentibus. Ipse igitur CHRISTVS, est verus panis mentem reficiens, tam ratione suæ diuinitatis, per quam reficit angelos, & gratiam causat in nobis, quā ratione suæ humanitatis, cuius virtute & merito, omne spirituale bonum consequimur, quasi per causam mediatam ac instrumentalem: quia de plenitudine eius omnes accipimus,

mus,gratiam pro gratia, vt dictũ est primo capitulo. Deni- A
que,panis iste descendit de cœlo empyreo, in quo deus spe- Iohan. 1.
cialiter habitare censetur,non locum mutando,sed nostram
naturam induendo,seque hominibus visibiliter ostendendo.
Et quoniã anima Christi fuit creata à deo,& corpus eius im-
mediate formatum à spiritu sancto, potest dici quòd etiam
secundum assumptam humanit item descendit de cœlo,secũ-
dum sensum expositum, *Dixerunt ergo ad eum*,(carnales Iu-
dæi) *Domine,semper da nobis panem hunc*. Non petierunt pa-
nem cælestem, de quo CHRISTVS loquebatur, sed cor- Iohan.4.
poralem,de quo eum loqui putabant Optabant enim corpo
raliter refici pane meliori quã fuerat manna. Et sicut mulier
Samaritana non intellexit Christum loquentem de aqua spi- B
rituali:sed dixit,Domine,da mihi hanc aquam, vt non veniã
huc haurire nec sitiam:sic isti nõ intellexerunt Christum lo-
quentẽ de pane spirituali,sed dixerunt, da nobis semper hũc
panem,videlicet vt sine labore & cura tã optimo pane vesce
rentur. *Dixit autem eis Iesus*,*Ego sum panis vitæ*, hoc est,con-
ferens vitam gratiæ in via,& vitam gloriæ in patria.Nec so-
lum conseruo ac roboro vitã istam,sicut cibus corporeus cõ
seruat atque fortificat vitam naturæ præsentem, sed etiam,
causo vitam hanc spiritualem cum deest, quod cibus corpo-
ralis non valet efficere,quantum ad vitam naturæ. *Qui ve-* Iohan.4.
nit ad me,non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum.
Huic simile est quod supra dixit Saluator, Qui biberit ex a- 1.Iohã. 5.
qua quam ego dabo,non sitiet in æternum,quod illic proli- Matt. 5.
xe, diuersisque modis expositum est: quibus perlectis patet C
intellectus loci præsentis. Qui enim venit ad Christum per Psal. 35.
charitatem & gratiam,nõ esuriet post hanc vitam,quoniam
satiabitur satietate æterna, cum viderit deum per speciem:
nec sitiet in æternum, quanuis ad tempus sitiat durante vita
præsenti, in qua beati sunt qui esuriunt & sitiunt iustitiam.
In futuro etenim seculo incessanter potabitur torrente vo-
luptatis dei,vbi fluminis impetus lætificat ciuitatem dei.
¶ Quomodo autem intelligi posit quantum ad vitam præ- Psal. 45.
sentem, quòd scilicet veniens ad Christum & credens in ip-
sum non sitiat neque esuriat in præsenti, & quomodo hoc
non discordet ab eo, quod in Ecclesiastico inducitur, Qui
edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient,
elucescit ex dictis in expositione quarti capituli.

D ¶ Deinde Christus ostendit, quòd quantū in se fuit, ipse ob-
Eccle. 24. tulit panem vitæ Iudæis, sed ipsi propter suam incredulitatē,
eum non gustauerunt. *Sed dixit vobis, quia* (id est, quòd, *& vidistis* me oculo corporali secundum quod homo sum, *Et non credidistis verbis meis* nec in me, quod sim vnigenitus filius dei, & Christus vobis promissus. Obtuli ergo vobis hunc panem ostendendo vobis meipsum, sed non manducastis, quia nō credidistis: qui enim credit manducat. Sed ne putaremus omnes Iudæos deserēdos vel propter illorum incredulitatē, misericordiam dei euacuandam, declarat quibus dandus sit panis iste vitalis atque viuificus. *Omne* (genus hominum) *quod dat mihi pater*, id est, quos pater per inspirationem internam inclinat ad me. Vel quos ab æterno elegit, ac prædestinauit in me, vtpote quos decreuit per meā incarnationē ac
Roma.8.
E passionem saluare, *Ad me veniet* nunc per fidem & gratiam, in futuro autem per beatificam visionem, imò & per localē sui exaltationem vsq; ad cœlum empyreū. De his nempe dicit Apostolus ad Ephesios, deus elegit nos in Christo ante
Ephes.2. mundi constitutionē, vt essemus sancti & immaculati in cōspectu eius. Et in Psalmo ait pater ad filium, postula à me &
Psal.21. dabo tibi gentes hæreditatem tuam, &c. *Et eum qui venit ad me* per mentis suæ conuersationem, fidem, & charitatem, vel qui facit quod in se est, quamuis nondum gratiā habeat. *Non eiciam foras*, id est, nō separabo eum à grege electorū meorum, nec à pietate mea eum excludam, sed incorporabitur mihi. Et si pater meus dederit eum mihi modo prætacto, finaliter saluus erit. Non enim est Christus personarum acce-
F ptor, sed in omni gente qui timet eum & operatur iustitiam acceptus est illi. Ecce quāta est misericordia saluatoris. Nul-
Acto.10. lum quantumcunque abiectum vel impium despicit, aut relinquet, si cōuertatur ad ipsum, faciendo, quod in se est. Cuius ratio subditur, *Quia descendi de cœlo* humanam naturam assumendo, vt dictum est plenius, *Non vt faciam voluntatem meam*, id est, proprium beneplacitum, *Sed voluntatem eius qui misit me* puta patris cœlestis.

¶ Quomodo intelligendum est hoc? Nūne patris & filii secundum naturam diuinam, est vna numero voluntas, sicut & vna essentia? Quod enim dicitur absolute, in tribus personis non numeratur, sed voluntas Christi humana, fuit diuinę voluntati inflexibiliter subiecta, vnita, & conformata, non solum

lum propter beatificam fruitionem animæ Christi,sed insu- A
per propter hypostaticã humanæ naturæ vnionem cum verbo. Et respondendum,quòd Christus loquitur de voluntate humana,quę licet fuerit deo semper cõformis,nõ tamẽ Christus fecit eam in quantum fuit sua,sed in quantum erat volũtati paternæ subiecta. Idcirco, formaliter dicitur volũtatem patris fecisse,quoniam illa fuit ratio ob quam fecit quod suę voluntati humanæ complacuit. Vnde Christus loqui videtur secundum generalem modum loquendi,secundum quem aliquis subditus vel amicus dicit de suo prælato vel dilecto. Non facio quod mihi placet,sed quod illi, quamuis quicquid placuerit illi,sibi quoque summe complaceat.

¶ Quæritur si deus sit sua volũtas,quomodo potest quis facere voluntatẽ dei,cùm nullus possit facere deum? Et respõdendum,quòd voluntatem dei dicimur facere,dum eius pręceptis paremus,vel consiliis acquiescimus. Frequenter enim sumitur voluntas pro signo voluntatis, videlicet pro præcepto vel consilio,vel pro re volita. B

¶ Denique,verbis istis incomparabilis nobis commendatur humilitas Christi,qui cum sit verus deus, patri æqualis, tam humiliter asserit se venisse,non vt propriam impleat voluntatem,sed patris. Cõfunditur ergo & condemnatur superbia nostra,rebellio nostra,duritia nostra, qui ad murmurãdum, repugnandum,& tumescendum,tam proni consistimus. Cõtemplemur igitur efficaciterq; sectemur caput nostrũ, propriam voluntatem penitus abnegantes,secundum quod ipse C
alibi docet,Qui vult venire post me,abneget semetipsum,& Lucæ 9.
tollat crucẽ suam quotidie,& sequatur me. Quo enim syncere propter deum propriam voluntatem magis relinquimus, frangimus,abnegamus,eò amplius deus seipsum ingerit nobis,ita quòd eũ possidere incipimus, & nostris desideriis acquiescit,offerẽs se copiosissime mẽtibus nostris. Vnde Esaias Esaiæ. 58.
inducit,Si glorificaueris dominum,dum nõ inuenitur voluntas tua,tũc delectaberis super domino, & sustollam te super altitudinem terræ ait dominus. Hanc abnegationẽ efficit vera charitas dei,quoniã amor secundum Dionysium non finit Dionysius
amantem esse suiipsius,sed amati. *Hæc est autem volũtas* (hoc est,res placẽs ac volita) *si eius qui misit me patris,vt omne quod dedit mihi* modo iam explanato. *Non perdam ex eo*, hoc est, nullum electorum perire permittam : quia & si ad tẽpus erra-

uerit

D rauerit, finaliter perire nō valet. Propter quod fertur in Psalmo, Cùm ceciderit nō collidetur, quia dominus supponit manum suam. Rursúsque, Impulsus euersus sum vt caderé, & dominus suscepit me, *Sed resuscitem illud in nouissimo die*, hoc est, in die iudicij vniuersalis. De quo sanctus Iob ait, In nouissimo die de terra surrecturus sum. Omnes quippe resurgemus, nec dubium quin per omnipotentiam Christi in momēto, in ictu oculi, in nouissima tuba secundum Apostolum. Dies autem iudicii appellatur nouissimus, quia ex tunc motus cœli cessabit, & per consequens, tempus quod est mensura motus cælestis. Tempore autem cessante, cessabūt dies, & nox propriè sumpti. *Hæc est enim volūtas patris mei, qui misit me, vt omnis qui videt filium* (per cōtemplationem fidelem) *& credit in eum* per fidem formatam. Loquitur autē de visione ænigmatica, non de visione clara per speciē. Visio enim dei, per speciem fidem excludit. De visione verò ista obscura dicit Apostolus, Videmus nunc per speculum in ænigmate, & nunc cognosco ex parte, *Habeat vitam æternam* pro mercede in patria, id est, clarā notitiam dei. Visio enim per speciem est tota merces. Patet ergo q̄ voluntas patris est salus, cōseruatio, atque redemptio nostra. Vnde etiam protestatur Apostolus, Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra, sed quia vita ista æterna, est subiectiuè in anima, idcirco de corporis glorificatione adiecit. *Et ego resuscitabo eum*, hoc est, de morte naturæ seu somno mortis, ipsum excitabo, corpus resolutū, in cineresq; redactum redintegrando, eique animam copulādo, vt beatitudo animæ mox redundet in corpus, & vtrunq; pariter glorificetur. *Murmurabāt ergo Iudæi de illo, quia dixisset, Ego sum panis qui de cœlo descēdi, & dicebant*, Nonne hic est Iesus *filius* Ioseph, *cuius nos nouimus patrē & matrē? Quomodo ergo dicit, quia descendi de cœlo?* Isti Iudæi increduli multipliciter errauerunt. Primò, quia murmurabant, in quo imitati sunt patres suos: qui deum grauissimè offendisse leguntur, murmurando contra eum in solitudine. Verba enim quæ isti intelligere propria subtilitate non poterant, debebant humiliter inuestigasse ac didicisse, nec debuerunt ambigere de veritate loquentis, cuius in tantis miraculis experti erant sanctitatem atque potentiam, assistentiamque diuinam. Secundò quia putabant Iesum naturali ordine ex commixtione viri ac fœminæ natum. Et ergo putabant quòd Ioseph esset pater eius

Marginalia: Psal. 36. — Psal. 117. — Iob. 19. — 1. Cor. 15. — E — 1. Cor. 13. — 1. Thes. 4. — F — Exod. 15. — Exod. 19. — Exod. 17. — Num. 16.

ter eius carnalis, Mariam quoq; à viro cognitam reputabant. A
Tertiò, quoniam æstimabant Iesum esse purum hominē, idcirco non descendisse de cœlo, quia natus in terra ex homine. *Respondit ergo Iesus & dixit, Nolite murmurare inuicē*, quoniam grande peccatum est. Itaque nolite murmurare quasi aliquid falsi dixerim. Nec tamen mirum si murmuratis. & vtriusque ratio subditur, scilicet quòd verba Christi nullam falsitatem continebant, & quòd mirum non fuit murmurare Iudæos. *Nemo potest venire ad me*, id est, non solum non venit, sed nec potest venire ad me interiori accessu, per fidem & charitatem, *Nisi pater qui misit me traxerit eum*; hoc est, per suam charitatem & pietatem inclinauerit atque perduxerit mentem eius ad me, infundendo ei fidem & gratiam, quibus mihi spiritualiter vniatur & incorporetur. Non est enim volentis neque currentis, sed dei miserentis, cuius donum est omne bonum quod inest nobis. B

¶ Tractatus iste interior est, non violentus neq; coactus, sed amorosus atque spontaneus, ex diuina charitate procedens. Rom. 9.
Deus nanque mouet vnumquodque secundum propriam suā naturam. Rationalem ergo creaturā, conuertit & mouet ad Christum intellectualiter, sponte ac libere. Denique tractus iste, inter charitatem trahentis & vnionem tracti, cum ipso est medius, sine quo tractu nihil possumus, quia cū Christus sit finis noster, seu terminus supernaturalis, non possumus ad ipsum moueri siue pertingere, nisi aliunde trahamus, puta à patre cælesti, imò à tota trinitate, cuius indiuisa sunt opera, sicut nec terra potest ascendere, nisi ab alio eleuetur. Et cum homo sit grauis, quia corpus quod corrūpitur aggrauat animam, & potestas eius infirma, quia non sumus sufficiētes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis: via quoque longa, periculosa atq; difficilis, nam & arcta est via, angustaque porta, quæ ducit ad vitam, patet quod maxime indigemus hoc tractu, ideo semper dicamus cum sponsa, Trahe me post te.
Rationalis creatura libere mouetur. Sapien. 9. C 2. Cor. 3. Matt. 7. Cantic. 1. Hier. 31.

¶ Præterea, tractus iste ex diuina vt dictū est charitate procedens, iuxta illud Hieremiæ. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans: quod tripliciter fit. Quosdā etenim trahit deus flagellis, quę tamē ex dilectione infligūtur, domino cōtestāte, Ego quos amo, arguo & castigo. Propter quod ait Oseas, In funiculis Adam trahā eos in vinculis charitatis. Isti funiculi sunt pœnalitates originale peccatum sequentes, Apoc. 3. Osee. 11.

quibus

D quibus affligimur, & ad deum conuerti monemur. Quosdam
Psal.12. verò trahit deus beneficiis, vt eum qui dixit, Cantabo domi-
Psal. 115. no qui tribuit mihi bona. Et, Quid retribuam domino pro
Esaiæ. 63. omnibus quæ retribuit mihi? Esaiam quoque audi dicentem,
Miserationum domini recordabor. Laudẽ domini super o-
mnibus quæ reddidit nobis dominus, & quæ largitus est no-
bis secundum indulgentiam suam. Quosdam verò trahit pro
missis, vt qui contemplatione præmiorum cælestium cõuer-
Hebr.11. tũtur, quemadmodum de Mose dicit Apostolus ad Hebræos
Psal.118. quod aspexit in remuuerationem. Et Psalmista, inclinaui (in
quit) cor meum, ad faciẽdas iustificationes tuas in æternum,
propter retributionẽ. ¶ Aliqui insuper trahũtur solo amo-
re dilecti: à quibusdam additur quintus modus trahendi, qui
E est per occultam virtutem spiritus sancti, & inspirationẽ in-
ternam. Sed iste modus generalis est omnibus prædinductis,
quoniam sine occulto influxu, siue instinctu spiritus sancti
nec flagellis, nec donis, neque promissis, nec aliquo alio mo-
do traheremur ad Christum. Illa autẽ tractio qua trahimur
ad deum, solo eius amore, præstãtior est atque diuinior, imò
omnino deifica est, quia per eam ad deum cõuertimur, eum-
que diligimus, honoramus, exquirimus, quoniã in seipso na-
turaliter atque totaliter bonus, sanctus, summus, perfectus.
Leuit. 19. Vnde hoc ipsum, ad filios spectat charissimos. *Et ego resusci-
tabo eũ in nouissimo die.* Quid est hoc? Nónne & eos quos pa-
ter non trahit suscitaturus est filius? ¶ Cur ergo quasi pro
F præmio spondet tracto quòd suscitabitur eum in die nouissi-
mo? Et respondendum iuxta Apostolum, quòd omnes vtique
resurgemus, sed nõ omnes immutabimur. Nunc ergo loqui-
1.Cor. 15. tur Christ⁹, de suscitatione beatæ immutationis, hoc est, glo
rificationis in carne: quoniam anima propter naturalem in-
clinationem ad corpus, non est perfecte beata, donec corpo
ri glorificando reuniatur. Vel potius glorificato fuerit copu
lata. ¶ Insuper probat Christus testimonio prophetarum,
quòd multi sint patre trahẽte conuertendi ad ipsum. *Est scri-
ptum in prophetis* (id est, in libris eorum) *Erunt* (tẽpore gratię,
omnes (homines) *docibiles dei*, id est, apti doceri, vel docti à
deo. Sic tamen, vt sit distributio pro generibus singulorum,
Psal.71. non pro singulis generum, quomodo alibi dicitur. Et bene-
Danie.7. dicẽtur in ipso omnes tribus terræ. Et item in Daniele, Om-
Matt.22. nes gentes tribus & linguæ seruient ei: cum tamen compara
tione

tione aliorum pauci sint qui Christo veraciter seruiunt, sicut sunt pauci electi. Vnde ad insinuandum, quod post incarnationem filij dei, per prædicationem Euangelij, essent incomparabiliter plures diuinitus illustrandi atque ad Christū conuertendi, quam ante dicta sunt verba præallegata, & quod nunc Christus allegat, Erunt omnes docibiles dei. ¶ Quocirca sciendum, quod Christus, Apostoli, & Euangelistæ frequenter allegant scripturas veteris testamenti, potius quantum ad sensum, quam quoad formam verborum. Vnde quod dicitur nunc, Erunt omnes docibiles dei, inuenitur nō solum in vno propheta, sed in multis, quantum ad sensum, quāuis in nullo inueniatur, quò ad formam semonis. Sciptum est enim in Esaia, Repleta est terra scientia domini, quasi aquæ maris operientes, Et rursus, Ponā omnes filios tuos doctos à domino. Hieremias quoque, Omnes à maiore eorum vsq; ad minorem cognoscent me. *Omnis* (homo viator) *qui audiuit*, (auribus cordis) *à patre*, intus loquente, id est, diuinum instinctum aduertit *Et didicit* per inspirationem internam, id est, quem pater docuit de his quæ spectant ad fidem, qualis fuit qui ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus, *Venit ad me* per fidem & operationem, per charitatem & obedientiam. Ideo dicit propheta, Beatus homo quē tu erudieris domine, & lege tua docueris eum. Non ergo ad cōuersionem hominis sufficit vox prædicatoris, nisi fuerit deus interius instruens. ¶ Deniq; Thomas in summa cōtra Gentiles redarguit Origenem dicentē, quòd deus dicitur causa bonorum nostrorum solum, quia est causa habituum infusorum, per quos meritoriè operamur, videlicet, gratiæ habitualis fidei, spei, & charitatis. Dicit itaque Thomas, quod etiā quandoque deus est proxima causa actionum nostrarum interiorum. Esaia testante, qui ait, Domine dabis pacē nobis. Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Et itē Apostolus, Deus est qui operatē in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Hoc est ex sua pietate voluntaria, voluntateque pia, non meritis vestris. Dicit insuper Thomas, quod semper acquiescimus actuali inspirationi, quę nobis à deo infunditur. Et fundatur hoc verbū Thomæ in authoritate Augustini, dicentis, Gratia quæ occultè humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo corde duro respuitur, quoniā ideo datur, vt duritia cordis penitus auferatur. Ad propositū igitur,

A B C — Esa.11. Esa.14. Hiere.31. Psal.84. Psal.93. Thomas. Aqui. Esaia 26. Philip.2. Thomas Aqui. August.

D igitur, Omnis qui audiuit, didicitque à patre, hoc est, aqualem illustrationem immediate à deo percepit, venit per cõsensum, ad Christum, quoniam omnis talis veraciter acquiescit, non tamẽ omnis talis saluatur, sed qui prædestinatus est finaliter perseuerans. Sed ne ex verbis inductis aliquis æstimaret deum patrem esse oculo carnis visibilem, vel intellectu comprehensibilẽ, addidit Christus. *Non quia patrem* (æternum) *vidit quisquam*, hominum oculo corporali, vel etiã intellectuali, loquendo de visione comprehensionis perfectæ, quia sic solus deus comprehendit seipsum, immensus im
E mensum. Loquendo autem de visione dei per speciem quam habent sancti in patria, sic nullus purus viator vidit deum visione fixa ac cœliformis, quanuis Moses & paulus credãtur deum in hac vita vidisse per speciem in raptu quodam, non diu durante. De hoc dictum est plenius primo capitulo, super illud, Deum nemo vidit vnquam. Sed quoniam Christus hæc proferens homo fuit, ne Iudæi putarent eum non vidisse
Sup. ca. I. se patrem, subiecit, *Nisi is qui est à deo*, hoc est filius natus à patre vel missus à deo trinitate. Filius enim in quãtum homo, missus ac originatus est à seipso secundum quod deus. *His vidit patrem* visione perfectæ comprehensionis, inquantum est deus, & item visione beatificæ fruitionis, secundum quod homo ab incarnationis exordio. Ex hoc sequi videtur
F quod Christus nõ loquitur de visione corporali, quia sic nec ipse videt patrem.

¶ Porrò per hoc quod ait, Nisi his qui est à patre, nõ excluditur spiritus sanctus quin & ipse comprehendat patrem, cũ
1. Cor 2. dicat Apostolus, quòd spiritus scruptatus profunda dei. Et quæ dei sunt, nemo nouit nisi spiritus eius. *Amen amen dico vobis, qui credit in me* Fide charitate ornata. Habet (nunc) *vitam æternam* in spe, in merito, in radice, in dispositione ꝓpinqua. Habet enim causam meritoriam, spemque idoneam ingrediendi vitam æternam, seu obtinendi beatificam diuinę essentię visionem. Vel habet vitam gratię realiter in pręsenti. Qui enim credit in Christum, habet Christum. Et vtique Christus est vita æterna, quemadmodum contestatur.
Ioh. 14. Ego sum via, veritas & vita. Iohannes quoque in prima sua
1. Iohã. 5. ait canonica, hic est verus deus & vita æterna. *Ego sum panis vitæ* substantialiter atque causaliter. Panis sum omnia pascens, non tamen in quenquam conuertor, aut mutor, sed fi

deliter

deliter manducantem conuerto in me:sum etiam panis vitę, A
quia sumentibus digne do vitam gratię in præsenti, & vitam gloriæ in futuro. De hoc verbo superius dicta sunt plura. Deinde, inanem gloriationem Iudęorum de manna præsumentium, Christus euacuat. *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt* Palam est, quòd mortui sunt morte naturæ. Sed quia mox subditur. *Hic est panis de cœlo descendens, vt quis manducauerit ex ipso non moriatur*. Certum est quòd loquitur de morte culpæ. Hoc enim Christus adiecit, distinguendo inter panem vitæ quem ipse dat, & manna, sed nunquid omnes patres Iudæorum, qui manna edebant, mortui sunt morte culpæ? Non vtique. Quia nec Moses, nec Aaron, nec Iosue, nec cæteri iusti illius exercitus. Loquitur Num.21.
ergo saluator de patribus Iudæorum, quorũ vestigia isti sectabantur, puta incredulis seu peruersis, qui dixerunt, Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Illis quippe fuit panis ille insapid⁹. Iustis verò optime sapiebat, quemadmodum in libro sapientiæ scribitur, Panem de cœlo præstitisti eis omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem, ad quod enim quisque volebat, conuertebatur. De illis verò carnalibus tantum, non carnalibus simul & spiritualibus patribus loquitur Christus Iudæis alio loco. Murmuratores filij murmuratorum, implete mensuram patrum vestrorum. Subditur ergo de pane vero vitali, non figurali duntaxat, quanuis & panis vitæ quem dat Christus sit aliquo modo figuratiuus alius panis cœlestis in patria, de quo in Luca habetur, Beatus qui manducabit panem in regno dei. *Hic* panis vitæ, de quo dictum est, vtpote verbum incarnatum, vel corpus dominicum, *Est panis de cœlo descendens*. Verbum enim descendit per incarnationem, & noui effectus productionem. Corpus autem descendit, quia virtute spiritus sancti formatum, non quia de cœlo allatum. Descendens inquã ad hoc, *Vt si quis manducauerit ex ipso* mãducatione sacramentali & spirituali simul, vel spiritualiter dũtaxat: de quibus in sequenti articulo plenius dicam deo præstante, *Non moriatur* Morte culpæ in præsenti, vel morte dãnationis æternæ in futuro, quæ est mors secunda.

Sapię. 16 B Matt.23. C Lucæ.14. Apoc.20.

¶ Eluci-

D

¶Elucidatio residuæ partis huius Capitis. ab eo loco quo dicitur.
Ego sum pastor viuus, qui de cœlo descendi.

ARTICVLVS XVIII.

Sacramẽtũ Eucharistiæ cur Christus instituerit

SAcramentum Eucharistiæ instituit Christus dupliciter. Primo, verbo, seu assertione. Secundò facto, seu consecratione. De prima autẽ institutione nũc agitur. Et quoniam sacramentum istud incomprehensibilissimum, vltissimumque consistit, idcirco ad excludendum omnem errorem ac dubitationẽ, Christus apertissime tractat de sacramento hoc ipso. *Ego sum panis viuus* quia secundum

E naturam diuinã essentialiter vita sum, viuens in me ipso, & vitam gratiæ, vitamque gloriæ causo in aliis, omnes electos reficiens & confortans. Porrò, secundum naturã assumptã sum panis viuus, quoniam propter vnionem cum verbo habeo plenitudinem omnium gratiarum, & gloriam perfectissimæ fruitionis in deo, atque per corpus & sanguinem meũ fidelium animas alo ac poto gratiam illis præstando, per modum causæ instrumentalis ac meritoriæ Humanitas etenim Christi, est instrumentum animarum coniũctum ac propriũ verbi per quod, & cuius virtute ac merito omnia diuina nobis præstantur gratiarum charismata, sicut & corpus nostrũ est instrumentum animatum, vnitum, & propriũ animæ rationalis, per quod anima agit & effluit. *Qui de cœlo descendi*

F per incarnationis mysterium, & noui effect⁹ productionem non per localem descensum, vt dictum est sæpius *Si quis mãducauerit* non sacrmentaliter tantum, sed sacramentaliter & spiritualiter, vel ad minus spiritualiter cum proposito manducandi sacramentaliter cum fuerit oportunum, *Ex hoc pane, viuet in æternum* vita spirituali, quæ nunc in ipso inchoatur, & virtute sacramenti perficitur, atque in patria consummatur. Nunc enim viuit bene agẽdo per gratiã, & in futuro viuet, deum videndo per gloriæ lumen, dummodo finaliter perseueret in huius manducationis effectu Viuet itaq; in æternum, quantum est ex parte sacramenti, quòd tantæ efficaciæ est, vt possit vitam æternam influere.

¶Cum quilibet communicans recipiat panem istum totum ac integrum, non partem duntaxat, cur ait, si quis manducauerit

uerit ex hoc pane, & non potius si quis manducauerit hunc panem? Dicendum, quòd ad insinuandum quòd panis iste inconsumptibilis est nunquam deficiens. A

¶ Præterea ad intelligendum omnia quæ de isto sacraméto asserunt, oportet scire quod in sacraméto altaris sunt tria. Primum est sacramentum tantum, videlicet species panis & vini post consecrationem. Secundum, est res & sacramentum, videlicet corpus & sanguis Christi. Tertium est res tantum vtpote gratia sacramentalis, vel vnitas corporis mystici. Species itaque panis & vini dicuntur sacramentum, quoniã rei sacre sunt signum, videlicet corporis & sanguinis Christi: corpus verò est sacramétum respectu sui effectus, qui est gratia vel respectu sui signati, quod est corpus mysticum puta ecclesia. Cum igitur aliquis accipit corpus & sanguinem sub speciebus sacramentalibus, & non participat sacramenti huius effectum, scilicet gratiã, atque ecclesiæ incorporationé propter suam incapacitatem, indignitatem, & prauitaté quia ponit obicem gratiæ. Dicitur manducare sacramétaliter tãtum. Quum vero sumendo sacramentum, recipit eius salutarem effectum, manducat sacramentaliter & spiritualiter, dũ autem sortitur effectum præfatum, nec tamen suscipit sacramentum manducat spiritualiter solum. *Et panis quẽ ego dabo* per me ipsum in cœna, hoc sacramentum instituendo, discipulisque tradendo, & in ara crucis panem hunc patri offerendo & deinceps per meos ministros, videlicet sacerdotes quibus conuenit sacramentum istud consecrare, atque porrigere aliis, *Caro mea est*, quæ alit mentem fidelium. Tunc quia verba vnita, tum quoniam gratiis plena per redundantiam, & quia diuinitatis gratiam creantis est instrumentum, itemque merito suæ actionis ac passionis, *Pro mundi vita*, id est, pro spirituali viuificatione hominum viatorum in mundo degentium. Ad hunc enim finem vt à morte culpæ ac miseriæ eriperemur, vitamque gratiæ & gloriẹ cõsequeremur: Dedit Christus corpus suum in cruce in prætiũ, & in sacramento in edulium, atque remedium. Quotidie quoq; dat panem istum pro vita nostra, hoc est, ad hoc, vt in vita gratiæ roboremur, ac perficiamur. Veruntamen non est sic intelligendum quòd ait, pro mundi vita, quod per receptioné huius sacramenti, vita gratiæ in homine inchoetur, imò qui sine vita gratiæ ad hoc sacramentum accederet, amplius no-

In sacramẽto Eucharistiæ quæ sint,

B

C

D reretur in anima, reusque fieret corporis domini. Cū enim sacramentum istud sit cibus spiritualis, ideo sicut cib⁹ corporalis cum datur non prodest, nisi viuenti vita naturæ: sic cibus hic spiritualis non conuenit, nec proficit, nisi viuenti vita gratiæ *Litigabant ergo*, id est, verbis contendebant, *Iudæi* hec ab ore Christi audientes & carnaliter ac ruditer capientes *Ad inuicem dicentes* ex infidelitate, & inordinata admiratione. *Quomodo potest hic* quem tenemus pro puro homine & filio Ioseph, *Carnem suā nobis dare ad manducandum* quasi dicant, Hoc impossibile est atque inutile. Christus vero testatur hoc esse nō solum non inutile, sed insuper necessarium ad salutem ipsorum. *Dixit ergo ei Iesus, Amen amen dico vobis, Nisi manducaueritis carnem filii hominis* in sacramēto sacramentaliter & spiritualiter, vel spiritualiter ad minus per fidem & votum accendendo, gratiamque Christi participando: *Et biberitis eius sanguinem* modo prædicto, *Non habebitis vitam* spiritualē *In vobis* sed carebitis gratia in præsenti & gloria in futuro. Quemadmodum enim mēbra corporis naturalis moriuntur ac pereunt, nisi capiti connectātur, & ab eo motum sensumque participent: sic homines ex quibus quasi ex membris constituitur mysticū corpus Christi, vita gratię destituuntur, nisi capiti quod est Christus, per sacram communionem nectantur recipiendo ab illo vitā spiritualem, & motum meritorium. ¶ Præterea sicut corpus sine corporeo cibo non sustētatur, nec permanet in vita naturali, sic anima sine hoc cibo viuifico, non persistit in vita gratiæ spirituali. Sed verba inducta intelligenda non sunt quasi sanguis Christi seorsum sumendus sit à vulgo communicante. In primitiua tamē ecclesia hoc fiebat, sed nunc ordinatū est aliter propter effusionis periculū. Sanguinē ergo Christi accipit populus spiritualiter, & etiā aliquo modo realiter, quia in sacramento corporis continetur, & sanguis sicut econtra. Licet enim transsubstantio panis directe terminetur ad carnem saluatoris, & conuersio vini ad sanguinē eius ex naturali tamē cōcomitantia sub vtraque specie sunt quatuor. Quia sub specie panis est corpus Christi, vi conuersionis. Anima verò sanguis & verbū, sunt ibi ex naturali sequela, cum nō sint separata ab inuicem. Pariformiter sub specie vini est sanguis directè, pura ex vi cōuersionis, caro autē anima & verbum concomitantur. *Qui manducat meam carnē & bibit*

1.Cor. 12.

E

Colos 1.

F

bibit meum sanguinem, non sacramentaliter tantum, sicut iam A
dictum est. *Habet vitam æternam* quoniam habet meipsum,
& habet vitã gratiæ, quæ virtute huius sacramenti continua-
tur, donec ad vitã gloriæ sempiternæ pertingat. Futurã quoq;
beatitudinem iam habet in spe, virtute & gratia huius sacra-
menti. *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die* vt me deũ, & ho-
minem videat oculis carnis & cordis per propriam speciem
quem nunc cernit per fidem. Carnalibus enim oculis videbi-
mus Christum in humanitate, mentalibus verò in diuinita-
te. *Caro vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Hoc ait
Saluator, ne putaretur parabolicè loqui more consueto, ita
quòd carnem suam diceret panem quia signaretur per pa-
nem, & esset sub forma panis solum sicut in signo. Vel pro-
pter aliquam proprietatem cum pane cibus diceretur, quo- B
modo dicit Apostolus. Petra erat Christus, quoniam figura-
uit Christum, Et Esaias, Verè fœnum est populus, propter 1. Cor. 10.
conuenientiam quandam. Et infra ait de seipso Saluator, E- Esa. 40.
go sum vitis vera. Ad insinuandum ergo quòd caro sua sit Infra.
verè & substantialiter sub specie panis, veraciterq; sumatur Cap. 15.
à communicante: Sanguis quoque ipsius verè sub specie pa-
nis contineatur, & recipiatur, adiecit, caro mea, id est, cor-
pus. Sumitur enim nunc caro, nõ prout ossa excludit, sed pro
toto corpore, neruos, venas ac ossa habẽte: verè est cibus a-
nimæ non corporis, quia non visibiliter, nec corporaliter su-
mitur, quamuis verum corpus sumatur. Et potius dicit caro
quàm corpus, quia nunc loquitur de corpore suo inquantum
est alimonia spiritus, caro autem magis dicit quid cõmesti-
bile, quàm corpus: & sanguis meus verè est potus refrige- C
rans, rigans, inebrians mentem, non ventrem,

¶ Omnia quippe sacramenta nouæ legis ordinãtur ad spi-
ritualem vitam. Spiritualis autem vita per baptismum acqui-
ritur, quia baptismus est regeneratio spiritualis, & per con-
firmationem augetur. Oportet ergo vt per aliquod sacramẽ-
tum nutriatur, & hoc est Eucharistia, quæ est spirituale ali-
mentum huiusmodi vitæ. Cibum autem oportet realiter ad-
di atque vniri cibato, idcirco in sacramento hoc Christus rea-
liter continetur, substantialiterque communicanti vnitur. Et
simile est de sanguine, qui est potus.

¶ Præterea quoniam sacramentũ istud est cibus, ideo quic-
quid operatur cibus materialis in corpore manducantis, hoc

D agit hic cibus spiritualis in anima digne recipientis. Quemadmodum ergo cibus corporeus naturalem vitã sustentat, cõfortat, ad perfectionem deducit, deperditum reparat, delectat, impinguat: sic cibus iste viuificus vitam spiritualem ac deiformem in anima fulcit, roborat, perficit, amissa bona restaurat, exhilarat, & impinguat diuitias gratiæ accumulando in anima. Vnde effectus sacramẽti istius sunt collatio gratię, adeptio glorię, remissio peccati mortalis, obliti ac venialium, diminutio pœnæ, mitigatio fomitis, præseruatio à malis futuris, secundum quod dicit Chrysostomus, Sicut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles facti diabolo. Voluit quoque Christus in hoc sacramento ueraciter contineri ac suscipi, ad ostendendum perfectum ferE uorem suæ incomprehensibilis charitatis ad nos, & propter nostram vtilitatem, quia ex reali præsentia atque immediata vnione Christi nobiscum, consequimur maxima bona, sicut subiungitur. *Qui manducat meam carnem*, sacramentaliter, & spiritualiter, *Et bibit meum sanguinem* eodem modo, *In me manet*, per charitatem & gratiam, & mihi incorporatur. Talis vtique habitat in adiutorio altissimi, & protectione dei Psal.90. cœli commoratur, *Et ego in eo* permaneo, per salutares huius sacramenti effectus, per gratiosam custodiam, per inhabitationem benignam. Nam & per eadẽ dona quibus deus ad nos conuerti, & in nobis esse ac habitare, quasi in templo asseritur, inquantum ea infundit atq; conseruat, nos quoque ad eum redimus, & in ipso subsistimus ac manemus. Palàm F est, quòd speciebus sacramentalibus iam consumptis, designat Christus esse in communicante per præsentiam carnis & sanguinis, permanet tamen in eo per præsentam suæ diuinitatis, & per affectus sacramenti prætactos. Communicans ergo manet in Christo, sicut membrum in capite, recipiendo influentiã eius, & Christus manet in illo, sicut caput in mẽbro, influendo in illud. Ecce quanta beatitudo, dignitas, & gloria deuotorum, qui tam præstantissimo alimẽto vescuntur, & Christo tam intime copulantur, tantisque gratię donis deificis adimplentur, quanta denique est dilectio, dignatio, liberalitas, & misericordia Christi veri dei, qui nobis pauperculis & indignis sic præstat, sic vnit, sic ingerit semetip-Prou.8. sum. Nonne veraciter monstrat, quod deliciæ eius sunt esse cum filiis hominum? Et quàm paratus est dare nobis omnem

gratiam suam, quibus tam ineffabiliter præstat seipsum. Non A
ergo simus ingrati tanto benefactori, & tam incomprehensibilibus beneficiis eius, sed feruido animo, solicita mente, reuerentiq; corde ei ministremus, ad eius mensam nos preparemus, ad eius mansionem in nobis nos dignificemus, venialia cuncta pro posse vitãdo, mentem ad Christũ frequenter erigendo, cordis custodiæ iugiter insistendo. Tunc enim poterimus fructum multiplicem huius sacramẽti percipere, eiusque dulcedinem mirabiliter degustare, quod aliter non contingit. Quamuis enim venialia & distractio improuisa, sacramenti huius principales effectus non impediant, impediunt tamen experimentalem gustum suauitatis ipsius. Dicamus ergo mẽte intenta, ac grata, cũ propheta, Benedic anima mea Psal.102.
domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Imò to- B
tum psalmum, in quo continetur iste versiculus, quia præcipue applicabilis est ad regratiandum Christo pro beneficiis istis. *Sicut misit me viuens pater*, id est, pater æternus omnis vitæ fontale principium, qui est substantialiter sua vita, *Et ego viuo propter patrem.* Hoc præcipuè intelligendum est de Christo secundum naturam assumptam, vt sit sensus. Et ego viuo propter patrem, id est, vitam meam refero ad patrem, videlicet ad honorem & gloriã eius, sicut ad superiorem & vltimum finem. imò sic Christus retulit vitam suã ad totam trinitatem, quæ est omnis createꝫ naturꝫ vltimus finis. Potest quoque exponi de Christo, secundum naturam diuinam hoc modo, Viuo propter patrem, id est, à patre vitam accepi, nõ
aliam, sed eandem quam possidet ipse. *Et qui manducat me*, C
sacramentaliter ac spiritualiter, *Et ipse viuet* per charitatem & gratiam, *Propter me*, id est, ad honorem & gloriam meam ordinabit vitam suam, quemadmodum ait Apostolus, Omne quodcunque facitis in verbo vel opere, in gloriam dei facite. Vel viuet propter me, id est, à me spiritualis vitæ augmentum recipiet, & viuificabitur quotidie magis perfe-
ctè. In hoc enim sacramento continetur fons gratiæ, qui cõ- 1. Cor.10.
municantem perfundit, atque viuificat, nisi obicem ponat. Coloss. 3.
Hic est panis, supersubstantialis, *Qui de cœlo* summo *Descendit*, in quo patet nobilitas ac desiderabilitas eius. Quomodo autem Christo secundum vtranque naturam conueniat esse panem, & descendisse de cœlo, iam dictum est sæpius. *Non sicut manducauerunt patres vestri manna*, id est, pa-

res. Verba siquidem Christi de comestione suæ carnis, potuque sanguinis carnaliter intelligebant, putantes quòd sic A
promitteret se daturum suum corpus ad manducandum, sanguinemque ad potandum, quomodo alii cibi ac potus apponuntur. *Sciens autem Iesus apud semetipsum*, id est, in luce propriæ notitiæ, absq; exteriori perceptione, *Quia murmurarent de hoc*, quod dixit se panem viuum descendentem de cœlo, vel de hoc, quod dixit se præstiturum carnem suam ad manducandum, *Discipuli eius* non veri ac humiles, sed superbi, *Dixit eis, Hoc vos scandalizat*, hoc est, ad ruinam peccati, ad murmurationem perfidiamque inducit, non ex parte mei, sed ex vestra imperfectione. Fuit ergo ibi scandalū passiuum, non actiuum. *Si ergo videritis filium hominis ascendentem* in corpore glorificato, *Vbi erat prius*, id est, ad cœlum, B
in quo fuit ante incarnationem, non secundum naturam humanam, sed diuinam. Vnde, ad insinuandum vnitatem personæ vtriusque naturæ in Christo, dicitur filius hominis fuisse in cœlo, antequam descendit in virginē. His verbis, Christus euacuauit atque dissoluit scandalū discipulorum. ¶ Per hoc enim, quòd prædixit se in conspectu ipsorum, si secum manerent, ascensurum in cœlum, pateret potius, quod descēdit de cœlo, & quod non daret corpus suum ad manducandū carnaliter eo modo quo aliæ carnes eduntur, non sine earū diuisione, laceratione, & consumptione, quoniam naturale est vnumquodque redire ad locum suæ originis: imò secundum philosophos, Vnumquodque conuertitur ad id, à quo C
processit. Caro quoque sic comesta non potuisset ascēdere. *Spiritus* id est, spiritualis intellectus verborum, quæ dixi de manducatione corporis mei, *Est qui viuificat* animam, vita gratiæ, *Caro autem* carnaliter intellecta, & per se. *Non prodest quicquam* communicanti, imò qui verba inducta carnaliter accipit, & carnem non nisi sacramentaliter edit non solum non viuificatur, sed animæ mortem illabitur.

¶ Veruntamen, verba prætacta ad literam, non mystice intelligenda sunt de vero corpore Christi, sed ipsum verum corpus spiritualiter contemplandum est, atque sumendum, quoniam modus quo est in sacramento, est supernaturalis & incorporalis. Hinc quoque dicit Apostolus, Litera occidit, spiritus autem viuificat. Quemadmodum ergo scientia sine 2.Cor.3.
charitate non prodest, sed obest cum inflet, non quia in se

actibus, Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam A
æternã. Hoc enim dixit Christus superius quantũ ad sensum. Acto.13.
Nemo (inquiẽs) potest venire ad me, nisi pater qui misit me Iacobi.1.
traxerit eũ. Omne etenim donum optimum, & omne datum
perfectum, est descendens à patre luminum. ¶ Sed dicit aliquis, Si nemo potest venire nisi deus dederit, ergo qui nõ venit per impotentiam excusatur. Deus nanque vltra vires nil exigit. Et respondendum, quòd à nobisipsis nil possumus, & tamen possumus quicquid deus præcipit nobis, quia secundũ philosophum id dicimur posse per nos, quod possumus per amicos. Quoniã ergo deus, quantũ in se est, paratus est opem impendere, imò & gratiam influit, dummodo fecerit homo quod in se est, ideo per impotentiam nõ excusamur, sed possumus quod iubemur. *Ex hoc*, id est, istis auditis, præsertim ob id quod dixerat Christus, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, &c. *Multi discipulorum eius* non duodecim Apostoli, nec septuagintaduo discipuli, *Abierunt* mente B
per infidelitatem & apostasiam, & corpore per localem recessum, *Retro Satanam* non post Iesum, nolẽtes intellectum
suum subiicere, incomprehensibilibus testimoniis Christi ac 2.Cor.10.
fidei. Quo contra dicit apostolus, In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, *Etiam cum eo nõ ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim Apostolos,* Nũquid *& vos vultis abire?* Non quasi ignorans sciscitatur, sed vt illorum fides manifestaretur, nobisque imitanda proponeretur, & vt ostendat quòd coacta obsequia non acceptat. *Respondit ergo ei Simon Petrus* pro omnibus, quia feruentior ac C
principalior cæteris, vnde & solito feruore nunc respondit
pro sociis, *Domine, ad quem ibimus?* hoc est, si te relinqui- Mat.19.
mus, alium tibi similem verumque saluatorem inuenire nequaquam valebimus. Tu sufficis nobis, propter quem cuncta reliquimus. *Verba vitæ æternæ habes*, id est, doctrina tua cælestis est, & obedientes tibi ad vitam æternam perducit. Non enim temporalia bona, vt Moyses & prophetæ, sed æterna promittis. In his verbis ostẽditur vera & feruida charitas Petri ad Christum, à quo nullatenus voluit separari. Amor nempe, nectit amantẽ amato, tanto inseparabilius, validius atq; intimius, quò fuerit maior. Propter quod ait Paulus, Quis nos separabit à charitate Christi? *Et nos credimus* Rom.8.
fide formata, quamuis nondum perfecta & stabilita, *Et cognouimus*

D *nimus*, per donum intellectus, quod inest omnibus fidem formatã habentibus, & per illud perspicit anima quæ fidei sunt, videns par aliquam rationem qua fides ostéditur esse à deo, quod vera sint quæ asserit fides, & congrue ait, credimus & cognouimus, quoniam credere præcedit intelligere, *Quia tu es Christus* spirituali oleo, id est, gratiarum plenitudine vnctus, quantum ad naturam assumptam, in regem & sacerdotem altissimum, *Filius dei*, non adoptiuus, sed naturalis. Hoc frequenter confessus est Petrus, & in verbis istis tangitur duplex natura, vnitasq; personæ in Christo. Verùm quia responsio Petri quantum ad Iudam claudicauit, de quo tamen Petrus nil mali præsumpsit, ideo subditur, *Respondit eis Iesus, Nonne ego vos duodecim elegi*, id est, præ cæteris ad

E gratiam apostolatus vocaui, *Et vnus ex vobis diabolus est?* non per essentiam, sed mutationem. Hoc est diabolicus propter

Mala. 3. malitiam, sicut Iohannes Baptista dictus est angelus. Et alio

Mar. 1. loco Saluator vocat diabolum hominẽ, dicens, Inimicus ho-

Matt. 13. mo hoc fecit, *Dicebat autem de Iuda Simonis Ischariotis.* Fuit enim oriundus de vico nomine Ischarioth. Ita sunt verba Iohannis Euangelistæ, non Christi. Christus enim non expressit Iudam, quia occultus fuit, & ne diffamatus fieret peior. Vel potius, vt per eius proditionem implerentur scripturæ prophetarum de traditione CHRISTI, à suo discipulo. *Hic enim erat traditurus eum, cum esset vnus ex duodecim.* Implicite ergo CHRISTVS admonuit Iudam, qui sibi de propria prauitate conscius fuit.

F ¶ Circa hunc locum aliqua dicunt Augustinus & Beda, quæ

August. sicut non audeo reprobare, ita nec approbare, quanuis ali-

Beda. qui reprobant ea. Dicunt ergo, quòd Christus elegit Iudam, vt per eius proditionem compleret nostram salutem: non tamen excusatur Iudas à culpa, quia non ideo tradidit, quia electus, sed qui traditurus fuit, electus est. Quemadmodum enim iniqui male vtuntur beneficiis dei, sic deus bene vtitur maleficiis hominum, & sic Christus bene vsus est malitia Iudæ. Ego puto, quòd Christus elegit Iudam ad apostolatum, vt videns tãtam pietatem Christi, pœniteret, & apostolicum officium digne persequeretur. Sed quoniam Christus nouit aliter esse futurum, sustinuit Iudam propter melius, scilicet vt per eũ impleretur, prophetia de Christi proditione. Tanta quippe est bonitas dei seu Christi, quòd nõ sustineret neque

que permitteret malum, nisi posset & vellet inde elicere bo- A
num. Prædicta autem assertio Augustini & Bedæ fundatur
in hoc, quòd dicunt Iudam à principio suæ vocationis ma-
lum fuisse, & in malitia perstitisse, cuius oppositum tenet &
probat Lyra, quia distributio bonorũ pertinet ad iustitiam
commutatiuam secundum philosophum, vtpote vt meliori-
bus maior honor impendatur. Non ergo Iudas vocatus fuis-
set ad apostolatum, nisi tunc dignus fuisset, vel iustificatus à
Christo, sicut Mattheus, vt esset dignus tanto honore. Quic- Matt. 9.
quid autem sit de veritate assertionis Augustini & Bedæ, ta- Marci. 2.
men ratio ista nihil obtinet. Primò, quoniam apostolatus si- Lucæ. 5.
cut & prophetia pertinet ad gratias gratis datas, quæ sæpe
impiissimis dantur. Vnde de facientibus miracula multa, &
prophetantibus in nomine Christi, dicturus est Christus, Di- B
scedite à me, quoniam nunquam noui vos. Et Balaam perse- Matt. 7.
ueranti in malo, datus est spiritus prophetiæ. Rursus, quo- Num. 25.
niam communicatio bonorum à deo liberrima est, sine præ- 24.
miis, meritis, idcirco non proprie pertinet ad iustitiam com-
mutatiuam, imò nec ad iustitiam. ¶ Insuper, quidam impo-
nit Bedæ, quòd dicat Iudam non esse electum ad apostolatũ,
sed ad proditionem. Diligenter ergo inspiciens verba Bedæ
super Iohannem, inueni aliter. Dicit enim Beda, quòd vnde-
cim erant electi, vt in apostolica dignitate perseuerarent, &
per eos fides prædicaretur vbique: per quod Beda dat intelli
gere, quod Iudas non fuit electus, vt in apostolica dignitate
maneret, sed non negat eum ad apostolatum fuisse electum,
imò si Beda hoc diceret, satis male sonaret, quia apud Mat- C
thæum Iudas Ischarioth vocatur apostolus, & in Marco le- Matt. 10.
gitur, quòd CHRISTVS vocauit eum cum aliis vndecim, Marci. 3.
fecitque eum apostolum, committens ei, sicut & aliis prædi-
cationis atque curationis officium. In actis quoque loquitur
Petrus de Iuda, Connumeratus est (inquit) in nobis, & sor-
titus est sortem ministerii huius. Et post pauca legũtur apo- Acto. 1.
stoli exorasse, vt deus ostenderet, quis inter Matthiam & Io
seph acciperet sortem apostolatus, de quo præuaricatus est
Iudas. Verè igitur electus fuit in apostolum. Chrysostomus Chryso.
verò dicit, quòd Iudas tempore suæ vocationis fuit bonus. Matt. 22.
¶ Quæritur, cum in scripturis communiter electi accipien-
tur pro prædestinatis, iuxta illud, Multi vocati, pauci ve- 1. Reg. 9.
rò electi: quomodo Christus dicit se elegisse duodecim, quo- 10.
rum

sed vt daret exẽplum sæpe pro causa, loco & tempore fugiẽ A
di persecutores, cedendo furori eorum, ne grauius peccent,
vel bono cõmuni inferant nocumẽtum. Noluit autem Chri-
stus in omnib' supernaturali modo procedere, ne putaretur
incarnatio eius phantastica, & ne viri religiosi sine magna
causa quærant miraculosum effectum à deo, sed in aliquibus
processit, & habuit se modo humano, vt sciatur veraciter ho Iohã.1.
mo factus, & vt nos faciamus quod in nostra situm est pote- Deute.5.
state, non tentantes deũ. *Erat autem in proximo* id est de ꝓ- Eccle.8.
pinquo imminebat, *Dies festus Iudæorum* videlicet *Sceno-* Esa.7.
phegia.id est, festiuitas tabernaculorum, quæ septem diebus Mat.4.
durauit. Hanc celebrauerũt Iudæi in Hierusalem decima die
mensis septimi, in memoriam quòd post egressum de AEgy-
pto habitauerunt in deserto in vmbraculis, tentoriis, taber- B
naculis seu papilionibus per annos quadraginta. De hac festi 1. Cor.10.
uitate præcipit Moyses in Deuteronomio. *Dixerunt autẽ ad* Exod.13.
eũ fratres eius, id est, consobrini siue affines. Non enim erãt Deut.19.
secundũ Bedam filij Ioseph ex alia coniuge, qui creditur vir Beda.
go mãsisse, vt purissimę ac pudissimæ virginis esset custos,
atque minister condignus: sed erant cognati domini Iesu, nõ
tamen de numero eorum quos Christus iam ad apostolatũ
vocauit, quia post pauca subiungitur, ꝙ isti fratres eius non
credebant in eum, Apostoli autem credebant. *Trãsi hinc, &*
vade in Iudæã præsertim in Hierusalem Iudææ regionis me-
tropolim, *Vt* & *discipuli tui* quos habebas in Iudæa, vel nunc
ascensuri sunt in Hierusalem, *Videam opera tua*, id est, mi-
racula *Quæ tu facis*. Habuit enim Christus in diuersis locis C
quosdam discipulos, qui eum corporaliter non sequebãtur,
& de illis iam agitur. *Nemo quippe in occulto quid*. i. aliquid
magnum, seu opus miraculosum, *Facit, & quærit ipse in palã*
esse, id est, talia operando desiderat apparere, & in manife-
sto coram aliis operari. Miracula enim ordinantur ad decla-
rationẽ diuinæ potentiæ, atq; ad conuersionẽ vidẽtiũ, ideo
in manifesto agenda sunt. Hæc sunt verba hominum adhuc
carnalium, humanam laudem amantium, qui sic de omnibus
iudicant, quales ipsi intra se sunt. Vani enim & ambitiosi, ar
bitrãtur facile alios omnes eis esse cõformes. Cæterũ verba Marc.5.
istorum vniuersaliter vera nõ sunt, quia non solum Christus Lucæ.9.
suscitauit filiã archisynagogi occulte, multisq; à se curatis
præcepit ne publicarẽt ipsum, Sed Helias quoq; & Helisęus
susci-

D suscitauerunt pueros defunctos in cubiculo. *Si hæc facis*, quæ tibi suggerimus, eundo Hierusalem versus, illicq; signa agẽdo in festiuitate iam imminente, coram omnibus qui ibi nũc confluent, *Manifestas teipsum mundo*, id est, hominibus potentiam tuam ostendis, & quòd sis Christus opere mõstras. Quod autẽ verba prædicta inordinata fuerunt innuit Euangelista, subdendo, *Non enim fratres eius* iam dicti, *Credebant in eum*, quia non est propheta sine honore, nisi in domo sua & in cognatione sua. Vnde & isti dubitant, an miracula Iesu essent vera miracula, facta virtute diuina. Vel si hoc crediderunt, non tamen tenuerunt eum pro Christo vnigenito dei, veròq; deo, sed pro homine puro & propheta. *Dixit ergo eis Iesus*, *Tempus meum*. id est, tempus manifestandi meipsum, eo modo quo vos desideratis, videlicet ad cupiẽdũ honorem, ac gloriam ab hominibus, quia non veni ministrari, sed ministrare, & ad dominandum in mundo, nondum aduenit. Primus enim Christi aduentus vsq; ad passionem debuit esse occultus, & in abiectione ac humilitate, vt iudicaretur, nõ in omnimoda manifestatione, vt quasi rex regum ab omnibus honoraretur quoniam si sic, tunc vtique nemo ausus fuisset iudicare, siue occidere eum. Sed post passionem fuit tempus glorificationis, manifestationis, dominationisq; suę quia extũc per prædicationem & signa Apostolorum, aliorumque prædicatorum, cœpit Christus suam maiestatem ostendere, & vbique regnare, vt omnes agnoscerẽt & adorarent sublimitatem ipsius. Ideo itaque dicit, Tempus meum *Nondum aduenit*. Nouit enim Christus intentionem fratrũ suorum, quòd non inuitarent eum ad ascendendum Hierusalem versus, & ad signa illic agenda ex deuotione, sed vanitate, vt scilicet ipse Iesus eorũ cognatus, & ipsi ꝓpter eũ, tanquam cognati eius humanã laudem, fauorem, & commodum, ex perpetratione miraculorũ consequerẽtur. ¶ Potest quoque exponi, Tempus meum, id est, hora eundi ad Iudæã & prædicandi, & faciendi illic miracula, nondum aduenit, quoniam à deo præordinatum non est, vt in principio huius festiuitatis ibi sim, sed in mediate ipsius adueniam, *Tempus autem vestrum semper est paratum*. Tempus dicitur bonũ & malum, paratũ & imparatum, propterea quę sunt, vel fiũt in tẽpore. Vnde ait Saluator, sufficit diei malitia sua, Et Apostolus, Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Et tamen

Margin notes: E (beside "sum, eo modo"); Mat. 20. (beside "esse occultus"); F (beside "suorum, quòd"); Mat. 26. (beside "in tẽpore"); Ephe. 5. (beside "stolus, Redimentes").

men rursus dicit Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, A
ecce nunc dies salutis, & vtiq; tépus acceptabile, ac salutare
non est malum: nihilominus, vnũ & idem tempus dicitur ma 1.Cor.6.
lum, propter mala pœnæ & culpæ, que sunt vel fiunt in eo,
& acceptabile propter misericordiã dei, & cætera dona gra
tiæ operaque virtutum quæ fiunt in ipso. Simili modo dixit
Saluator, tempus fratrum suorum esse semper paratum, quia
quod quærebãt, videlicet laus vana & fauor humanus, ac cõ
modum temporale, quotidie inueniuntur, exhibẽtur, & ac-
quiruntur. Vel ideo dicit, tempus suum nondum venisse, sed
tempus illorum semper esse paratum, quoniã habuit multos
insidiatores, illi verò sine periculo aduersariorum ascendere
poterant. Et huic cõsonant verba sequẽtia. *Non potest mun-
dus* id est, homines mundani vobis similes in peccatis, *O-* B
disse vos Odium enim ex dissimilitudine oritur, & amor ex
conformitate, ideo mali & seculares se inuicem amant car-
nali & cæco amore Veruntamẽ similitudo est causa odij in-
directè, siue per accidens, inquantum vnus similium impedit
alium à consecutione rei optatæ. Propter quod figuli inui-
cem litigant, & homines eiusdem officij sibiinuicẽ inuidẽt.
Vnus quoque multum eruditus, conatur deprimere aliũ si- Proue. 13.
bi similem. Hinc inter superbos semper sunt iurgia, & inter
iracũdos discordiæ. Mundus ergo persequitur mũdum, imò
vnus peruersus odit atq; interimit alium. Sed verũ est quod
Christus nunc loquitur, quoniam mundanus homo secundũ
quod talis, non potest directè odio habere, ac detestari simi
lem sibi, quia affectu & opere sunt concordes: tamen indire-
ctè & per accidens contingit oppositũ, secundũ quòd vnus C
secularis concipit alium, quasi suo voto vel studio contra-
rium, aut nociuum. ¶ Denique, cum in diuinis scripturis di- Eccle.1.
citur, Hominem malum non posse corrigi vel facere bonũ, Hiere.13.
& hominẽ bonum non posse peruerti, vel facere malum, in-
telligendũ est de hominibus bonis & malis formaliter, hoc
est, secundũ quod tales sunt, non materialiter, quia personæ
tales cum sint liberi arbitrij possunt mutari, durante statu vi
tæ presentis. In talibus quoque loquutionibus frequẽter ac- Mat.12.
cipitur impossibile pro difficili, quemadmodum peccatũ in Marc.3.
spiritum sanctũ dicitur nõ posse remitti. Et Hiere. ait Si mu- Lucæ.12.
tare potest Aethiops pellem suam, & pardus varietates suas Hier.13.
& vos poteritis bene facere. Et Christus in Euangelio, Non Matt.7.
potest

D potest arbor bona fructus malos facere, neq; abor mala fructus bonos facere. Certumq; est hoc de hominibus dici. Sic verissime dicimus, impossibile est superbum deo placere, homicidam saluari, iracundum à spiritu sancto inhabitari, sed & pœnę quæ talibus determinantur, intelligendæ sunt sub conditione, videlicet nisi pœniteant, vel per modum comminationis, vel quia frequenter sic accidit. Secundum hunc itaq;
1.Iohã.3. sensum dicit nunc Christus fratribus istis mundanis, Nõ po
1.Iohã.4. test mundus odisse vos. Hinc dicit Iohannes in sua epistola,
Iaco.4. Nolite mirari si odit vos mũdus. Hoc dicit de iustis. De im-
Psal.52. piis verò adiecit, ipsi de mundo sunt, & de mũdo loquuntur
E & mundus eos audit. Merito ergo amicitia huius mundi inimica est deo, in tantum q deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent, *Me autem odit mundus*, id est, homines vitiosi, præsertim principes sacerdotũ cum suis fautorib', quibus grauis fuit Christus ad videndum, *Quia ego testimonium perhibeo de illo, quia* id est, quòd *Opera eius mala sunt*. i. peccata eorũ apertè redarguo. Veritas autẽ odiũ parit. Propter
Sapien 2. quod Salomon loquitur, Ambulans recto itinere, & timẽs
Proue.14 deum despicitur ab eo qui infami graditur via, Et denuo ait.
Amos.5. Nõ amat pestilẽs eũ qui se corripit. De talibus scribit Amos Odio habuerũt corripiẽtẽ & loquẽtem perfectè abominati sunt. Hæc fuit prima atq; pręcipua causa odij & persecutionis Iudeorum in Christũ, quia increpauit prauitates eorum. *Vos autem ascendite ad diem festum hunc* hoc est, ad principiũ solenniatis præfatæ secundum legem. *Ego autem non ascendã*
F *ad diem festum istum*, id est, ad exordium festiuitatis istius, sed postea veniam. Itaque non ascendam, eundo vobiscũ, & puplicè veniendo. *Quia tempus meum nondum impletum est*, secundum sensum expositũ. *Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem*, id est, postquam. *Ascenderunt fratres eius* ad Hierusalem, *Tunc & ipse ascendit* post paucos dies. quia (vt cito patebit) ipse venit in templũ quarta die festiuitatis prędictæ. Fratres verò ipsius interfuerunt, primo festiuitatis huius diei, *Non manifeste, sed quasi in occulto*, quia (vt dictum est) ad hoc declinauit à suorum aduersariorum aspectu, vt daret exemplum aliquando fugiendi persequẽtes, & ne daret illis incitamẽtum amplioris rãcoris. Venit itaq; non manifestè, vel quia sine magno comitatu processit, vel quia per rara itinera iuit, vel quia conspici noluit: per quod dedit exemplum vt inter-

vt interdũ humiliter lateamus, atque occulte agamus bona A
quę agimus, ne alij contra nos prouocentur *Iudæi ergo quærebant eum in die festo* in Hierusalem, quoniam solitus fuit ibi
adesse in præcipuis festis, *Et dicebant, Vbi est ille?* famosus
qui omnibus notus est, quia in omnib⁹ singularis, in pulchritudine vltus, in habitudine corporis, in rectitudine æquitatis, in doctrina, in eloquẽtia, in miraculis. Hinc ergo nõ exprimunt nomen ipsius, & fortè ꝙ quidam eorum ex contẽptu, vt mali, quidam verò ex reuerentia, vt credentes, hoc fecerunt *Et murmur multus*, id est, magna contentio & ingẽs
cõfabulatio, *Erat de eo in turba.* sicut de absentibus magnæ
reputationis esse solet, cuius ratio subditur, *Quidam enim dicebant, quia bonus est*, id est, vera docens, & iuste viuens. Nullus tamen eorum æstimauit eum essentialiter bonum tãquã B
verum deum. *Alii autem dicebant*, Non est bonus, *Sed seducit turbas* per simulatam iustitiam, falsa miracula, pestiferamq́;
doctrinam. *Nemo tamen* istorum, *Palam loquebatur de illo*,
aliquid diffiniẽdo de bonitate vel prauitate ipsius in audientia publica, *Propter metum Iudæorum.* Istud dupliciter potest intelligi. Si enim quod ait, propter metũ Iudęorum, intelligatur de Iudæis, qui quærebant Christum occidere, tũc
id quod dictum est, Nemo palam loquebatur de eo, intelligendum erit duntaxat de his qui dixerunt de Iesu, quia bonuũ est. Illi enim ne offenderẽt, tacuerunt. Si verò quod ait,
propter metum Iudæorum accipiatur simpliciter de Iudæis
inter quos multi etiam magni, atq; potentes fuerunt, qui bene senserunt de Iesu, tunc quod dictum est, Nemo palam loquebatur de eo, intelligendũ erit de omnibus qui murmurauerunt & loquebãtur de Iesu, dicẽtes, Vbi est ille? Nam aliqui male sentientes de Iesu, non audebant corã omnibus Iudæis detrahere ei. *Iam autem die festo mediante*, id est, prædicta festiuitate tabernaculorum septem diebus durãte, iam C
pro media parte elapsa, videlicet quarta die eius. Sumitur ergo in isto capitulo dies festus, nõ pro vno die duntaxat, sed
totalitater dierum solennitatis istius, *Ascẽdit Iesus in templũ* Hierosolymitanum, *Et docebat.* ¶ Superius dixit Euangelista, quòd noluit Iesus in Iudæam transire, quia quærebant eum Iudæi occidere Quomodo ergo nunc refert, eũ
templum coram vniuersis intrasse, manentibus Iudæis in voluntate tam impia? Et respondendum, quòd propter prædi-

D ctam causam distulit Christus quandoque intrare Iudæam, non ex timore, vt dictum est, Non tamen semper vt instruat prædicatores, ne gregi sibi cõmisso subtrahant verbum salutis in necessitatis articulo, Itéq;, vt declaret Iudæos nil posse contra ipsum, nisi quantũ ipse permiserit. Docuit ergo Iesus in templo, introducendo documenta legis, ac prohetarum, & illa perfecit per propria documenta. *Et mirabantur* Iudæi, *Dicentes, Quomodo hic literas scit*, id est, scripturas legis, ac prophetarum, *Cum non didicerit?* eas ab homine. Audierunt nanque excellentissima documenta Christi, testimoniis scripturarum firmata: & patuit eis, quòd Iesus non frequentauit, neque ab hominibus instructus fuit, ideo mirabã-
E tur. Admiratio quippe cõsurgit, cũ aliquid noui apparet, cuius causa nescitur. Istud verò nouum, atque insolitum fuit, &
Esaiæ.11. nescierũt quòd Iesus esset ille, de quo Esaias propheta præ-
Coloss.2. dixit, Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus spiritus cõsilii & fortitudinis, &c. Latuit eos quòd Iesus esset deus & homo, in quo sunt omnes thesauri sapiẽtię & sciẽtiæ absconditi, qui secundum naturam assumptam accepit à deo, trinitate omnium præsentium, præteritorũ, ac futurorum plenam scientiam, ab incarnationis principio. Verũta-
Mat.13. mẽ, admiratio horum partim rudis fuit, & increpabilis. Cũ
Marc.6. enim vidissent plura signa per Iesum fieri, quàm fecerũt, prophetæ, debebãt attẽdere, ꝙ qui prophetas docuit per inspirationem internam, docuisset & Iesum Christum similiter. Hinc est, quod Matthęus & Marcus referunt dixisse Iudæos
F Vnde huic sapientia & virtutes. Nonne hic est filius fabri? *Respondit eis Iesus, & dixit. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.* Iuxta dialecticos nulla ꝓpositio verior est, quã in qua idem prædicatur de seipso, & nulla falsior quàm in qua idẽ de seipso negatur. Quomodo ergo ait, Mea doctrina nõ est mea? Si enim sic est, ergo doctrina Christi: nõ fuit Christi, & contraria, simul stabunt. Dicendum ꝙ doctrina Christi fuit aliquo modo sua & aliquo modo non fuit sua. Est igitur sensus, Mea doctrina, hoc est, prædicatio euangelica, quę est mea, tanquã loquentis, ac recipientis, non est mea, tãquã à seipso eam habentis. Christus enim non solum secundũ naturam assumptam, sed insuper secundũ naturã diuinã accepit à patre quicquid habet & est, puta essentiam atque sciẽtiam. Vel sic. Mea doctrina, quæ est mea tanquam docentis,

non

non est mea per studium instructionis humanæ, quia per infusionem eam accepi. Augustinus & Beda videntur subtiliorem tangere intellectũ, tamen obscurũ & pia interpretatione egentem. Pro quo sciendũ, ꝙ sicut Christus dicitur verbum & sermo patris quo omnia loquitur, sic dici potest doctrina patris, quia per ipsum instruit omnes. Itaque ait, Mea doctrina, hoc est, sapiẽtia quę ego sum, nõ est mea, hoc est, à meipso, sed eius qui misit me, scilicet patris. Tanquã primi æterniq; fontis atq; datoris. Sic quilibet nostrũ considerans se ex se nihil habere, se totum quod habet vel est, diuinitus recepisse dicere potest ac debet. Mea anima, mea virtus, mea scientia, nõ est mea, sed creatoris mei. Vnde secundũ Augustinum, Doctrinã appellat hic Christus, non doctrinam volubilem & sonoram, sed essentialem, seu increatam scientiã. Istam expositionem non arbitror literalem, quia secundum eam Christus non directè soluisset quæstionem Iudæorũ dicentium, quomodo hic literas scit? *Si quis voluerit* voluntate efficaci, procedente in opus cum potest, *Voluntatem eius facere*, hoc est, deo patri obedire eius præcepta seruando atque in me vnicum filium eius credendo: pasionesque, propriam voluntatem, ac vitia, rectum iudicium impedientia abiiciendo *Cognoscet* per donum intellectus, per experientiã quandam, & item per admirabilem certitudinem ex diuina illustratione manentem, *De doctrina*, hoc est, euangelica disciplina quam doceo, *Vtrum ex deo sit*, id est, an vera & mihi à patre collata consistat. *An ego à meipso loquar*, hoc est, proprio corde ea confingam, & non missus à deo, sed meipsum ingerens prædicem. Per fidem enim peruenitur ad intellectum, iuxta illud Esaię, nisi credideritis, nõ intelligetis, & per obedientiam peruenitur ad gustum, per opera quoque ad illuminationem. Qui ergo voluntatem dei facit modo præfacto, meretur dono intellectus impleri ad cognoscendum ea quæ fidei sunt, meretur quoq; supernaturaliter consolari, ineffabiliterque delectari in domino, & certificari ab ipso, per quę fit in omni veritate fidei prorsus certissimus, ita vt nihil ei videatur rationabilius, certius, pulchrius assertionibus fidei benedictæ. Talis quoq; certissime scit, quòd in Christiana lege maximè condemnatur omne pactum cum dæmone, omnis operatio magicę artis, omnis simulatio atq; calliditas sicque cognoscit miracula à Christianis vberrime facta, non

Marginalia: A — Augusti. — Beda. — 1. Cor. 1. — August. — B — C — Esa. 7.

D esse facta ope diabolica, arteq; magica, aut circumuentione & caliditate humana, sed potestate diuina, quæ falsam doctrinam miraculis non confirmat. ¶ Deniq; talis scit, quàm sancta, perfecta, simplex, & pura sit christiana religio, in qua omnia ad priuati amoris plenã extirpationem, & ad diuini amoris perfectionem, per ordinatissima media ordinãtur: scit etiam quàm virtuosi fuerunt patres, qui fecerunt miracula, quàm patientes, casti & humiles, quam charitatiui, contẽplatiui, veraces, atq; pacifici. Ex quibus cognoscũt, quod diuina sit Christi doctrina. Hinc ergo viri interni, virtuosi, & contẽplatiui, sunt in fide certissimi atq; immobiles. *Qui à seipso loquitur*, hoc est, proprias adinuentiones, nõ veritates desuper E reuelatas, *Et docet* prædicat, *Gloriam propriam quærit* Operatur enim ex amore priuato, non diuino, & vanus est, ac superbus. Tales fuerunt hæretici, & malarũ legum doctores vt Mahumetus, qui licet dixerint se quærere dei honorẽ, tamen mẽtiti sunt, nã quæsierunt seipsos, cupiẽtes ab hominibus honorari. Vel sic, Qui à semeipso loquitur, hoc est, ex proprio spiritu, non ex inspiratione diuina propriã gloriam quærit, quamuis prædicet vera, ac sancta. Tales sunt modo innumerabiles, qui quærunt videri, reputari, promoueri, præesse, & ad hec obtinenda, laborãt studendo, docendo, & multa speciętenus bona agẽdo. Est enim qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Veruntamen, tales primo & maxi

F mè fallũt seipsos, *Qui autem quærit gloriã eius qui misit illum:* hoc est, ego & qui mea sectantur vestigia, qui quęrimus glo-

Eccle.19, riam dei patris *Hic verax est* veritate doctrinę & vitæ, quia deo instruente profatur. Et *iniustitia*, hoc est, mala intentio. seu peccatũ reprehensione dignum. *In illo non est* Hoc certũ est quantũ ad Christum, sed quantum ad famulos eius nõ est sic intelligendum, q̃ sint omnino à culpa immunes, sed sunt sine peccato mortali. Et quantum ad hoc, quod gloriam dei quęrũt, iniustitia caret. Soli enim deo debetur honor & gloria: idcirco, qui quęrit gloriam propriam, furtum committit,

1.Tim.1. subripiens deo quod eius est. Per hæc ergo probat Christus suam doctrinã esse à deo. Nõ enim quęsiuit gloriã propriam

Eccle.30. inordinate, sed totius paupertatis & humilitatis prebuit se in exemplum, nemini blandiens, neminem palpans, sed vsq; ad mortem pro iustitia certans, ita q̃ verissime dicere potuit illud beati Iob, vigesimoseptimo capitulo, Donec deficiam,

non

non recedam ab innocẽtia mea. Iustificationem quam cœpi A tenere, non deseram. Sed quia Iudæi obiecerunt Christo, q̄ legem Moysi non seruaret. Dictum est enim quinto capitulo, quòd persequebantur Christum, eo quòd paralyticum curasset in sabbato, ideo subdit, *Nonne Moyses dedit vobis legem?* Tanquam minister Dei, non sicut principalis legislator, quomodo Christus dedit vobis euangelicam legem, *Et nemo ex vobis facit*, hoc est, obseruat *Legem in omnibus* Hoc asserit Christus cordium iudex & cognitor, vel quia in turba quam alloquebatur, nullus fuit iustus, legisque factor, vel quia tam pauci fuerunt, quòd comparatione aliorum quasi nulli videbantur. Per hoc innuit Christus, quòd digni non erant eum arguere de sabbati transgressione, quamuis sic fuisset, quia qui in maioribus vel paribus culpis sunt, nō ha B bent faciem alios increpandi, præsertim si ex officio eis non incumbat. Charitas enim debet esse ordinata, vt vnusquisque in primis corrigat semetipsum, deinde & proximum. *Quid me quæritis interficere?* quod est contra legem, quę prohibet innocentes occidi. Hoc Christus dixit, vt ostenderet se illorum machinationes cognoscere, & eos ad emendationem inducere, non tamen vt mortem imminentem euaderet. *Respondit ei turba* multitudo illa turba *Et dixit, Dæmonium habes*, hoc est, quasi insensatus & malitiosus loqueris, malum suspicando de nobis. *Quis* nostrum *Te quærit interficere?* quasi dicant, Nullus. Et vtrunq; mentiti sunt, imponentes filio dei insaniam, atque mendacium. Nam in principio huius capituli dixit Euangelista, quòd Iudæi quærebant Iesum occidere. Et quid tam irrationabile, vt Christo qui est C sapientia & veritas patris, qui & dæmones expulit verbo, regnumque diaboli dissipauit idololatriā destruendo, imponere tantam dementiam & falsitatem. *Respondit Iesus & dixit eis, Vnum opus feci*. Non vnum duntaxat, quoniam omnia facta sunt per me. Pater quoque meus vsque modo operatur, & ego operor, sed vnum opus feci, cuius occasione contra me murmuratis, mihique legis transgressionem imponitis. Opus istud est curatio paralytici, cui iussit Iesus ferre grabatum suum & ambulare, quod factum est sabbato, quemadmodum dictum est quinto capitulo. *Et omnes miramini* admiratione turbante, ex malitia procedente. Miramini (inquam) quòd ego qui videor religiosus & zelum dei

Sup. ca 5.

D me habere ostẽdo, hoc feci in sabbato. Qui enim odit alium, facta illius faciliter interpretatur in peius, & ea quę vel in se bona sunt, vel modice culpabilia, adeò magnipendit, ac reproba-, vt apud se miretur quòd ille talia operatur hoc modo Manichęus atque Montanus mirabantur, quòd deus legis & prophetarum pręcepit plebi Israel spoliare Aegyptum. In verbis istis commendatur nobis ineffabilis patientia, mãsuetudo, atque tranquillitas Christi, qui ad tantam cõtumeliam tam benigne, mititerque respondit. Discamus, ergo Christi exemplo iniurias verborum ęquanimiter ferre, aduersa trãquillo animo sustinere, non reddere malum pro malo, nec vinci à malo, sed vincere malum in bono. Ideo nempe dicit
Psal.38. Psalmista, Posui ori meo custodiam, dum consisteret pecca-
E tor aduersum me. Et Salomon in Prouerbiis, non respõdeas
Prou. 26. stulto iuxta stultiã suam, ne efficiaris ei similis. Alibi quo-
Proue. 20. que hortatur, Ne dicas, reddam malum pro malo, expecta
Prou.24. dominum & liberabit te. Et ne dicas, Quomodo fecit mihi, sic faciam ei. ¶ Denique, induratis istis Iudæis quia tam faciliter proruperunt in verba contumeliosa atque blasphema assimilantur homines passionati, vitiosi, & impatientes: qui licet foris aliquid boni agere videantur, intus tamen lãguoribus animæ pleni sunt, præcipuè morbo qui dicitur, *Noli me tangere*, vnde cum parum pulsantur, tanguntur, vel excitantur, euomunt quo replentur. Prorumpunt enim in verba malitiæ & nequitiæ, in verba fœtida, pungitiua, & inordinatissimã. *Propterea*, hoc est, ad præfigurandum opera
F mea, qui spiritualiter circũcido, *Moyses* deo iubente *Dedit*, hoc est, in scriptis redegit, atque proposuit. *Vobis circuncisionem*, hoc est, præceptum circucisionis masculorum in præputio, dicens, Masculus cuius præputij caro circuncisa non est, delebitur anima illa de populo suo. *Non quia ex Moyse est*, hoc est, circuncisio originaliter data, ac iussa non est Moysi. *Sed ex patribus*, hoc est, patriarchis data est primo. Primo e-
Gen.17. nim data est Abrahæ, vt patet in Genesi: deinde Isaac, Iacob,
& 21. & duodecim patriarchis. Propter quod ad Romanos testa-
Act.7. tur Apostolus, Dico Iesum Christũ ministrum fuisse circun-
Roma. 15. cisionis, ad confirmandas promissiones patrum. Hoc Christus adiecit, ad declarandum magnitudinem præcepti circun
Leuit.12. cisionis. *Et in sabbato*, hoc est, septima die quæ celebris est, *Circunciditis hominem* infantem. Præceptum equidem fuit, vt

infans octauo die circũcideretur. Dũ ergo nascebatur in sabbato, circuncidebatur sabbato subsequenti *Si circuncisionem accipit homo in sabbato* imò quia sic est, *Vt non soluatur lex Moysi*, hoc est, absque transgressione precepti de celebratione sabbati per Moysen dati, *Mihi indignamini, quia totum hominem*, hoc est, paralyticum illum in corpore & anima, *Sanum feci in sabbato*? quasi dicat, Hoc valde absurdum est, cum maior atque vtilior sit curatio totius hominis quàm circuncisio corporis Sed & curatio illa miraculose facta solo verbo sine labore, magis cõfert ad gloriã dei quàm circuncisio. In hoc verbo saluatoris quo dicit. Totum hominem sanũ feci, fundatur illud dictum commune, quòd Christus sanauit in anima, quos curauit in corpore. Dei nanque perfecta sunt opera, & iniquis potius obest sospitas carnis quàm prosit, dũ exhibent membra sua arma iniquitatis peccato. *Nolite iudicare secundum faciem* superficialiter, secundum solam apparentiam, secundum signa incerta, secundum sensum exteriorem. Tale nanque iudicium sæpius fallit. *Sed iustum iudicium iudicate*, hoc est, iudicando discernite, ac proferte, iudicando secundum rationem informatã prudentia, regulatã iustitia, procedentem secundum ordinem iuris, & veritatem rei diligenter pensantem. ¶ Præcipit ergo Christus vt iudicemus eo modo quo Esaias prædixit de ipso, Non secũdum visionem (inquit) oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium audiet, sed iudicabit in iustitia. Quod igitur in Matthæo ait Saluator, Nolite iudicare, vt nõ iudicemini, dictum est de iudicio inordinato, videlicet vsurpatorio, suspitioso, peruerso. ¶ Deniq; ad rectitudinẽ, seu veritatẽ iudicii multa exigũtur. Primò, vt procedat ex lumine rationis, non ex impetu passionis. De hoc multa dicũtur in lib. Iob. Vt est illud. Nũquid sapiẽs respõdebit, quasi inuẽtũ loquens, & implebit ardore stomachũ suũ? Et illud, Quid perdis in furore animam tuam, & respondete absque contentione? Passiones quippe actũ rationis impediunt Secundò, vt sit sine personarum acceptione, quemadmodũ Moyses loquitur in Deuteronomio, Dixi principibus & iudicibus, quod iustũ est iudicate, siue peregrinus sit ille, siue ciuis, nulla erit distãtia, ita par uum audietis vt magnum, Nec accipietis cuiusquã personã. Oportet ergo priuati amoris affectionem, amorem, odiumque abiicere, ne iudex sit partialis. Tertiò, vt clamori, vel fa-

A

B

Esa.11. Mat.7.

C

Iob.15. Iob.8. Iob.6.

Deut.8.

D uori plurimorum non cedatur, iuxta illud Exodi, Ne sequaris turbam ad faciendum malũ, nec in iudicio acquiescas sententiæ plurimorũ, vt à vero deuies. Quarto, vt causa ignota, seu dubia debite inquiratur, prout Iob ait, Causam qua ignorabam, diligentissime inuestigabã. Quinto, ne propter timorem æquitas deseratur. Propter quod scriptũ est, Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciẽ potentis. Sextò, Ne in iudicãdo plus quàm oportet vel decet iudicans alicui compatiatur, secundum quod dominus præcipit in Exodo, Pauperis non misereberis in iudicio. Et rursus, Non declinabis in iudicio pauperis. In Leuitico quoque, Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Septimò, Ne dona accipiant, iuxta illud Exodi, Non accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum. Octauo, ne preces admittantur in præiudicium aduersariæ partis. Nono, vt altera pars audiatur, & quilibet æquanimiter suã causam proponere permittatur, iuxta quod legitur in actis Apostolorum, Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluẽda crimina. Decimo, ne pœna excedat mensuram culpæ. Propter quod Moyses dicit, Iuxta mensuram culpæ, erit quantitas plagarum. Vndecimò, vt iudicium ordinetur ad bonum eius qui iudicatur. His itaque obseruatis, erit iudicium verum, veritate iustitiæ, & doctrinæ, hoc est, æquũ & sapientiale. De hac materia multa iam dixi Matthæi. 7. & ad Rom. 2. idcirco celerius atque facilius transeo. *Dicebant ergo* videlicet, quoniam Iesus dixit, Quid me quæritis interficere? *Quidã ex Hierosolymis*, hoc est, ciues Hierusalem qui melius q̃ alii nouerant, machinationẽ sacerdotũ scribarũ, ac pharisæorum, qui maxime morabantur in Hierusalẽ cõtra Iesum. *Nonne hic est quem quærunt interficere?* Tanq̃ dicerent, Vtique iste est, *Ecce palam loquitur*. Contra illos dicendo, Nemo ex vobis facit legẽ. Et quid me quæritis interficere? sicque imposuit eis grauissima crimina in templo coram omni frequẽtia plebis, *Et nihil ei dicunt*, quod videtur procedere, vel ex timore, quasi timẽtes Iesum, vel ex scientia, quasi scientes nunc eum esse Christũ, ideo addũt. *Nunquid vere cognouerunt principes*, hoc est, principales in populo, scilicet sacerdotes, scribæ, pharisæi, ac seniores,

Marginalia: Exod. 23. Iob. 29. Eccle. 7. Exod. 29. Leuit. 19. Exod. 23. E Acto. 25. Deut. 25. F Mat. 7. Rom. 2.

niores,præsertim pontifices, *Quia hic est Christus* quasi dicant,Hoc apparet ex eo quod silent.Isti ciues ignorabāt Iesum esse tantæ potentię,quòd sine eius virtute,ac permissione nemo loqui potest,aut agere quicquā. Idcirco quod principes tacuerunt,retulerunt ad eorum scientiam,cum potius referendum fuerit ad Christi dispensationem, ac ordinationem,qui quādo voluit, seu permisit, persecutionē sustinuit. Ista tamen dixerunt dubitando non affirmando. Vnde mox arguunt ad oppositum. *Sed & hunc scimus* hoc est, cognoscimus, *Vnde sit* hoc est, de qua progenie, & de quo loco, videlicet,à Nazareth Galilææ. *Christus autē cum venerit nemo scit*,hoc est,sciet.*Vnde sit*. Quomodo verum est hoc cum vulgatum fuerit apud Iudæos Christum nasciturum de tribu Iuda,per Dauid in Bethlehem?Dicendū,quòd Iudæi propter diuersa loca scripturæ ambigui erant,de qualitate aduētus Christi,& forte quòd ideo,quia non intellexerūt ex scripturis, quòd in Christo esset duplex natura, pura diuina & humana,idcirco non poterant concordare scripturas ¶ Porrò quòd aiunt,Christus cum venerit nemo scit vnde sit,habere poterāt ex eo quod scriptum est,apud Esaiam,Generationem eius quis enarrabit? Et Malachias,Quis(inquit)poterit cogitare diem aduentus eius, aut quis stabit ad vidēdum cū? Ipse enim quasi ignis cōflans. Hieremias quoq; ait decimo-quarto cap.Quare venturus es,quasi vir vagus?Et itē,Quare vēturus,quasi colonus in terra? Verum est ergo quòd nemo scit,hoc est,comprehendere potest vnde sit Christus, id est, æternam atq; diuinam eius originem:sed nec generatio eius de virgine cōprehendi potest à nobis,quātum ad modum eius. Quis enim capere queat, qualiter de clauso dulcissimæ virginis vtero exiit verum corpus Christi *Clamabat ergo*. Quia ex magno affectu salutis Iudęorum & voce sonora,sicut Esaias prædixit,Clama,ne cesses,quasi tuba exalta vocē tuam. Quod sanctus Hieronymus exponit de Christo ad literam,*Docens in templo Iesus*. ¶ Quomodo nunc dicitur Iesus clamasse,cum in Esaia sit prophetatum de eo,Nō clamabit nec audietur foris vox eius?Et respondendum,hoc dictū esse de immoderata,seu passionata vociferatione,de qua dicit Apostolus, Omnis clamor, & amaritudo, & indignatio, tollatur à vobis. Porrò, de ordinato Christi clamore fertur in Psalmis,Deus meus clamabo per diem, & non exaudies.

A
B
Esa. 53.
Malac.3.
Hier.14.
C
Esa 58.
Hieron.
Esa.42.
Ephes.4.
Psal.21.
Psal. 68.
Infra.c.8.

Et

D Et laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. *Et me*
Mat.11. *scitis, & vnde sim scitis.* Infra ait Christus Iudæis, Neque me scitis. Et in Matthæo, Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius. Quomodo ergo nunc asserit, Et me scitis? Responsio plana est, quoniam aliquo modo nouerant eum, videlicet secundum sensitiuam cognitionem, & quantum ex illa intellectualiter elicere poterant. Nouerant eum secundum suam humanitatem quodammodo, sed multum imperfecte. Putabant quippe, quòd naturali ordine genitus esset, & in esse creato subsisteret, & vnde sim scitis, hoc est, ortum & patriam meam. Hoc loquutus est Christus, quãtũ ad id quod dixerunt Iudæi, Nũc scimus vnde sit. Sed quantum ad id quod dixerunt, Christus quum venerit, nemo scit
E vnde sit. Respondit. *Et à meipso non veni*, hoc est, originem à vobis ignotam habeo, quia à patre per generationẽ æternam egressus sum, & ille me misit.

¶ Deniq; quod ait, à meipso nõ veni, si sic intelligatur propria voluntate non veni, Verum erit de Christo secundum quod homo, quia voluntas eius humana, non fuit causa quod venit in mũdum per incarnationem, sed in incarnatione voluntas illa creata est, voluntas verò patris fuit causa huius aduẽtus. Christus autem vt deus habet eandem numero voluntatem cum patre, idcirco quod ait, A meipso non veni, nõ est accipiendum de Christo secundum naturam diuinam, nisi in hoc sensu, A meipso non veni, hoc est, à patre voluntatem, & potestatem accepi, per quam veni in mundum, assu-
F mendo naturam humanam. Nihilominus Christus vt deus propria volũtate venit, ac potestate: imò & misit seipsum secundum quod homo est. *Sed est verus qui misit me.* Hoc est, Deus pater, qui est substantialiter verus veritate essentiæ in seipso & verax in verbis, atque operibus, *Quem vos nescitis.* Certum est quòd Iudæi non sciebant deum patrem per speciem sicut beati in patria, nec per comprehensionem plenariam, quia sic non cognoscitur deus, nisi ab intellectu infinitæ virtutis & capacitatis, videlicet à seipso duntaxat.

¶ Sed quæstio est, an sciebant eum per fidem? Et respondendum, quòd non omnes Iudæi habuerunt explicitam fidem de superbenedicta Trinitate, idcirco nec patrem nouerunt per fidem explicite. Nouerunt tamen eum secundum esse absolutum, inquantum est deus, per fidem, vel etiam per natu-
ralem

talem rationem. Si verò loquamur de notitia formata non A
informi, sic mali Iudæi non nouerant eum, sicut nec cæteri
impii, quantumcumque subtiles & eruditi. Qui enim se dicit 1.Iohã. 2.
nosse deum & mandata eius non custodit, mendax est. *Ego
autem scio eum*, quia vt deus comprehendo eum plenarie. Secundum naturam verò assumptam, vidi eum per speciem ab
incarnationis principio, clariusque quàm aliquis beatorum.
Et si dixero, quia non scio eum, ero similis vobis mẽdax, quod impossibile est, cum veritas nõ possit mentiri, nec creator creaturis in vitiis conformari. *Sed scio eum*, *scientia increata*, seu
comprehensiua & creata, vel fruitiua, *Quia ab ipso sum*, hoc
est, ab eo accepi esse, & idem numero nõ diuersum, per generationem æternam, *Et ipse me misit*, per incarnationis mysterium, hoc est, me incarnari, hominibusque apparere, mundumque saluare constituit. Scientia autem comprehensionis B
perfectæ, competit filio, ratione generationis diuinæ Scientia verò infusa, fruitiua & in genere notitiæ creatæ, summe
perfecta, conuenit Christo, ratione missionis præfatæ. Quoniam enim missus est ad saluandum genus humanum, data
est ei omnimoda plenitudo gratiæ atque scientiæ inditæ.
Quærebant ergo principes & fautores eorum, *Eum apprehendere*, hoc est, capere ad occidendum, non amplecti ad perfruendum, de qua apprehensione loquitur sponsa in Canticis, Quis mihi det te fratrem, vt inueniam te foris & deosculer, ac apprehendam te? Nos quoque quia non possumus Iesum comprehendere, studeamus saltem apprehendere eum, Canti. 8.
hoc est, per fidem & charitatem attingere eum, eiq́; intime C
quantum fieri potest vniri. ❡ Cur voluerunt apprehendere
eum? Primò, quia tam dure, ac iuste corripuit eos. Secundò,
quia tam magna asseruit de seipso. *Et nemo misit in illũ manus
violentas*, *Quia nondum venerat hora eius*, hoc est, tẽpus suæ
passionis in quo mori decreuit, non antea, nec postea. Hoc
quod nondum venit hora eius, fuit causa, signum, non efficiens quod non capiebatur. Diuina verò voluntas atque potentia, erat causa efficiens quod captus non fuit, quia refrenauit malitiam Iudæorũ, non permittens eã in actũ procedere.
❡ Præterea, quia in Euangelio sæpius legitur, Nondum venit hora eius, vel aliquid simile, quidam hæreticorum dicere Iohan. 2.
ausi sunt, quòd Iesus natus est sub certo fato, vel constellatione, cuius virtute fecit quæ fecit. Sed quàm falsum sit hoc,

non

D non oportet probare, cum certum sit ipsum supernaturaliter esse conceptum, ac natum. *De turba autem multi crediderunt in eum*, quod esset Messias, *Et dicebant, Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet, quam quæ hic facit?* Ex quo hi qui ita dixerunt, erant credentes in Iesum, videturque sic exponendum, Christus cum venerit, hoc est, si ponatur secundum aliorum æstimationem, quòd Christus nondum aduenit, tamen cum & si venerit, prout illi expectant, non faciet plura miracula, quàm efficit iste. Ideo est credendũ quòd sit Christus, in cuius aduentu dixerunt prophetæ multa signa esse fa-

Esa.30, cienda Vnde habetur apud Esaiam, Ecce deus vester veniet, & saluabit vos. Tunc aperiẽtur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta

E erit lingua mutorum. Nullus quippe ante aduentum Christi tanta fecit miracula sicut Christus, & omnes qui post eum fecerunt vera miracula, nõ nisi in nomine eius ea fecerũt, imò qui scire desiderat quàm innumerabilia, præclara & gloriosa prodigia operatus est Christus, aliorum trium euangelistarum euangelia legat. Verùm, quoniam fides istorum nõ fuit multum perfecta, idcirco quod aiunt, Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet? Intelligi potest per modum cuiusdam inquisitionis. Quantitas enim miraculorum fiendorum à Christo in eius aduentu, non fuit in scripturis determinata, ideo inquirebant inter se, an ne plura signa fierent in Christi aduentu, quàm quæ viderunt à Iesu produci. *Audierunt pharisæi* præcipui æmuli Christi *Turbam* credentium, *Murmurantem*, hoc est, suppressa voce dicentem, *De*

F *illo hæc* bona. Non enim audebant palam confiteri magnificentiam Iesu, timore pharisæorum, scribarum atque pontificum

¶ Prosequutio huius Capituli ab illo loco quo dicitur, *Miserunt principes & pharisæi ministros, vt apprehenderent eum, &c.*

ARTICVLVS XX.

T *miserũt pricinpes & pharisæi ministros, vt apprehẽ-*

E *derent eum.* Pharisæi liuore contra Christum accensi, ac tabefacti, audito quòd turbæ confiterentur, glorificarentque Iesum, asserendo quòd esset Christus, & plu-

rima faceret signa timuerunt quòd reciperent Iesum pro re A
ge Messia,idcirco collocuti sunt cum principibus sacerdotum, vel principalioribus Iudæorum de occisione Christi. Et inito pacto miserunt ministros,vt caperẽt Iesum. Aliqui dicunt quòd personaliter hoc facere non audebant, timore turbæ credentis,sed miserunt legatos viros periculis se tradentes & quod legati isti fuerunt Gentiles Verùm ex consequentibus magis apparet,moxque patebit,quòd fuerũt Iudæi, *Dixit ergo eis*, videlicet,ministris ad se capiendum missis, *Iesus, Adhuc modicum* tempus *Vobiscum,sum* hoc est, non diu ero,nec conuersabor sensibiliter inter vos, *Et vado* hoc est tempore hoc pauco expleto,ibo per passionẽ,resurrectionem & ascensionem,*Ad eum qui me misit*, hoc est, ad patrem cœlestem,vt sedeam ad dexteram eius. Tanquam di B
ceret,Iam nunc non apprehendar à vobis,quia non volo,eo quòd tempus meum nõ aduenerit, sed adhuc parumper ambulando in populo,ad docendum eum,& ad complẽda opera quæ pater dedit mihi vt faciam ea,quo facto,facietis, me permittente,quod nunc facere cupitis,sed non potestis me prohibente, Hæc omnia vtpote modicum manere in mundo,ire ad patrem & capi,Conueniunt Christo secundum naturam assumptam. Nempe secundum diuinitatem manet æternaliter in patre,non recedens neque reuertens ad eũ, & totum mundum inuariabiliter implet,permanens vbique & in omnibus,per essentiam, præsentiam, atque potentiam. *Quæretis me, & non inuenietis*: Hoc à diuersis,variis modis C
exponitur.Primo sic,Quæretis me,post resurrectionẽ, hoc est,ad me conuertemini per fidem, in die pentecostes: vel Acto.2.
postea quando videritis per apostolos tanta mirabilia fieri Iohan.8.
in nomine meo.Vnde in actibus Apostolorum habetur Cõpuncti sunt corde, & dixerunt, Quid faciemus viri fratres? Iuxta hunc sensum infra loquitur Christus. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis,quia ego sum, & non inuenietis me, præsentia corporali,atque sensibili sicut modo. Secundo sic Queretis me,hoc est,auxilium meũ implorabitis,& non inuenietis me ad libitum vestrum,tempore destructionis Hierusalem à Romanis, Tunc enim(vt dicitur) multi Iudæorum nouerunt se vastari à Tito propter occisionem Christi, & tunc Christum habere liberatorem optabant,sed non obtinuerunt.

¶Ista

D ¶ Ista expositio modici est valoris, cum sit incerta. Beda verò exponit sic, Quòd quæsierunt Iesum post resurrectionē, quando viderunt tot milia conuerti ad Christū, sed non inuenerunt eum spiritualiter, quoniam magnitudinē sui peccati, quo Christum occiderunt, pensantes, non verè pœnituerunt, sed baratrum desperationis inciderūt. Videtur autem sic conuenienter posse exponi. Quæretis me, ante passionem & post hanc vicem ad capiendum, & non inuenietis me corporaliter vsque ad tempus, vt enim infra habetur, Principes dederunt præceptū, vt si quis sciret vbinā esset Iesus, indicaret. Ex quo elicitur, quòd sæpe quæsierūt eum ad capiendum, sed non inuenerunt. *Et vbi ego sum*, Nunc secundum diuinitatē, videlicet, in summo cœlo, in sinu patris.

Beda.

Iohan. 11.

Iohan. 1.

E Vel, Vbi sum, hoc est, vbi post passionē mox ibo & ero, videlicet ad dexteram dei, *Vos non potestis venire* propter peccata vestra, vel propria potestate: tamen per gratiam meam, si pœnitentiam verā egeritis, venietis illuc, & eritis mecū. *Dixerunt ergo Iudæi*, Hoc est, ministri prædicti, & alij forte qui aderant, *Ad semetipsos* id est, vnus ad alium, non intelligentes verba prædicta, sed inter se conquirētes, quomodo essent intelligenda. *Quò hic iturus est, quia non inueniemus eum?* Christus apertè dixit, Vado ad eum qui me misit, & tamen non intellexerunt, quòd prædixit se iturum ad patrem cœlestem. *Nunquid in dispersionem Gentium iturus est*, Hoc est, ad gentes vbique dispersas, & per sectas ad loca

F diuisas. Sic enim contemptibiliter loquebantur de Gentilibus, quos multum spernebant, propter peccata eorum, & dilectionem suam, ac patrum suorum. *Et docturus gentes* videlicet corporaliter recessurus à Iudæa, & congregaturus multos discipulos ex Gentibus. *Quis est*, hoc est, quomodo intelligendus est, *Hic sermo, quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire?* ¶ Hoc forsitan repetebant ad innuendum, quòd secundum eorum æstimationem verba Christi non erant intelligēda de recessu eius ad Gentes quoniā per verbū de præsenti dixit, Vbi ego sum, vos nō potestis venire. Ignorabāt itaq; quid notauit per hoc: *In nouissimo die autem magno* hoc est, multum celebri *Festiuitatis* tabernaculorum durantis septem diebus, vt dictum est, Primus enim vltimus dies huius festi fuerant celebriores. *Stabat Iesus* tanquā confirmatus in bono, erectus in omni

Leui. 23.

Num. 29.

in omni virtute,& paratus ferre subsidium cunctis ad ipsum A
confugientibus.Poteftq; per suam stationé,diuinitatis ipsius
inuariabilitas designari, *Et clamabat* affectuose, eloquen-
tissimè,ac securè prædicando. *Si quis sitit*, hoc est,spiritua- Eccl. vlti.
lia bona desiderat,gratiā cupit,fluenta doctrinæ,aquā sapi- Esa.55.
entiæ appetit.De qua siti scriptum est in Ecclesiastico,Ani-
mæ vestræ sitiunt vehementer.Apud Esaiam quoq; ait,Om-
nes sitientes, venite ad aquas, *Veniat ad me*,non corpora-
li gressu duntaxat,sed & mētis humili præparatione, faciē-
do quod in se est,fide quoque non hæsitanti,& oratione cō
stanti,Vnde scriptum est in Iacobo,Si quis vestrum indiget
sapiētia & postulet à deo, qui dat omnibus affluēter,& da- Iacob.1.
bitur ei.Postulet autē in fide,nihil hæsitans.Ideo subditur:
Et bibat, hoc est,desideratam gratiam hauriat, spiritualiter B
recreetur,& refringeretur à me.Omnis quippe qui petit,ac
cipit.Propter quod in Apocalypsi dicitur, Qui sitit, veniat
& qui vult,accipiat aquam vitæ gratis.Quicunq; ergo mœ- Lucæ.11.
stificatus indiget consolatione,qui fatigatus indiget confor Apo.vlt.
tatione,qui tribulatus indiget subuētione,recurrat integra
fide, ac humili mente ad Christum. Non cessans sperare in
eo,& proculdubio auxilium sortietur.Ipse enim verissimè
ait, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis,&
ego reficiam vos. *Qui credit in me*,fide formata, ac plena.
Loquitur autem Christus ad literam de his,qui suo magiste-
rio stabiliter adherebant vsque passionem & pentecosten, Mat.11.
sicut patebit, *Sicut dicit scriptura*, in prouerb.quantum ad
sensum,non quantum ad formam verborum. Ista allegatio Prou.5.
refertur ad sequentia, *Flumina de ventre eius fluent aquæ vi-* C
uæ. ¶ Quomodo autem intelligendum sit hoc, Euangeli-
sta subiecit,nec debemus anticipare expositionem tanti in-
terpretis.*Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credē-
tes in eum*. Est igitur sensus.Flumina aquæ viuæ, id est,do-
na spiritus sancti, fluenta doctrinæ cœlestis, & gratiæ co-
piosæ ac multiformis,emanabunt de corde ipsius ad alios.
Vel de habitu & interiori actu, ad opera exteriora. Itaque
per flumina designantur dona spiritus sancti.Per aquam vi-
uam,ipse spiritus sanctus De quo dictum est, Qui biberit ex
aqua quam ego dabo,fiet in eo fons aquæ salientis in vitam
æternam:Per ventrem verò,mens ipsa interna,in qua habi-
tat spiritus sanctus per dona sua,de huiusmodi etenim ven-
tre,

D tre ait Salomon in prouerbiis, Fili suscipe sapientiam, quę
Prou.22. pulchra tibi erit, cum susceperis eam in vẽtre tuo. Et Esaias,
Esa.16. Venter (inquit) meus quasi cithara ad Moab sonabit. Ex
Acto.2. mentibus ergo Apostolorum & aliorum, qui cum eis in die
1.Pet 4. Pentecostes spiritum sanctum receperunt, fluxerunt prædicta flumina per euangelicam prædicationẽ ad totum mundum: quoniam gratiam sibi diuinitus communicatam, in alios administrauerunt, sicut optimi dispensatores multiformis gratiæ dei. ¶ Præterea, quòd prædicta intelligenda sint de effusione spiritus sancti in signo visibili super apostolos,
Acto.2. & cum eis consistentes in die pentecostes, pandit Euangelista subdendo. *Nondum enim* quando Christus hæc prædi-
E cauit, *Erat spiritus sanctus datus* fidelibus, scilicet in tãta plenitudine, tamque euidenter, vt post resurrectionem, quando
Iohã.20. Christus dedit spiritum sanctũ in signo visibili. Primò, per
Acto.2. insufflationem ante ascensionem. Secũdò, per ignearũ apparitionem linguarum in die pentecostes. Fuit autem spiritus sanctus datus à principio mundi vniuersis electis, quoniam nullus sine gratia eius, sine donis eius, sine fide & charitate saluatus est, & sancti patriarchæ atque prophetæ in magna
2.Pet.2. copia gratiam spiritus sancti sortiti sunt, quemadmodum Petrus dicit, Non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. Nihilominus, Apostoli primitias spiritus sancti receperunt, quia præ cæteris sanctis antiquis exuberantius, euidentiusque repleti sunt spiritu sancto, & de mysteriis Chri-
F sti excelentissimè illustrati. Porrò, quod subditur aduertendum
Acto.2. est diligenter: Causam enim cur spiritus sanctus non-
Rom.8. dum datus fuit, hoc modo assignans adiunxit. *Quia Iesus nondum fuerat glorificatus*, id est à morte resuscitatus, atq; in corpore gloriosus effectus. In anima enim fuit glorificatus à principio incarnationis, presertim quantũ ad partẽ animę superiorẽ. ¶ Cur ergo spiritus sanctus datus non est plene, & in signo visibili ante Christi resurrectionem? Respondet Chrysostomus, quoniã talis cõmunicatio nõ debuit fieri, nisi per Christi passionẽ humano genere reconciliato. Augustinus verò dicit, quod ideo, vt per tam copiosam spiritus sancti receptionem, certissimè suspiremus ad patriam, ad futuram resurrectionem, ad beatam immortalitatem. Cuius Christus in seipso monstrauit exemplum, apparẽdo discipulis in

vero

verò corpore veraciter glorificato. Sed literalis, vt arbitror A
ratio est, quoniam ad hoc datus est spiritus sanctus tam co- Acto.2.
piose in signo visibili, vt apostoli omni notitia scripturarum
omniq́ue vsu linguarum impleti, Christi euangelium vbique
& constantissime prædicarent: & item, vt per igneas linguas
figuratur, vt igneam legem essent prædicaturi, omniumq́ue
linguarum rationes docturi. Hec autem agenda non erant,
nisi post resurrectionem, nam ante resurrectionem dictum
est eis à Christo, In viā gentium ne abieritis. Christus etiam Mat.10.
noluit suam maiestatem tam euidenter ostendere ante pas-
sionem, vt postea ne sua passio impediretur. Potest quoq; a-
lia ratio addi, quia non decuit mēbra tanta gratia decorari,
nisi capite totaliter glorificato, omniq́ue gratia accidenta-
lis præmij adornato. *Ex illa ergo turba cum audissent hos
sermones eius.* qui erant pulcherrimi, atque vehementer B
notabiles. *Dicebant* (inquit) *Hic est vere propheta.* Secun-
dum Lyram: per prophetam intellexerunt prophetam illum
antonomatice dictum, de quo Moses scripsit, Prophetā sus-
citabit vobis dominus de fratribus vestris, tanquam me. Sed
cū hoc dictum sit de Christo ad literam, & Euangelista nunc
subdat. *Alii dicebant, Hic est* Christus, sequitur quod illi per
prophetam non intellexerunt Christum dominum prophe- Deute.18.
tarum, sed prophetam simpliciter, quem vocabant verè pro
phetam, id est, diuinitus illuminatū. Qui autem dixerūt, Hic
est Christus, melius considerauerunt verba & opera Iesu.
Qui verò dixerunt, Hic est verè propheta errauerūt, si pro-
phetam sumpserūt in specie distinguendo prophetam con-
tra dominum prophetarum Christum Iesum qui fuit pro- C
pheta, & comprehensor, saluator, & finis prophetarū. *Qui-
dam autem* increduli, volentes probare testimonio scriptu-
rarum quòd Iesus non esset Christus, *Dicebant nunquid à
Galilæa venit* CHRISTVS? quasi dicat, A prouincia Ga-
lilææ Christus non est descensurus, nasciturus, seu aduen-
turus. *Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid & de Beth-
leem castello* id est, modica vrbe, vel castello, id est, domo.
Vbi erat id est, habitauit & hortus est, *Dauid venit Christus?*
Christus nasciturum esse de semine Dauid, prænunciatum
fuit in Psalmo, De fructu vētris tui ponam super sedem tu- Psal.131.
am. Et apud Hieremiam, Suscitabo Dauid germen iustum. Hier.23.
Apud Esaiam quoque, Egredietur virga de radice Iesu, &c. Esa.10.

D Certum est enim, quòd Christus nō descendit de stirpe Iesse, nisi per Dauid. Præterea quod Christus nasceretur in Bethlehem, per michæam prædictum erat & tu Bethlehem Ephrata, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel. Quoniam ergo nouerāt Iesum nutritum in Nazareth vrbe Galilææ, putabant quòd ibi natus fuisset, & per consequens non esset Christus, *Dissentio itaque facta est in turba propter eum*, diuersis diuersas sentientibus atque dicentibus. *Quidam autem ex ipsis voluerunt apprehendere eum*, putantes quòd nec propheta, nec Christus esset, sed seductor. Erant enim obstinati & pessimi, luminique rebelles, *Sed nemo misit super illum manus*, quia noluit CHRISTVS, & eorum prauitatem repressit. *Venerunt ergo ministri* qui missi erant, vt caperent Iesum, *Ad pontifices & pharisaeos*, à quibus fuerant missi, *Et dixerunt eis*(id est, ministris)*illi*, *Quare non adduxistis eum*(captum & vinctum?) *Responderunt ministri*, *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur*, id est, tanta est sapientia atque facundia oris sui, tam promptè, ordinatè & doctrinaliter loquitur, quòd nemo ei similis fuit. Nec mirum, cum ipse vnicum dei verbū quod nō laborat in verbo. Hinc ait Psalmista, Diffusa est gratia in labiis tuis. Et in Luca legitur, Omnes mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore eius. *Responderunt Pharisæi*, *Nunquid & vos seducti estis*? id est decepti estis, putantes propter pulchritudinem verborum eius, quòd sit propheta, aut Christus, Aliqui dicunt, quòd isti ministri, quamuis mala intentione accesserunt ad Christum, tamen audiendo efficacissimam prædicationem ipsius, immutati fuerunt à malo proposito, incipientes aliqualiter bene sentire de eo. Vnde Pharisæi attendentes, voluerunt eos à fide Christi prorsus auertere, adiicientes. *Nunquid aliquis ex principibus* id est, sacerdotibus & scribis, per quos tunc regebātur Iudæi, & doctores, & cæteris doctiores fuerunt, *Credidit in eum, aut ex Pharisæis*? qui cæteris religiosiores videbantur: tanquam dicant, Nullus ex doctis & magis atq; deuotis credit ei. *Sed turba hæc* (currens post eum) *quæ non nouit legem*, (id est, vulgus indoctum & ignobile) *maledicti sunt*, id est, miserabiliter fallitur, facile credens propter insipientiam suam & ruditatem. Totum mentiuntur Pharisæi, quemadmodum moris est Iudæorum, quos in tantum excæcat inuidia, vt siue per vera, siue

Mich. 5. — Iob. 36. — Iohan. 1. — Psal. 44. — Lucæ. 4. — E — F — Iohā. 1. — Iohā. 3. — Iohā. 12.

siue per falsa, non cessent auertere alios ab eo quem odiunt. Nam & aliqui ex principibus crediderunt in Iesum, scilicet, Nicodemus & Nathanaël legis lector Infra quoque legitur quòd multi ex principibus crediderunt in Iesum, sed & deuotissimi Iudæorum iam crediderunt in Iesum. Pharisæi quoque pleni erant hypocrisi, auaritia, ambitione, inuidia. Turba quoque non fuit maledicta, sed prælecta, quemadmodum fatur apostolus, Quæ stulta sunt mundi elegit deus, vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Hoc ipse Saluator perpendens exultauit spiritu sancto, & apud Lucam introducitur, & ait, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & eruditibus, & reuelasti ea paruulis. Et Psalmista, Testimonium (inquit) domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Quanto ergo quis minus de seipso præsumit, quanto minus in propria subtilitate & scientia gloriatur, quantominus alios vilipendit, tanto copiosius meretur illuminari à Christo. Hinc quoque simplices & fœmine sint deuotiores quàm multum literati viri, quia quò minus habent de excellentia in naturalibus, eò humiliores sunt, & per consequens pleniores sunt vera sapientia, illa videlicet quæ est primum donum spiritus sancti ex intima deuotione. Vnde Salomon ait, Cum simplicibus sermocinatio dei. *Dicit Nicodemus ad eos, Ille qui venit nocte ad eum* (puta ad Iesum, vt dictum est) *qui erat vnus ex ipsis*, id est, de numero principum & pharisæorum, vt patuit. *Nunquid lex nostra iudicat*, hoc est, ad iudicandum per approbationem vel condemnationem docet. *Hominem nisi audierit ab ipso prius*, id est, verba de ore eius audierit, *E cognouerit* (per certitudinem) *quid faciat?* Vbertim enim in lege præceptum fuit, vt causa iudicandi inuestigaretur, audiretur, discuteretur, & vt ipse qui causam habuit staret coram senioribus, sacerdotibus vel iudicibus (quorũ fuit iudicare) audireturq; ab eis, sicq; opera eius verè cognoscerent, hocq; Nicodemus inseruit, ne incautè dãnarent Iesum, vel aliquẽ ab ipso auerteret, & vt induceret eos ad diligentẽ aduertentiã, atq; præsentialem audientiam Christi, cõfidens eos si hoc facerent cõuertendos ad Christum, sicut ipse iam fuit conuersus ad eum, cuius tantã expertus fuit virtutẽ, sapientiam eminentiamque in sermone. *Respōderunt pharisæi & dixerũt ei*, (vtpote Nicodemus) *Nũquid & tu Galilæus es?*

Margin: A; 1. Cor. 4.; Lucæ. 19.; Mat. 11.; B; Prou. 3.; Ioan. 3.; Ibidem.; C

D id est, à Iesu Galilæo deceptus, discipulusque illius effectus. *Scrutare scripturas*, id est, tu qui legis doctores, scripturas Mosi & prophetarum diligenter inquire per actualem considerationem, quas nosti per habitualem notitiam, *Et vide*, i. si hoc feceris ex scripturis oculo interiori videbis, *Quia propheta à Galilea*, id est, à tam vili terra & plebe, *Non surgit*,
3.Reg.19. id est, non nascitur, non procedit, non ascendit. Mirabilis
Iudiciū.4. cæcitas pharisæorum, qui sic loquuntur acsi deus eligeret gentem, propter locum, & non potius locum propter gentem: & quòd asserunt à Galilæa non surrexisse prophetam patet falsum, de Helisæo propheta & Delbora prophetissa. Tobias quoq; (quem cōstat fuisse de Galilæa) prophetico spiritu fulsit, imò deus frequenter in vilioribus locis efficit ope
E ra magis præclara: vnde & Nazareth ciuitatulam Galilææ elegit pro loco cōceptionis & educationis. Bethlehē quoq; ciuitatulam Iudæ pro loco natiuitatis, non Romā caput mundi, neque Hierusalem Iudææ metropolim, ne exaltatio Iesu ac diuulgatio fidei Christianæ ascriberetur potētiæ ciuium, vel emiuentiæ loci, aut alicui causæ naturali, sed in omnibus agnoscatur opera diuinitas, cuius virtute & cooperatione scimus inualuisse fidem catholicam, Christianamque legem. *Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam*. Nā propter prædictas dissensiones solutum est eorum consilium.

¶ Elucidatio Cap. VIII.

F *Iesus autem perrexit in montem Oliueti.*

ARTICVLVS XXI.

Iohan.7. QVid post facta ac documēta in precedenti capitulo recitata egerit atque docuerit Christus, Euangelista explanat. *Iesus autem perrexit in montem Oliueti*, qui propter oliuas illic nascentes & abundantes sic dictus est. Apud Lucam habetur, quòd Iesus exiens noctibus morabatur in monte qui dicitur Oli-
Lucæ.12. ueti. Apud Matthæum verò & Marcum legitur, quód egres-
Matth. 21. sus à Hierusalem abiit in Bethania, cum duodecim. Quod
Marc.11. ergo nunc dicitur perrexisse in montem Oliueti, intelligendum est, vel quia intrauit domum Marthæ in Bethania, quæ fuit

fuit iuxta præfati montis radices, vel quia ad tempus mora- A
batur in monte hoc vacando orationi in loco quieto & separato, non quòd indigeret huiusmodi adminiculo, sed vt cunctis fidelibus, & præsertim prædicatoribus daret exem- Ibidem.
plum quærendi locum solitarium orationi, contemplatio- Iohan.1.
niq́ue aptum post prædicationem, vt ibi recolligerent semetipsos, idem quoq; facerent ante prædicationem, quoniã ordinatus modus prædicandi consistit, primo per orationem ad deum recurrere pro illustratione sapientiæ suæ, & omnium vanitatum & imperfectionum euitatione, vt quòd orando hauserunt, prędicando diffundant *Et diluculo iterum venit in templum*, quia vt alibi ait, in his quæ patris sui erant oportuit eum esse, in quo zelus suæ dilectionis quem habuit ad populum Iudęorum, quemadmodum ait, Hierusalem Hie B
rusalem, quotiens volui congregare filios tuos, quemadmo- Lucæ.2.
dum gallina congregat pullos suos sub alas. *Et omnis populus venit ad eum*, maximè vulgus. Iam enim celeberrima fuit fama Iesu in doctrina & eloquentia, in sanctitate, & in signis, Lucæ.13.
Et sedens (in templo) *docebat eos. Adducunt autem scribæ* qui doctiores fuerunt, *Et pharisæi*, qui videbantur religiosiores: vnde & isti cum fuerint vani: nomen scientiæ & sanctitatis affectantes, specialiter Christo inuiderunt, eo quòd in sapientia & sanctitate eos excederet, non solum secundum veritatem sed & secundum populi reputationem. Amatores etenim excellentiæ ac laudis humanæ, inuident iugiter his qui eis excellentiores vel pares videntur, timentes ne sibi præferantur. Adducunt itaque *Mulierem in adulterio deprehensam*, Cur C
non adduxerunt adulterum, cum eandem pœnam meruerit? dicunt aliqui, vt facerent populo æstimationem, quòd fuit discipulus Iesu: sed hoc est magis in contrarium. Cum enim studuerint Christum diffamare, si inuenissent aliquem disci- Pro.10.
pulorum eius in tanto facinore, illum maximè publicassent Prou.15.
ac produxissent in medium, quatenus crimen discipuli in ma Iob 9.
gistrum redundaret. Quemadmodum enim filius sapiens est Leuit. 20.
gloria patris, sic bonus discipulus est honor magistri. Forsitan ergo adulter euasit manus eorum, vel muneribus eos placauit. Sed potius reor, quòd ideo fœminam adduxerunt, non virum, quia optabant vt Iesus parceret delinquenti, indicando vt dimitteretur adulterans, sicq́ue accusarent eum de legis transgressione, quoniam lex iussit huiusmodi lapi-

D dare. Consuetudinarium est iudicibus, fœminis magis occupati, faciliusq; indulgere quàm viris, quia & cæteris paribus minus peccant in eodem genere culpæ quàm viri, cum sit in eis fragilitas maior, carnalitas fortior, intellectus debilior: propter quod mulier nomine carnis frequenter exprimitur in scripturis, *Et statuerunt eam in medio templi* (vel populi coram Christo) *& dixerunt, Magister*, blande & reuerenter, fraudulẽto corde loquuntur, vt Iesus minus caueat se ab eis, magistrumque nominant, cuius noluerunt esse discipuli. Tales sunt multi vulpini obseruatores deo odibiles, à quibus tunc magis cauendum est, dum amplius se humiliant, arrident, & applicant. Vnde scriptum est. Ne credas inimico tuo

Eccle. 12. in æternum, quoniam septem doli in corde eius. *Hæc mulier*

E *modo deprehensa est in adulterio*, id est intenta in crimine, pro-

Leuit. 20. pter quod excusationi locus non patet. *In lege autem Moses mandauit nobis huiusmodi lapidare*, id est, actibus saxorum occidere. *Tu ergo* qui in aliquibus non seruas legem, quasi vim dispensandi habens, & dominus legis *Quid dicis* esse agendum cum ista nepharia? *Hæc autem dicebant tentantes eum*, id est intentione fallendi, experiri volentes quid diceret, vt possent accusare eum. Proposuerunt enim sibi quæstionem, cuius responsio pro vtraque parte increpabilis videbatur, quia si respondisset quòd dimitteretur, accusarent eum de Mosaicæ legis destructione. Si verò iudicasset, quòd occideretur, obiicerent ei, quòd cõtra propriam faceret prædicationem, quia in omnibus misericordiam docuit, non ri-

F gorem iustitiæ: magis tamen optabant, quòd iudicaret eam dimitti, quia sic grauius videretur redarguendus. *Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra*. Per hoc designauit quatuor. Primo, quòd ad mulierem peccatricem inclinauit suam clementiam. Secundo, quòd à malitiosis accusatoribus auertit suę pietatis respectum, quasi detestans eorum calliditatem. Tertiò, quòd sententia non sit subito & improuise promenda, sed cum deliberatione matura. Quartò, quòd iudicium proferendum sit secũdum scripta, vel primo scribendum, deinde publicandum: quòd in pluribus locis ac populis obseruatur. Quid autem scripserit non refert Euangelista: sed aliqui dicunt, secundum quod tactum est, quòd scripsit, id quod postea protulit. Alij dicunt, quòd scripsit eorum peccata, vt propria peccata videntes, erubescerent.

Quidam affirmant, quòd scripsit hæc verba, terra iudicat ter- A
ram, id est, peccator peccatorem. *Cum autem perseuerarent* (in studio decipiendi) *interrogantes eum* (quid iudicaret) *erexit se*, non corporaliter tantum, sed & spiritualiter ab humili taciturnitate ad magnæ authoritatis sublime ac iudiciale Acto.10.
eloquium. Porrò, si Christus à deo iudex omnium constitutus, tam morosus fuit ad iudicandum de alio, etiam in manifestis, cur nos tam proni sumus ad iudicandum de aliis etiam non commissis & subditis, & hoc in causis incertis parisque rebus? *Et dixit eis, qui sine peccato* (mortali) *est vestrum.* Sine venialibus enim nemo est, nisi forte ad horulam. Propter venialia quoque non fit homo ad iudicandum, seu puniendum magnos excessus indignus, *Primus in illam lapidem mittat*, id est, si imò vultis vt secundum legis rigorem punia- B
tur, secundum congruum ordinem iuris. Decet enim iustitiã à iustis exequutioni mandare. Si igitur aliquis vestrum est, qui legem transgressus non est, ab illo præuaricatrix legis debitam pœnam recipiat.

O ineffabilis prudentiæ responsionem, ex ore æternæ sapientiæ profluentẽ, in qua vtiq; responsione, sic tẽperata est iustitia per misericordia & econtra, quòd nullatenus potuit iudicans reprehẽdi. Quod enim dixit, qui sine peccato est vestrũ, primus in illam lapidem mittat, ad iustitiã pertinebat, ꝙ verò per talem sentẽtiã peccatricem de manu illorũ eripuit, misericordiæ fuit. O quam facillimè sapientia dei, Christus 1. Cor. 1.
dominus, laqueos sibi expansos dissoluit, secundũ quod Salo Proue. 21.
mon ait, Non est sapientia, non est prudẽtia, non est consiliũ C
contra dominũ. *Et iterũ se inclinans scribebat* in terra: reiteratio facti cõfirmationis extat iudiciũ, seriositatisq; signũ. An verò secũdo scripsit idem quod primo, non penitus certum. Et aliqui dicunt, ꝙ primo scripsit sententiã. Secundò, scribarum ac pharisæorũ peccata, vt cõsiderantes propria crimina desisterent à lapidatione adulteræ, atq; seipsos corrigerent. Dicitur quoq;, quòd non scripsit omnia hæc quasi per singula verba, sed aliquem tractum seu figuram depinxit in terra, in qua illi viderunt sua peccata repræsentata quasi in signo.

Quæritur, quomodo Iesus scripsit in terram cum fuerit in templo pauimentum habente? Et respondendũ, quod terra frequenter accipitur pro quacunque re terrestri, in qua elementum terræ prædominatur: quemadmodum olim ho-

Domini dictum est, Terra es: Si ergo super lapides scripsit, quo-
Gene. 3. modo scripsit in tam dura materia? Dici potest, quòd materia cessit ei, vel quòd aliquid humoris ac pulueris superiacuit pauimento, in quibus scripsit. Secundum Bedam, ideo Christus se rursus inclinauit & scripsit, vt vultũ ab illis sua respõsione confusis diuertẽdo, daret eis exeundi libertatem. Denique, iuxta Bedam, per hoc quòd Christus ante prolationẽ sentẽtiæ, & statim post eam scripsit in terra, docemur, vt antequam fratrem vel proximum iudicemus, & postquam eum corripuimus ad nosipsos mentis oculum conuertamus, discutiendo consciẽtias proprias, ne forte in similibus, vel grauioribus vitiis simus culpabiles. *Audientes autem scribæ & pharisæi* (sententiam Christi) *vnus post alium exibant* de templo:
E nam voce saluatoris velut telo, quodam percussa, confusa, & victa erant corda eorum, agnoscentium propria scelera, ideo verecundia quadam perfusi cum se inuicem aspexissent deiecto capite egrediebantur, *Et remansit solus, & mulier in medio stans.* Quomodo solus remansit cum nec discipuli eius, nec populus videatur egressus, nisi cum eo vel post eum? Dicendum, quod mansit solus, id est, sine prædictis insidiatoribus, & mulier in medio stans, quia incerta fuit adhuc quid Iesus iudicaret de ea. *Erigens autem se Iesus* per quam erectionem suæ pietatis designatur respectus, *Dixit ei* interrogando non ex ignorantia, sed vt ad verba mulieris cõuenientius re-
Psal. 144. sponderet, *Mulier, vbi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit?* id est, lapidandam determinauit. *Quæ dixit, Nemo do-*
F *mine.* Quia confusi abierunt, qui eam accusauerunt. *Dixit*
Lucæ. 19. *autem Iesus* cuius miserationes super omnia opera eius, qui
Psal. 83. venit quærere & saluum facere quod perierat, *Nec ego te cõdemnabo,* id est, lapidandam dictabo, & si pœnitentiam egeris non te condemnabo in hora mortis tuæ, nec in die iudicii. *Vade* non solum corparaliter recedendo, sed à pristinis malis te elongando, statum immutãdo, de virtute in vir-
Tob. 4. tutem eundo. *Et amplius noli peccare,* id est, peccato non consentias, sed firmum propositum non peccandi habeto. Vnde ait alibi Saluator, Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiã. Itaque quòd dixit, nec ego te condemnabo, mi-
Matt. 9. sericordiæ fuit: quòd verò adiecit amplius noli peccare, fuit iustitiæ. Dimisit ergo Saluator piissimus mulieri huic pœnam & culpã, sicut & latroni in cruce. Veruntamẽ, ista forma ab-

solluendi

soluẽdi non est ad imitationem trahenda, sed satisfactio im- A
ponenda est cõfitenti secundum exigentiam culpæ. Christus Lucæ. 23.
autem habuit potestatem excellẽtiæ in sacramẽtis, potuitq;
sine exteriori satisfactione tantæ contritionis gratiã pecca-
trici huic infundere, quòd sufficiebat ad remissionem culpæ
pœnæque. Et forte præuidit, quòd mulier tam efficaciter e-
mendatura fuit vitam suam, quòd non oportuit ei specialem
satisfactionem imponere. *Iterum ergo loquutus est eis* putà
discipulis, populo & cunctis qui aderant. *Ego sum lux mundi.*
Hoc Christus adiecit ad ostendendum, quòd sua absolutio,
qua absoluit adulteram, fuit idonea, eo quòd ipse sit lux mũ-
di intus purgans, illuminans atque perficiens.

¶ Deniq; Christus, secũdũ quod deus est lux increata, æter-
na, infinita, superessentialis, fontana, omnem mentẽ creatam B
intus illustrans lumine naturæ, gratiæ vel gloriæ. Secundum
naturam quoq; assumptã est lux mundi, id est, hominum vni-
uersorum. Lux inquam participata non substantialiter, sed
propter plenitudinem gratiæ, sapientiæ & sanctitatis sibi in-
fusæ, de cuius plenitudine accipiendo illuminamur ab eo. Il- Iohan. 3.
luminauit autẽ mundum docendo, cõuersando, miracula fa- Iohan. 1.
ciendo. Apostolis quoque ait Saluator, Vos estis lux mundi, Baruch. 3.
sed illi erant lumina particularia & ministerialia seu instru- Matt. 5.
mentalia, quoniam vnusquisque eorum aliquam partem ho-
minum illustrauit, tanquam minister summæ lucis. Christus
verò est lumen vniuersale ac principale, tamen vt homò fuit
lumen instrumentale: sed aliter, quàm cæteri sancti, quia hu-
manitatis Christi est instrumentum diuinitatis proprium & C
coniunctum, quemadmodum caro est instrumentum animæ
eam informantis. Alii autem sancti sunt instrumenta separa-
ta diuinitatis atque communia, sicut securis est instrumentũ
artificis. *Qui sequitur me* per fidem, dilectionem & operum
exhibitionem, quod ad omnem pertinet Christianum: iuxta
illud, Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambu- 1. Iohã. 2.
lauit, & ipse ambulare. Et Paul⁹ ad Ephesios, Imitatores dei Ephesi. 5.
estote, & ambulate in dilectione, sicut & Christ⁹ dilexit nos.
Non ambulat, id est, non conuersatur, nec viuit, nec oblecta-
tur, *In tenebris* ignorantiæ & peccati, de quibus tenebris ha- Psal. 34.
betur in Psalmo, Fiant viæ illorũ tenebræ & lubricum. Hinc
itaq; via, id est, conuersatio impiorum dicitur tenebrosa, via
autem iustorum clara & luminosa, secundum quod Salomon
asserit,

D asserit, Via impiorũ tenebrosa, nesciunt vbi corruunt. Iusto-
Prouer. 5. rum autem semita quasi lux splendẽs procedit, & crescit vsq;
Psal. 35. ad perfectam diem, *Sed habebit* pro præmio huius imitatio-
nis *Lumen vitæ*, id est, lumen gloriæ sempiternæ in patria,
de quo canit Psalmista, In lumine tuo videbimus lumen. Ha-
bebit quoque in patria pro obiecto & præmio obiectali lu-
men increatum, sanctam & superbenedictam trinitatem quæ
est origo omnis vitę naturalis, gratiosæ & gloriosæ.

¶ Insuper qui Christum sequitur nunc, habet vitæ lumen, vi
delicet Christum, per fidem, spem & dilectionem, quem in
patria habiturus est per speciem, id est, per claram visionem,
tentionẽ & fruitionẽ, quæ sunt tres dotes animæ correspon-
dentes tribus virtutibus theologicis. His nanque virtutibus
E & dotibus habemus, tenemus & possidemus deum in præsen
ti & in futuro: quoniam deus sublimis & benedictus, tam a-
morosus & liberalis cõsistit, quòd præstando nobis dona sua
præstat seipsum, ita vt fiducialiter, veraciterque dicamus,
deus noster, & deus meus. Itaque qui nõ sequitur Christum,
currit, & pertinget ad tenebras gehennæ: qui vero sequitur
eum, currit atque perueniet ad lumen vitæ, claritatemq; pa-
Esaiæ. 6. triæ, quemadmodum Esaias promisit, Non erit tibi sol am-
plius ad lucendum per diem, sed erit tibi dominus in lucem
sempiternam: quoniam Christus hoc loco asseruit, Ego sum
lux mundi. Manichæi dixerunt, quòd Christus esset sol, iste
visibilis: quod quàm stultum sit non oportet probare.

¶ Postremo sciendum, quòd cum ratione luminis sit manife
Ephesi. 5. stare seu clarificare, iuxta illud Apostoli, Omnia quæ argu-
F untur, à lumine manifestantur: idcirco lumen seu lux pro-
prie dicitur in spiritualibus ac diuinis, quoniam manifestatio
maximè spectat ad intellectũ, in quo est veritatis inspectio.
Hinc ergo deus dicitur lux per essentiam, quia ab ipso omnis
deriuatur cognitio, & nulla creatura est lux secundum per-
fectam lucis proprietatem ac rationem, sed solus deus. Om-
nis enim creatura habet aliquid tenebrositatis, defectibilita-
tis, & imperfectionis admixtum cũ sit depẽdens, finita & in-
digens: Deus vero gloriosus & fortis sic lumen est, vt non sit
in eo aliquid non luciditatis seu imperfectionis vel ignobili
1. Iohã. 3. tatis. Propter quod ait Iohãnes in prima sua canonica, Deus
lux est, & tenebræ non sunt in eo vllæ. *Dixerunt ergo ei pha-
risæi*, Iam dictum est, quòd scribæ & pharisæi, qui adulteram
adduxerunt

adduxerunt egressi sunt. Isti igitur pharisæi, de quibus nunc A
agitur, alii fuerunt ab illis. *Tu de teipso testimonium perhibes* laudando tuā personam sublimi præconio, quasi nullus propheta vel patriarcha commendauit seipsum. *Testimonium tuū non est verum*, id est, ratum & efficax, sed increpabile & suspectum, cum homo non sit bonus iudex suiipsius: nec morale est, laudare seipsum, cum Salomon protestetur, Laudet te alienus, & non os tuum, extraneus & non labia tua, vnde Apostolus, Non qui seipsum commendat ille probatus est. Idcirco cum Paulus commendasset quodammodo semetipsum, subiunxit, Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim à vobis debui commendari. ¶ Sed cum hæc ita se habeant, quomodo saluatur quòd Christus (cuius omnis actio nostra est instructio) recommendauit seipsum? Et respondendum, B
quod nō solum Christus, sed & multi sanctorū Christo vtriusq; testamenti testimoniū perhibuerunt de se, & laudauerūt seipsos, non propter laudem humanam & gloriam vanam, sed ad dei honorem, & aliorum instructionem. Sic nanque prophetæ scribūt reuelationes sibi diuinitus factas, & quomodo deus vel angeli eis loquuti sunt. Et tale testimonium efficax fuit, quia ex multis aliis patuit verum esse quod asseruerunt videlicet ex sanctitate conuersationis & miraculis, ex affectu impletionis, aliisq; diuersis indiciis certis: & ita non ipsi dūtaxat, sed & deus perhibuit testimoniū eis. Simili modo testimonium Christi de seipso efficacissimum fuit, quia ex eminentia suæ sapientiæ ex magnis ac infinitis suis prodigiis, ex C
sanctimonia vitæ, multisque aliis patuit eum esse virum sanctum & iustum, omni fide dignissimum. Authoritates verò præmemoratæ intelligēdæ sunt secundum communem cursum, & de his quibus aliunde testimonium siue præconium non perhibetur. Itemq; de laude ad seipsum nō ad dei honorem, proximorumq; vtilitatē relata. Talis etenim laus procedit ex bonitate non ex charitate. ¶ Præterea ratio cur testimoniū & præconiū à seipso prolatum nō est idoneum, hęc est, quoniā cognitio hominis de seipso est sępe incerta & fallax propter inordinatū atque priuatum affectū ad se, propter quod homo in multis cōplacet sibi, in quibus displicet aliis. Et quanuis cognitio sui sit aliquando certa, tamen iudicium ex affectu pręfato frequenter peruertitur: iuxta illud, Amor & odiū, peruertūt iudicium. Illud ergo iudicium firmum est, quod

Prou. 27.
2. Cor. 10.
2. Cor. 12.

D quòd ex certitudine notitiæ, & rectitudine affectionis emanat. Christus autem, virtus & sapiētia patris pefectè cognouit, & iuste amauit seipsum in omnibus: ideo testimonium suum de se extitit firmum, propter quod subditur. *Respondit Iesus & dixit eis*, *Etsi*(id est, quàuis) *vel quia*, *Ego testimoniū*
Eccle.9, 1.Cor. 1. *perhibeo*(id est, do) *de meipso, verum est testimonium meum, quia scio* scientia incteata comprehensiue atque creata apprehensiue, *Vnde*(id est, à quo) *veni* vtpote deum patrem à quo natus sum ab æterno, & à quo sum missus in tēpore. *Et quo vado*, id est, eundem patrem ad quē cito reuertar ascendēdo ad cœlum, & per consequens cognosco meipsum, nec inordinate ad meipsum afficior, quia cognitio ista non est informis, nuda & defectuosa Dum enim principiū rei & finis eius co-
E gnoscitur, ipsa quoque cognoscitur. ¶ Oportet scire, quòd Christus secundum vtranque naturam, exiuit & venit à patre, ita quòd pater secundum vtrāque naturam est principiū Christi, origo, & fons, sed reuerti ad patrem, tanquam ad finem non competit Christo, nisi secundum naturam humanam, qua minor est patre, & distabat ab ipso quātum ad corporis passibilitatem, rediitque ad eum à quo secundum diuinitatē nusquā recessit. Nihilominus vnigenitus filius secūdū diuinitatē quoq; ad patrem conuertitur per contemplationē ac dilectionem: sed non per dependentiam, sicque conuertitur ad patrem, tanquam ad obiectum æquale, non tanquā ad
Prou.16. fidē superiorē, sed ipse, & pater ac spiritus sanctus sunt vnus
F finis, in quem ordinanda sunt omnia, quoniam omnia propter seipsum operatus est dominus, vt Salomon ait. *Vos autem nescitis vnde venio* patrē à quo æternaliter gignor, & per incarnationem missus sum, imò continuo mittor, quoniam quicquid ago ex eius inspiratione inclinationeque ago. Fuit quippe anima Christi donis spiritus sancti summe repleta, per quæ in omni actione mouebatur à deo, *Aut quo vado*, id est, terminum ad quem tendo nescitis, videlicet patrem, seu corporis glorificationem, & sessionem ad dexteram patris, regnationemque in cœlis. Idcirco, non potestis bene iudicare de me cum non agnoscatis me quem purum hominem æstimatis, propterea sequitur, *Vos secundum carnem indicatis*, id est, secundum ea quæ foris apparent, secundū sensum car-
Joh.7. nalem & vitiósum affectum, non secundū rectam rationem,
Esa.53. & spiritus sancti directionē. Vnde superius dixit, Nolite secun-

cundum faciem iudicare. Quoniam enim viderunt Iesum ho A
minibus similem foris, quantum ad corporis veritatē, passibilitatē, cæterosque in detrahibiles defectus, putabāt quòd esset homo purus, neque liceret sibi de se testimoniū ferre, *Ego non iudico quenquam* Quid est hoc? Nónne dicendo ego sum lux mundi, iudicauit seipsum iudicio approbationis, & discretionis? Itemque dicendo, Vos secundum carnem iudicatis, iudicauit pharisæos iudicio reprobationis seu redargu
tionis? Superius quoq; dixit Saluator, Pater nō iudicat quē- Iohan.5.
quam, sed omne iudicium dedit filio, Sed horum solutio, ali- Iohan.3.
qualiter patet ex his quæ dicta sunt super illud, Nō enim misit pater filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. In primo enim suo aduentu nō exercuit Christus iudicium cōdemnationis & remunerationis, sed discretionis & increpationis ordinate, ad emēdatio B
nem non ad pœnam. Itaque ait, *Ego non iudico quenquam* in primo meo aduētu, iudicio finalis reprobationis ac remunerationis, quia hoc fiet in secundo aduētu. Quidam exponūt sic. ego non iudico quenquam, eo modo quo vos ô Pharisei puta secūdum carnem. Quod autem Christus aliquo modo iudicauerit, constat ex eo quod subditur. *Et si*, id est quantuis, & quia *Iudico ego*, id est, sententiam diffinitiuam profero de meipso ac aliis, id est, quanuis iudicium discretionis enuntio inter bonos & malos discernendo, *Iudicium meū* (tale) *verum est* (id est, rectum & efficax) *quia non sum solus*, id est, sine teste, & coniudicante, *Sed ego* (sum testans ac iudicans) *& qui misit me pater* id est, deus pater mecum, & in me C
est mihi contestans, atque coniudicans. In trinitate enim nō est solicitudo, quoniā vnaqueq; persona est in alia circūincessibiliter, & inseparabiliter, & opera trinitatis sunt indiuisa. Omne quoq; quod egit Christus secundum naturā assumptam, egit virtute dei patris, imò totius trinitatis operantis per ipsum. Si ergo deus pater approbauit, & cōtestabatur verum esse quicquid filius in humanitate iudicauit, propter quod filius in iudicando non fuit solus, nec sine teste & iudicante. Ex his Christus ostendit authoritate legis, & per locum à maiori, quòd testimonium suum fuit idoneum. *Et in lege vestra*, id est, à vobis per Mosem data *Scriptum est quia duorum hominū testimonium verum est*, id est, verum reputatur, & firmitatem sortitur. Hoc sumptum est eo quòd Mo- Deut.19.
ses

D ses ait, In ore duorum vel trium testium stabit omne verbū,
Mat.12. In rebus enim requirenda est certitudo secundum qualitatē
2.Cor.13. materiæ subiectæ, secundum Aristotelem & Boetium. Vnde
Hebr.13. in Actibus humanis vbi nō est certitudo demōstratiua, suffi-
3.Reg 21. cit vt sint duo testes. Quāuis enim duo mētiri possint in te-
stificando, hoc tamen non contingit de facili, & frequen-
ter: propterea quod ait duorum hominum testimonium ve-
Dan.13. rum est, non est sic intelligendum quod sit semper verum,
sed quia reputabatur idoneum. Neque enim verum fuit testi
monium duorum filiorum Belial, ad quorū testimonium la
pidatus est Naboth neque duorum senum contra Susanam,
neque duorum qui in passione contra Christum testati sunt,
E dicentes, Nos audiuimus eū dicentem. Possum destruere tē
Mat.3. plum dei, *Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso ego in-*
Mat.17. quiens, sum lux mundi *Et testimoniū perhibet de me, qui misit*
Mar.1. *me pater* qui in baptismo, & transfiguratione dixit de me,
Marc.9. Hic filius meus dilectus, & per opera miraculosa in nomine
Lucæ.3. eius facta testimonium perhibet mihi. Itemq; per prophe-
tarum scripturas, & aliis pluribus modis *Dicebant ergo ei,*
Vbi est pater tuus? Putabāt Iesum loqui de patre carnali, ideo
ex contemptu, cum irrisione interrogant, vbi nam sit, quasi
dicant, Tu scis, ꝙ pater tuus sit tecū, & nos non videmus eū
hoc loco: ne ergo videaris mētitus, dic vbi nūc sit? Sed quo-
niam malitiose & infideliter quæsierunt: ideo dominus non
respōdit eis directe ad interrogatum, præsertim, quoniā de-
teriores facti fuissent ex respōsione aperta, sicut infra pate-
bit, *Respondit Iesus, neque me scitis* i. non vere & intellectua
F liter me cognoscitis, præcipue secūdum diuinitatem, nec e-
tiam, secundum humanitatem vt à verbo assumptā: quia pu-
tatis me purum hominem ex carnali cōmixtione progeni-
Iohan.6. tum, & vitiis subiacentem ad instar cæterorum. Nouerūt ta
men Christum quantum ad physionomiā, seu facialem no-
titiam, sicut superius dixit, & me scitis, & vnde sim scitis, sed
hæc erat omnino incompleta notitia, *Neque patrem meum,*
quamuis enim Iudæi noscerent patrem per fidem secundum
rationem deitatis, vel quoad id quòd est deus, non tamē se-
cundum proprietatē paternitatis, hoc est, sub ratione rela-
tiua. Non enim habuerunt hi expressam fidem de trinitate.
& quoniam pater & filius sunt correlatiua, quorū vnum per
aliud diffinitur atque cognoscitur. Idcirco qui nescit filium,
nescit

nescit & patrem & viceuersa. *Si me sciretis* fideli ac interiori notitia, sentiēdo de me, quia sim filius dei ac virginis, *Forsitan & patrem meum sciretis* eodē modo quo me Cognitio nanque vnius correlatiui, depēdet ex cognitione alterius, quoniā per se inuicē diffiniuntur, sicut dum dicim⁹ pater est, res habens filium, vel qui de sua substātia genuit filiū. Filius quoque est res habens patrem, vel ex substantia patris genitus. ¶ Quod ait forsitan, non dicitur dubitatiue, sed ad designandum arbitrij libertatem in credendo, & vt discamus sobrie nōn pertinaciter loqui. Imò hæc dictio forsitā, sæpe ponitur in scripturis increpatiue non dubitatiue, vt cum dicitur in Iob, Tu forsitan cum deo fabricatus es cœlos. Hi ergo Iudæi nullam diuinam personam nouerunt secundum esse relatiuum, sed secundum esse absolutum, quoniam nouerāt deū per fidm, qui est substātialiter quælibet diuina persona, ac trinitas tota, ꝑpter quod fertur in psalmo, Notus in Iudæa deus. *Hæc verba loquutus est Iesus gazophylatio* Gazaphylatium aliquādo sumitur pro archa, in qua oblationes pro ministrorum templi sustentatione, ac templi reformatione ponebātur. Aliquando vero, ꝑ loco vel ædificio, in quo fuit repositorium tale, sic modo accipitur, *Docens in templo* quod est aptus locus pro cultu, operequę diuino. *Et nemo*(aduersariorum) *apprehendit eum* quanuis hoc sæpe proposuissent, *Quia necdum venerat hora eius*, id est, tempus passionis dominicæ præordinatum, ante quod Iesus noluit cōprehendi, Sicut enim oblatus est, quia voluit, sic ante prædictum tempus captus non est, quoniam noluit.

A

Iob. 17.

B

Psal. 37.

C

Expositio sequentis patris huius Cap.
Ego vado & quæretis me.

ARTICVLVS. XXII.

Dixit ergo iterum eis Iesus, *Ego vado* i. per passionem, resurrectionē, & ascēsionem reuertor ad patrem, secundum naturam assumptam, cui competit ire atque redire, *Et quæretis me*, i. sæpe ante tempus passioni præfixum quęretis me capere & occidere Vel quęretis. i. nomen meum, & fidem Christianam quęretis extinguere, secū dum quod dictum est à Hieremia in persona vestra, Eradamus eum de terra viuentiū, & nomen eius non memoretur vltra: vel quæritis me, id est, me in mēbris meis persequuturi

D

Esa. 52.

Hie. 11.

D estis post passionem, tribulando apostolos, cæterosq; primi tiuæ ecclesiæ filios, vnde & Paulo persequente loquutus est

Acto.9. Iesus. Quid me persequeris? *Et in peccato vestro moriemini* for maliter, id est, peccatum vestrum cõtra me erit mors animæ vestræ, quia mortale fuit, & causa dãnationis vestræ. Vel in peccato vestro moriemini, morte corporali, id est, vsq; in finem perseuerabitis in peccatis, tãquam indurati in malo: vel in peccato vestro moriemini, id est, propter peccata vestræ pfidiæ & persecutionis, in me occidemini à Romanis, quéadmodum factum est tempore Titi, & Vespasiani. *Quo ego*

Hier.5. *vado*, puta ad patriam, patrisque dexteram sessurus in throno gloriæ eius. *Vos non potestis venire* quãdiu estis tales quales nunc estis. Peccata enim vestra separant inter deũ & vos, & ipsa prohibent bonum à vobis. *Dicebant ergo Iudæi, Nun-*

E *quid interficiet semetipsum, quia dicit quo ego vado, vos non potestis venire?* id est, tam stultè loquit̃ vt verisimile sit, quòd pcci det seipsum. Ecce quanta peruersitas atque insania. Quid enim consequentiæ habet, vadit quò nos non possumus eum sequi, ergo interficiet se, imò interficiétem se poterãt sequi inferendo sibiipsis mortem nephariam. Passionati enim, & inuidi, omnia interpretantur in peius. *Et dicebat eis, vos de deorsum estis*, i. de massa originali peccato infecta, de semine libidinoso, de cõuersatione terrena, & infinis reb⁹ inhæretis vel de deorsum estis, id est, ex diabolo nati, non per creatio-

1.Ioh.3. né vel susceptionem naturæ ab illo, sed per immitationé suę

Sapien.2. malitiæ, Vnde prima Iohannis dicitur, Qui peccat, ex diabolo est. Et per sapientiam, Imitantur autem illam, quæ sunt ex

F parte illius. Ipse népe est pater super omnes filios superbiæ, *Ego de supernis sum*, id est natus à deo patre & per incarnationis mysterium descendi à summo cœlo. Corpus quoque meum supernaturaliter à spiritu sancto formatum est, ex purissimis virginis sanctæ sanguinibus. *Vos de mundo hoc estis*, id est, de numero hominum mundanorũ, de generatione malorum, & pertinetis ad corpus diaboli, de quo mũdo Iacob⁹ dicit, Amicitia huius mundi inimica est deo. Et Iohannes,

Iacobi.4. Mundus (inquit) totus in maligno positus est. Nouerat enim

1.Ioh.5. Christus, quòd hi pertinebant ad vasa iræ, nõ ad numerum electorum, secundum quod infra testatur, Ego scio quos elegerim, *Ego non sum de hoc mundo*, i. ad secularium hominũ societatem non pertineo, nec aliquid mũdanæ vanitatis aut praui-

prauitatis in me habeo. Denique Christus, secundum quod A
deus non est de mundo, sumendo mundum pro toto vniuer Iohā.13.
so creato, cum non sit pars eius sed conditor, sed & secūdum
humanitatem verbo vnitam, non est de mundo, id est, aliquā
naturali virtute cōceptus & genitus, sed de spiritu sancto.
Cæteri quoque electi non sunt de mundo, ita quòd ad mundanorum ac reproborum non pertinēt sortem: secūdū quod
infra loquitur Christus. Quia de mūdo non estis, sed ego
elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. *Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris*, id est, quia ad reprobos
pertinetis dixi, quia in peccatis finaliter perseuerabitis atq;
peribitis, quod dictum est quantum ad certitudinem prædestinationis, per quam non aufertur libertas hominibus, vnde, ne omnem spem eis auferret coditionalem, adiecit, *Si* B
enim non credideritis fide per dilectionem operante, *Quia* Galat.5.
ego sum, qui verum plenumque esse habeo, id est, deus ve- Psal.101.
rus, cuius principium ac proprium nomen est esse: vel qui Exod.3.
est. qui olim dixi ad Mosem, Ego sum qui sum: hæc dices fi- Heb.11.
liis Israel, Qui est misit me ad vos. Deus nanque est vnum
esse ideale ac separatum, in quo est omnis plenitudo, perfectio, nobilitasque essendi, *Moriemini in peccato vestro* quoniam sine fide impossibile est placere deo. Vel sic, Si nō crediderìtis, quia ego sum, quem me esse dico, videlicet Christus vobis promissus, moriemini in peccatis vestris, quemadmodum Moses ait Omnis qui non audierit prophetam illum, exterminabitur de populo suo. *Dicebant ergo ei, Tu quis es?* id est, cuius authoritatis, qualis & quantus, vt in te credamus? Non enim omni spiritui est credēdum. Et qui cito cre- Deut.18.
dit, leuis est corde, falliturque frequenter. *Dixit eis Iesus* C
Principium qui & loquor vobis, id est, ego sum primū vniuer- 1.Iohā. 4.
sorum principium secundum naturam diuinam, tanquā crea Eccle.19.
tor omnipotens, qui cum patre, & spiritu sancto sum vnum Apoc.1.
principium, vnus creator, vnusque finis omnium rerum: qui Apoc. 22.
loquor in Apocalypsi, Ego sum alpha & ω: primus & nouissimus, principium & finis, qui loquor vobis per humanitatem
assumptam. Quamuis enim pater sit principium filij, filius
quoque principium spiritus sancti sumendo principium personaliter. Pater tamen, filius, & spiritus sanctus, sunt vnum
principium totius creaturæ, sumendo principium essentialiter seu absolute: quia in tribus personis est vna natura, quæ

exaltaueritis filium hominis i. postquã erexeritis, & cõfixeritis me in patibulo crucis, *Tunc cognoscitis, quia ego sum* Christus filius dei. Mox enim dum Christus spiritũ tradidisset, visis mirabilibus quæ tempore suæ suspensionis fiebant in cœlo, & in terra, ab hora sexta vsq; nonam multi cõpuncti sunt corde, & confitebantur Iesum fuisse verũ & sanctum. Vnde legitur in Luca, Omnis turba eorũ quæ aderant viso terræmotu, & his quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur: similiter in die pentecostes, & postea multa milia Iudeorum per predicationem Apostolorũ conuersa sunt, in tantũ, ꝙ etiam multa turba sacerdotũ obediebat fidei. *Et à meipso facio nihil.* i. nil penitus ago nisi per virtutem mihi à patre collata, à quo habeo quicquid sum, & habeo secundũ vtramque naturam. *Sed sicut me docuit pater* (id est, secundũ sapientiam mihi à patre communicatam) *hac loquor* quæ loquor. A Matt. 27. Lucæ. 25. Marc. 15. Lucæ. 23. Act. 2. Acto. 4.

B

¶ Doceri autem magis conuenit Christo inquantum est homo, quàm secũdum diuinitatis naturã, quantuis & secundum hanc aliquo modo sibi cõueniat. Filius enim dei, qui ad hoc nostram assumpsit naturam, & inter nos cõuersari dignatus est, vt nos ad superbenedictæ trinitatis cognitionem perducerct: iuxta illud, Scimus quoniã filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus deum verum, diuina & incomprehensibilia, quæ in sua puritate capere non valemus, dignatus est nobis exprimere modo humano, nobis proportionato & contemperato, sicq; emanationis diuinarum personarum ad intera, æternas ac simplicissimas reserauit per verba præteriti, præsentis, futurique temporis, quæ tamen aliquam imperfectionem includunt ac innuunt in eo cui attribuũtur: sed dum talia ad deum transferimus, debemus omnino auferre ab eis quicquid imperfectionis includunt. Itaque dum filius secundum naturam diuinã dicit se audisse, vel quòd pater docuit eum: non debemus putare, quòd filius sit aliquid aliud quàm sapientia ipsius, vel sit secundũ se quasi insipiens & indoctus, vel ante fuerit genit⁹, & postea doctus: sed ideo pater dicitur eum docuisse, quoniã generando eum, cõmunicauit ei omnem sapientiam suam quæ est vna numero in tribus personis: verùm in omnibus locutionibus talibus cauendum est, ne aliqnid potentialitatis aut dependentiæ existimetur esse in filio, vel spiritu sancto, quoniam vnaquęque diuina hypostasis est actus purus ensque simpliciter perfe- Baruc. 3. 1. Ioh. 5. C

D ctum,& emanatio quæ est in deo,nō est nisi effluxio lucis à luce,actus ab actu,& dei à deo.In qua nullo modo non esse præcedit esse,sed est ibi processio entis perfecti ab ente perfecto. *Et qui me misit,mecum est* Pater enim inseparabiliter est in filio secundum vtranque eius naturam,Est quippe in filio secundum quod filius est deus per identitatem essentiæ,sed inquantū est homo,est pater in eo per specialissimam inhabitationem & singularissimam gratiam intimam ac inseparabilem gratiæ vnionem,atque beatificam fruitionem,*Et non reliquit me solum* quoniam inseparabiliter adest mihi, cuius causa vel potius signū subiungitur,*Quia ego quæ placita sunt ei facio semper*,Filius etenim dei secundum naturam diuinā,

Iohan.5. fecit indesinenter quæ complaceant patri à principio mundi,

Philip.2. quoniā operatio patris ac filij à dextera est indiuisa, estque

Esa.53. E amborum vna voluntas atque potestas,vnde quicquid facit vnus,facit & alius,& summe complacet alteri:propter quod supra loquutus est Christus,pater meus vsque modo operatur,& ego operor. ¶ Porrò,secundum naturam assumptam fecit filius à principio incarnationis quæ complacent patri, quia obedientissimus fuit voluntati diuinæ,& in nullo discordabat voluntas humana à diuina in Christo , propter quod ait in Psalmista,In capite libri scriptū est de me, vt facerem

Psal.93. voluntatem tuam deus meus,volui,& legem tuam in medio

Iohan.14. cordis mei.Et infra testatur,Sicut mandatum dedit mihi pa-

Philip.2. ter,sic facio.Factus est enim obediens vsq; ad mortem secundum Apostolum.Et quoniam incarnatio verbi ordinata fuit F ad humani generis redemptionē,fecit Christus iugiter quæ sunt placita patri,quoniam totum quod gessit ad nostram salutem secundum patris predispositionem affectuosissime ordinauit.Hinc pater ait per Esaiam de Christo . Ecce seruus

Esa. 42. meus suscipiam eum,electus meus,complacuit sibi in illo anima mea,dedi spiritum meum super eum. ¶ Hoc quoq; sciendum, quòd filius dei secundum naturam diuinam agit,nō facit æternaliter quæ placita sunt patri,quia cū patre spirat spiritum sanctum,contemplatur,& amat patrem amore debito diligitq; spiritum sanctum amore gratuito,secundū Richardum.Quomodocunque autem accipiatur quod ait Saluator, Ego quæ placita sunt ei,facio semper,certū est,quod factio ista non est causa à priore,hoc est,causa agens principaliter seu meritorie,quod pater est cum filio,nec eum solū reliquit.Nam

pater

pater est cum filio æternaliter,ante omnem factionē seu ope A
rationem ad extra,loquendo de filio secundum naturam diuinam.Secundum naturam verò humanam , inseparabiliter vnitus fuit Christus patri,totiq́ super gloriosissimę trinitati,ante omnem operationē ac meritū eius,loquendo de prio ritate naturæ non temporis Itaque factio beneplaciti patris est causa à posteriori,vel signū quòd pater est cum filio,nec eum solum reliquit.Concordia nanque in opere vnionis, & amoris extat indicium. Hæc tam profunda , pulchra ac diuina *Illo loquente multi*(Iudæorum audientium ea) *crediderunt in eum.* Erat enim docens sicut potestatem habens vniuscuiusque magister,qui non solum aures impleuit,intellectumque excitauit,sed etiam gratiam intelligendi infundere potuit,& infundit. *Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderunt ei Iudæos* Superius dixit,quòd licet secundum Augustinū distinctio sit inter credere in Christum,& credere Christo,tamen Euangelista Iohannes talem distinctionem non obseruat. Quum enim dixisset,multi crediderunt in eum,de eisdē pro tinus addidit,Dicebat Iesus ad eos qui crediderunt ei. *Iudæos. Si vos manseritis in sermone meo* id est,perseueranter crederitis,sperauerítis,dilexeritis,atque feceritis quæ prædico,iubeo,vel consulo, *Vere*(non fictè) *discipuli mei eritis*,mihi acquiescendo ac obediendo. Verum enim discipulum oportet acquiescere ac parere, *Et cognoscetis veritatem*, id est , me qui sum via,veritas,& vita cognoscetis in futuro per speciem quē nunc cognoscitis per fidem. Perseuerantia quippe meretur hoc præmium seu coronam , vnde infra promittit Iesus, Manifestabo ei meipsum.Nūc enim cognoscimus per speculū in enigmate,tunc autem facie ad faciē,vel cognoscetis veritatem,id est,ea quæ spectant ad fidem , videlicet testimonia scripturæ,atque præcepta legis diuinæ , quæ nunc per fidem aliqualiter cognoscere incepistis: in processu temporis plenius cognoscetis per dona spiritus sancti,& merito iustæ conuersationis,quæ specialem à deo illuminationē merentur,quemadmodum scriptum est,Fili cōcupiscens sapientiam,conserua iustitiam,& deus præbebit illam tibi: vel cognoscetis veritatē,id est,quæ cognoscitis in via imperfecte, solaque fide,cognoscetis in patria perfecte,claraque specie, vtpote superbenedictam trinitatem,verbi incarnationem,& cætera quæ sola nunc fide cognoscuntur,propter quod dicit

Mat.7. Marci.1. B Ioan.14. Ibidem. 1.Cor. 14. C Eccl.1.

D Apostolus, Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam
1. Cor. 13. sicut & cognitus sum, *Et veritas* id est, formata, seu charitati
ua cognitio veritatis sub fide cadentis nunc *Liberabit*, id est,
liberos faciet, *vos* à seruitute peccati ac dæmonis, & in resurrectione liberabit à seruitute pœnæ, & mortalitatis, quã do vt ait Apostolus, ipsa creatura liberabitur à seruitute cor
Prou. 15. ruptionis, & immutabuntur electi. Hinc Salomon ait, Per fidem purgantur peccata, & deus in Psalmo, Protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Quid enim purgari à vitiis, & defendi à deo, nisi à seruitute peccati, & diaboli liberari? Ista veritas, id est, veritatis notitia, liberat per modũ causæ formalis informantis ac meritoriæ, sicut scientia liberat ab ignorantia, veritas autem quæ Christus est, liberat tãquã
E causa efficiens, gratiã influens. Nihilominus Christus vt ho-
Iohan. 14. mo liberat, vt causa meritoria extrinseca, sed cognitio veritatis, vt causa meritoria intrinseca seu inhærens ¶ Veruntamen est seruitus charitatis à qua nulla redimitur creatura, quoniã veræ libertati non derogat, imò deo seruire regare est. Et sicut dixit beatissima Agatha, Summa ingenuitas est seruit' Christi. His auditis Iudęi qui de generis sui nobilitate tumebant indignati sunt, *Et responderunt ei, Semen Abrahæ sumus*, id est, filij tanti, tanq; liberi patriarchę. *Et nemini seruiuimus vnquam* secundum expositores cõmuniter falsum dicũt,
Exod. 3. quoniam patres eorum seruierunt in Aegypto, in Babylone,
Num. 16. & in propria terra diuersis nationibus: vt patet in libro Iudi
Deut. 4. cum, Iudæi quoque qui ista dixerunt, seruierunt Romanis:
4. Re. 25. nec curo eos à mendacio excusare, qui Christo summæ veri-
F tati contradixerunt, tamen quia Christus non redarguit eos in hoc quod afferebant, nemini seruiuimus vnquã, possit forsitan dici, quòd loquebantur de seruitute naturali. Quòd enim nationibus seruierunt fuit propter peccata eorum. *Quomodo tu dicis nobis, liberi eritis?* Hoc enim Christus dixit, quãtum ad sensum, dicendo, veritas liberabit vos, tanquam dicerent, in verbo tuo supponitur, quòd simus serui, quod ita non est. Carnales nempe putabãt Iesum de temporali, & exteriori libertate ꝑfari. Ideo Iesus exponit eis, de qua loquutus sit libertate, prout recitat Euangelista. *Respondit eis Iesus, amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum* mortale. De veniali nanque non loquitur, quoniam charitatis libertatem non tollit, *Seruus est peccati*, id est, peccato subiicitur,

à vitio

vitio vincitur, ſecundum impetum prauæ inclinationis mouetur, quaſi ab extraneo, quemadmodum ſeruus mouetur à domino cui ſubiicitur. Vnde Petrus aſſerit, Iniqui ſerui ſunt corruptionis. A quo enim quis victus eſt, huius & ſeruus eſt. Et apoſtolus hortatur, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Denique ſeruiēdo peccatis ſeruitur diabolo, & ab eo quaſi à domino peccator ligatur, agitatur, ac regitur: ideo dicit Apoſtolus, Reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. De huiuſmodi liberatione loquutus eſt Eſaias, Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti. ¶ Eſt ergo beata & appetēda libertas, qua ab huiuſcemodi vinculis liberamur, de quibus & Salomon faſſus eſt, Iniquitates ſuæ capient impium, & vinculis peccatorum ſuorum conſtringetur. Eſt quoque infœlix libertas, quæ eſt vera ac miſerabilis ſeruitus, per quam à vinculis legis diuinæ, & iugo ſanctæ obedientiæ nosipſos eruimus, ſicut cantatur in Pſalmo in perſona impiorum, Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum. Et in Hieremia dominus ait populo Iudæorum, A ſeculo confregiſti iugum meum, rupiſti vincula mea, & dixiſti non ſeruiam. *Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum.* Hoc frequenter ſic eſt in hominibus, quòd ſeruus conductitius non manet in domo domini ſui toto tempore vitæ ſuæ. Et quanuis interdum permaneat, non tamen habet ius naturale ad hoc. Filius verò manet in domo parentum quandiu viuit ſi velit, quoniam habet ius naturale ad hoc, & poſt mortem parentum poſsidet domum, ſed iſte non eſt ſenſus à Chriſto intentus.

A
2.Pet. 2.
Rom. 5.
2.Tim. 2.
Eſa 9.
B
Prou. 5.
Pſal. 2.
Hier. 2.
C

¶ Eſt igitur intellectus, Seruus autem ſeruitute peccati, non manet in domo, id eſt, in eccleſia militanti, de qua dicitur, Scias quomodo oporteat te conuerſari in domo dei, quæ eſt eccleſia dei viui, columna, & firmamentum veritatis in æternum: quoniam licet modo ad tempus mali commiſceantur bonis in eccleſia, finaliter tamen præſertim in die iudicii ſeparabuntur ab inuicem loco & præmio, quando hi ibunt in ſupplicium æternum, hi verò in vitam æternam. Nunc quoque, qui in peccato mortali eſt, quandiu huiuſmodi eſt, non manet ſpiritualiter in eccleſia, quia per charitatem non vnitur mēbris eccleſiæ, nec ad myſtici corporis pertinet actualitet

1.Tim. 3.
Matt. 25.

D liter vnitatem, si tamē est de numero electorum, pertinet ad mysticum corpus Christi, secundum prædestinationem diuinam, & cōuertetur, æternaliterque manebit in domo dei. Nam antequam moriatur incorporabitur Christo atque ecclesiæ, & sic pertinet ad triumphantis ecclesiæ perpetuam mansionem. ❡ Denique seruus seruitute timoris purè seruilis, non manet in domo seu congregatione electorum fidelium in æternum, nisi ad seruitutem amoris se transferat. Ta

Mat. 18. lis enim non est in charitate, nec aliquid promeretur, quanuis quæ agit ex genere bona sint, filius manet in ęternū. Certum est quod Christus dei filius naturalis, & vnicus maneat in domo ecclesiæ triumphantis in æternum. Militanti quip

E pe spopondit, Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vsque

Heb. 3. ad consummationem sęculi. Et ad Hebræos apostolus dicit, Christus tāquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos.

Rom. 8. Potest ergo vniuersaliter accipi, vt sit sensus, Filius enim quicunque à seruitute peccati liber, & alienus, qui spiritum adoptionis accipit, in quo clamat abba pater, manet in domo ecclesiæ in æternum, quia per fidem & charitatem quibus nunc manet in ecclesia militanti perueniet ad visionē & fruitionem, per quas sine fine manebit in ecclesia triumphanti.

Mat. 25. Lucæ. 16. Mat. 8. Esaiæ. 1. Psal. 87. Iohan. 41. 1. Pet. 1. Rom. 8.

❡ Est autem & seruus seruitute charitatis, qui manet in domo in æternum, cui dicitur, Euge serue bone, intra in gaudium domini tui: & est filius sola vocatione & nomine, qui non manet in domo in æternum: iuxta illud, Filii regni eiicietur in tenebras exteriores: & illud, Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. *Si ergo filius* dei naturalis, qui solus est inter mortuos liber, & liberè potuit dicere,

F Venit ad me princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. *Vos liberauerit* à seruitute peccati, non corruptibilibus auro & argento, precioso sanguine suo. *Vere liberi eritis*, id est, ab omni violenta atque extranea dominatione immunes, & soli deo per charitatem subiecti, imò & filio naturali, per gratiam adoptionis cōformes, quoniam filiatio adoptiua naturalis, filiationis est similitudo. Hæc libertas in prædestinatis nunc inchoatur per recessum à corruptione peccati, & in futuro perficietur atque complebitur: quando natura humana perfectè reformabitur, ablatis ab ea vniuersis malis, pœnis ac miseriis propter originale peccatum inductis, quæ vtique sunt graue iugum, de

quo

quo habetur in Ecclesiastico., Occupatio magna creata est A
hominibus, & iugum graue super omnes filios Adam, à die Eccl. 40.
exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in
matrem omnium. In resurrectione ergo futura coséquentur
electi merito Christi perfecta in anima, & corpore integritatem, libertatem, & incorruptionem, quæ facit proximum esse deo, vt Sapiens ait, Propter quod etiam dicit Apostolus. Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ ¶ Sed si verè liberi erunt quos filius dei liberauit, ergo omnes liberi erimus, quia pro omnibus mortuus est Christus. Et respondendum, quòd Christus liberauit omnes sufficienter, id est, quantum in se est, solos verò prædestinatos liberauit efficaciter: propter quod ait, Animam meam pono pro ouibus meis. Hi enim finaliter consequuntur fructum, virtutem ac meritum dominicæ passionis, sicq; veraciter liberi fiunt. Veruntamen ista libertas non aufert fidelibus seruitutem exteriorem & subiectionem corporalem sub principibus terræ: ideo enim iubet Apostolus, Cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal. Itemque, Serui subditi estote dominis carnalibus cum omni timore. *Scio quia filii* (carnales) *Abrahæ estis, sed quæritis me interficere.* Superius dixit Euangelista, quòd multi crediderunt in Iesum, & quòd Iesus locutus est eis, Si manseritis in sormone meo, veri discipuli mei eritis, & cætera quę nunc commemorat, quomodo ergo nunc ait ad eos, quæritis me interficere? Dicẽdum quòd inter prædictos credentes, erant aliqui non credentes ad quos C sermo iste dirigitur. Sæpe enim scriptura loquitur quasi ad eosdem, & tamen ad diuersos referri oportet, sic ait Apostolus, In omnibus diuites facti estis in illo, ita quòd nihil vobis desit in vlla gratia: post pauca quasi eisdem locutus est, Cum sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis? sed hoc refertur ad alios. Simili modo ait Psalmista, Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebãtur, & diluculo veniebant ad eum: qui enim occidebantur non reuertebantur diluculo. Ideo verò quæritis me interficere. *Quia sermo meus non capit in vobis*, id est, corda vestra non apprehendit, conuertẽdo illa ad me, nec operatur in vobis propter vestrã malitiam, qui meam prædicationem humiliter non auditis, neq; reuerenter suscipitis Beati quorum mentes capit, & furatur sermo diuinus transferendo animas audientium extrã se vsque

Marginalia: Sapien. 6. Philip. 3. Rom. 5. 2. Cor. 5. Iohan. 10. B Rom. 13. Ephes. 6. Iohan. 2. 1. Cor. 1. 1. Cor. 3. Psal. 77.

D se vsque in deum. *Ego quod vidi apud patrem meum loquor*, id est, veritatem quam in patre cognoui, quem videndo omnia æternaliter video, vobis annuncio: vel, quod vidi apud pa-
Iohan. 1. trem, id est, meipsum qui sum verbum quod erat in principio apud deum, prædico vobis. Quælibet diuina nempe persona conspicit non solum in se, sed etiam in alia seipsam, & cuncta creata & credibilia, *Et vos quæ vidistis apud patrem vestrum*, id est, mala quæ diabolo suggerente concepistis, *Facitis*, non resistendo diabolicis tentamentis. Quanuis ergo iniqui non aduertant se à diabolo agitari, tentari seu inclinari, dicuntur tamẽ in diabolo mala videre, quoniam interiori oculo inspiciunt & approbant, quæ diabolus suggerit, proponẽs ea cum aliqua persuasione sub specie boni, in tantũ, vt homo sæpe existimet talia non à diabolo, sed ab angelo inspirata.
E *Responderunt & dixerunt ei, Pater noster Abraham est*, quasi dicant, faciendo opera patris tam sancti, non erramus nec increpari meremur, sed potius tu, qui nobis improperas quòd opera facimus, quæ scimus facta ab illo. *Dicit eis Iesus, Si filii Abrahæ estis* secundum perfectam rationem, proprietatemque filii, cuius est patri assimilari, id est, si filii Abrahæ estis, non solum carnales per seminis propagationẽ, sed insuper spirituales per morum imitationem, *Opera Abrahæ facite* mansuete, patienter, charitatiue atque humiliter cõuer-
Rom. 4. sando vt Abraham: qui testimonio libri Geneseos, probatur
Gene. 22. fuisse valde mansuetus, patiens, charitatiuus & humilis. Maxime tamen Saluator intendit hortari Iudæos ad imitãdum
F fidem, & obedientiam Abrahæ, qui teste Apostolo, contra spem in spem credidit, & non hæsitauit in fide & vsque ad amantissimi innocentisque filii occisionem paruit deo. *Nunc autẽ quæritis me interficere hominem, qui veritatẽ locutus sum vobis, quam audiui à deo: hoc* (id est, simile huic) *Abrahã non fecit.* Non enim voluit ex malitia aliquem innocentem vel nuncium dei vera prædicantem occidere: sed hospitalis fuit, & plenus operibus charitatis. *Vos facitis opera patris vestri*, id est, opera vitiosa dæmoni placita, cuius malitiam imitamini quasi filii eius. *Dixerunt itaque ei, Nos ex fornicatione non sumus, vnum patrem habemus deum.* Hoc dixerunt de fornicatione spirituali, scilicet idololatria, per quam anima, sponsa verbi, separatur à spõso cælesti: vnde dominus loquitur Mo-
Osee. 64. si, Populus iste fornicabitur post deos alienos. Et in Osea ha

beeu

betur, Fornicati sunt à deo suo. Videntes ergo Iudæi, quòd A
Iesus loquebatur eis de alio patre, quàm patre carnali, videlicet de patre, qui propter operis qualitatem asseritur pater, voluerunt ostendere, quòd essent filii dei non dæmonis. Itaque dicunt, *Nos ex fornicatione*, id est, ex idololatria, *Non sumus nati*, loquendo de natiuitate, quæ in operum imitatione consistit, vt possimus dici filii diaboli cui idololatræ seruiunt, vnde & filii eius dicuntur, *Vnum patrem habemus deum* Deut. 32.
creatorem, & prouisorem nostrum, cuius legē cæremonialesque seruamus: de quo Moses testatur, Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit & creauit te? Deum igitur nominant patrem, nō solum ratione creationis, sed propter specialem prouidentiam, qua gubernauit populum Israel tāquam electum & peculiarem, & propter cultum latriæ quem B
ei soli impēderunt: propter quod in Esaia inducitur, Et nunc Esa. 64.
domine pater noster es, nos verò lutum. Et in Hieremia dominus contestatur, Factus sum Israeli pater, & Effraim primogenitus meus. Hier. 31.
Dixit ergo eis Iesus, Si deus pater vester esset eo modo quo dicitis, scilicet per cultum ei placentem, ex charitate procedentem, & operum imitationem, quomodo fuit pater sanctorum patriarcharum ac prophetarum, *Diligeretis vtique me*, quem ex odio vultis occidere, *Ego enim ex deo processi & veni.* Si loquamur de deo personaliter, tunc CHRISTVS processit ex deo, id est, ex patre per generationem æternam manauit: iuxta illud Micheæ, Egressus Mich. 5.
est à principio, à diebus æternitatis. Et in Psalmo, Ex vtero ante luciferum genui te, & veni ab eo, id est, per incarnationis mysterium descendi in mundum missus à patre. Si verò C
loquamur de deo essentialiter, sicut loquebantur isti Iudæi, qui trinitatis notitia caruerunt, tunc Christus secundum naturam assumptam processit ex deo trinitate per animæ suæ creationem, & corporis supernaturalem informationem, & venit tanquam minister illius, de quo deus ait, Ecce intelliget seruus me*, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. Esa. 52.
Neque enim à meipso veni, id est, propria voluntate duntaxat, vel voluntate humana tanq̄ causa prima ac principali. Nihilominus Christus secundum quod deus misit seipsum secundum quod homo. Incarnatio enim facta est tota trinitate. Incarnatio autē est missio filii, hoc superius dictum est plenius, *Sed ille me misit.* Qui autem diligit patrem, diligit fi-

D ligit filium, & qui amat mittentem ac dominũ, amat missum atque ministrum. Quoniam ergo Iudæi nõ dilexerunt Chri
Iohan. 7. stum dei filium legatum & seruum, palam, quòd nec patrem vel deum dilexerunt. *Quare loquelam meã non cognoscitis?* id est, cur non intelligitis verba mea? Cur ex qualitate prædicationis meæ, ex profunditate, & efficacia eloquii mei non attēditis, quòd verè sim missus à deo, & loquens verba illius? Solet enim homo cognosci ex verbis suis, & quoniã nunquã loquutus est homo sicut Iesus, debebant auditores illius loquelam eius pẽsare, ꝙ non esset nisi diuina ac regis Messiæ. Hoc Christus interrogauit increpando Iudæos, moxque respondet instruēdo eos, *Quia non potestis audire sermonẽ meũ,*
E id est, idcirco non intelligitis verba mea, quoniã propter rãcorem, & displicentiam quam cõcepistis aduersum me, eo ꝙ increpem vitia vestra, sic obcæcati, induratique estis, ꝙ non potestis æquanimiter audire, & recte iudicare verba mea, sed statim dum loquor, passiones oriuntur in vobis, & induratur cor vestrum, ne humiliter pẽset quæ prædico. Qui enim odit alium odio magno, quicquid agit vel loquitur ille displicet
Michæ. 3. odienti. Propter quod legitur in Michæa, Nunquid vestrum
Sapien. 2. est scire iudiciũ, qui odio habetis bonũ? Et Sapiens ait excæcauit eos malitia eorũ. Deinde Christus aperte ostẽdit, quid per patrem Iudæorum peruersorum intellexerit. *Vos ex patre diabolo estis* non per creationem vel generationẽ, vt Manichæi mentiti sunt, sed per malitiæ imitationem. Diabolus
Iob. 41. enim est pater super omnes filios superbię, vt dicitur in Iob:
F Iudæi autem valde pomposi fuerunt, præsertim propter generis dignitatem & quia præ cæteris gentibus legẽ à deo acceperunt, vnde alios populos reputauerunt pro nihilo. Simi
Sapien. 2. liter diabolus est pater super omnes filios inuidiæ. Inuidia nempe diaboli, mors introiuit in orbem terrarum, & imitantur eum, qui sunt ex parte illius, *Et desideria patris vestri vultis facere,* id est, malas affectiones diaboli quas habet in se, quas etiam ingerit vobis vultis perducere ad effectum, persequendo & occidendo me, cæteraq; peccata patrãdo, quæ Apostolus vocat opera carnis, vt sunt furta, adulteria, blasphemia, contentiones, iræ, rixæ, æmulationes atq; similia, quæ ad Ga
Galat. 5. lathas Paulus enumerat, de quibus ait Iohannes in prima sua
1. Iohã. 3. Canonica, In hoc apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Deinde Christus declarat mala diaboli, & ostẽdit quare

& qua-

& qualiter Iudæi imitati sunt illum. *Ille* (puta diabolus primus seu lucifer) *homicida erat*, id est, spiritualis occisor interioris hominis, scilicet animarum primorum parentum *Ab initio*, id est, à principio operum sex dierũ, videlicet à tẽpore formationis Adæ & Euæ: quia vt patet in Gene. serpens, hoc est diabolus, per serpentem decepit Euã, & per illã induxit Adã ad inobedientiam, sicque vterque eorum peccauit mortaliter, & tota posteritas infecta est, & quodãmodo interfecta operante diabolo. ¶ Est enim homo exterior & homo interior dicẽte Apostolo, Licet is qui foris est noster homo corrũpatur, tamẽ is qui intus est renouatur de die in diẽ. Si ergo homicida est, qui vile & corruptibile corpus occidit, auferẽdo vitã naturę, quãto amplius homicida censendus est qui animã immortalẽ, nobilem, dei imagine refulgẽtem interficit, auferendo vitam gratiæ. Vnde quicunque prauo exẽplo, vt suggestione pestifera, aut alio modo hominẽ inducit ad peccatum mortale, homicida vocatur, præsertim cum anima sit principalior pars hominis, per quam ponitur homo in specie, viuificatur, gubernatur, & à brutis distinguitur. ¶ Præterea elucescit ex his, ꝙ totiens homicidiũ facimus, manusq; sacrilegas in nosipsos iniicimus, quoties peccamus mortaliter, quia tot lætalia vulnera animabus nostris infligimus. Nec solum homicidã vocat scriptura, qui corpus interimit, animámve occidit, sed etiã vt ait Iohannes in sua Canonica, Omnis qui odit fratrem suum homicida est.

A Esaiæ. 14. Gene. 3. Ibidem. 2. Cor. 4. B 1. Iohan. 3.

¶ Deinde, ponit aliud malum diaboli. Et *in veritate non stetit*, id est, in veritate iustitiæ, in recta ratione, in vera obedientia non permansit. Statim enim vt creatus est carnẽs se tãtæ excellẽtiæ, & decoris prę aliis angelis, intumuit, aliosque quos potuit sibi attraxit, & contra creatorem se erigẽs, In cœlum (inquit) conscẽdam, supra astra cœli exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Fuit equidem creatus in magna perfectione & dignitate, in maxima sapientia, in naturali iustitia, imò & in gratia secundũ opinionẽ probabilẽ, & per cõsequens in charitate: sed non stetit in his, victus propria elatione, ex consideratione eminentiæ suæ, & quia præ cunctis angelorũ ordinibus eminebat, sed nõ vidit deum per speciẽ, aliter fuisset confirmatus in bono. Nouit tamẽ deum esse vnum ac trinũ, non naturali ingenio, sed per fidem secundum quosdã. Fuerunt

C Esaiæ. 14.

D runt enim angeli omnes creati in fide secundum Thomam.
Eze. 28. Hinc per Ezechielem apostatæ angelo dicitur, Tu signaculum similitudinis, plenus sapiētia, & perfectus decore in delitiis paradisi dei fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuū, Tu Cherub extentus & protegens, & posui te in mōte sancto dei. Eleuatū est cor tuū in decore tuo, repleta sunt interiora tua iniquitate, & eieci te de mōte sancto dei & perdidi Cherub, de medio lapidum ignitorū, & in terram proieci te. De casu quoque angelorū scribitur Iudæ primo & secunda Petri. *Quia veritas* iustitiæ, id est, æquitas seu vera notitia, per approbationem virtuti, & veritatis ipsius amorē *Non est in eo* id est, diabolo, & à satellitibus eius à momento quo peccauerūt. A veritate enim auersi sunt sponte, & falsitati iniquitatis inhæserūt. Fuit tamen & est in eius veritas naturæ, quoniam naturaliter mali non sunt, & teste sancto atq; diuino Dionysio, naturali in demonibus integra permanserūt: propterquod veram cognitionē etiam vehemēter profundam habent de deo, & creaturis, sed omnibus bonis abutuntur, & veritatem secundum se non amāt, quin potius cōuertūt eam ad hominum seditionem, quia & si bona veraq; dicant propterea dicunt, vt tandem mala & falsa ingerendo seducant. Transfigurant quippe se in angelos lucis, ideoque egenus gratia discretionis spirituum, ne ignoremus cogitationes & machinationes eorum. *Cū loquitur* (diabolus) *mendacium, ex propriis loquitur*, id est, ex malis habitibus atq; nequitiis, quibus in se plenus est, & quos primus inuenit, concepit, & in alios genuit. A deo nanq; sortitus est esse & intelligere, sed peccatū propria voluntate incepit, nō aliunde inductus ad malum, vt dæmones inferiores, & primi parentes
Esaiæ. 14.
Gene. 3.
Psal. 26. *Quia mendax est* mētitus est enim dicēdo, Similis ero altissimo. Itemque dicendo ad mulierē, Nequaquā moriemini, sed eritis sicut dij sciētes bonum & malum, *Et pater eius*, id est, primus inuentor & actor mendacij. Mētita est autē iniquitas sibi, & ipse ad falsitatem angelos, homines que inluxit. Quemadmodū verò triplex est veritas, vt pote vitæ, iustitię doctrinę, sic est triplex mendacium triformi veritati oppositum, scilicet mendacium prauæ actionis, iniustitia, & error, omniumque mendaciorum istorū pater extot diabolus primus. Manichæi ponētes duo principia rerum videlicet deum lucis, & deum tenebrarū, dixerunt, quòd diabolus esset mendax, &

dax, & pater eius, id est, creator diaboli etiam esset mēdax, A
sed ita intelligendum non est verbum Euangelistæ. *Ego autem quia veritatem dico* vera docendo, & vestra facinora veraciter arguēdo. *Non creditis mihi* in quo patet, quod ßitis ex patre diabolo, qui in veritate non stetit, & mēdacia ex propriis loquitur, cui & consentitis.

¶ Explanatio residuæ partis.
Quis ex vobis arguet me de peccato?

ARTICVLVS XXIII. Iohan. 9.

S Vperius redarguit Christus Iudæorum incredulitatem & vitia, eò quòd sibi nō crediderint, neque obedire voluerit. Nunc ostendit se fide dignū, eò quod culpam non habeat. *Quis ex vobis* (ô scribe & pharisæi, & sacerdotes) *arguet me* (veraciter) *de peccato?* quocūq; B
magno vel paruo, mortali vel veniali, originali vel personali. Frequenter vtiq; arguerunt Iesum de peccato dicentes, quod Sapien. 7.
sabbatum violaret, & de seipso mendosum testimoniū perhiberet, sed mendaciter id fecerunt. Innuit ergo Saluator vitam suā fuisse prorsus irreprehensibilē, seque omni peccato carere. Christus enim secundū naturam diuinā essentialiter sanctus est virtus virtutum, & puritas infinita, tanquam candor lucis æternæ, & speculū sine macula maiestatis paternę.
¶ Porrò secundum naturam assumptam confirmatus fuit in bono ab incarnationis exordio, nō solum propter beatificā animæ suæ fruitionem in deo, sed multo amplius propter hypostaticam vnionem cum verbo, propter quam habuit omnium diuinorum charismatū plenitudinem, gratiamque tam C
perfectā, quòd maior creaturæ communicari non potest. Vnde secūdum vtramque naturam dici potest sanctus sanctorū quia & sanctitas eius creata omnium creaturarū sanctitatem simul sumptam excedit: proter quod de ipso legitur apud Esaiā, Iniquitatē nō fecit nec inuentus est dolus in ore eius. Decuit autem Christum vt hominē esse sine omni peccato, nō solum propter vnionē cum verbo, sed insuper quia Saluator, mediator & aduocatus totius generis humani. Si enim & ipse peccatum haberet, nō esset idoneus omnes deo recōciliare, & per seipsum immediate ad deū accidere, sed mediatore egeret, Idem quoque decuit propter prauilegiū sacerdo- Esa 53. Iob. 13. Iudicū. 11. Hebr 9. 1. Iohā. 2.

D sacerdotij eius. Fuit enim primus & summus sacerdos, cuius hostia & obsequium nõ fuissent deo perfecte accepta & ad
Heb.8. satisfaciendã idonea si & ipse subiacuisset peccato: propter
Eccle.6. quod dicit Apostolus, Talis decebat vt esset nobis pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus. *Si* (pro quia) *veritatem dico* euangelicam legem prædicando, & vestra piacula increpando, futura atq; secreta elucidando, *Quare vos non creditis mihi?* quasi dicat in hoc irrationaliter facitis cum scriptum sit, Cùm videris sensatum statim euigila ad illum: sicut autem leuitatis
Mat.5. est statim credere indifferẽter, sic duritiæ est non credere dũ
Iohan.1. sufficientia signa veritatis apparent. Quamuis verò doctrina
E Christi fuerit omnino insolita atque incõprehensibilis, propter quod nec faciliter recipienda fuit, tamen tanta, tamque
Lucæ.3. euidentissima argumenta patuerunt, quòd ipse esset verus Chri
Marci.1. stus, verus magister & sanctus: puta testimoniũ Iohãnis Baptistæ, vaticinia prophetarum, miracula Christi, discipulorumque eius, cõstantia eius pro veritatis deffensione, & zelus iustitiæ, quòd inexcusabiles erant Iudæi de sua perfidia. *Qui est ex deo* per prædestinationẽ æternam, per gratiæ reformationem, per bonitatis diuinæ imitationem, *Verba dei*
Psal.119. *audit* non solum auribus corporis, sed etiã mentis, id est, verba diuina libẽter audit, memoriter tenet, diligẽter adimplet
Eccle.5. quemadmodum ait Psalmista, In corde meo abscõdi eloquia
F tua, vt non peccem tibi. Et rursus, Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. Hinc scriptum est, Esto mansuetus
Ioco.1. ad audiendum verbũ dei, & iterum, Sit omnis homo velox ad audiendum. *Propterea vos non auditis* verba dei auribus interioribus, id est, humiliter, reuerenter, & affectuose nõ recipitis verba diuina quæ loquor, *Quia ex deo non estis* modo prætacto. Omnes quidem, imò & omnia sunt ex deo, tãquã ex causa efficienti, exemplari atque finali, dicẽte Apostolo,
Rom.8. ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia: sed non omnes sunt ex deo per spiritualem reformationẽ, per gratię conseruationem, per diuinam electionẽ. Qui enim sic est ex deo, manet in eo, secundũ quod ait Iohannes in sua canonica, Qui
1.Iohã.3. natus est ex deo, nõ peccat, quoniam semẽ dei manet in eo.
Lucæ.13. ¶ Deniq;, vnusquisque libenter audit loqui de re quam diligit. Qui ergo diligit deum, & vitam beatam, verba dei libẽter audit, & affectuose conseruat, & in hoc salus nostra cõsistit

sti secundum quod ait Saluator, Beati qui audiunt verbum A
dei, & custodiunt illud, Debemus ergo verba sacra cum ma
gna attentione, intima affectione, humili reuerẽtia legere,
audire proferre, tanquam epistolas nobis diuinitus missas.
¶ In his verbis dedit nobis Saluator saluberrimũ documẽ-
tum, maximam consolationẽ, grandemq; pœnitendi occasio Eccle.9.
nẽ Dicẽdo enim qui est ex deo, &c. bonos & malos, inter e-
lectos, reprobosq; distinxit Fidelib⁹ quoq; & timoratis, qui
licet certitudinaliter nesciant an sint digni amore vel odio,
contulit magnam spem confitendi, quò sunt in statu salutis
& filij dei quia experiuntur se verba dei libenter audire, fre
quẽter reuoluere & custodire, ꝓpter quod probabiliter sci-
re possunt, ꝙ sint in charitate & gratia secundũ quod ait apo
stolus, Ipse spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro quod fi B
lij dei sumus. ¶ Præterea ex verbis his datur vnicuiq; nostrũ Roma.8
aperta, & prõpta occasio discutiẽdi seipsum an ad deũ perti-
neat. Dum enim audiuimus Christum dixisse, qui ex deo est,
verba dei audit, protin⁹ admonemur nosipsos inuestigare, &
solicite indagare, an verba dei audiuim⁹ amãdo & obediẽdo
¶ Postremò, quàm diligenter & indesinenter conseruanda
sint verba dei, patet ex eo quod Moyses scripsit, Erũt verba Deute.6.
domini in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis
sedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiẽs at-
que consurgens : & ligabis ea quasi signum in manu tua, e-
runtque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in
volumine, & ostiis domus tuæ. *Responderunt igitur Iudæi &
dixerunt ei, Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu* (id C
est, hæreticus quidam) *& demonium habes?* cuius relatione
& adiutorio, dicis & facis alta ac mira, quæ alii te facere &
dicere putant, virtute diuina? ¶ Samaritani erant natione
gentiles, sed conuersatione semiiudæi, quoniã libros Moy-
si receperunt, & se circunderunt. Nouerant autem isti Iu-
dæi quòd Iesus esset natione Iudæus, sed ex contemptu ap-
pellant eum Samaritanum, id est, in parte legis obseruatorẽ,
& in parte transgressorem, sicque reputabant eum hæreti-
cum, velut si nunc alicui diceremus, Hussita es tu.
¶ Secundum Gregorium, Christus nõ negauit se esse Sama
ritanum: sed hoc verum est, quantum ad nominis interpreta
tionem, nõ tamẽ admisit se esse Samaritanum eo modo quo
Iudæi sibi id imposuerũt. Samaritanus quippe interpretatur

D custos. Christus verò est custos electorũ suorũ, de quo psalmista testatur, Custodiens paruulos dominus. Et Esaias, Custos qui de nocte. Dixerunt quoq; Christum habere dæmonium, non ꝙ esset obsessus & amens, sed quòd haberet occultum fœdus cum aliquo dæmone, imò cum summo diabolo, puta Beelzebub secundum quod alibi dixisse leguntur, In Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Hoc ergo peruersi dixerunt, quoniam aliter saluare non poterãt, quomodo tot mirabilia facere, totq; secreta & futura reserare, & tam subtilia ac profũda docere, nõ instructus ab homine posset, nisi ꝙ vel à deo vel à diabolo hæc haberet. Noluerũt autẽ crederet, quòd habere ea à deo propter nimiam displi-

Psal.114.
Esaiæ.21.
Mat.12.
Lucæ.11.

E centiam atque inuidiam quam conceperũt in eum, ideo omnia talia deputabant diabolo, quemadmodum Magi & arreptitij atq; Phitones, mira aliqua & occulta operãtur ac pãdunt. Sed in hoc elucescit Iudæorum intolleranda peruersitas. Nam multa miracula Christi omnem naturalem potestatem transcenderunt, & tota doctrina, & conuersatio eius repugnabant diabolo, propter quod subditur *Respondit Iesus, ego dæmonium non habeo* cooperatorem & familiarem. Omnia tamen dæmonia mihi subiecta sunt, *Sed honorifico patrem meum*, id est, verbo & opere, in omnibus exhibeo honorem, cultum & obediẽtiam deo patri, secundum quod homo sum, ex quo patet sanctitas vitæ meæ, & ꝙ cum dæmonibus non

F concordo, sed eorum cultum destruo, idololatriã reprobo, vitia damnꝙ, hominesq; ad deum cõuerto, vt eum in omnibus toto corde diligant ac honorent, *Et vos inhonorastis me*, id est, contempsistis, & falsa mihi imposuistis, opera dei ascribentes diabolo, & in hoc peccauerunt in spiritum sanctum.

1.Pet.2.
1.Pet.3.

¶ Ecce quàm patienter, & mansuete filius dei tanta accepta iniuria respondebat, quia (vt petrus testatur) cum malediceretur, non maledicebat. Discamus & nos eius exemplo non reddere malum pro malo, non vinci à proprio animo, non passionari. Hoc facit facilè, qui nõ quærit propriam laudẽ, gloriamque mundanam, qui priuatum extinxit amorem, & gaudet aduersis. Nempe vt ait. S. Hieronymus, qui nõ quærit gloriã non sentit cõtumeliam, Magnum est de nullo gaudere nisi per quod promouemur apud deũ. De nullo quoq; dolere nisi per quod à deo adducimur. Et ne Iudæi dicerent Christo, inaniter te excusas, adiecit. *Ego non quæro gloriam meam*

Iohan.5.

meam simile est quod supra ait, Claritatem ab hominibus nō A
accipio, quod quomodo verum sit, illic diligenter tractatum
est. Certum est enim, quòd Christus iubet se adorari, honora
ri, suisq; verbis in omnibus obediri, trium enim personarum
vna est gloria. Verùm Christus, secundum quod homo non
quęsiuit gloriam secularem, mundanum honorē vel aliquā
vanitatem, sicut opinabantur Iudæi Incomparabiliter igitur
minus spectat ad nos vilissimos peccatores quærere gloriā
propriam, velle dominari, præesse, glorificari, vnde ex ani-
mo dicamus cū Apostolo, Soli deo honor & gloria. *Est qui* ad timo.1.
quærat & iudicet, id est, deus pater vel trinitas requiret à vo- Iohan.5.
bis ꝙ nō glorificastis me tanquā verum filium dei, & de hoc Deute. 7.
iudicabit vos iudicio condemnationis. Pater enim requirit,
& vult filium suum glorificari ab omnibus. Idcirco qui non B
honorificat filium, non honorificat patrem. Vnde in Dani-
ele' scriptū est, quod antiquus dierū, videlicet pater æternus
dedit ei potestatem, honorem, & regnum. Superius dixit Sal Ioan.5.
uator, Pater non iudicat quenquam, quomodo ergo nunc ait
de patre, est qui quærat & iudicet. Respōdendum quòd in
iudicio duo cōsiderantur, videlicet ipsa discretio boni à ma-
lo: & prolatio sententiæ. Quantum ad primum iudicat pater
seu trinitas tantum per authoritatem, quantum ad secundū
iudicat Christus, secundum naturam assumptam, vt dictum
est plenius supra. A*men amen* (id est, verè verè) *dico vobis*, in- Ibidem.
geminat amen ad ampliorem certitudinem, *Si quis sermonem*
meum seruauerit per fidem & charitatem, id est, verbis meis
fideliter obedierit, M*ortem non videbit in æternum*, id est, nun C
quam experietur seu sentiet mortem spiritualem, quia nec
in præsenti priuabitur vita gratiæ, nec in futuro vita gloriæ
& nec pœnam sensus nec pœnam damni in inferno habebit. Sapien.5.
Iusti enim in perpetuū viuent, vt Sapiens ait. Videre in scri-
pturis ad omnes sensus refertur, & ad sensitiuam atque in-
tellectiuam notitiam. Vnde nunc sumitur pro gustare vel ex-
periri seu pati: sic quoque accipitur in Psalmo, quo dicitur
Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Denique (vt Psal.1.5
habetur in Luca) semen est verbū dei. Quemadmodum ergo Lucæ.8.
in corporalibus rebus, qui semen custodit in terra, pertingit
ad fructum, sic qui seruat verbum Christi in corde, continuo
tendit, tandemque pertingit ad fructum seminis huius, qui
est vita æterna, ꝑpter quod Salomon admonet, Serua man- Prou.7.

D data & legẽ quasi pupillam oculi tui, liga eam in digitis tuis, & in tabulis cordis tui scribe eam. *Dixerunt ergo ei Iudæi* carnales præinducta verba de morte naturali ac corporali intelligentes *Nunc cognouimus, quia dæmoniũ habes.* i. tã insensate, tamq; manifestè mẽdaciter loqueris, quòd qui pauloante opinabamur te dæmonium habere, illóque instigante stultissime loqui, nunc certi sumus de hoc. Et hoc probant. *Abrahã mortuus est*, morte corporali, cũ esset centũ septuagintaquinque annorum, sepelieruntq; eum Isaac & Ismaël filij eius, vt

Gen.15. in Genesi dicitur, *Et prophetæ* mortui sunt, quasi dicant, tam

Mat.13. sanctus patriarcha, beatissimiq; prophetæ, qui sermones dei

Marc.6. impleuerunt, mortui sunt, *Et tu* (filius fabri ac pauperis fœminæ dicis) *si quis sermonem meum seruauerit, mortem nõ gustabit in æternum*, tanquam dicant, intolerabilis est præsumptio

E tua, quia sic loqueris ac si verba tua essent amplioris efficaciæ, quàm verba dei, & tibi obediẽtes beatiores essent Abrahæ ac prophetis, cæterisq; dei ministris, qui nõ obstante obseruatione diuinorum verborum defuncti noscuntur. *Nunquid tu maior*, id est, sanctior, *Es patre nostro Abraham* ? qui amicus dei vocatus est, sicut per Esaiam dominus loquitur, Semen Abraham amici mei, quasi dicat, nequaquam. Loquitur ergo de spirituali magnitudine, quæ præsertim in sapientia & virtute consistit. Vnde in spiritualibus idem est esse maiorem & meliorem: ideo deus, in quo nulla est quantitas, maior est omnibus rebus in infinitum. Mira cæcitas Iudæorum. Experimentaliter enim constabat, quòd Iesus in gratia prophetiæ, in altitudine sapientiæ, in efficacia miraculorum, in

F conuersatione spiritualium operum excessit Abraham patriarcham, sed omnia ista ascripserunt diabolo, cum tamen nec diabolo constent futura pure contingentia, cordiumque secreta, sed soli deo, quæ Christus vbertim prędixit ac reserauit. Vnde per Esaiam dominus ait, Quæ ventura sunt annun

Esa.15. ciate, & sciemus quia dij estis vos, *Et prophetæ mortui sunt*, id est, quomodo tu qui inferior es Abrahã & prophetis defunctis citóque moriturus, aliis immortalitatem promittere audes? *Quem teipsum facis?* id est, qualem vel quantum affirmas & reputas te, quem videmus esse hominẽ mortalem similem nobis? quasi dicat, Multũ inaniter magnificas teipsum. *Respondit Iesus* excusando se de tanto facinore. Si *ego glorifico*, id est, gloriosum seu magnum dico *Meipsum* inordinate atque

atque carnaliter, non sub ordine sapientiæ dei, secundũ quod mihi imponitis, *Gloria mea*, id est, dignitas quam mihi ascribo, *Nihil est*, id est, nullius reputationis, vana & falsa. Christus vtique dicendo, Ego sum lux mundi, & multa similia, glorificauit se, sed non inordinate, prout Iudæi ei imposuerunt, idcirco respondet ad intentionem ipsorum. *Est pater meus* (cœlestis) *qui glorificat*, id est, gloriosum ostendit Me, dicendo, Hic est filius meus dilectus, & per opera miraculosa, prophetarum quoque eloquia. Denique, pater glorificauit, id est, beatum fecit Christum secundum naturam assumptam, conferendo animæ eius beatificam fruitionem. Nec mirum si filius asserat glorificari à patre, cum infra filius dicat ad patrem, Ego te glorificaui super terram. Et in libro Regum deus loquutus est, Qui glorificauerit me, clarificabo eum, *Quem* (id est, de quo patre meo) *vos dicitis quia deus noster est* per creationem & gubernationem, & per dilectionem, & honorationem nostram ad eum. Quãuis enim Iudæi trinitatis mysterium ignorantes, non dixerint deum patrem esse deum ipsorum, loquendo de patre secũdum quod pater, tamen id quod est pater, videlicet deum absolutè acceptum, dixerunt esse deum suum, *Et non cognouistis eum*, quoniam patrem non cognouerunt secundum proprietatem relatiuam, & propriam patris rationem: nec deum cognouerunt cognitione formata, sed informi, non enim obedierunt eius præceptis, ideo factis eum negabant. quemadmodum de impiis dicit Apostolus, Confitentur se nosse deum, factis autem negant, cum sint abominati & reprobi. Vnde Iohannes ait, in sua Epistola, In hoc scimus, quoniam cognouimus deum, si mãdata eius obseruamus. De tali formata notitia dicit Apostolus, Si quis ignorat, ignorabitur. Porrò, de cognitione informi ait. Cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cognitionibus suis *Ego autem noui eum* secundum vtranque meam naturam, quia vt deus cognosco eum per comprehẽsionem perfectam, & vt homo, cognosco eum notitia, beatæ fruitionis per speciem. Talis nempe notitia nouit anima Christi deum patrem seu trinitatem indesinenter in somno & vigilia: quia per somnum, aliasque corporales occupationes, actiones, & passiones, non impediebatur anima Christi ab interiori cognitione ac dilectione dei, sed iugiter erat in actu, *Et sermonem*

Margin: A; Matth. 3.; Marc. 1.; Lucæ. 3.; Mat. 17.; Lucæ. 9.; Iohan. 17.; B; 1. Reg. 2.; 1. Tim. 1.; 1. Ioan. 3.; C; 1. Cor. 1.; Roma. 1.

D *monem eius ſeruo* memoriter & obedienter, ſecundum naturam humanam. Non enim negligentia vel obliuio locum habebat in Chriſto. *Et ſi dixero, quia non ſcio eum*, id eſt, quòd patrem non cognoſco, quod impoſsibile eſt me dicere, ſicut impoſsibile eſt me mentiri, *Ero ſimilis vobis mendax*, qui multa mendacia fingitis contra me. *Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo*, vt dictum eſt. Paulo ante dixerunt Iudæi, Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham? ad hoc Chriſtus modo reſpondet. *Abrahā pater veſter* ſecundum carnalem propagationem, non ſecundum fidei atque virtutum paralitatem, *Exultauit*, id eſt, ſpiritualiter lætabatur, *Vt videret*, id eſt, de hoc quòd viſurus erat *Diem meum*, id eſt, tempus aduentus mei ſeu incarnationis. Facta enim ſibi promiſsione, quòd
E Chriſtum in ſpiritu cerneret, eiuſque myſteria noſceret, cor
Gene. 22. dialiter exultauit. *Vidit* (id eſt, per ſpiritum prophetiæ co-
Apoc.3. gnouit) *diem* aduentus mei, vel me tunc venturum. Cognouit enim filium dei in fine ſeculorum incarnandum, cum dictū eſt ei, In ſemine tuo benedicētur omnes gentes. Nec dubium quin ipſe, aliiq; prophetæ, patriarchæ, multa nouerunt per reuelationem diuinā de Chriſto, eiuſq; aduētu atq; myſteriis, quæ nō ſunt deſcripta. An tamen Abraham nouit de-
Dan.9. terminate tēpus aduētus Chriſti (vt Daniel qui determinauit hebdomadas dominicæ paſsionis) certum non habeo. Poteſt quoq; intelligi de die æternitatis Chriſti, quæ dies aliud nō eſt niſi ipſa æternitas, ſeu deus æternus. Huius diei beati-
Gene.14. ficam viſionē in claritate patriç electorum, deus promiſit A-
F brahæ, Ego (inquiēs) protector tuus & merces tua magna nimis. Hanc diem vidit Abraham, in via per fidem, tēdebat ad eam per ſpem, exultauit in eius prçſtolationem per charita-
Heb.11. tem. Hinc quoq; dicit Apoſtolus, Expectabat Abrahā fun-
Mat.13. damenta habentem ciuitatem, cuius artifex & cōditor deus.
¶ Sed his obuiare videtur, quòd Chriſtus alibi ait diſcipulis ſuis, multi ꝓphetæ & iuſti cupierunt videre quç vos videtis, & non viderunt. Hoc enim apparet tam bene dictū de Abrahā, ſicut de aliis prophetis ac iuſtis. Et reſpondendū, ꝙ Chriſtus loquitur ibi de viſione intellectuali cōiuncta viſioni exteriori, quemadmodū plenius demōſtrauit ſuper Matthæum. Sic autem Abrahā non vidit diem & opera Chriſti, ſeu Chriſtum in carne, nec alij prophetæ ante Chriſti incarnationem defuncti. *Dixerūt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum*

dum habes, & Abraham vidisti? Christus dixit quòd Abraham vidit diem suum, & ipsi sic repetunt, Abraham vidisti? quia qua ratione verificaretur vnum, verificaretur & reliquũ: quasi dicant, Si abraham vidit diem tuum, ergo contemporanei extitistis, & vos inuicem conspexistis, quòd patet falsum, cũ nondum sortitus sis annos quinquaginta. Potius autem dixerunt, Abraham vidisti, quàm Abraham vidit te, quasi magnũ esset Iesu vidisse Abraham patriarcham, & non econtra, reputantes Abraham multo maiorem Iesu. A

¶ Quæritur, cur nominauerunt annos quinquaginta, quum Iesus multo iunior esset. Aliqui dicunt, quòd à casu, quia sic occurrebat eis. Alii dicunt, quòd propter reuerentiam iubilei, qui fuit quinquagesimus annus: quasi dicant, necdum attigisti vnum iubileum, & Abraham vidisti, qui pene per duo B
milia annorum dormiuit cum patribus suis. Quidam dicunt, quòd Christus propter ieiunia & labores, & propter nimiã maturitatem videbatur multo senior, quàm fuit. Vnde ait in Psalmo, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea im Psal. 108.
mutata est propter oleum. Ego opinor, quòd ideo tãtum excrementum annorum expresserunt, vt insinuarent, quàm plane ac facile possent falsificare verba Christi: quasi dicãt, Dato quòd haberes multo plures annos quàm habes, nihilominus falsum esset, quòd dixisti Abraham te vidisse.

¶ Errauerunt autem isti obtenebrati Iudæi dupliciter. Primò, quòd verbum Christi de corporali visione intellexerũt. Secundò, quòd solum in Christo humanam natiuitatem pen C
sabant, putãtes, quòd nequaquam fuisset prior sua matre. Huius secundi falsitatem reprobat Christus *Dixit eis Iesus, Amẽ amen dico vobis.* Mitis humilisque magister semper patienter cum trãquillitate respondet, non commotus illorum iniuriis. Hoc enim præcipuè pertinet ad prædicatorem siue do Prou. 19.
ctorem verbi dei, quia vt Salomon loquitur, Doctrina viri per patientiam noscitur, & non contristabit iustum quicquid ei acciderit. Propterea apud Gregorium, Tanto conuincitur quisq;, minus doctus, quanto minus patiens, *Antequam Abraham fieret*, i. crearetur, quantum ad animam, vel generaretur quantum ad totum compositum. *Ego sum* in natura diuinitatis æternaliter, inuariabiliterque subsisto.

¶ Porrò, dicendo ego sum, ostendit suam æternitatem, quæ Exod. 3.
nec præteritum habet, neq; futurũ, sed omne tempus ambit,

D includit,excedit.Ipse est,qui olim loquutus est Moysi, Ego
Heb. 13. sum qui sum. Vnde ad Hebræos legitur Iesus heri & hodie,
1.Cor.1. ipse & in secula Ipsa nanque est sapientia quæ in Ecclesiasti
Eccle.24. co protestatur,Ego ex ore altissimi prodiui primogenita an te omnem creaturam. *Tulerunt ergo lapides,vt iacerent in eum* obruendo eum lapidibus tanquam blasphemum. Lex quippe præcepit blasphemos lapidari. *Iesus autem abscondit se*, non retro maceriam seu columnam,sed abscondit se, id est, diuina potestate præbuit se inuisibilem Iudæis, non discipulis suis,quia sequuti sunt eum. Potest autẽ absconsio ista dupliciter intelligi. Primò,quo percussit eos, cæcitate, quæ dicitur aurisia,qua aliquid non videtur, cum tamen alia videan tur.Vel sic videtur,non tamen cognoscitur,qua percussi fue-
Gene.19. runt Sodomitæ, & Syri ad instantiam Helisæi, vt legitur in
4.Reg. 6. Genesi,& in libris Regum. Secundò,quòd Iesus diuina vir-
E tute fecit,nec color corporis sui immutaret visum Iudæorũ, imò hoc potuit virtute animæ suæ quæ habuit perfectum dominium supra proprium corpus. Nam & animæ beatorũ corporibus glorificatis vnitæ facere propria corpora visibilia vni, & inuisibilia alteri. Corpora enim huiusmodi sunt in plenissima obedientia animarum, deo fruentium, *Et exiuit de templo* Hierusalem. Exiuit autem pergendo per medium illorum, quemadmodum transiit per medium ciuium suo-
Lucæ. 4. rum cũ præcipitare volentium,vt Lucas recitat,Noluit enim
Iohan.2. adhuc occidi,quoniã nondum venit hora quam propriæ pas-
Iohan. 7. sioni præuidit,præfixit,elegit,per quod dedit exemplum fi-
F delibus,quòd sæpe possunt se persecutoribus suis occultare, quando videlicet fides aliorum non periclitatur,nec grande scandalum oritur pusillorum, nec iustitia ipsa extinguitur.

¶ Expositio Capitis. IX.

Et præteriens Iesus,vidit hominem cæcum à natiuitate,

ARTICVLVS. XXIIII.

1.Iohã.8. QVia in superiori capitulo multa incomprehensibilia ac diuina Christus de seipso asseruit,quę Iudæi non intelligentes voluerunt eum quasi blasphemum lapidare,idcirco nunc conueniẽter recitatur miraculum omniuo diuinũ,quod natu-

quod naturali virtute effici nequit, quatenus per hoc confirmetur supernaturalis doctrina iam præinducta. Præmissæ enim correspondere, & proportionari debēt cōclusioni, propterea supernaturalis veritas fidei per supernaturalia argumenta, hoc est, per opera miraculosa ostenditur. *Et præteriens Iesus*, hoc est, locum circa templum pertransiens. *Vidit*, diligenti intuitu oculi corporalis, pio quoq; respectu diuinæ miserationis. *Hominem cæcum à natiuitate* nomine Cedoniū, qui postea cū Maria Magdalena, Martha, Maximino, & Lazaro, seu à Iudæa expulsus est, sicut habetur in legēda Mariæ Magdalenæ. Cæcus autem à natiuitate non potest de coloribus iudicare, quia orbatus à natiuitate aliquo sensu, caret notitia sensibilium illius sensus: ex quo concludit Aristoteles, quòd nostra notitia intellectiua non est concreata, sed à sensu originata, atque ex præuia cognitione sensitiua causata. ❡Mystice, quando Iudæi increduli Christum repulerunt, eius discipulos atque Apostolos à suis finibus expellendo, cōuersus est Iesus, & oculo pietatis aspexit populum gentilem penitus cæcum, & in tenebris natum ac enutritum, eumque per Apostolorum prædicationem & gratiæ infusionem edocuit: propter quod Paulus & Barnabas dicunt Iudæis, Vobis oportebat primum loqui verbum dei, sed quoniam repulistis illud, ecce conuertimur ad gentes, sic enim præcepit nobis dominus. In Esaia quoque dominus ad Christum ait, Dedi te in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum. *Et interrogauerunt eum discipuli sui.* Ex quo viderunt eum diligenter intueri hunc cæcum, quasi aliquid circa eum acturus, sciscitati sunt magistrum discipuli. *Rabbi, quis peccauit hic* (cæcus) *an parentes eius? vt* hoc est, propter quod peccatum. *Cæcus nasceretur.* Discipuli isti præsupponebant quòd pœna non infligitur rationali creaturæ, nisi propter culpam, quum pœna sit præmiū culpæ: & hoc aliquo modo verum est, quia nisi originale peccatum præcessisset, sequentes pœnæ hominibus inflictæ non essent: non tamē omnis pœna propter originale peccatum inducitur, quasi in vindictam illius, nec propter actuale peccatum patientis, sed & propter alias causas, vt iam dicetur. ❡Videntur autem discipuli interrogasse, ac sic putassent, hominem antequā nasceretur peccasse, quēadmodum Platonici & Origenes dixerūt animas hominum simul creatas à principio mundi in cælo, illicque peccasse, & ob

A

B

Acto. 13.

Esa. 1.

C

D ob id corporibus quasi carceribus alligatas in vltionem peccatorum vitæ alterius seculi. Sed hoc discipuli non putabāt, neque à Christo hoc didicerunt, sed cum essent rudes, & simplices simpliciter quæsierunt. ¶ Potest tamen eorum inquisitio colorari dupliciter. Primò, vt intelligātur quæsisse de peccato originali ipsius cæci. Secundò, vt intelligantur interrogasse de peccato eius futuro, videlicet, an deus vniuersa prænoscēs, fecerit eum cæcum propter iniquitates eius futuras. Est namque quorundam opinio, quòd deus interdum dat præmium ante meritum, scilicet propter meritum futurum.

¶ Considerandum verò, quòd punitio cōsistit in subtractione alicuius boni & inflictione mali. Bonum autē est duplex, & malum similiter. Est enim bonum spirituale ad animā pertinens, scilicet, gratia, virtus & dona spiritus sancti. Aliud est
E bonum corporale, vt sanitas, diuitiæ, Vnus ergo non punitur propter peccatum alterius, in priuatione spiritualium bonorum, & inflictione oppositorum malorum, sed in priuatione corporalium bonorum, cuius ratio est, quoniā vnus punitur propter peccatū alterius, in quantū est aliquid eius, ita quòd pœna eius redundat in illum propter quē punitur. Sicut punitur populus propter regem, & filius propter parētes. Quē
2. Re. 24. admodum in libris Regū. Et in Paralipomenon legitur, Po-
1. Pa. 21. pulus Iudæorum percussus, propter murmurationem factam seu fieri iussam à Dauid. Vnus autem nō est aliquid alterius, quantum ad animam, quoniam anima simplex est, &
F immediate à deo creatur atque infunditur. Vnde per Ezechie-
Ezec. 18. lē dominus loquitur, Omnes animæ meæ sunt. Sicut anima filii, sic anima patris. Sed quantū ad corpus filius est aliquid parentum, tanquam de eorū semine natus: & populus est aliquid principis. Ideo propter peccatū vnius, alter quandoque punitur, vel in coprore per infirmitatem, vel in membris per monstruositatem. Quandoq; enim nascuntur filii mōstruosi, propter peccata parentum, qui in filiis talibus affliguntur ac puniuntur, vel in exterioribus bonis, vel in subditis.

¶ Per hanc distinctionem concordantur scripturæ, quæ prima facie videntur contrariæ: illæ enim quæ asserunt filios puniri propter parentes, intelligendę sunt de punitione in cor-
Exod. 80. poralibus bonis, quæ subtrahūtur, & corporalibus malis quę
Exod. 34. infliguntur: vt cum Moses ait in Exodo, Dominator domine qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus in tertiam

&

& quartam generationem. Et apud Hieremiã, Domine deus A
qui facis misericordiam in milibus, & reddis iniquitatem pa- Hie. 32.
trum in sinum filiorũ post eos. ¶ Porro authoritates quæ di
cunt oppositum, intelliguntur de punitione in spiritualibus
bonis. Talis enim punitio non ordinaretur ad bonum pu-
niti, vt per Ezechielem inducitur, Filius non portabit ini- Ezec. 18.
quitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii. Ibidem.
Hinc apud eundem dominus increpat filios Israel, dicens, Pa-
tres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstu-
puerunt. *Respondit Iesus, Neque hic peccauit, neque parentes e-
ius* peccato de quo vos inquiritis, id est, tale crimen non cõ-
miserunt, propter quod iste natus est cæcus. Non ergo vult
Christus dicere, quod nullatenus peccauerunt, quoniam Sa- B
lomone testante, Nõ est homo super terrã qui faciat bonũ, 3. Reg. 8.
& non peccet. Et Iacobus In multis (inquit) offendimus om- Iacob. 3.
nes. Sed intẽtioni discipulorum respõdit, qui de certo peccã-
to interrogauerũt. *Sed vt manifestentur opera dei in illo*, i. ideo
natus est cæcus, vt miraculosa opera à me in eo fiãt, ad mani
festationem diuinæ potentiæ, atq; ad gloriam creatoris. Po-
nit autem Saluator plurale pro singulari, quia per opera dei
designat supernaturalem illuminationẽ cæci istius. Vel po-
test pluraliter accipi, intelligendo per opera dei omnia, quæ
ad illuminationem huius cæci concurrebant, videlicet lini-
tionem oculorum eius ex sputo &c. ¶ Denique secũdũ do-
ctores, sex modis flagellat dominus hominem. Primò, pro-
pter meritorum augmentum, & ad virtutis probationem seu C
manifestationem, quemadmodum Iob, & Tobiam, secun- Iob. 2.
dum quod Iob ait, Probauit me dominus quasi aurum, quod Tob. 2.
per ignem transit. Et Tobias dicit, Quia acceptus eras deo, Iob 32.
necesse fuit vt tentatio probaret te. Secundò, propter virtu- Tob. 12.
tum spiritualiumque bonorum custodiam, ne propter su- 2. Cor. 12.
perbiam amittantur, vt Paulus qui profitetur, Ne magnitu- Iohã. 11.
do reuelationum extollat me, datus est mihi angelus satanę. Iohan. 5.
Tertiò, vt virtus diuina manifestetur ad gloriam creatoris, Num. 12.
vt hunc cæcum & Lazarum, qui ideo obiit, vt à Christo ad 1. Mac. 9.
gloriam dei suscitaretur, sicut infra Saluator testatur, Infir- Mat. 2.
mitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, vt clarifice Gene. 19.
tur filius hominis per eam. Quartò, propter peccata vt per Num. 16.
pœnam inflicta purgentur, expientur, seu dimittantur, vt Esa. 55.
paralyticum, de quo dictum est quinto cap. & Mariam soro-
rem

D rem Mosi, filios quoque Israel in deserto, vt aliqui dicunt. Quinto, propter nimia scelera, vt futura atque æterna pœna in præsenti quodammodo inchoetur, vt Antiochum, & Herodem, Sodomitas, Dathan, & Abiron, & Chore. Sextò, propter diuini consilii dispensationem, ad satisfaciendum pro aliis, sicut Christum, iuxta illud Esaiæ, Propter scelus populi mei percussi eum. *Me oportet* non aliqua coactione, sed magna vtilitate atque immobili complacẽtia, & propter inuariabilem dispositionem ordinationis diuinæ, à qua deuiare non possum, *Operari opera eius qui me misit*, hoc est, opera dei patris, quæ per me fieri decreuit, quæ ordinantur vel pertinent ad humani generis liberationem, videlicet signa

E per quæ homines sciunt me esse filium dei, vt conuertuntur ad me, cætera quoque opera sancta & virtuosa, quæ pro nostra salute Christus fecit docendo, orando, discurrendo. Opera autem miraculosa sunt opera patris, vel trinitatis, tanquam principalis actoris, de quo cantatur, Benedictus do-

Psal. 71. minus deus Israel, qui facit mirabilia solus, & sunt opera

Iohan. 14. Christi hominis, tanquam instrumentaliter exequentis. Vnde infra ait, Pater in me manẽs, ipse facit opera, *Donec dies est*, hoc est, quandiu in mundo visibiliter maneo, cum hominibus conuersando. Quemadmodum enim sol materialis sua præsentia causat diem, & sua absentia noctem. Sic Christus præsentialiter existendo in mundo in humanitate assumpta, tanquam sol intelligentiæ solque iustitiæ fecit diem spe-

Esa. 4. cialis gratiæ spiritualem, de quo die loquitur Esaias, In die

Zach. 2. illa erit germen domini in gloria & magnificentia. Et Za-

F charias, In die illa applicabutur gentes multæ ad dominum, dies iste præsertim consistit in cordibus diuino lumine illustratis. Durauitque à Christi natiuitate vsque ad eius ascensionem. ❡ Verùm, quoniam Christus etiam post ascẽsionem

Acto. 2. operabatur opus nostræ salutis mittendo paracletum, & per apostolos faciendo miracula, imò per eos cæterosque discipulos atque vicarios suos, multos illuminando, & conuertẽdo quod & nũc ait, & vsque in seculi finem facturus est, ideo potest hoc modo exponi, Me oportet operari opera ei⁹, qui me misit, hoc est, miseris subuenire, peccatores conuertere, infirmos sanare, debiles cõfortare, electos custodire, donec dies est, hoc est, durante tẽpore gratiæ seu vita præsente sub euangelica lege: de quo tẽpore per Esaiam dominus asserit,

Tempo-

Tempore accepto exaudiui te,& in die salutis adiuui te. Et A
Apostolus,ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies sa Esa.49.
lutis. *Venit* id est, incessabiliter appropinquat, *Nox*, id 2.Cor.6.
est,finis vitæ præsentis,vel hora iudicij *Quando nemo potest operari*, id est,meritorie agere,quoniam via finita est statu̅s. Cum ergo hæc vita sit via, & cursus ad aliam vitam, nemo potest post hãc vitam mereri vel pœnitere. In hora quo que iudicij erit tempus præmiorum non meritorum. ¶ Nõ ergo indulta pœnitentiæ tempora negligamus, non die̅ alíquem infructuose perdamus,sed iuxta Salomonis doctrinã quodcunque potest manus nostra instanter operemur,quoniam cito erit terminus vitæ istius. *Quandiu in mundo sum*, id est,inter homines corporaliter viuo & ambulo, *Lux sum mundi*,id est,hominum corda illustro, verba prædicationis, B
exemplo conuersationis,signis diuinæ virtutis, ¶ Sed nónne saluator semper in mundo est,vel post assentionem desit esse lux hominum? Non vtique,quoniam ipse ait apud Mat- Mat.28.
thæũ,Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus,vsque ad cõsummationem seculi.Est autem Christus in hoc mundo inferiori,& cum fidelibus per maiestatem deitatis,per sacramentum proprij corporis & sanguinis,atque per spiritualẽ inhabitationem, quos mente deuota per charitatẽ,& cętera gratiæ dona inhabitat.Denique,post ascentionem magis illuminauit mundum,quàm ante,tam apostolos,quàm alios per apostolôs.Dixit enim apostolis ante passionem, Expedit vobis vt ego vadam.Si enim non abiero,paracletus nõ Iohan.16.
veniet ad vos Si autem abiero,mittã eum ad vos. Ante a- C
scensionem quoque non illuminauit nisi Iudæos, & aliquas gentes illis vicinas: post ascensionem verò vniuersum mundum Nihilominus,quandiu fuit in mundo modo prætacto, fuit lux mundi specialiter,vt pote per seipsũ immediate homines illustrando. *Hæc cum dixisset Iesus,expuit in terram, & fecit lutum ex sputo*(& terra seu puluere) *& liniuit lutũ super oculos eius*, id est, super organum clausum huius cæci, *Et dixit ei*, *Vade laua* (oculos) *in natatoria*,id est,piscina vel aqua, *Syloe,quod* (nomen Hebraicum) *interpretatur missus*. Syloe fons fuit oriens in pede montis Sion,descendensq; in vallem Iosaphat,cuius aqua in quodam stagno recepta atq; collecta,nõ lõge à mõte Sion vocata est natatoria Syloe.i. 1. Cor.1.
piscina ex fonte illo collecta. ¶ Quærendum est diligẽter,

cur

D cur Christus sapientia patris, nihil sine legitima causa efficiens, qui potuit solo nutu, solo verbo, solo imperio, cæco huic visum præstare ita nõ fecit, sed iuxta ordinem explicatũ expuendo fecit lutum, quo vnxit oculos cæci, quem misit ad aquas, Syloe ad lauandum? Et respondendum, quòd nõ sine grandi mysterio, non sine mystica ratione id contigit, nempe per exteriora ista quæ fecit, insinuauit quo modo, & ordine interior oculus illustretur. Exspuitio ergo in terrã, figurauit effusionẽ diuinæ sapientiæ, super corda humana. Quoniam per saliuam, qua gustus cibos diiudicat, & lingua verba pronunciat, sapientia designatur, quæ præstat in rebus diuinis saporem, & linguam erudit ad loquendũ, quæ dei sunt,
Colo.4. cũ discretione rectissima prout docet Apostolus, Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. Lutũ verò est cor hu
E manum, quoniam sensus, & cogitatio hominis proni sunt in malum, & ad terrena iugiter inclinantur, nisi cor ipsum diuina gratia perfundatur ac eleuetur. Propter quòd, mẽtes pec
Gene.8. catorum dicuntur carnales, non per essentiam, sed inclinationem & inhæsionem. Præterea per linitionẽ luti istius super oculos cæci, designatur vnctio spiritualis qua verbũ in-
Psal.83. carnatum, vel homo quicunque diuina sapientia illustratus, docet intellectum fratris seu proximi sui, applicando radiũ sapientiæ dei ad certam personam: quo facto, iubetur homo ire, id est, à vitiis ad virtutes migrare, atque de virtute in virtutem procedere, ne infusam sapientiam perdat. Et lauare
1.Cor.1. oculos suos in natatoria Syloe, id est, cor suum ab omni vitiorum calligine, atque ignorantiæ cæcitate in fonte sapiẽtiæ, scilicet Christo purgare, quatenus sciat se sine virtute &
F gratia Christi, & sine dominicæ passionis merito nil posse: secundum quod infra testatur, Sine me nihil potestis facere.
Iohan. 15. Christus enim cum sapientia incarnata missa in mundum, recte per natatoriam Syloe (quæ interpretatur missus) exprimitur. ¶ Potest quoque per natatoriã hanc fons lachrymarum ex vera compunctione vel patriæ desiderio emanãtium designari, in quibus anima ab omni macula purificatur. Vel certè baptismus, quantum ad cathecumenos bene instructos atque contritos. ¶ Ad insinuandum ergo quòd ista ad interioris oculi perfectam illustrationem requirũtur, fecit Chri
Chryso. stus quæ dicta sunt. Alij dicunt (vt Chrysostomus) quòd fecit lutum, ad ostendendũ, quòd ipse sit, qui in exordio mundi ope-

di ope-

di operatus est hominē de limo terræ.Saliuam quoq; emisit,ad declarandum, quòd virtus curatiua esset à diuinitate, quæ est caput Christi hominis,tanquam à principali principio,& ab eius humanitate,quasi ab instrumēto. Saliua quippe fluit à capite:& caput Christi deus secūdum Apostolum. Christus quoq; secundum naturam assumptam,caput est omnium electorum, sicq; per exspuitionem saliuæ descendētis à capite signat̄, quod potestas sanatiua esset à diuinitate & Christi humanitate,sicut ostensum est.Oculos quoque cæci liniuit,ostendens se humanorum corporum formatorem & reformatorem,qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.Iussit autem cæcum sic luto linitum ire ad natatoriam Syloe, vt obediendo aliquid mereretur,eiusq; fides & obedientia notificaretur,& ipsum miraculum amplius diuulgaretur. *Abiit ergo* , cæcus natus,*Et lauit* oculos suos in natatoria Syloe lutū abstergendo ab oculis:in quo commendatur fides,ac obedientia eius *Et venit videns*,nam obediendo Christo in ipsa piscina visum recepit,quo significatur,quòd qui deo obedit,copiosius illustrari meretur. *Itaq; vicini*(cæci istius) *& qui videbant eum prius* antequam visum recepit, *Quia mendicus erat*, id est, ideo eum frequenter inspexerant,quoniam more debilium sedit in publico, eleemosynam à prætergredientibus postulando,*Dicebant* ,*Nónne hic est qui sedebat* in loco pauperum, *Et mendicabat?* quasi dicant, Vtique ex longa enim experimentalique notitia certi erant de hoc. *Alii dicebantquia hic est*, isti consenserunt iudicio vicinorum , *Alii autem dicebant*, *nequaquam*,(id est , non est sic) *sed filius est eius*, hoc dixerunt duplici ratione. Primò quoniam possibilius reputabat,duos esse in omni dispositione corporali simillimos, ita vt discerni non possent,quàm cæcum à natiuitate visum recepisse.Secandò, quia & cæcus iste in vultu aliqualiter fuit mutatus,propter oculorum apertionem , oculis vicinarū alterationem & relaxationem , *Ille verò* quia seipsum optime nouit, quantum ad identitatem personæ , *Dicebat, quia ego sum* (voluit enim suū curatorem magnificare atque honorare)*Dicebāt ergo ei.Quomodo ergo aperti sunt tibi oculi?* *Respondit*, *Ille homo qui dicitur Iesus*, Nondum agnouit hic cæcus,CHRISTI diuinitatem,sed humanitatem,eiusq; nomen ex aliorū relatu didicerat, *Lutum fecit*, non dicit quomodo

A
Gene.2.
Ephe.5.
Philip.3.
B
C
Prou.16.

D modo, vt pote exſputo & terra, quia forte nō ſciuit hoc, quia nec vidit illud, *Et duxit oculos meos* (videlicet pellem extrinſecus) *& dixit mihi, vade ad natatoriā Syloe, & laua oculos, & abii, & laui, & vidi* poſtquam illi obediendo, oculos aquis rigaui. *Dixerunt ei, Vbi eſt ille?* Hoc fortè quærebant, vt traderēt Ieſum phariſæis & ſcribis, eò quòd ſabbato hæc egiſſet. *Ait neſcio.* Ieſus nanque receſſit à loco illo, antequam cęcus illuſtratus reuerſus fuit: nec audiuit, quò abiiſſet nec ſciuit quòd Ieſus per diuinitatis imméſitatem eſſet vbique. *Adducunt eum ad phariſæos* qui cæcus fuerat, vt ipſi tanquam maiores, ac religioſiores iudicarēt de opere iſto, rémque diligentius examinarēt. Vel vt Ieſum de violatione ſabbati, coram phariſæis accuſarent. Vel vt placerent phariſæis
E à quibus nouerant Ieſum odiri. *Erat autem ſabbatum* (videlicet ſeptima dies feſtiua) *quādo lutum fecit Ieſus, & aperuit oculos eius* Hoc inſerit Euangeliſta, vt pandat cauſam adductionis, cæci ad phariſæos, & diſſentionis phariſæorum adinuicem. *Iterum ergo interrogabant eum phariſæ, quomodo vidiſſet?* Vt poſſent aliquam calumniandi occaſionem ex verbis cæci illuminati elicere. *Ille autem dixit eis, lutum poſuit mihi ſuper oculos & laui oculos,* in præfata piſcina, *Et video. Dicebant ergo ex phariſæis quidam* indurati & excæcati, feſtucā in aliis, non trabem in ſeipſis penſantes, atq; ex beneficiis dei peiores effecti. *Non eſt hic homo à deo* per vitæ bonitatem, hoc eſt, ſecundum dei beneplacitum non operatur, neque à deo miſſus eſt, nec eius adiutorio, ſed dæmonis agit ſubſidio. *Qui ſabbatum non cuſtodit.* ¶ Mentiti ſunt, dicen-
F do quò Chriſtus ſabbatum violauit, faciendo quę dicta ſunt.
Mat. 12. Quoniam opera exteriora, ad diuinæ maieſtatis honoré & Marc. 2. declarationem directè pertinentia, licita erāt in ſabbato, vt Pſal. 83. pote occidere, & excoriare pecora immolanda, templum or Iohan. 5. nare, atque ſimilia. Factura autem luti, & vnctio oculorum prædicta, ordinabantur directè ad gloriam dei, eiuſque omnipotentiæ ſublimitatem declarādam, itemque ad glorificationem filij ſui, vt Chriſtus eſſe ſciretur. ¶ Præterea, Chriſtus cum eſſet dominus ſabbati, & legiſlator, non tenebatur ad literalem ſabbati obſeruationē. De hoc dicta ſunt plura quinto capitulo. *Alii dicebant,* qui magis veritati propinquabant, minuſque Chriſto inuidebant. *Quomodo poteſt homo peccator* legis transgreſſor, & ſabbati violator, *Hæc ſigna*

gna facere? quæ facit iste, sanando paralyticum, natumque A
cæcũ Isti videntur melius intellexisse præceptũ de sabbati
custoditione quam illi, quia non reputabant Iesum peccato-
rem. *Et schisma erat inter eos*, videlicet inter phariseos, hoc
est, diuisi, atque discordes erant, diuersa loquẽdo, ac sentiẽ-
do de Iesu. Huic quod dictum est, Quomodo potest homo
peccator hæc signa facere, cõsonat quod Christo locutus est
Nicodemus, Scimus quia à deo venisti magister. Nemo po- Iohan.3.
test hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum illo.
ꝙ quæritur ergo, an vera sint hæc? & apparet ꝙ non, quo-
niam operatio miraculorũ pertinet ad gratias gratis datas,
quæ malis bonisque communes sunt Christus quoque affir-
mat apud Matthæum septimo capitulo. Multi (inquiens) di- Mat.7.
cẽt mihi in illa die, Domine domine, nónne in nomine tuo
ꝓphetauimus, & in nomine tuo signa multa fecimꝰ? & tũc B
(inquit) confitebor illis, quia non noui vos, Discedite à me
operarij iniquitatis Oppositum verò arguitur, quia si mira
cula fieri possunt à malis, perit firmitas fidæi Christianæ,
quæ miraculis præsertim innitĩt, quòd enim à malo homini-
ne fieri valet, non videtur sufficiens fidei argumentum. Rur-
sus miracula fiũt diuina virtute. Deus enim preces malorum
non audit, faciendo prodigia ad eorũ instantiam. Respon-
dendum, quòd miracula propriè dicta sunt effectus, totã vir-
tutem creatã excedentes. Vnde à solo deo fiunt. Idcirco, id
ad cuius confirmationem fit tale miraculũ semper est verũ,
cum deus non sit cõfirmatio erroris, nec testis falsitatis. Mi-
racula verò diuinitus facta, quandoque fiunt ad testifican-
dum, de veritate doctrinę, & tunc illa doctrina immobiliter C
vera est, à quocũque doceatur, vel quantũcunque peruersus
sit doctor: non tamen consequens est, quòd docens sit iustus
vel deo placens, sicque per malos prædicatores, frequenter
sunt facta quædam miracula, ad fidei confirmationem: exau
diuitq; deus præcem illorũ, nõ propter illorum merita, sed
propter ecclesiæ vtilitatem, & ad insinuandum efficaciã fi-
dei Christianæ. Cuius tanta est virtus, vt per eam fiant mira
cula etiam à malis: interdum verò miracula fiunt, ad testifi-
candum de bonitate docentis, & tunc doctor huiusmodi ve
raciter bonꝰ & iustus est. Miracula autẽ Christi facta sunt à
deo, propter vtrunque, videlicet ad ostẽdendum, quòd vera
sit eius doctrina, & quòd ipse sit verus Christꝰ sanctus san-

t ctorum,

D ctorum,& iustus in omnibus.Imò si quis dixerit, quòd miracula Christi facta sint ad suæ doctrinæ confirmationem, sequitur quòd etiam facta sint ad suæ sanctitatis testimoniū.
Psal.144. Docuit enim se esse Christum, sanctum & iustū, omni peccato carentem:quam doctrinam deus nequaquam miraculis cōfirmasset, nisi ita fuisset Sed hoc in aliis non sequitur,qui non propriam, sed Christi legem prædicant & doctrinam.
Deut.32. ¶ Siue ergo à bonis,siue à malis fiāt,propria sumpta miracula demonstrat fidei veritas, tanquam à deo data,atq; firmata. Verùm,quoniam ad credendū multum confert iustitia asserentis,idcirco decentius est miracula fieri à iustis quam impiis,quod & ita fit. *Dicunt ergo cæco* (sed nunc videnti)
E *iterum pharisæi, Tu quid dicis de eo, qui aperuit oculos tuos?* id est,Quale testimonium perhibes illuminatori tuo. Aliqui dicunt hanc quæstionem factam ab illis,qui dixerunt, non est hic homo à deo qui sabbatum non custodit. Ad hoc vt vel terrendo,vel circumueniendo inducerent cæcum, ad proferendum aliquid mali de Iesu,Vel vt secum ex sua responsione arguerēt,atque de synagoga eiicerent. Hoc asserit Augustinus & Beda Theophylus autem & alij dicunt quòd facta sit à fautoribus Christi dicentibus, Quomodo potest peccator hæc signa facere?Quoniam verisimile erat,quòd cæcus bona de suo curatore contestaretur. Potius tamē videtur facta ab ambabus in se discordantibus partibus, qui cum inter se discordarēt,recurrebant ad testimonium eius qui expertus fuit Christi potentiam,si forte ex eius responsione possent aliquam inuenire concordiam. *Ille autem dixit, quia pro-*
F *pheta est.* Putauit enim, quòd Iesus fuisset solum propheta non finis,& dominus prophetarum. Implicite tamen credidit eum esse Christum:quoniam firmiter tenuit, quòd esset homo iustus & verax,& per consequens talis, qualē ipse esse perhibuit. ¶ Sed contra hoc videtur, quia quos Christus sanauit in corpore,curauit in anima Ergo & cæcum istum à tali errore curauit. Dicendum,quòd cæcus pro tunc non tenebatur ad explicitam fidem de hoc,quod Iesus esset Christus. Vnde prædictus error excusabatur à culpa, maximè quia non fuit per absolutam affirmationem. Quidam dicit, quòd cæcus iste dicendo de Iesu, propheta est:nomine prophetæ intellexit Christū: ita quòd cæcus asseruit Iesum esse Christum. Sed huic obuiat, quòd post pauca cæcus hic ait de Iesu

de Iesu: Si peccator est, nescio. Si autē tenuisset eū pro Christo, sciuisset, quòd non esset peccator. Istud tamen satis faciliter solui potest. Non tamen dicendum est, quòd nomine prophetæ intellexerit Christum, quia non fuit consuetudo Iudæis in communi modo loquendi, per prophetam intelligere Christum. *Non crediderunt ergo Iudæi* quidam de quibus dictum est, quòd dixerunt istum similem esse cæco nato. Vel pharisæi opera Christi calumniantes, *Quia cæcus fuisset* (à natiuitate) *& vidisset* beneficio Christi. *Donec vocauerunt parentes eius, & interrogauerunt eos, dicentes, Hic est filius vester, quem vos dicitis* (id est, de quo affirmatis) *quia cæcus natus est, quomodo ergo nunc videt?* A

¶ Tria inquirunt. Primò, an iste sit filius eorum. Secundò, an cæcus à natiuitate. Tertiò, qualiter visum recepit, si natus est cæcus. Et quia ad duo prima poterant parentes sine periculo respondere, non autem ad tertium. Idcirco respondent ad duo hæc, quemadmodum subditur. *Responderunt ei parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic est filius noster* (de prole cuius sit, certior est mater quàm pater) *& quia cæcus natus est: quomodo autem nunc videat, nescimus* (id est, modum & ordinem facti ignoramus) *aut quis eius aperuit oculos*, hoc est, authorem tanti prodigij, *Nos nescimus, ipsum interrogate, ætatem habet*, id est, annnos discretionis. *Ipse de se loquatur* (quoniam nemo certior eo) *Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos* hoc est, principales Iudæos, videlicet pharisæos, scribas & sacerdotes, inordinato & carnali timore, ex quo & mentiti sunt, & opera CHRISTI pia, atque præclara maluerunt tacere, quàm à Iudæis persecutionem sufferre Vnde non excusantur à culpa. Causa timoris subiungitur. *Iam enim conspirauerant Iudæi* (principales de quibus iam dixi) *vt si quis eum confiteretur CHRISTVM, extra synagogam fieret*, id est, quicunque diceret Iesum esse Christum, excluderetur à populo Iudæorum, tanquam excommunicatus & perfidus, quod erat tunc grande opprobrium. *Propterea* scilicet ne de synagoga expellerentur. *Parentes eius dixerunt, quia ætatem habet, ipsum interrogate.* Et in hoc multum errabant, magisq; dilexerunt gloriam hominum quàm diuinā. Nónne salubrius eis fuisset à Christo recipi, quia propter se expulsos clementer recepit, quàm in synagoga manere, in quo erant æmuli filij dei? *Vocauerunt ergo* (pharisæi B C 1. Ioan. 12.

D *rursus hominem qui fuerat cæcus*. Inuidia enim non quiescit, sed indefesso animo molitur malū ei quem odit, & qui veritatem nituntur obruere, variis, exquisitis, falsissimisq; cautelis vtuntur. *Et dixerunt ei da gloriam deo*, hoc est, deum honora nobis religiosis consentiendo, & tuam curationem nō huic Iesu, quasi diuina potestate agenti ascribendo, sed quòd aliquo alio modo visum recepisti. *Nos scimus quia hic homo peccator est*, id est, assiduus in peccato, seductor plebis, & simulator, magicis artibus vtens, nec diuina virtute te illuminauit. Ecce, quomodo malitia excæcauit eos, & quàm studiosè satagebant decipere cæcum istum: quasi dicant, ex quo nos docti & religiosi hoc scimus, tu simplex idiota non debes cōtradicere nobis. *Dixit ergo* ille cæcus, nondum in anima perfectè de Christo illustratus. *Si peccator est, nescio*, id est, dubius sum vel incertus, an aliquo fuerit interdum peccato saltem veniali obstrictus, quemadmodum cæteri prophetarum. Nemo enim mundus à sorde, & iustus septies cadit in die. Alij exponunt sic, Si peccator est, nescio, id est, ego non scio verum esse, quod vos dicitis vobis esse notorium, vtpote quòd sit peccator, quin potius oppositum sentio. Cæcus iste nō dubitauit de sanctitate Iesu, quem dixit esse prophetam, sed an fuit prorsus ab omni culpa immunis, non sciuit, quoniā nondum sciuit eum esse Christum filium dei, *Vnum scio, quia, cæcus cum essem* (paulo antè) *nūc video* (securus & imperterritus fuit hic cæcus) *Dixerunt ergo illi, Quid fecit tibi, quomodo aperuit tibi oculos?* Hoc rursus quærebant insidiosè, vt possent aliquid reprehensionis elicere, tantumque miraculum obfuscare: timebant enim si miraculum istud diuulgaretur, quòd propter nouitatem & magnitudinem eius, multi acciperent Iesum pro Christo. *Respondit eis, Dixi vobis*, Iam quid fecerit mihi, & quomodo dederit mihi visum, *Quid iterum vultis audire?* quasi dicat, non bono animo quæritis, quatenus cognita veritate credatis in illum. Sed vt aliquem obiectionē fingatis. Ideo subditur, *Nūquid & vos vultis discipuli eius fieri?* cuius ego iam discipulus fieri cupio: tanquam dicat, Scio quòd non. Magna fuit constantia huius cæci, qui tam pertinenter atque audacter respondit pro suo benefactore. Nec dubium, quin Christus hanc ei concessit constantiam. *Maledixerunt* id est, malum imprecati sunt *Ei* (videlicet cæco huic pharisæi) *& dixerunt. Tu discipulus illius sis.* Hoc narrat Euangelista

Sapien. 2.
E
Iob 15.
Prouer. 2.
F

lista secundum intentionem illorum, qui reputabant discipulatum sub magisterio Iesu esse miseriam, seductionem, & perditionem, cum secundum veritatem fuerit benedictio, salus, & gratia magna, *Nos autem Moysi discipuli sumus*. Nec hoc verò locuti sunt, quoniam mādatum dei, de honoratione parentum per Moysen datum, per suam traditionem irritum fecerunt, vt probat Christus apud Matthęum. Scripturā quoq; Moysi non verè exposuerunt, propter quod supra dixit eis Saluator, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi. De me enim ille scripsit, *Nos scimus*, authoritate scripturę, *Quia Moysi locutus est deus* per angelum persona dei loquentem. Vnde in Exodo scriptum est, loquebatur dominus cum Mose facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. *Hunc autem*(Iesum) *nescimus vnde sit*. Paulo antè locuti sunt Pharisæi isti increduli. Non est hic homo à deo, & nos scimus, quia hic homo peccator est. Opinabantur ergo se scire quòd non esset à deo: patriam quoque eius & genus nouerunt, vnde superius locuti sunt Nicodemo, Scrutare scripturas & vide, quia à Galilea propheta non surgit. Quomodo ergo nunc dicunt, Hunc nescimus vnde sit, præsertim cum putarent eum à diabolo esse, & magicis artibus inhærere. Dicendum, quòd ex magno contem tu sic loquebantur ad insinuandum vilitatem Iesu, tanquam dicerent, velut inuentitiū hunc reputamus cum ignoremus eum à deo missum: vel dicendum quod loquebantur, sicut homines passionati, & ideo mirum nō est, si verba eorum sint falsa, atque adinuicem repugnantia. *Respondit ille homo* (mente & corpore illustratus) *& dixit eis*, increpando eorum duritiam, perfidiamque reprobando. *In hoc enim mirabile est*, id est, in eo quòd dicam patet mirabile esse. *Quia*, (id est, quòd) *vos nescitis vnde sit*? id est, quòd Iesus iste à deo sit. Deinceps ponit in quo patet quòd miranda sit ignorantia pharisæorum. *Et aperuit oculos meos*, id est, per hoc quòd aperuit oculos meos à natiuitate clausos & cæcos, merito agnosceretis eum esse à deo, cum hoc sit supernaturalis effectus, soli deo possibilis, qui & fecit istum effectum in testimonium veritatis sanctitatisque Iesu: & mirum quòd non attenditis hoc, cum consuetum semper fuerit populo Iudæorum signa quærere, illisque credere. Propter quòd dicit Apostolus, Iudæi signa quęrunt. *Scimus autem, quia peccatores deus non audit*. Omnia verba

A
Exod. 20. Deut. 5. Marc. 15. Matt. 7. Ephes. 6. 1. Pet. 2. Mat. 13. Iohan. 5. Exod. 3. Iohan. 3.
B
C
1. Cor. 1.

D cæci hic introducta, vno modo exponuntur determinate, ad probandum suum propositum, & sic vera sunt. Alio modo exponuntur communiter, sicque secundum Augustinum sunt verba cæci nondum perfecte interius illustrati. Vnde nec vera sunt absolutè. Primo sic, Scimus autem ex scripturis, quia peccatores in vitiis permanentes deus non audit, propter preces eorum faciendo miracula, ad testimonium bonitatis ipsorum, tamen (vt dictum est) interdum per malos fiunt vera miracula. Nam & ad instãtiam Alexandri magni, legitur deus maxima fecisse miracula. ¶ Denique, licet quis sit in statu salutis, raro tamen vel nunquam facit miracula modo prædicto, nisi sit vir heroicus & perfectus. Vnde per peccatores intelligi possunt insipiẽtes, animales, & imperfecti, quamuis sint pœnitentes, propterea subditur. *Sed si*
E *quis dei cultor est*, id est, deo deuotus per interiores latriæ actus, *Et voluntatem eius facit*, diuinis præceptis & admonitionibus obediendo in omnibus. *Hunc exaudiuit* faciendo ad precem eius miracula, pro testimonio virtutis talis cultoris. Sic autem maximè exaudiuit deus Iesum, sicut cæcus subiungit. *A seculo non est auditum*, id est, nunquam contingit, vel perceptum est, *Quia aperuit quis oculos cæci nati*. In nulla enim scriptura hoc legitur factum, nisi hoc loco. Ex his infert cæcus suum intentum, *Nisi esset hic à deo*. quasi missus ab illo, eiusq; gratia iuuaretur, nõ poterat facere quicquam, id est, aliquid tale quale fecit in me. ¶ Pro secunda explanatione huius scripturæ, sciendũ quòd aliquis dicitur peccator multipliciter. Primò, quia aliquando magna peccata commisit,
F quamuis postea perfectus & virtuosus sit factus. sic Paulus vocat se peccatorem, dicendo, Venit Iesus peccatores sal-
1.Tim.1. uos facere, quorum ego primus sum: nihilominus de seipso
1.Cor.4. fatetur, Nihil mihi conscius sum. Secundò, quia de peccatis suis non satisfecit, quamuis pœniteat. Sic publicanus peccator fuit, cum dixit, Deus propitius esto mihi peccatori. Tunc
Lucæ.19. enim dimissa erant ei peccata, quantum ad culpam. Tertiò, quoniam in peccatis mortalibus est. Habet tamen propositum se emendandi, habetque sæpe motum attritionis, quãuis non habeat veram cõtritionem. Quarto, quia in vitiis iacet, nec pœnitet. Sed in prauo manet proposito & effectu. Itaq; quod ait, Scimus, quia peccatores deus non audit verum est de peccatoribus, quarto modo, vtpote quod non exaudiũtur

ad vti-

ad vtilitatem, quamdiu sunt tales, ideo enim Sapiens dicit, A
Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit Proue.28.
execrabilis. Et apud Esaiam dominus loquitur, Cum multiplicaueritis preces, non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenę sunt. Et pene innumerabilia sunt loca scripturę, hoc idem testantia: vt cum in libro Prouerbiorum dominus asserit, Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane cõsurgent ad me, & non inuenient me. Nihilominus verum est, quod dominus ait per Ezechielem, In quacunque hora peccator ingemuerit, omnium iniquitatum eius nõ recordabor. Elucescit ergo quòd peccatorem, secundo modo dictam, videlicet pœnitẽtẽ exaudiat dominus, dummodo salubriter, & instãter pro seipso orauerit: sed de peccatore, tertio modo, maior est difficultas, an exaudiatur in spiritualibus bonis. Et dicendum, quòd non exauditur de condigno, sed de cõgruo, maximè si faciat quod in se est. Certum est autẽ, quòd qui in peccato mortali est, nõ potest aliquid premereri, seu de condigno exaudiri, nisi misericorditer præueniatur à deo gratiã gratum facientem infundẽte: qua a lepta, habet homo motũ contritionis meritoriæ, & actionis dignæ, atque idoneæ orationis, *Sed si quis dei cultor est, & voluntatem eius facit*, id est, signa diuinæ voluntatis implet, videlicet præcepta & hortamenta, hunc exaudit ad vtilitatem, quamuis non semper ad libitum: imò quandoque negando quod postulatur dat meliora, ac viciniora saluti. Hinc scriptum est, Si diluculo consurrexeris ad deum & omnipotentem fueris deprecatus, si mũdus & rectus incessetis, statim euigilabit ad te. Itemq;, Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum suam malignis. Si ergo à deo exaudiri optamus, si aliquam specialem gratiam adipisci appetimus, non contradicat operatio orationi, nec ostendamus per opera iniqua, nos amare, id quod per orationem dicimus nos odire. Sed faciamus quod in nobis est, laborem debitũ continuamq; diligentiam apponẽdo, & effectum effectui confirmando, tunc deus protinus aderit, nostrumq; imperfectum supplebit, optatam perfectionẽ virtutum præstando. Ideo quippe in Iob legitur, Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris, tunc leuare poteris faciem tuam. Et in Psalmo, Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos. *Responderunt pharisæi & dixerunt ei. In peccatis natus es totus*, id est, in originali peccato

Esaiæ.1. Proue.1. Ezec.18. B C Iob.8. Iob.11. Psal.144.

D cato quantum ad animam, & in speciali pœna peccati, quantum ad corpus, videlicet in cæcitate tibi congenita: sicq; innuebant eum cæcum natum propter peccatum parētum, vel proprium: cuius contrarium dixit Saluator. ¶ Monstruositas autem prolis, quamuis interdum sit propter culpam parētum, vel vnius eorum, communiter tamen procedit ex causa naturali, puta ex disproportione materiæ, superfluitate, vel paruitate, aut ex debilitate virtutis formatiuę, in semine. Sicque mōstruositas est à casu quò ad naturam creatam, sed quò ad diuinam prouidentiā est ordinata. Quandoq; enim (vt dictum est) ordinatur ad manifestatiōnē diuinæ potentiæ in opere miraculoso. Semper quoq; valet ad ampliorē declarationē naturalis perfectionis in rebus eiusdē speciei nō monstruosis, in qua perfectione repræsentatur diuina sapientia,
E atque potētia, quoniam opposita iuxta se posita clarius elucescunt. ¶ Sed cum originale peccatum sit vnum, quomodo pluraliter dicunt, In peccatis natus es totus? Et respondendum, quòd originale peccatum formaliter, seu essentialiter vnum est, scilicet carētia originalis iustitiæ debitæ inesse secundum Anselmum: materialiter autem est multa, quoniam multas animæ vires inficit, & alia peccata virtualiter continet, præcipuè verò propter quatuor vulnera animæ, ex originali peccato inflicta. Secundum Bedam quæ sunt ignorantia existens in ratione, malitia existēs in voluntate, concupiscentia, quæ est in appetitu concupiscibili, sumendo concupiscen-
F tiā pro pronitate ad concupiscendum inordinate, & infirmitas quæ est in irascibili. Hæ enim quatuor vires animæ sunt subiecta virtutum, *Et tu doces nos*, hoc est, cum sis tam vilis, præsumptuosum est nimis quòd per modum docentis, & redarguentis alloqueris nos, qui seniores & maiores sumus in populo. Solent enim superiores, ac doctiores inferiorem informationem despicere. Veruntamen veraciter sapientes & docti diligenter, atque humiliter pensant quæ eis dicuntur, informariq́ue appetunt, nec propter dicentis paruitatē contemnunt quod prædicatur. Quoniam veritas propter seipsam digna est acceptione. Ideo Salomon ait, Argue sapientem, & diliget te, doce iustum, & festinabit accipere *Et eiecerunt eum foras*, id est, ex templo & synagoga, seu populo expulerunt, & tanquam excommunicatum habuerunt. Et sicut pauloante nescientes benedixerunt eum verbis, dicēdo,

Prouer. 9.

Tu di-

Tu discipulus illius sis,sic modo ignorātes, benedicunt eum A
factis expellēdo eum à synagoga satanæ Quos enim ipsi expellebant crudeliter,Christus recepit clementer.*Audiuit Iesus*,A narrantibus,quod tamen antequam fieret nouit futurum,& dum fiebat inspexit,& antequam sibi recitaretur,sciuit iam accidisse, *Quia eiecerunt eum foras*, id est,quòd pharisæi cæcum à synagoga sequestrauerunt. *Et cum inuenisset eum*. Secundum Bedam, Iesus quæsiuit eum. *Dixit ei* iam inuento, *Tu credis in filium dei?* Non quasi ignorans, id quærit, sed vt cæcum ad perfectiorem sui agnitionē promoueat. Quanto enim quis magis opprimitur propter veritatem,tāto apud deum meretur ampliorem exaltationem & gratiam. Cæcus iste nondum determinate credebat in filium dei, sed paratus fuit ad hoc.Ideo interrogatur à Christo,quia qui bo B
ni propositi sunt, merentur gratiam dei auxiliatricem, per quam dedicantur in executionem salubrem. *Respondit ille* (cæcus)*Quis est*(ô)*domine filius dei* (quod quæro) *vt credam in eum?* Nondum enim cognouit Iesum secundum faciem, quoniam cæcus ab eo recessit, & nondum ad eum reuersus fuit:& si cognouisset eum secundum faciem,non tamen sciuisset quòd esset filius dei,quia vt dictum est,tenuit eum pro propheta.*Et dixit ei Iesus*, *Et vidisti eum* (nunc ad me accedēdo)*& qui loquitur tecum ipse est*, id est, ego ipse quem nunc inspexisti oculo corporali,qui præsentialiter tecum loquor, sum filius dei. *At ille ait*, *Credo domine*, in filium dei. His C
nempe verbis auditis cognouit ꝙ is qui eū alloquebatur fuit Iesus oculorū suorum apertor, & quia tenuit eum pro vero propheta, iustoq; viro,credidit omnia verba eius esse vera. Idcirco,cū audisset ab ore eius quòd esset filius dei mox credidit,sciens deum esse cum illo,cui credebat *Et procidens adorauit eum*, Si credidit explicite, quòd esset filius dei naturalis,adorauit eum adoratione latriæ. Si verò credidit quòd esset filius dei per gratiam singularem,adorauit eum,adoratione duliæ.Paucissimi autem discipulorum habebant explicitā fixamq; fidem, de hoc quod Christus esset dei vnigenitus,verusq; deus:sic tamen dispositi erant, quòd mox fidem talem reciperent.*Dicit ei Iesus*,*In iudicium ego in hunc mundū veni*, id est,faciendum iudicium discretionis, hoc est,discretionem iudicialem inter electos,ac reprobos,de quo iudicio infra habetur,Nunc iudicium est mundi. In primo ergo suo Iohan.12.

aduentu

D aductu venit Christus discernere inter electos, ac præscitos, illos gratiose & pie conuertendo, hos iuste deferēdo. In secundo autē aduentu veniet facere iudicium retributionis: de
Iohan 3. quo dixit, Non misit deus filium suum vt iudicet mūdum, &
Iohan.8. ego non iudico quenquam. *Vt qui non vident*, id est, simplices & indocti, quales fuerunt discipuli Christi, & cæcus iste *Videant*, id est, spiritualiter illuminentur à me, neq; lucem mundi, fidei oculis cōtemplentur. *Et qui vident*, id est, scribæ & pharisæi, cæterique in propriis oculis sapiētes, literati, ac prouidi. *Cæci fiant*, id est, lumine fidei cæterisq; donis gratiæ spiritus sancti priuentur, & grauius quā ante obtenebren
Lucæ. 2. tur, propter eorum superbiam atq; demerita. ¶ Huic verbo
Matth. 11. Christi consonat quod Symeon iustus prædixisse legitur, Ec
E ce positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum in
Lucæ.10. Israel. Christus quoq; alio loco ait cōcorditer istis, Cōfiteor tibi pater, quoniā abscondisti hęc a sapiētibus & prudētibus, & reuelasti ea paruulis. Possunt quoque per non vidētes intelligi peccatores vitiis offuscati. Sed prædestinati, vt Mat-
Matth. 9. thæus, Zachæus, Magdalena, qui per Christū illustrati sunt
Lucæ.19. corde. Per videntes verò, hi quos i[n]dauit superbia inrātum,
Lucæ.7. vt Christi prædicationem deridere pręsumpserint. Tertiò, & communius, per non videntes intelliguntur Gentiles, vnius veri dei agnitione carentes. Per videntes verò, Iudæi diuina lege instructi. In Christi autē aduētu & deinceps, cœpit po-
Acto.2. pulus Iudæorum excæcari, atque gentilitas illustrari, præser
Matt.21. tim post passionem Apostolis vbiq; docētibus. Propter quod
Esa.49. Christus dixit Iudæis, Auferetur à vobis regnū dei, & dabi-
F tur genti facienti fructus eius. Hinc in Esaia ait Christus, Et nunc hæc dicit dominus, formans me ex vtero seruum sibi, vt reducam Iacob ad eum, & Israel non congregabitur: & dixit dominus mihi, Parum est, vt sis mihi ad suscitandas tribus Iacob, dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremum terræ. *Et audierunt ex pharisæis qui cum ipso erant*, hoc est, aliqui pharisæorum existentium cum Iesu, quando hæc protulit, *Et dixerunt ei* (ex superbia murmurando) *Nunquid & nos cæci sumus?* ea cæcitate, quam dicis futuram quibusdam videntibus, Hoc est Nunquid & nos cor excęcatum habemus? Suspicabantur enim pharisæi, quid verum fuit, videlicet quòd Iesus more solito tetigit eos. *Dixit eis Iesus, Si cæci essetis*, hoc est, si humiliter agnosceretis insipientiam,
iniqui-

iniquitatesque vestras,& me doctoré iustitiæ audiretis. *Non* A
haberetis peccatum quoniam vestrum imperfectum confitendo, meremini indulgentiam & gratiam iustificantem. *Nunc verò dicitis, quia*(id est, quòd)*videmus*, hoc est, quia vosipsos iactatis doctos, ac sapientes, *Peccatum vestrum manet* in vobis insanabile atque damnandum. Vel sic. Si cæci cessetis, habendo ignorantiam inuincibilem, non haberetis peccatum: quoniã talis ignorantia omnino excusat à culpa. Vel, si cæci essetis cæcitate, seu ignorãtia facti. Ignorãtia verò iuris affectata non excusat, sed auget peccatum. Ignorantia verò quæ contingit ex negligentia quadam, excusat à tanto, non à toto. Plus igitur peccat, qui scripturas cognoscit, quàm alius cæteris paribus: vtpote si ignorantia alterius excusabilis est in toto, vel in parte. Propter quod Iacobus protestatur, Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi. Et Petrus in secunda sua Canonica, Melius erat non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum reuerti. B Iacob. 2. 2. Petr. 2. Lucæ. 12.

¶ Denique, seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Qui autem non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis.

¶ Elucidatio. Cap. X.

Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostiũ in ouile ouium.

ARTICVLVS. XXV.

Qvemadmodum in fine præcedentis capituli patuit, pharisæi iactabant se esse videntes, hoc est, eruditos & dignos aliorum rectores, non tamen credebant in Christũ, sed eum negabant, idcirco Saluator in exordio huius capituli pandit errorem, ac falsitatem illorum, per quãdam parabolam, quam ipsemet post pauca partim exponit. Ait ergo. *Amen amen dico vobis* ô elati pharisæi, *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.* Hoc totum in corporalibus rebus ita se habet. Sed ista exponenda sunt spiritualiter secundum sensum à CHRISTO intentum. In locutione quippe parabolica qualis est ista, sensus principalis, ac literalis nõ est qui immediate per verba significatur, sed qui per ipsas res vocibus designatas insinuatur. Iohan. 9. C

D Est igitur intellectus, Qui non intrat spirituali, seu corporali introitu per ostium, id est, ordinate per Christum, videlicet, secundum Christi voluntatem, licite ac honeste, vel per fidē catholicam, atque indiuiduam charitatem: in ouile ouiū: hoc est, in ecclesiam, in congregationem fidelium, ad præsidendum gregi dominico, sed ascendit aliunde, id est, sibiipsi assumit honorem, nō vocatus à deo tanquā Aaron, idcirco ascēdere dicitur superbe intrare per ambitionē propriā, per aliorum intrusionem, per simoniacam prauitatem, per corruptā, & nō canonicam electionem, non sequens Christi vestigia:
Heb. 5. de quo ad Hebræos dicit Apostolus, Quod non semetipsum
Lucæ. 9. clarificauit, vt pontifex fieret. Sed qui locutus est ad eum,
Heb. 5. Tu es sacerdos in æternum, ille fur est, & latro: furem appel
Psal. 109. lamus, qui rapit aliena Indignus ergo prælatus, qui per Chri
E stum non intrat ad præsidendum fidelibus. Vel quicunque deceptor falsúsque doctor credētium est fur, quoniam populum dei subtrahit deo: quoniam suo pestifero documēto, seu prauo exemplo, ac aliis modis auertit fideles à deo, & subiugat eos sibi, atq; in suum commodum redigit eos, bona eorum consumendo, eorum seruitute vtendo, & ipsos tanquam mancipia possidendo: quemadmodū de his pharisæis loquitur Christus, Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritę, quia comeditis domos viduarum. Huiusmodi itaque ascensor ouilis & ouium doctor, seu indignus prælatus, & rector gregem sibi conformat, & maximum damnū infert Christo, cuius prædictam substātiam, pro qua ipse sanguinem fudit taliter dis-
Mat. 23. sipat Vnde in Ecclesiastico legitur, Secundum iudicem po-
F puli, sic & ministri eius, & qualis est rector ciuitatis, tales &
Eccle. 10. inhabitantes in ea. Hieremias quoq;, Quoniam (inquit) stul-
Hier. 10. te egerunt pastores, & dominum non exquisierunt, propterea omnis grex eorum dissipatus est. ¶ Deniq;, talis etiam dicitur latro, quoniam gregem fidelium spiritualiter strangulat, vitam gratiæ suffocando in eis, atque diaboli deuorationibus eos exponendo, imò ad mortem æternam ducēdo. Inducit enim eos ad vitia, quibus occiditur anima gratiā amittendo, & dæmonum dentes incurrēdo. Aduersarius enim noster diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærēs quem de-
1. Pet. 5. uoret, *Qui autem intrat* (prefatum ouile) *per ostium* id est, per Christum, videlicet ordinate, charitatiue, humiliter, nō quærens præesse vel dominari, sed prodesse & auxiliari: nō quærens

res vti propria libertate, sed pro aliorum salute infatigabiliter laborare. *Pastor est omnium* hoc fidelium re & nomine, quo niã verbo & opere pascit, cõfortat, & recreat, eos. Tales pastores deus promisit apud hieremiam, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Ad hãc veram pastoralem perfectionẽ hortatur princeps Apostolorum in prima sua epistola, dicens, Seniores obsecro pascite qui in vobis est gregem dei, prouidentes non coacte, sed spontaneè secundum deum, non turpis lucri gratia neque vt dominantes in cleris, sed forma gregis facti & ex animo. *Huic* (tã fructuoso pastori) *ostiarius aperit*, id est, spiritus sanctus diuinas veritates reuelat, modũ regiminis manifestat, & de omnibus necessariis instruit, Vnde de ipso infra habetur. Quum venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatẽ. Ipse igitur spiritus sanctus admittit, vel potius introducit timoratum, ac diligentem pastorem in sanctuarium sapientiæ sempiternę, vt discat, & sciat, Quomodo oporteat se cõuersari in domo dei, & illic dat ei gustare multitudinẽ dulcedinis suæ, ita vt rediens ad gregem dominicum sibi cõ missum, eructet illis memoriam abundantiæ suauitatis diuinæ, sicque de plenitudine sibi collata illuminat, & accendit corda suorum. ¶ Hac apertione spiritus sancti maxime indiget omnis pastor, & tanto amplius, quanto pluribus pręest. Quũ enim nemo suiipsius possit operari salutẽ, sine speciali, atq; cõtinuo auxilio spiritu sãctis, quomodo poterit suã & aliorum operari salutẽ, sine ingenti, singulari, iugiq; ope paracleti? ¶ Propterea, oportet pastorem frequenter nimis ad deum recurrere, eius auxilium cum humili prostratione requirere, vt in omnibus dirigatur, moueatur, & reguletur ab ipso, itemque vt spiritus sanctus corda subditorum docibilia faciat, tãgat, gubernet. Væ ergo dissolutis & intimoratis prę latis, qui se ad exteriora impudenter effundunt, qui nõ põderant quam graue onus ipsis impositum sit, neque præcogitãt, quam Christo pro se suisque ouibus tribuant rationem. Isti non pensant illud Sapientiæ, Iudicum durissimum in his qui præsunt fiet. Ideo bene ait Chrysostomus, Quis est qui desiderat prelationem & curam animarum, nisi qui non timet iudicium dei? *Et oues vocem eius audiunt*, i. electi subditi qui sunt oues, per prædestinationem æternam talis pastoris doctrinam suscipiũt, ac sequuntur. Humiliter enim ac deuote

A
Hiere. 3.
1. Pet. 5.
Iohã. 16.
B
1. Tim. 3.
Psal. 30.
Psal. 44.
C
Lucæ. 11.
Heb. 13.
1. Pet. 4.

D uote audiunt, & obseruant verbum sui prælati tanquam vica
Rom.5. rijChristi, quemadmodum Apostolus in suis epistolis sępius
Philip.5. gloriatur in domino de suis discipulis, seu populis à se côuer
2.Cor.9. sis, quòd suam prædicationem, cum omni attentione & reue
2. Cor.18. rentia perceperunt, quòd vtique oportet omnē subditū dili-
Philip 3. genter implere. Quoniam prælatis loquitur Christus apud
2.The.1. Lucā, Quis vos audit, me audit, & qui vos spernit, mē sper-
Lucæ.10. nit. *Et proprias oues vocat nominatim*, id est, singulos subdito-
rum suorū determinate cognoscit, ad meliora hortatur, ad
fœlicitatem inuitat, omnium mores pensando, quid singulis
expediat perpendendo, cunctis familiariter condescendēdo,
vnicuique secundum propriam capacitatem, ac indigentiā
prouidendo, subueniendo, & influendo, quemadmodum Sa-
E lomon admonet in libro Prouerbiorū, Diligenter agnosce
Prou.27. vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Quemadmo
dum enim medicus corporū dispositiones, complexiones,
atque morborum diuersitates in languido pensat, quatenus
vnicuiq; medicamētum suæ dispositioni, ac morbo propor-
tionatū apponat. Quod enim vni prodesset, obesset alteri
Sic prælatus & pastor quum sit medicus animarum attēde-
re debet inclinationes, motus, & studia singulorū, sic vnum-
quemq; à malo retrahere, & ad virtutes prouehere per me
dia aptiora, quod non est parum difficile, propter quod con-
uenienter ait Gregorius, ars artium est regimen animarum,
& magna valde pfectio, exercitatio, vnctio, discretio exigi
F tur ad bonū prēlatū, vnde in Deuteronomio loquitur Mo-
ses, Date ex vobis sapientes, & gnaros, quorum côuersatio
Deut.1. sit probata in tribubus vestris, & ponā eos vobis principes.
Psal.40. *Et educit eas* de via ad patriam, de carne ad spiritū. Educit in-
Eccle.15. super eas ad pascua alimoniæ spiritualis, ad panē vitæ & in-
tellectus, ad panem sacramentalem, ad diuinorum contēpla-
tionem. *Et quum proprias oues emiserit* id est, prædicto mo-
do eduxerit, atque de tenebris ignorātiæ, & peccati in lucē
veritatis, ac splendorem virtutum transtulerit, *Ante eas va-
dit*, id est in via dei ipsas exemplariter præit, & in virtuo-
sa conuersatione excedit, faciendo quod docet, & non ver
bo duntaxat, sed opere quoque viam monstrando, quemad-
Thi.4. modum ad Thimotheum Paulus ait, Esto exemplum fide-
lium in verbo, in couersatione in charitate, profectus tuus
manifestus sit omnibus, hæc enim faciens, teipsum saluum fa
cies

cies & eos qui te audiunt. Deniq; cum prælatus sit, quasi signum ad quod omnium subditorum oculi diriguntur, ideo nihil tantum ædificat subditos, vel tantū confert ad omnem profectum virtutum, vt bona & irreprehensibilis vita pastoris. Frequens nanque occursus & quotidianus aspectus in habitum vertitur atque in cordibus subditorum, veram in virtutibus inconstantiam operatur. Oportet ergo prælatum in virtute & sapientia stabilem esse, ne passionibus agitetur, ne personarum acceptor sit, ne vnū præ alio palpet, vel tribuet, ne priuato amore vel odio corrumpatur, sed deum semper præ oculis habeat, iugiter formidet, ne per suā imperfectionem aut iniustitiam aliquem ex sibi cōmissis scandalizet. Prælatus quippe est iudex & caput, siue principium gregis sui. Iudex autem secundum philosophum debet esse quasi animata iustitia, viuaque lex, nusquam ab æquitatis tramite deuiās. Primùm quoque in omni ordine est mēsura, & regula posteriorum. Mensuram verò & regulā necesse est esse vniformen ac simplicem, aliter non possent alia per eā mensurari, ac regulari. Sit ergo prælatus vniformis, fixus & simplex, non simulator & callidus, sed mitis & humilis. *Et oues illum sequuntur* tanquam dulcem prædignum, id est, operibus illius se conformant, eiusq; verbis obtemperāt, quemadmodū ad Hebræos docet Apostolus, Obedite prępositis vestris subiacete illis. Ipsi enim peruigilant, tanquam rationē pro animabus vestris reddituri. Bonus ergo pastor bonas efficit oues, odiumque, vitia & defectus maxime accidūt ex negligentia atque insufficientia præsidentis. Propter quod maximum dei donum est habere virtuosum prælatum, Vnde videmus, quòd in veteri testamento, tempore iudicum & regū, quando iudex, vel rex bonus fuit, populus Israel domino ministrauit, sed rege, vel iudice impie cōuersante, populus quoque cōmuniter vixit inique, insistendo frequenter idololatriæ, *Quia sciunt vocem eius*, id est doctrinam eius per approbationem cognoscunt, *Alienum autem*, i. seductorem, pestiferumque doctorem, schismaticum, siue hæreticū, vel impiū Christianum *Non sequuntur* i. eius doctrinis non acquiescunt nec opera sequuntur *Sed fugiunt ab eo* i. animo illum detestantur, vel etiā interdum corpore sed elongāt ab ipso ne cum peruerso peruertantur. Qui enim tetigerit picē, inquinatur. Et Apostolus exite (inquit) de medio illorū, & immun-

A Deut.16. Esa.42. Iacobi.1. B Prou.11. Hebr.13. C Psal.17. Eccle.13. 2.Cor 6. Leuit.11.

D mundum ne tetigeritis *Quia non nouerunt* per approbationem & imitationem, *Vocem alienorum* id est, verba fallaciũ. Totum hoc intelligendum estde ouibus, non solum secundũ præsenté iustitiam, sed & secundum prędestinationem diuinam, & de auditu, seu fuga vel cognitione finali. Certum est
Mat.24. enim, quòd multi electi ad tempus erunt, & hæreticorum,
Heb.13. vel aliorum deceptorum doctrinas aduertunt, sed finaliter
Ibidem. pœnitent, & in Christi sermone diem claudunt extremum.
Mat.7. Similiter multi præsciti, ad tempus verba bonorum ad-
Marc.4. uertũt pastorum & alienorum vocem abhorrẽt, sed nõ perseuerant vsque in finem, nec implent illud Apostoli, Doctri
E nis variis, & peregrinis nolite adduci. Et optimum est, gra-
Lucæ.6. tia stabiliri cor. Vel loquitur Christusde ouibus formaliter hoc est, inquantum sunt oues, non materialiter. Formaliter enim de eis loquendo non errant, quemadmodũ arbor bona non potest facere fructus malos. *Hoc prouerbium* id est, similitudinem istam vel sermonem hunc parabolicum *Dixit eis Iesus? Illi autẽ* (pharisęi) *non cognouerunt quid loqueretur eis*, quid per verba prædicta significaret. Certi enim fuerunt, quòd intẽtio eius finalis non erat de peccoribus. *Dixit ergo eis iterum Iesus* qui nouit ignorantiam illorum. Exposuit ergo prouerbium istud pro parte. Expositio nanque non intelligentibus est necessaria. *Amen amen dico vobis, quia ego sum ostium ouium*, hoc est, porta secundum proprietatẽ quandã, per quam electi intrant in societatem ecclesiæ militantis, &
F deinceps ad consortium ecclesia triumphãtis. Christus quoque est ostium per quod intramus ad patrem, nunc pe fidem
Iohan.14. & gratiam, tũc verò per speciem, propter quod ait, Ego sum
Ephes.2. via, veritas, & vita: Nemo venit ad patrem, nisi per me. Itẽ-
Hebr.13. que Apostolus, Per ipsum (inquit) accessum habemus ad pa-
Acto. 2. trem. Et rursus, Per ipsum offeramus hostiã laudis deo sem-
Prou.18. per Christus ergo est ostium, quia per eius baptismum, per
Acto.10. eius passionem, & gratiam, per eius auxilium incorporamur
Hier.11. ecclesiæ, ad patriã deuenimus, deo immediate vnimur Pro-
Apoc 5. pterea Petrus testatur, Neque enim datum est hominibus a-
1.Cor.10. liud nomen sub cœlo, in quo operteat eos saluos fieri. Dici
Iohan.5. tur autem Christus ostium per similitudinem quandã, quo-
Apoc.11. modo dicitur, agnus, leo, petra, lucerna, *Omnes quotquot ve-*
Iohan.5. *nerunt, fures sunt & latrones*, Non absolute de omnib⁹ loqui
Iohan.9. tur Christus, quia superius laudauit Iohannem Baptistam & Mosem

Mosen, sed de quibusdā pseudoprophetis, qui nō longe an- A
te Christi aduentum venerūt, quales fuerunt Theodas & Iu Acto. 5.
das Galilæus, de quibus scribitur in Actibus Apostolorum.
Vel de omnibus qui sine Christo (hoc est, sine dei verbo) ve-
nerūt, nō missi à deo, sed proprio sensu se ingerentes: de qui
bus dominus ait per Hieremiam, Ipsi currebant, & ego non Hier. 22.
misi eos, *Sed non audierunt eos oues* id est, finaliter ipsis non
cōsenserunt, quāuis forte ad tempus deceptæ sint. Ego sum
ostium, sicut nunc dictum est *Per me si quis introierit* id est,
qui secundum doctrinan & vitam meam conuersatus fuerit,
qui per fidem & gratiam meam cōgregationi fidelium se iū
xerit, si quis mihi intima charitate inhæserit *Saluabitur* hoc
est, æternam beatitudinē consequetur, nuncque à peccatis
purgabitur, aliter Christus non esset Saluator. Vnde in actis
Petrus disseruit, Per gratiam domini nostri Iesu Christi cre- B
dimus saluari *Et ingredietur, & egredietur* id est, in latitu- Acto. 15.
dine charitatis, & spiritus libertate versabitur: quia lex Chri Deut. 6.
sti, est lex amoris, & vbi spiritus domini, ibi libertas. Itaque 2. Cor. 3.
ingredietur, redeundo ad propriam cōscientiam, examinā-
do seipsum, atque interioribus virtutum theologicarum acti
bus insistendo, & egredietur de habitu virtuoso in opus me
ritorium, de cognitione ad operationem, de via ad patriam.
Egredietur quoque ad proximos illis misericorditer conde-
scendendo, consulendo, subueniendo: quemadmodum dicit
Apostolus, Alter alterius onera portate. Et, Nō quę sua sunt Gal. 6.
singuli considerantes, sed quæ aliorum. Egredietur demùm Philip. 2.
quotidie, leuando se super se, vt sit conuersatio sua in cœlis, Treno. 3.
omnibusque terrenis, ac sensibilibus rebus trascensis, sola Philip. 3.
cœlestia, spiritualia & æterna contempletur, amet, recogi- C
tet, omnia arbitrans, vt stercora propter eminentem scien-
tiam Christi, *Et pascua*, id est spiritualia alimenta copiose,
Inueniet in præsenti & in futuro. Nunc enim quotidie refi- Deut. 32.
citur corpore & sanguine Saluatoris, incremento virtutum, Psal. 36.
consolatione interna, riuis sapientiæ, cæterisq; donis & cha Esa. 64.
rismatibus spiritus sancti. His bonis anima seipsam diligen-
ter custodiens, vt sponso suo cœlesti se incontaminatā exhi-
beat, fœliciter impinguatur & confortatur, ita vt cibū fasti-
diat corporalem, omnemque consolationem carnalē & se- 1. Cor. 2.
cularem. Porrò, in patria inueniet pascua illa vberrima, quæ Ephes. 1.
oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen-

D derũt, vbi deus est omnia in omnibus, omnesque beati de eius fruitione contentantur, & superdulcissime satiantur. *Fur non venit* id est, seductor, indignusue pastor non accedit fideles, *Nisi vt furetur*, hoc est, oues Christi subtrahat Christo, & officium sibi indebitum præsumptuose vsurpet. Quãuis enim dicat se hoc non intendere, tamen malè agẽdo, & debita omittẽdo, hoc facit, *Et mactet, & perdat*, i. spiritualiter occidat, atque ad sempiternum perducat interitum. Tales sunt negligentes prælati, carnales, auari & ambitiosi, quibus dominus ait per Ezechielẽ, væ pastoribus, qui pascebant semetipsos, lac comedebatis, & lana operiebamini, gregem
Ezec. 34.
autem meũ non pascebatis, Ego dominus requiram gregem meum de manibus eorum *Ego veni* in mundum per incarnationem, & in publicum per prædicationem, *Vt* (oues) *vitam*
E
(gratiæ) *habeant* (in præsenti) *& abundantius habeant* id est, plenam fœlicitatem, seu vitam gloriç sortiantur in patria: de qua abundantia, abundantiã; gloria cecinit Esaias, Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarumque actio & vox laudis. Itemque, Lætitia sempiterna super capita eorum, gaudiũ & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus,
Esa, 51.
Esa. 35.
Ezec. 91.

¶ Prosecutio huius Capituli.
Ego sum pastor bonus

ARTICVLVS. XXVI.

F

Loquutus iam fuit dominus Iesus in præcedẽti lectione de pastore in generali, nũc tractat de pastore in speciali, videlicet de se ipso. *Ego sum pastor bonus* Secundum vtranque suam naturam est Christus pastor, & pastor bonus. Secundum diuinitatem quippe pascit non solum intellectuales creaturas spirituali alimento, sed & omnia animata Hæc inferiora pascit corporeo nutrimento, quemadmodũ ait Psalmista, Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escã illorum in tempore oportuno, Aperis tu manũ tuam, & imples omne animal benedictione, Rursusque, Qui dat iumentis escam ipsorum. Hinc ait Saluator, Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, & pater vester cœlestis pascit ea. Quod verò Christus vt deus sit hominum pastor
Psal. 44.
Mat. 6.

ſtor in ſpiritualibus eſcis,conſtat ex eo, quod ait apud Eze- A
chielem,Ego ipſe paſcam oues meas. Sic quoq; eſt Chriſtus paſtor eſſentialiter bonus,& pura,infinitaq; bonitas.Secundum naturam verò aſſumptam,eſt paſtor iuſtrumentalis per excellentiſsimam diuinæ bonitatis participationė,bonus eſt igitur paſtor bonus,quoniam iuſtè & charitatiue, ac ſaluberrime alit fideles,ſanctitatis exemplo,ſapiėtiæ verbo,oratione,& ſignis.Deniq, tam affectuoſus,liberaliſque paſtor eſt, vt ſeipſum præſtet in cibum,per quem cōſequimur vitā æternam. Eſt autem Chriſtus paſtor ſummus, iuxta illud Petri, 1.Pet. 5.
Cum apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſsibilem gloriæ coronam.Eſt quoque paſtor maximus, ſecundum illud pauli ad Hebræos,Deus pacis,qui eduxit de mortuis paſtorem magnum dominū noſtrum Ieſum Chriſtum, Heb.13.
aptet vos in omni bono.Eſt etiam paſtor vnicus, ſummè ſingularis & potentiſsimus,cui nullus aduerſarius valet reſiſtere:de quo deus per Ezechielem ait,Suſcitabo ſuper gregem B
meum paſtorem vnicum,qui paſcat eum Dauid ſeruum meū, id eſt,Chriſtum. Paſcit itaque Chriſtus ſuos electos in vita præſenti,pane lachrymarū,pane euchariſtiæ, pane iuſtitiæ, ſeu obedientiæ,de quo dictum eſt antė.Meus cibus eſt,vt faciam voluntatem patris,qui miſit me. Ezec.34. Pſal.41. Iohā.6. Ioan.6.

¶ Deinde,Chriſtus diſtinguit inter bonum & malum paſtorem,*Bonus paſtor*,qui ex charitate præeſt,& fouet ſibi commiſſos,vt eorum cooperetur ſaluti & ſimul cū illis ſaluetur, Mat. 26. Iohan.4.
Animam ſuam,id eſt,vitā animalem naturalem,ſeu corporalem,*Dat*, i.morti exponit,*Pro ouibus ſuis*, id eſt, pro defenſione,atq; ſalute gregis ſibi commiſsi,imò cuiuſlibet eorum incerto caſu:videlicet quando gregi imminet ſalutis periculum,vt ſi hæretici vel pagani, aut tyrāni irrumpant eccleſiā, C
conantes Chriſtianā plebem à fide,vel æquitate auertere,& nemo ſit qui poſsit tunc populum dei confirmare in fide,vel æquitate,ſi paſtor abierit. Cum enim anima ſit præſtantior vita corporali & corpore,debet prælatus qui paſtor eſt animarum,pro ſalute ſui gregis ad mortem eſſe paratus. Si autem ſola temporalia ſubditorum quærantur ab aduerſariis, nō oportet vt exponat ſe morti. Talis paſtor fuit Paulus qui dixit: Ego ipſe libenter impendam,& ſuperimpėdar pro animabus veſtris,Nec ſolum paſtor, ſed & quilibet Chiſtianus tenetur in caſu animam ſuam pro quocunq; proximo pone-

D re: vtpote si proximus aliter peccatū mortale non possit euadere. Quilibet enim tenetur plus diligere animam proximi quàm propriā pellem. Vnde apud Iohannem scriptū est. In hoc apparuit charitas dei, quoniā ille pro nobis animā suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Si ista est ratio veri, seu boni pastoris, nullus prælationem seu curā animarum præsumat optare vel adipisci, nisi se tantæ perfectionis inueniat. *Mercenarius autē, &* (pro, id est) *qui non est pastor* verus, & ex consequenti, nec pastor: itaq; mercenarius id est, falsus pastor, qui temporalis vtilitatis intuitu, seu proprij lucri affectu, qui propter diuitias atque delicias, vel mundi honores, ac vanitates facit ea, quæ facit in pastorali officio, non syncero amore animarum proprij gregis, ad obtinē-

2.Cor. 12.

1.Ioh.3.

E dam vitam æternā, *Cuius non sunt oues propriæ*, id est, ad quem non pertinent per dilectionem & debitam solicitudinē, quia non quærit principaliter, atq; finaliter bonum ouiū suarum, sed proprium emolumentum, carnaleq; commodum, vitam lautam, quietam & mollem. *Videt*, id est, cōsiderat, percipit vel corporaliter conspicit, *Lupum venientem* id est, hæreticū, tyrannum, persequutorem, vel seductorem, qui quærit animas falsa doctrina inficere, vel corpora violenter occidere, aut gregem ad peccata inducere. De talibus equidem lupis dicit Saluator, Attendite à falsis prophetis, qui veniūt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Persequutores verò & tyrāni, potentes & diuites huius mū-

Mat.7. di, sunt lupi aperti: *Et dimittit oues*. i. gregi suo debitū, auxi-

F lium non impendit, nec aduersariis ouium, debito ordine se opponit, illos excommunicando, & improbando eorū falsam doctrinam, irrationabilissimumque errorem monstrando, *Et fugit*, vel locum mutando, vel solatiū subtrahendo, quod valde absurdum est. Si enim nō potest oues à corporali læsione, vel damni illatione protegere, debet tamen eas ad patiētiam animare exemplis sanctorum, qui multo grauiora perpessi sunt consolati, futuræ vitæ beatitudinem commemorare: sicque subditos suos ab interiori læsione ac morte eripere, atq; in omnibus seipsum illis fortitudinis exemplum præbere. *Et lupus* (iam dictus) *rapit*, id est, suæ voluntati ac malignitati subdit, *Et dispergit* id est, ab ecclesiastica vnitate, charitate, atque iustitia diuidit, *Oues* si tamen sint oues per predestinationem, tādem reuertuntur nec pereunt. Hinc per Ezechielem

chielem dominus loquitur, Dispersæ sunt oues meæ, eò ꝙ non esset pastor. Et Salomon profitetur, Vbi non est gubernator, populus corruet. *Mercenarius autem fugit* (modis præfatis) *quia mercenarius est*, id est ea ratione competit sibi, imminente periculo fugere, quoniam temporalia cōmoda (nō spiritualia subditorum lucra seu emolumenta) requirit. *Et nō pertinet ad eum de ouibus*, id est, ordinatū affectum, debitamque diligentiam non habet ad eas. Pertinet vtique ad eum de ouibus, quoniam eas pascere obligatur, & ratio de eis ab ipso requiretur, sed non pertinet ad eum de ouibus, id est, pertinenter se nō habet ad eas. Pertinet ergo ad eum de ouibus, secundum iustitiam dei, sed non pertinet, quantū ad debitā curā. His itaq; verbis docet Saluator, ꝙ pastor habere debet fortē ac stabilē māsionem cū ouibus suis, vt protegat eas ab occursu hostili, metuēs ne eo absente lupus, id est, hostis inuisibilis siue visibilis dispergat & rapiat oues, vidensque lupum venientem, clamitet contra eum, & quicquid valet pro gregis facit custodia. Hinc cōtra indignos, mercenariosque pastores, contra negligentes, carnales ac pigros prelatos scribitur apud Esaiā, Speculatores cæci, canes muti, nō valentes latrare, vidētes vana, & dormiētes. Zacharias quoque ait, O pastor & idolum, derelinquens gregem, brachium eius ariditate siccabitur. Oportet ergo prælatum vehemēter esse solicitum, vt sit seruus fidelis & prudens, quem cōstituit dominus super familiam suam. Est enim custos eorū pro quorum salute vnigenitus filius dei verus deus incarnatus, atque occisus est: idcirco non minus solerter, affectuose, atque solicite custodire debet animas sibi cōmissas, quam sanguinem Christi, si illum in propria specie haberet aliquo vase inclusum. Vnde in actis Paulus hortatur prælatos, Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam dei, quam acquisiuit sanguine suo. Non igitur intumescat prælatus superbia, sed ornetur atque innobilitetur iustitia, imò tanto extet humilior, quanto ampliori indiget gratia ac misericordia dei, tantóq; iustitior sit, quanto expressius dei similitudinem gerit, & locum ipsius supplet. Hinc in Deuteronomio Moses precepit. Non eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in patrem dexteram vel sinistram. ¶ Præterea qualis debeat esse pastor, docet Gregorius in pastorali dicēdo, Oportet

Marginalia: A; Ezec. 34.; Pro. 11.; B; Psal. 56.; Zacha. 11.; Lucæ. 12.; Matt. 24.; C; Act. 20.; Deut. 17.

D tet vt solicite metiri se studeat, quanta tenendæ rectitudinis necessitate cõstringitur, sub cuius æstimatione, populus grex vocatur. Sit ergo prælatus cogitatione mũdus, actione præcipuus, discretus in silentio, vtilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia, per iustitiæ zelum erectus, internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum prouidentiã interiorum solicitudine non relinquens. Hucusq; Gregorius. De indigno demũ pastore ait in Homilia, Mercenarius est, qui locum prælationis in ecclesia tenet, sed lucrum animarũ non quærit, terreni cõmodis inhiat, honore prælationis gaudet, impensa sibi ab hominibus reuerentia lætatur.

E ¶ Postremò, prælatus sic debet esse mitis, non iracundus, vt Ephes.6. tamen non sit remissus, sed strenuus: pensans illud Apostoli ad Ephesios, Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correctione domini. ¶ Sciendum quoque, quod secundum Augustinum tunc ministri ecclesiæ seu pastores fugere possunt, quando eorum duntaxat personæ quæruntur, vel eorum locum ac ministerium alij possunt supplere, quibus non est causa rationabilis fugiendi Cum autem omnium commune extat periculum, seu generalis persequutio, clericorum videlicet & laicorum, vel singulariter seu subditorum, nec est qui plebi remanenti sufficienter ministret, nullo modo debent ministri Ecclesiæ fugere, nec illos deserere qui indigent ipsis. Præterea docet Saluator, proprietates boni pastoris sibi inesse. *Ego sum pastor bonus*, sicut nunc dictum atque expositum est, & consequenter exponuntur. Et *cognosco oues meas*, id est, oues electas, quarum nomina scripta habeo in libro vitæ. Vnde ad

F Moiẽn loquitur, Noui te ex nomine, Et *cognoscunt*, id est, cognoscendo sequuntur me, mihique per charitatẽ obediunt.

Apoc.21. *Meæ*. id est, oues electæ. Obediunt enim antequam moriantur,

Exod 33. quanuis interdum diu rebelles sint. Palam omnino est, quòd Christus secundum vtranque naturam cognoscit oues suas duplici cognitione: vtpote contemplatiua, de qua fatur Apostolus, Omnia nuda & aperta sunt oculis eius: de

Heb.4. qua etiã in Ecclesiastico legitur, Domino deo antequã crea-

Eccl.23. rẽtur omnia sunt cognita. Et item cognitione operatiua seu approbatiua, qua prouidet suis de omnibus necessariis ad salutem,

latem, de qua cognitione Paulus testatur, Si quis diligit deū, A
hic cognitus est ab illo. *Sicut nouit me pater, & ego agnosco* 1. Cor. 8.
patrem. ¶ Verba ista dupliciter exponuntur. Primò, vt in eis determinetur modus, quo Christus cognoscit oues suas, atq; ab eis cognoscitur. Eritque sensus, sicut nouit me pater, noti tia amorosa & approbatiua, & sicut æqualiter ego agnosco patrem, eodem modo, imò & eadem numero notitia secundum quod deus sum. Sic enim trium personarum est vna notitia, subaudiendū est, sic ego cognosco oues meas per amorem & approbationem: & cognoscor ab eis, quoniam gratæ sunt mihi, & obedientes. Hoc loco dictio, sicut, dicit similitudinem aliqualem, non veram æqualitaté. Filius enim vt deus cognoscit patrem, & à patre cognoscitur, notitia compreh é sua, æterna & infinita, quæ nulli est communicabilis creaturæ: iuxta illud, Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem B
quis nouit nisi filius. Filius quoq; vt homo nouit patré beatificæ fruitionis notitia, quæ nō competit viatoribus: Amor etiam electorum ad Christum non est æqualis amori Christi ad eos, nec mutuæ dilectioni patris ac filii. Designat ergo similitudinem quandam, iuxta quem modum ait Iohannes in sua canonica, Sicut pater est, & nos sumus in hoc mūdo. Paulus quoque, Tunc cognoscam sicut & cognitus sum. Et item Saluator apud Matthæum, Estote perfecti sicut pater vester cælestis perfectus est. Secundò exponitur, sicut nouit me pater, & ego agnosco patré, quod ideo dico, vt pateat ex quo fonte ꝑcedit, quod oues cognosco & diligo. Ex amore enim mutuó patris & filii, factū est, vt filius pro hominibus moreretur, ideo subditur, *Et animam meā pono*, i. pœnis mortis expono: vel animā. i. vitā corporalé pono in ara crucis pro ouibus meis, vt à morte peccati ac inferi liberétur. Vnde Esaias dicit, Tradidit in morté animam suā. Et Hieremias ait, Dedi dilectam animam meā in manum inimicorum meorū. In his verò & similib' verbis: per animā suā intelligit Christus se totū, perfectumque hominem, quemadmodū dicit apostolus, In fide viuo filii dei qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Denique Christus non ait, Animam meam pono pro omnibus, sed pro ouibus meis, puta electis: nam licet Christus pro omnibus passus sit & satisfecit sufficienter, non tamen efficienter: quia in solis electis passio Christi fructificat, per cōsecutioné sui finalis effectus, qui est salus æterna,

Matt. 11.
Iohan. 4.
1. Cor. 13.
Mat. 5.
C
Esa. 53.
Hier. 12.
Gala. 2.
2. Pet. 2.

D Hinc Christus dixit in cœna discipulis, Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionē peccatorū. In Esaia scriptum est, Ipse peccata multorum tulit. Ait igitur filius dei, Sicut nouit me pater, &c. Hoc est, moriendo pro ouibus ostendo, quātum patrem ouesque diligo, quia pro patris honore & gloria homines redimo. Et, Maiorem charitatem nemo habet vt animā suam ponat quis pro amicis suis. *Et alias oues habeo*, hoc est, multi gentilium ad me pertinent, meique sunt secundum prædestinationem æternam, quamuis secundum præsentem iustitiam necdū sint oues, sed hœdi ac lupi, de quibus alibi ait Christus, Multi ab oriente & occidente venient & recumbēt cum Abraham in E regno cælorum, *Quæ non sunt ex hoc ouili*, id est, de synagoga seu numero Iudæorum, *Et illas oportet me* non per coactionem, sed immobile beneplacitum. *Adducere*, id est, per apostolicā prædicationem, & spiritus sancti illustrationem ad fidem colligere, & de erroribus variis in quibus errauerit ad catholicam veritatem atque ecclesiasticam vnitatem perducere. Errabant enim alienati à vero pastore, & luporū dētibus patuerunt. Propter quod in prima sua canonica asserit Petrus, Fratis aliquando sicut oues errantes, sed conuersi estis ad pastorem & episcopum animarū vestrarum. Et Esaias, Omnes (inquit) nos quasi oues errantes, vnusquisque in viā suam declinauit, *Et vocem meam*, id est, euangelicam legem atque internam alloquutionem *Audient*, credendo & obediendo, iuxta illud in psalmo, Populus quem non cognoui F seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Et Paulus, Notum (inquit) sit vobis, quia gentibus missum est hoc salutare dei, ipsi & audient. Hoc Christus præinductis verbis adiecit, ne pro solis Iudæis crederetur passurus vel missus, eo ꝙ alibi dixerit, Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. *Et fiet vnum ouile*, id est, vna ecclesia, seu vna fidelium congregatio ex electis Iudæis atque conuersis gentilibus constans, quæ dicitur vna, propter fidei, spei, charitatisque vnitatem. Ipsa enim est vnum mysticum corpus Christi quod ab vno capite, scilicet Christo gubernatur, vno spiritu sancto viuificatur: vna lege regulatur, vno fonte purificatur, vno pane reficitur, ab vno patre regeneratur, ad vnam patriam proficiscitur. Huic ouili prælati præsident, hoc dæmones obsident, angeli prætegunt, Christus triumphat.

Marginal references: Psal. 26. Mat. 26. Esaiæ. 53. Iohan. 15. Mat. 8. Esa. 53. Psal. 17. Acto. 28. Mat. 15.

¶ Christus ergo ex duobus populis nunc facit vnam ecclesiam, propter quod dicitur lapis angularis: quoniam sicut in lapide anguli vniuntur duo parietes, sic in Christo tanquam in capite coniūcti sunt duo populi, propter quod Paulus ait, Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et apud Zachariam prædictum est, Ipse ædificabit templum domino, & cōsiliū pacis erit inter duos illos, puta Iudæos & gentes. Hinc gentibus conuersis loquitur Paulus, Iam non estis hospites & aduenę, sed estis ciues sanctorum & domestici dei. Et post pauca, Ipso (inquit) summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctū in domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum dei, in spiritu sancto. *Et* (fiet) *vnus pastor*, id est, Christus qui fuit pastor Iudæorum solum, fiet pastor Iudæorum ac gentium. Et qui multos atque diuersos habuerunt pastores, vel potius dissipatores, quantum ad gentes, quæ seruierunt dæmonibus, conuertentur ac sortientur vnum verū ac summū pastorem, videlicet Christum, de quo per Zachariam dominus dicit, Framea suscitare super pastorem meum. Et Michæas ait, Ipse stabit & pascet in fortitudine domini. Christus autē est solus & vnicus pastor, eo modo quo ait, Nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester Christus. Nam alii non sunt pastores vel magistri, nisi sub Christo & eius vicariis. ¶ Porrò quòd ait, Fiet vnus pastor, non est factū, nec fit per mutationem in Christo factam, sed in ouibus quæ fœliciter immutatæ ad Christum conuersæ sunt. Sic enim deus dicitur factus, non quasi in seipso mutatus, sed propter nouam habitudinem nostri ad eum, iuxta illud in Psalmo, Domine refugium factus es nobis. Et quamuis præhabita verba Christi nunc aliqualiter sint impleta, tamē in fine seculi plenius implebuntur, quando detecta Antichristi perfidia, totus mundus, paucissimis Antichristi ministris exceptis conuertetur ad Christum. Tunc enim idolatria penitus destruetur, & omnes Iudæi fidem Christianam amplectētur. *Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meā pro ouibus meis.* Palam, ꝙ dilectio patris ad filium, secundum eius diuinitatem fit æterna, nec aliquid eius causa est, vel eam præcessit. Similiter dilectio patris ad filium secundum eius humanitatem præcessit omne opus ac meritū Christi hominis. Ob id ergo ꝙ Christus animam suam pro ouibus dedit in passione, pa-

A
Acto. 15.
Zach. 6.
Ephes. 2.
Ibidem.
B
Deut. 32.
Zacha. 13.
Mich. 3.
Matt. 23.
C
Psal. 93.
Iohan. 1.
Psal 91.

D ne. pater non diligit eum, quasi illa oblatio seu passio sit causa meritoria, ob quam filium diligit primo pater, imò nec nos diligit deus propter merita nostra, quasi merita dilectionem præcesserint, sed dilectio dei, qua à deo præuenti sumus, est causa omnis boni in nobis. Itaq; quòd Christus animam suam posuit, est causa à posteriori, id est, signum ostensiuum dilectionis patris ad filium secundum eius humanitatem: quia & pater ex sua dilectione præstitit Christo homi-
Iohan. 16. ni affectum atque constantiam moriendi pro nobis secundũ hunc sensum infra ait Saluator, Ipse pater amat vos, quia vos me amastis, propterea me secundum naturam assumptam pater diligit, imò & tota trinitas, id est, diligere se ostẽdit, quia
E ego pono animam meam, id est, passioni expono, vel à corpore proprio separo, non interficiendo meipsum, sed sponte moriendo, & aduersarios meos non prohibendo. *Et iterum*
Mat. 27. *sumam eam*, id est, corpori meo eam tertia die reuniã. *Nemo tollit*, id est, tempore passionis auferet eã à me, quasi ab impotente & mori nolente. Nihilominus Iudæi, & milites intulerunt Christo mortem, & ex vulneribus quæ ei inflixerunt, consecuta est separatio animæ Christi à corpore eius: sed hoc non fecerunt, nisi Christo volente & permitten-
Iohan. 19. te, qui vnico nutu potuit eos prosternere atq; occidere, sicut
Esa. 53. in passione dicendo, Ego sum, proiecit eos retrorsum, & ceciderunt in terrã. Hinc scriptũ est, Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Ideo subditur, *Sed ego pono eam*
F *à meipso*, id est, à corpore meo eam tolli permitto. Nõ enim separata fuit anima Christi vnquam à verbo, nec etiam in hora mortis Christi ablata est anima eius à corpore suo, ꝑpter
Matt. 15. vim tormentorum ex necessitate, sed ex Christi voluntate.
Psal. 23. Potuit enim non obstante doloris vehemẽtia animam suam
Lucæ. 23. cum corpore continere quandiu volebat. Vnde ad ostẽdendum, quàm potestatiue ac spõte spiritum tradidit in ipso momento mortis, quo alii taliter cruciati vix halitũ trahere valent, ipse magna voce clamauit, Pater in manus tuas cõmẽdo spiritũ meũ. Quod pensans Centurio nõ esse naturale, dixit Verè hic filius dei fuit *Potestatem habeo ponendi eam*, id est, animam meam modis præfatis passionibus exponendi atque à corpore separandi, *Et potestatem habeo iterum sumendi eam*, in resurrectione reassociando eam cum corpore. Hæc potestas competit Christo secundũ naturam diuinam. Ipse enim

vt deus

vt deus, suscitauit seipsum à morte vt hominem. Præterea oportet agnoscere, quia secũdum Damascenum, id quod verbum assumpsit, nunquam deposuit. Idcirco in triduo mortis, erant corpus & anima Christi verbo vnita, non tamen verbum fuit tunc homo, quia fuerunt à se inuicem separata, corpus eius & anima. Quanuis ergo Christus, vt deus potuit animam & corpus suum à verbo separare atque deponere, secundum potentiam suam absolutam: non tamen secundũ potentiam ordinatam, quia non conueniebat sapientiæ & iustitiæ verbi, vt naturam semel assumptam deponeret. *Hoc mandatum* videlicet, vt ponam animam meam pro ouibus, *Accepi à patre meo*, qui per meam passionem & obedientiam decreuit redimere mundum. Pater autem præcepit Christo secundum quod homo est diuinam voluntatem & præordinationem, circa humani generis liberationem implere. Propter quod ait inferius, Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Et Apostolus, Proprio (inquit) filio non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illũ. Et Petrus ait Iudæis, Hunc definito consilio & scientia dei traditum interemistis. A B Iohã. 14. Rom. 8. Acto. 2. Esa. 52.

❡ Sed cum passio seu mors sit pœna debita culpę, quomodo iustus pater voluit innocentem filium omni culpa carentem pati tantum supplicium? Dicendum, quòd pœna non solum pro culpa infligitur, sed pro aliis quoque causis diuersis vult deus hominem pati, vt dictum est plenius præcedenti capitulo *Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter hos sermones* Christi altos, & insolitos. Quomodo autem facta sit ista discordia subditur, *Dicebant autem multi ex ipsis*, penitus excæcati & indurati, ex beneficiis, signis ac sermonibus Christi deteriores effecti. *Dæmonium habet*, id est, arreptitius & obsessus est, sicque inspiratione diaboli loquitur ista profunda & rara, *Et insanit*, id est, amens est, non compos propriæ mentis. *Quid eum auditis?* quasi dicant, Fallimini eum audiendo. Ecce quid sapientia dei & sanctus sanctorum, tolerauit pro nobis. Imponitur ei amentia, cuius sapientiæ non est numerus. Imponitur ei quoque dæmoniaca obsessio, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, nec legitur Christus hic respondisse. Discamus ergo verborum iniurias, detractiones, irrisiones, subsannationes æquanimiter ferre. *Alii* veritati propinquiores, qui C 1. Cor. 3. Psal. 146. Colo. 2. Esa. 53.

forte

D forte post passionem ad Christum conuersi sunt, *Dicebant hac verba* tam docta, ordinata ac moralia, *Non sunt dæmonium habentis*, id est, hominis obsessi & insani: quod probat,
Iohan. 9. *Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?* eorum vide-
Exod. 7. licet qui connaturale lumen non habent in oculis, qualium Christus aperuit oculos, quorum vnus fuit cæcus sic natus Quàm verò mira atque stupẽda fieri possint à dæmone, etiã quasi in imperceptibili tempore, patet in operibus magorũ Pharaonis, sed quæ totam facultatem & legem naturæ transcendunt, facere nequeunt dæmones. Cum enim sint agiles & subtilissimi, possunt celerrime naturalia, actiua & passiua applicare, adinuicem proportionare, sicque producitur effectus mirabilis, his qui causam & modum operationis igno-
E rant. Deniq; sicut Iob ait, Operante satan ignis descendit de
Iob. 1. cœlo, deuorauitque oues & pueros custodientes Possunt igitur dæmones quorundam cæcorum oculos aperire, eorum vtique, qui interdum arte medicinæ curantur. *Sed* tales cæci non sunt penitus naturali visus lumine destituti, vnde de talibus modo non agitur.

¶ Explanatio residuæ partis. Cap. X.
Facta sunt autem encenia in Hierosolymis.

ARTICVLVS XXVII.

F OMnia quæ in isto capitulo, duobusq; præcedẽtib⁹ de Christo narrantur, in Hierusalẽ cõtigisse
Ioh. 8. 9. videtur, vbi cum Christus cæco nato visum de-
Ioh. 6. 10. disset, multumque ad Iudæos habuisset sermonem ac disputationem. *Facta sunt encenia*, hoc est, solennia dedicationis templi, *In Hierosolymis* vrbẽ Hie-
1. Mac. 4. rusalem. Salomon appellauit Hierosolymam, *Et hyems erat*,
3. Reg. 8. ex quo patet, quòd nũc agitur de solẽnitate dedicationis or-
1. Esdr. 6. dinata à Iuda Machabæo & fratribus eius. Triplex quippe
Neem. 12. fuit ordinata dedicatio tẽpli. Prima, à Salomone in autum-
3. Esdr. 7. no decima die Septembris. Secunda à Neemia atque Zoro-
1. Mac. 4. babel, sub Iesu filio Iosedech sacerdote magno in vere, duodecima die Martii. Tertia à Iuda Machabæo, qui tẽplum secundum ab Antiocho prophanatum, mundauit, consecrauit, & dedicauit, hoc est, diuino vsui applicauit tẽpore hyemis, quarta-

quartadecima die Septẽbris. Dicit quoque pluraliter encenia, quoniam octo diebus durauit solennitas ista. Vnde scriptum est. Statuit Iudas & fratres eius, vt agatur dies dedicationis ab anno in annum, per octo dies, *Et ambulabant Iesus in templo* hoc, in quadam parte pertinente ad tepli integritatem, videlicet, *In porticu Salomonis*, id est, in oratorio facto ad similitudinem oratorii, in quo Salomõ orauit in primo templo, ab ipso constructo. Hæc enim porticus nõ fuit eadem cum illa, quæ fuit tempore Salomonis, quoniam illã cum templo combusserunt Chaldæi, sed alia similis, propter quod antiquum nomẽ retinuit. In hac itaque porticu, in qua & populus orare solebat, ambulabat Iesus, de quo cãtamus Dominus in tẽplo sancto suo. Simili modo, Si anima nostra quæ est templum spiritus sancti agat encenia, id est, commemorationem & inuocationẽ consecrationis suæ qua in fonte batismi dedicata & consecrata est deo, eo modo quo monet. Apostolus, Expoliate vos veterem hominẽ cum actibus suis, & renouamini spiritu mentis vestrę Ambulabit Iesus in intellectu animę, qui est portic⁹ veri Salomõis, vtpote Christi, quia in intellectu est oratio interior, quo anima inuocat Iesum. Ambulat autẽ Iesus in anima, dum in latitudine charitatis familiariter cõuersat & operatur in ea, sicut per Mosen loquitur, Qui inhabitabo & ambulabo in eis. Denique, deus immensus & incommutabilis pergit nobiscum, quãdo custodit introitum & exitum nostrum, quemadmodũ ait ad Dauid, Fui tecum in omnibus, vbicũque ambulasti. Et Iosue, Noli timere, quoniã est dominus deus tuus in omnibus ad quæcunque perrexeris. *Circundederunt ergo eũ Iudæi*, quod isti circũdatores fuerint obstinati, infideles, & reprobi, statim patebit in textu, Ideo circundederunt Iesum, mala intẽtione, vt aliquid raperent de ore eius, quo eũ accusarẽt. Vnde, cum multitudine & impetu accesserunt, vt inducerent Iesum ad incautam responsionem, quasi circunuentum atque turbatum. Hinc ait in Psalmo, Circundederũt me canes multi. Et, Circundederunt me sicut apes, & dixerunt ei, quasi veritatẽ scire optantes & adulantes, cũ tamen insidiandi quærerent occasionem. *Quousq; animam nostram tollis?* id est corda nostra affligis, & in suspenso tenes, imò à nobis quodãmodo aufers, dum iugiter occupantur circa te, considerãdò & inquirendo an sis Christus. Desiderium enim noscẽdę veritatis

A
4. Re. 25.
Psal. 10.
1. Cor. 3.
B
Coloss. 3.
Leuit. 26.
Malac. 3.
Psal. 120.
2. Reg. 7.
Iosue. 1.
C
Psal. 21.
Psal. 117.

D ritatis cruciat mentem, quousque ad illam pertingat. *Si tu*
Esai. 69. *es Christus dic nobis palàm*, Iudæi isti carnales præstolabātur,
Daniel. 7. & posteri eorum hucusq; expectant Christum in primo suo
Zacha. 9. aduentu sic futurum, quod esset rex potentissimus & mundi
Psal. 71. monarcha, atque omnia regna subiecturus Iudæis, allegan-
Mat. 26. tes illud Esaiæ, Gēs & regnū quod nō seruierit tibi, peribit.
Et illud Danielis, Omnes populi tribus, & linguę seruiēt ei.
Illud quoq; Zachariæ prophetæ, Potestas eius à mari vsque
ad mare. Cui consonat illud Psalmistę, Et dominabitur à ma
ri vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarū.
Si ergo Iesus apertè dixisset se esse Christum, statim accusas-
sent eum Iudæi, vt apparet apud Pilatum, tanquam aduersa-
E rium Cæsaris & Romanorum, qui tunc mundi monarchiam
Lucæ. 3. tenebant. Si verò diceret quòd non, opponerēt ei, quod pro
priis contradiceret verbis. Frequēter enim insinuauit se esse
Christum: sed Christus sapientia patris, corda vniuersorum
cōspiciens, & intentionū discretor secundum Apostolū, sic
temperat respotionem, quòd eorum machinationem facilli
1. Cor. 1. mè demolitur, *Loquor vobis* multa de meipso, quod sim sal-
1. Re. 16. uator mundi & filius dei, aliaque diuersa, ex quibus sequitur
Hebr. 4. quòd sint Christus, *Et non creditis mihi* sed dæmoniacum
me vocatis. *Opera quæ ego facio in nomine patris mei*, id est,
diuina miracula, omnem creatam potestatē excedentia, quæ
facio secundum deum, & deum patrem inuocando, *Hæc te-
stimonium perhibent de me*, hoc est manifestant quòd sim mis-
sus à deo, & quòd deus operetur per me, atq; talis sim, qua-
F lem me esse affirmo. Christi nempe miracula fiebant ad suæ
confirmationem doctrinæ, & testificationem sanctitatis suæ
precipuæ: tanquā diceret. Vos queritis an sim Christus, quasi
parati credere soli verbo quod loquor, sed ego ad opera vos
remitto, quæ firmiora sunt verbis, & quoniam operibus nō
creditis, patet quòd nec verbis crēderetis, sed animo calum-
niandi interrogatis, ideo subditur. *Sed vos non creditis, quia*
1. Thes. 3. *nō estis ex ouibus meis* id est, de numero electorum, videlicet
Heb. 11. pij, innocentes, & simplices. Non enim omniū est fides, sed
Esaiæ. 21. electorum duntaxat, quāuis nō omnes credentes sint electi.
Acto. 13. Omnes tamen viatores electi sunt credentes, quoniā sine fi
Iohā. 13. de impossibile est deo placere. Et teste Esaia, Qui incredul'
Act. 4. est infideliter agit, propterea in Actis scripsit Lucas, credi-
derunt quotquot præordinati erant in vitam æternam.

His

¶ His verbis Christus ostendit se scire qui essent electi, & qui præsciti, secundum quod infra testatur, Ego scio quos elegerim Ostendit quoque, quòd non sit alicui salus nisi in ipso videlicet per hoc quod est ouis ipsius, per quod implicite significauit se esse Christum. A

¶ Quæritur quomodo verum est, quod veritas asserit? Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Nam esse ouem, Christi, est esse prædestinatum, vel ex prædestinatione esse fide & actu fidelem. Ergo non esse ouẽ, est esse prescitũ seu reprobatum. Quãuis autem, prædestinatio diuina sit omnis boni causa in anima, reprobatio tamen diuina, non est causa malorũ nostrorum. Ergo nõ esse ouem Christi seu esse prescitum, non est causa non credendi Dicendum, quòd prædestinatio non est ex meritis nostris, sed reprobatio est ex nostris demeritis, ideo reprobatio nõ est causa per se & immediata non credendi, sed propria culpa, est tamen signum & causa per accidens non credendi, quemadmodum gubernatoris absentia, est causa sub mersionis. *Oues meæ vocem meam audiunt* Si de solo corporali loqueretur auditu, isti quoque Iudæi, quibus præsentialiter respõdebat, oues fuissent. Loquitur ergo præcipue de interiore auditu, id est, obediẽtia & cõsensu. Vt sit sensus, Oues meæ, id est, homines quorum corda per gratiam nutrio, atque multiplici spiritualis alimoniæ cibo conforto: vocẽ meam audiunt, hoc est verbis euangelicæ legis, vel inspirationi internæ, quæ verba audiunt immediate à me, vel à predicatoribus meis obediunt, saltem antequã de hoc seculo auferãtur. Qui enim ex deo est, verba dei audit. Et auris bona, cum omni concupiscẽtia audiet sapientiam. *Et ego cognosco eas* cognitione dilectiua & approbatiua, de qua dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. *Et sequuntur me*, id est vias à me tritas, vt pote per opera mea incidunt, discunt à me quia mitis sum & humilis corde. Ambulãt in dilectione ad proximos suos, sicut & ego eos dilexi, implent quod dixi. Qui vult venire post me, abneget semeipsum, & tollat crucẽ suã quotidie, & sequatur me. Sequuntur insuper Christum transeundo de via ad patriam, vt vbi est Christus, & illi sint secum. *Et ego vitam æternam do eis* puta meipsum, & gratiam, atque opera meritoria, quibus ad futurã beatitudinem perducentur, quam nũc habent in spe, in radice, & merito, habituri tũc eam in re & premio,

C Iohan.8. Eccle.6. 2 Tim.2. Matt.11. Marc.21. Iohan.15. Mat.16. Lucæ.9. Iohan.17.

Et non

D *Et non peribũt in æternũ* licet ad tempus variis persecutioni-
2.Tim.3. bus,tẽtationibus,atque molestiis fatigentur, quẽmadmodũ
Rom.8. scriptum est,Omnes qui volũt pie viuere in Christo,perse-
Psal.1. cutionem patiẽtur.His enim omnia cooperantur in bonũ,
& omnia quęcunque faciunt prosperãtur Finaliter ergo sal-
Sapien.5. uantur,& tãto pleniori beatitudine perfunduntur,fœlicius-
que requiescent in patria,quanto nunc amplius vilipendun-
tur,tentantur,ac tribulantur:quod cernentes reprobi dicẽt
in fine seculi illud Sapientiæ,Nos insensati vitam illorũ ęsti
mabamus insaniã,& finẽ sine honore. Quomodo ergo cõ-
putati sunt inter filios dei,& inter sanctos sors illorum est?
Et non rapiet eos quisquã de manu mea,id est,nullus hostis,si-
E ue visibilis,siue inuisibilis,poterit electos meos mihi aufer-
re,vel de potestate atque custodia mea per violentiam tolle
Rom.8. re,aduertẽdo eos finaliter à me,quamuis ad tẽpus possint se-
duci ac deuiare.De hoc multa introducit Apostolus ad Ro-
manos.Quis(inquit)accusabit aduersus electos dei?& quis
nos separabit à charitate Christi?Et certus sum,quia neque
mors,neque vita,neque angeli,neque principatus, neq; in-
stãtia,neque futura,neque creatura alia poterit nos separa-
re à charitate dei,quę est in Christo Iesu. Prædestinatio e-
quidẽ includit omnia quæ electis necessaria sunt ad salutem:
ideo comprehendit auxilia,quibus indigent prædestinati ad
hoc quod non vincantur,neque à Christo finaliter separen-
Sapien.5. tur. Manus enim seu potestas Christi protegit eos,quemad-
modum per Sapientem inducitur,Quoniam dextera sua re-
F get eos,& brachio suo defendit illos.Quod autẽ nullus va-
leat eos rapere de manu Christi,est,quoniã Christus omni-
potens est sicut & pater,idcirco ei preualere nullus potest,
propter quod sequitur.*Pater meus quod dedit mihi*, id est, di-
uina essentia,& deitas vera,quam pater generando mihi cõ
municauit.Pater enim totã diuinitatis plenitudinẽ trãsfun-
dit in filium, *Maius omnibus est*, hoc est vniuersa in infini-
tum excedit,non quantitate corporea,sed dignitate atq; po
tentia,imò & omni perfectione simpliciter dicta.In spiritua
libus nanque idem est esse maius,& esse melius dignus siue
perfectius Pater ergo totũ quod habet,filio communicauit
secundum quod infra filius protestatur. Omnia quecunque
Iohan 16 habet pater,mea sunt.Superius quoq; dixi,quòd deus pater
Iohan. 4. seu trinitas maius bonum dedit Christo secundum naturam
assumptam,

assumptam, quam toti vniuerso, videlicet esse vnitũ verbo A
hypostatica vnione, & tantam habere gratiam, & charitatẽ,
& fruitionem, quòd maior creaturæ cõmunicari non potest.
Nunc tamen est sermo de datione generationis æternæ, atque diuinæ essentiæ communicatione. *Et nemo potest rapere*, Iob. 23.
id est, nullus aduersarius valet oues violẽter auferre, *De manu* (.i. potestate) *patris mei* de quo scriptũ est, Cogitationẽ
eius nemo auertere potest, & anima eius quodcunq; voluit
fecit. Vnde Hieremias ait, Quis similis mei, aut quis sustinebit me, & quis est iste pastor, qui resistat vvulti meo? Ipse est Hier. 49. Deut. 28.
deus gloriosus & fortis, terribilis, atque liberrimus, qui cuius vult miseretur, & quem vult indurat: qui ait per Esaiam. Exo 33. Roma. 9.
Cõsilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet Ipse est, Esa. 46.
qui æterna suos custodit vigilia, & per angelos ac homines B
sanctos plebem suam gubernat, qui vasa misericordiæ præparauit in gloriam. ¶ Quanuis interea patris & filij sit vna Psal. 114. Iohan. 5.
manus seu diuina & increata potestas, ob quam quæcunque. Esa. 51.
facit pater, hæc & filius similiter facit, tamẽ ipse filius solet Lucæ. 11.
dici manus & brachium patris, quia per filium omnia facit
pater: nam in communi modo loquendi, ille dicitur manus
alterius, per quem frequentius operatur, sic spiritus sanctus
asseritur digitus dei, quia per spiritum sanctum indicãtur seu
reuelantur diuina secreta. Hinc loco præsenti per manũ patris, quidam intelligunt filium, de quo cecinit Esaias, Parauit dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gẽtium. Quod verò vtriusq; sit vna postestas seu omnĩpotẽtia,
pandit adiiciens. Ego (secundum naturã verbi) *& pater, vnũ* C
sumus, hoc est, substantialiter idem, & in personis distincti,
dicendo vnum, vocatur essentiæ vnitas indiuidualis, non generica siue specifica, sed mera naturæ identitas, per quod cõfunditur hæresis Arrianorum, dicentium, filium esse puram
creaturam, & substantialiter à patre distinctum. Dicendo
autem, sumus, insinuat distinctionem personæ. Per quod
reprobatur Sabelliana loquacitas, dicens eandem esse personam, patris ac filij, vt deus dicatur pater, ratione creationis, filius ratione incarnationis, spiritus sanctus ratione sanctificationis, quia per gratiam sanctificat rationalem creaturam His auditis, *Sustulerunt lapides Iudæi*, lapidea corda habentes, *Vt lapidarent eum* tanquam blasphemum, Leuit. 24. Rom. 10.
quoniam lex præcepit lapidari blasphemos, æmulatores au-

D tem legis erant, & æmulationẽ dei habebant, sed non secũdum scientiam, quoniam Christus tot argumentis mõstrauit se esse deũ, quòd ei in hoc contradicendum nõ fuit, presertim, quia prophetæ manifestè prædixerunt Christum deũ fore & hominem, sicut vbertim ostensum est antè. *Respondit Iesus* non ex eorum apparatu perterritus, sed ipsorum insaniam blande refrenans ac differens. *Multa opera bona ostendit vobis, ex patre meo*, id est, coram vobis feci, docendo, atque miracula perpetrando, & egros curando, *Propter quod eorum opus me lapidatis?* id est, lapidum ictibus occidere vultis. Nam & istud documentum, quo dixit, Ego & pater vnũ sumus, fuit vtique bonum opus, quia articulus fidei. *Responderunt ei Iudæi*, lapides habentes in manibus, & brachia ad

E proiiciendũ in Iesum extentata. *De bono opere non lapidamus te* Quanuis enim nondum lapidare cœpissent Iesum, tamen tam firmum propositum habuerunt hoc protinus faciendi, ꝙ iam se illum lapidare dixerunt, *Sed de blasphemia*, Mentiuntur, quia quod ipsi blasphemiam reputabant, fuit actus virtutis, & protestatio veritatis. Cur autem blasphemasse dixerunt Iesum subiungitur, *Et quia tu homo cum sis facis*, id est, esse affirmas, *Teipsum deum*, id est, dei filium, deo patri consubstantialem. Ego (inquiens) & pater vnum sumus. Hoc verum fuit, sed ipsi id falsum reputabant, ignorantes

Esa.9. scripturas prophetarum, quæ duplicem in Christo docẽt esse

Hier.23. naturam, Esaias dicẽte, Puer natus est deus, & vocabitur ad-

F mirabilis, deus, fortis, pater futuri seculi. Hieremia quoque,

Mat.9. Hoc est nomen quod vocabũt eum dominus iustus noster. Isti Iudæi cõcesserunt Iesum opera bona facere, & tamẽ esse blasphemum, quæ simul nequeunt stare. Si enim fuisset blasphemus deus eius doctrinam & conuersationem nõ confirmasset & approbasset miraculis *Respondit eis Iesus* ostendens se nil mali dixisse, sed illos errare. *Nõnne scriptum est in lege vestra*, id est, in libro psalmorum pertinente ad veteris legis scripturas? ¶ Lex quãdoq; accipitur solũ pro quin-

Lucæ.24. que libris Moysi, vt cũ ait saluator, Oportet impleri omnia quæ scripta sunt de me in lege, & prophetis, & psalmis Quãdoq; verò accipitur pro pentateucho & libro Psalmorũ, vt

Iohan.1. ibi, Lex, prophetę vsque ad Iohãnem, interdum pro tota se-

Psal.81. rie scripturarũ veteris testamenti, vt nunc. *Quia ego dixi* ad vos ô iudices & prophetæ, *Dii estis* non natura, sed gra-

tia: non

tia: non essentialiter, sed participatiue. *Si* (pro quia) *illos* (homines) *dixit*. deus verus per psalmistam, *Deos* per participationem & imitationẽ perfectionis diuinæ, sicut ad Moysen loquitur in exodo, Ecce constitui te deũ Pharaonis, *Ad quos sermo dei factus est*, videlicet patriarchas, prophetas, & iudices sanctos, de quibus ad Hebræos, multifarie multisq; modis olim deus loquens patribus in prophetis. Et Amos, Non faciet dominus verbum, nisi reuelauerit secretũ suum ad seruos suos prophetas. Quod enim isti dij vocentur: patet ex eo quod Moyses ait in exodo, Diis non detrahas. Itemque, Dominus domus applicabitur ad deos, hoc est, ad iudices, *Et non potest solui*, id est, corrumpi seu falsificari, *Scriptura* Cœlum enim & terra transibunt, verba autem dei, puta scripturæ sacræ, non transibunt, vt Christus testatur apud Lucam qui denuo ait, Vnus apex, vel vnum iota non præteribit de lege, donec omnia fiant. Propter quod ait Psalmista, Initio cognoui de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea *Quem pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas*, hoc est, mihi quem pater æternus sanctificauit, id est, sanctũ fecit, secundum quod homo sum, implendo animam meam plenitudine gratiarum, donorũ atq; virtutum, & ab omni culpa præseruando, vel sanctificauit, id est, substãtialiter sanctum genuit, secundũ quod deus sum, quoniã generando me, cõmunicauit mihi eãdem sanctitatem quã habet ipse, quę est diuina essentia, puritas supersplendidissima, fontana & infinita, & misit in mundum, per humanæ naturæ assumptionem, visibilem apparitionẽ, ac nouorum effectuum productionem, quãuis secundum diuinitatem fuerim ante incarnationẽ in mundo, implens, cõseruans, & ambiens mundũ: vos blasphemi dicitis, quia blasphemas, id est, quod dei est, puræ creaturæ ascribis, *Quia dixit filius dei sum*? naturalis & vnicus. Nam deũ vocãdo patrẽ, declarauit se esse eius filium, tanquã dicat Si illi ad quos sermo dei factus est, sine blasphemia dij fuerũt, multũ erratis, qui mihi sancto dei, sanctificato à patre, & specialiter in mũdũ misso, imponitis crimẽ blasphemiæ, eò ꝙ dixi me esse filium dei cum certũ sit me esse maiorem illis, ad quos factum est sermo dei, quoniã ego sum verbũ & sermo dei, & de mea diuinitate sunt locuti ꝓphetę. ¶ Aduertẽdũ, ꝙ aliquid dicitur deꝰ multipliciter. Primò, propter naturę veritatẽ, sic sola trinitas est deus: de quo

A Exod. 6. Heb. 1. Amos 3. Exod. 22. Ibidem. B Lucæ. 21. Marc. 5. Lucæ. 16. Psal. 118. Roma. 8. C Mar. 1. Lucæ. 4. Ioan. 1. Eccl. 1.

D legitur, Videte quòd ego sim solus, & non sit alius deus prę-
Deut.31. ter me Secundo propter sanctitatis prærogatiuam & gra-
Psal. 46. tiæ eminentiam quemadmodum scriptum est de Apostolis,
Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. Tertiò,
propter mirabilium efficientiam, & potentiæ magnitudinē
sicut ad Mosen dicitur. Constitui te deum Pharaonis. Quar-
Exod.17. tò, propter sapientiæ profunditatem, sic homines contem-
Hierony. plaui, multum eruditi, & de diuinis alte scribentes, dij di-
Psal. 95. cuntur, vt Dionysius, Ierotheus, cæteriqúe excellentes do-
ctores. Quintò, propter hominum erroneam ęstimationem,
qui idolis: & dæmonibus diuinitatem ascripserunt, iuxta il-
lud in Psalmo. Omnes dij gentium dæmonia. Porrò philoso-
phi, intelligentiis, stellis & orbibus, quos animatos pone-
bant, diuinitatem participatam attribuebant, propter simili-
E tudinem cum perfectione diuina, in sapientia, potestate, cau
salitate & gubernatiōe. Vnde Plato in Timeo inducit sum-
Plato. mum deum loquentem ad illos. O *dij* deorum quorum pater
Aristote. opifexq; ego. Aristoteles quoque fatetur, quod homo *solus*
August. est deus vel bestia, nō vtiq; per essentiam, sed mutationem,
hoc est, diuinus vel bestialis. Veruntamen secundum Augu-
stinum, sacra scriptura non attribuit angelis nomen diuini-
tatis, ne detur hominibus idololatriæ occasio. S*i non facio o-*
4.Re. 16. *pera patris mei*, id est, opera miraculosa soli diuinę virtuti pos-
Iohan.9. sibilia, sicut sunt cordium arcana reserare, mortuos suscitare,
1.Iohan.4 cæcum natum illustrare, N*olite credere mihi*, dicenti quòd sim
Eccl.19. Christus filius dei. Non enim omni spiritui est credendum,
Iohan.8. Et qui citò credit, leuis est corde. Possunt autem per opera
F patris facta à Christo, intelligi sanctissima conuersatio eius,
qua semper patrem honorificauit, & eius placitum adimple
uit, inenarrabilis quoque patientia eius in omni aduersitate.
Hæc omnia protestantur, quòd vera sint verba ipsius: quia se
cundum philosophos operatio arguit formā, & qualis quisq;
Matth. 7. est, talia operatur & loquitur, propter quod ait Saluator. A
fructibus eorum cognoscetis eos. ¶ Denique, in miraculis
Christi, duo mira & incomparabiliter digna pensantur. Pri-
mum. quod ea egit propria potestate, solo imperio, in instāti
vt sæpius, quāuis interdum patrem inuocauerit & mora ali-
qua fuerit vsus, ad ostendendū suæ incarnationis veritatem,
& patris authoritatem. Secundum, quod discipulis tradidit
Iohan.11. potestatem faciendi miracula, etiam maiora quā ipse per se

in mundo conuersans effecit. Hoc enim nequaquã humanæ, A
imò nec angelicæ est virtutis, dare aliis potestatem atq; do- Matt.10.
minium quoddam super naturas creatas, & vltra omnem na Iohan. 17.
turalem rerum facultatem, legem, ac ordinem. Dixit nempe
Apostolis apud Matthæum, Infirmos curate, mortuos susci-
tate, dæmones eiicite: hæc sunt opera patris, imò totius tri-
nitatis, cuius duntaxat est creaturis talem cõferre virtutem. Mat.7.
Si autem, (id est, quia) *facio* opera patris cœlestis, *Et si mihi nõ
vultis credere*, quasi propter reuerentiam personæ meæ, vel
propter nuda verba. *Operibus credite*, & mihi propter opera.
Maius ergo ac certius est testimonium operis, quam sermo-
nis, *Vt cognoscatis* nunc per donum intellectus, & in futuro
per speciem, *Et credatis* iam per fidem formatam, *Quia in me
est pater* per circumincessionem, atque essentiæ identitatem, B
& maiestatis æqualitatem ac vnitatẽ, *Et ego* (secundum quod
deus sum) *in patre* eodem modo, quo ipse in me. Pater quoq;
& tota trinitas est in filio secundum naturam humanam, per
singularem & summam gratiæ inhabitationem, immobilem
in bono conuersationem, atque præcipuam familiaritatem:
itemq; filius secundum naturam hanc est in patre seu trini-
tate, per maximam dilectionem, beatissimam fruitionem, &
plenã in bono cõfirmationem, *Quærebãt ergo* (increduli isti)
eum apprehẽdere ad occidendũ, de tam rationabili respõsione
non emendati nec persuasi, sed peiores effecti. Non enim re Pro.18.
cipit stultus verba prudentiæ, & impius cum in profundum Lucæ. 4.
peccatorum venerit, contemnit. *Et exiuit de manibus eorum*, Ioan.8.
transeundo per mediũ ipsorum, factus inuisibilis eis, quem- C
admodum in fine octaui capituli elucidatum est plenius, *Et* Marc.6.
abiit trans Iordanem in eum locum vbi erat Iohannes Baptista ba Iohan.3.
ptizans primum, id est, antequã ab Herode incarceraretur:
vel primum, id est, priusquã Christus & eius discipuli bapti-
zauerunt, *Et mansit* (Iesus) *illic*, id est, in loco illo, videlicet
hæremo, Iordani vicina cũ Apostolis. *Et multi* (Iudæorum)
venerunt ad eum forsitan recordati verborũ Iohannis, qui ibi
dixit de Iesu, Ecce agnus dei, *Et dicebant* ad probãdũ, ꝙ Iesus
esset maior Iohãne, & verus messias, *Quia Iohannes quidem* Iohan.1.
signum fecit nullum. Nõ enim fecit aliquod miraculũ, ne popu
lus haberet nimiam occasionem reputandi, quod Iohannes
esset messias, sicque difficilius conuerterentur ad ipsum.
¶ Sed Christo reseruata sunt signa, quẽadmodũ Esaias præ- Esa.35.

 dixit,

D dixit, Ecce deus vester ipse veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Ex hoc autem quod Iohannes (quo inter natos mulierum nō surrexit maior) nullum operatus est signum, docemur nō ha

Mat. 10. bere inanem ad miracula facienda affectum. Non enim fa-

Lucæ.7. ciunt sed interdum ostendunt sanctitatem, vbertimq; talis affectus ex quadam latenti nascitur vanitate atq; superbia. Vnde quidam sanctissimi patres qui facillime poterant maxima operari miracula, vt Abbas pastor & Sysois, omni modo refugiebant occasionem huiusmodi operum, haud dubium, quin propter eximiam humilitatem, dixerunt quoq;. *Omnia autem quæcunque dixit Iohannes de illo*, id est, vniuersa quæ Io

E hannes Baptista de Iesu isto prædixit & docuit, *Vera erant*, id est, illa impleta videmus, vel mox implenda sunt. Ex hoc arguebant, quod Iohannes fuit verus propheta, & per consequens standum esset verbis eius de Iesu, quòd esset Messias: sicque credebant, propter quod subditur. *Et multi credebant in eum.* Hoc intelligi potest dupliciter. Primò sic, Multi hoc est omnes isti venientes ad Iesum, qui multi fuerunt, credebant in Iesum. Secundò sic, Multi, id est, magna pars istorum. Prima tamen expositio videtur literæ magis con-

Lucæ.1. sonare. Quanuis autem Iohannes nullum molitus est signū, tamen propter manifestam atque eximiam eius sanctitatē, idoneum reputabant testimonium eius, imò conceptio & natiuitas, totaque insuper conuersatio eius mirabilis, superna

F turalisque fuit.

¶ Declaratio Capitis. XI.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania.

ARTICVLVS XXVIII.

Abitum est in fine præcedentis capituli, quòd Iesus relinquens Hierusalem, & Iudæos, qui eū

Iohā. 10. H côprehendere & lapidare moliti sunt abiit trās Iordanem, & in locum, quo baptizauit præcursor. Cumque illic cum suis maneret discipulis, contingit quod in huius capituli narratur exordio. *Erat autem quidam languens* (nomine) *Lazarus* (oriundus) *a Bethania* villa,

villa,inter quā & Hierusalē medius fuit mons Oliueti,oriū- A
dus inquam, *De castello Mariæ* (Magdalenæ) *& Marthæ sororis eius* quia in villa illa fuit castrum, in quo fœminæ istæ demorabantur cum fratre suo.Solet autem languor accipi,pro graui inuisceratoq; morbo,ex quo elici potest,ꝙ infirmitas Lazari naturaliter incurabilis fuit, quemadmodū rei exitus demonstrauit,eratq; magnus honor Lazari,ꝙ talium ac tan Iohā. 12.
tarum extitit frater sororum. ¶ Deinde euāgelista determi- Lucæ. 7.
nat,quæ fuit ista Maria *Maria autem erat quæ vnxit dominum* (Iesum) *vnguento* quod fudit super caput & pedes ipsius, pro reuerētia & refrigerio caloris atq; laboris ipsi⁹,qui propter nostram salutem discurrebat per loca, prædicando, & signa agēdo hyeme ac æstate,*Et extersit pedes eius capillis suis.* Nam B
lachrymis contritionis pedes Iesu rigauit,eosq; crinibus suis siccauit,*Cuius frater Lazarus infirmabatur.* An ista Maria sit illa de qua scribit Lucas,quæ ibi appellatur peccatrix,dissensio est inter sanctos. Hieronymus enim & Chrysostomus dicunt ꝙ non:August.verò & Greg.dicunt ꝙ imò, sed de hoc transeo nunc,quia super Matthæum capitulo vicesimo sexto longam disputationem induxi de hoc,tenuiq; cum Augustino & Gregorio,quòd sit eadem Maria,& ꝙ bis vnxit Chri- Mat. 26.
stum vnguento,semel in Galilæa,vel in Hierusalem secundū Mar. 14.
quosdā ex contritione,vt recitat Lucas, & semel in Bethania C
ex reuerētia & deuotione,quemadmodū sequēti patebit ca- Lucæ.23.
pitulo.*Miserunt ergo sorores eius ad eum dicētes* per internun- Iohan. 12.
cium,*Domine, ecce quem amas infirmatur* tanquam dicerent, Quomodo poteris sustinere , vt amicus tuus tā prædilectus laboret:vel quomodo poteris differre siue negare , quin ad eū curandū accedas?Non explicant quid affectant,sed ex ver bis præhabitis, sciunt Iesum considerare quid cupiant. Et quoniam de eius familiaritate, ac amicitia præsumebant, arbitrantur sufficere,vt causam insinuent, & talis insinuatio ponitur species orationis: sicut quum virgo benedicta dixit ad filium suum,vinum non habent,nec decuit eas personali- Ioh.2.
ter ire ad Iesum tum quoniam fœminæ erāt,quas non decet discurrere, dummodo per alios queant sua negotia expedire:tum quoniā frater languidus indigebat earū cōsolatione, obsequio atq; præsentia,nec ipsæ libenter recessissent à fra- Mat. 27.
tre tam charissimo, qui fuit strenuus ac nobilis miles, diues Mar. 15.
& iustus,ac Christi discipulus, eo modo quo Ioseph ab Ari-

D mathia & Nicodemus. Non dicunt cum Regulo, Domine,
Iohan. 19. descende antequam moriatur, credentes quod absens posset
Iohan. 3. curare: nec cum Centurione, Domine ne intres, sed tantũ dic
Iohan. 4. verbo: sed modum subueniendi Christo committunt, tanquã
Lucæ. 18. sapientiori. Ita & nos facere par est, cum à superioribus ali quid postulamus, videlicet vt modum exaudiendi committamus bonitati atque discretioni eorũ, nisi forte ex hoc immineret periculũ. Porrò si sorores istæ fuissent perfectæ in fide, sciuissent Christo cuncta constare, tanquam deo & homini, nec oportuisse ei nunciũ mittere (videntur quippe putasse, quòd Christum latuerit infirmitas Lazari) sed flexis geni-
Matth. 6. bus, clauso cubiculo, exorassent Iesum vniuersa cernẽtẽ: di-
Hest. 13. centes, Domine, qui absconditorum es cognitor, ecce quem
Deut. 13. amas infirmatur. Nec mirum, si nondum talem fidem habue-
Eccle. 39. E runt, quia nec Apostoli habuerũt pro tunc huiusmodi fidem de Christo. Vtuntur demum verbo tam affectuoso ac blando. Ecce quem amas, vt Iesum ad misericordiam inclinarent, quem nouerant pietatis visceribus plenum. *Audiens autem Iesus* verba sororum, per nuncium, *Dixit eis*, id est, per eundem nunciũ respondit, mandauitq; Mariæ & Marthæ, *Infirmitas hæc non est ad mortem* solito modo durãtem, vt ibi sistat, id est, principaliter non est ordinata ad vitæ extinctionem, quamuis per eam fuerit vita corporalis extincta. Infirmitas quippe dicitur esse ad mortem, nõ ideo solum, quoniam mortem inducit, sed quia mortem vsq; ad futuram in fine seculi
Iob. 14. resurrectionem durãtem operatur, iuxta illud beati Iob Ho-
F mo cum dormierit non resurget, donec atteratur cælum nõ euigilabit, *Sed pro gloria dei*, id est, ad manifestationem diuinæ potentiæ ordinatur, vel pro gloria dei, id est, ad gloriosam seu miram resuscitationem defuncti soli deo possibilẽ,
Apoc. 30. vt in illa declaretur excellentia dei, qui habet imperium vitæ ac mortis, *Vt glorificetur*, i. gloriosus appareat, verusque Christus esse nocatur ac honoretur, *Filius dei per eam* tanquam per viam ac medium, & per reparationem eius, hoc est per miraculosam resurrectionem morientis, tanquã per causam materialem, in qua potestas, & veritas Iesu filii dei demõstrabitur. Suscitatio etenim Lazari adeò fuit miraculosa, quòd non potuit esse, nisi à deo: idcirco deus qui per Iesum eam effecit, ostendit veram esse doctrinam Iesu, & per cõsequens quod esset Messias & filius dei naturalis patri consub-

stan-

ſtantialis, ſicut perſonaliter docuit. ¶ Primò dixit Ieſus, A
quòd infirmitas iſta fuit pro gloria dei, moxque adiecit, vt Lucæ. 7.
glorificetur filius dei per eam, quibus vtique verbis duo oſtẽ Lucæ. 8.
dit. Primò, quòd vna ac eadem ſit gloria dei ac filii dei. Secũdò, quòd filius dei ſit deus. Et ſicut huius Lazari languor fuit pro gloria dei, vt glorificaretur filius dei per eam: ſic & infirmitas filii viduæ, ægritudo quoque filiæ Iairi fuerunt non ad mortem, ſed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eas, magis tamen infirmitas Lazari quam illorum, quia per reſuſcitationem Lazari excellentius, latius, euidentius clarificatus eſt Ieſus. Fuit quippe ſuſcitatio iſta mirabilior quodammodo atque famoſior, mirabilior, quoniam quatuor dies habuit Lazarus in monumento: alij duo, eodem ſunt die ſuſcitati, quo moriebantur, quod certum eſt de filia Iairi, nõ tamen certum eſt de filio viduæ, item quoniã prodiit de ſepulchro ligatus manus & pedes inſtitis: fuit quoq; famoſior, propter dignitatẽ perſonæ defuncti qui fuit notiſſimus, & pręclarus, & propter locũ qui fuit vicinus Hieruſalem, & propter multitudinẽ notabilium Iudæorũ qui aderãt. *Diligebat autem Ieſus Mattham* (hoſpitam ſuam) *& ſororem eius Mariam* diſcipulam ſuam præcipuam, *Et Lazarum* in exterioribus ſtrenuum, interioribusque deuotum. ¶ Nonne Ieſus omnes Iudęos pręſertim electos dilexit? Cur ergo dicit hos tres amaſſe? Dicendum primo, vt pateat ſorores veraciter dixiſſe ad Ieſum de Lazaro, domine, ecce quem amas infirmatur. Secundò, vt inſinuetur Chriſtus, non ſolum communiter vt cæteros, ſed ſingulariter dilexiſſe tres iſtos. *Vt ergo*, i. poſtquam C
Ieſus *Audiuit quia Lazarus infirmabatur tũc quidẽ mãſit in eodem loco propter Iordanem duobus diebus*, quatenus ante ſuũ aduentum in Bethaniã, Lazarus moreretur, ſepeliretur, & quatriduanus efficeretur, ſicque miraculũ glorioſius fieret, nec dæmoni aſcribi valeret: obſtinari quoque Iudæi inexcuſabiles redderentur, & diſcipuli cæteríque electi roborarẽtur in fide, imò & plures Iudæorum viſo tanto prodigio, cõuerterentur ad Chriſtum, ſicut & factum eſt, *Deinde poſt hæc*, ſcilicet tertio die, *Dicit diſcipulis ſuis*, id eſt, Apoſtolis, qui ſibi inſeparabiliter adhærebant, quemadmodum Lucas teſtatur, Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tẽtationibus meis. *Eamus in Iudæam*, i. in terram duarũ tribuũ Iudæ & Beniamin. Lucæ. 22.
Iterum, (ſcilicet ad Bethaniam) *dicunt ei diſcipuli, Rabbi nunc*

ante

D ante paucos dies. *Quærebant te Iudæi lapidare*, Nam lapides
Iohan. 11. sumpserunt in manibus, vt dictum est in fine præcedentis capituli, *Et tu iterum vadis illuc?* quasi dicant, Incaute facis in hoc, & consulimus tibi oppositum.

Matt. 16. Mar. 8. ¶ Multis de causis Apostoli hoc dixerunt: Primò, quoniam magistrum suum, quem nō satis spiritualiter, sed aliqualiter, sensualiter dilexerunt, nequaquam mori volebant, nec eius corporali præsentia volebant priuari: vnde alio loco, quum passionem suam prædixisset eis, Petrus cœpit increpare eum
1. Cor. 1. dicens, Domine, propitius esto tibi, nam hoc non erit. Secundò, quoniam sibupsis metuebant, ne cum magistro suo caperētur. Sed imperfecta fuit fides eorū Si enim nouissent Christum esse dei virtutem & sapientiam, atque ob id venisse, vt
E pro hominib⁹ moreretur, sciuissent quod Iudæi ei inuito nil facere potuissent, præsertim cum iam totiens elapsus fuerit manus eorum, & quòd tempore præordinato passurus esset, non fugiturus: item quòd nullus eis posset nocumentum inferre, quandiu protegerentur à Christo, quemadmodum ait Psalmista, Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo?
Hie. 20. Et Hieremias, Dominus mecum est, quasi bellator fortis, idcirco qui me persequuntur, cadent & infirmi erunt. *Respondit Iesus, Nonne duodecim sunt horæ diei?* artificialis, præsertim tempore æquinoctiali, id est, secundum temporum variationem, & horarum diuinarum distinctionem atque successionem, variatur humana voluntas, & opera diuersificantur: tāF quam diceret, Quamuis hoc tunc volebant, tamen nunc aliter fiet, potestq; propositum esse mutatū. Iste est modus loquendi prouerbialiter, vt quum de mutatione propositi seu nouitate effectus aliquid fieri intēdimus, sic loquamur, Nōne duodecim sunt horæ diei? id est, quælibet hora suum opus atque propositum? Origenes & Augustinus aliter introducunt. Discipuli enim cum essent homines instructione indigentes, volebant dare consilium Christo, deo sapientiæ sem
1. Cor. 1. piternæ: ideo audiunt, Nonne duodecim sunt horæ? hoc est, ego sum dies: vos quasi horæ diei, qui aliquid lucis sortiti estis à me, & membra mea consistitis. Quemadmodum ergo horæ sequuntur diem, non dies horas: sic vos meo consilio acquiescere debetis, nō ego vestro. *Si quis ambulauerit in die, nō offendit, quia lucem huius mundi videt. Si autē ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.* Hoc in exterioribus ad literam

teram sic est: Qui enim in die incedit, non pede impingit, quoniam solis conspicit claritatem: qui verò ambulat nocte, impingit faciliter, quoniam lux solis non est in eo, id est, oculus eius illuminans: per quod Christus mystice innuit, quòd is qui ambulat in luce iustitiæ, vel in puritate cõscientiæ, nõ impingit opere vel affectu, nec habet timere, sed esse debet securus, quoniã nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas: nec deus deserit tales, quia & si aliquid patiuntur propter iustitiam, copiosa valde, & infinita est merces eorũ, iuxta illud Sapientiæ, In paucis vexati, in multis bene disponentur: ideo formidare non debent aduersarios, sed de diuina protectione & gratia esse securi. Qui autẽ ambulat in nocte, id est, caligine ignorantię & peccati offendit, cadit, conteritur, quia lux gratiæ nõ est in eo, nec sol intelligentię fulget animæ eius. Vel sic, Si quis ambulauerit in die, id est, mecum qui sum dies spiritualis illuminans mentem, non offendit, sed tutus est, quia lucem huius mundi videt, id est, me, qui dixi, Ego sum lux mũdi. Qui enim corde aspicit, ac sequitur Christum, non deuiat. Si autem ambulauerit in nocte, id est, priuatione gratiæ atque præsentiæ meæ, offendit peccando, quia lux non est in eo, id est, splendor gratiæ deest animæ eius. *Hæc ait Iesus* ad instruendum & confortandum discipulos pusillanimes & indoctos, *Et post hæc dicit eis* causam itineris sui ad Iudæam. *Lazarus amicus noster* quoniam Lazarus tatum dilexit Iesum, quod omnes quoque discipulos eius amauit, *Dormit dormitione mortis*, i. defunctus est, & à mũdi huius tumultu quiescit. Omnium hominum mors dormitio dicitur, quoniam in die nouissimo tam mali quàm boni suscitabuntur atque resurgent. Vnde in libro Regum, & Paralipomenon etiã pessimi homines vt Roboam, Achas dormisse cum patribus suis scribuntur. Præcipuè tamen mors iustorum vocatur somnus siue dormitio, quia in spe futuræ resurrectionis & glorificationis dulciter conquiescunt. Sic igitur Iesus dixit Lazarum mortuũ dormire, quoniam mox fuerat suscitandus ab ipso, obdormiuit quoque in domino, *Sed vado* ad Bethaniam. Vado autem secundum formam humanitatis, qui ibi sum secundum essentiam deitatis, *Vt à somno* mortis. *Exsuscitem illum* qui facilius à morte resuscito, quã aliquis dormientẽ à somno. Hæc suscitatio cõueniebat principaliter Christo virtute diuina.

Marginalia: A; Matt. 6.; Sapien. 3.; Sapien. 5.; B; Iohan. 8.; C; 3. Re. 14.; 2. Para. 12.; 4. Re. 16.; 2. Pa. 26.

¶ His

D ¶ Hic verbis Christus dupliciter roborauit ac lætificauit corda discipulorum. Primò, quoniam dixit se ire ad domum familiarium amicorum, videlicet, Marthæ, Mariæ, ac Lazari, non ad Hierusalem, vbi præcipue morabâtur æmuli eius. Secundò, quoniam dixit se ire ad suscitandum defunctũ, non ad disputandum cum scribis ac pharisæis. Iucundum verò est videre tale ac tantum miraculum, maximè quando amicus resuscitatur. Verùm discipuli verba Christi non intelligentes, necdum consenserunt ire versus Iudæam, sicut subditur, *Dixerunt ergo discipuli eius, Domine, si dormit* (somno naturali) *saluus erit*, id est, côualescet, nec oportet te illuc procedere, quia ab aliis potest à somno huiusmodi suscitari. Sõnus autem frequenter est signum curationis, cũ sit reformatio virium, ac releuamen naturæ: non tamen est certum indicium, nec semper sic accidit. *Dixit autem Iesus de morte eius*, id est, nomine dormitionis mortem Lazari designauit. *Illi autẽ putauerunt, quia de dormitione somni diceret*, quòd iret ad suscitandum Lazarum à somno, in quo elucescit discipulorum simplicitas, qui putabant Christum tantum iter velle arripere, vt suscitaret dormientem à somno naturæ, nempe (vt dicitur) per dietã, vel circiter distabat Bethania à loco trans Iordanem, quo tunc extitit Iesus. Veruntamẽ arbitror, quod non æstimabant Iesum ob hãc solam causam proficisci illuc. Sed insuper, vt aliquid consolationis ac eleuaminis impẽderet ægro, & vt sororum eius satisfaceret preci. ¶ Aduertendum, quòd somnus in scriptura diuersis modis accipitur. Primò, pro somno naturę, qui est exteriorum sensuum quædam

E

F clausura, quies & vacantia, sicut in Leuitico, Dormietis, & non erit qui exterreat. Secũdò, pro dormitione peccati, iuxta illud Apostoli, Tẽpus est iam nos à somno surgere. Et rursum, Surge qui dormis. Tertiò, pro somno mortis. Vt ibi. Nolumus vos ignorare de dormientibus. Quarto, pro torpore ignauiæ seu negligentiæ: vt Esaias habet, Speculatores cæci videntes vana & dormientes. atque in Psalmo, Ecce non dormitabit neque dormiet: quo contra admonet Petrus, Sobrii estote & vigilate. Abacuc quoq; propheta, Super custodiam (inquit) meam stabo, & figam gradum meum, & cõtemplabor quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentẽ me. Quinto, pro quiete contẽplationis, sicut in Genesi, Misit dominus soporem in Adam. Et in Canticis, Ego dormio, & cor meum

Leuit. 26. Rom. 13. Ephes. 5. 1. Thess. 4. Esa. 56. Psal. 120. 1. Petr. 5. Abac. 2. Gene. 2. Cant. 5.

meum vigilat. Sextò, pro requie beatorum *Tūc ergo dixit eis* A
Iesus manifeste. Quare primo nō dixit manifeste? vt illorum ruditatem ac simplicitatem ad nostrā ædificationem ostenderet, quatenus agnoscamus, quales fuerūt magistri & principes nostri sancti apostoli, ante aduentum spiritus sancti & quales postea, sicque solidemur in fide. Scientes quod post Iohan.14. dominicam passionem fuerint illuminati, prout Christus eis spopōdit *Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos*, id est, propter fructū quem cōsecuturi estis occasione suæ mortis, videlicet ex sua suscitatione. Confirmati enim fuerūt in fide viso tanto miraculo. *Vt credatis* iam plenius quā ante. Sunt enim gradus in fide sicut in charitate, *Quoniā nō erā ibi*, secundum naturam assumptam, id est, idcirco credatis, quia videtis me scire quod obiit, cum tamen nō fuerim ibi, nec aliquis hoc mihi intimauit. Sorores enim nunciauerunt, ꝙ infirmaretur, non quòd obiisset. Vel quod ait, Quoniam non eram ibi, refertur ad illud quod dixit. Gaudeo eritq; sensus. B
Gaudeo propter vos, id est, ob vestrū, profectum & vtilitatem, vt credatis perfectius: & ideo gaudeo, quoniā non erā ibi, id est, Lazaro corporaliter nō affui, dum infirmabatur, quoniam si ibi fuissem, curassem eum antequam mortem incurrisset, propter instantiam suarū sororum, & quia nō decuisset amicum meum mori me (quia vita sum) assistente. Si autem eū curassem, nō fuissetis sic ædificati in fide, sicut nūc ædificabimini *Dixit ergo Thomas qui* (agnomine) *dicitur Didymus*. Sic enim dictus est secundum Bedam, quoniam diu ha sitauit in fide. Sed quò diutius dubitauit, eò post profundius credidit *Ad discipulos* (cæteros Apostolos) *Eamus & nos, & moriamur cum eo*, id est, fideliter magistro nostro vsque ad mortem adhereamus: fortè quòd Thomas auiditate, videndi tam gloriosum miraculum animatus fuit, tamq; securè locutus: Hortabatur Thomas condiscipulos ad commoriendum, pro & cum Christo, quasi paratus & potēs ad hoc non attendens propriam fragilitatem, & tamen si periculū moriēdi sibi occurrisset, fecisset quod fecit tempore passionis, quando relicto magistro, fugit cum cæteris, Chrysostomus dicit Thomam hæc verba dixisse ex infirmitate & timore seu diffidentia quadam: tanquam diceret, Sicut ipse exponit se periculo mortis eundo Iudæam versus, sic & nos cum ipso tendamus, exponētes nos eidem discrimini, à quo verisi-

Iohan 11.
Iohan.14.
C

D verisimiliter non euademus, sed occidemur. Nondum pensauerunt apostoli potentiam Christi, quā toties erāt experti. *Venit itaque* (cum discipulis) *in Bethaniam, & inuenit eum*, scilicet lazarum, intelligendo per Lazarū, corpus eius extinctum, quēadmodū Iesus dicitur a sepulchro sublatus. Frequenter enim ponitur totum pro parte, & econtra, *Quatuor dies iam in monumento habentem*. Vnde primo die suæ mortis videtur sepultus, quoniam infra vocatur quatriduanus mortuus. Hoc Euangelista adiecit ad certitudinem & commendationē miraculi, vt sciamus, quòd verè mortuus extitit, &

3. reg. 17. quòd nunquam antea simile factum est. Quanuis enim He-
4. reg. 4. lias & Helisæus suscitauerint mortuos, non tamen quatriduanos. Valet quippe talis protractio tēporis ad magnitudinem miraculi, quia quo corpus extinctum diutius ab ani-
E ma permanet separatū, eò in dispositius est ad animæ in formatiuam receptionem, quia putrefactioni, resolutioni, seu corruptioni subiacet ampliori. Anima verò rationalis, cum sit nobilissima forma naturaliter non vtitur nisi materiæ optimæ qualificatæ videlicet nobilius complexionatæ, quàm aliorum mixtorum materiæ. *Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam*, id est, vicina ei, seu distans ab ea duntaxat, *Quasi stadiis quindecim* quæ constituunt forte leucam, vno stadio dempto. Hoc addit Euangelista ad declaratione subsequentium scilicet quod multi Iudæorum ad Mariam & Martham confluxerant, & quod quidā eorum Lazari suscitationem in Hierusalem publicauerunt, itemq; quod pontifices tantum mi-
F raculū mox perceperunt, atque consilium inierunt cōtra Iesum. ¶ Bethania quæ interpretatur domus obedientiæ tenet figuram ecclesiæ militantis, quæ nunc diuinis paret præceptis Hierusalem quæ interpretatur visio pacis, significat ecclesiam triūphantem, de qua ad Galatas dicit Apostolus, Illa quæ sursum est Hierusalē libera est, quæ est mater nostra.

Galat. 4. Bethania igitur distat à Hierusalē quindecim stadiis, id est, per quindecim gradus virtutum, de quibus tractant quindecim psalmi graduales pertingit viator ab ecclesia militante ad triumphantem Prolixum esset hos gradus iam prosequi. Possunt quoque per quindecim stadia intelligi tres virtutes theologicæ, duodecimque virtutes morales, per quarū actus pertingimus à via ad patriam. Virtutum enim moraliū operanon sunt æternæ vitæ meritoria, nisi theologicarum vir-

totum actibus imperentur ac regulentur Nam sine fide im- A
possibile est deo placere. Et charitas est forma virtutũ,ori- Hebr.11.
go & finis,ac vita earũ,in tantum vt si linguis angelorũ lo-
quamur & hominum,omnemque habuerimus fidem,ita vt
montes transferamus,corpora quoque dederimus.ita vt ar-
deamus,charitatem vero non habuerimus,nil nobis prosint 1.Cor.13.
omnia illa. Rursus p quindecim stadia intelligi possunt se-
ptẽ dona spiritus sancti,& octo beatitudines, quibus ad ec-
clesiam triumphantem perducimur. *Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo*,id est,de eius interitu. Multi conuenerant, quia de-
magna progenie fuerunt hæ fœmine,& propter suam bo-
nitatem amabantur à multis,vnde non solum cognati earũ
atque vicini, sed multi quoque Hierosolymitarũ accesserãt
eas,& fortè multo plures venissent ad ipsas,nisi tã familia- B
res fuissent Christo,propter quod multorum indignationẽ
incurrerunt,*Martha ergo vt audiuit quia Iesus venit*. Ipsa e-
quidem tanquam prudens matrona rexit domum, ideo ali-
quis præcurrens, & forte à Christo missus primo indicauit
ei Christi aduentũ. Videtur enim fuisse nuncius ille bonus
& credens,quia occultè intimauit Marthæ de Christi acces-
su,sciens eum Iudæis odibilem,vnde nec eis indicauit. *Oc-
currit illi*,deuotè propter tanti viri reuerẽtiam, & magnum
amorem ad eum,nec assumpsit Mariam secum, sed sola pro-
fecta est cupiens Iesum singulariter alloqui & precari,& ne
Iudæi domino aduersantes, notarent aliquid de Christi
præsentia sicque recederent *Maria autem domi sedebat* cum
Iudæis consolantibus eam ¶ Martha vitam signat actiuam, C
Maria contemplatiuam. Martha ergo CHRISTO foris oc
currit,quoniam actiuam vitam ducentes, CHRISTO ob-
uiant in exterioribus practicarum virtutum operibus, pro-
ximis ministrantes,& misericordiæ exercitiis intendentes,
quemadmodum Petrus hortatur, Hospitales inuicem sine 1.Pet.4.
murmuratione. Comtemplatiui verò domi resident, quo-
niam in solitudine atque silentio vacant deo,tanto vtiq; pu-
rius, stabilius,dulcius, & quietius: quanto ab omni strepitu
secularium negociorũ,omniq; multi hominũ mundanorum Psal.30.
fuerint remotiores,non loco tantum, sed etiam voto ideo
ait Psalmista, Abscondes eos in abscondito vultus tui, à con
turbatione hominũ,Proteges eos in tabernaculo tuo,à con
traditione

D tráditione linguarũ. Et Esaias, In spe (inquit) & silentio erit fortitudo vestra. Nihilominus, sicut patebit, Maria cum
Esa.30. euocasset eam Martha, exiuit obuiam Iesu, quoniã contemplatiui, quãdo eius iniungitur à prælatis, qui simul esse debẽt actiui & contemplatiui, quemadmodum Martha: vel quãdo ab indigentibus id rogantur, vel si non rogenter nec iubeãtur tamen cõspiciunt proximorum necessitatem hoc ipsum exigere, tunc vtique contemplatione paulisper suspẽsa, opera vitæ exercent actiuæ, quandiu ratio dictat, necessitas exigit, vel obedientia sancta requirit. *Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine si fuisses hic,* id est, in domo & apud lectum fratris
E mei antequã obiit, *Frater meus non fuisset mortuus.* Certa sum enim, quod tantæ sis potestatis, quòd potuisses eũ curasse, tantæ quoque bonitatis, quòd eum curasses. Quantum ad hoc magna fuit fides beatissimæ Marthæ, prælectæ ab æterno matronæ ad hospitandum ac nutriendum filium dei incarnatum deum & hominem, sed quo ad hoc fuit (vt appa ret) fides eius incompleta, quod nõ nouit Iesum secundũ diuinitatem suam fuisse præsentem, tãtumque potuisse & cognouisse ablentem quantum præsentem, sicq; fides Cẽturio
Mat.8. nis eius fidei præferetur, quoniam ille Christi diuinitatem
Lucæ.7. perpendens, credidit eum ministerio angelorum posse curare quanuis corporaliter non adesset. Nec hoc absurdum putetur, quia de Centurione protestatus est Iesus, Non inueni tantam fidẽ in Israel: vnde & cõsequenter Martha alloquitur Christum, tanquam virum sanctũ & virtuosum, deo cha-
F rissimum, non quasi filium dei naturalem, verumque deum. *Sed & nunc scio* per fidem certissimam, quantum ad hoc, & item per multam experientiam, quoniã tot miracula vidi, & percepi per te *Quia quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus.* Nam certa sum, quòd nihil irrationabile petere potes, & quod deo omnia quantumcunque magna, difficilia, & supernaturalia possibilia sint, imò facillima & æquæ facilia. Si habuisset Martha fidem explicitam de Christi diuinitate, æstimo quod vidisset, Quicquid iusseris, fiet. *Dicit illi*
Mar.10 *Iesus, Resurget frater tuus,* Non apertè dixit, nunc eum suscitabo, sed indeterminatè ait Resurget, vt occasione responsionis Marthæ, aliquid de sua diuinitate assereret, non solum ad Marthæ, sed in super ad omnium informationem fidelium. *Dixit ei Martha,* quæ verba præfata pensauit posse intelligi

intelligi dupliciter, scilicet de resurrectione iam perpetranda, & de illa quæ fiet in die nouissimo. *Scio* ex tua frequenti prædicatione, & prophetarum doctrina, *Quia resurget in resurrectione* formaliter. Resurrectio nanque est causa formalis inhærens, per quam mortuus dicitur resurgẽs. Vel in resurrectione, hoc est, in numero resurgentium. *Innouissimo die.* Audiuit enim Martha, quòd Iesus predicauit generalem resurrectionem futuram. Vnde superius sæpius dixit de quocunque fideli & digne communicanti. Ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ex doctrina quoque prophetarũ idem agnouit, & etiam, quia in hoc sequebatur doctrinã pharisæorum non Sadducæorum resurrectionẽ negantiũ, quã pharisæi concedunt. ¶ Denique scio, hoc loco significat credo. Dupliciter nempe scientia sumitur. primò, pro notitia naturali, quæ humana ratione potest inueniri, seu cõprobari Secundò pro quacunque agnitione, siue habeatur ex reuelatione, siue ex naturali ratione: sic modo accipitur. Et Iob, Scio (inquit) quod redemptor meus viuit, & innouissimo die de terra surrecturus sum. *Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio*, id est causa resurrectionis omnium mortuorũ, potens suscitare defunctos. Secundum vtranque naturam est Christus causaliter resurrectio. Secundum diuinam, quoniam diuina virtute fiet in die iudicij generaliter, & interim facta est particulariter resurrectio mortuorum. Secundum humanã quoque, inquantum resurrectio Christi ponitur causa exemplaris nostræ resurrectionis, *Et vita* per essentiam, id est, in meipso secundum propriam naturam sum substãtialiter purissima vita, infinita, simpliciterque perfecta, intellectualis, & incorporea. Sicut enim pater habet vitã in semetipso, sic dedit & filio vitã habere insemetipso: sum quoque fontalis origo, atque causale principium omnis vitæ, naturæ gratiæ, & gloriæ. Vnde dictum est, Vita erat lux hominum. Sic etiam Christus est vita nostra causaliter, quemadmodum ad Colossenses dicit Apostolus, Cum autẽ apparuerit Christus vita nostra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Et in Deuteronomio loquitur Moses, Ipse domin' est vita tua, & longitudo dierum tuorũ. Cum ergo sim essentialiter viuẽs, ac vita fontana, possum mortuis vitam cõferre. Quod enim est tale per essentiam est causa eorũ quæ sunt talia per participationem, secundum philosophorum doctrinam *Qui credit in*

A
Iohan 6.
B
Iob. 19.
C
Iohan. 5.
Iohan 1.
Coloss. 3.
Deut. 30.

D *dit in me*, fide formata, quæ tempore oportunô per dilectio-
Gala.5. nem operatur, & vsque in finem perseuerat, *Etiam si mortuus*
Mat.24. *fuerit*, corpore, id est, quanuis contingerit eum de hoc secu-
lo emigrare, sicut nunt Lazarus mortuus est, *Viuet* in ani-
ma, vita gratiæ, in purgatorio quousque purgetur, & euolet,
vitamque gloriæ sortietur. Vel si nihil purgandum habuerit
viuet mox vita gloriæ euolando à corpore ad patriam. Iusti
enim in perpetuum viuêt, Et si coram hominibus tormen-
ta passi sunt, spes illorũ immortalitate plena est. ¶ Insuper,
Sapien.5. talis viuet tandem vita corporali & glorificata in corpore,
Sapien.3. quia non solum resurget, sed & immutabitur. Vel sic, Qui
credit in me, fide formata ex prædestinatione causata, id est,
E tali fide qualem deus prædestinatis largitur, & ex prædesti
natione se daturum disposuit: etiam si mortuus fuerit, id est,
licet ad tempus in peccatũ mortale corruerit, per quod vi-
ta gratiæ tollitur, viuet, id est, per misericordiam meã pœni-
tebit, & pœnitendo vitam gratiæ recuperabit. *Et omnis qui*
viuit in seculo isto vita naturæ. *Et credit in me* perseueran-
ter, quòd non est sine gratia gratum faciente, quæ est vita a-
Apoc.21. nimæ, *Non morietur in æternum*, id est, finaliter nõ peribit,
Sapien.3. neque æternã damnationem (que est mors secunda) incur-
ret, quãuis in seculo isto corporalem sustineat mortem. Iu-
storum enim animæ in manu dei sunt, & non tãget illos tor
mentum mortis. Vel, non morietur in æternum, id est, nun-
Rom.1. quam morietur, spirituale vitam amittendo, dum in fide for
F mata manserit cõstans. Iustus quippe in sua fide viuet, quo-
vsque ad speciem veniat. *Credis hoc?* O Martha. Ideo quæ-
tit quod nouit, vt illa confitendo maiorem gratiam merea-
Roma.10. tur. Ore enim confessio fit ad saluté, vt eius fides nobis in-
notescat, & in exemplũ proponatur. *Ait illi* (Martha) *Vtiq;*
domine, imò quicquid asseris credo, & iam fidem magis ex-
plicitam de te habeo ex hac tua instructione quam antè. Im
possibile enim arbitror te posse falsum asserere. *Ego credidi*
(iamdudum) *quia*, (id est, quòd) *tu es Christus*, id est, rex
Messias, & sacerdos secũdum ordinem Melchisedech, mun
di saluator, vnctus à deo in regem & sacerdotem spirituali
vnctione, seu omnium diuinorum charismatum plenitudine
iuxta illud in Psalmo, Vnxit te deus tuus oleo lætitiæ pre cõ
Psal.109. sortibus tuis. Christ⁹ quippe interpretatur vnctus, Saluator
Psal. autem per excellentiã Christus vocatur, non ob corpora-
lem vn-

lem vnctionē, sed spiritualem, de qua ait Esaias, Spiritus domini super me, eo quòd vnxerit me. Et Petrus in actis, Vnxit eum deus spiritusancto & virtute. *Filius dei* paulo antè iam dictum est, quòd Martha de Christi diuinitate nō habuit fidē explicitam. Quod ergo nunc ait se credidisse, quòd sit filius dei, non videtur intelligendum de filiatione naturali, sed communi, non determinando se ad hanc vel illam. Vel si de naturali filiatione accipiatur, referendum erit ad tempus huius informationis suæ à Iesu, in qua Christus suam diuinitatem explicauit dupliciter. Primo, per hoc quod ait, Qui credit in me. Cum enim fides sit virtus theologica, habens deū pro proprio ac immediato obiecto, non credendum in aliquem, nisi in verū deum. Secūdò, per hoc quod ait, Non morietur in æternum, quibus verbis constituit nostram salutem in ipso. Salus verò hominum non cōsistit, nisi in vero deo. Propter quod Hieremias, Maledictus (inquit) vir qui confidit in homine. Et iterum, Verè in domino deo nostro salus. Hinc quoq; dominus protestatur per Oseam, Ego dominus deus tuus, & saluator nō est preter me. Dicunt ergo nōnulli, quòd Martha prędicta verba attendens, atq; Christo intus radiante intelligens, nunc explicite credidit, quod sit dei filius naturalis, *Qui in hunc mundū venisti*, per humanitatis assumptionem, visibilem apparitionem, & nouorum documentorum ac operum productionem. *Et cum hæc dixisset* (Martha) *abiit*, non sine commissione vel licentia Christi. Non enim à tam dilecto & reuerendo magistro se irreuerenter, vel ex abrupto auertit, Dixit itaq; ei Iesus, Vade voca Mariā: tunc abiit, *Et vocauit Mariā sororē suā silentio, dicens, Magister adest, & vocat te*, id est, vocari te iussit per me: ex quo constat, ꝙ Iesus facit eam vocari, quāuis Iohānes gratia breuitatis non scripserit: sed his verbis intelligi dedit. ¶ Quæritur, si Martha loquebatur Mariæ dicendo, magister adest, quomodo vocauit eā silentio? Dicendū, ꝙ vocauit eā silentio. i. voce submissa, & forte in aure prolata: vel primo vocauit eam aliquo nutu sine voce, cum ad eā venisset, dixit ei verba pręhabita, quę noluit ei alte ꝓferre, propter Iudæos presentes Christo insidiantes, Magister adest, vtiq; magistrorū magister singularis, summus, vnicusq; magister, qui solus intus informat ꝓprias potestates salubriter, de quo apud Esaiā legitur. Domi nus deus aperuit mihi aurē, & audiam eū quasi magistrum,

A
Esa. 61.
B
Hier. 17.
Hier. 3.
Osee. 13.
C
Esa. 50.

D Vnde in Matthæo loquitur, Neque vocemini magistri, Vnus
Matth. 23. est enim magister vester, Christus. Cur Iesus vocauit Mariā? Non dubium quin ad consolationem ipsius, & quoniā eam dilexit, & vt in præsentia eius ac Iudæorum fieret miraculum mox futurum. *Illa vt audiuit*, se vocatam à magistro suo charissimo, atque dulcissimo, quem præ toto mundo amauit *Surgit cito*, tanquam obediens, feruidaque discipula dans obedientiæ formam, vt citò & feruide obediamus. Nescit enim tarda molimina sancti spiritus gratia, teste Ambrosio. Vehemēter quoque fuit gauisa, audito Christi aduentu, præsertim quoniam vidit sororem suam Martham æquanimiorem effectam, & gaudio quodam perfusam, & venit ad eum.

¶ Quotidie & indesinenter vocat nos Christus ad se, per sa-
E cram scripturam, per angelicam directionem, per pastorum
Zacha. 23. exhortationem, per diuinum instinctum, dicens per Zachariam, Conuertimi ad me, & conuertar ad vos. Faciamus ergo quod fecit Maria. Citò surgamus ab omni ignauia & torpore, à carnali affectu, vitiorumque pondere & veniamus ad Iesum, per morum nostrorum conuersionem, per diuinorum contemplationem, atque cœlestium bonorum desiderium amorosum. N*ondum enim venerat Iesus in castellum*, videlicet domum Marthæ, *Sed erat adhuc in loco, vbi occurrerat ei Martha*. Noluit enim se sine causa, aduersariorum præsentare aspectibus, ne peccarent. *Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum vidissent* Mariam, *quia citò surrexit* (& exiit) *sequuti sunt eam dicentes, quia vadit ad monumentum*. Lazari, *vt ploret ibi*, & plorando oret pro anima fra-
F tris defuncti. Iudæi isti verba Marthæ non audierunt: propter quod æstimabant Mariam ex subita recordatione sui fratris dolore affectam, & ire ad tumulum, vt ibi per exteriorem lamentionem quæreret suæ desolationis internæ solatium, dilectoque fratri, quantum possibile fuit coniungeretur. Dolor nanque interior, per lachrymarum effusionem, & externam lamentationem mitigatur ac mineratur: quoniā intentio animæ ad plura diffunditur, & quòd quasi violenter inclusum fuit, erūpit. *Maria ergo cū venisset vbi erat Iesus, videns eum*, oculis carnis ac fidei, *Cecidit ad pedes eius*. Hoc Martha fecisse non legitur, vnde probatur Maria fuisse feruentior, & maiorem ad Christum reuerentiam habuisse, cui vtique nihil in toto vniuerso putauit comparabile. Multum dilexit,

dilexit quia multa ei peccata fuerunt dimissa, veramque à A
suo magistro didicit humilitatem, nec verecundata est se illi
prosternere in conspectu aduersariorum illius. Quidam vero
sunt, quorum humilitas modica est vel nulla, quoniam licet Lucæ. 7.
æquanimiter tolerent quod increpentur secrete, tamen
si coram multis humilientur, vel arguantur impatientia agitantur.
*Et dixit, Domine si fuisses hic, non esset mortuus frater
meus.* Hæc verba Martha quoque loquuta est. Et nunc elucidata
consistunt. Fortè Maria dixit alia, pluráque verba, quę
dixit, & Martha, quæ Euangelista non recitat, eo quòd semel
descripta sint. Communiter tamen tenetur, quòd non
dixit plura verba, propter doloris vehementiam de fratris
interitu, & gaudij exuberātiam de Christi aduentu. Quemadmodum
enim magnus dolor, sic & magna lætitia, verba B
abrumpit atque præscindit, vel quoniam iacuit super terram,
non erat disposita ad loquendum prolixe, quemadmodum
Martha quæ stetit. *Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudaeos
qui venerāt cum ea plorantes, fremuit spiritu,* id est, ex rationis
iudicio, & potestate animæ impetum quendam affectuosum,
vel potius dolorosum & indignabundum emisit, indignans
peccato & actori peccati diabolo, cuius inuidia mors
introiuit in orbem terrarum, Indignabatur igitur contra diabolum, Sapien. 2.
eo quòd sua persuasione induxit protoplastos parentes Gen. 3.
ad culpam, sicque totam infecit posteritatem, & genus
humanum tot pœnis, miseriisque addixit, ita vt Lazarum
quoque suum amicum mors ipsa, quæ est pœna peccati prostrauit,
Et turbauit seipsum. id est, vehementer commouit, &
quodam dolore affecit suam sensualitatem, ex prædeliberato C
rationis iudicio atque voluntatis imperio. Hę enim & similes
passiones fuerunt in inferiori parte animæ Christi,
non ex subreptione, necessitate, vel infirmitate: nec aliquam
imperfectionem causabant in Christo, actum rationis aliqualiter
impediendo, sed erant ibi ex præuio rationis iudicio,
& voluntatis decreto spontaneo, propter rationabiles
causas, propter quod erant actus virtuosi ac meritorij, quia
ex charitate, pietate atque iustitia processerunt. Quemadmodum
enim motus passionum sunt vitia, nisi rationis censura
per virtutes morales regulentur, ita sunt, actus virtutum,
si debite dirigantur. Notanter itaque ait Euangelista,
quod Iesus turbauit seipsum, ad insinuandum quòd pote-

D statiue, non solito modo aliorum orta fuit in ipso turbatio talis. ¶ Infremuit ergo spiritu, & turbauit seipsum. Primo, ad insinuandum veritatem humanæ naturæ in ipso. Secundò, in exemplum, vt doceat nos contra vitia atque diabolum fremere & moueri. Tertiò, vt formam compassionis præberet. Quartò, vt dilectionem suam ad Lazarum, eiusque sorores ostenderet. Nam post pauca fleuit, vt sequitur. Itaque fremitus iste & turbatio nequaquā diminuebāt pacem & tranquillitatem mentalem animæ Christi, propterea secundum Hieronymum fuerunt potius propassiones quam passiones. ¶ Porrò, quòd turbatio Christo conueniat frequenter testatur Psalmista, vt cum ait in persona Christi, Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea, exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus. Sed his videtur obuiare, quod Esaias de Christo asserit, Non erit tristis neque turbulentus. Et per Hieremiam ait, Ego non sum turbatus te pastorem sequens. Dicendum, quòd talia intelligenda sunt de inordinatis motibus passionum, videlicet immoderata turbatione & apparatu distorto, quæ in Christo totius mansuetudinis, modestiæ, ac probitatis exemplo nullatenus sortita sunt locum, *Et dixit, Vbi posuistis eum?* id est, locum sepulturę mihi ostendite. Non quasi ignorans id sciscitatur, sed vt ordinate ad perpetrationem procedat miraculi, atque humano modo se hominibus applicet. *Dicunt ei* sorores Lazari, & etiam forsitam alij, *Domine, veni & vide* (sepulchrum.) *Et lachrymatus est Iesus* ex compassione sororum, & aliis causis, vt dixi. Veruntamen secundum Hieronymum fleuit Iesus Lazarum, non quia mortuus fuit, sed qui ad huius vitæ ærumnas quæ sine peccatis non agitur, fuerat reuocandus.

(Psal. 87. — E — Esa. 42. — Hiere. 17. — F)

¶ Frequenter legitur CHRISTVS, planxisse, nusquam verò risisse, in quo leuitas nostra & dissolutio condemnatur. Vnde apud Lucam testatur, Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. Et Ecclesiastes, Melior (inquit) est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Denique probabile reor, quòd Iesus amicus humanæ naturæ, non Lazarum tantum, sed totius humani generis multiplicia mala deplanxit, præcipuè mala culpæ, & futuram damnationem multorum. *Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum,* quasi dicant, multum, quem tam affectuosè deplorat. Verum dixerunt, tamen in parte errabant,

(Lucæ. 6. — Eccl. 7.)

bant, videlicet quoniam reputabant eum præcipuè lachry- A
mari propter mortem Lazari corporalem, quod ita non est.
Nam illam poterat solo imperio impedire, imò gaudebat de
ea, secundum quod ordinabatur ad gloriam dei, vt dictũ est. Iohan. 9.
Quidã autem ex ipsis dixerũt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati facere, vt & hic non moreretur? hoc dixerunt præ admiratione, quasi dicant, Videmus per experientiam, quòd multum dilexit Lazarum, & dolet de eius interitu: ex quo apparet, quòd si potuisset, eius mortem impediuisset. Et rursus mirum, si hoc non potuit, qui potuit cæcum natum illùminare, quod nunquam legitur accidisse. Cur non dixerunt isti Iudæi, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati facere, vt & hic resuscitetur? Puto quòd ideo, quoniam repu- B
tabant hoc impossibile, presertim propter hoc, quod Lazarus tot diebus mortuus fuit. *Iesus ergo rursum fremens in semetipso*, eadem ratione qua primo.

¶ Sciendum tamen quòd secundum Augustinum, per Lazarum mortuum, sepultum & quatriduanum, figurantur pecca tores grauissimi, habituati in malo & pessima consuetudine pressi, qui de consensu venerunt in actum, & de actu in habitum quo sepeliuntur in malo. Ad declarandum ergo quòd ta les raro ac difficillime emendantur, ipse Christus antequam Lazarũ suscitauit, multa fecit, quæ difficultatem causæ osten dunt. Fremuit quippe & turbauit seipsum, deinde lachrymas fudit, locum quæsiuit, denuo fremuit, lapidem iussit auferri,
tuncq; clamauit voce sublimi. *Venit ad monumentum. Erat au-* Gen. 25.
tem spelunca, id est, cauerna & fouea magna pretiose & arti- C
ficiose constructa, iuxta consuetudinem Iudæorum, qui sum- Gen. 35.
ptuosissimas sepulturas facere consueuerũt, occasione patri- Gen. 49.
archarũ Abrahæ, Isaac & Iacob, qui pro sepultura sua ac suorum adeò erãt soliciti, vt patet in Genesi, *Et lapis* (grandis) *superpositus erat ei. Ait Iesus, Tollite lapidẽ* quatenus resuscitãdo pateat exitus. *Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat, Domine, iam fœtet, quatriduanus enim est*, id est, quatuor dies habet in monumẽto vel morte: sicque cadauer ex resolutione, exhalatione, & putrefactione, malumfundit odorem, quẽ non decet sentiri à te magistro ac domino meo. Secundũ Bedam Martha non dixit hæc verba, ex incredulitate vel diffidentia resuscitationis sui fratris. Theophilus verò dicit oppositum, quod ex verbis sequentibus apparentiam habet.

D Subditur enim respõsio Christi quodammodo increpatoria. *Dixit ei Iesus, Nõne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriã dei?* quasi dicat, Noli propter temporis diuturnitatem diffidere, quoniam omnia possibilia sunt credenti. Dicendum ergo, quod licet Martha paulo ante crediderit, tamen videns apparatum rei tam admirandæ faciendæ, iamiamque præsentem, passa est aliquem motum hæsitationis præ admiratione, raritate, & inaudita talis miraculi nouitate, imò & præ vehementi desiderio vt sic fieret. Sic nẽpe accidere solet hominibus, ex quadam debilitate rationis. Vnde & multum læta, vix creduntur, & quotidie experimur, quòd licet narrantibus magnam prosperitatem affuturam credamus, tamẽ cũ in proximo est, vt sic eueniat, hæsitare incipimus. Dixit ergo

E Iesus Marthæ, Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, firmiter videbis gloriam dei? id est, gloriosum & miraculosum diuinæ potestatis effectum, videlicet fratris sui viuificationẽ in quo diuina maiestas agnoscetur ac honorabitur. Hæc verba Christus non legitur supra dixisse ad Martham, quantum ad formam verborum, tamen quoad sensum protulit ea, dicẽdo, resurget frater tuus, &c. Et post pauca, Credis hoc? Nos quoque si fide formata crediderimus perseueranter, videbimus gloriam, id est, beatitudinem dei in patria, imò beatitudinem merito fidei sortiemur. *Tulerunt ergo lapidem* (de monumẽto.) *Iesus autem eleuatis sursum oculis dixit.*

2. Par. 20. ❡Cur oculos in cœlos leuauit? Primò, vt ostenderet se operari non arte magica, sed ope diuina. Secundò, vt nobis for-

F mam daret orandi, videlicet vt oculos mentis eleuemus in deum per contemplationem & dilectionem, terrena & sensibilia relinquendo, fortique conatu diuinis memoriter insi-

Thren. 3. stẽdo. Vnde in Threnis dicitur, Leuemus corda nostra, cum manibus ad deum in cœlos. Tertiò, vt in orando, laudandóque deum vtamur bonis industriis, ad acquirendam, conseruandam seu inflammandam deuotionem conferentibus, vt sunt tonsio pectoris, expansio brachiorum, erectio oculorũ, quæ tamen sine rationabili causa fieri non debent in publico. Veruntamen eleuatio huiusmodi oculorum, nil contulit Christo ad mentis profectum seu erectionem in deum, quoniam anima Christi non profecit in talibus, sed à principio suæ creationis vidit deum per speciem. *Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me*, id est, orationem meam internam, seu

desiderium

desiderium pro Lazari suscitatione acceptasti, & mihi reuelasti, quod facturus sis id quod opto. A
¶ Nō legitur hoc loco Iesus orasse explicite, sed quia se asserit exauditum, certum est, quòd mentali saltem prece deprecatus sit patrem pro Lazaro suscitando. Perhibet quoque se auditum, non quod effectus impletus est, sed quoniam certificatus fuit de eius impletione. Et gratias agit patri, docēs nos omnia bona deo cum humili ac feruenti gratiarū actione ascribere, quod si fecerimus, beneficia ampliora suscipiemus. Prætere a palam est, quòd gratias agere & orare conueniant Christo secundum naturam assumptam.
¶ Sed cum Christus sit verè omnipotēs, tanquā verus deus, cur secundum quod homo patrem potius orauit quam seipsum secundum quod deus est? Dicendum quòd ideo, vt monstraret se à deo patre habere quicquid habet & est, & quod in patre sit authoritas. Sed tunc rursus quærēdū est, Quomodo Christus orauit pro faciendis miraculis, secundum quod homo est, cum pater dederit omnia in manu eius (vt dictum est) & infra dicetur, dedisti ei potestatem omnis carnis? Respondendum, quod Christo etiam secundum assumptam humanitatem, datum est omniū creaturarum dominium & miraculorum potestas, ab incarnationis principio. Nihilominus, potestas ista fuit in Christo vt homo est, tāquam in causa instrumentali, & dependebat à virtute patris seu trinitatis, tanquam à causa principali acconferenti, ideo patrem orauit, non quòd potestate careret ipse Christus sic orans, sed quia virtus eius creata, virtute patris increata operabatur & permanebat, & quoniā vsus collatæ potestatis fuit secūdum voluntatē & ordinationē patris seu trinitatis. *Ego autem sciebam, quoniam semper me audis*, id est, quicquid ex deliberata ratione postulo fieri, facis: quoniam ratio & volūtas animæ meæ, est diuinæ voluntati magis conformata, quam alicuius beatorum in patria, quorum preces non repelluntur.
B Iohan. 11. Iohan. 17. C
¶ Sed contra id videtur quòd ait in Psalmo, Deus meus clamabo per diem & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam mihi. Itemq;, Vt quid domine repellis orationem meā, auertis faciē tuam à me. Respondendum, q̃ authoritates illæ atque cōsimiles, loquuntur de orationibus Christi secūdum naturalem appetitum, & sub quadam conditione formali: vt fuerūt orationes Christi tempore passionis, Pater si fieri potest, Psal. 21.

D teft,tranfeat à me calix ifte. Veruntamen quia in talibus pre-
Mat. 26. cibus Chriftus finaliter & abfolute fubiecit fuum inferiorē ac naturalem appetitū voluntati diuinæ,dicendo, Non quod ego volo,fed quod tu,propterea tales orationes fimpliciter loquēdo funt exauditæ. Vnde Apoftolus cum dixiffet,quod Iefus cum clamore valido & lachrymis preces fudit ad eum, qui poffet illū à morte faluū facere,mox adiecit,quod exau-
Heb. 5. ditus eft pro fua reuerentia. *Sed propter populum qui circunftat* (id eft, Iudæos præfentes) *dixi* tibi gratias quod exaudiffes me, *Vt credant,quia tu me mififti*,id eft, audiendo quod inuoco te:fciant me non in principe dæmoniorū feu magicis artibus opera:i,fed tua virtute, & per cōfequēs quod fim miffus à te,verus in fermone,& iuftus in opere. *Hæc cum dixiffet,vo*
E *ce magna clamauit,Lazare veni foras* fimiliter legitur alibi dixiffe, Adolefcens tibi dico furge. Et, Puella furge.
Pfal. 144. ¶ Sed dum Chriftus dicere cœpit, Lazare veni foras, nondum anima Lazari fuit corpori reunita: Cui ergo dixit, La-
Matt. 9. zare? Dicendum,quòd dicere Chrifti fuit facere. Vnde eodē
Lucæ.7. momento reuixit,quo Chriftus verbum finiuit, ideo reuiui-
Marci.5. fcenti iuffit prodire. *Et ftatim prodiit*,(id eft, foras exiuit) *qui fuerat mortuus.* Virtus nempe diuina cum fit immenfa, operatur in inftanti, *Ligatus pedes & manus inftitis*, hoc eft,habens manus colligatas & pedes fimiliter fafciis iuxta patriæ morem, *Et facies illius fudario erat ligata*. Vnde patet eundem fuiffe fufcitatum qui obiit. Quod autem fic egrediebatur & ambulabat ligatus, fuit miraculum, præfertim fi ligatio pe-
F dum fuerat ftricta fiue compreffa. Potuit enim ligamen diuina virtute laxari. *Dixit eis Iefus*, *Soluite eum*, auferendo ligamina atque fudarium. *Et finite*(eum) *abire*, hoc eft, libere procedere,& opera vitæ exercere,vt oftēdatur veraciter refufcitatus. Non exprimit Euangelifta,quibus Iefus dixit,vt foluerent Lazarum,fcilicet, an fororibus eius, an Iudæis,vel difcipulis: Tamen fecundum Auguftinum, hoc dixit difcipulis,ad figurandum, quòd facerdotes qui funt Apoftolorum fucceffores,abfoluunt cōfitētes,quos Chriftus intus per gratiam fufcitauit à morte peccati ftatim dum pœnitent. *Multi ergo ex Iudæis qui venerāt ad Mariam, & viderant quæ fecit Iefus*. In Lazari fufcitatione,videlicet,quomodo oculos erexit in cælum, & deo gratias retulit, Lazarumq; vocauit ac fufcitauit, *Crediderunt in eum*, quoniam iftud miraculum

culum non potuit esse nisi diuina virtute, quæ doctrinę & cõuersationi Christi testimonium perhibebat in isto prodigio. A
Itaq; non omnes Iudæi qui aderant crediderunt, quia non omnium est fides: & quantacunq; miracula foris fiant & ostẽdantur, nullus tamen ad fidem conuertitur, nisi deus tangat cor eius, per instructionem & operationem internam: quanuis possit quãdam opinionem concipere de veritate, quæ miraculis approbatur. *Quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.* Hoc intelligi potest dupliciter. Primò sic, Quidam autem ex ipsis, id est, alii à prædictis credentibus, puta increduli, qui fuerunt de numero Iudæorum, visitantium Mariam & Martham: abierunt eodem die ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, mala intentione, vt solicitarent eos contra Iesum, & tãtum miraculum offuscarent. Secundò sic, Quidam ex ipsis, id est, de numero credentium, abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, bona intentione, quatenus pharisæi cognito tanto miraculo, cessarent persequi Iesum, & cõuerterentur ad ipsum. Prima tamen expositio magis literalis videtur. Nemo itaque cõqueratur, quòd suo tempore non fiant vt olim multa miracula, quasi videre miracula, sanctificet hominem, quanta miracula viderunt obstinati Iudæi à Christo & Iudas proditor, & tamẽ ex hoc obstinatiores effecti sunt, sicut & patres eorum in Aegypto viderunt maxima illa mirabilia Moysi, & tamen quid profuit eis?

1. Thes. 3. B Psal. 105. C

¶ Expositio sequentis partis.
Collegerunt ergo pontifices & pharisæi consilium.

ARTICVLVS XXIX.

Reditur autem Lazarus suscitatus per quindenam: ante dominicam passionem, seu diem parasceues, scilicet sexta feria ante dominicam in passione, quando & Euangeliũ de Lazari suscitatione legit Ecclesia: eodem quoq; die nuntiatum fuit pharisæis hoc signũ, qui & ipsi intimauerũt põtificibus, statimq; decreuerũt celebrare consiliũ cõtra Iesum. Vnde sequẽti die fecerũt, quod nũc recitat Euangelista, *Collegerũt ergo* id est, ob id quod audierũt Iesum suscitasse Lazarum

quatri-

D quatriduanum *Pontifices* qui authoritate & scientia eminebant, *Et pharisæi* (qui religiosiores putabãtur) *consilium*, hoc est, seipsos, & cæteros consiliarios conuocauerunt in vnum, *Et dicebant* conquirendo adinuicem. *Quid facimus?* hoc est, quid incumbit vel restat nobis ad agẽdum in tãto negotio? *Quia hic homo* quem ex cõtemptu & inuidia proprio nomine exprimere non valebant, *Multa signa facit* (etiam plura quam Moses, Helias, & Helisæus.) *Si dimittimus eum sic* libere ire, prædicare, & operari, *Omnes credent in eum* Isti perditissimi atque incorrigibiles homines, multo peiores quam patres eorũ in Aegypto, visis tot signis nõ cõsulebãt de hoc, an credendum esset in Iesum, in quem naturalis ratio tot si-
E gnis conuicta dictabat, & dictat credendum: sed quasi pro vero supponentes, quòd quicquid faceret Iesus, non tamẽ ei esset adhærendum. Tantam enim auersionem habuerunt ab eo, ob quam non poterãt recte iudicare de ipso. Sed ad hoc tendit eorum conquisitio, vt inueniant modum prohibendi Iesum à solitis signis, siue interficiendo eum, siue includẽdo, & cætera. Dixerunt, Si dimittimus eum sic, multa inconuenientia sequentur Primò, quòd omnes Iudæi credẽt in eum, propter miracula. Secundò quòd. *Venient Romani* cõtra genus nostrũ, reputãtes nos Imperatori rebelles, eò quòd præter ipsius consensum populus noster acceperit Iesum hunc pro rege Messia: & in vltionẽ huius rei, *Tollent*, id est, destruent. *Locum nostrum*, id est, vrbem Hierusalem, templum,
F & reliquas vrbes viculosque Iudææ. *Et gentem*, id est, populum Iudæorum nobis subiectum, & de quorũ numero sumus. Prohibuit enim senatus & Cæsar, ne aliqua gens aliquẽ principem regem vocari, vel pro rege susciperet sine eorum cõsensu. Et quoniam sancti prophetæ prædixerũt Christum fore regem, Iudæi qui Iesum pro Christo acceperant, tenuerunt eum pro rege. Timebant ergo pontifices & Pharisæi, ꝙ Romani percepto negotio isto, venirent cõtra eos: erantq; Romani tũc tam præpotentes, quòd nulla gens potuit eis resistere. *Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cũ esset põtifex anni illius*, i. summo sacerdotio fungens pro anno illo. Quãuis
Deu. 21. enim secundum legem non debuit esse, nisi vnus summus sacerdos, qui toto tẽpore vitæ suæ præesset, eoq; mortuo succederet alter: tamen Iudæi nati de genere sacerdotali, vel etiã alii quidã cũ essent auari, & ambitiosi, accesserũt ad prin-
Num. 35.

cipem

cipem Romanum,& qui maiorem pecuniæ summam dedit, A
sacerdotiū summum obtinuit, quousque alius plura dando
eū extrusit:vel vt alij astruūt,isti de genere sacerdotali inter se statuerunt, quod quolibet anno præesset vnus recens, *Dixit eis*,Nam quia maioris extitit authoritatis,securius loquebatur,& attentius audiebatur.*Vos nescitis quicquam*,hoc est,nihil attenditis eorum,quæ in isto negotio sunt pensanda. *Nec cogitatis* quod merito cogitaretis, *Quia expedit vobis* pro conseruatione vitæ præsentis,& possessione terræ ac tēpli *Vt vnus moriatur homo pro populo*(id est. pro ereptione gentis nostræ de manibus Romanorum) *& non tota gens pereat*, hoc est,non vniuersum genus nostrum occidatur à Romanorum militibus:quasi dicat,Mirū quòd tam segnes,estis in considerando quòd non perpenditis,propter bonum rei- B
publicæ atque totius communitatis vtilitatem occidendum esse hominem vnum,qualiscunque existat,& quicquid operetur. ¶ Consiliū huius pōtificis multipliciter fuit erroneū. Non enim faciēda sunt mala,vt veniāt bona:nec interficiēdus est innocens timore humani periculi,imò per talia,tota cōmunitas deum offendit,atque ab eo plagatur,& aduersariorum potestati subiicitur , quemadmodū etiam cōtigit his Iudæis.Ideo enim Iesum occiderunt,ne à Romanis vastarētur,sed ideo sunt vastati,quoniam Iesum occiderunt , prout apud Danielem fuit prædictum,Occidetur Christus, & non Danie.9.
erit eius populus,qui eum negaturus est, & ciuitate, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas,& vsque finē perseuerabit desolatio , *Hoc autem* vi- C
delicet,expedit vobis vt vnus moriatur pro populo, &c. *A semetipso*(id est proprio spiritu)*non dixit* quantum ad veram & spiritualem significationem horum verborum intētam à spiritu sancto,qui Caiphæ linguam mouit ad proferendum hæc verba.Nihilominus Caiphas dixit hæc verba à seipso, imò,& à diabolo eum ad mala instigante,quantum ad significationem intentam à Caipha,quæ nunc posita est.Sic nempe verba hæc falsa fuerunt,& ipse peccauit ea proferendo. Intendebat enim dare consilium pro morte Christi Dixitq; vtilius esse occidere Iesum quàm incidere manus Romanorum, *Sed cum esset pontifex anni illius*(id est , ex dignitate sui officii non merito vitæ)*prophetauit*, hoc est verba prophetica pronuntiauit,quæ non erant prophetica,quoad sensum

D à Caipha intẽtum, vel intellectum, sed quoad sensum quem verba ista faciunt in animo audientis, ex vera spirituali, ac propria significatione, quę cõpetit eis ex intentione spiritus sancti, cuius operatione prolata sunt quoad sensum hũc ꝓphetalem ac verum, vtpote quòd expediens fuit Iesum occi di pro salute Iudæorum, ne tota gens illa in æternũ periret, imò mors Christi tam meritoria fuit, quod diluit quãtum in se fuit etiam peccata eorum, qui eam Christo intulerint Pro omni etenim peccato satisfecit Christ⁹ in cruce. Prophetauit igitur Caiphas, hoc est, per verba prophetica ab ipso nõ intellecta, designauit his qui bene intelligũt verba prędicta nõ consilio secum collecto, quod intellexit verba Chaiphę

E secundum quod ipsemet intendebat, *Quia* (id est, quod) *Iesus moriturus erat pro gente* hoc est, Iudæorũ salute, ad quos saluãdos specialiter missus fuit. ¶ Porrò, quod subditur additum est à Iohanne, *Et non tantum pro gente*, hoc est, non solum pro æterna Iudæorum salute moriturus fuerat Iesus *Sed* (insuper) *vt filios dei*, hoc est, prædestinatos quamuis iniquos qui erant filij dei, secundum prædestinationẽ diuinam, non secundum præsentem iustitiam, *Qui erant dispersi*. i. per varias sectas & ritus perditionis diuisi, atque à deo vndique elongati, per idololatriam, aliaq; peccata, *Congregaret* spirituali collectione per predicationem apostolorum, & sancti spiritus illustrationem *In vnum*. i. sub vna fide atq; indi-

F uidua charitate, vel in vnum mysticum corpus, seu in vnum ouile ecclesię vt essent vnius veri dei cultores. Vnde superi⁹

Iohan. 10. dixerat Christus, Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnũ ouile. Sic cõmuniter litera ista exponitur. ¶ Sed quoniã Euangelista exponit verba Caiphę nõ eo modo, quo Caiphas in ea intellexit sed secundum sensum quem habent, inquantum prophetica sunt tanquam à spiritu sancto prolata, hoc est secundum sensũ, qui ex eis elici potest, ex ipsa ordinatione verborũ: ideo possunt alio modo exponi, eritq; sensus, Iesus moritur⁹ erat pro gente. i. pro gentiliũ redẽptione, iuxta illud Esaię, Ecce gentem quam nesciebas, vocabis. Et non tantum pro gente hac, de qua deus ait ad Christum per Esaiam, Dedi te in lucẽ

Esa. 55. gentiũ, sed vt filios dei, hoc est, electos Iudæos vnius dei cul

Esa. 42. tores, qui erant dispersi, per mundum habitantes, non solũ in Iudæa, sed in cęteris gentium diuersarum prouinciis. Vn-

de in actis Apostolorũ habetur, ꝙ erãt in Hierusalem habitãtes Iudei, viri religiosi, ex omni natione que sub cœlo est cõgregaret in vnam. i in eãdem fidem Christianam, atque ecclesiasticã vnitatẽ, quod factum est quãdo Paulus & Barnabas in diuersis prouinciis prædicabant solis Iudæis, multosq; cõuerterunt ad fidẽ. Cæteri quoq; Apostoli plurimos cõuerterunt Iudæorũ. Hinc Iacobus ait in exordio suæ epistolæ, Duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione salutẽ. Petrus quoq; in principio primæ suæ canonicę, Electis (inquit) aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bythiniæ. De huiusmodi spirituali Iudeorum cõgregatione multa vaticinati sunt sancti Prophetæ, Maximè Esaias, quæ carnales Iudæi de corporali congregatione intelligũt, asserentes ꝙ in aduẽtu Messiæ vniuersi Iudei toto orbe terrarũ dispersi adducẽtur, in terram promissionis & in Hierusalem. A Act.2. Iohan.1. 1. Petr.1. B

¶ Præterea aduertẽdum, quòd licet Euangelista testante, Caiphas prophetauit, non tamen fuit, nec dici debet propheta Ad rationem nanque prophetiæ, maximè pertinet cognitio occultorum, iuxta illud Danielis, Intelligẽtia est opus in visione. Caiphas verò (vt dictum est) nõ intellexit propheticum sensum verborum suorum. Quemadmodũ ergo Pharao qui dixit prophetica verba, videlicet, Vidi septem boues &c. Et Nabuchodonosor, qui vidit statuam: Balthasar quoq; qui vidit articulos manus scribentis, non fueruntprophetæ, quia non intellexerunt illa: sed Ioseph & Daniel exponẽtes fuerunt prophetæ, sic Caiphas non fuit Propheta, sed Iohannes Euãgelista, cui spiritus sanctus reuelauit, quomodo Caiphas protulit illa. Et si dicatur ꝙ prophetare est actus prophetæ, ergo Caiphas prophetans fuit propheta. Dicẽdum, ꝙ prophetare ꝓpriè sumptũ, videlicet pro cognitiua futurorũ, occultorũ, & contingentiũ prænũciatione est actus prophetæ. Dan.10. Gene.41. Dan.2. Danie.5. Gene.41. Dan.2. Dan.5. C Eccle.48.

¶ Deniq; in Ecclesiast. habet, ꝙ corp᷑ Helisæi mortuum prophetauit, Nunquid & illud cadauer fuit propheta? Quod autem Caiphas non fuit propheta, non erat ex sanctitatis defectu, vel ob suam malitiam, quoniam Balaam, ariolus & malignus fuit verus propheta, sed quia non intellexit sensum spiritus sancti vt Balaam, qui sciuit se loqui ex inspipiratione diuina, & illuminatione angelica, iuxta quod scriptum est in libro Numerorum, Balaam irruente in se spiritu dei ait, Haud dubium quin de seipso. Dixit homo cuius Num.22. Num.24.

obtu-

D obturatus est oculus, dixit auditor sermonum dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit & sic aperiũtur oculi eius. *Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum*, citius quo valerent, sed & ante hoc cogitauerũt, vt patuit. Nũc verò confirmati in suo proposito põtificis sui cõsilio, quod eis rationabile apparebat. Qui enim alium odit, facilius persuadetur ad persequutionem ipsius. Decreuerũt per diffinitiuã sententiam, quòd non quiescerent, donec occiderent Iesum *Iesus ergo* sciens cogitationes illorum, qui putabant Iesum secreta eorum ignorare, *Iam in palam* hoc est, in locis manifestis p aliquot dies circiter octo, *Nõ ambulabat apud Iudæos*
Iohan. 12. qui suam necem quærebant, *Sed abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem* in qua etiam habitauerũt Iudæi, sed nõ aduersarij Christi, *Et ibi morabatur cum discipulis suis*, hoc est, Apostolis paucis diebus, vt dictum. Nam
E in principio sequentis capituli fertur, quòd ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, Nunc quoque subiungitur, *Proximũ*
Iohan.2. *autem erat pascha*, hoc est, paschalis festiuitas Iudæorum.
Iohã.7. ¶ Cur autem Iesus aduersarios suos fugiendo declinauit, dictum est sæpius Nondum enim venit hora eius, nec suam potestatem ostendere voluit, sed exemplum fugiẽdi præbere pro causa, loco & tempore, prout frequẽter expositum est.
Origen. Dicit autem Origenes, quòd sicut honestum & iustũ est, gratia veritatis & pro Christi confessione mortem subire, quando ab aliquo requiritur cõfessio veritatis, vel fidei, scilicet, an sit Christian⁹, sic nullus debet se tẽtationi ingerere, propter propriæ virtutis inexperientiã. Et quoniam ignoratur
F rei euentus, itemque ne det alteri occasionẽ peccandi, *Proximum autem erat*, id est. de propinquo imminebat *Pascha Iudæorum* id est, illa festiuitas in qua crucifixus est Christus,
Leuit. 23. *Et ascenderũt multi Iudæorum Hierosolymam de regione* id est, tota terra Iudææ *Ante pascha* quia secundum legẽ tenebantur
Leuit.14. in ipsa festiuitate paschali esse in Hierusalem. Preuenerunt autem festiuitatem *Vt sanctificarent seipsos*, i. ad esum agni paschalis disponerent se secundum legem, Nam immũdi purificabant se rasura pilorum, certis lotionibus, ieiuniis, & quibusdam oblationibus *Quærebant ergo Iesum* quidã bona intentione, vt eius prædicationem audirent, quidam per-
Matt.21. uersa, *Et colloquebantur adinuicẽ in templo stãtes. Quid putatis?*
Marc.11. causę esse, *Quia non venit in diẽ festum?* more solito, vt in tanta

ta multitudine doceat, atque miracula faciat. Certum est, A
quòd Iesus interfuit festo paschali. Vnde nũc agitur, imò in Lucæ.19.
die Palmarum, duobusq; diebus sequentibus venit Hierusalem, secundum quòd alij Euangelistæ testantur, Quod ergo Iudæi dicunt, quid putatis, quia nõ venit ad diem festum, sic intelligendum est, Quid putatis, quòd non accessit nũc cum aliis in Hierusalem, vt festo imminenti interfit. Putabant enim Iesum non esse venturum ad festiuitatem instantem, eò quòd nondum aduenit cum aliis. Cur autem mali quæsierũt Iesum, subiungitur, *Dederunt autem pontifices & pharisæi mandatum*, cui obediendum non fuit. Quanuis enim obediendũ sit malis prælatis nõ tamen in malo. aliter interfectores martyrum excusarentur, quid ad imperia principiũ martyres, occiderunt, *Vt si quis cognouerit vbi sit, indicet* alicui sacerdotum B
vel pharisæorum, vt pontifices & pharisæi *Apprehendant* (id est, capi faciant) *eum* de quo loquutus est Hieremias, Christus dominus captus est in peccatis nostris, cuius appreheñsus nostrorum dissoluit vincula peccatorum. Thren. 4.

¶ Declaratio Capitis. XII.

Iesus ergo ante sex dies Pascha venit Bethaniam.

ARTICVLVS. XXX.

Rediens Christus ab verbe Effrem, appropinquante hora suæ passionis, accessit Hierusalem Lucæ.13.
versus, vbi se passurum sciuit, & sæpe prædixit Mat.20.
Non capit (inquiens) prophetam perire extra C
Hierusalem. Et, Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principib⁹ sacerdotum, &c. Marc.10. Lucæ.18.
Rediẽs ergo non iã occulte sed appertissime processit, multa prodigia agens in via, decem leprosos curando, cæcos illuminando, cumque exisset de Hierico accidit quòd nũc recitat Euãgelista. *Iesus ergo ante sex dies paschæ*. i. sabbato ramis palmarum, quod fuit sex diebus ante primum diem festiuitatis paschæ instãtis. Incepit enim festiuitas paschæ, feria quinta sequenti ad vesperas, durauitque diebus septem *Venit bethaniam vbi fuerat* id est, pro tunc habitauit, præsensque fuit Lucæ.17.
Lazarus paulo ante *Mortuus* Sed nunc viuus. vel vbi fuerat Iohã.11.
Lazarus morruus, & in loco quo obiit, *Quem suscitauit* no-

D uem diebus, vel circiter ante reditum istum in Bethaniam. Suscitasse enim creditur Lazarum quindecim diebus ante diem parasceues, in quo occisus est. *Fecerunt autem ei cœnam ibi*, quia fortasse tarde intrauit, Iohannes non dicit à quibus & in qua domo facta sit Christo hæc cœna: sed quoniam sequitur. *Martha ministrabat, & Lazarus vnus erat ex discumbentibus* Origenes asseruit cœnam istam Christo exhibitam
Marc.14. in domo Marthæ, ab ipsa Martha, sororeque eius, ac Lazaro sed hoc tenendum non est, quoniam apud Matthæum & Marcum manifeste describitur, quòd cœna præsens (in qua sicut patebit Maria fudit vnguentum super Iesum) facta sit in domo Simonis leprosi, qui tamen pro tunc nō erat leprosus Sed à Christo ante curatus. Fecerūt ergo habitatores Betha
E niæ, scilicet Simon & eius familia cœnam ibi, id est, in domo Simonis, Iesu, & Martha ministrabat, quanuis enim inuitata fuerat ad conuescendum, tamen propter reuerentiā magi-
Iohan.11. stri sui, de quo dixit, Ego credidi, quia tu es Christus filius dei, maluit ministrare: & forte propter prudentiam suā rogata fuit à Simone, vt disponeret negotia domus suæ, quantum ad mensæ prouisionem. Est quoque consuetudo, vt amici interdum ministrent in domibus familiarium amicorum, & consanguineorum, præsertim dum magni & multi hospites assunt. *Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus* (id est, mā ducantibus) *cum eo*, hoc est, cum Iesu. Sedit enim in eadem mensa cum Christo, & fortè ad latus eius, in signum amo-
F ris, & præteriti signi commendationem, aliorumque consolationem. ¶ Voluit autem Christus primo introire Bethaniam, antequā ingrederetur Hierusalem, vt memoria suscitationi Lazari renouaretur, & Iudæi vndique ab ipsum confluerent, occasione Lazari aspiciendi: sicque dominus Iesus die sequenti cū solennissima processione turbis ex omni parte vallatus intraret Hierusalem, tanquam verus rex Israel,
Zacha.9. prout Zacharias prædixit, & infra clarebit. Item ad consolationem Mariæ, Marthæ, ac Lazari, qui de eius recessu, paulo antè non mediocriter tristabantur ¶ Præterea, secundum Augustinum, in illa cœna interrogatus Lazarus à conuiuantibus de statu animarum post vitam præsentē, de pœnis inferni, de expectatione iustorum, omnia per ordinem diligēter narrauit. Per hoc quoq; quod Lazar' discumbebat, ostēdebatur non phantastice, sed veraciter resuscitatus. *Maria*

ergo

ergo accepit libram, id est, vas talis mensuræ. Per libram enim A
quantitas designatur vnguenti, vnde secundum Matthæum, Mat. 26.
& Marcum accepit alabastrum, id est, vas de alabastro for- Marc. 14.
matum. Sumpsit ergo libram *Vnguenti nardi*, id est, expressi,
seu confecti de nardo. Nardus verò dicitur frutex, seu herba
aromatica parua, spinosa, magniq; odoris, & calida, *Vnguen-
ti* (inquam) *pistici*, id est, fideli, puri, nō mixti, aut sophistica-
ti. In Marco legitur, Nardi spicati, id est, spicas habentis, de
quibus extrahitur liquor aromaticus, efficiturque vnguen-
tum. *Pretiosi* nam valuit trecentos denarios secundum Mar- Ibidem.
cum *Et vnxit* (id est, vnguento isto perfudit, ac rigauit) *pedes
Iesu* secundum Matthæum & Marcum, Maria fudit vnguen-
tum super caput Iesu recumbentis. Elucescit ergo, quòd vn- Mat 26.
xit caput & pedes Christi, qui nudo capite, nudisq; pedibus Mar. 14.
legitur incessisse. Probabile est, quòd vnguentum hoc, fuit B
subtile velut liquor, vel lachryma de re aromatica fluēs: quo
niam indecens videretur vnguentum grossæ materiæ super
caput hominis fundere, *Et extersit capillis suis pedes eius*. Cre-
ditur in primo pedes Christi lauisse & extersisse, ac postea
vnguento perfudisse, *Domus impleta est ex odore vnguenti* in
quo patet valor pretiositasq; vnguenti, liberalitas quoq;, re
uerentia & deuotio Mariæ ad Iesum. Fuit quippe vnguentū
istud refrigeratiuum, confortatiuum, ac odoriferum.

¶ Mystice, dum Iesus venit Bethaniam, id est, ecclesiā visitat
corda fidelium per gratiæ infusionem clementer intrādo, Be
thania autē quæ interpretatur domus obedientiæ signat ec- C
clesiam. Tunc mentes fideliū faciunt ei cœnam. i. simul cum 1. Pet. 2.
Christo manducant panem cœlestē, ac spiritualem, gustando
q̄ dulcis est dominus, qui est cibus atque interna refectio ele
ctorum, actibus quoq; iustitiæ insistendo, de quo cibo ait sal
uator, Meus cibus est, vt faciā voluntatem eius qui misit me.
Talia nanq; opera Christum delectant. Propter quod ait in Iohan. 4.
Apocalypsi, Ego sto ad ostiū & pulso, si quis aperuerit mihi,
intrabo, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. In hoc cōuiuio,
Martha ministrat, hoc est, anima Christum intra se habens
opera misericordiæ exercendo reuerēter obedit, & Christo
deseruit: Lazarus verò, qui interpretatur adiutus à domino, Ezec. 18.
hoc est, spiritus rationalis à morte peccati per gratiam susci- Mat. 12.
tatus: vnus est ex discumbentibus cū Iesu, qui non vult mor- Lucæ. 15.
tem peccatoris, sed ouē perditā, & inuentā imponit humeris Romá. 5.

D suis gaudens. Vbi enim abundauit iniquitas, superabundat & gratia. Ideo talis in actibus virtuosis epulatur cum Christo. Tunc Maria, hoc est, anima contemplatiua charitatis feruore ignita, ac sanctæ deuotionis dulcedine liquefacta, & lachrymosa: accepit libram vnguenti pretiosi, hoc est, bonæ & exemplaris vitæ famam siue odorem, vngens caput, & pedes Christi, hoc est, Christum secundum diuinam atque humanam naturam sapienter contemplans, honorans, ac diligens, eiusque membra ædificans, vt sit Christi bonus odor
2. Cor. 2. in omni loco, & dicere possit cũ sponsa, Cum esset rex in ac-
Canti. 1. cubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Tunc demum to
Sapien. 7. ta domus, hoc est, vniuersa fratrum collectio, vel anima quæ
Ephes. 5. est templum dei, impletur odore vnguenti istius: quoniã spi-
E rituali hilaritate perfunduntur gloriãtes in domino, gratias
Matth. 26. referendo, cantando, & psallendo deo in cordibus suis sem-
Marc. 4. per. *Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Iscariotis*, hoc est, de vico nomine Scarioth oriundus. *Qui erat eũ traditurus, quare hoc vnguentum non venijt?* (id est, venditum nõ est) *trecentis denarijs* In Marco leguntur discipuli communiter murmurasse atque dixisse, Vt quid perditio ista? Potuit enim vnguentum istud vænundari plus quàm trecentis denarijs. Sed maior quantitas non excludit minorem. Et consuetudo scripturæ est, imò & vsus loquentium, vt toti communitati, vel societati asscribatur, quod à parte eius committitur. Vel si alij quoque discipuli murmurabant, non eadem ratione murmurauerunt qua Iudas, sed ex pietate quadam, & citò cessabant
F à murmure, Christi responsione audita, Iudas verò suã malitiam palliauit pauperum compassione, subiungens. *Et datum est egenis*, hoc est, cur prętium vnguenti non est conseruatũ, vt erogetur pauperibus? *Dixit autẽ hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum*, id est veram curam & charitatem non habebat ad pauperes, *Sed quia fur erat, & loculos* (id est, repositoria) *habens, ea quæ mittebãtur* hoc est, eleemosynas quæ Christo dabantur ad sustentationem sui & discipulorum suorum. vel vt ipse illas vlterius distribueret in pauperũ vsus. Multa quippe dabãtur Christo ab auditoribus suis & fœminis religiosis, & quod Christo eiusque discipulis superfluxit, fecit Christus dari egenis, propter quod, & inopes multi eum comitabantur. Christus quoque officium procuratoris & dispẽsatoris commisit Iudæ, tanquam minus spirituali & inferiori,

ri,nam & inter Apostolos vltimus computatur. Talia ergo A
quæ sic mittebantur in sacculos, quos Iudas portauit, ipse.
Portabat hoc est, in alios vsus couertit & occultauit, decimū
(vt dicitur) nummum furando, ¶ Quanuis autem aliqui di-
cant Iudam à principio suæ vocationis malum fuisse: proba-
bilius tamen videtur dictum aliorum dicentium, quòd quan
do à Christo in Apostolum promotus fuit, extitit bonus, sed Matth.10.
postea à tentatore victus, & in auaritiā est deiectus. Nec pu Lucæ.9.
to quòd Christus cōmisisset sibi prædicationis officium nisi
pro tunc dignus fuisset. Misit enim illum prædicare, quem-
admodum alios Apostolos, Qui verò in vitiis iacet, peccat
mortaliter, docendo quæ non facit. Christus autem nulli præ
cepit facere quæ non licent, Peccatori verò dixit Deus, Qua Psal.49.
re tu enarras iustitias meas? *Dixit ergo Iesus*, qui suam prædi- B
lectam Magdalenam frequenter excusauit fideliter atq; be-
nigne. *Sine illam*, hoc est, Mariæ non sis molestus, nec eam
prohibeas facere, quod nunc facit, *Vt in die sepulturæ meæ ser
uet illud*, id est, quatenus tunc reseruet vnguentum, quod mi
hi sepulto superfunderet, si me tunc inueniret. Loquitur er-
go Christus de vnguento simili, quod Maria secum porta-
uit in die dominicæ resurrectionis, vt vngeret corpus Iesu,
quod vnguentum tunc seruauit, nec in Christū illud expen-
dit, quoniam tunc surrexit. Dicit ergo Christus Iudæ, vt per- Mar.16.
mittat Mariam nūc facere, quod tunc faceret si valeret, qua- Luc.24.
tenus tunc reseruet vnguentum, cuius simile nunc effudit.
Verba Euangelistæ sunt intricata, sed quod iste sit sensus, pa Ioan.20.
tet ex eo quod scriptum est apud Marcum, præuenit vngere C
corpus meum in sepulturam, id est, nunc fecit corpori meo
quod faceret ei in monumento si posset. Vnde in Matthæo
habetur, Mittens hæc mulier vnguentū hoc in corpus meū Marc.14.
ad sepeliendum me fecit. Aliqui textus habent, Sinite illam:
& sic Christus discipulos affatur pluraliter, ex quo elicitur,
quod non solus Iudas murmurauit, propter quod nunc plu-
raliter subditur, *Pauperes enim semper habetis vobiscum*. Quan- Mat.26.
diu estis in vita præsenti, & ita potestis eis quotidie benefa-
cere, atque id damni quod in huius vnguenti effusione per-
pessi sunt, eius recuperare. *Me autem non semper habebitis* cor-
poraliter, visibiliterque præsentem vt modo, idcirco nō po-
test mihi quotidie fieri, quod nunc factum est mihi.

¶ Veruntamen, Christus secundum suam diuinitatem omni-

occisum, quem suscitauit per quatuor dies sepultum. Causa A
verò quare hoc statuerunt, annectitur, *Quia multi propter illum abibant*, id est, multi Iudæorum, & ex cõsideratione tanti miraculi, & ex visione sensibili Lazari, loco & voto, seu corpore & mente segregauerunt se à Iudæis incredulis, *Et credebant in Iesum*, quod esset Christus & filius dei.

¶ Hoc quippe miraculum fuit sufficiens testimonium, quòd vera esset prædicatio Christi. Ne ergo hi crederẽt, & vt tãti miraculi memoria sopiretur, voluerunt perimere Lazarum: quem deus ideo suscitauit, vt homines fidem adhiberent domino Iesu. Sed non est sapientia, non est prudentia, non est Prou. 21.
consilium contra dominum: & verum, atque in istis sacerdotum principibus constat impletum, quod ait Psalmographus, Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autẽ co- B
gitationes populorum, & reprobat consilia principum. Con Psal. 32.
silium autem domini in æternum manet. ¶ Porrò, qui contra iustitiam machinatur, & veritatem opprimere nititur, quò profundius modos excogitat, studiosiusque laborat, eò amplius præcipitatur, & in falsitatis tenebras prauitatisque abyssum demergitur. ¶ Quæritur cum superius dictum sit, quòd multi Iudæorum crediderunt in Iesum, propter natum cæcum, quem illustrauit, cur principes potius proposuerunt interficere Lazarum, quàm cæcum illum illuminatum? Dicendum, quòd propter causas diuersas. Primum, quoniam Iohan. 9.
miraculum illud factũ in cæco, quodam palliationis colore diffamauerunt, eo quòd factum fuerit sabbato, hoc autem non poterãt facere in Lazari suscitatione. Secũdò, quoniam C
cæcum illum, quasi vilem inopemq; personam pharisæi eiecerunt de synagoga: Lazarus verò potens, diues, & nobilis fuit, idcirco eius suscitatio multo famosior erat, pluresq; ad eum ierũt. Tertiò, quoniã suscitatio ista miraculosior fuit, q̃ illuminatio illa, ꝓpter quod plures crediderũt in Iesum propter Lazarum, q̃ propter cæcum illum. Et quamuis scriptum non sit, quòd principes sacerdotum cogitauerunt cæcum illum occidere, non est tamen incredibile, ꝙ cogitauerũt hoc ipsum. Nullum tamen miraculum fecit illos sic furere, sicut suscitatio Lazari: quoniã nulla tergiuersatione poterãt negare, vel accusare. *In crastinum*, id est, die sequenti, seu die Palmarum, *Turba multa* (non solum Iudæorum, sed & gentiliũ, vt patebit) *quæ venerat* ad Hierusalem, *Ad diem festum*,

D hoc est ad hoc, vt imminenti solennitati interesset paschali. *Cum audissent, quia venit* Iesus Hierosolymã, *acceperunt ramos*
Matt.21. *palmarũ, & processerunt obuiam ei*. Alij Euangelistę testantur,
Marc.11. quòd multi ex turba cedebant ramos de arboribus, & ster-
Lucæ.19. nebant in via. Solus Iohannes scribit, quòd cum ramis palmarum in manibus obuiauerunt domino. Certum est ergo, quòd vtrunque fecerunt. Et ipsi quidam ad literam hoc fecerunt, ad reuerentiã saluatoris, diuina verò inspiratione, ideo factum est, vt victoria Christi qua mox superaturus erat diabolum victurusque mortẽ, & suos ex lymbo erepturus præfiguraretur. Sic enim obuiari victoribus solitum fuit. Rami quoque palmarum, antiquitus dabantur victoribus in prælijs præualentibus. *Et clamabant*, O*sanna* (id est, obsecro
E salua) *benedictus* (id est, sanctus & laudandus sit) *qui venit in nomine domini*, id est, in deo, & secundum voluntatem, præordinationemque dei: quemadmodum de Christo per prophetas prædixit. Isti solam Christi humanitatem nouerunt, sicque putabant esse purum hominem, sanctissimum tamen, & mundi saluatorem, ac regem Messiam: ideo dicunt eum venire in nomine domini, id est, missum esse à deo, & secundum deum omnia facere, atque ad eius honorem venire.
Iohan.5. Et verum fuit, quòd Christus venit in nomine domini, quia & ipse iam dixerat, Ego veni in nomine patris mei, imò secundum quòd homo venit in nomine cuiuslibet diuinæ personæ Rex *Israel*, id est, verus rector, & summus princeps Israeliticę plebi promissus, & nobis iam datus, de quo Esaias
F prædixit, Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia. Et
Esa 9. Osee, Reuertentur filij Israel, & quærent dominum deum
Osee. 3. suum, & Dauid regem suum, id est, Messiam, vt omnes exponunt: Dauid siquidem tempore Osee, diu mortuus fuit. Prophetæ enim concorditer dixerunt Christum fore regem Iudæorum. Et quidam Iudæorum intellexerunt verba huiusmodi prophetarum carnaliter, de solo regno terreno, ac tẽporali. Alij spiritualiter de regno veræ obedientiæ, quod inchoatur in via, & consummatur, ac perpetuatur in patria, ita quòd Christus dando legem perfectam, suis spiritualiter præsideret, regnando in corde eorum, per fidem & obedientiam, nunc in via, deinceps transferret eos ad regnum cælestis paradisi, regnando in eis per gloriæ cõmunicationem.

Hoc

Hoc quippe dominus prænunciauit per Ezechielem, Salua- A
bo (inquiens) gregem meum, & suscitabo super eum pasto- Eze. 34.
rem vnum, qui pascat eum Dauit seruum meum. Ego domi-
nus ero in deum, & seruus meus Dauid princeps eorum.
¶ Præterea, quanuis prophetæ specialiter disseruerũt Chri-
stum fore Israelitici populi regem. Nihilominus prænuncia-
uerunt eum omnium gentium regem esse vẽturum, iuxta il-
lud Zachariæ, Potestas eius à mari vsque ad mare, & à flu- Zach. 9.
minibus vsque ad fines terræ. Et in Psalmo, Adorabunt eum Psal. 71.
omnes reges, & omnes gentes seruiẽt ei. ¶ Porrò hanc lau-
dem turbæ Christo oblatam, alii Euangelistæ plenius de-
scripserunt. Dicitur enim apud Lucam, Cum appropinquá-
ret Iesus in descensum montis Olíueti, cœperunt omnes tur B
bæ descendentium, gaudentes laudare deum super omnibus
quas viderant virtutibus, dicentes, Benedictus qui venit rex Mat. 21.
in nomine domini. Pax in cælo, & gloria in excelsis. Ex qui- Marc. 11.
bus verbis & cæteris quæ Lucas præmisit probatur, quòd nõ
solum turbæ ex Hierusalem, & cæteris locis Christo obuiã-
tes, sed multi quoque eum sequẽtes, & cum eo de Bethania
exeuntes cecinerunt canticum istud. In Matthæo leguntur
dixisse, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine
domini, Osanna in altißimis. Marcus verò sic refert, Osan-
na benedictus qui venit in nomine domini. Benedictũ quod
venit regnum patris nostri Dauid. Longum esset omnia ista
exponere, sed breuiter perstringendo, petierunt saluari à
Christo salute illa quę habetur in altißimis, hoc est, in cælo. C
Præscripsit autem hanc laudem Psalmista, dicendo, O domi- Psal. 117.
ne saluum me fac, ô domine bene prosperare, benedictus qui
venit in nomine domini. *Et inuenit Iesus*, non à casu, sed Mat. 21.
per discipulos suos, sibi iussit adduci, *Asellum*, id est, pul-
lum asinæ subiugalis, cui pullo tunc vsque nullus hominum
sedit, *Et sedit super eum*, discipulis vestimenta sua supponen-
tibus Christo insidenti. Quomodo facta sint hæc, qui cupit
plenius aliorum scire inspiciat Euangelistarũ volumina. Io- Mat. 21.
hannes enim talia prætermisit, quia ab aliis nouit satis scri- Marc. 11.
pta, *Sicut scriptum est* per Zachariam quantum ad sensum. Lucæ. 19.
Noli timere carnali, humano, & inordinato timore, de quo Zach. 9.
scriptum in Ecclesiastico, Qui timet dominum, nihil trepi- Eccl. 34.
dabit, *Filia Sion*, id est, populus Israel. Prophetæ enim no-
mine filiæ totam plebem soliti sunt designare, quemadmo-
dum

D dum Esaias ait, Sede in puluere filia Babylon. Et Syphonias,
Esa.47. Exulta in omni corde filia Hierusalem. Sion verò est nomen
Soph. 3. montis in quo erat templũ, ac regis palatium: vnde per Sion
frequenter totus Iudaicus populus explicatur. *Ecce rex tuus venit super pullum asinæ.* Nostra translatio habet, Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem. Ecce rex tuus venit tibi
Zacha.9. iustus & saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. Vnde apud Mattheum inducitur Iesus vtrunque animal insedisse, videlicet asinam & pullum successiue. Hoc testimonium prophetale Euangelista adiecit, vt fidem corroboret, eo quòd Christus prophetarum vaticinia adimpleuit: & item, vt innuat quòd sacerdotes &
E scribæ, qui erant eruditi in lege, ex hoc facto merito attẽdissent Iesum esse Christum. ¶ Præterea quod turba præfata Christo corporaliter semel exhibuit, nos debemus ei quoti-
1.Cor. 15. die spiritualiter exhibere. Dum ergo cognoscimus quod Iesus Hierosolymam venit, id est, ecclesiam visitat, quòd vtiq; facit quotidie, debemus ramos palmarum accipere, id est, flo
Canti.8. rida opera charitatis dei, ac proximi. Palma enim est arbor
1.Cor. 13. æstate, ac hyeme florens: ideo charitatem (quæ nũquam excidit) figuraliter exprimit, de qua in Canticis sponsa, Aquæ multæ non poterũt extinguere charitatem, nec flumina obruent eam: idcirco æstate & hyeme, hoc est, in prosperis atque aduersis permanet florent, & fructus salutis producens, quemadmodum ait Apostolus, Charitas patiens est, benigna
F est: sicque Christo obuiare corde deuoto, eius aduentũ cor-
Amos.4. dialiter suspirando, eius præsentiam amorose amplectendo, eiusque voluntati in omnibus cum congrua reuerentia obediendo, iuxta illud Amos, Præpara te in occursum dei tui Israel. Tunc quoque debemus Christum orare & collauda-
Mat. 21. re, dicentes, Osanna in excelsis. Oratio nanque præconiis
Psal.17. mixta, efficacissima est ad impetrandum, prout fatetur Psalmista, Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. Et est Christus laudandus in omni loco propter suæ
Psal.102. maiestatis præsentiam atque dominii vniuersalitatem, propter quod fertur in Psalmo, Benedicite Domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius: item in omnibus horis propter incessabilem suæ pietatis super nos effusionem,
Tob.4. gratiæ influentiam, omniumque rerum cõseruationem. Vnde Tobias filium hortatur, dicens, Omni tempore benedic deo.

deo Et in psalmo, Semper laus eius in ore meo. In Ecclesia A
stico quoque, Laudabo nomen tuum assiduè, & laudabit vs- Psal. 33.
que ad mortem anima mea dominum. Laudandus verò est Eccl. 51.
Christus rex immortalis, & verus deus, non pigra irruerenti-
tique mēte, sed corde syncero, ignito, ac stabilito, secundum
illud Ecclesiastici, Et nunc in omni corde & ore collaudate Iosue. 24.
& benedicite nomen domini. Vnde vbertim ait ardentissi- Eccl. 39.
mus ille Psalmista, Confitebor tibi domini in toto corde Psal. 9.
meo. Tunc Iesus inueniens asellum, id est, humile mancipiū, Psal. 85.
iugo legis diuinæ subiectum, quod dicere potest, Vt iumen- Psal. 110.
tum factus sum apud te, & ego sen per tecum. Sedebit super Psal. 137.
illud, id est, in omnibus diriget animam eius, omnemq; alie- Psal. 72.
num dominatorem excludet. *Hæc non cognouerunt discipuli eius*, id est, cur Christus asellum sibi iussit adduci, & super B
illum sedit, & quòd in hoc implebatur prophetia de Christo prædicta, non intellexerunt apostoli, *Primum* id est, ante passionem, & tunc quando fiebant. Erant enim adhuc mirabiliter simplices, rudes, & ineruditi, nam (vt infra Iohannes de seipso testatur) in die dominicæ resurrectionis nondum sciuit, quòd oporteret Christū à mortuis surgere, quòd
tamen Christus sibi & coapostolis tam vbertim prædixit, & Iohā. 20.
prophetatum edocuit, *Sed quando glorificatus est Iesus*, id est, post resurrectionem, quando corpus impassibile & glorificatum resumpsit. *Tunc recordati sunt*, id est, attenderunt, non quòd prius illud scierint, & post obliuioni tradiderint, rursusque pensauerint, sed recordatio sumitur nunc extense, pro consideratione, *Quia hæc scripta erant de eo* in Za- C
charia, vt dictum est. Tunc enim aperuit illis sensum, vt in- Zacha. 9.
telligerent scripturas, insufflauitq; in eos, & dixit, Accipite Lucæ. 24.
spiritum sanctum: in die quoque pentecostes docuit eos spi- Iohā. 29.
ritus veritatis, de omnibus plene, ac euidenter. *Et hæc fecerunt ei*, id est, tunc quoque recoluerunt, ꝙ turba fecit Chri- Acto. 2. Iohan. 41.
sto quæ dicta sunt, vt impleretur vaticinium Zachariæ. Zacha. 9.
Testimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo, quando vocauit Lazarum de monumento, & suscitauit eum à mortuis Hæc turba contestabatur quòd vidit, videlicet quòd Lazarus verè mortuus fuit, atque veraciter à Christo resuscitatus *Propterea & obuiam venit ei turba*, non illa, de qua iam dictum est, quæ interfuit suscitationi Lazari, sed illa quæ id percepit ab alia. Subditur enim, *Quia audierunt eum fecisse hoc*

signum;

D *signum*. Hæc turba & illa fuerũt vna turba totalis, cuius partes turba dicuntur. Quidam enim eorũ qui occurrerũt Christo, affuerunt quando Lazarũ suscitauit, & alii nõ affuerunt, sed ab illis hoc didicerunt: sicque simul obuiauerunt saluatori, tanquam excellenti viro, mirabili, potentiq; homini, ac regi Messiæ. *Pharisæi autem dixerunt ad semetipsos*, id est, adinuicem inuidentes gloriæ Christi. *Videtis quia nihil proficimus* id est, negligẽter & pigre habemus nos in exequẽdo propositum nostrum, de interfectione hominis huius, & non obtinemus quod proponebamus. Propofuim⁹ enim impedire cõuersionem hominũ ad ipsum, & oppositũ contigit, ideo subdunt. *Ecce mundus totus*, id est, magna pars hominũ in mun-
E do viuentium, *Post eum abiit* ei adhæret, credit, obsequitur. Vnde ꝙ dicũt, mundus totus, accipiendum est per Hyperbolem, quæ est figura habẽs locum cum aliquid dicitur per excessum, ad insinuandum magnitudinem rei: quemadmodum
Gene. 41. in Genesi Pharao loquitur ad Ioseph, Absque tui oris imperio, nemo mouebit manũ, vel pedem in omni terra Aegypti. ❡ Chrysostomus & alii quidã exponunt hũc locum de pharisæis credentibus, aliosque à persecutione Christi detrahere peroptantibus, vt sit sensus. Videtis quia nihil proficimus, id est, quicquid fecerimus, vel molimur cõtra Iesum, nil prodest, nec eius magnificentiam impedire valemus, vt patet ad sensum: Nam ecce mundus totus post eum abiit *Erant autem gẽtiles quidã ex his qui ascenderant Hierusalem, vt adorarẽt deũ Israel* in quodam loco templi ad hoc deputato. Nõ enim in-
F gredi poterant ipsum templum. Vnde in Actis Iudæi legun-
Acto. 22. tur Paulo imposuisse, ꝙ locum sanctum violasse, gẽtiles inducendo in templum, *In die festo* paschæ, quia non solum templum à Salomone constructum, sed & illud quod ædificauit Zorobabel, tantæ fuit famæ & excellentiæ, quòd gẽtiles ex diuersis mundi partibus confluxerunt in Hierusalem, vt deum Israel adorarẽt in loco ad diuina sacrificia, atq; ob-
1. Esdr. 5. sequia prælecto, præsertim in festiuitate paschali. Hoc in li-
2. Mac. 3. bris Machabæorum plenius recitatur. Vnde in Actis Apostо-
Acto. 7. lorum scriptum est, quomodo quidam eunuchus potens Cãdacis reginæ Aethiopum ascẽdit adorare in Hierusalem, qui cum rediret, sedens in curru legensq; Esaiam à Philippo diacono est cõuersus. Quidam ergo gẽtiles vnius dei cultores, quibus etiam ad salutem sufficiebat fides Christi vẽturi cum

lege

lege naturali, ascenderunt cum Iudæis Hierusalem versus. A
H*i accesserunt ad* Philippū(Apostolū)*qui erat*(oriūdus)*à Betsaida* vrbe Galilææ,de qua ciuitate fuerūt Petrus & andreas. Lucæ. 6.
¶ Cur potius accesserūt Philippum quam alium apostolum? Forte quòd maiorem cum eo habuerunt notitiā, vel ex circunstantia loci poterant eum facilius alloqui: vel quia specialem pietatem, ac mansuetudinem cōsiderauerunt in eo, propter quod affati sunt eum prius atque audētius, *Et rogabant eum dicentes*, *Domine*. Dominum vocant Philippū propter reuerentiā sui magistri, & quia videbant quòd esset honesta, ac religiosa psona, *Volumus Iesum videre*. Sedit enim Iesus super animal paruum,vndiq; turbis vallatus, ita quòd ab vniuersis non poterat conspici. Hi ergo quoniam famam B
operum Christi audierunt,ipsum quoq; actorem optabāt videre,eiusque colloquio frui,vel verbis doceri. *Venit Philippus & dicit Andreæ* desiderium gentilium, in quo patet Philippi humilitas,quòd per se non præsumpsit hæc Christo intimare,magna quoque reuerentia quam habebat ad Christū & quia Philippus inferior quodammodo erat Andrea,monstratur quòd inferiora per superiora ad deum sint reducēda Deut. 7.
vt sit ordinatus processus,inferiora quoq; ad superiora per media. *Andreas rursum*, *&* *Philippus dixerunt Iesu*, vnus protulit verba, & alius confirmauit,seu annuit,vt in ore duorū Matt. 18.
staret firmum verbum. *Iesus autem respondit eis*, *dicens Venit hora*, id est, iam partim adest, & cito plenius erit in passione, 2. Cor. 13.
& post passionem, *Vt clarificetur*, id est clarus & magnus, verusq; Christus esse monstretur,seu agnoscatur,ac per hoc G
in hominum cordibus clarificetur,exaltetur,seu honoretur *Filius hominis*,vt enim post pauca subiungitur, eadem hora qua Christus hæc dixit,venit vox de cœlo,dicens, Et clarificauit & iterū clarificabo.quo facto dixit turba(in cui⁹ mēte iā aliqualiter clarificatus fuit Iesus)Angelus ei locutus est.
¶ Porrò,in passione clarificatus est in cordibus assistentium Mat. 27.
cruci,qui cum vidissent solis obscurationem,terręmotum, & Lucæ. 23.
cætera quæ fiebant,percutientes pectora sua reuertebantur quemadmodum apud Lucam legitur, in resurrectione autē clarificatus est Iesus,id est,proprio corpore glorificat⁹, atq; Acto. 1.
in ascentione super cœlos eleuatus,secundum quòd Aposto Philip. 2.
lus, Humiliauit semetipsum,factus obediens vsque ad mortem,propter quod & deus exaltauit illū. Deinde misso spi- Acto. 2.

ritu

D ritu sancto clarificatus est, per Apostolorum prædicationem ac multa miracula. Primò, in Hierusalem, vbi maximè inhonoratus extiterat, ita vt nō esset ei species neq; decor, dein-
Esaiæ 53. de in tota Iudæa, Galilæa, atq; Samaria. Postremò, maxime clarificatus est per prædicationem Apostolorū in vniuerso mundo, seu gentibus vniuersis, quæ vbiq; terrarum ad Chri-
Esaiæ 24. stum conuersi sunt prout per Esaiam præditum fuit, A fini-
Psal. 2. bus terræ audiuimus laudes, gloriam iusti Et in Psal Remi-
Psal. 56. niscentur & conuertentur ad dominū vniuersi fines terræ. De hac clarificatione exponit Augustinus verba inducta, ita quòd Christus verbis conuersationem prædixit gentilium,
E quæ figurabatur per conuersionem horum paucorum gētilium, qui Christum videre optabant: de qua etiam clarificatione accipit Augustinus illud Psalmistæ, Exaltare super cœ-
Psal. 107. los deus, & super omnem terram gloria tua.

¶ Prosecutio huius Capitis.

Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit.

ARTICVLVS XXXI.

Philip. 2. E X decreto æternæ sapientiæ summæ trinitatis debuit passio Christi eius glorificationem, gentiumq; cōuersionem præcedere: quoniā Chri-
F stus patri vsque ad mortem obediendo, meruit sibiipsi præmium accidentale, videlicet corporis glorificationem, atque iudiciariam potestatem, omnib quoque hominibus meruit non solum veniā culpæ, sed etiā cōuersionis, iustificationisq; gratiam, propter quod ait apud
Lucæ. 24. Lucam, Nōnne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et iterum, Oportebat Christum pati, & resur-
Ibidem. gere tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiā in
Hebr. 9. remissionem peccatorum in omnes gentes. Porrò, quod ita sit, Christus ostendit per aptum exemplū. *Amen amen dico vobis nisi granum frumenti cadens in terram* (id est, seminatum) *mortuum fuerit*, id est, corruptum & resolutum, *Ipsum solum manet* id est, fructum non affert, nec multiplicatur Corruptio quippe vnius, generatio alterius, propter hoc vnū nō generatur ex alio, nisi illud primo corrumpatur. *Si autem mortuum*

tuum fuerit(id est, putrefactum in terram)*multũ fructũ affert* A
quia generat spicam granis plenam. ¶ Per granum, Christ' Psal.71.
seipsum signauit, qui ex cœlesti area in hũc mundum in perin-
carnationem seminatus est, vnde de ipso habetur in psalmo,
Erit firmamentum in terra in summis montium. Translatio
Hieronymi iuxta Hebræum sic cõtinet, Erit memoriale tri
ticum. Et Zacharias ait, Quid bonum domini, & quid pul- Zacha.9.
chrum eius nisi frumentũ electorũ? Vult ergo Saluator asse
rere, quòd sicut granum non corruptum, nequaquam fructi-
ficat, sic ipse non fructificaret in gentibus, illas per Aposto-
los conuertendo ad fidem, nisi prius à Iudæis occideretur.
quod per Esaiam manifestè inuenitur prædictũ, quo scribi-
tur, Si posuerit animam suam pro peccato, videbit semẽ lõ- Esa.53.
gæuum, & voluntas domini manu eius dirigetur. Per semen
longæuum intelligitur plebs fidelis credens in christũ, quæ B
vsque in finem seculi perdurabit. Denique, per volũtatẽ do
mini designatur conuersio gentium, secundum quod Thessa
lonicensibus scribit Apostolus, Hæc est volũtas dei sanctifi- Thess.4.
catio vestra: hæc in manu Christi directa est, id est, ad bonũ
finem, atque salubrem effectũ perducta, eò quòd posuit ani-
mam suam pro peccato generis humani delendo. *Qui amat
animam suam, perdet eam.* ¶ De multiplici amore loquitur sa
cra scriptura. Primò, de verò diuino, ac spirituali amore, qui 1.Cor.13.
fundatur in bono honesto: cuiusmodi sunt bona animæ, vir 1.Pet.4.
tus sapientia, gratia, beatitudo De hoc amore dicit Aposto-
lus, Si linguis angelorum loquar, &c. Et Petrus, Ante om-
nia (inquit) mutuam in vobis charitatem continuam haben- C
tes. Huic amori opponitur odium quod est summum pecca-
tũ Secũdò, de amore carnali inordinato & seculari, qui fun
datur in bono temporali, delectabili,, vel vtili saltem appa-
rẽter, de quo amore dicit Apostolus alloquens Timotheum 2.Tim.3.
In nouissimis diebus instabumt tempora periculosa, & erũt Psal.138.
homines seipsos amantes. Huic amori opponitur odiũ bo-
num, de quo Psal. Perfecto (ait) odio oderam illos. Porrò, iu
xta philosophũ amare est alicui bonũ velle. Dupliciter ergo
intelligi potest præsens scriptura. Primò, Qui amat animam
suã, id est, qui verè ac spirittualiter diligit eã in seculo isto vo
lens sibiipsi, & cupiens perseuerãter bona, honesta, spiritua-
lia, ac diuina, perdet eam. i. in seculo isto exponet eã propter
deum, atq; iustitiam aduersis, ac mortis periculis, prçponetq;
dura

D dura corpori delectabilibus mundi, incedens per arctam viã,
Matt.7. nec timens eos qui corpus occidunt. Hæc est salutaris perdi-
Mat.10. tio, quæ est effectus sacti amoris, estq; perditio ista, suipsius
Mat.16. abnegatio, ꝓpriæ crucis portatio, & Christi imitatio, de qui-
Lucæ.9. bus apud Matthæũ ait saluator, Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam quotidie, & sequatur me. Secundo, Qui amat animam suam carnali & vitioso amore, ambulando in concupiscentiis propriis & temporalibus potius quàm æternis inhærendo: perdet eam, id est, æternam damnationem incurret, & seipsum vera fœlicitate post
Eccl.18. hanc vitã priuabit, iuxta illud Ecclesia. Si præstiteris animæ tuæ cõcupiscentias eius facient te in gaudium inimicis tuis.
Psal.10. E Tales verè odiunt semetipsos, dicente scriptura, Qui diligit iniquitatem, odit animã suã. Vult enim ei quę nocẽt De talibus ait Iudas in sua canonica, Hi sunt in epulis suis cõuiuãtes, sine timore, semetipsos pascẽtes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, quibus procella tenebrarum conseruata est in æternũ. Huic autem secundæ expositioni magis concordant sequentia. *Et qui odit animam suam in hoc mũdo*, id est, delectabilia mundi & carnis ei substrahit, eamq; quotidie propter Christũ mortificat: & si occurrat articulus, pro fide & iustitia mortẽ amplectitur temporalẽ *In vitam æternam* adipiscendam merito odij huius *Custodit eam* de quo
Lucæ.14. odio dicit Saluator apud Lucam, Si quis venit ad me & non
F odit patrem suum, & matrem, & fratres, & sorores, & vxorẽ
Galat.5. & filios, adhuc autem & animam suam nõ potest meus esse discipulus. Fugiamus ergo delectabilia vitæ præsentis, omnemq; mundi honorem, famã & gloriam cordialiter aspernemur, crucifigentes iuxta doctrinam apostoli carnẽ nostrã cum vitiis & concupiscentiis. *Si quismihi ministrat* obediendo meis præceptis, vel acquiescẽdo cõsiliis euangelicis, *Me sequatur*. id est, Patiendo aduersa, me æquanimiter, fortiter,
1.Pet 2. atq; stabiliter imitetur, nõ recedendo à via iustitiæ propter tormenta Vnde admonet Petrus, Christ⁹ passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hoc est, quod Iohãnes in sua docet epistola, Qui se dicit manere
1.Iohã.2. nere in Christo, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare
1.Tim.3. Paulus quoq;, Omnes (inquit) qui volunt pie viuere in christo persequutionẽ patientur. Quid tam iustũ, decens & sanctum, quàm vt discipuli imitentur magistrum, serui dominũ, membra

membra quoque caput? *Et vbi sum ego*, inuiolabiliter secun- A
dum diuinam naturā, semper quoq; post ascensionē, id est, in
regno cœlorū, in patria beatorum, *Illic & minister meus erit*
post vitę pręsentis occasum, & plenam satisfactionē, hic, vel Apoc. 3.
in purgatorio factam, Vnde in Apoc. loquitur Christus, Qui
vicerit, dabo illi sedere mecū in throno meo, Sicut & ego Philip. 1.
vici & sedi cū patre meo in throno eius. Et Aposto. Cupio 2. Tim. 2.
(ait) dissolui & esse cū Christo, Hinc iterū dicit ad Timot. Si
cōmortui sumus & cōuiuemus, si cōpatimur & conregnabi-
mus. *Si quis mihi ministrauerit* perseueranter vsq; in finē, de-
clinādo ab omni peccato mortali, iuxta illud in Psalmo, Am Psal. 100.
bulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, *Honorifica-
bit eum*, id est, honorabilem eum faciet, magnamq; ei reue-
rentiam exhibebit, *Pater meus qui est in cœlis*, id est, in cœle- B
sti palatio, in angelorū cōsortio, in cœlestis paradisi deliciis
cōstituet eū pater æternus, sed & diuinę essentię vniet ani-
mam eius, vt videat deū sicuti est clare per speciem ¶ Sępe 1 Iohan. 3.
insuper deus exaltat seruos suos fideles in vita præsenti & 1. Cor. 13.
post mortem propter quod dicit propheta, Mihi autē nimis Psal. 100.
honorati sunt amici tui deus. Magna honorificatio filiorum
adoptiuorū est esse cum filio naturali, cohæredesq; Christi
de quo honore ait inferius. Pater quos dedisti mihi, volo vt
vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam
Nunc anima mea turbata est, id est vehemeter mota, non ta- Iohan. 17.
men inordinate affecta. ¶ Turbatio ista fuit in anima Chri-
sti, quantum ad inferiorem eius partem & appetitū sensiti-
uum, nō ex infirmitate, sed præuia rationis deliberatione. C
absque superioris partis animæ inquietudine: vnde nomine
perturbationis aliud nihil designatur, nisi ingens commotio
appetitus sensitiui, instantem passionem naturaliter abhor-
tētis, ex præuia imaginatione illius ipsa ratione talem pas-
sionem imperante, ad insinuandum veritatem humanæ na-
turę in Christo. Talis quoque turbatio fuit meritoria nobis,
sicut & cæteræ afflictiones, passionesq; Christi & item cō-
solatoria, vtpote ne desperatione, vel pusillanimitate franga
mur, dum necessitate, vel infirmitate turbamur. In nobis ta-
men turbatio solet mentis tranquillitatē auferre. Deniq;, quod
turbatio nō semper sonet in vitiū, sed magnā motionē signi
ficet, patet ex hoc quod in animatis quoq; solet ascribi, quemad
modum dictū est supra. Cùm turbata fuerit aqua mittat me Iohan. 5.

D in piscinam. Et in Psalmo, Qui conturbas profundum maris.
Psal.64. Qualiter verò turbatio & cæteræ passiones fuerint in Chri
Iohan.1. sto, dictum est plenius in præcedēti capitulo. *Et quid dicam?* id est, ex turbatione prædicta sentio in me diuersos effectus ex quib⁹ diuersæ preces procedere possunt: ideo quęro quid dicam, non quòd ignorem quid dici expediat, vel præangustia spiritus loqui non valeam, sed vt arduitatem causæ, siue negotij pandam, quia secundum appetitum sensitiuum refugio mortem, sed secundum rationem & volūtatem desidero mori pro beatitudine mūdi. Veruntamen appetitus animæ Christi, non fuerunt sibi inuicem inordinate repugnantes neque contrarij. Inferior enim pertinebatur naturaliter
E agere quod suū erat sub moderamine rationis. *Pater saluifica me ex hac hora.* ¶ Hoc exponi potest dupliciter. Primò, vt sit ratio deliberatæ rationis quæ semper exaudiebatur in Christo, eritque sensus, Pater saluifica, id est, saluum fac me ex hac hora, id est, passione instāte, & turbatione atque pauore præsenti: non vt non moriar, vel vt non turber & paueam, sed vt per acceleratam resurrectionē ab omnibus pœ
Psal.11. nis his liberer, simque impassibilis corpore & anima. Iuxta hūc sensum orat Christus frequenter in Psalmo, vt cum ait,
Hier.17. Tu autem domine ne elōgaueris auxilium tuum, erue à framea deus animam meā. Salua me ex ore leonis. Hieremias quoque confundantur (inquit) qui me persequuntur, & non confundar ego, paueāt illi & non paueam ego. Secundò ex-
F ponitur, vt sit ratio animæ secundum sensitiuum appetitum, secundum quem dixit, Transeat à me calix iste, Pater saluifica me ex hac hora, id est, à malis pœnalibus temporis nunc instantis, videlicet à morte & afflictionibus cæteris, quas na
Mat.26. turaliter horreo. Verùm quoniam Christus hoc absolute nō petiit, sed simpliciter, hoc est, ex deliberata ratione & volūtate rationali diuinæ voluntati perfectissime subiecta & conformata pati optauit, propterea subditur, *Sed propterea*, id est, vt patiar ista pro tuo honore, hominumque salute, *Veni in hanc horam*, id est, humanam naturam assumpsi, & mortalis, ac temporalis fieri volui, atque hucusque perueni, ducens vitam persecutionibus atque laboribus abundantem. Deinde subiungitur deliberatæ rationis petitio. *Pater cla-*
Esaiæ.35. *rifica tuum nomen*, id est, me ipsum manifesta, tuam bonita-
Roma.8. tem, maiestatem ac omnipotentiam per meam passionē declara.

clara. Virtute quippe & merito passionis Christi pater totum mundum illuminauit, suique nominis notitiam gentibus per Apostolorum doctrinam patefecit. A

¶ Ex hoc enim quod pater tradidit filium suū pro nobis in mortem, ostenditur misericordia atque dilectio eius ad nos, & item iustitia eius, quæ tanta est, quòd maluit vnigenitum suum occidi, quàm peccatum manere inexpiatum, multū, immune: sapientia quoq;, quòd tam admirabilem & conuenientissimum modum inuenit. Itaq; mors Christi fuit clarificatio patris, imò passio martyrum clarificatio nominis est diuini, quoniam moriendo pro veritate deum honorāt, & verū ac iustū ostendunt. Propter quod dicit Apostolus ad Ephesios, In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Infra quoque de Petro habetur, Hoc autem dixit, significans quā morte clarificaturus esset deum. *Venit ergo vox de cœlo*, id est, in aëre formatus est sermo cœlesti virtute, videlicet à deo ministerio angeli loquentis in persona dei patris, quemadmodum in Christi baptismo & transfiguratione. Quæ autem fuerit vox ista, subiungitur. *Et clarificaui, & iterum clarificabo*, hoc quidam exponunt de clarificatione filij à patre, vt sit sensus, Et clarificaui te ò vnigenite, & iterum clarificabo te: potestq; clarificatio ista exponi de Christo secundum vtranque suam naturam, quia secundum diuinitatem pater clarificauit, id est, ab æterno clarum, gloriosumque genuit filium, quem produxit sibiipsi æqualem, communicando ei eandem numero claritatem, quam habuit & ipse: secundum humanitatem verò pater clarificauit, id est, clarum fecit, ac propalauit Christum in omnibus mirabilibus, quæ circa eius humanitatem ostendit, prænunciando eius incarnationem per prophetas. annunciando eius conceptionem virgini sanctæ per angelū, educendo eū de clauso virginis vtero, & cætera miracula faciendo per Christū, in testimoniū quod sit Christus: & iterum clarificabo te, in passione, per mirabilia quę tūc fiēt, in resurrectione, ascentione, spiritus sancti missione, Apostolorū prædicatione, & miraculorū per eos eorumq; sequaces perpetratione, Vnde in Actis loquitur Petrus, Deus patrum nostrorū glorificauit filium suum Iesum. sed quoniam Christus immediate ante hæc verba orauit, dicendo, Pater clarifica tuū nomen. Videtur glorificatio ista referenda ad patrem qui di-

Ephes.1. Ioan. 21. Matth.3. B Marc.1. Lucæ.3. Iohan.1. Matt.17. Marci.9. Lucæ.9. Lucæ.1. C Acto.3. Ioan.12.

D cendo, Et clarificaui, & iterum clarificabo, ostendit se exaudiuisse precē filij sui dilecti, qui paulo ante asseruit, Ego sciebam, quoniam semper me audis: Pater ergo clarificauit seipsum in filio & per filium quoniam quicquid cōmunicauit filio ab æterno per generationem diuinā, vel in tempore per miraculorum operationem totum cessit ad clarificationem patris, cuius tota perfectio reducet in filio: imò cum patris &
Iohan.5. filij sit vna substantia, eorum est vna clarificatio. Quod enim est ad gloriam vnius diuinarum personarum, est ad gloriam singularum. Propter quod dixit Saluator, Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum *Turba ergo quæ stabat*, ex quo patet, quod domino Iesu stante & verba ista loquente, populus quoque subsistit, & aspexit, atque
E aduertit, *Et audierat vocem*, præfatā de cœlo allatam, *Dicebat tonitruum factum esse. Alii dicebant, Angelus ei loquutus est.* Per turbam intelliguntur rudiores, qui vocem prædictam nec intellexerunt, nec discernebant, sed sonum confusum iudica-
1.Re.12. uerunt, & forsitam existimabant quòd tale aliquid factum esset miraculose, quale in libris Regum factum legitur, vbi habetur quòd Samuele orante, dedit dominus voces & pluuias. Per alios intelliguntur subtiliores, qui vocem prædictā attendebant esse articulatam & significatiuam. Et quia credebant eum esse regem Israel & Messiam, putabant angelū ei loquutum, quemadmodum in scripturis veteris testamenti leguntur angeli prophetas affati ¶ Sed multum mirandū
Chrysost. videtur, quòd vocem prædictam non intellexerunt, quæ (vt
F arbitror) facta est in Hebræo idiomate. Chrysostomus autē testatur circa hunc locum, quod aperta quidem & bene significatiua erat vox ista, sed citò ab eis euolauit, quasi à grossioribus, carnalibus, & desidiosis, & hi sonitum tantum retinuerunt. Alij verò, ꝙ articulata vox erat nouerant, quid antē significaret ignorabant, sed nec verba hęc satisfaciūt dubitationi meæ. Si enim vox ista in Hebræo facta est, intellexerūt eam Hebræi, quantū ad sensum superficialem, præsertim cū dubiū nullū sit, quin vox ista multū fuerit altissona & distincta. Quomodo ergo turba dixit factū esse tonitruum, cū & turba esset Hebrææ linguę nō ignara? Si aliquis dicat, ꝙ ideo
Apoc.14. dixit factū esse tonitruum, quoniā facta fuit vox magna toni
Iob.26. truo similis, quomodo Iohānes ait in Apoca. Audiui vocem quasi tonitrui magni. Et apud Iob inducitur, Cum vix paruam

uam stillam sermonũ eius audicrimus,quis poterit tonitruũ A
magnitudinis eius intueri?Si inquã hoc aliquis dicat,tũc tur
ba ista nõ differebat ab aliis,quoniã vox angelorũ assimula-
tur touitruo.Puto ergo,ꝙ turba quę dixit tonitruũ factum,
maximè fuit gentilis.Dictũ est enim,ꝙ multi gentilium ade-
rant.Hi enim,quoniam linguam Hebręã non intellexerunt,
putabant factum esse tonitruũ,sicut in passione Christo cla-
mante,Heli heli lamazabathani:quidam audientes dixerũt, Psal.21.
Ecce Heliam vocat iste.Illi enim secundum Hieronymũ fue Mat.26.
runt gentiles & ministri Pilati,qui linguã Hebræã non ntel-
lexerunt perfectè,sed nomen Heliæ sæpe audierunt:propter
quod Iesu dicẽte Heli putabant,ꝙ inuocaret Heliam.Sic isti
prædicta verba nequaquã intelligentes,dixerunt factum esse
tonitruũ.Alij verò,puta Iudæi,intellexerunt verba quantum
ad sensum superficialem,quemadmodum simplex clericus le B
gens verba hęc,significationem eorũ superficialiter cõcipit,
sensum tamen intentũ atq; latentem non intellexerũt: idcir
co dixerunt,Angelus ei loquutus est:& hoc verum fuit,quan
tũ ad hoc quod immediatus formator vocis angelus fuit,sed
quoad hoc verũ nõ fuit, ꝙ angelus in propria persona,vel
tanquã superior loqui putabatur,putabant tamen,ꝙ vox illa
aliquid magni notauit,ad declarãdũ ꝙ Iesus esset verus rex
Israel.*Respondit Iesus & dixit*,*Non propter me*,id est,nõ meam
instructionem vel vtilitatẽ aut necessitatem. *Hæc mox venit*,
sed propter vos,id est ad vestram informationem atq; salutẽ,
Christus nempe perfectè cognouit semetipsum,nec eius bea
titudo ex nostra cõuersione augetur,sed populus ille,& nos C
indigemus instructione angelica,& conuersatione mẽtis no
stræ ad Christum.Nihilominus,vox illa venit propter clari
ficationẽ Christi,vt dictum est.*Nunc iudicium est mundi*. Su- Iohã. 8.
perius dixit filius dei,Ego non iudico quenquã.Et,Non mi- Iohã.3.
sit deus filium suum vt iudicet mundum: quæ intelligenda
sunt de iudicio discussionis,& reprobationis finalis seu con-
demnationis.Quod ergo iam asserit,Nunc iudiciũ est mun- Roma.8.
di,accipiẽdum est de iudicio discretionis,vt sit sensus,Nunc,
id,tempore euangelicæ legis, & nunc in præsenti atq; post
passionem meam:iudiciũ est mundi,id est, iudicialis discre-
tio hominũ agitur,vtpote prædestinatorum clemẽs ad Chri
stum cõuersio,& reproborũ iusta relictio.Ex tempore enim
prædicto deus mox me demonstrauit,qui essent electi,& qui

 præsci-

D præsciti, per hoc, quod aliquibus magnam largitus est gratiam, aliosque deseruit, sicque iudicauit discretione prudenti inter electos & reprobos, illos vocãdo, istos derelinquẽdo. *Nunc*, virtute passionis meæ, & per Apostolorum prædicationem, sancti spiritus illustrationem, *Princeps huius mundi*, id est, diabolus, rector & dominus hominum mundanorum, qui à diabolo superantur, propter quod eius serui dicuntur: iuxta illud Petri, à quo quisquam superatus est, huius & seruus est. Nec mirum si diabolus appelletur princeps mundi,
2.Pet.2. cum de ipso dicat Apostolus, Deus huius seculi excæcauit
2.Cor.4. mentes infidelium, quæ verba malè intelligentes Manichei,
Matth.4. dixerunt diabolum dominum esse substantiæ mundialis: se-
Mat.1. cundum quòd alibi spondet Christo, Hæc omnia dabo tibi,
E si procidens adoraueris me. Itaq; nunc princeps huius mun-
Lucæ.4. di *Eiicietur foras*, id est, à cordibus hominum expelletur, quia in toto mundo innumerabiles qui seruierunt peccatis, idolis, siue dæmonibus, conuertentur ad me, & fient templum spiritus sancti, in quibus paulo antè habitauit diabolus. Hoc statim post missionem spiritus sancti cœpit vehementer im-
Acto.6. plere. Primò, in populo Iudæorum, quando ad prædicationẽ Petri tot millia Hebræorum cõuertebãtur, ita vt etiam multa sacerdotum turba obedierit euangelio, sicut in Actis scri-
Psal.71. bit Lucas. Deinde in omni terra gentilium, quando cœpit copiose impleri illud in Psalmo, Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ. Omnes gentes magnificabunt eum.

¶Sed nonne per gratiam dei à principio mundi eiectus est diabolus à cordibus hominum electorum? Vtique, Quomo-
Iohan.7. F do ergo ait, nunc eiicietur, quasi antè eiectus non fuerit? dicendum quod ideo, quoniam tunc eiectus fuit à paucis, nunc verò cœpit ab innumerabilium cordibus eiici. Simili modo dictum est antè, Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. *Et ego si exaltatus fuero à terra*, id est, in cruce leuatus. Quod ait, si, non est intelligendum dubitatiue, sed assertiue, sicut iam dixit de grano frumenti, si mortuum fuerit, multũ fructum affert. Et Amos dicit, Si erit ma-
Amos.3. lum in ciuitate, quod dominus non fecit. Si etiam ait Iob, Si
Iob.31. contempsi iudicium subire cum seruo meo, quæ omnia certitudinaliter non dubitatiue dicuntur, *Omnia* genera hominum, id est, quosdã de omnibus, scilicet iuuenes & virgines, Iudæos & paganos, doctos & simplices, pauperes & diuites,

Traham

Traham ad meipsum non violenter, sed amorose, id est, per fi A
dem & charitatem conuertam eos ad me: Christus enim mo
riendo satisfecit pro omnibus quantum fuit in ipso, & meri
to suæ passionis, infusa est electis in toto mundo gratia, per
quam audita Euangelica prædicatione, ad Christum conuersi
si sunt, secundum quod Esaias prædixit, Gentes quæ non co- Esa. 55.
gnouerunt te, ad te current. Et Psalmista, Adorabunt in con Psal. 21.
spectu eius vniuersæ familiæ gentium.

¶ Deinde, ponuntur verba Euangelistæ, exponentis præinducta Christi verba. *Hoc autem*, videlicet si exaltatus fuero à terra, *Dicebat significans qua morte*, i. quali modo seu genere mortis, *Esset moriturus*, quia per exaltationem intellexit suam crucifixionem. *Respondit ei turba*, id est, pars turbæ, B
quæ non credidit, sed Christo opposuit. In turba nanq; mul- Iohā.12.
ti fuerunt, qui crediderunt, videlicet qui dixerūt, Benedictus Mat. 21.
qui venit in nomine domini rex Israel: aliqui quoque fuerūt Marc.11.
ibi qui inuidebant gloriæ Christi, præsertim scribæ & phari- Lucæ.13.
sæi, ac fautores eorum. Hi ergo dixerunt. *Nos audiuimus ex lege* i. ex scripturis veteris testamenti (sumunt enim legē pro libris Mosi & prophetarum.) *Quia Christus manet in æternū*, id est, immortaliter subsistit, & incorruptibiliter perseuerat. Cognouerunt ergo isti Iudæi aliquid de Christi æternitate, Danie. 7.
de qua Daniel ait, Potestas eius, potestas æterna, quæ nō au- Psal.109.
feretur, & regnum eius quod nō corrūpetur. Et in Psalmo, Esaiæ. 2.
Tu es sacerdos in æternum, Atq; in Esaia, Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. *Et quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis?* Christus nō dicitur iā dixisse, opor- C
tet exaltari filiū hominis, sed ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham, &c. Cur ergo sic repetunt, Quomodo tu dicis: oportet exaltari filium hominis? Dicendum, quòd isti Iudæi memoriter tenuerūt, quòd Christus communiter appellauit se filium hominis, & paulo ante iam dixerat, Venit hora vt clarificetur filiꝰ hominis: ideo sensum potius quàm verba Christi resumunt. Attenderunt quoq; quòd Christus non dubitanter, sed certitudinaliter dixit, si exaltatus fuero propter quod dicūt eum dixisse, oportet exaltari. Sed vnde sciebant quòd Christus per sui à terra exaltationem, intellexit suam crucifixionem? Ad hoc quidam respondent, quòd apud Iudæos erat prouerbium, per exaltationem designari crucifixionem: velut si aliquis ei quem cupit suspēdi, dicat, eleue-

D ris in altum. Sed si hoc ita esset, tunc vtique verbum Christi valde manifestum fuisset, nec Euangelista indiguisset illud exponere tanquam obscurum. Vnde secundum Augustinum verbum illud exaltationis adeo fuit obscurum, quod nec discipuli pro tunc illud intelligebant: ideo secundũ Augustinũ & Bedam Iudæi illud intellexerunt non vigore sapiẽtiæ, sed peste ac stimulo inuidentiæ. Iam enim decreuerunt crucifigere Iesum, propterea stimulata eorum inuidia dedit eis faciem intellectum sermonis eorum propositũ designantis. Itaque dicunt, Quomodo tu dicis, oportet exaltari filiũ hominis? tanquam dicant, verba tua contraria sunt. Dicis enim, ꝙ tu filius hominis sis Messias, & item, quòd sis crucifigendus, hæc autem simul stare non valent, quoniam nos audiuimus

E ex lege, quod Christus manet in æternum, ideo diligẽtius sciscitamur à te. *Quis est iste filius hominis?* Quem dicis crucifigendum, quasi dicant, Tu ille esse non potes, cum te Christũ esse insinues. Magna proculdubio cæcitas atque peruersitas Iudæorum istorum, volentium demõstrare, quòd ideo Iesus

Dani.7. non sit Christus, quoniam dixit se occidẽdum. Cum Daniel

Danie.9. qui prophetauit de Christi æternitate, apertissime vaticina-

Esa. 53 tus sit de eius passione. Post hebdomadas (inquiẽs) sexagin-

Psal.106. ta duas occidetur Christus. Et Esaias, qui de Christi intermi-

Psal.21. nabili pace prædixit, de eius quoq; amarissima passione præscripsit, Nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à deo, & humiliatum. Dauid quoque eodem Psalmo quo dixit

F de æternitate Christi, de passione adiecit, De torrente in via bibet. Et alibi dicit Psalmista, Aruit tanquã testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me. Itaque, simul stant mors Christi, & eius æternitas dupliciter. Primò, quoniã mors conuenit ei ratione naturæ humanæ, æternitas ex parte diuinæ naturæ. Secundò quoniam licet secũdum assumptam humanitatem occisus sit, & homo esse ad tempus desiit, tamen post triduum glorificatus est in carne assumpta, & secũdum humanitatem ad vitam impassibilem suscitatus, sicque æternitas competit ei etiam quoad naturam assumptam à parte post: iuxta illud Apostoli

Heb.7. ad Hebræos, Christus eo quòd maneat in æternum sempiternum habet sacerdotium, semper viuens ad interpellandum pro nobis. *Dixit ergo eis Iesus* (Adhuc) *modicum lumen in vobis est* hoc est, non penitus caretis notitia veritatis, sed de luce

cogni

cognitionis Christi parum habetis, videlicet, quia cognoscitis, quòd maneat in æternum. Imperfecta verò est vestra cognitio, quoniã ignoratis quomodo passio, & æternitas Christi sibiinuicem non repugnent, quia non referuntur ad idem secundum idem, seu eodem modo, vt dictum est, vel sic, Adhuc modicum, id est, modico tempore seu paucis diebus: lumen in vobis est, hoc est, ego qui sum lux mundi, inter vos conuersor atque deambulo, ideo *Ambulate*, id est, de imperfecta notitia Christi, ad eius perfectiorem cognitionẽ procedite, & totum intelligite, scilicet, Christum esse crucifigẽdum, & in æternum victurum, *Dum lucem habetis*, id est, dum me splendorem lucis æternæ præsentem conspicitis, qui vos instruere sum paratus, *Vt non tenebræ vos comprehendant*, id est, ne caligo vitiorum, & cæcitas ignorantiæ atque perfidię animas vestras capiant, illaqueent, seu constringant, secundum quod Salomon ait in Prouerbiis, Iniquitates suæ capiẽt impium, & funibus peccatorum suorum cõstringetur. *Et qui ambulat in tenebris* (erroris & culpæ) *nescit quo vadit*, id est, inordinate, & errabũde incedit, nec proprios actus intelligit, neque ad finem salubrem perueniet, sed tendit periculosius, & perit magis quam arbitratur. Omnis enim qui peccat, est ignorans secundum philosophos & theologos, quoniam acquiescit malo sub specie boni, & operatur illicita tãq̃ bona. Vnde Salomon in Prouerbiis loquitur, Via stulti recta est in oculis eius. ❡ Denique, & nos ambulare debemus per semitas æquitatis, & viam mandatorum cælestium currere, dum lucem gratiæ, & veritatis notitiã habemus, quemadmodum dicit Apostolus, Dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes. Et, Noli negligere gratiam dei, quæ data est tibi. *Dũ lucem* (id est, me Christum) *habetis* (præsentẽ) *credite in lucem* vnigenitum filium dei, ad quem pater ait, per Esaiã, Dedi te in lucem gentium. Et, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, *Vt filii lucis sitis*, id est, filii Christi, per fidem, dilectionem, & imitationem ipsius, quemadmodum ad Galatas dicit Apostolus, Omnes vos filii dei estis per fidem. Vel filii lucis, id est, gratiæ & sapientiæ. *Hæc loquutus est Iesus* (obstinatis Iudæis) *& abiit* extra Hierusalem, *Et abscondit se ab eis*, transeundo per medium eorum, cedens furori eorum, quoniam nondum venit hora suę passionis: dansq; exemplum, sæpe humiliter declinandi ac fugiendi, potius quàm

A
Baruch. 3.
Hebr. 1.
B
Proue. 12.
Psal. 118.
Galat. 6.
C
1. Tim. 4.
Esa. 49.
Esa. 9.
Gala. 3.
Iohan. 7.

D quàm potenter resistendi. Vel seipsum persequutionibus ingerendi, secundum quod dictum est plenius circa finem octaui capituli. Veruntamen agnoscendum, quia vt alii tres Euangelistæ concorditer referunt, Iesus antequam se abscondit, intrauit in templum eiiciens inde ementes, & vendentes. Cumque cum sacerdotibus, scribis, & pharisæis, acriter disputassent, relictis illis, discessit, & introiuit Bethaniam. Nihilominus, feria secunda, & tertia reuertebatur, & prædicauit in templo.

Matt. 21.
Marc. 11.
Lucæ. 19.

¶ Expositio residuæ partis.
Cum autem tanta signa fecisset Iesus coram eis.

E

ARTICVLVS XXXII.

Ioh. 11.
Iohan. 9.
Iohan. 12.

D Einceps ostenditur Iudæorum obstinata perfidia prophetice prænunciata, *Quum autem tanta signa* quæ nunc descripta sunt, vtpote suscitatio Lazari, illuminatio cæci nati, impetratio vocis cælestis, *Fecisset Iesus coram eis.* Multa autem signa tunc fecit, puta in die palmarum, quæ Iohannes non recitat. Vnde apud Matthæum inducitur, quòd cum esset in templo accesserunt ad eum cæci & claudi, curauitque eos, *Non credebant in eum* (imò nec ei) *vt sermo Esaiæ impleretur quem dixit.* Quod ait, vt sermo Esaiæ impleretur, intelligendum est, concomitanter nō causaliter. Non enim ob hoc

F fidem Iesu spreuerunt, vt verificarent verba Esaiæ. Sic enim nouissent Esaiam de eorū excæcatione prænūciasse, & quòd

Esa. 53. Iesus esset Christus quem Esaias prædixit non recipiendum à populo Iudæorum: pro maiori parte eorū, sed ex incredulitate ipsorum consecuta est impletio vaticinii Esaię, nec solum Esaiæ, sed insuper Dauid & Hieremiæ, ac Danielis. Scri-

Psal. 68. ptum est enim in lib. Psalmorum, Obscurentur oculi eorum

Danie. 9. ne videant. Et Hieremias ait, Reliqui domum meam, diuisi

Hier. 12. hæreditatem meam, dedit contra me vocē suam, ideo odiui eam. Daniel quoq; dixit, Nō erit eius populus qui eum negaturus est. Deinde ponuntur verba Esaiæ in persona prophetarū loquentis, *Domine, quis credidit auditui nostro?* Præuidens

Esa. 52. enim Esaias in spiritu sancto, quàm pauci Iudæorum reciperent Christum, admirando inquirit, Domine, quis Iudæorū, quasi

quasi dicat, modica pars eorũ credidit auditui nostro, id est, A
verbis ac mysteriis Christi, quæ tu nobis reuelasti de Christo, & quæ audiendo à te didicimus. Auditus quippe est sensus disciplinæ secundum philosophum, & iuxta Apostolum,
Fides est ex auditu. Vel, Quis credidit auditui nostro? id est, 2.Cor.8.
verbis propheticis quæ audiuimus à te. Quanuis enim Iudæi 2.Cor.3.
dicant prophetis se credere, tamen secundum veritatem eis 1.Ioh.3.
non credunt, quia nõ recipiũt veram eorum expositionem, 1.Cor.1.
sed literalem, carnalem, & superficialem quæ occidit. Vnde Eccl. 1.
Saluator loquutus est Iudæis incredulis, Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi. *Et brachium domini*, id est, filius virtus, & sapientia patris, verbum omnipotens, per quod facta sunt omnia, *Cui reuelatum est?* id est, paucis Iudæorum Acto.10.
notificatum est, per illuminationem internam, prout in actis B
Petrus testatur, Deus dedit eum manifestum fieri non omni Iohan.1.
populo, sed testibus à deo præordinatis. Dicitur autem filius Esaiæ. 52.
dei brachium patris, quia per ipsum facta sunt omnia. De quo Esaias, Parauit (inquit) dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias*, quantum ad sensum, non quoad formam verborum. ¶ Dicit aliquis, Si non poterant credere propter prophetiam Esaiæ, ergo ipsi excusantur à culpa, cum omne peccatum sit voluntarium, & Esaiæ prænunciatio erit causa incredulitatis ipsorum. Dicendum, quòd Esa.6.
prænunciatio Esaiæ non fuit causa effectiua, vel à priori, sed causa, signum, & à posteriori perfidiæ Iudæorum. Ex illa etenim prophetia agnoscitur, & probatur non causatur Iudæorum obstinatio atque perfidia. C

¶ Porrò, quòd ait, non poterant credere, non est intelligendum de impossibilitate absoluta, quoniam liberi arbitrii permanserunt, nec præscientia dei necessitauit eos ad mala, sed de impossibilitate ex suppositione, ita quòd impossibilitas hæc non refertur ad eorum voluntatem secundum se assumptam seu simpliciter consideratam, sed vt talem, videlicet vt induratam, & habituatam in pessimis: iuxta quem sensum, arbor mala, non potest fructus producere bonos, neç superbus potest saluari, nec iustus damnari. De hoc superius dicta sunt plurima, propter quod transeo. Veruntamẽ Augu- Marc.11.
stinus, per non posse, intelligit nõ velle. Quemadmodũ Apo Lucæ. 6.
stolus ait de deo, quòd seipsum negare non potest. i. nõ vult.

Exca-

D *Excæcauit oculos eorum*, id est, deus exigentibus Iudæorum peccatis subtraxit, seu non infudit intellectui eorum lucem fidei, & sapientiæ salutaris, *Et indurauit cor eorum*, id est, voluntatem eorum indurari permisit, gratiam mollificantem, & animæ conuersiuam iuste subtrahendo, *Vt*(hoc per modum sequelæ, non causæ sumendum est) *non videant oculis* interioribus, ea quæ fidei sunt, *Et intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos*. Negatio illa præposita verbo, videant, ad alia tria referenda est verba, vt sit sensus, Excæcauit illos, vt non intelligant corde per donum intellectus penetrando, & clare contemplando ea quæ spectant ad fidem catholicam, secundum quod dictum est per prophetam, Si non credideritis, non intelligetis. Hic sumitur cor pro intellectu, & conuertatur ad Christum, ꝙ sanem eos à vulneribus animæ seu peccatis. ¶ Hoc vltimum verbum dicitur in persona dei, qui solus potest mētem sanare. Vnde loquitur Hieremias, Sana me domine, & sanabor: & Psalmista, Sana animã meam, quia peccaui tibi. Quoniam ergo Iudæi nõ crediderunt Christũ, non sunt intus à deo curati, præsertim cum sine fide & merito Christi nemo posit saluari, purgari, aut iustificari. Propterea in Actis Apostolorum Paulus dixit Iudæis, Per Iesum vobis remissio peccatorum annunciatur ab omnibus, à quibus non potuistis in lege Mosi iustificari. Itaque deus dicitur excæcare & indurare, non influendo malitiam, sed non dando subsidium, iuxta quem modum scriptũ est in Deuteronomio, Noluit Seon rex Esebon dare transitũ filiis Israel, quia indurauit dominus deus spiritum eius, obfirmauerat cor illius, vt tranderetur in manus Israelis. Hæc verba nunc elucidata. *Dixit Esaias*, id est, dicenda & scribenda accepit à deo, qui sibi per reuelationem angelicã ea mõstrauit, *Quando vidit gloriam eius*, id est, quando in spiritu visione imaginaria prægnouit excellentiam Christi, qui est verus deus & dominus, *Et locutus est de eo*, id est, de Christo prophetauit, ꝙ in eius aduentu excæcarentur, & indurarentur Iudæi. Nam vbi Esaias ait verba præallegata, præmisit. Vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus à maiestate eius. Et quòd ibi per dominum ad literam intelligendus sit Christus filius dei, probat gloriosus Hieronymus, authoritate Iohãnis Euangelistæ hoc loco manifeste dicentis, quòd Esaias dixit hæc vtpote ꝙ Iudæi non poterant

Margin: Esa.7. — E — Hier.17. — Psal.40. — Heb.1. — Acto.13. — Deut.2. — F — Esa.6. — Iohan.1. — 1.Iohã.4.

poterant credere in Christum,quādo vidit gloriam eius.Pa- A
làm est autem,quòd per gloriam iam non intelligitur increata beatitudo,vel diuina essentia filij,quoniam nullus in hac 1.Tim.6.
vita potest conspicere per speciem,vt dictum est plenius super illud, Deum nemo vidit vnquam,sed magnificētia Christi quàm deus Esaiæ per spiritum prophetiæ ostendit Vel si per gloriam accipiatur increata fœlicitas,& natura filij dei, tunc visio præinducta accipi debet de visione per fidem.Nouerat enim Esaias Christum filium dei patri esse æqualem. *Veruntamen & ex principibus* id est,de numero principalium Iudæorum,videlicet scribarum & pharisæorū magnorumq; ciuium,*Multi crediderunt in eum* id est, Iesum credebant esse Messiam & verū doctorem propter miracula eius,& quia viderunt scripturas prophetarum in ipso impleri:non tamen B
sic crediderunt,ꝙ credēdo obedierunt dogmatibus Christi, vel quòd eius diuinitatē per fidem agnouerint. Fuitq; fides eorum informis,& plurimū incompleta,nec ad salutem sufficiens,subditur enim: *Sed propter pharisæos* (hoc est timo- Mat.5.
re incredulorum pharisæorum) *non confitebantur*, hoc est, verbis non exprimebant,nec opere demonstrabant fidē suā etiam tunc,& vbi,quando,& quo debuerunt, *Vt de synagoga non eiicerentur*, id est,ne ab ingressu templi & societate Iudæorum tanquam excommunicati repellerētur, quod valde opprobriosum censebāt:nec tantæ fuerant perfectionis, quod propter iustitiā voluerunt perpeti persecutionem.*Dilexerunt enim gloriam hominum*,id est temporalem honorem & famā laudis humanæ *Magis quàm gloriam dei*, id est cœ- C
leste præmium,quòd pro merito persecutionis atque iustitię datur à deo.Vel gloriam dei,id est,diuinum honorem,quoniam magis voluerunt se ab hominibus honorari, quàm vt ipsi deum honorarent,quod esse nō potuit sine peccato mortali,quia ex necessitate præcepti tenetur vnusquisq; plus amare deum,quàm seipsum,& vniuersa creata,plus quoq; appetere bona cœlestia & æterna,quàm temporalia, humana Exod. 20.
atque terrena.Et item,plus appetere honorē & gloriā dei, Deut.6.
quàm suam.Tenemur (inquam) plus desiderare, quò deus Mat.22.
ab hominibus glorificetur& honoretur,quàm nos:ideo dici Mar.12.
solet quòd principes isti non confitendo fidem suam peccauerunt mortaliter. Primò, quoniam ex officio habuerunt vulgum instruere,quòd non fecerunt debito tempore,sed permi-

D permiserũt plebem seduci, & Christi mortem expetere. Secundò, quoniam honorem deo debitum omiserunt timore
1. Iohã. 5. humano. Tacendo enim, dabant aliis occasionem putandi, quòd fides Christi esset falsa, & deo cõtraria, ex quo multa diuino honori contraria sequebantur. Qui enim non credit in filium, mendacem facit patrem. Confiteri quippe fidem, pertinet ad præceptum affirmatiuum. Ideo quanuis nõ obliget ad semper, obligat tamen semper, videlicet pro loco & tẽpore: idcirco mortale peccatũ incurritur, quãdo omittitur contra charitatem dei vel proximi. Veruntamen aliquis forsitan probabiliter affirmaret, quòd aliqui principum credentium ex diuina dispẽsatione licite tacuerunt, quia videbant
E se nil posse proficere: sed hoc nihilominus certum est, quòd illi qui plus dilexerunt gloriam hominum, quàm dei, erant extra statũ salutis. ¶ Posset interea dubitari, quomodo nomine principum credentium intelligantur & pharisæi, cum subdatur, quòd propter pharisæos non confitebantur. Rursus, Quomodo pharisæi poterãt prĩcipes de synagoga eiicere, cum principes fuerint sacerdotes, quorũ fuit de syna-
Iohan. 3. goga repellere? Dicendum, quòd aliqui pharisæorum crede-
Iohan. 9. bant, quorum vnus extitit Nicodemus, sed maior eorũ pars fuit incredula, qui vel propria potestate, vel sua suggestione poterãt credẽtes de synagoga eiicere, accusando eos apud Pontifices, qui erant de secta pharisæorũ. Plurimi quoque sacerdotum fuerant pharisæi. *Iesus autem clamauit & dixit.* Euangelista non exprimit locum, & tempus prædicationis
F Christi, nec aliquid super hoc legi. Sed quoniam paulò ante Euangelista disseruit, quòd Iesus abiit, & abscondit se, puto
Mat. 12. quòd ista de qua nunc agitur prædicatio, non sit facta in die
Mar. 11. palmarum, in qua Iesus facta processione, miraculorum ope
Lucæ. 19. ratione, & sermocinatione prolixa, abiit atque abscõdit se, sed die sequenti, quando secundum alios Euangelistas, rediit in Hierusalem & predicauit in templo, nisi forte ista dicantur per recapitulationẽ. Dixit igitur Iesus, *Qui credit in me*, secundum quod deus sum, quoniam sola diuinitas fidei est obiectum, *Non credit in me* duntaxat, iuxta quem sensum dictum est supra, Mea doctrina nõ est mea, sed eius qui mi-
Iohan. 7. sit me. Vnde nunc subditur, *Sed in eum qui misit me*, id est, in deum patrem, imò in totam superbenedictam trinitatem, quæ est vnnum fidei obiectum & causa, & trium personarũ

est vna

est vna fides. Vel sic, Qui credit in me, secundum quod deus A
sum. Sic enim credendum est in me non credit in me, secundum quod homo sum, quia sic non sum fidei immediatum, propriumque obiectum, *Sed in eum qui misit me*, quoniam licet ex verbo, & humanitate constet vna hypostasis Christi tamen verbum & pater plus conueniunt in hoc: propter quod aliquid est obiectum fidei quàm verbum & natura assumpta. Fidei nempe obiectum est veritas prima. Pater autē & verbum, sunt vna prima exemplarisque veritas. *Et qui videt me*, oculo interiori nunc per fidem, & specialem contemplationis gratiam, vel in futuro per gloriam, seu facie ad faciem, *Videt* (eodem modo) *eum qui misit me* Pater enim & fili⁹ sicut sunt inseparabiles in essentia, sic & in cognitio 1. Cor. 13.
ne: idcirco qui noscit vnum, noscit & alium, præsertim cum pater & filius correlatiue dicātur. Cognito autem vno cor- B
relatiuorum, cognoscitur reliquum. Cùm vnum sit de propria ratione alterius Tanta quoque est similitudo patris & Iohan. 14.
filiij, vt cognito filio, agnoscatur & pater, quia & fili⁹ est naturalis & perfecta patris imago, in quo quicquid patris est, plenissimè lucet, propter quod infra testatur discipulis, Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis.

¶ Denique, vna est iam fides supersanctæ trinitatis: sic in patria est vna beatifica visio eius, fidei correspondens atq; succedens. *Ego lux* per essentiam tanquam sapientia patris verusque deus, qui sum lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, *In mundum veni*, id est, per C
incarnationis mysterium inter homines apparui, atque in terris esse cœpi per humanitatem qui ante fui in terra per so 1. Cor. 1.
lam diuinitatem. Hoc Christo est proprium, nec aliquis san Iohan 1.
ctorum vnquam hoc dicere ausus fuit. Quanuis enim sancti Baruch. 3.
sint lumina quædā, habent tamen aliquid tenebrositatis vel defectibilitatis admixtum. *Vt omnis qui credit in me*, fide formata quæ dum opportunitas adest. agit per dilectionem *In tenebris non maneat*, id est, in vitiis & ignorantiæ nebulis. Vnde per Esaiam pater ait ad Christum, Dedi te in lucem Galat. 5.
gentiū, vt aperires oculos cæcorum, Fides igitur illumina- Esa. 42.
tionem, & purificationem meretur, prout in prouerbiis le- Prou. 3.
gitur, Per misericordiam & fidem, purgantur peccata. *Et si quis audierit verba mea* (id est, præcepta & documenta) *& non custodierit ea*, memoriter recolendo, rite credendo & obediendo,

D obediendo, *Ego non iudico eum nunc*, in primo meo aduentu iudicio condemnationis, *Non enim veni vt iudicem* (id est, condemnem & perdam) *mundum*, id est, habitatores terræ, *Sed vt saluificem mundum*, pro hominum culpis satisfa-
Iohan.3. ciendo, eisque æternam beatitudinem promerendo, atque faciliter indulgendo, de hoc dicta sunt multa in superioribus, maximè capitulo tertio. *Qui spernit me*, Hoc est non obedit vel ex infidelitate vilipendit me, tanquam purum ho-
Iohan.7. minem, vel me reputat seductorem vt infideles Iudæi, *Et non accipit verba mea* (credendo & obediendo) *habet qui iudicet* (id est, condemnet) *eum* tempore suo. *Sermo quem locutus sum*, id est doctrina mea, *Iudicabit*. hoc est, con-
E demnabilem demonstrabit, seu pœna & reprobatione dignum ostendet *Eum in nouissimo die*, sicut lex ciuilis iudi-
1.Cor.1. care dicitur furem Vel sermo quem locutus sum, id est, ego
Hebr.4. ipse qui sum verbum, & sermo patris, secundum quod scribitur ad Hebræos, Viuus est sermo dei: Christus autem expressit seipsum, quoniam docuit se esse hominum saluatoré, *Quia ego ex meipso non sum locutus*, quia vt homo accepi à deo trinitate sapientiam, & quicquid habeo ex tempore, scilicet ab incarnationis exordio.

¶ Porrò, vt deus æternaliter genitus sum, & sic ex meipso non sum locutus, quia à meipso non sum: sed qui per generationem æterna dedit mihi esse, dedit etiam loqui & sapere, posse & agere, *Sed qui misit me pater, ille mihi mandatum dedit*
F id est, secundum assumptam humanitaté præcepit, *Quid dicam, & quid loquar* prædicando in publico, vel seorsum docendo. Pater ergo vel trinitas in incarnatione ostédit, reuelauit, & iussit animę CHRISTI, quicquid postmodum dixit. Hoc ait saluator, ad ostendendum, quòd prædicatio sua sit vera & sancta, quia diuinitus iussa, propter quod qui eam non seruant in die nouissimo damnabuntur ab ipso CHRISTI sermone, *Et scio quia mandatum eius* quod mihi dedit & quod ego mundo proposui, *Vita æterna est*, id est ad
Mat.19. fœlicitatem æternam perducit, iuxta illud quod apud Mat-
Baruch.4. thæum habetur, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et Baruch, Hic liber mandatorum, & lex quæ est in æternum. omnes qui tenent eam ad vitam. *Quæ ergo ego loquor* docendo & prædicando, *Sicut docuit* (id est, reuelauit & iussit mihi, secundum humanitatem assumptam) *pater, sic loquor*,

id est, obedienter, iustè & verè, non deuians aliquo modo à A regula æquitatis diuinæ cum humanitas mihi humanita, sit istrumentum animatum, coniunctum, inobliquabile, & proprium verbi seu deitatis.

¶ Declaratio Capitis. XIII.
Ante diem festum paschæ sciens Iesus quia venit hora eius.

ARTICVLVS. XXXIII.

Mittit hoc loco, & transilit Euangelista Iohannes magnam partem doctrinæ Christi & operum eius, scilicet prædicationem eius, quàm B fecit in Hierusalem feria secũda & tertia post palmarum, & quomodo insidiosè interrogabatur à Sadducæis & pharisæis & qualiter durissimè redarguebat pharisæos ac scribas, sicut etiam instruxit seorsum discipulos suos de consummatione seculi, de persecutione Antichristi, iudicioque finali. Hæc & multa huiusmodi, pulcherrima omisit Iohannes, sciens ea ab aliis Euãgelistis sufficienter descripta. Festinat autem ad describendum præclarissimum illum Christi sermonem, factum in cœna, quem alij Euãgelistæ omiserunt, & ab ipsa cœna sumit amorosum exordium, sicque exorsus est. *Ante diem festum paschæ*, id est, proxima die ante paschalem solennitatem, scilicet luna seu C die. 14. primi mensis apud Iudæos, qui ab Aprilili incipiunt menses, in quo patres eorũ ab Aegypto eiu ti sunt, hoc est, feria quinta, proxima die parasceues, in cuius quintæ feriæ vespera incipiebatur paschalis festiuitas, offerebaturque & edebatur agnus paschalis, ita quòd dies parasceues fuit prima dies paschalis celebritatis, loquẽdo de integris festi diebus non tamen fuit celeberrima, sed sabbatum sequẽs. Parasceues quippe vocabatur, quia in ipso parabãt cibos pro illa die & sabbato subsequẽti quod adeò celebre fuit, vt nec cibos pararent in eo, *Sciens Iesus quia venit hora eius*, id est, quod tempus suæ passionis diuinitùs præstitutum, se proximo immineret, *Vt transeat ex hoc mundo ad patrem*, id est de loco huius terrenæ habitationis atque humanæ cõuersationis, tendat per passionem, resurrectionem & ascensionẽ,

Mat. 24. Mar. 13. Exod 12.

D ad patriam beatorum, ad regnum cœlorum: in quo patet spe cialiter esse & habitare asseritur, quanuis vbique verè & sub stantialiter sit, quoniam ibi euidentius se ostendit, & excel-
Ephe.5. lentius operatur. Transiuit autem Christus ad patrem secun dum naturam assumptam, & quanuis nō transiuit ad patrem directè) per loci mutationē, eò quòd pater vbiq; sit, nec distat ab aliquo locali distantia, sed per diuinæ atque paternæ gloriæ ampliorem participationem, id est, per corporis sui glorificationem, transiuit tamen ad locum vbi pater esse dici tur, puta ad cœlum empyreum per loci mutationem, & corporalis atque sensibilis præsentiæ subtractionem.

Iohan.1. ❡ Porrò, secundum naturam diuinam, nunquam recessit de sinu, nec ex corde patris: & quo iuit per humanitatem, semper fuit per diuinitatem, secundum quam mansit & hic vnde
E transiuit, *Cum dilexisset suos qui erant in mundo*, id est, electos & prædestinatos discipulos cæterosq; suos fideles, illos præcipue viros ac fœminas quę eum corporaliter sequebantur, quibus & misit spiritum sanctum in die pentecostes.
Acto.2. Hos vtique omnesque prædestinatos viatores, Christ⁹ dilexit secundum quod deus est dilectione æterna & increata: inquantum verò est homo, dilexit eos dilectione charitatis infusæ.

❡ Denique, naturali amore diligit omnes, quoad id quod sunt ex deo, sicut & deus diligit omnia quæ sunt, & nihil o-
Sapien.11. dit eorum quæ fecit, vt ait Sapiens. Hos Christus dilexit singulariter & perfectè, sicut infra loquitur eis, Sicut dilexit
F me pater, & ego dilexi vos: in vita quoq; sua CHRISTVS
Iohan.15. exhibuit eis signa seu opera syncerissimæ dilectionis, instruendo, consolando, à pharisæis defendendo, maximas gratias conferando. vt prædicarent & curarent infirmos, dæmo nesque fugarent: & breuiter dici non potest, nec excogitari quàm affectuosè & dulciter, quàm pie & familiariter inter
Mar.10. eos conuersabatur, fouens eos corporaliter & spiritualiter,
Lucæ.9. velut si nutrix foueat lactentem infantulum, idcirco traxit,
Baruch.3. & transformauit totum affectū eorum in se, ita quòd de eius passione & corporali discessu audire nil poterant, imò nec cogitare, *Vsque in finem*, id est, perseueranter vsque ad mortem, nec dubium, quin & post mortē, *Dilexit eos*, quod
Iohan.15. maximè patet ex hoc, quòd animam suam posuit pro eis, &
Iohan.18. dum ipse capiebatur à Iudæis, dixit, Sinite hos abire. Vel vs-

que

quæ in finem dilexit eos, quia in vltimo die quo fuit cũ eis, A
passibili modo demonstrauit ipsis, præcipua signa amoris,
& maxima munera contulit, tradens eis sacramentum corporis & sanguinis, sacramentumque ordinis: vel in finem, id Mat. 26.
est, ad hoc vt ad veram beatitudinem (quæ est finis noster) Lucæ. 22.
eos perduceret. *Et cœna facta* id est, ad effectum non ad finem perducta. Nondum enim erat finita, vt infra patebit,
sed agnus paschalis forsitan erat comestus. *Cum diabolus iam misisset in cor* (id est, dudum cordi proditoris suggerendo inspirasset) *vt traderet eum Iudas Simonis Ischariotis*, proditor
iam præfatus, qui fuit de vico nomine Scharioth oriundus,
& fortè dictus est Iudas Simonis, quia filius viri nomine Simonis. Diabolo nempe suggerente, concepit Iudas propositum vendendi tradendique Christum, & die præcedenti vendendit eum, atque exinde quærebat opportunitatem, vt traderet eum Iudæis sine turbis. Vnde in Luca habetur, Intrauit Satanas in Iudam, qui cognominabatur Ischarioth. *Sciens* B Lucæ. 22.
Iesus (scientia increata vt Deus, & infusa vt homo) *quia omnia dedit ei pater in manus*, hoc est, quod deus pater omni
creaturæ eum præposuit, & super omnia potestatem ei concessit; etiam ab incarnationis principio: quoniam eo ipso
quo Christi humanitas verbo suppositaliter est, vnita est, omni creaturæ prælata; & habet potestatem super vniuersa
creata, quemadmodum dicit Apostolus, Omnia subiecit sub Psal. 8.
pedibus eius, Et Christus apud Matthæum, (data est mihi Heb. 8.
omnis potestas in cœlo & in terra. Christus ergo cognouit Mat. 28.
bona sibi diuitus præstita, imò & quilibet nostrum scire, & C
aduertere debet beneficia dei quæ sortitus est, vt sit gratus
deo datori. Propter quod ait Apostolus, Nos non spiritum
huius mundi accipimus, sed spiritum, qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. *Et quia à deo exiuit*, id est, 1. Cor. 2.
sciens quòd per incarnationem missus fuit à deo in mundum. Exiuit quoque à patre per generationem æternam, iuxta illud Michææ, Egressus eius ab initio à diebus æternitatis,
Sciens insuper *Et* (quòd) *ad deum vadit*, id est, ad patrem iam Mich. 5.
reuerteretur per passionem & ascensionem, vt dictum est Ioha. 12.
plenius præcedenti capitulo. Hinc ait Psal. A summo cœlo
egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. *Surgit à cœna* (manducationem interrumpendo) *& ponit* id est Psal. 18.
deposuit *Vestimenta sua* (vt congruentius obsequiũ sequens

D impenderet) *Et cum accepisset linteum* quo erat lauandorum pedes tersurus, *Præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim.* Omnia ista fecit per se, vt perfectæ humilitatis præberet exemplum, *Et cœpit lauare pedes discipulorum*, qui forsitan satis im-
Apoc.19. mundi atque lutosi fuerunt, quoniam nudis pedibus incesserunt discipuli sicut Christus, *Et extergere*. pedes lotos, *Linteo quo erat præcinctus*, in quo elucescit incomparabilis humilitas Christi, qui cum esset rex regum, & dominus dominantium, pauperum simpliciumque illorum discipulorum pedes lauare, & ante eorum genua se inclinare dignatus est. ¶ Denique, vt Euangelista magnitudinem dignationis & humilitatis istius insinuaret & exaggeraret, præmisit de Iuda, & de excellentia scientiæ atq; potentiæ Christi: quia ex hoc quod
E talis ac tantus, tam potens ac sapiens, non solum fidelium discipulorum, sed & agniti proditoris voluit pedes lauare, innotescit huius humilitatis profunditas. *Venit ergo ad Simonem Petrum.* Origenes ordinem verborum istorum attendens, dicit quòd Christus vltimo lauit Petrum, ita quòd ab inferioribus cœpit. Sic enim verba Euangelistæ sonare videntur. Nam dicit quòd cœpit lauare atq; extergere, & sic venit ad Petrum, quasi ascendendo, ita quòd lotio fuit incepta antequam venit ad Petrum. Sed istud Augustino nō placet, quoniam non est probabile, quin & aliqui aliorum discipulorum expauissent, & Christi obsequium humiliter recusassent, quemadmodum Petrus, quos vtique Christus informasset sicut informauit postea Petrum: quo audito Petrus
F non recusasset, sicut nec alij recusauerunt, instructione Petri audita. Chrysostomus autem sentire videtur, quòd Iudas ex sua impudentia se primo ingessit, nec renuit. quo loto, Christus venit ad Petrum Sed melius est, vt cum Augustino dicamus, quòd Christus incepit à Petro, nec aliquis se ingessit, sed à principaliori discipulo orsus est Christus.

¶ Ad argumentum igitur Origenis dicendum, quòd Euangelista primo recitat factum in generali, dicendo, cœpit lauare: deinde explicat idem in speciali, eo quòd actum est ordine, dicens, Venit ergo ad Simonem Petrum, & talis modus loquendi frequens est in scripturis. *Et dicit ei Petrus*, ex magna humilitate & reuerentia Christi, *Domine, tu mihi lauas*,
Matth.19. (id est, lauare disponis) *pedes*? quasi dicat, Tu talis ac tantus,
Ioan.12. cui dixi, Tu es Christus filius dei viui: cui & turba paulo antè clama-

clamauit, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel, A
Osanna in altissimis: tu tantæ sapientiæ, sanctitatis, & potestatis, qui solus sine peccato es inter viros, cuius vestimentorum contactu sanati sunt ægri. Qui mortuo, suscitasti, mihi piscatori & peccatori, mihi idiotæ, impotenti ac fragili, in tam abiecto & infimo actu ministras, antè genua mea te prosternis, tuis sanctis ac venerabilibus manibus pedes meos immundos ac sordidos tangere vis & purgare? Hoc nullatenus decet. O quàm magnus fuit Iesus in oculis Petri, cum dixit, Tu, & quàm paruus fuit Petrus in oculis propriis quãdo adiecit, mihi. *Respondit Iesus, & dixit ei, Quod ego facio* (id est, facere volo) *tu nescis modo*, id est, causam huius humilitatis atque obsequij nondum intelligis ideo opus istud non scis: quoniam scire est rem per causam cognoscere. *Scies autem postea*, quare hæc facio, scilicet, vt humilitatis exemplum exhibeam, vobisque ista imitanda relinquam. Infra enim Christus hanc rationem assignat: ideo etiam Christus lauat pedes discipulorum antè Eucharistiæ communionem, vt insinuaret, quòd spiritualis lotio affectuum animæ, præcedere debet sacramenti perceptionem. *Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi pedes in æternum*, id est, nunquam hoc sustinebo, vt tantum coram me humilieris, qui non sum dignus contigi à te: simili humilitate dixit Petrus in sua vocatione, Exi à me, quia homo peccator sum domine.

Matt 9. Mat. 14. Mar. 6. Iohan. 11. Mat. 9. Marc. 5. Lucæ. 7. Mat. 4. Luc. 5. B

¶ Denique Petrus ista dicendo, habuit zelum dei & Christi eius, sed non secundum scientiam. Debuit enim magistro infallibili, & non erranti, protinus acquiescere & parere, maxime post vnam admonitionem, & viso quòd magister in proposito perseuerauit, sed nimius feruor amoris ad Christum fuit ei sæpe erroris occasio: vnde cum Christo passionem dissuaderet, meruit mox audire, Vade retro me satana, quia nõ sapis quæ dei sunt: similitudo nunc audit increpatione comminatoria. *Respondit ei Iesus, Si non lauero te, non habebis partem meum.* Hoc de lotione corporali & spirituali potest intelligi. De corporali sic, Si non lauero te, id est, nisi obedieris mihi in hoc, vt lauem tibi pedes, nõ habebis partem meã. i. nõ eris particeps gloriæ meæ in cœlo, nõ eris hæres dei, cohæresq; Christi. Petrus enim peccasset mortaliter, nisi Christo consensisset in isto. Nam licet lotio pedum nõ sit de iure naturali vel diuino simpliciter, fuit tamen de iure positiuo &

Lucæ. 5. Rom. 10. C Mat. 16. Marc. 8. Rom. 8.

D diuino propter Christi præceptum: sicque fuit necessaria ad
Gene. 2. salutem, non ex sua natura sed quoniam iussa, sicut primis parentibus necessarium fuit non gustare fructum ligni scientię boni & mali. ¶ Si autem quis instet & dicat, quòd Petrus potuisset saluari, quãuis Christus non lauisset pedes ipsius, quoniam poterat postea pœnitere de inobedientia illa. Respon deri potest, quòd si Petrus nullatenus obedisset in lotione præfata, meruisset indurari, fuissetq; relictus tanquam incorrigibilis & rebellis. Vel verbum Christi, Nõ habebis partem mecum, intelligendum erat conditionaliter, scilicet si Petrus in tali voluntate persisteret. Secundò, si non lauero te
Apoc. 1. per sanguinis mei effusioné & aspersionem: de qua lotione scriptum est in Apoc. Quia dilexit nos, & lauit nos à pecca-
E tis nostris in sanguine suo. Si (inquam) ita non lauero te à reatu originalis peccati, & à peccatis mortalibus, quæ incidere poteris, imò & incides me ter abnegando, non habebis partem mecum. Lotio ista pertingit ad animam, per hoc ꝙ
Matt. 26. gratia ei infunditur. ¶ Prætereà aduertendum, quòd quan-
Marc. 14. do Christ᷒ verba hæc protulit, fuit Petrus sine peccato mor
Lucæ. 22. tali, quoniam paulo post subditur, Et vos mundi estis: nõ tamen poterat beatitudidem adipisci, nisi per Christi passioné à reatu originalis peccati eriperetur. Quanuis auté beatitudo patriæ sit bonum spirituale & indiuisibile, perfectum, totum & integrum: sancti tamen dicuntur habere partem cum Christo, quia consortes sunt beatitudinis suæ, & minus ha-
F bent de fœlicitate quàm ipse, ipsumq; præmium cœleste ꝙ sortiuntur, est pars eorum, quia est bonum quod inter omnia bona prouenit eis. Sic enim & deus dicitur pars iustorũ, iux-
Thre. 3. ta illud Threnorum, Pars meas dominus dixit anima mea.
Psal. 15. Et in Psalmo, Dominus pars hæreditatis meæ. Itemq;, Deus
Psal. 72. cordis mei, & pars mea deus in æternũ. Vnde ad Mosen ait
Num. 18. de Leuitis, Ego pars eorum. De prædicta verò parte electo-
Colo. 1. rum cũ Christo, dicit Apostolus ad Colossenses, Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. *Dicit ei Simon Petrus, Domine, non tantum pedes meos* à te lauandos expono. *Sed & manus & caput*, id est, totũ corpus. Totum enim malo lauari à te, quanuis prorsus indignus sim, quàm separari à te, maximè in futuro. *Dicit ei Iesus, Qui locutus est*, id est, in baptismo purgatus. *Nõ indiget nisi vt pedes lauet*, id est, affectiones purificet, ne circa terrena & caduca ĩordinatè afficiatur,

Sed

Sed est mundus totus hoc dupliciter accipi potest. Primò sic: A
sed est mũdus totus,id est,in baptismo ab omni peccato originali,actuali,mortali & veniali omnino mundatur, quantũ ad culpam & pœnam,ita quòd euolaret si statim discederet: tamen si ad tempus notabile superuixerit,nõ potest esse sine venialibus,quæ quanuis singula possint vitari,non tamen omnia propter sensualitatis fomitem , & cætera vulnera animæ:propterea indiget pedes lauare,id est,se ab effectibus venialium emundare quotidie , quoniam iustus septies cadit in die.Et in multis offendimus omnes.Secundò sic, Sed est mũdus totus,id est , si lauerit pedes suos modo iam dicto , tunc est ab omni culpa liber ac purus saltem frequenter,& ad aliquod tempus Talis ergo non indiget lauare caput,id est,rationem superiorem,quoniam illa non consentit peccato,sed inhæret vacatq; diuinis:nec manus, id est,opera vitæ actiuæ, cum sint virtuosa in se dummodo affectiones cordis sint lotæ,sed quoniam corruptibili circundatus est corpore,& terram calcat,indiget iugiter pedes lauare. De quibus in Canticis dicitur,Laui pedes meos.Vel sic,Qui lotus est,id est,per gratiæ infusionem purificatus à mortali , non indiget nisi vt pedes lauet,id est,ab istis terrenis infimisq; affectibus se expediat,sed est mundus totus,id est,si hoc fecerit,mundus est corde & corpore,secundũ quod dicit Apostolus,Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus,*Et vos*(discipuli mei)*mũdi estis* id est,à labe peccati mortalis iam alieni,habentes simplicem oculum ordinatamque voluntatem.Verũ tamen perfecti non erant, neque in passionibus plenarie reformati,quia in ipsa cœna facta est inter eos contentio quis eorum videretur esse maior. *Sed non omnes*,quia vnus vestrũ sceleratissimus est. Cur autem Christus exceptionem hanc fecerit subditur. *Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum,* Omnia enim præsentia,præterita,& futura distinctè cognouit secundum vtranque suam naturam, *Propterea dixit, Non estis mundi omnes, Postquam ergo lauit pedes eorum , accepit*(id est , reinduit) *vestimenta sua : & cum recubuisset iterum*, id est,iterum ad mensam sedisset,& ab officio quieuisset.Mystice quando Christus lauit nos à peccatis nostris per passionẽ & sanguinem suum,deposuit vestimenta,id est,corpus suum aduersariis tradidit,vt per mortem separeretur ab anima,de quo in Esaia dicitur , Quare rubrum est indumentum tuum & vesti-

Prou. 24. Iob. 5. B Cantic. 5. C Lucæ. 22. Apoc 1. Esaiæ. 63.

D & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? Postquam ve-
Esaiæ. 63. rò passione completa nos lauit, recepit propriũ corpus, quia
diuina potestate suscitauit seipsum. Tuncq; recubuit, quia ad
dexteram patris se collocauit, nõ amplius vitarus corruptio
nem, nec experturus laborem, *Dixit eis, Scitis quid fecerim vo-
bis*, id est, quid per istam lotionem pedum prætendo. Non
Acto. 7. quærit ex ignorantia, sed vt discipulos reddat intentos. *Vos*
Esaiæ 15. *vocatis me magister* propter doctrinam & sapientiam) *&* *do-
mine* propter potestatem & prælationem, *Et bene dicitis* (quia
Iohan. 1. sic est) *Sum etenim* imo Christus est summus, solus, vnicuś-
Mat. 23. que magister, secundum perfectam rationem magistri, quo-
niam solus intus illuminat effectiue & principaliter. Propter
E quod alibi dicit, Vnus est magister vester Christus.

¶ Denique, ipse est vniuersalis dominus, ad quẽ omnes præ-
lati & principes comparantur, sicut ministri ad regem, sicut
media ad finem, sicut instrumenta ad artificem.

¶ Quomodo autem Christo indifferenter conueniat ratio
1. Tim. 2. magistri, & domini, secundum eius diuinam naturam atque
humanam, tactum est sæpius. Nec mirum, si Christus nuncu-
pet se dominum ac magistrũ, cum & Paulus doctorem se gẽ-
tium appellet, & multi sanctorũ patrum propria bona inter-
dum pr . palauerint. Non enim sine idonea id causa fecerunt,
Prou. 27. sed ad dei honorem, & proximorum ædificationẽ. Quod ve-
ro Salomon ait, Laudet te alienus, & non os tuum, intelligẽ
dum est, quòd homo non debet seipsum inaniter commenda
re, nec sine efficaci, multumque proficua causa, sibiipsi in vir
F tutibus testimonium perhibere, cum sit periculosum, & sæpe
speciem mali habens. Porrò Apostoli appellando Iesum do-
minum, ac magistrũ bene dixerunt: nõ solum quoniam Chri
stus magister & dominus est, sed etiã quia eius doctrinam di
scipulariter audierũt, & humiliter eius iussionibus paruerũt.
Qui verò non acquiescunt doctrinæ Christi, neq; obediunt,
inaniter vocant eum magistrũ & dominum Ideo alibi loqui-
tur Christus, Quid dicitis mihi domine domine, & non faci-
Malac. 1. tis quæ dico? Et Malachias, Filius honorat patrẽ suum, & ser
uus timet dominũ suũ, Si ergo pater ego sum, vbi est honor
meus? & si dominus ego sum, vbi est timor meus? De hoc ma
Esa. 33. gistro, & domino Christianorũ Esaias pulcherrime protesta
tur, dicẽs, Dominus iudex noster, dominus legifer noster, do
minus rex noster, ipse veniet & saluabit vos. *Si* (pro quia) *er-*

go ego

Si ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes, id est, in corporalibus ministrare, & ad literã pedes inuicem, pro loco, causa, & tẽpore lauare. Istud enim est præceptũ affirmatiuũ: sicut & illud quod est in Deuterono. Per nomen domini dei iurabis. Quemadmodum ergo ad iurandum non tenemur, nisi in casu necessitatis, sic nec ad pedum fratrum lotionem, Verũtamẽ extra casum necessitatis implendum est præceptum huiusmodi lotionis ad literã ex debito congruentiæ & honestatis, quando rationabilis se offert occasio, vel laudabilis consuetudo. Spiritualiter verò implendum est quotidie, vtpote vt vnus studeat affectum alterius purificare orãdo, docendo, hortãdo, increpando, exẽplariter conuersando. Voluit autem Christus pedes discipulorum lauare, ne dedignemur fratribus (quãuis inferioribus & abiectis) in vilibus & despectissimis ministrare, portando, tergendo & cætera similia exhibendo. *Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodũ ego feci, ita & vos faciatis*, id est, non verbo duntaxat, sed opere docui vos quid agatis. Nam in moralibus plus mouent facta quàm verba. Vnde in Act s dicitur, Cœpit Iesus facere & docere. ¶ Expedit igitur pedes aliorum lauare multis de causis. Primò, vt Christo conformetur. Secundò, vt humilitatis Christi memoria cordibus nostris fortiter imprimatur. Tertiò, vt alii nostræ humilitatis obsequio ædificentur. Quartò, quia huiusmodi lotio & corporis coram alio inclinatio, disponit & excitat ad humilitatem.

A Deute. 6. B Act. 1.

¶ Deinceps probat Saluator, ꝙ Christiani debeant eũ imitari in obsequio sanctæ humilitatis & lotionis. *Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino suo*, loquẽdo de seruo, ac domino formaliter, vtpote inquantum sunt tales. Loquendo autẽ de eis materialiter, planum est, quòd sæpe seruus sapientior, fortior atq; nobilior sit domino suo: quemadmodũ Dauid Saule. Saul quippe percussit mille, & Dauid decem millia: fuitque Dauid de tribu Iuda nobilissima, Saul de genealogia Beniamin inferiori, *Neque Apostolus* (id est, legatus seu missus) *maior est* (id est, dignior est) *eo qui misit illum*, Vnde nec vos duodecim quos misi ad prædicandum, & Apostolos appellaui, maiores me estis. Nõ ergo debetis abhorrere, aut verecundari in faciendo quæ ego feci Simili intentione dicit Saluator apud Matthæum, Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. *Si hæc scitis* Si opus humili-

C 1. Reg 3. Matt. 10. Marci. 3. Matth. 10.

D humilitatis quod feci, istamque doctrinam rectè intelligitis *Beati eritis*(in patria) *si*(nunc) *feceritis ea*, imitando vestigia mea, meisque obtemperando doctrinis. ¶ Hæc quippe scientia cum sit practica & moralis, ordinatur ad opus, ideo beatificat scientem & operantem. Scientem verò, & negligétem
Iaco. 4. condemnat: quemadmodum Iacobus ait, Scienti bonũ facere & non facienti, peccatum est illi. Hinc ait Psalm. Iustitia illius, scilicet dei in filios filiorum his, qui seruant testamentum eius, & memores sunt mandatorũ eius ad faciendum ea. Vnde secundum philosophos, Quid est virtus scrutamur, nó finaliter vt noscamus, sed vt operando boni efficiamur. Sed
Psal. 102. heu multi curiosi, & vani plus studét, & appetũt scire, quàm
E facere, apparere quàm esse, reputari quàm operari. *Non de omnibus vobis dico* quòd eritis beati, vel quod doctrinam meam implebitis. Hoc addidit propter Iudam proditoré, quem nouerat fore damnandum: propter quod subditur. *Ego scio quos elegerim*, id est, ad vitam æternã præordinauerim seu prædestinauerim. Sic autem non fuit Iudas electus. Veruntamé superius dixerat Christus, Nõne ego vos duodecim elegi, quorum vnum constat fuisse Iudam, sed ibi accipitur electio cõmuniter pro vocatione dei ad aliquam gratiam gratis datã, vel gratum facientem, siue finaliter consummetur, siue tem-
Iohan. 6. poraliter amittatur: quemadmodum ibi dictum est plenius.
Psal. 40. ¶ Cur tamen Christus sustinuerit Iudam præscitũ & reprobum, patefacit, *Sed vt impleatur scriptura* Psalmi. 40. cuius
F exordiũ est, Beatus qui intelligit super ægenum & pauperé. *Qui manducat panem meum*, id est, domesticus, cõmésalis atque discipulus meus, qui de eleemosynis mihi datis nutriebatur, qui etiam panem Eucharistiæ in cœna de manu mea ac-
Matt. 26. cepit, *Leuabit calcaneum*(id est, plantam pedis sui) *contra me*, id est, me conculcare, suppeditare seu opprimere satager, tradendo me manibus aduersariorum meorum.

¶ Loquitur autem Christus secundum commumem modum loquendi, quo dicimus opprimenti, quid me suppeditas? Vnde per pedem hoc loco spiritualiter designatur animositas, vel audacia cordis, qua se Iudas Christo opposuit. Allegat au
Marci. 14. tem Christus non verba sed sensum scripturæ. Nostra verò translatio habet sic, Etenim homo pacis meæ in quo sperauí, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. In alio quoque Psalmo idem aliis, atque prolixioribus ver-

bus verbis exprimitur, Etenim si inimicus meus maledixisset A
mihi, sustinuissem vtique, & cætera. Porrò prætallegatus psal Psal. 54.
mus. 40. de Christi proditione, passione, resurrectione, Iu- Psal. 40.
dæorumque deiectione, aperte conscriptus est: sicut in expo
sitione libri psalmorū ostendi. Loquitur igitur Christus se-
cundum communem modum loquendi, asserendo se supplā-
tatum à Iuda quemadmodum & in Esaia habetur, Incurua te
vt transeamus, & posuisti dorsum tuum viam transeuntibus.
Calcaneū quoque sumit pro planta: sicut & Salomō dicens,
Oculi sapientis in capite eius, oculi vero stulti in calcaneo, Eccle. 2.
Amen dico vobis istud de mea proditione, & proditoris dam-
natione, *Priusquam fiat, vt cum factum fuerit*, id est, cum me
traditum, & illum noueritis à seipso suspensum, *Credatis*, B
quia ego sum, id est, quòd ego sim, quem me esse affirmo, vi-
delicet Christus filius dei: quoniam futura pure contingen-
tia certe prædicere, cordiumq; arcana cognoscere, ac denu- Matt. 26.
dare, non competit nisi deo, & illuminatis ab ipso. Talia au-
tem deus non reuelat hominibus ad cōfirmandum errorem, Esa. 14.
sed talia Christus cognouit, atque prædixit. Hinc Esaias ait,
Quæ ventura sunt annunciate, & sciemus quia dii estis vos.
Amen amen dico vobis, qui accipit, id est, charitatiue & pie tra-
ctat, alit seu hospitat, *Si quem misero*, id est, aliquem mi-
nistrorum meorum, *Me accipit*, id est, mihi ministrat, méque in membro meo suscipit & honorat: imò rem mihi tam
placitam facit, ac si mihi in propria persona talia exhiberet.
¶ Frequenter scriptura loquitur de capite & membris, quasi
de eodem: vnde & Paulo dictū est sæuienti, Quid me perse- C
queris? Et Zacharię dominus loquitur, Qui tetigerit vos, tā Acto. 9.
get pupillam oculi mei. Hinc apud Matthæum ait Saluator, Zacha. 2.
Quam diu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fe Mat. 25.
cistis. *Qui autem me accipit* per fidem & charitatē, debitamq;
obedientiam, vel per gratiæ infusionem & spiritualem in ha
bitationem, *Accipit eum, qui me misit*, id est, deum patrem,
imò & spiritum sanctum. Qui enim credit, amat seu venera-
tur vnam personam diuinam, totam superlanctam trinitatē
honorat, credit ac diligit, honorq; vnius redundat in alium,
nec trinitas (quātum ad inhabitationem in cordibus electo-
rum) separabilis est, cum omnia opera eius sint indiuisa.
¶ Postremò pensandum, quòd Christus in cœna præcipuè
dedit, & docuit duo documēta, hæcq; docebat factis & ver-
bis,

D bis, videlicet humilitatem & charitaté. Docuit enim humanitatem facto, pedes discipulorum mundando & extergédo: deinde verbo, adiiciens, Et vos debetis alter alterius lauare pedes. Et, Non est seruus maior domino suo: multaque talia
Lucæ. 22. quæ alii Euangelistæ describunt: vt est illud apud Lucá, Qui
Ibidem. maior est vestrum, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut minister. Rursusque, Ego (inquit) in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Secundo, docuit charitatem. Primò in opere, donans corpus suum, & sanguinem in spiritualem animæ refectionem: deinde in verbo, Mandatum (inquiens) nouum do vobis, vt diligatis inuicé, sicut dilexi vos. Et, In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectioné ha-
E bueritis ad inuicem. Quoniam ergo Christus in nouissima
Mat. 26. cœna hæc duo tam singulariter commédauit, debemus præ-
Marci. 14. cipuè ad humilitatem, & charitatem studere, ac tédere: quo-
Iohã. 13. niã totius spiritualis ædificii basis est sancta humilitas. Charitas autem est turris structuræ virtutum.

¶ Prosecutio huius Cap. XIII.
Quum hæc dixisset Iesus turbatus est spiritu.

ARTICVLVS. XXXIIII.

F P Ost manifestationem proditoris obscurã, pandit Christus apertius proditorem. *Quum hæc*, quæ in præcedenti articulo exposita sunt, scili-
Psal. 40. cet, Qui manducat meum panem, leuabit contra me calcaneũ suum, *Dixisset Iesus, turbatus est spiritu*, id est, in anima, quantum ad partem sensitiuam vehementer affectus, seu naturali timore instantis passionis commotus, atque dolore compassionis miserrimi Iudæ cócussus. Hæc autem turbatio non fuit inordinata, nec rationem præueniés, sed potestatiue assumpta, nec fuit in superiori animæ parte. Quomodoauté & cur Christus tales passiones assum-
Iohan. 11. pserit, in duobus præcedentibus capitulis plene tractatũ est.
Iohan. 11. Quod enim nunc ait, quòd Iesus turbatus est spiritu, eũdem habet sensum cũ verbo, quod dixit præcedéti capitulo, Nũc anima mea turbata est. ¶ Si vero quæratur, an fuerit turbat⁹ anima, & corpore. Dicendũ, ꝙ passiones naturales cum sint in appetitu sensitiuo, sunt communes animæ, & corpori, & in

in vultu apparēt. Sic & in isto turbatio fuit in anima, & cor- A
pore, sed sicut in anima non fuit interior deordinatio, sic in vultu nō fuit inhonnesta distortio: fuit tamē: ibi cōgrua quædam immutatio, interioris dolorosæ affectionis indiciū, eratque discipulis vehemēter pœnosum, & graue huiusmodi afflictionem & mœstitiam videre in prædicto magistro, qui se semper habuit ad eos tā solatiosè, gratiose, & dulciter. *Et protestatus est* veritatem de sua proditione. *Et dixit*, *Amen amen* hoc est, verè, verè. Replicatio quoque ista certitudinis signum est, & excitatio mentis ad aduertendum. *Quia vnus ex vobis me tradet* hac nocte. *Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli*, id est, vnus inspexit alium ex admiratione, si forte vnus eorum posset alteri aliquid certi de hoc intimare, *Hæsitantes*, hoc est. dubitantes, *De quo diceret*, id est, quem discipulorum notaret dicēdo, vnus vestrū. Quilibet enim eorum præter Iudam fuit sibi conscius de bono affectu ad magistrum, & quòd nil tale proponeret idem quoque de condiscipulis existimauit. Veruntamen certi de veritate verborū Christi, & quòd magna esset fragilitas infirmatis humanæ, putabant sic futurum, sed dubitabant per quem: imò secundum Hieronymum quilibet eorum timuit sibimetipsi. Puto quòd Iudas ne notaretur, etiā aspexit ad alios quasi attonitus, cum tamē sciret se tangi atque notari: imò vt alij Euangelistæ testantur, cū discipuli valde contristati dicerēt Christo singulatim, Nunquid ego sum domine? etiam Iudas inter rogare audebat, Nunquid ego sum Rabbi? *Erat ergo recumbens*, id est, amicabiliter & familiariter reclinatus seu quiescens, *Vnus ex discipulis eius in sinu Iesu*, nam brachium huius discipuli erat in sinu Iesu, & caput eius fuit ad pectus Christi. ad cuius latus sedebat, vnde infra mox dicitur, Cum recubuisset ille super pectus Iesu *Quem diligebat Iesus*, id est, amicabilius, familiariusque se habebat ad eum, ostendendo ei specialia signa amoris, quorum præcipuū fuit, quòd fecit eū recumbere super pectus suum & in sinu, quemadmodū fieri solet charissimis pueris. Denique per hanc circūloqutionem intelligit Euangelista Iohannes seipsum. Est enim consuetudo actorum scripturæ canonicę, vt loquātur de se quasi de aliis *Innuit ergo huic* (discipulo) *Simon Petrus*, *&* *dicit ei* id est, innuēdo dixit, vel potius sine prolatione uerborū, quodam signo exteriori indicauit. *Quis est de quo dicit* quod tradet.

B Mat. 26. Marc 14. Lucæ. 22.

C Iohan. 13.

D det eum? Si nosti, indica mihi, vt impediam tantum piaculum: vel si ignoras, quære silenter à magistro, & tūc mihi reuela. Petrus in omnibus inuenitur in Christi amore feruētior, propterea, & nunc præ cæteris solicitatur, angustatur, & sciscitatur. imò secundum Augustinum, si sciuisset proditorem, dentibus eū dilaniasset, quod intelligēdum est, si potuisset, quia & Iudas erat robustus, si Christ⁹ permisisset, qui hoc nequaquam admisisset. ¶ Quare Petrus more solito nō interrogauit per seipsum? Dicunt aliqui, quòd non audebat, quoniā increpatus iā fuit de incauta loquutione, Nō lauabis mihi pedes in æternum: forte non sedit tam apte ad inquirendū occulte sicut Iohannes: vel quia plus confitebat de familiaritate

E te Iohannis, quam sua. *Respondit Iesus* (Iohanni silenter,) *ille est cui intinctū panē ego porrexero.* Iste panis non fuit cōsecratus, nec sub eius speciebus fuit corpus Christi, sed sub pane

Lucæ.22. non intincto, recepit Iudas corpus Christi quemadmodū di-
Mat.26. scipuli alij: imò secundum ordinem narrationis Lucæ Euan
Mar.14. gelistæ, cōsecratio corporis Christi, & communicatio discipulorum præcessit verba Christi de proditore. Sed secundū ordinem recitationis Matthæi & marci aliter fuit, vnde non videtur certum quid horum præcesserit. *Et cum intinxisset panem* id est, paruū frustum panis in calice vel catino, *Dedit Iudæ Simonis Iscariotæ.* Iohannes tamen Christo sic ordināte non apperuit Petro, quod didicit, ne in mēsa pacis oriretur grandis turbatio. *Et post bucellam* id est, statim post prædicti panis intincti sumptionem à Iuda tunc *Introiuit in eum sa*

F *tanas*, id est aliquid de nouo, & abundantius, quàm ante operabatur in proditore. Nam ante bucellam introiit Iudam: sicut in principio huius capituli dictum est, sed nūc totaliter occupauit eum, ita quòd à proposito pessimo nō poterat reuocari. Nec dubium, quin etiam dæmon intrauerit Iudam, quando corpus & sanguinem Christi sumpsit indigne.

¶ Dicitur autem diabolus hominem introire, non quòd illabatur essentię eius, sed vbi operat ibi est: estq; in loco diffinitiuè, & infrà terminos hominis dimēsiuos continetur, atque in sensibus interiorib⁹ operatur, non autē directe in intellectu secundum Thomam. ¶ Præterea Satan intrauit in Iudam, non propter bucellæ malitiam, sed propter ipsius Iudæ ingratitudinem, incorrigibilemque duritiam, q ui tot beneficiis & obsequiis sibi à Christo impensis, toties quoque à

Christo

Christo modeste, occulte, & patientissime increpatus, nō pœnituit, neque cessauit, quousque conceptū malignitatis affectum deduxit in opus: vel forsitan Iudas considerauit se per bucellā reserari à Christo ipsi Iohanni: quo viso exasperari cœpit, & indignari, sicque dæmon plus quàm ante possedit vasculum suum. *Et dicit ei Iesus Quod facis* id est, facere intendis & optas, *Fac citius* eundo ad principes sacerdotum vt me tradas eorum ministris, quos intendis tecū adducere. Hoc Christus dicit non exhortando, consulendo, vel imperando, sed permittendo & prænunciando: sicut sæpissime ait in psalmis, Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorū. Et obscurentur oculi eorum ne videāt. Item quòd ait, citius non dicit desiderando festinatā iniquitatem Iudæ, sed celerem redemptionem naturæ humanæ: & quoniam hora passioni præfixa iam proxima fuit. *Hoc autem nemo sciuit discūbentium*, id est, discipulorum, qui cum Christo edebant, & adhuc ad mensam sedebant, *Ad quid* (Christus) *dixerit ei* Videlicet Iudæ, id est nullus discipulorū intellexit sensum horum verborum, præter Iudam. Et mirū sit Iohannes, cui Christus proditorē propalauit, nō intellexit hæc verba, Ad quod dici solet, quòd Iohannes auditis verbis Christi, & cognito proditore tam tristi fuit atque attonitus, quòd nō aduertit verba sequentia: vel forte Iohannes dicendo, nemo discumbentium excipit seipsum sicut, & Iudam, quia nunc dixit, ꝙ Christus sibi ostendit proditorem, per quod innuit se verba sequentia intellexisse *Quidam enim* (discipulorum) *putabant quia loculos habebat Iudas*, i. repositoria, in quibus posuit, & portauit eleemósynas Christo datas. De loculis istis dictum est plenius in præcedenti capite *Quod dixisset.* i. verbis pręinductis significasset, *Ei Iesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diē festum*, i. victualia pro die paschæ necessaria, *Aut vt egenis aliquid dares.* Quoniam enim Iudas procurator Christi habuit loculos, Christus ad hæc duo voluit eleemosynas capere secūq; deferre, vt & ipse atq; discipuli eius ex eis vescerentur & de reliquo pauperes alerentur, seu vestirentur.

¶ Queritur, quomodo discipuli ista putabant, cum Christus ei prædixerit, quòd sexta feria occideretur, iāq; protestatus fuit, quòd ab vno eorum esset tradendus? Dicendum ꝙ præ tristitia, turbatione, atque angustia, vix spiritum habebant, nec pensabant, quæ audierunt. Non tamen putabant verba

Christi

A Mat. 26. Psal. 78. Ibidem. B C Iohan. 12.

D Christi sibiinuicem esse contraria, aut non vera: & forte quod Christus nondum determinauit eis certam horam tempore huius cœnæ, vel quòd in nocte instante caperetur, sed hoc postea retulit eis, sicut post pauca subiungitur. *Cum ergo accepisset ille* (proditor) *bucellam* intinctam in ore, & eam manducasset. Aliqui tamen dicunt, quòd accepit eam dūtaxat in manu, *Exiuit continuo* agitante diabolo, qui animā eius penitus indurauit & excæcauit. Vnde ait Psalmista, Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. *Erat autem nox* quæ est tempus magis aptum ad huiusmodi opera proditionis, quàm dies: erat quoq; densissima nox in cordæ Iudæ, quia calligine impietatis & falsitatis erat repletus, & certū est, quod cœ-

E na celebrata poterat esse nox. *Cū ergo exisset Iudas ad prodēdum Iesum, dixit Iesus, Nunc clarificatus est filius hominis.* Hoc quadrupliciter accipi potest. Primò, de filio hominis, quantū ad corpus eius mysticum, vt sit sensus, Nunc clarificatus est filius hominis, id est, per recessum filij perditionis, seu Iudæ à societate mea purgatum est corpus meum mysticū, collectio discipulorum meorum, hæc mea ecclesia id est, à cōmixtione pestiferi emendata. Decor autem & impuritas discipulorum, redundat quodammodo in magistrum, ideo falsis discipulis abdicatis, clarificatur magister. Secundò sic, Nūc clarificatus est, id est, verax & iustus ostensus est filius hominis per hoc quòd vitiosum discipulū à se remouit, dicēdo, Quod

Mat.25. facis, fac citius. Tertiò, secundum Augustinum & Bedā, Nūc

F clarificatus est filius hominis, id est, per separationem Iudæ ab electis discipulis, præfigurata est clarificatio Christi, quā habebit in die iudicij quando separabit prædestinatos à reprobis, sicut separat pastor agnos ab hœdis: per quā segregationem omnibus declarabitur veritas atque iustitia Christi. Quarto sic. Nunc clarificatus est, id est, in proximo est, vt per passionem & resurrectionem, ac diuersa miracula clarificetur, seu verè ac sublimiter agnoscatur filius hominis, sicut nunc sæpe præhabitum est, *Et deus* pater vel trinitas, *Clarificatus est in eo*, id est, Christo, quoniam quicquid Christus vt homo fecit, dixit & pertulit, totum retulit, totumq; cessit ad honorem, & gloriā patris ac trinitatis. Vnde superius di-

Iohan 8. xit, ego nō quæro gloriam meā, sed honorifico patrē meū.

Ibidem. Et iterum, Ego quæ placita sunt ei facio semper.

¶ Dicitur autem deus pater vel trinitas per Christū hominem

nem clarificatus non in ſe,ſed in cordibus hominum,qui per A
Chriſtũ ad dei veram notitiam, cultumq; deuotum perdu- Deut 15.
cti ſunt. ſimili modo dicitur deus ab hominibus ſanctificari, 2.Re.7.
magnificari,ſeu exaltari. *Si*(pro quia) *deus* (pater ſeu trini Iudith 15
tas) *Clarificatus eſt in eo*,id eſt,per Chriſtum modo iam dicto Ezec.38.
Et deus pater ſeu trinitas *Clarificabit* id eſt, gloria immor- Eſa. 2.
talitatis ornabit, *Eum* videlicet Chriſtum quantum ad cor- Zach.14.
pus aſſumptum, *In ſemetipſo* id eſt,in ſe deo patre, vel trini Philip.2.
tate,in quo conſiſtit beatitudo Chriſti,ſecundũ quod homo
eſt. Vnde dicit in ſemetipſo ad innuendum cœleſtem,ac ſem
piternã glorificationẽ corporis Chriſti,quam clarificatio,
nem promeruit Chriſtus honorando & clarificãdo deũ ſe-
cundum modum præfatum:iuxta illud Apoſtoli, Factus eſt
obediens vſque ad mortẽ,propter quod & deus exaltauit il B
lum, & dedit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomen, *Et con
tinuo clarificabit eum* i.ſtatim tertia eum die reſuſcitabit,cor-
pore glorificabit,& hominibus reuelabit. Hoc cõſtat imple
tum in die paſchæ, ſicut Chriſtus prædixit in pſalmo, Non
derelinques animã meã in inferno,nec dabis ſanctum tuum Pſal. 15.
videre corruptionem. Et in actis Petrus,Deus(inquit)patrũ Acto.3.
noſtrorum glorificabit filium ſuũ Ieſum Per Eſaiam quoque Eſaiæ. 49.
Chriſtus teſtatur,Glorificatus ſum in oculis domini. *Filioli*.
filiolos vocat diſcipulos,quia adhuc puſilli fuerũt,ſeu imper
fecti:vel ad inſinuandum teneritudinẽ dilectionis ſuę ad eos
Adhuc modicum i. pauco tẽpore *Vobiſcum ſum* eo modo quo
nunc,puta in carne paſſibili,& in conuerſatione cõſueta ac
naturali. Sic enim non fuit cum eis,niſi vſque ad horam ſuæ C
captionis ſeu mortis. Secundũ hunc modum exiſtendi dixit
Chriſtus per paſſionem diſcipulis,Hæc ſunt verba quę locu Lucæ. 24.
tus ſum vobis,cũ adhuc eſſem vobiſcũ. Sed quoniã in Actis Acto.1.
habetur,quòd Chriſtus poſt paſſionem ſuã apparuit ſuis per
dies.40 poteſt ſic accipi, Adhuc modicũ, videlicet vſq; ad
aſcenſionem,vobiſcum ſum viſibiliter, quãuis impaſſibiliter
Et ſicut dixi Iudæis,*Quo ego vado* id eſt,ad patrem & regnum
cœleſte *Vos non poteſtis venire*, quanuis ſitis in ſtatu ſalutis
quia nunc dixi quòd mũdi eſtis,niſi ego primo intrauero,&
ianuam regni aperuero,ſeu moriẽdo,vos à reatu originalis
peccati fecero liberos. Hec verba videlicet,quò vado, non
poteſtis venire, Dixit Saluator Iudæis,quæ illi nõ intelligẽ-
tes dixerunt,Nunquid in diſperſionẽ gentium iturus eſt? Itẽ Iohã.7.

D alio loco, quando peruersi Iudæi dixerunt, Nunquid interficiet semetipsum? *Et vobis dico modo* pro speciali, & maximo documento. *Mandatum nouum*, i. à vetustate peccati eripiés animam, eamque spiritualiter innouans, *Do vobis* (videlicet) *vt diligatis inuicé, sicut dilexi vos* id est, spiritualiter, sancte, &
Hier.31. ordinate, non carnaliter, nec lingua duntaxat, sed opere, & veritate. ¶ Christus autem dilexit nos ordinatissime, & efficacissime ac feruentissime. Sic ergo vnus nostrum alium debet amare ordinate, vtpote ad vltimũ finem, qui est æterna fœlicitas, efficaciter subueniẽdo ei in omnibus necessariis atque vtilibus, præsertim in spiritualibus, imò ponẽdo animã suã proximo suo in certo casu, vt dictũ est. Item feruẽter, vt magno affectu desideret omne bonũ alterius. Denique ad
E insinuandum, quàm diligenter sit obseruandum istud præceptum, Christus repetiuit, *Vt & vos diligatis inuicem*. Hinc
1.Pet.4. Petrus exhortatur, Ante omnia mutuã in vobismetipsis charitaté continuã habẽtes, quoniam charitas operit multitudi
Iohã.12. nem peccatorũ. De hoc charitatis præcepto multa pulchra
Ibidem. atque magnifica scribit Iohannes in prima sua canonica, vt
Exod.20. est, Qui diligit, in lumine permanet. Qui odit fratrem suum
Deut.6. in tenebris est & in tenebris ambulat, & nescio quò eat, quo
Mat. 22. niã tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Qui nõ diligit, ma
Marci. 12. net in morte. Itaque præceptum de dilectione proximi nouũ
Lucæ. 10. à Christo vocatur, non quantum ad tẽpus, quia in veteri testamento traditũ fuit. Vnde cum scriba interrogasset, Quod
F est mãdatum magnum in lege? Christus respondit, quòd primum, maximumque mandatum fuerit legis, Diliges domi-
Matt.5. num deum tuum ex toto corde tuo, &c. Secundum auté (inquit) simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum.
Lucæ.6. Sed dicitur nouum, quoniam renouat obseruanté. Vel dicitur nouum, quantum ad modum tradendi, quia in nouo testamento præcipitur frequentius, excellentius, & latius, quàm in veteri lege. Nihilominus Christus diu ante cœnam dedit istud præceptum, videlicet in sermone quem fecit in monte: vt patet in Matthæo, Ibi enim præcepit inimicos amari.

¶ Quæritur, quum præceptum diligendi deũ sit summum, primum, & maximè renouatiuum, cur de dilectione proximi ait Saluator, præceptum nouum do vobis, vt diligatis inuicem? Dicendum, quòd ideo, quoniam dilectio dei & proximi inseparabiles sunt. Eadem nempe est charitas habitualis qua deus,

deus, proximusq; diligitur, quoniã ratio diligendi proximum A
est deus. Vnde scriptura quandoq; constituit perfectionem
in dilectione dei, vt omnibus constat, quandoque in dile-
ctione proximi, vt cum dicit Apostolus, Qui diligit proxi- Rom. 13.
mum, legem impleuit: quãdoq; in dilectione dei & proximi,
vt cum asserit veritas, In his duobus præceptis, tota lex pen
det & prophetæ. Verùm hæc intellgenda sunt, inquantum in Mat. 22.
dilectiõe dei includitur dilectio pximi & econtra. Absolutè
verò loquendo, summa perfectio consistit in actu charitatis,
maximè dei, propter quod dicit Apostolus, Finis precepti est 1. Tim. 1.
charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non fi-
cta. *In hoc cognoscent* id est, cognoscere poterunt, *Omnes* ritè
considerantes, etsi non certitudinaliter, tamen coniecturali-
ter & satis probabiliter. *Quia discipuli mei estis*, id est, vera- B
citer Christiani, & meis sermonibus obedientes, *Si dilectio-
nem* nõ carnalem vel naturalem, sed diuinam, & spiritualem,
infusam & meritoriam, puram atq; gratuitam, *Habueritis ad
inuicem*. Quanuis enim per alias quasdam virtutes hoc pos-
sit cognosci, videlicet per humilitatem & verã patientiã, per
audientiã verbi dei, maximè tamen per dilectionem cognos
citur, cum ipsa sit vita animæ, origo, forma, & finis virtu-
tum, pertinens maximè ad gratiam gratum facientem.
¶ Denique sicut apud Matthæum loquitur Christus, Discite Matth. 11.
à me, quia mitis sum, & humilis corde: nec ait, Discite à me
mundũ creare, miracula facere, dæmonibus imperare, cordiũ
arcana cognoscere: sic loco præsenti disseruit, In hoc cogno
scent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueri- C
tis ad inuicem, & non ait, si miracula feceritis, si omniũ gen-
tium linguas noueritis, si dona prophetiæ, sapiẽtiæ, scientiæ,
fortiti fueritis, vel alia quælibet bona ad gratiam gratis da-
tam spectantia, quoniam omnia hæc bonis & malis extant
cõmunia, quo docemur super omnia, & in omnib⁹ dilectionẽ
exquirere, custodire, & cõsummare, sine qua nihil nobis pro
dest, vel sufficit ad salutem. Propter quod dicit Apostolus, Si 1. Cor. 13.
habuero prophetiã, & nouerim mysteria omnia & omnem
scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes trans-
feram, charitatem autem non habuero, nihil sum.
¶ Postremò, & hoc intuendũ, quòd qui vnum hominẽ odit
nec deum, nec aliquem alium, neque seipsum veraciter dili-
git. Est enim in mortali peccato, ideo omnẽ hominẽ quan-

D tumlibet aduersantem, amare necesse est. *Dicit ei Simon Petrus*
Matth.5. *Domine quo vadis?* Hoc Petrus interrogabat ex feruore & pia præsumptione: nam & paulo ante audiuit à Christo, quò ego vado, vos non potestis venire. Petrus ergo ex feruore cupiēs ire cum suo magistro, & ex pia (quāuis incauta) pręsumptione, arbitrans se potentem ad omnia sustinēda propter Christum, sciscitatur Christū quò iret, tanquam diceret, Sequar te per ignem & aquā, solâq; mors auferet me à te in vita præsenti, & per huiusmodi mortem, merebor tecum æternaliter permanere in patria. Christus autem non directe respondet Petro, sed cogitationi eius occurrit, præsumptionemq; reprimit, subdēs, *Quo ego vado nō potes me sequi modo*, id est, nōdum tantæ perfectionis es, vt possis propter iustitiam mori,
E vel per mortem martyrij patriam ingredi: sed oportet vt ego pro te & ante te moriar, atq; moriēdo tibi gratiā perfectionis merear, quam consequeris, cùm misero tibi spiritum sanctum, & extunc verè paratus eris mori pro me, & ingredi regnū cœleste post me: vnde subiungitur, *Sequeris autem postea* nam postea crucifixus est propter Christum Romæ. *Dicit ei Petrus* ex indiscreto feruore, & cōfidentia propriarū virium inordinata *Quare non possum te sequi modo* quasi dicat. Vtiq; possum. ideo addit, *Animam meam pro te ponam*. i. meipsum, seu vitā corporalem pro tuo amore, & pro te finaliter possidendo morti exponam. Quamuis hoc falsum fuerit materialiter pro tempore dominicæ passionis, quia oppositum accidit, tamen formaliter verum fuit, quoniam Petrus sic intēdebat.
F Sed quomodo audebat tam apertè contradicere verbis Christi? Nunquid voluit Christū probare mendacem? Non vtiq;, sed forte putauit verba Christi mystice intelligenda, vel præ auisando prolata, ita ꝙ pertinerent quasi ad prophetiam cōminationis, quæ aliquando nō impletur. *Respondit Iesus, Animam tuā pro me pones* hac vice Hoc dicit Saluator non affirmando, sed pie insultādo & abnegando. propter quod subditur. *Amen amen dico tibi, non cantabit gallus hac nocte, donec* id est, quousq; *Ter me negabis*. Idem dicunt Matth. & Lu-
Mat. 26. cas, sed videtur contrarium quod apud Marcū legitur, In
Lucæ.22. hac nocte antequam gallus bis vocem dederit, ter me es ne-
Mar.14. gaturus Dicendum quòd per gallicantū intelligitur totum exercitium galli in cantando, videlicet cantus eius vsque ad consummationem, seu cantus sui terminationem.

¶ Decla-

¶ Declaratio Capitis. X I I I I. A

Et ait discipulis suis, Non *turbetur cor vestrum.*

ARTICVLVS XXXV.

NSuper videns Christus animas discipulorum vehemẽter desolatas. Primò, quoniam se mox moriturũ asseruit. Secundò, quia ab vno ipsorum se dixit tradendum. Tertiò, quia Petri negationem prędixit, imò (vt alij referũt Euãg.) Matth.26. quando Petro hoc dixit, cæteris quoque discipulis loquebatur, Marc.14. omnes vos scandalum patiemini nocte ista in me. Hinc Lucæ.22. igitur turbantur vehementissime, intimeque dolebant, præsertim quoniã Christi mox futuram resurrectionem, suamque ab illo consolationem nõ attenderunt. B Mittigans ergo Christus eorum mærorem, *Ait discipulis suis, Nõ turbetur cor vestrum.* Iohan. 12. Supra dixit Christus, Nunc anima mea turbata est, Ioh. 11. & in cœna turbatus est spiritu: quomodo ergo nunc ait disci Ioan.13. pulis, non turbetur cor vestrum, præsertim quum eius actio sit nostra instructio: & ipse cœpit facere & docere? Dicendũ quòd ibi dictum est de turbatione inferioris partis animæ sponte assumpta, quæ sequitur rationem, nec actum intellectiuæ patris obfuscat, nec mentis tranquillitatem diminuit. Christus verò nunc admonet de turbatione inordinata, ra- C tionem præueniente, & impediente, quæ paci & trãquillitati opponitur: quæ turbatio consurgit ex passione animi immoderata, puta tristitia, dolore, ira, Talis igitur turbatio est Acto.1. abiicienda in omni aduersitate, per verã ac stabilem patientiam, & studendum est paci internæ. *Creditis in deum*, verum & viuum, omnium creatorem. Forte discipuli nondum habuerunt explicitam, resolutamque fidem de trinitate: sicut nec de diuinitate Christi, quamuis Christus vtrunque frequenter insinuauerit eis: rudes quippe fuerunt, nõ intelligentes quæ dicebantur, *Et in me credite*, quoniam ego sum deus Consequens enim est, vt, qui credunt in deum, credãt in me: imò qui non credunt in Christum, non habent fidem formatam, nec credunt in deum, sed infideles censentur. Psal.45.

¶ His verbis Christus suam diuinitatem demonstrat, quoniam non est credendum in aliquem, nisi in verum deũ, cum fides sit virtus theologica, cuius obiectum est deus seu veri-

D tas prima, quamuis alicui vel per aliquem possit credi, quemadmodum de præcursore inductum est, Hic venit in testimonium, vt omnes crederent per illũ. Denique his verbis ostendit se Christus sic occidendum, vt tamen incessanter permaneat viuus, potens seipsum suscitare, suosque discipulos, quos corporaliter deseruit, conseruare, per quod consolatur mœstos discipulos, quos rursus consolatur, commemoratione, & pollicitatione futuræ fœlicitatis. *In domo patris mei* id est, in ecclesia triumphante, in cœlesti beatitudine, in patria beatorum. *Mãsiones multæ sunt*, id est, diuersi gradus præmiorum, variæ dignitates & distinctiones in participando fruitionem bonitatis diuinæ, secundũ quòd in præsenti vita fuerint gradus atq; distinctiones meritorum, quibus præmia correspon-

Ioan.1.

E dent. Et charitatis feruori correspondet, ac datur præmium essentiale, quod est visio dei per speciem, propter quod visio dei in mentibus comprehensorum distinguitur quantum ad gradum perfectionis, secundum quod vnus in via feruentius dilexit deum quàm alter. Vnus enim clarius intuetur, ac dulcius atque perfectius fruitur deo quàm alter, quoniam charitatis affectio apperit, capacemq; efficit mentem amãtis amãti. Vnde qui ardentius deum dilexit, plenius eum participat possidet, retinet. ¶ Oportet scire, quod beatitudo ista seu diuina fruitio dupliciter consideratur. Primò, per comparationem ad suum obiectum, quod est deus, & sic vna est æqualis, & indistincta, qui ex parte dei non habet gradũ aut differentiam. Vnde omnibus in vinea dei laborantibus, dicitur idem

Mat.20.

F denarius dari diurnus, per quem vita designatur æterna. Secundò, per cõparationem ad subiectum, quod est mens creata deo vnita, sicque diuersificatur, multiplicatur, distinguitur, secundum modum prætactum. Porrò in patria ex spiritibus angelicis & humanis, seu angelis & hominibus, vna constat & resultabit ecclesia, quæ vocatur triumphans, ita quòd singuli hominum electorum ad aliquem pertinebũt chorum seu ordinem angelorum: sicq; secundum differentiam angelicorum ordinum, accipi potest diuersitas cœlestium mansionum, quæ non est corporaliter accipienda. Vbi vitandus est error Eustrachij, qui dixit ex hominibus prædestinatis decimum chorum constitui, ita quòd præter Christũ, & eius beatissimam genitricem, nullus hominũ posset ad angelicæ beatitudinis parilitatem, imò nec ad angelorum infimi ordinis

æqua-

æqualitatem pertingere,quantumcunque proficeret.De his A
differentibus mansionibus domus patris æterni accipi potest quod dicit Saluator,Facite vobis amicos de mammona Lucæ.16.
iniquitatis,vt cum defeceritis,recipiant vos in æterna tabernacula. Quemadmodum enim viatores in quibus deus per fidem & gratiam habitat,dicuntur domus,templum & ecclesia dei,dicente Apostolo, Templum dei sanctum est, quod 1.Cor.6. Heb.3.
estis vos. Rursusque,Christus fidelis fuit in domo sua, quæ domus sumus nos:sic cōprehensores, in quibus habitat deus per gloriam, dicuntur domus & templum,atque triumphatrix ecclesia patris,de qua in Apoc. habetur,Ciuitas nō eget Apoc.21.
sole neque luna,nam charitas dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et ad Galatas apostolus ait, Illa quæ sursum est,Hierusalē libera est,quæ est mater nostra. In hac domo multæ sunt mansiones,quoniam mentes istorum deus diuersis modis inhabitat. Nihilominus potest per domum patris intelligi ipsum cælum empyreum, quod est summi regis palatium,locusque beatorum, in quo sunt multæ mãsiones, quia in ciuibus huius loci sunt distinctæ præmiorum participationes. *Si quo minus*, id est,si aliter esset,seu minus quàm vobis nunc dixi,videlicet, si iam in domo patris mansiones multæ non essent, *Dixissem vobis* quod subditur, *Quia* (id est,quòd) *vado vobis parare locum*, id est, mansionem in domo patris cælestis. Sed hoc dicendum non fuit, quoniam iam paratæ sunt mansiones istæ ex parte dei,qui tantæ bonitatis,potestatis & sapiētiæ est,quòd paratus est omnibus cor mundum habentibus dare mansionem in domo sua cælesti. Hinc in Mattheo inducitur,Venite benedicti patris mei,possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. *Et si abiero*, id est,in ascēsione à vobis corporaliter recessero cælum introeundo, *Et preparauero vobis locum*. Quomodo intelligendum est hoc? Iam enim dixit mansiones esse paratas. Qualiter ergo vadit vt præparet eas? Dicendum,quòd mansiones paratæ sunt quantum est ex parte dei, sed qui ad eas peruenient,indigent præparari à Christo,vt digni sint ad illas perduci. Est itaque sensus, *Et preparauero vobis locum*, id est,spiritum sanctum misero vobis, per cuius virtutem & gratiam præparabimini ad adipiscendum locum mansionis cælestis. Vel præparat Christus locū electis, interpellando, secundum quod homo est,deum patrem pro ipsis, quemad-

Galat.4.

B

C

Mat. 25.

D modum ad Hebræos dicit Apostolus, Non in manufacta san-
Roma.8. cta Iesus introiit exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum,
Hebr. 9. vt appareat nunc vultui dei pro nobis. Et alibi, Qui etiam (inquit) interpellat pro nobis. *Iterum venio*, id est, in morte cuiuslibet vestrum redibo ad vos saltem inuisibiliter, seu per effectum, & per angelos quos mittam, vt animas vestras adducant ad meum tribunal, *Et accipiam vos ad meipsum*, id est, mihi vos copulabo loco & gloria, transferendo animas vestras de via, peregrinatione, atque exilio ad patriam, *Vt vbi sum ego*, id est, in regno cœlesti, in quo ego iam sum per
Iohan.3. diuinitatem. Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis, qui est de cælo. Vel, vbi ego sum, i. in tali beatitudine, qualem anima mea nunc habet videndo
E deum per speciem, *Et vos sitis* quantum ad animam antè diem iudicii Animę enim cum fuerint ab omni reatu immu-
Acto.1. nes, mox perducuntur ad patriam, iuxta illud diui Pauli, Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationē habemus ex deo, domū non manufactam æternam in cælis Quidam exponūt sic, Iterum venio, id est, in fine mundi visibiliter redibo, secundum quod in actis Apostolorum angeli dicunt, Quemadmodum vidistis eum euntem in cælum, sic veniet, *Et accipiā vos ad meipsum*, id est, in corpore & anima glorificatos transferam vos ad aulam cælestis palatii. *Et quo vado*, id est, terminum ascensionis meæ, videlicet patrem, *Scitis* saltem per fidem implicitam, imò explicitam, loquendo de paternitate in ge-
F nerali. Sæpissime enim apostoli audierunt ab ore Christi, quod
Mat.5. vocauit deum patrem, dicendo, Pater meus, qui est in cælis.
Iohan. 11. Et, Gratias ago tibi pater. Et, Pater clarifica nomen tuum.
Iohan. 12. Sed quòd deus esset pater Christi, paternitate naturali, ita quòd Iesus esset filius dei naturalis & vnicus, verusque deus, & patri consubstantialis, nondum stabiliter cognouerunt, *Et viam scitis*, id est, viam qua itur ad patrem aliquo modo, quamuis imperfectè cognoscitis: scilicet me, vel passionem meam, per quam vado ad patrem. *Dicit ei Thomas*. Loquens in persona sui & condiscipulorum saltem quorundam, *Domine, nescimus quò vadis*, id est, terminum tuæ abcessionis à nobis, *Et quomodo possumus viam* (qua itur ad patrem) *scire?* Videtur Thomas verbis magistri directè contradicere. Non tamē putauit Iesum aliquid fali dixisse, nec intendebat verba eius

ba eius reprobare: sed existimauit dictum Christi, & suum A
posse simul stare, quoniam Christus sæpe loquebatur figuraliter & obscurè. Denique vtrunque verum fuit. Sciebant enim viam & terminum confusè & incomplete, nesciebāt autem determinate & propriè. Rursus sciebant viam & finē seu terminum materialiter, nō formaliter. Sciebant enim ea per fidem quoad id quod sunt, non tamen sub propria eorum ratione formali qua huiusmodi sunt. Sciebant nempe, sed nesciebant se scire. Nam nouerant Christum & patrem, eo modo quo dictū est, sed quòd Christus esset via, & pater terminus itineris Christi, ignorauerunt, *Dixit eis Iesus* ostendens quòd vtique nouerant viam, quoniam nouerant Iesum, *Ego* secūdum quod homo, dei & hominum mediator, aduocatus & pontifex, hominum & dei placator, *Sum via* qua itur ad B
patrē spirituali accessu, amando, cōtemplādo & obediendo, *Veritas & vita*, secūdum naturā diuinam. Ego enim & pater sumus vita æterna, infinita, exemplarisque veritas, quę est diuina essentia, omnis veritatis creatæ, origo fontana, mensura, finis & causa: sumus quoque vna vita supersubstantialis, superplena, incomprhensibilis & perfecta. Ergo cognoscendo filium, cognoscebāt quodāmodo patrem, qui est id quod filius. Ex quo vltra elicitur, quòd Christus sit termin⁹ nostræ tendentiæ, vtpote finis noster, & vera fœlicitas: imò quemadmodum iuit ad patrem secundum naturam assumptam, à quò missus fuit, sic iuit ad seipsum, secundum quod deus est, quoniam & à seipso vt deus missus est. Iuit nempe ad patrem quasi sessurus ad dexteram eius, id est, in potioribus bonis C
patris. Illa autem sunt etiam bona filii secundum eius diuinitatem, quemadmodum infra testatur, Omnia quæcunque ha Iohan. 16.
bet pater, mea sunt. Itaque CHRISTVS est via qua imus, veritas, in qua ambulamus, vita ad quam pertingimus. Via est inquantum nos deo reconciliat, veritas in quantum nos sua visione fœlicitat, vitat in quantum nos sua fruitione perfundit.

¶ Deinde ostendit, quòd sit via. *Nemo venit ad patrem* in præsenti per gratiam, nec in futuro per gloriam, *Nisi per me*, id est, me saluatorem mundi, credendo & imitādo: imò nunquam aliquis adultus est saluatus, nisi habendo fidem saltem implicitam de Christo. Vnde superius dixit se ostium ouium & pastorē. Ipse ergo Christus est dux noster, ipse porta, via Iohan. 10.
& ianua,

D & ianua, ipse medius inter patrem & nos, per cuius incarnationem deificamur, per cuius passionem & mortem viuificamur, cuius merito, virtute & gratia deo patri coniungimur.

Hier. 3. 1. Tim. 2.

Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis. Iam dixerat Christus, Et quo ego vado scitis & viam scitis, videlicet quia patrem & filium cognoscebāt: quomodo ergo nūc ait, Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis, quasi nec filium nec patrem cognouerint. Dicendū, quod aliquo modo nouerunt, & aliquo modo non nouerūt, vt sit sensus. Si cognouissetis me, fide illuminata, atque distincta secūdum deitatem meam, & patrem meum vtiq; cognouissetis, eodem modo, & tam clarè, vt me. Primò propter patris

E & filii substantialem identitatem seu vnitatem. Secūdò, quoniam pater & filius sunt correlatiua, quorum natura est, vt vno cognito, cognoscatur & reliquum. Tertiò, quoniam pater & filius adeo similes sunt, vt vno cognito, alius cognoscatur. Quarto, quoniam filius est naturalis & perfecta patris imago, in qua quicquid patris est, plenissime splendet. *Et a modo*, id est, ex hoc tempore, scilicet post passionem. *Meam, cognoscetis eum*, magis perfectè quàm modo, præsertim cum misero vobis spiritum sanctum, in patria verò cognoscetis eum sicuti est, *Et vidistis eum* visione interiori, cōfusa & imperfecta, eo modo quo vidistis me secundum naturam diuinam. Crediderūt enim apostoli omnia verba Christi esse vera, & quoniam Christus dixit se patri consubstantialem, dicēdo, Ego & pater vnum sumus, ac multa similia, idcirco discipuli cognouerunt aliquo modo Christum secundum diuinitatem, quanuis illa cognitio fuerit instabilis, imperfecta, obscura. *Dicit ei Philippus* (frater Nathanaelis) *Domine, ostende nobis patrem*, quem dicis iam visum à nobis, quasi dicat, Tu dicis, quòd vidimus patrem, quod intelligi non potest, nisi de visione imperfectæ notitiæ, ideo precor, ostende nobis patrem, id est, ad perfectam & claram perduc nos patris notitiam, *Et sufficit nobis*, id est, nil amplius appetemus, quoniam visio ista est finis noster ac vera fœlicitas, neq; pater seorsum cognoscitur, sed vna diuina persona nota, tota superbenedicta agnoscitur trinitas ¶ Quidam asserunt quòd Philippus putabat, patrem posse corporalibus oculis conspici, quemadmodum Christus sensibiliter videbatur, sed non puto hoc verum. Sic enim Philippus fuisset de numero

1. Iohā. 3. Iohan. 10. F Iohan. 1.

hære-

hæreticorum, qui posuerunt deum in sua natura esse corpo- A
reum, nec opinor quòd Christus tantam dei ignorantiam
inesse permisit cordibus discipulorum suorum amantissimo- Iohan. 4.
rum, præsertim cũ superius dixerit mulier Samaritanæ, *Spiritus* est deus, & eos qui adorant, in spiritu & veritate adorare oportet. Talem vtique modum orandi instruxit apostolos. *Dicit ei Iesus, Tanto tempore vobiscum sum*, id est, tandiu Matt. 6.
conuersatus sum inter vos, & multa de deo vos docui, *Et non* Barach. 3.
cognouistis me distinctè, scilicet quòd sum deus dei vnigeni- Acto. 1.
tus & homo in vna persona, quòd totiens vobis insinuaui, in quo patet maxima ruditas vestra. Sed cum Philippus dixerit, Ostẽde nobis patrem, cur Christus increpat eos de hoc, quòd ipsum necdum cognouerunt? Dicendum, quòd ideo, quoniam causa ignorandi patrem fuit ignorantia filii, qui B
ideo venit in mundum, vt homines ad dei patris cognitionẽ perduceret, iuxta illud Iohannis, Scimus quoniam filius dei 1. Iohan. 5.
venit & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum deum: & quia peridem est ignorare filium & patrẽ, propter quod subditur, *Philippe qui videt me*, id est, verè cognoscit me secundum diuinitatem, *Videt & patrem*, oculo mentis, eo modò quo conspicit me: qui enim videt me per fidem, videt & patrem per fidem, & qui videt me per speciem, videt & patrem per speciem. Hoc est, quòd iam paulo ante disseruit, Si cognouissetis me, & patrem meum vtiq; cognouissetis. Rationes autem huius iam assignatæ sunt quatuor, quarũ vnam solam tangit August. scilicet quòd istud dictum sit propter omnimodam similitudinem filii cum patre, sicut de duobus valde similibus dicimus, Vidistis istum, illum vidistis, *Quomodo tu dicis* (in persona discipulorum) *ostende nobis patrem*, quasi nullo modo videritis eum, & quasi seorsum cognosceretur sine me, & quasi cognitio patris dignior esset quàm notitia mei. Hæc quippe videtur Philippus in sua prece præsupposuisse, quæ erronea sunt, ideo pius magister increpat discipulum sic precantem: ostende nobis patrem non quòd hoc orandum non sit, sed qua orandum non est secundum existimationem qua id orauit Philippus. *Non credis, quia ego* secundum diuinitatem sum. *In patre, & pater in me est* per identitatem substantiæ. Cum enim pater sit sua essentia, filius quoq; sit eadem essentia, vbi est essentia patris, & ibi pater: & vbi essentia filii, ibi & filius. In tribus verò di-

uinis

D uinis personis est vna essentia, ideo singulæ earum in singulis sunt. Hunc modum ponit vir magnus S. Hylarius. Damascenus ait vnamquanque diuinam personam esse in alia, per circuminsessionem.

¶ Insuper palam est quòd pater in filio sicut in naturali imagine, patrem perfecte repræsentante. Filius quoque in patre tanquam in proprio sempiternoque fonte, à quo immanéter egreditur, & ingressibiliter oritur. Certum enim esset, quòd quælibet diuina persona est in alia sicut amatū, & cognitum in amāte & cognoscēte: sed quia hoc creatis prædestinatisq; mentibus & deo commune est, idcirco dicēdum, quod quælibet diuina persona est in alia, sicut amatum & comprehen

E sum in amante & comprehendente plenarie, ita quòd quælibet diuina persona cognoscit ac diligit aliam, quantum amabilis cognoscibilisque cōsistit: vtpote amore penitus infinito, immensum ardorem habente, & cognitione claritatis immensæ: propter quod quælibet est *in alia* incomprehensibiliter, intime & superintimissime, quia quò amor feruētior, eò intimiorem efficit vnionem. *Verba quæ loquor vobis* (per corpus assumptum) *à meipso* secundum naturam assumptam. *Nō loquor*, id est, non sensu vel adinuentione humana, sed ex inspiratione & regulatione æternæ & increatæ sapientiæ, quæ per meā humanitatem loquitur & operatur, sicut per instrumentum vnitum, animatum & propriū, quòd deuiare nō potest. Vnde sicut lingua Christi mouebatur ab eius anima ad loquendum, sic anima eius in omnibus dirigebatur à diuini-

F tate ad intelligendum, & ad cætera omnia quæ peregit. Vel quòd ait, A meipso non loquor, intelligi potest de Christo secundum diuinitatem, vt sit sensus, A meipso non loquor, id est, à meipso non habeo potestatem & sapientiam loquendi & operandi, quoniam à meipso non sum, sed quicquid habeo & sum, accepi per generationem æternam à patre. Vnde superius dixit, A meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. *Pater autem in me manens, ipse facit opera.*

Iohan. 8. ¶ Pater mansit in filio secundum naturam assumptam, quia per summam singularemque gratiam habitauit in eo, sicut in templo. Vnde superius dixit Christus de corpore suo, Solui-

Iohan. 2. te templum hoc. ¶ Porrò, secundum filii diuinitatem, ipse pater mansit & manet in filio, quia inuariabiliter perseuerat, & est in eo per identitatem naturæ & circuminsessionem,

nem, sicut nunc dixit filius, Ego in patre: & pater: in me est. A
¶ Pater igitur facit opera, id est, miracula & cætera vniuersa Christi gesta, & hoc dupliciter. Primò, quia per Christum vt hominem operabatur & agit, sicut per instrumĕtum atq; ministrum, ita ꝙ quicquid Christus homo fecit, fecit virtute patris, patre operante tanquam causa principali, & Christo homine tanquā causa in instrumentali. Secundò, quoniā pater omnia fecit per filium secũdum diuinitatem ipsius, iuxta Iohan. 1. illud, Omnia per ipsum facta sunt. Itaque per hoc quòd ait filius, Pater in me manens, ipse facit opera, innuit quòd sua ac patris tanta est similitudo & vnitas, atque tam intima vnio, seu exiſtĕtia vnius in alio, quod opera eorum sint eadem, seu operatio indiuisa. Ex quo sequitur, quòd amborũ sit vna potestas, & vna essentia. Quæ enim substantialiter distinguntur, in opere diuersificantur. Hinc dictum est supra, Quecunque facit pater hæc & filius similiter facit. Deinde Christus B affatur discipulos in communi. *Non creditis* quasi dicat. Hoc Iohan. 5. imò credere debetis, *Quia ego in patre & pater in me est? alioquin*, id est, si propter verba mea non creditis hoc, *Propter opera ipsa credite* id est, ex consideratione totius vitæ meæ, quĕ scitis fuisse sanctam & irreprehensibilem, & miraculorũ meorũ quorum aliqua totam facultatĕ naturæ excedunt, cæterorumq; magnalium meorũ, scilicet quod futura pure contingĕtia prænunciaui cordiumq; referaui archana, credite ꝙ ego in patre sum, & ille in me, ita quòd amborũ sit vna essentia & potestas, indiuisaq; opera. *Amĕ amĕ dico vobis qui credit in me* (per fidem perfectam) *opera* (miraculosa) *quæ ego facio & ipse faciet* similia eis, non sua virtute, sed mea. Vnde C Marcus ait, Signa eos qui crediderint hæc sequentur, In no- Mar. 16. nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquĕtur nouis, &c. Mat. 15. *Et maiora horum faciet* Hoc constat in Apostolis adimpletũ, Psal. 104. quoniam sua prædicatione plures conuerterunt quàm Chri- Acto. 2. stus. Ipsi quoque conuerterunt eos, nec legem scriptā rece- Lucæ. 7. perũt. Rursus Christus prĕdicauit in vna plebe, & vno idio- Mar. 5. mate secundum quod ait, Non sum missus nisi ad oues, &c. Luc. 8. Apostoli transierunt de gente in gentem, & omnium lo- Iohan. 11. quebantur gentium linguis. Iterum Christus nō legitur su- Acto. 5. scitasse nisi tres mortuos, aliqui autem discipulorum plures suscitauerunt. Iterum, Præcipuũ quoddam inter opera Christi fuit, quòad tactum vestimenti eius sanabantur infirmi:

sed de

D sed de Petro inducitur, ꝙ eiiciebāt infirmos in plateis, quatenus Petro veniēte, vmbra eius obūbraret quēquā ex illis, & curaretur. Deniq; apostoli dicuntur maiora fecisse, quàm Christus secundum Augu. intelligendum est, non quoad opus operatū, quoniam Christus suscitauit mortuos, quòd est maximum, nec maius miraculum fecerunt Apost. sed quoad modum agēdi. Causa verò cur credentes, operarentur maiora quam Christus, à Christo subiungitur, *Quia ad patrem vado* id est, quia ad patrē ascēdo, plenarie glorificabor in meipso, & in omnibus gentibus: ad quorum conuersionē decet maiora fieri à vobis, quàm ego feci: & item dócet vt cū glorificatus fuero in corpore, maiora fiātin nomine meo, quā
Iohan. 7. feci ego cum essem mortalis. Vel sic, quia ad patrē vado, id
E est per hoc quòd ascendo, fiet vt mittam vobis spiritum san
Iohan. 16. ctū, quem ante ascēsionem meam non potestis recipere: secundum quod dictum est, Spiritus nondum erat datus, quoniam Iesus nondum erat glorificatus. Et infra dicetur, Si nō abiiero paracletus nōn veniet ad vos, si autem abiero, mittā eum ad vos Cum verò spiritum sanctum in tanta plenitudine receperitis, facietis maiora quàm ego per me feci: non ꝙ maior erit virtus & gratia spiritus sancti in vobis quàm in me, sed quoniam decēs est, vt cum ad patris dexteram ascedēs peruenero, per maiora signa gorificer per meos fideles, quàm antea per meipsum.

¶ Sed cum Christus simpliciter dicat, Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horū faciet: videF tur quòd nullus sit veraciter Christianus, nisi miracula operetur, & maiora quam molitus est Christus: Et respondendum, ꝙ Christ⁹ ad literam loquitur maxime de perfectis fidelibus tempore primitiuæ ecclesiæ, cęterisque personis credentibus, electis ad hoc, vt gratiam signorum sortiātur, sicq; per eos alij cōuertantur, Si verò vniuersaliter accipiat sententia Christi, intelligenda est spiritualiter, quoniam deuoti spiritualiter agūt miracula, quæ Christ⁹ corporaliter gessit.
Galat. 4. Mortuos nempe resuscitant, dū mortalib⁹ vitiis implicatos conuertunt ad Christum: reducendo eos ad vitam gratię in præsenti. Talibus enim dicit Apostolus, Filioli quos iterum parturio. Et hoc quodammodo maius est, quàm corporaliter suscitare defunctū, vt asserit Augustinus, ꝙ maius est impiū, iūstificare, quàm cœlum & terrā creare. Et iuxta Gregoriū, miracu-

miracula ista spiritualiter exhibita, tãto sunt amplio ra, quan A
to & spiritualiora. Melius tamen puto dicendum, ꝙ verbũ Mar.9.
Christi quo ait, Qui credit in me, &c. intelligendum sit parti Mat.21.
cularitur, tam de credentibus quàm de operib⁹. Præterea ra
tionabiliter dici potest, ꝙ Christus hæc dixerit, ad insinuan-
dum inæstimabilem potestatẽ fidei Christianæ si fuerit con
summata, quia vt alio in loco ait Saluator, Omnia possibilia
sunt credenti. Et, Si habueritis fidem sicut granũ sinapis, di-
cetis monti huic, Tollere, & iacta te in mare, &c. Tantã nan
que efficiam cõtulit deus catholicę fidei, vt sciamus ꝙ Chri-
sti doctrina sit verè diuina, quæ in seipsa tam pura est, atque
perfecta, vt digna sit fide absque miraculis.

¶ Sed ne ex hoc ꝙ dictũ est, maiora horum faciet, crederet
aliquis discipulos Christi: Christo posse æquari, vel propria B
potestate operari, adiecit Saluator. *Et quodcũque petieritis pa* Mat.21.
trem in nomine meo, id est, per me, seu per virtutẽ & merita
eorum, quæ pro humana salute assumpsi, feci & pertuli.

¶ Nomen autem Christi est Iesus, quòd interpretatur Sal-
uator: idcirco in nomine filij dei & Christi patrem petere,
est illa rogare, quæ verè expediunt animæ, scilicet bona spi-
ritualia & honesta, quę sunt virtutes & dona, & gratia: vel
etiã corporalia, inquantũ necessaria sunt ad spiritualia & bo
na adipiscẽda, augẽda, cõseruãda, aut consummanda. Quod-
cunq; ergo sic petieritis *Hoc faciã*, id est, exaudiam precem
vestrã, & implebo quod postulatis. Nõ dicit, Hoc faciet pa-
ter, sed hoc faciam, vt ostendat se simul cum patre exaudire,
gratiamq; conferre, iustificare & saluificare, ita quòd ipse & C
pater sunt vnus exauditor: in quo declarat se esse patri æqua
lem, consubstãtialem, verumq; deum, quoniam preces fide-
lium exaudire, iustificare, & saluare, deo est proprium.

¶ Interea, si quis rite consideret, sciet quòd ineffabilis, pror
susq; incõprehensibilis sit profunditas sacræ scripturæ, præ-
sertim in euangelio excellentissimi Euãgelistæ deificati Io-
hannis. Nã vbicunq; aliquid de Christi humilitate in verbo,
vel facto ait scriptura mox aliquid de eius sublimitate anne-
ctitur, & ecõtra frequenter, ne vel homo purus, vel deus fan
tastice incarnatus putetur. Paris enim periculi est secundum
Leonẽ papam, si illi vel nostræ naturæ humilitas, vel diuinæ
naturæ maiestas inesse negetur. Quoniã ergo Christus nũc Iohan.16.
dixit, ꝙ credentes in ipsum maiora facturi essent quàm ipse,
ne ex

D ne ex hoc aliud quippiá minus dignum sentiret de filio dei, subiecit. Si quid petieritis patrē in nomine meo hoc faciam & non dixit, Hoc faciet pater, & tamē hoc infra ait, Si quid (inquiens) petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis *Vt glorificetur pater in filio*, id est, ad hūc finem principaliter vos exaudiam quatenus deus pater gloriosus, pius atq; omnipotens agnoscatur, & á fidelib⁹ digne honoretur in filio, id est per gratiam à filio datam ❡ Sed quoniā exaudire competit Christo, ratione diuinæ naturæ, in qua patri æqualis est: aduertendum ꝙ Christus sic exaudit, vt pater per filium glorificetur, id est, ad gloriā patris, vt etiam exaudiat ad gloriā suiipsius ac spiritus sancti. Nam quicquid fit ad gloriam vnius

E diuinæ personæ, ad totius supergloriosissimę fit gloriam trinitatis, & quicquid vna diuina persona agit ad gloriam alterius, agit ad gloriā propriam. Non enim sic operatur ad gloriam alterius, quasi vna sit dignior alia, sed quicquid efficit deus, facit & ordinat ad gloriā suam finaliter, vt eius perfe-

Prou.16. ctio in creaturis resplendeat, & ipse honoretur ab intellectua-

Ezec.36. libus rebus. Hinc scriptum est, Omnia propter seipsum operatus est dominus. Et per Ezechielem dominus ait, Nō propter vos ego faciam dicit dominus deus, notū sit vobis, sed propter nomen sanctum meum. ❡ Propterea Christus resumit ꝙ dixit aitq;, Si quid, id est, aliquid dignum, quod in ordine ad vltimum finem alicuius dignitatis valeat reputari, *Petieritis in nomine meo* Hic non exprimit patrem, quia iam eum expressit: & item, quia à quacunque diuina persona pe-

F tatur, filius exaudit & tota trinitas *Hoc faciam*. ❡ Possent

1.Cor.12. hic multa inquiri, quomodo intelligenda sint hæc, cum Pau

Mat.8. lus ter orauerit stimulū carnis sibi auferri, & exauditus non

Marc.5. sit: sed legio dæmonū quæ petiit mitti in porcos, cognoscitur exaudita. Ad hoc autem & similia breuiter respondendū ꝙ quādo oramus debito modo, seu cum conditionibus tribus ad orationis exaudibilitatē requisitis, indubitanter exaudimur, que cōditiones sunt tres. Prima vt petamus instāter,

Lucæ.8. seu incessanter, iuxta illud Lucæ, Oportet semper orare, &

Mat.6. non deficere. Secundò, vt petamus salubriter, prout Iohānes

Lucæ.18. habet, Hæc est fiducia quam habemus ad deum, quia quod-

Proue.28. cunq; petierimus secundū voluntatem eius audit nos: vnde nunc dicitur in nomine meo. Tertia, vt petamus pro nobismetipsis, quia pro aliis, non semper audimur, eò ꝙ obicē po

nant

nant gratiæ dei. Posset autem & quartum addi, videlicet vt A
orans obediat deo, seruãdo præcepta. Qui enim declinat au
rem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis, idcir- 1. Iohã. 3.
co ait in prima canonica sua Iohannes, Charissimi, si cor no 1. Iohã. 5.
strum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad deũ, &
quicquid petierimus.

¶ Expositio huius Capitis.

Si diligitis me mandata mea seruate.

ARTICVLVS XXXVI.

Multipliciter iam consolatus fuit Christus disci pulos de suo recessu passioneque mœstos, nũc B verò denuo cõsolatur eos promittendo ipsis consolatorẽ perpetuũ atque dulcissimũ, scili- Matt. 5. cet spiritum sanctum, cuius delectatio, seu con Lucæ. 6. solatio omnẽ corporalem consolationem vehemẽter exce- Mar. 5. dit, *Si diligitis me* verè & spiritualiter, vt dicitis *Mandata* Deute. 6. *mea* quibus præcepi amicos, inimicosq; diligi, nõ irasci, deũ Mar. 12. diligere, vanã gloriam abhorrere *Seruate* vsq; in finem. Qui Mat. 6. enim vsque in finẽ perseuerauerit, saluus erit. Signum nanq; Mat. 24. dilectionis est obseruatio præceptorum, & exhibitio operis 1. Iohã. 2. iuxta illud Iohan. Qui seruat verbũ Christi, verè in eo chari Mat. 7. tas dei perfecta est. Non enim otiosa est charitas, sed volun Iohan. 15. tatem amantis vnit, atque parificat voluntati amati, vt quod velit vnus, velit & faciat alius. Ideo alibi dicitur, Vos amici mei estis, si feceritis quę præcipio vobis. ¶ Monet ergo & C imperat Christ9, vt si diligamus eũ, impleamus ei9 precepta. Primò, ne eius dilectionẽ & gratiam per negligentiã & torporẽ perdamus. Oportet enim, vt per opera nutriatur & cõ seruetur. Secũdò, vt in dilectione proficiamus, quoniã (teste August.) charitas meretur augeri, vt auctum mereatur & perfici. Tertiò, ne quis fallat seipsum. Vix nẽpe est, quis ita peruersus, qui nõ blãdiatur, atq; persuadeat sibiipsi, quod vtiq; diligat deum, præsertim cũ naturaliter diligatur ab omnib9. Vt ergo omnes cognoscãt, an diligant deũ dilectione supernaturali, meritoria, gratuita & infusa, audiunt à Christo, Si diligitis me mãdata mea seruate. tanq; dicat, Non se existimet me amare, qui meis nõ paret præceptis. Vult enim cõtraria meę

D voluntati, nec pleno affectu mihi vnitur. Et ego (secundum humanam naturam) *rogabo patrē* (tanquam maiorem) & aliū paracletum, id est, consolatorem & aduocatum personaliter à me distinctum, scilicet spiritum sanctū. *Dabit vobis*, infundēdo cordib⁹ vestris dona illius. ¶ Dicitur autē spiritus sanctus consolator, quoniam animam recreat, delectat, lætificat, Itemq; aduocatus, nō quòd sit minor patre & filio, sed quoniam corda eorum quos replet, facit deum iugiter inuo-
Rom.8. care, & mittigare. iuxta quē sensum dixit Apostolus, ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Deniq; Christus dicendo, alium paracletum dabit vobis, insinuat,
2.Cor.1. quòd & ipse sit nobis à patre datus cōsolator & aduocatus,
Iohan.2. E de quo asserit Paulus, Per Christum abundat consolatio nostra. Et Iohan. Aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.
Rom.16. ¶ Sed quid est quod Christus præmittit? Si diligitis me, mā-
2.Cor.1. data mea seruate, & postea subdit? Et ego rogabo patrē & alium paracletum dabit vobis, quasi aliquis possit Christum diligere eiusq; præcepta implere, antequam spiritū sanctum susciperet? & respondendum, ꝙ Christus loquitur de donatione spiritus sancti à patre, non quoad primam spiritus sancti infusionem, sed quantum ad pleniorem suorum charismatum cōmunicationē, sicut ait Apostolus, Deus spei, repleat vos omni pace & gaudio in credendo, vt abūdetis in spe & virtute spiritus sancti. Et alibi, Aemulemini charismata meliora. Porrò ad literam præcipue loquitur Christus Apostolis, & de donatione, ac missione spiritus sancti in signo visibili, & plenitudine illa abundāti, quæ facta est in die Peteco stes, ad quam amor Christi & obedientia mandatorū disponunt: de qua superfluenti spiritus sancti receptione, dicit Sal
Acto.2. uator discipulis apud Lucā, Vos autē sedete in ciuitate, quo-
Lucæ.24. vsq; induamini virtute ex alto Vt *maneat vobiscū* (id est, corda vestra per sua dona inhabitet) *in æternum* vtpote nunc in via per gratiā, & in futuro per gloriā. Non enim recedet à vobis per corporalem sui à vobis elongationē, sicut ego, cū nō sit incarnatus, sed iugiter intra vos erit, quantū est ex parte sui. Si verba ista ad Apostolos referātur, possumus dicere ꝙ Christ⁹ his verbis promisit atq; prædixit apostolis, ꝙ per aduentum spiritus sancti, in die pentecostes confirmandi essent in bono, sic quòd deinde nunquam peccarēt mortaliter

& per

& per consequens nunquam amitterent gratiam gratum fa A
cientem spiritus scilicet, seu spiritũ sanctũ: qui tũc amitti, atque recedere perhibetur, dum eius dona perduntur, illa præcipueque gratũ facientem concernunt, & per peccatũ mortale tolluntur. Si verò generaliter referatur ad omnes, dicendum quòd deus pater quantum in se est, dat omni fideli spiritum sanctum, quatenus in eo permaneat in æternum, id est, habendo gratiam spiritus sancti, crescat, maneatque in ea Iohan. 15.
quousque perducatur ad gloriã *Spiritũ veritatis.* ¶ Spiritus, Roma. 8.
scilicet, dicitur spiritus veritatis. Primò, quia est spirit⁹ filij, Galat. 4.
cui veritas appropriatur. Procedit quippe à filio sicut à patre. Vnde ait Apostolus, Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Rursusq;, Misit deus spiritũ filij sui in corda nostra clamantẽ, abba pater. Secundò, quoniam spiritus san- B
ctus est substantialiter veritas ipsa. Nam tota trinitas est vna summa simplex veritas. Tertiò, quoniam instruit veritatem, omnemq; errorem repellit. *Quem mundus non potest accipere*, id est, amatores mundi, homines carnales, vani & ambitiosi, qui terrena magis quàm cœlestia amãt & agunt. Taliũ enim amor contrariatur spiritui sancto, iuxta ꝙ scriptũ est, Adulteri ne scitis, quia amicitia huius mundi inimica est deo. *Quia non videt eũ* oculo mentis; id est, cordis intuitum ad eum nõ dirigit, disponendo se ad gratiam eius, sed sensibilibus istis immergitur. *Neq; scit eum* cognitione diligenti, vel per gustũ Iaco. 4.
diuinorum & experientiam spiritualium exercitiorum. Animalis etenim homo non percipit ea quæ sunt spiritu dei, secundum Apostolum Nihilominus multi sunt subtiles, & eru C
diti in theologia, qui vtique vident & sciunt spiritũ sanctum, 1. Cor. 2.
fide informi: sed non recipiunt eũ, quia non vident eum per cordis sui ad eum directionem, nec sciunt eũ per diligentem, ac debitam consideratioñẽ. Nec enim conuertuntur ad cor, & deũ quem se dicunt cognoscere, negant operib⁹. Qui ergo vult spiritũ sanctum recipere, vel seruare, affectũ suum à Psal 84.
mundo, & his quæ sunt in mũdo auertat, nõ se per exteriora Titum. 1.
diffundat, nõ circa vana & curiosa cognoscẽda se occupet, sed redeat ad seipsum, diuina studeat videre & scire. Hinc Iohannes ait, Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt, quia si quis diligit mundũ, non est charitas patris in eo. 1. Ioan. 2.
¶ Postremò, quamuis spiritus sanctus non semper maneat in electis & virtuosis hominibus, quantum ad gratias gratis da-

D tas,quę nō sunt de necessitate salutis,cuiusmodi sunt prophetia,gratia miraculorū,iugiter tamē manet in eis,quātum ad dona gratiam gratum facientem concernentia,vt sunt chari
1.Cor.2. tas,humilitas,māsuetudo.Per hoc quod dictū est quem mundus non potest accipere,nō est intelligendum ꝙ peccatores & seculares nequaquam possint accipere spiritū sanctum.Sic enim conuerti non possent,essetq́; desperandum eorum de salute:sed sic intelligendū est, ꝙ inquantum tales, non sunt capaces spiritus sancti,quanuis spiritus sanctus possit eos misericorditer pręuenire,incapacitatem auferre,seipsum infun
1.Cor.12. dere.Sic enim pater dat spiritum sanctum,vt spiritus sanctus
1.Cor.7. præstet seipsum.*Vos autem cognoscetis eum*,id est,spiritus sanctus seipsum vobis reuelabit, agnoscetisq́; eum, non solum per fidem illuminatam & sapientiam specialem,sed insu
E per per suæ dulcedinis gustum,per suæ potestatis & pietatis experientiam.Nónne Paulus cognouit spiritum sanctum, de quo tam multa cōscripsit?Aliis (inquiens)per spiritum datur sermo sapientię,aliis sermo scientię,aliis gratia sanitatū,aliis
Lucæ.19. operatio virtutum,&c.Ratio huius cognitionis subiungitur,
Ioan.13. *Quia apud vos manebit*,tanquam familiaris director,*Et in vobis erit* quasi gratiosus inhabitator. *Non relinquam vos orphanos*,id est,patre priuatos,hoc est,quanuis ad modicum tempus recedam à vobis,ego qui sum non solum dominus & magister vester,sed etiā pater,quia paternam solicitudinem gero de vobis,paterno affectu vos diligo,paterna vos pietate
F custodio.Nisi enim Christus esset pater fidelium,& suorum
Matth.9. discipulorū pater fuisset,non diceret apud Matthæum,Nun-
Marc.2. quid possunt filij sponsi lugere,quandiu cū illis est sponsus,
Lucæ.5. quanuis inquā sic recedam à vobis,& interim sitis similes orphanis,quia mea præsentia, atq; solatio destituti, nō tamen diu sic desinam vos. Propter quod subditur *Veniam ad vos* post resurrectionem per sensibilem apparitionem, spiritualem consolationem,internamq́; visionem , *Adhuc modicum* (temporis restat) & mūdus iam me non videt,id est,illo tem
Acto.2. pore cōsummato,homines mundani me vltra non videbunt in seculo isto.Hoc modicum fuit vsque ad sepulturam,quoniam Christo sepulto amplius non viderunt eum amatores mundi.*Vos autem videbitis me* post resurrectionem oculo corporali & intellectuali. Hoc dicit Christus, quia post resurrectionem,apparuit solis discipulis:propter quod Petrus ait,
quòd

quòd deus dedit eum manifestũ fieri, non omni populo, sed A
testibus præordinatis à deo. Ideo autem videbitis me, *Quia ego viuo*, id est, statim post passionem, ad immortalem vitam resurgo, & indesinenter viuo secundũ diuinitatem, per quam possum suscitare meipsum, & ostendere vobis. *Et vos viuetis*, id est, interim non occidemini, tunc quoq; reuiuiscet spiritus vester, sicut de Iacob in Gene. legitur, quòd audiens Ioseph viuere, reuixit spiritus eius. Vel, viuetis per gratiam specialem, per quã digni eritis me videre, *In illo die* videlicet post resurrectionem, cum spiritum sanctum receperitis per insufflationem meam, & aperuero vobis sensum ad intelligendum scripturas, *Vos cognoscetis* (per fidem) *quia* (id est, quòd) *ego* secundum diuinitatem sum *In patre meo* per consubstantialitatem & circumincessionem, vt sæpius dictum est, *Et vos in me* sicut membra in capite, sicut contentum in continente, vt palmes in vite, vt amans in dilecto, vt effectus in exemplari, atque fontali principio. Electi autem sunt in Christo secundum vtranque eius naturam, & inquantum Christus est homo, sumus in eo per communionem naturæ, inquantũ verò est deus, sumus in eo, sicut in causa saluante & conseruante, & sicut in vltimo fine, *Et ego in vobis* per charitatem & gratiam, & gratiosam inhabitationem quasi in templo & sede. Nam anima iusti est sedes sapientiæ, & congregatio electorum est templũ, domusq; Christi Hinc secundum Apostolũ, Christus per fidem habitat in cordibus nostris. Et in Deute. Moses ait, Amantissimus domini habitabit confidenter, & in eo quasi in thalamo tota die commorabitur, & inter humeros illius requiescet. Præterea Christus secundũ diuinitatem est in patre ingressibiliter, sicut riuus in fonte, sicut verbum in dicente, sicut conceptus in intelligente: secundũ humanitatem quoque est in patre sicut in capite. Caput enim Christi deus iuxta Aposto. est etiam Christus in nobis per sacram Eucharistiæ communionem. *Qui habet mandata mea*, id est, diuina præcepta cognoscit, *Et facit ea* per obedientiam, sicut de iusto ait in Psalmo, In lege domini volũtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte, *Ille est qui diligit me* quoniam argumentum dilectionis est operatio, cum charitas nõ sit otiosa, aut negligẽs, Vnde Iohãnes dicit, Hæc est charitas dei, vt mãdata eius custodiamus. *Qui autem diligit me* siue vt hominẽ pro se passum, siue vt deum pro se incarnatũ, atq; sal

Gene.45. Luce.24. Ioha.20. B Sapien.7. Ephes.3. Deut.33. C 1.Cor.11. Psal.1. 1.Iohan.5.

D uantem, *Diligetur à patre meo*, id est, merito suę dilectionis dona patris recipiet, eique placebit. ¶ Aduertendum q dilectio trinitatis ad nos est ęterna, idcirco per omnem differentiam temporis explicatur. Nam supra dictum est, verbo præteriti temporis, Sic deus dilexit mundum, vt filiũ suum vnigenitum daret. Et paulus, Propter nimiam (inquit) charitatem qua dilexit nos pater: infra quoque ait Christus per verbum temporis præsentis, Ipse pater vos amat, nũc verò futuro vtitur, dicens, diligetur à patre meo. Omnes autem prædestinatos diligit deus ęternaliter, atq; simpliciter, etiam tunc quando non diligunt, sed iniqui sunt. Nam ipse prior dilexit nos. Diligit inquam eos secundum suę prędestinationis intuitum

Matth.5.
Iohan.3.
Ephes.2.
Ioan.6.
1.Iohã.4.

E cum autem conuertuntur & diligunt, impendit eis suæ dilectionis effectum, quem plene, ac finaliter impendit, cum cœlestem beatitudinem sortiuntur. Nõ prędestinatos autẽ nunquam diligit absolute vel simpliciter, quia nõ vult eis simpliciter gloriam fœlicitatis æternæ, sed cum diligunt deũ & in statu salutis sunt, diligit eos secundum præsentem iustitiam. Cũ ergo ait Saluator, Qui diligit me, diligitur à patre meo, intelligi potest, vel de electis, qui perseuerant & cõsummantur in bono, atque in Christi dilectione discedunt, & hi diligentur à patre simpliciter, atq; finaliter, à quo veram beatitudinem consequentur: vel de præscitis, qui diligunt Christum ad tempus, & tunc diliguntur à patre secundum præsentem iustitiam. Veruntamen verba ista hoc loco sic intelligenda nõ sunt, sed de prędestinatis duntaxat, qui dilignnt vsq; in

Psal.145.

F finem. Subiungit enim Saluator. *Et ego diligam eũ*, id est, æternaliter eum amabo, & veræ dilectionis signa ei ostendã, dando ei gratiã saluificam in præsenti, gloriamq; in futuro. Custodit enim dominus omnes diligentes se. Et in prouerb. Salomonis, æterna sapientia loquitur, Ego diligẽtes me diligo. Deinde Christus declarat suæ dilectionis præmiũ vltimatũ, *Et ego manifestabo ei meipsum* .i. dabo ei clarã diuinitatis meæ notitiã, seu beatificã visionẽ, quę est tota merces, vt infra habetur, Hęc est vita æterna, vt cognoscant te verum deum, & quem misisti Iesum Christũ. Potest tamen referri ad apparitionem Christi, post resurrectionem, qua se manifestauit discipulis in humanitate glorificata, quauis non manifestauerit se in specie corporis glorificati. Sed prima expositio aptior est, quoniam Christus generaliter loquitur de amante, & merce-

Prou.8.
Iohan.17.
Lucæ.24.
Iohan.21.

& mercede amanti. *Dicit ei Iudas, non ille Iscariotis* hoc est, A
non oriundus de vico nomine Scarioth, qui tradidit dominum, sed Iudas frater Iacobi minoris, cuius Iudæ est vltima septem Canonicarum epistolarum, consanguineus Christi, quoniã filius materteræ eius. *Domine quid factum est* (id est, cur accidit) *quia manifestaturus es nobis teipsum, & in mundo* hoc est, cur tantũ præfers nos cæteris, cũ simus abiectæ personæ? Mirabatur hinc Iudas, quia humilibus mirum videtur, dum aliis præferuntur, cum ipsi alios præferant sibi. *Respondit Iesus, & dixit ei* sicut patebit, causa huius fuit, quia discipuli in spiritualibus bonis excellentiores fuerunt mundo qui pertinet ad massam perditionis. *Si quis diligit me* non sola dilectione naturali, qua & reprobi diligũt deum, & angeli apostatæ deum dilexerũt ante ruinam, etiam plus quàm B
seipsos secundum Thomam & Scotum, imò secundũ Augustinũ, qui dicit quod intellectualis creatura naturali dilectione plus diligit deũ, quã seipsum, aliter quid naturale esset inordinatum, cum tamen peccatum non sit, nisi recessus ab eo quod est secundũ naturã, secundũ Damascenũ, vel recessus ab ordine iuxta magnũ atque diuinũ Dionysium: sed qui diligit me dilectione gratuita & infusa, quæ est actus virtutis theologicæ, quæ charitas appellatur, quandoque tamen dilectio pro habitu sumitur, id est, pro charitate, *Sermonem meum seruabit* hoc est, euangelicã doctrinã custodiet, præceptis obediet, testimoniis credet Amator enim voluntati dilecti seipsum cõformat, idcirco qui verè diligit Christũ, approbat quę approbat Christus, odit quæ reprobat ille, facit quod Chri- C
sto placet, vitat quod displicet illi. Vnde in Prouerbiis dicitur, Serua mandata, & legem, quasi pupillã oculi tui. Et psalmista. In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. Et certe quicunque cordialiter diligit aliquẽ, verba eius memoriter retinet, eius sermonibus in licitis acquiescit. Ex charitate ergo procedit obedientia. *Et pater meus diligit eum.* Qui enim diligit vnã diuinarũ personarũ, diligit omnes tres: & qui ab vna illarum diligitur, simul à tribus amatur: quia sicut nos diligimus Trinitatẽ, eadẽ dilectione, ita à singulis diuinis personis eadẽ charitate amamur. Quomodo autẽ amãs Christũ, & ei obediẽs diligetur à patre, iã dictum est plenius super illud. Qui diligit me, diligetur à patre meo. Dominus enim diligit iustos, imò secũdũ Aristo. Vir cõtẽplatiuus atq; theo-

Prou. 7. Psal. 146.

D theoricus est amantissimus deo, *Et ad eum veniemus* non per loci mutationem,vel corporalē accessum,sed per gratiæ augmentationem, per dilectionis incrementū,per omniū spiritualium bonorum multiplicationem. ¶ Istud enim intelligendum est,non de primæuo aduentu patris & filii ad cor amātis quoniam nemo diligit,vel obedit,nisi primo tota Trinitas eum præuenerit, & per gratiæ infusionē mentem eius intrauerit:sed qui diligit,gratiis potioribus adimpletur. Habēti enim dabitur. Et amor facit omnia esse cōmunia. Vndę quò deum amamus ardentius , eò omnia bona sua copiosius nobis communicat & infundit . Et si timentibus deum nihil deest,quid poterit deesse amanti,vel quid poterit deus negare suo feruido amatori? Cum iuxta Apostolum,Qui adhæret

Matt. 13.
Lucæ.19.
Psal.33.
1.Cor. 6.

E deo,vnus spiritus est. ¶ Porrò,si aliquid negat, hoc facit ex magna charitate,videlicet quia videnti non expedit impetrare,quod orat vel ipsa dilatio vtilis ei consistit, *Et mansionem apud eum faciemus* hoc est,mentem eius gratiose, & pie inhabitabimus. Si enim teste Apostolo,Corpora nostra sunt templum dei,quanto magis animæ? Et si debemus deum glorificare,& portare in corpore nostro,quāto magis in animaper iugem memoriam,verum amorem,contemplationemq́; syncerain? Præterea vbiq; & in omnibus est deus,sed illos inhabitat in quibus est per dona gratiæ gratum facientis , & tam diu inhabitat quandiu perseuerat in gratia. Qui autem tēpore tentationis succumbunt,non stabiliter inhabitātur à deo. Hinc in Apocalypsi Iohannes ait, Ecce tabernaculum dei cū

1.Cor.13.
1.Cor.6.
Lucæ. 8.

F hominibus,& habitabit cum eis. *Qui non diligit me ,sermones meos non seruat* interdum tamē seruat eos memoriter, nec vt obediat,sed vt prædicando,loquendo,docendo,seu disputando,doctus appareat,vel temporale lucrum sortiatur. Et quia non seruat per obediētiam verba mea,idcirco non diligetur à patre meo,nec veniemus ad eum. *Et sermonē quem audistis* ex ore meo. *Non est meus* , secundum quod homo sum,tanquam principalis doctoris vel locutoris, *Sed eius qui misit me patris* qui per me loquitur, tanquam per legatum , & magni consilii angelum,secūdum quod homo sum. Simile est quod supra dixit,Mea doctrina non est mea,sed eius qui misit me. ¶ Augustinus & Gregorius sic exponunt. Quoniam Christus est verbū & sermo patris,ideo sermo quē loquitur Christus,non est Christi, sed patris qui genuit verbum. Sed hoc

Apoc.21.
Esaiæ.9.
Iohan.7.
Iohan.1.
1.Cor.1.

verum

verum est de verbo increato & sermone æterno, nō sonanti A
vel trāsitorio. Christus autem nunc maxime loquitur de sermone quem protulit, & aures discipulorum immutauit, tanquam obiectum auditus immediatum, ac proprium. Persona verò loquens non auditur per se, vel tanquam obiectū auditus, sed mediante sono. *Hæc loquutus sum vobis, apud vos manens* corporaliter & visibiliter. *Paracletus autem*, (id est, aduocatus, & consolator propter causas paulo ante inductas) *spiritus sanctus.* Constat quòd vnaquæque hypostasis sit spiritus & sanctus, sed cū tertia persona dicitur proprio nomine spiritus sanctus, hoc quod dicitur spiritus sanctus, pro vna dilectione accipitur, *Quem mittet pater*, non missione 1. Iohā. 4.
locali, vel motu corporali, quum spiritus sanctus, sit deus immensus, omnia implens, nec loco, nec tempore, nec actione B
mutabilis, sed missione spirituali per infusionem donorū paracleti, vt mitti dicatur ratione sui affectus, quem patre volente causat in rationali creatura, *In nomine meo*, id est, in me, per me, & propter me. Pater enim omnia operatur per filiū secundum filii diuinitatem, & per filium secundum naturam assumptam, id est, per merita vnigeniti filii sui dat nobis virtutem, & gratiam, & dona spiritus sancti ad gloriam Christi, & vt perducamur ad Christum nostræ beatitudinis fontem, *Ille vos docebit omnia*, non simpliciter omnia, sed omnia de quibus subiungitur, *Et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis*, id est, vniuersa quæ vobis nunc prædico vel C
prædicaui proprio ore, quæ non potestis modo intelligere, propter eorum profunditatem, & vestri ingenii tarditatem, vestræq; animæ multiplices passiones, actionem intellectus impedientes, videlicet propter magnam tristitiam, timorem, dolorē, instruet vos spiritus sanctus per supernaturalem mētis vestræ illuminationem: quemadmodum dicit Apostolus, 2. Tim. 2.
Dabit tibi dominus de omnibus intellectum, & suggeret, id est, cōmemorabit, seu ad memoriā ducet vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Hæc enim pro maxima parte obliti erāt apostoli, quia & cum dicebantur, non intellexerunt ea perfecte, nec firmiter impresserunt memoriæ, variis afflixionibus Iohan. 2.
impediti: sed veniēs in eos spiritus sanctus, reduxit oblita ad eorum memoriam, adiiciens oblitorū & rememoratorū intelligentiam luculentam. *Pacem* internam & spiritualem, pacem gratiæ, pacem viæ, non perfectam, neque continuam,

sed

D sed perficiendam & perpetuandam. *Relinquo vobis* id est, habendam & custodiendam præcipio, imò & confero, & si nō modo tamē post resurrectionē, quādo dicturus sum, Pax vobis: vnde seipsum exponens, adiecit, *Pacem meam* id est, veram mentis tranquillitatem, *Do vobis* nunc inchoatiue, quā dabo vobis in patria perfectiue, seu cōsummate: de qua pace dicit Apost. Pax Christi, quæ exuperat omnem sensum, cu-
Philip. 4. stodiat corda vestra, & intelligentias vestras. Itemque, Pax
Col. 3. Christi exultet semper in cordibus vestris. ❡ Deinde, pax est tranquillitas ordinis, quæ cōsistit in hoc, quòd caro obedit spiritui, sensualitas rationi, & ratio deo. Dū ergo anima ab inquietudine passionum est libera, & diuinæ legi rite subie-
Rom. 12. iecta, pacē habet in se, & cum deo, imò & cum proximo quātum in se est. Non enim cōtra aliquem passionibus agitatur,
E nō inuidia stimulatur, non ira turbatur. Interdū tamen proximus cum homine tam pacato, atque pacifico pacem nō habet propter suā peruersitatē Vnde ad Romanos dicit. Apostolus, Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Vel sic, Pacem gratiæ relinquo vobis in via, pro dono præcipuo: pacem gloriæ do vobis in futuro pro præmio. Hinc enim secundum Augustinum, dicēdo, Pacem relinquo vobis, non addit, meam, quia pax electorum in via, & multis tribulationibus & peccatis admixta: qualis nō fuit pax Christi, qui caruit omni culpa, sed dicendo, pacē do vobis, addit meam, quoniam pax sanctorum in patria assimilatur perfectæ paci Christi, quoniam caret omni malo culpæ
Esa 52. & pœnæ. Tunc nempe perfectè implebitur quod per Esaiam
F dominus pollicetur, Sedebit (inquiens) populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. *Non quomodo mundus dat* id est, non pacem carnalem & secularem, qualem dant, & procurant seculi huius vanissimi amatores, *Ego do vobis.* Illa etenim pax est quieta quædam fruitio temporalium diuitiarum, carnalium deliciarum, & cæterorum bonorum mundi huius, qualem habet anima vitiosa cum propria carne: de qua apud Matthæum ait sal-
Marc. 10. uator, Nō veni pacem mittere in terram, sed gladium. Huic
Luce. 12. malæ paci opponitur bona discordia, quam inter pharisæos
Acto. 24. & Saducæos misit Paulus. De hac inordinata perniciosaque
Psal. 72. pace, quæ est consensus aliquorum in malo, ait Psalmista, Quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns.

❡ Porrò

¶ Porrò, de pace ordinata iam dicta, quam ad Galatas ponit apostolus inter fructus spiritus, quum è regione scriptum sit, Non est pax impiis dicit dominus. Hæc etenim pax ex charitate procedit, quoniam charitas ordinat hominem ad deum & proximum, & sic facit cōcordiam. Propter quod dicit propheta, Pax multa diligentibus legem tuam. Pax ista maxime appetenda & obseruanda est familis Christi. Beati enim pacifici, quoniam filii dei vocabuntur. Et iuxta apostolum, In pace vocauit nos deus. Et, Non est deus dissensionis, sed pacis. Hinc ad Ephesios hortatur, Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. *Non turbetur cor uestrum* id est, non inordinate afficiatur affectione pacem internā impediente, *Neque formidet* humano vel carnali timore, de quo dicitur, Nolite timere eos qui corpus occidunt. Et Salomon in Prouerbiis, Iustus quasi leo confidens, absq; terrore erit. De quo rursus dicit scriptura, Qui timet deum, nihil trepidabit. ¶ Est autem alius timor bonus & virtuosus, de quo in Prouerbiis habetur, Beatus homo qui semper est pauidus. Apostoli autem habuerunt inordinatum timorē. Metuebant nanque Iudæos ne Christum & ipsos occiderent. Admonet igitur Christus eos ad fortem, & inconcussam cordis constātiam. Cur autem ex sua passione turbari nō debeant, neque pauere, subiungitur. *Audistis quia ego dixi vobis, Vado* id est, per passionem secundum humanitatem à vobis recedo ad modicum tempus. *Et venio ad vos*, id est, cito post resurrectionem vos denuo visitabo. *Si dilegeritis me* dilectione pura, spirituali, & perfecta, qualis non est dilectio vestra ad me, sed est pro magna parte sensualis & naturalis. Vnde & spiritum sanctū nō potestis recipere nisi à vobis recessero *Gauderitis vtique, quia vado ad patrem* per passionem, id est, congratularemini mihi propter glorificationē corporis, quā acquiro per mortem: quoniam moriendo, mereor mox resurgere, glorificari in corpore, ad cælos ascēdere, ad patris dexterā residere. Quāuis ergo de passione secūdū se accepta, nō sit gaudendū, tamē inquantū est causa tātæ felicitatis, est vtique causa, materiaque lætandi: & ad amicitiā pertinet, vt de bono dilecti, eiusq; ꝓsperitate cordialiter iocūdemur. *Quia pater maior me est*. Hoc verbū viuificū, fuit inimico filii dei superbissimo Arrio occasio mortis, ita vt diceret filiū dei purā creaturā à patre substantialiter differentē cum tamē ex circunstantia

A Galat. 5. Esa. 57. Psal. 118. Marc. 5. 1. Cor. 7. 1. Cor. 14. Mat. 10. Prou. 28. B Eccle. 34. Proue. 28. C

D cunſtantia textus apertiſſime pateat, quod Chriſtus hoc loco dicat partem ipſo maiorem, ſecundum id quod competit ſibi mori. Eſt igitur ſenſus, gauderetis, quia vado ad patrem, quia pater maior me eſt, ſecundum naturam aſſumptam, idcirco eundo ad eum, glorificor magis quàm ante, cui glorificationi cõgaudere debetis. ¶ Porrò, quòd filius ſit patri verè æqualis, conſtat ex eo quòd ait apoſtolus, Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. *Et nunc dixi vobis* quod mihi futurum eſt in paſsione, & reſurrectione, & aſcenſione, *Vt cum factum fuerit*, id eſt, cum verba mea videritis verè impleta, *Credatis* quod ego ſum Chriſtus filius dei, quem me eſſe affirmo: quoniã niſi is eſſem, non poſſem vobis futura purè contingentia, & ſupernaturalia, quæ fieri nequeũt niſi à deo: qualia ſunt reſuſcitatio & glorificatio mortui, tã verè ac certè prædicere, *Iam non multa loquar vobiſcum*, in carne iſta mortali ante paſsionem: cuius cauſa annectitur, *Venit enim princeps mundi huius*, id eſt, diabolus dominus iniquorum, qui mundi nomine deſignantur: vnde de ipſis dæmonibus ait apoſtolus ad Epheſios, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, cõtra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus, cõtra mundi rectores tenebrarũ harum. Venit quippe diabolus, quia iam inſtigauit Iudam, vt traderet Ieſum, & principes ſacerdotum, vt eadem nocte facerent eum cõprehendi, & die ſequenti occidi. Venit quoque (vt reor) ad tentandum Ieſum, ſi forte eſſet Chriſtus, vel ad peccandum poſſet induci. Nondum enim diabolus certus fuit de hoc, aliter non inſtigaſſet Iudæos ad Chriſti occiſionem. Quod autem diabolus poſt tentationem factam in deſerto, in pinnaculo, & in monte, redierit ad tentãdum Ieſum, elici poteſt ex hoc, quod ſcriptum eſt apud Lucam, conſummata omni tentatione, diabolus receſsit ab eo ad tempus, *Et in me nõ habet quicquam*, id eſt, nihil culpæ inuenit in me: de quo ſcriptum eſt per Eſaiam. Iniquitatem non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Vel, in me non habet quicquam, id eſt, aliquid poteſtatis, vel iuris, quia nil nocumenti vel pœnæ poteſt mihi inferre per ſuos, vel per ſe, niſi quãtũ ego ipſe permiſero, præſertim cum pœna infligatur pro culpa, & mors ſit pœna peccati. Sed quia ex hoc dubitari poſſet, cur Chriſtus pati voluerit

Margin: Philip. 2. — Matt. 16. — E — Epheſ. 6. — Iohan. 13. — Mat. 26. — Matt. 4. — F — Ibidem. — Marci. 1. — Lucæ. 4. — Eſaiæ. 53.

rit, qui non habuit culpam, adiecit. *Sed vt cognoscat mundus, quia diligo patrem*, id est, ideo pati volo, vt innotescat hominibus, quantum diligo patrem: propter cuius honorem recuperandum mori volo pro hominum saluatione, vt redempti atque saluati laudent & honorẽt patrem, seu totam trinitatem in præsenti, & in futuro. *Et sicut mandatum dedit mihi* secundum quòd homo sum, *Pater* (vel trinitas) *sic facio.* Præcepit enim deus Christo homini, vt omnia illa faceret, prædicaret & consummaret, per quæ deus ab æterno decreuit saluare genus humanũ. Huic autẽ præcepto Christus vt homo plenissimè, atque promptissimè obediuit, dicente apostolo, Factus est obediens vsque ad mortem. Hinc beatissimus Dionysius operationem Christi appellat theoandricam, id est, dei virilem, quoniam quicquid fecit vt homo, fecit quasi diuinitatis instrumentum. *Surgite* (à mensa) *eamus hinc.* A Hester.13. Philip.2. B

¶ Solet quæri, quorsum tunc iuit Christus cum apostolis. Ad quod respondent Hilarius, Beda, & alij sancti, quòd iuit ad locũ in quo fuit tradendus: sed hoc improbat Lyra, quoniã infra in principio capituli 18. habetur, Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron vbi erat hortus, in quem introiuit Iesus & discipuli eius, & ibi captus est Iesus. Verùm istud facile soluitur, vt dicamus, quòd Iesus cum discipulis surrexit à loco conuiuij, & iuit versus villam & hortum, vbi noscitur comprehensus. Non tamẽ peruenit ad locum illum, nisi sermone isto (qui vsque ad 18. capitulum protrahitur) cõsummato, quem fecit in via, vel stando, vel procedendo, & forte nunc stando, nũc ambulando. Denique aliqui dicunt, quòd Iesus videns discipulos timore mortis sic concussos, quòd non aduerterũt sensum verborum suorum, quia erant in ciuitate aduersariorũ etiã tempore noctis, sicque continue dixerũt oculos suos ad ianuam, timentes ingressum Iudæorum, ideo eduxit eos ad locũ securiorem, qui ignoratur: quò non videtur multum probabile, quia vt alij referunt euangelistæ, Petro dicẽte, Et si oportuerit me mori tecũ, nõ te negabo: & omnes discipuli similiter dixerunt. Ex quo patet, quòd erãt quasi animati ad moriendum cum magistro, quanuis postea instãte & viso periculo succubuerint. Iohan.18. C Mat.14.

¶ Exposi-

D

¶ Expositio Cap. XV.

Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est.

ARTICVLVS. XXXVII.

1. Cor. 11. *Go sum uitis vera, & pater meus agricola est.* Christus se dicit vitem per similitudinem propter
E multa. Primo, quoniam sicut vitis habet ramos, seu palmites multos, sic Christus cum sit caput ecclesiæ, habet membra quàm plurima, puta fideles, quorum collectio est mysticum corpus. Secūdò, quo-
E niā sicut vitis est arbor optimos fructus producēs, sic Chri-
Heb. 4. stus merito suæ cōuersationis & passionis, copiosissimū pro-
Psal. 71. tulit fructum innumerabiles saluans & conuertens ad deum quemadmodum ad Hebræos dicit apostolus, quod multos filios adduxit in gloriam. Et Psalmista, Benedicentur (inquit) in ipso omnes tribus terræ. Vnde ad insinuandum innumerabilitatē eorum, qui per Christum saluātur, qui sunt quasi
Esaiæ. 49. botri & germina eius, deus pater, vel trinitas ait ad eū per
Esa. 46. Esaiam, Parum est vt sis mihi ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentiū, vt sis salus mea vsque ad vltimum terræ. Tertio, quoniam sicut li-
Acto. 10. gnum vitis est despectū, & tamen per vtile: sic Christus despectus fuit, cum esset omnium salus. Et non solum Christus,
F sed & ipsa ecclesia dicitur vinea, cum sit fœcunda in bonis, & multos continens filios: estque boni odoris atque saporis
Esa. 5. laudabilem famam habendo, & diuina gustando, ac filios suos spiritualibus poculis reficiendo. Vnde Esaias dicit de sy-
Osee. 10. nagoga, Vinea domini sabaot domus Israel est, & vir Iuda
Mat. 21. germen delectabile eius. Et in Osee, Vitis frondosa domus Israel. Vnde apud Matthæum dicit Saluator, Homo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, &c. Sed cum Christus nō sit vitis: nisi per similitudinem, quomodo loquitur, Ego sum
Esa. 40. vitis vera? Dicendum, quòd dicitur vitis vera, propter veram similitudinem, non propter veram naturæ communionem cum vite: sicut in Esaia inducitur, Verè fœnum est populus.
Hier. 2. Et item, vt se distinguat à praua, ac sterili vinea: cui apud Hieremiam dominus protestatur, Ego te plantaui vineam electam, quomodo ergo conuersa es in prauum vineæ alienæ. Non enim est vitis vera quæ talis est: de qua per Esaiam ait

ait dominus, Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas. Sic A
ergo Christus dicitur vitis, quomodo appellatur agnus, leo,
patria. Porrò cum vitis & palmites sint eiusdem naturæ, ip- Esa. 5.
saque vitis sit sub agricola, indigens eius cultura, vel in fluen Iohan. 1.
tia: constat quòd Christus dicat se vitem secundum naturam Apoc. 21.
assumptam, secundum quam ait, Pater maior me est: secun- Ibidem
dum diuinitatē verò agricola est, quemadmodū pater: imò 1. Cor. 3.
tota trinitas superbenedicta & superdignissima est vnus a-
gricola. Subdit ergo, *Et pater meus agricola est*, id est, agri- Iohan. 14.
colæ similis. Primò, quoniam sicut agricola mittit semen in
terram, & plātat arbusta, sic deus infudit animę Christi gra-
tiam, quæ est quasi semen virtutum: plantauit quoque in ea
omnem scientiam, ac virtutem. Secundò quoniā colit cor-
da fidelium, ea à sentibus vitiorum purgando, per gratiā fœ
cundando, semen verbi cœlestis in eis spargendo, & tandem B
in horreum patriæ introducendo. Hinc Corinthiis scribit a- 1. Cor. 3.
postolus, Dei agricultura estis, dei ædificatio estis. *Omnem
palmitem in me non ferentem fructum*, id est, omnē infructuo
sum fidelem, qui fide informi, non charitate & bonis operi-
bus mihi coniungitur, vnde non fert fructū in me, id est ope
ra bona & sancta desideria nō producit in charitate, & gra-
tia mea, *Tollet* id est, à consortio electorū separabit *Eum*
pater nunc gratiā subtrahendo, seu non influendo, & in fu
turo gloria eum priuando. Huic simile est quod Iohānes Ba
ptista asserit, Omnis arbor quæ non facit fructum bonū, ex- Mat. 3.
cidetur, & in ignem mittetur. Quod si sola sterilitas con-
demnabitur, ipsa iniquitatis executio quantum torquebitur C
Istud intelligendum est de his, qui in negligentiā finaliter
perseuerant, *Et omnem qui fert fructum*, id est, omnem fide-
lem, qui habet fidem quæ per dilectionem operatur, & deo
obedit, ac profert fructus, de quibus ad Galatas dicit Apo-
stolus, Fructus spiritus est charitas. i. actus charitatis, gau- Galat. 5.
diū, pax, patientia, longanimitas, bonitas, mansuetudo, &c. Ibidem.
Purgabit eum pater, saltem, à venialibus, & à reatu præte-
ritorum mortalium, si habuit ea. In multis enim offendi-
mus omnes. Et, Iustus septies cadit in die. Omnes quoque iu Iacob. 3.
stitiæ nostræ sunt, quasi pannus menstruatæ. Purgat etiam Prou. 24.
deus iustos in via ab habitu dissimilitudinis, & minoratione Esa. 64.
perfectionis, quemadmodum iuxta Dionysium angeli, infe-
riores dicuntur purgari, per hoc quod lumen intellectuale
in eis

D in eis augetur,seu cōfortatur.Purgat autē deus diuersis modis fideles:videlicet per pœnitentiam,per lachrymarum effusionem,per aduersa,videlicet per tentationes,persecutiones & infirmitates:nec dubium,quin per charitatis feruorē, qui operit multitudinem peccatorū,continuamque in diuinis diligentia maximè deleantur peccata, quantum ad maculam,& reatum,*Vt fructum plus afferat*, in bonis operibus magis abundet.Nam in via dei non proficere, est deficere. Vnde oportet incessanter agere bona & de virtute in virtutem procedere. ❡ Sed si ita est,quid est,quòd multi cum cœperint agere bona,mox decidunt,& non solum non purgātur,sed pristinam gratiam perdunt? Dicendum, quòd Christus loquit de proficientibus & electis:vel distributio præ-

1.Pet,3.
Psal.84.

E inducta intelligenda est pro generibus singulorum,non pro singulis generū:sicut & illa quæ est in Daniele,Omnes populi,tribus & linguæ seruient ei. *Iam vos mundi estis* à labe mortalium vitiorum,& ab incredulitatis errore,*Propter sermonem* id est,audiendo & obseruando doctrinam euangelicam,*Quem locutus sum vobis*.Beati enim qui audiunt verbū dei,& custodiunt illud. Et verba Christi animam purgant, illustrāt,perficiunt,ꝓpter quod scriptū est,Beati sumus nos, quia quæ placita sunt deo,manifesta sunt nobis. *Manete in me* per fidem & charitatem,perseuerādo vsque in finē:quod si feceritis, *Et ego manebo in vobis* per gratiosam inhabitationem,benignam custodiam,& singularem prouidentiā, Nunquam enim deus recedit à nobis,nisi primo recesserimus ab

Danie. 7.
Lucæ.11.
Baruch. 3.
Mat,24.

F ipso.Et cum auersi fuerimus,inuitat vt redeamus , semperq; paratus est pœnitentes suscipere.Idcirco inpœnitentiū prauitas nullum habet excusationis colorem,*Sicut palmes nō potest facere fructum*(scilicet vuas)*à semetipso,nisi manserit in vite*,nō precisus,sed humorem,atq; pinguedinem à stipite vitis trahens, *Sic nec vos* apostoli,nec aliquis alius, potestis in bonis & meritoriis actib⁹ fructificare, *Nisi in me manseritis* per fidem & gratiam,non innitētes propriis viribus,sed pietati & gratiæ meæ,præsertim cū sitis membra mea.Quemadmodum ergo si palmes,vel membrum abscindatur statim arescit,putrescit,& pristina virtute, fœcunditate & operatione priuatur:sic fideles nisi Christo per charitatem inhæserint,nil possunt meritorie operari, sed peccati vetustate corrumpuntur,vitiis implicantur,tentationibus superantur.

❡ Cum

¶ Cũ enim beatitudo hominis sit omnino supernaturalis, videlicet visio dei per speciẽ, nõ potest intellectualis creatura ex suis naturalibus aliquid agere, quod sit meritum beatitudinis huius, sed indiget supernaturalibus mediis, quibus ad finem hunc perducatur: in quo dãnatur hæresis Pelagij, asserentis hominem propriis viribus posse iustificari, ac promereri. Quò cõtra dicit apostolus, Fiduciam talem habemus ad deum, non quòd sumus sufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex deo est. Et iterũ, Deus est qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate, hoc est, ex sua voluntate benigna. Hinc apud Oseam perhibet dominus, Perditio tua ô Israel ex te, in me tantummodo auxilium tuum. Nemo ergo præsumat, nullus se iactet, vel alteri præferat, aliúmve contẽnat. Vnde monet apostolus, Itaque qui stat, videat ne cadat. *Ego sum vitis, vos palmites* non per essentiam, sed per similitudinem: sicut ostensum est. ¶ Denique sicut fidelis dicitur palmes & arbor, sic appellatur oliua: iuxta illud Hieremiæ, oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocauit dominus nomen tuũ. Et in Psal, Ego quasi oliua fructifera in domo dei. Hoc quoque sciendum, quòd sicut palmes quàm diu manet in vite, præciosus speciosus, ac nobilis est: si verò præcidatur vilissimus est, ad nullum vsum conueniens. nisi vt comburatur: prout dominus ait Ezechieli, Fili hominis, quid fiet ligno vitis, &c. Sic Christian' q̃ diu manet in Christo per charitatem & gratiam, cunctis rite gentibus præfertur dignitate & merito. Quid enim Christiano tali fœlicius, cui regna sunt parata cœlorum, qui Christo incorporatus est, & deificatus in eo? si verò se auertat à Christo, & euangelicę legis obedientiam deserat, fit prorsus contẽptibilis, atque vilissimus. Hinc Christianorum dignitatem insinuãs Petrus. Vos (inquit) genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, De auersis autem & reciduantibus ait, vilitatem eorum declarans, Contigit illis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. *Qui manet in me* . modo iam dicto cuius videlicet intellectus mihi vnitur per fidem, voluntas per dilectionẽ, memoria per stabilitatem, *Et ego in eo* permaneo, conseruando dona gratiæ meæ in anima eius. *Hic fert fructum multum* , i. operibus bonis abundat, & crescit in gratia. Queãdmodũ enim caput

A 2. Cor. 3. Philip 2. Osee. 13. 1. Cor. 10. B Hier. 11. Psal. 51. Luc. 3. Ezec. 15. C 1. Pet. 2. Exod. 19. 2. Pet. 2. Prou. 26.

D influit membris vitam & motum,& sicut vitis suis palmitibus influit pinguedinē & humorem: sic Christus fidelibus influit vitam gratiæ,& motum actionū sanctarum , humorem recepta dona alentem,itemq; charismatum diuinorum
Psal.62. pinguedinem,Vnde orat Psal.Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea,*Quia sine me*,id est,sine gratia mea gratum faciente , *Nihil* (Meritorium) *potestis facere*. Propter
1.Cor.15. quod dicit Apostolus,Gratia dei sum id quod sum. Et, Om-
Philip.4. nia possum in eo qui me confortat.Hinc apud Hieremiā legitur,Scio domine,quia nō est hominis via eius,nec viri est, vt ambulet,& dirigat gressus suos.Nemo ergo sibiipsi blandiatur,vel in seipso glorietur,cū nihil habet boni à se,& hoc ipsum quod habet,nec ad momentum potest seruare,ni con
E seruetur à Christo. ¶ Denique ipsa prima mentis ad deū cō
Hier.10. uersio,dei donum est à deo.Propter quod Hieremias precatur,Cōuerte nos domine ad te & conuertemur.*Si quis in me*
Thren.5. id est,in fide,charitate,& obedientia mea,*Non manserit,mit*
Mat.25. *tetur foras*,id est ab electorum grege segregabitur, nūc vo-
Matt.30. to & merito,& in futuro loco,& pręmio,atque in tenebras
Esa.26. exteriores mittetur:quemadmodum scriptum est, Tollatur
Psal.1. impius,ne videat gloriam dei, *Sicut palmes*(inutilis) *& a-*
Hier.17. *rescet* per sterilitatem ab opere bono,id est,humore gratiæ,
Mar.11. roreque gloriæ destituetur,nec erit tanquam lignum, quod plantatum est iuxta decursus aquarum, sed sicut arbor quæ aruit,quoniam non habebat humorem , *Et colligent eum*,id
F est,reprobis adunabūt eum angeli sancti, executores diuini iudicij:de quibus scriptum est,In consummatione seculi exibunt angeli,& separabunt malos de medio iustorū, & mit-
Mat.13. tent eos in caminum ignis,ideo subditur,*Et in ignem mittent*
Lucæ 3. id est,in ignem infernalem proiicient eum , cum dixerit iu-
Esa.66. dex,Ite maledicti in ignem æternum. ¶ Istud quoque particulariter adimpletur in morte singulorum: de quo igne ait præcursor apud Lucam,Paleas comburet igne inextinguibili Esaias quoque ait,Vermis eorū nō morietur, & ignis eorū non extinguetur *Et ardent*, cur nō ait & ardebit ? Quod si dixisset,verum dixisset,sed verbo præsentis temporis vsus est,quoniā id quod fiet,deo præsentialiter constat : & in e-
Apoc.9. ius præsentia iam fit,quod in executione futurū est . Arde-
Apoc.14. bit ergo,& non consumetur,optabit mortē, & æternaliter punitur:quemadmodum in Apocalypsi dicitur, Cruciabitur iniquus

iniquus igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum A
& agni, & fumus tormentorum eius, ascendet in secula secu Psal.139.
lorum. Et Psalmista, Cadent super eos carbones: in ignē deiicies eos, in miseriis non subsistent. *Si manseritis in me*, conformando voluntatem vestram voluntati meæ, per charitatē & obedientiam veram, *Et verba mea in vobis manserint*, per iugem memoriam, & stabilem verborum adimpletionem, *Quodcunque volueritis petetis*, id est, quicquid placuerit animæ vestræ postulabitis à patre, vel à me, *Et fiet*(id est, dabi- Luc.18.
tur) *vobis*, dummodo orando maneatis in me orando verè salubria prout mihi est placitum, orando quoque instanter. Sed quoniam iusti non exaudiuntur semper pro aliis, quamuis petant salubriter & instanter pro illis, ideo ait, *Fiet vobis*, quia non semper fit aliis, eo quòd ponant gratiæ obicem. B
In hoc clarificatus est pater meus, id est, in hoc patris cœlestis honor consistit & gloria, non ob suam indigentiam, sed ad nostram vtilitatem. *Vt fructum plurimum afferatis* i. multa opera meritoria perpetretis, aliosq; cōuertatis ad deū, vt sint filij vestri in Christo regnati. ¶ In fructificatiōe ergo, & optima cōuersatione fideliū glorificatur deus, quoniā honoratur in eis, eiusq; maiestas & sanctitas in tali conuersatione relucet, & tales deus ad gloriā suā creauit: secundū quod ait apud Esaiam, Omnem qui inuocat nomen meū, in gloriam Esa.43.
meam creauit eum. *Et efficiamini mei discipuli* credendo & obediendo, nec solū seruando præcepta, sed etiā adimplendo consilia, & in hoc consistit glorificatio patris. Qui enim ho Iohā.5.
norificat filium, honorificat patrem, *Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos*. Pater diligit filium secundū vtranq; eius naturam, quia secundū naturā diuinā, diligit eum tam perfectè & feruidè, sicut seipsum, videlicet amore immenso: secundū naturam verò assumptam, diligit eum amore præcipuo, magis, videlicet quàm cuncta simul creata, Amare quippe est alicui bonum velle. Maius autē bonū dedit, & voluit deus Christo homini, quàm toti vniuerso, vtpote personalem vnionē cum verbo. Christus quoque diligit nos secundū vtranque suam naturam, quia vt deus diligit nos amore æterno, non tamen immenso, sed ampliori quàm aliqua pura creatura diligit aliam. Porrò, vt homo diligit nos amore creato, infuso, valde ardenti atque præcipuo, quoniā animā suam posuit pro nobis, & tantū nostram cōcupiuit salutem, quòd ad eam retulit 1.Iohan.3.

D quicquid fecit aut pertulit. Quemadmodũ itaq; pater diligit filium, sic filius diligit nos, quoniã amor patris ad filium est
Iohan.3. gratuitus, sic amor filij ad nos gratuitus est. Rursus quemadmodũ pater diligit filium, vt hominẽ, sic filius diligit nos.
Rom.8. Sic enim pater diligit filiũ, volendo ei fœlicitatem æternam.
Esa.53. Filius quoq; nos amat ad idem. Iterũ, Sicut pater diligit filium, nõ tamen pepercit ei, sed manibus impiorum tradidit eum, sic filius diligit suos fideles, non tamen parcit eis, sed quanto sunt chariores, tanto pluribus tribulationibus illos exercet. prout Sapiens ait, Tanq̃ aurum in fornace probauit
Prou.3. electos. Et Iudith. Omnes qui placuerunt deo, per multas tri
Iudith.8. bulationes transierunt fideles Propterea nõ debemus in ad-
Iacob.1. uersitatibus cõtristari, sed iuxta Iacobi documentum, Omne
Prou.3. gaudiũ æstimare, cum in diuersas tentationes incidim⁹. Hinc
E nempe in Prouerbiis Salomon loquitur, Disciplinã domini, fili mi ne abiicias, & ne deficias cũ ab eo corripens. Quem enim diligit dominus, corrigit, & quasi pater in filio cõplacet sibi. *Manete in dilectione mea*, quæ est animæ vita, in qua perseuerandũ est iugiter, quoniã sola perseuerantia coronatur: nec aliquid præferendũ, aut comparandum est diuino amori, sed deus præ creaturis amandus est in infinitum. Idcirco secundum doctores potius deberet homo mortem corporalem subire, quàm vnum veniale cõmittere. Quã autem beatum & sanctum sit in diuina dilectione manere, patet ex
1.Iohã.4. verbo Iohã. in sua canonica, De⁹ charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. *Si præcepta seruaueritis,*
F *manebitis in dilectione mea*, Et tandiu in dilectione manemus, quandiu obedimus: quemadmodũ etiam obseruatio præceptorum procedit ex charitate, sic cõseruat eãdem, quoniam operatio perficit habitũ, gratiamq́; meretur maiorem, qua habitus charitatis confortatur, sicut & ego præcepta patris
Iohan.8. mei seruaui, secundum quod homo sum. Nã quę placita sunt illi facio semper, & quicquid iussit mihi per inspirationem facere pro hominum saluatione, feci hucusq; eroq; ei obe-
Philip.2. diens vsq; ad mortem, *Et maneo in eius dilectione* plenissima, quia plus diligo eum, quàm omnes electi. *Hæc* (moralia documenta) *locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit*, id est,
Philip.4. spiritualiter gaudeatis in deo quemadmodum ego. Vel, vt gaudium meum in vobis sit, id est, beatitudo, & gloria mea
2.Tim.2. vobis cõmunicetur in patria: prout Apostolus dicit, Si compatimur

patimur & conregnabimus. Vel, vt gaudium meum in vobis A
sit, id est, vt ego de vobis, quasi de bonis filiis glorier, quia
beneplacitum est domino in populo suo. Et, Gaudium domini
est fortitudo vestra, quod non est sic intelligendum,
quasi gaudium dei, aut Christi ex nobis augeatur: sed quòd
deus, vel Christus in se delectetur, propter seipsum approbans
bonum nostrum, & gaudendo in nobis, gaudium suum
infundens, ac tribuens nobis, *Et gaudium vestrum*, id est, spiritualis
cõsolatio quã habetis in via, *Impleatur* in patria iuxta
illud, Satiabor cum apparuerit gloria tua, Et adimplebis me Psal.16.
lætitia cum vultu tuo. Nec enim aliud implet nostri intellectus Psal.15.
capacitatem, & sciẽdi auiditatem, nisi veritas prima, immensa,
per speciem cognita: aliud quoque non implet nostræ
voluntatis desideriũ, nisi bonitas summa, & infinita, per fruitionem
possessa. Patet ergo quod finis nostræ creationis est B
gaudium plenum, tamque exuberans, & perfectum, vt eo adepto,
maius non cupiatur. *Hoc est præceptum meum*, id est, præceptum,
quod specialiter recolo, & diligenter seruari volo,
Vt diligatis inuicem, dilectione diuina, infusa, & spirituali, *Sicut
dilexi vos*, id est, ordinatè ad adipiscendum vitam æternã,
& item feruenter atque stabiliter, Nullus tamen diligere potest
æqualiter Christum. Qui autem sic diligit proximos,
propter nullam iniuriam ad odium concitatur, nec ob alicuius
rei temporalis damnum sibi illatum, charitatem relinquit,
cum eius amissio sit maximum damnum.

¶ Quamuis ergo multa sint Christi præcepta, & præceptum
diligendi deũ sit primum & maximum: tamen de præcepto C
mutuæ dilectionis proximorũ, ait saluator, Hoc est præceptũ
meum, quoniam dilectio proximi includit dilectionem dei,
cum deus sit causa, & finis diligendi proximos. Et teste Apostolo,
Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, non adulterabis, Psal.15.
non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium Rom. 13.
dices, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo Exod. 20.
instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Deut.5.

¶ Deinde Christus ostendit quæ sit summa dilectio proximi: Leuit. 19.
& quomodo aliquis diligit proximos sicut Christus dilexit Matth.5.
nos. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam* Mat. 22.
id est, vitam corporalem, aut se totum *ponat*, id est, morti Mar 12.
corporali exponat, *Quis pro amicis suis*, Vita enim est maximè Galat.5.
appetibilis, atque amabilis, Mors autem est omnium hor Iacob.3.

D ribilium horribilissimum, ideo vitam propriam contemnere, mortemque subire pro proximorum salute, est maximè charitatis effectus, ac signũ. Cum enim sint quatuor ex charitate amanda, quorum vnum alio exstat præstantius, scilicet deus, anima propria, proximus, & propriũ corpus, ideo propter deum despicienda, & exponenda sunt alia tria, & proprium corpus pro proximo. Veruntamen nemo debet animã suam spirituali morti exponere, vel eius salutem postponere propter proximorum profectum, aut fœlicitatem, quanuis opera bona non debita sint sæpe omittenda ad vitandũ scan
Matth.16 dalum pusillorum. Vnde apud Matthæum dominus ait, Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam commutationem da-
E bit homo pro anima sua? Hanc autẽ dilectionẽ habuit Christus, qui pro suorum electorum salute, mori ex charitate dignatus est ¶ Sed videtur, quòd pro amicis animam ponere non sit dilectio maxima, quoniam pro inimicis mori maius censetur. Rursus videtur Christus passus pro inimicis, quorum vtrũque patet ex his quæ ad Romanos dicit Apostolus,
Rom.5. Commendat autem charitatem suã in nobis deus, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christ⁹ pro nobis mortuus est, & cũ adhuc inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filij eius. Dicendum, quòd quicunque pro alio moritur, maximè diligit illum, quanuis odio habetur ab eo, & sic est amicus eius ex parte sui, quoniam diligit eum: sicq; lo-
F quitur Christus, vt per amicum intelligatur quilibet proximus dilectus, quanuis non diligens. Vel dicendum, ꝙ dilectio, quia quis animam ponit pro inimico, non est maior q̃ illa qua moritur pro amico, quantum ad interiorem affectum, cum inimicus non sit amico plus diligendus, quanuis maior appareat, seu euidentius ostendatur in effectu. Ad secundum dicendum, ꝙ pro omnibus amicis, & inimicis, & reprobis, & electis occisus est Christus, eosq; redemit sufficiẽter, seu quãtum in se fuit: pro solis verò electis efficaciter, qui fructũ dominicæ passionis consequuntur: qui licet fuerint inimici secundum præsentem dei iustitiam, & propriam culpam, erant tamen amici secundum æternam prædestinationem. *Vos amici mei*, id est, mihi dilecti, & dilectores mei estis, *Si feceri-*
1.Iohã.4. *tis quæ ego præcipio vobis*, vt non solum amicos, sed inimicos
Iohan.8. in me, & propter me cordialiter diligatis, optãdo eis saltem

in ge-

generali bona animæ. Impletio enim præceptorum, est amicitiæ certũ indicium. *Iam non dicam vos seruos*, seruitute procedente ex timore seruili, quã perfecta charitas mittit foras. A
Non enim seruitis timore pœnæ, sed amore iustitiæ, atq; intuitu gloriæ. Ad hanc seruitutem pertinet quod dictũ est octauo capit. Seruus non manet in domo in æternũ, filius autem manet in æternũ. Verùm omnes electi, & virtuosi sunt serui seruitute procedẽte ex timore casto, & filiali, qui charitatẽ cõsequitur: vel ex ipsa charitate, ad quam seruitutẽ pertinet illud Matthæi, Euge serue bone & fidelis, intra in gaudiũ Matt. 25.
domini tui. Hic seruus est amicus, & filius. De illa prima seruitute, atq; timore seruili, scribit Apostol⁹ ad Romanos, Nõ Rom. 8.
accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorũ, in quo clamamus abba pater. De hac B
seruitute charitatiua, & sancto timore, dominus ait apud Esaiã, Ecce serui mei laudabũt præ exultatione cordis. Et alibi, Ad quẽ respiciam nisi ad tremẽtem sermones meos? Cur Esaiæ. 65. Esaiæ. 66.
autẽ Apostoli non dicantur serui, subiungitur, *Quia seruus* seruitute timoris seculi, *nescit quid faciat dominus eius*, id est, secretiora facta domini sui. Hoc nempe videmus quotidie, ꝙ homines in potestate, & dominio constituti, nõ reuelant seruis, qui puri serui sunt, sua secreta. seruis tamen fidelibus, quorum probitatẽ experti sunt, cõmittunt, pãduntq; secreta. Tales enim serui non sunt puri serui, sed aliquid de proprietate filiorũ participãt, cũ amorosi sint ad dominos suos. Vnde in Ecclesiastico dicitur, Seruus fidelis sit tibi quasi anima Eccl. 33
tua. Et alibi, Seruus sapiẽs dominabitur filiis stultis. *Vos autẽ dixi amicos* dei & mei, hoc est, dilectos, familiares, & cõmunicãtes bonis nostris, *Quia omnia quæcũq; audiui à patre meo, nota feci vobis*. Certum est, quòd Christus quando hæc dixit, nondum patefecit Apostolis omnia quæ audiuit à patre cum infra testetur, Multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo. Augustinus ergo exponit hæc verba per modum prophetiæ denũciationis, vt ponatur præteritũ pro futuro, & sit sensus, Omnia illa nota feci, id est, notificabo vobis in patria, quãdo venerit quod perfectũ est, & euacuabitur quod ex parte est. Tunc enim videbimus deum per speciem, & in illo cætera omnia conficiemus. Porrò superius dictũ est sæpius, quomodo Christo secundum vtranque naturam cõueniat audire seu audiuisse à patre. C Prou. 17. Iohan. 16. 1. Cor. 13. Ibidem.

D ❡ Quod autem nulla pura creatura omnia noscat, quę Christus cognoscit, vel à patre audiuit secundum quod deus, certissimũ est. Sic enim cognoscit actualiter infinita, imò & infinities infinita. Rursus, Nulla intellectualis creatura circa Christum cognoscit distinctè, & particulariter omnia quæ Christus, vt homo: quia quæcunq; cognoscit verbum notitia visionis, cognoscit anima Christi: itaque ꝙ ait, Omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis, intelligẽdum est, nõ de omnibus absolute, sed de omnibus quæ Christus à patre audiuit, notificanda esse discipulis secundũ exigentiã status eorum, & secundum vtilitatẽ ecclesiæ: iuxta quẽ modum

1.Iohã. 2. scriptũ est in prima Iohãnis canonica, Non necesse habetis,

Psal. 33. E vt aliquis doceat vos, sed vnctio docet vos dę omnib', & nostis omnia. Talis nanq; distributio accommoda frequens est

Sapien. 7. in scripturis, vt cũ ait Psal. nihil deest timẽtibus deum. Et in

Mar. 25. lib. Sapientiæ legitur, Venerunt mihi omnia bona simul cum

Lucæ.19. illa, puta cum sapientia: & tamẽ pauca sunt omnia bona vitæ

1.Cor. 1. præsentis, iuxta illud, Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituã. Sic quoq; ait Apostolus, In omnibus diuites facti estis in Christo ita vt nihil desit vobis in vlla gratia. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Siue intelligatur hoc de

Baruch. 3. electione æterna, quę est prædestinatio qua Christus secũdũ naturam diuinã quosdam ab æterno elegit: siue de electionę tẽporali, qua Christus in mundo cõuersans, quosdam ad gratiam, & apostolatum vocauit, verũ est, quòd ipse nos elegit

1.Iohã. 4. F antequam eum elegimus, sicut & nos dilexit antequam eum diliximus. Elegit ergo Apostolos, cæterosq; saluãdos, id est, ex sua liberalitate præ cæteris ordinauit eos ad vitam æternam, & de gratia ad hoc necessaria ipsis præuidit: quosdam quoque ex multitudine discipulorum suorũ elegit in apostolos: ex quo sequitur, quòd gratia dei non ex meritis præuiis, nec ideo deus quenquam elegit, quoniã vidit illum se electorũ, cũ nemo possit Christũ meritorie eligere, sine præuia fide quæ est donũ dei, & mẽtis suæ auersione à rebus caducis, eiusq; conuersione ad deum, quod nõ fit sine gratia speciali & gratum facientę, Propter quod frequenter orat Psalmista,

Psal. 79. Domine deus conuerte nos. Et Apostolus ad Ephesios, Gra

Ephes.2. tia saluati estis per fidẽ, & hoc nõ ex operibus, dei enim do

Titum. 3. num est, ne quis glorietur Itemq; ad Titum, Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri dei, nõ ex operibus iustitiæ

ſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam A
ſaluos nos fecit. *Et poſui*, id eſt, ad hoc inſtitui atque paraui,
Vos vt eatis (per totum mundum) *& fructum afferatis*, id eſt
ſpirituales filios genereris, baptizando, docendo, ædificando,
quatenus impleatur quod dictum eſt, In omnem terram Pſal. 17.
exiuit ſonus eorum, *Et fructus veſter maneat* id eſt, eccleſia
per vos conuerſa, atque in Chriſto renata, vſque in finem
ſeculi perſeueret; & deinde ad æternam hæreditatē pertingat.
Vel ſpiritualiter ſic, poſui vos in via præſenti, in via huius
exilii, in corpore iſto mortali, vt eatis de bono in melius,
de fide in opus, de ſtatu animali ad ſpiritualem, & fructum
afferatis, id eſt, tanquam bona arbor fœcundi ſitis in actibus
virtuoſis: iuxta illud in Pſalmo, Iuſtus vt palma florebit. Et Pſal. 91.
illud Oſee, Iſrael germinabit ſicut lilium, & fructus veſter B
maneat, id eſt, æterna mercede premietur. Opera enim illo- Oſee. 14.
rum ſequuntur illos. *Vt quodcunque* verè expediens & ſalu- Apoc. 14.
bre, *Petieritis patrem meum in nomine meo* (inſtanter) *det vobis*
Superius dixit, Quodcunq; petieritis patrē in nomine meo
hoc faciam, hic dicit, Quodcunque petieritis patrem in nomine
meo, det vobis: ex quo cōcluditur, quòd pater & filius
ſunt idem dator gratiarum, vnuſque auditor precem noſtrarum,
& per conſequens vnus deus. Quorum enim vna eſt
operatio, eadem eſt natura.

¶ Explanatio ſequentis partis.
Hæc mando vobis vt diligatis inuicem.

ARTICVLVS. XXXVIII. C

F Requenter magiſter vnitatis, totius charitatis
exēplar, dominus Ieſus ſuos diſcipulos, & ſub
illorū perſona totam eccleſiā prouocat ad charitatem
fraternā, propter rationes præmemo- Matt. 24.
ratas. *Hæc mādo vobis, vt diligatis inuicem.* Quienim
diligit fratrem ſuum, in lumine permanet. *Si mundus*,
id eſt, homo mundanus & impius: vel cōgregatio talium, *Vos
odit* imò quia ſic eſt, Nunc enim odiunt vos aduerſarii mei,
ſcribæ & phariſæi: & poſt meam aſcenſionem, cum prædicare
cœperitis, magis vos odiēt, deinde principes terræ & multi
gentilium odio vos habebunt. Vnde apud Matthæum, ait
Saluator,

D Saluator, Eritis odio omnibus propter nomen meum, *Scitote*
1. Iohā. 2. ad consolationem vestram, & vt seruetis patiētiam, *Quoniā me priorē vobis odio habuit.* Hoc dupliciter legi potest. Primò sic, me priorē qui prior, ac maior sum vobis, odio habuit: vnde superius dixit Saluator, Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo de illo, quoniam opera eius mala sunt. Et
Iohan. 7. in Psal. Multiplicati sunt (inquit) super capillos capitis mei,
Psal. 68. qui oderunt me gratis. Secūdò sic, Me priorem vobis, id est, me prius quàm vos odio habuit mundus, id est, populus iste Iudaicus, carnalis, ac reprobus. Nam ex odio quo odit me, cōcepit rancorem aduersum vos. *Si de mundo fuissetis* per imitationem culpæ ad societatē secularium hominum pertineretis, & illis in vita conformes essetis,
E *Mundus quod suum erat diligeret*, hoc est, tunc isti terrenorū amatores vos amarent carnali, & vitioso amore, tanquā aliquid sui, & quasi ad eandē perditionis massam, seu idem corpus diaboli pertinē-
Eccle. 27. tes. Similitudo enim est causa amoris, & omne animal diligit sibi simile: sicq; amatores mūdi amant suos amatores. Verū-
Proue. 15. tamen nō est sic intelligendum, quòd quilibet mundanus amet quemcunque mūdanum, præsertim, cum inter superbos semper sint iurgia, & filii huius seculi iugiter contra se dimicēt, eo quòd vnus habeat quod appetit alter, sed mūdanus amat mundanum sibi conuenientem. Et quanuis similitudo sit per se causa amoris, per accidens tamen est causa rancoris. *Quia verò de mundo non estis*, id est, ad gregem reproborū non pertinetis, *Sed ego elegi vos de mundo* hoc est à mundanis, &
F vanis hominibus vos gratiose, & pie separaui, *Propterea odit vos mundus*, tanquam sibi dissimiles, & suis desideriis contrariantes. Veruntamen non omnes mūdani odiunt bonos. Videmus quippe, quòd multi secularium libenter conuersantur cum deuotis, & eleemosinas eis cōmunicant, nec tamē corrigunt vitam. Christus ergo loquitur de hominibus prorsus mūdanis, in quibus ratio penitus excæcatur, & induratur voluntas in tantum, vt odiant religionem, & quicquid religiosum aspexerint, quasi superuacuum iudicant. De talibus dicit Iohannes, Propterea mundus non nouit nos, quia non nouit
1. Iohā. 3. deum. Et iterum ait Iohannes, Nolite mirari si odit vos mū-
Ibidem. dus, nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam.
Iohan. 13. *Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis*, vt ait Iohannes, Non est seruus maior domino suo. Hoc Christus cōmemo-

rat, vt discipuli, omnesq; Christiani exemplo Christi discant A
pati aduersa, & in omni tribulatione gaudere. Propter quod 1. Petr 4.
Petrus hortatur in prima sua epistola, Si exprobramini in no Ibidem.
mine Christi, Beati. Et deinde, Communicantes Christi pas- Iohan. 10.
sionibus gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis. Marci. 2.
Non ergo se putet regnaturū cum Christo, qui iam non vult Lucæ. 4.
odio haberi, & tribulari à mundo. *Si* (pro quia) *me persecu-* Iohan. 10.
ti sunt. Iudæi verbis, & factis, dicentes insanit, dæmonium
habet, blasphemat, & nunc me præcipitare, nūc lapidare, vo-
lentes. *Et vos persequentur.* Hoc patet impletum in Actibus
Apostolorum, quomodo clauserunt, & flagellauerunt Apo-
stolos. *Si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt,*
id est, sicunt prædicationem meam spreuerunt, quia nec cre-
dere, nec obedire volebant, sic vestrum despicient pro maio- B
ri parte. Quanuis enim nonnulli Iudæorum per Christum,
& multi per Apostolos sint conuersi, tamen comparatione
aliorum, quasi nulli fuerunt. Propter quod ait Christus per
Esaiam, Hæc dicit dominus ad me, vt reducā Iacob ad eum, Esaiæ. 49.
& Israel non congregabitur. Oseas quoque ego (inquit) eru Osee. 7.
diui eos, & in me cogitauerunt malitiam, reuersi sunt, vt es- Matt. 10.
sent absque iugo. *Sed hæc omnia facient vobis*, id est, odio vos &. 24.
habebunt, persequentur, sermonem vestrum despicient, *Pro-* Lucæ. 6.
pter nomen meum extinguendum, id est, vt fidem & famam Marci. 10.
meam extinguant, iuxta illud Hieremiæ, Nomen eius non Hier. 11.
memoretur vltra. Vel, propter nomen meum, quasi ob cau- Psal 82.
sam meritoriam tantæ persecutionis, id est, propter fidem, Iohan. 8.
confessionem, & prędicationem nominis mei, *Quia nesciunt* C
eum qui misit me, id est, deum patrem. Quanuis enim diuini- Psal. 75.
tatis vnitatem agnouerunt, secundum illud Psalmi. Notus in 1. Iohā. 2.
Iudæa deus: non tamen cognouerunt personarum trinitatē,
nec patrem sub proprietate relatiua, sed nec deum cognoue
runt, formata notitia: de qua dicit Iohannes, Qui se dicit
nosse deum, & mandata eius non custodit, mendax est.

¶ Hæc verò ignorantia nequaquam excusat, cum sit affe-
ctata, & iuris, atque ex odio emanauit. Sæpe enim prædi-
cauit eis Christus de patre cælesti, sed noluerunt attendere.
Similiter Gentiles Christianorum persecutores nō excusan-
tur per nescientiam, quoniam prædicatores Christi pertina-
citer repulerunt, & à veritate auerterūt aures, quasi aspides
surdæ. *Si non venissem* in propria persona per incarnationis
mysterium

D mysterium ad Iudæos, prout prænunciauerunt prophetæ, *Et*
Psal. 57. *loquutus eis non fuissem*(proprio ore)*peccatum nõ haberẽt* tam
enorme ac multiplex vt nunc. Itaque dicendo, Peccatum nõ
Iohan. 8. haberent, non abnegat cætera peccata, sed peccatorum tam
grandem enormitatem: quemadmodum supra dixit de cæco,
Neque hic peccauit, neque parentes eius. Augustinus tamen
exponit sic, Peccatum, id est, infidelitatis culpam, quę est ma
gnum valde, & virtualiter omne peccatũ, non haberẽt. Chri
stus enim fuit eis specialiter repromissus, idcirco non pote-
runt de perfidia Christi redargui, nisi Christo eis misso, atq;
loquuto. *Nunc autem excusationem non habent de peccato suo* id
est, infidelitate, & cæteris excessibus in me cõmissis, quoniã
tot visis miraculis, & prophetarum scripturis, tam euidéter
E impletis, credere contempserunt ex sua malitia, quæ eorum
animas obnubilauit, propterea venit super eos ira, vel vsque
Ephes. 5. in finem, secundum Apostolum, *Qui me odit, & patrem meum odit* quoniam patris & filij est vna essentia, vna volũtas, vnaque veritas. Qui igitur odit Christum propter opera eius, ac documenta, odit & patrem, cuius sunt opera illa, & documẽta, quemadmodum filij: imò qui non credit in filium, mendacem facit patrem. ¶ Insuper adhuc ostẽdit Christus grauitatem, & inexcusabilitatem peccati Iudæorum, *Si opera non fecissent in eis* hoc est, supernaturalia facta, omnem creatã potestatem transcendentia, *Quæ nemo alius fecit*, id est, tam magna & multa, quanta, & qualia nullus præcedẽtium prophetarum, patriarcharum peregit. Quanuis enim quidã illorum
Iosue. 10. magna fecerint, scilicet, Moses, Iosue, Helias, & Helisæus, nõ
F tamen comparari queunt Christo, qui de quinque panibus,
Exod. 7. 8 tribusque piscibus quoque milia satiauit: de septem quoque
9. 10. panibus, ac paucis pisciculis, quatuor milia, qui cæcum à nati
3. Re. 17. uitate illustrauit, quatriduanum mortuum reduxit ad vitam,
&. 18. super pelagi vndas transiuit, & alia innumerabilia fecit pro-
4. Reg. 4. digia: in cuius passione supernaturaliter eclipsatus est sol, &
5. 6. 7. &. 8 luna, solitum cursum vehementer mutauit, cũ quo multa san
Mat. 14. ctorum (qui dormierant) corpora surrexerunt, & veniẽtes in
Lucæ. 9. sanctam ciuitatem, apparuerunt multis. *Nunc autem & viderunt*
Iohan. 6. me præsentem quem expectabãt futurũ: & opera mea
Marci. 8. miraculosa, sicut Esaias prædixit, Erũt oculi tui vidẽtes præ-
Iohan. 9. ceptorẽ tuum, *Et oderunt me, & patrem meum.* Me enim voluerũt, & volunt occidere, patrisq; æterni honorem, & cul-

tum auferre. Cur autem deus permiserit tantũ malũ, & quid A
boni consecutum sit illud, subiungitur, *Sed vt* dictio ista, Ioh.11.
vt, sumitur iam concomitanter, non causaliter *Adimpleatur* Mat.27.
sermo(propheticus)*qui in lege eorum* scilicet in libro Psalmo- Esaiæ.50.
rum,in psalmo qui incipit,Saluum me fac deus,quoniam in- Psal.68.
trauerunt aquæ:qui psalmus ad literam scriptũ est de Chri-
sti passione,& Iudæorum excecatione, *Scriptus est*(hic sumitur lex pro tota veteris testamẽti scriptura) *quia odio habue rũt me gratis* dupliciter.Primò,quoniã sine rationabili causa oderunt me.Ego enim multa beneficia cõtuli eis,sed retribuerunt mihi mala pro bonis,odium pro dilectione,persecutionem pro liberatione,mortẽ pro veritatis testificatione. Psal.34.
Secundò,quoniam ex hoc,quòd me oderunt, nullũ cõsecuti sunt commodum,sed maximum detrimentum. Illud autẽ B
gratis oditur,ex cuius odio nullum emolumentũ acquiritur
Vnde & Hieremias prædixit,Attẽde domine, & audi voces Hiere.18.
aduersariorum meorum. Nunquid redditur pro bono malũ
¶ Porrò in psalmo præallegato sic scriptũ est, Multiplicati sunt super capillos capitis mei,qui oderunt me gratis. Idem
quoq; habetur in Psal.in quo legitur,Nõ supergadeãt mihi Psal. 68.
qui aduersantur inique,qui oderunt me gratis: & annuunt oculis:ex quo,in expositione libri psalmorũ probaui, quòd Psalmus iste cuius exordiũ est,Iudica domine nocentes me, sit ad literam exponendus de Christo. Lyra verò exponit eũ
literaliter de Dauid,& tamen hoc loco dicit Christum alle- Psal.34.
gare scripturam huius psalmi,quo dato psalmus iste exponẽ
dus est ad literam de Christo,cum probatio non valeat, nisi C
ex sensu literali,secundum Augustinum,Illi ergo oderũt me gratis,quasi non sim Christus,sed seductor *Cum autem venerit* nõ locum mutando, sed in signo visibili de nouo operãdo, & maximam gratiam infundendo *Paracletus* hoc est consolator spiritus sanctus,qui spem veniæ imprimendo lętificat pœnitentem,& diuinorum sapidam cognitionẽ præstando exhilarat contemplantẽ *Quem ego mittam vobis* dando & influendo mẽtibus vestris, munera eius:imò & ipsum iuxta illud Apostoli,Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ Porrò pro
hoc quod Christus asseruit,quem ego mittam vobis,ostẽdit Rom.5.
quòd spiritus sanctus ab ipso procedat.Non enim vni diuinarum personarum competit dare,vel mittere aliam secundũ

naturam

D naturam diuinam, nisi ratione originis seu authoritatis ad illā:ideo nunquam legitur pater missus à filio,vel spiritu sancto,sed econtra. Non itaq; cougrueret filio mittere spiritū sanctum,nisi esset in filio authoritas respectu spiritus sancti, videlicet nisi à filio emanaret. Quod verò adiecit,à patre accipi potest dupliciter. Primò sic,quē mittam vobis à patre quasi a fonte,de quo profluit spiritus sanctus:vel quem pro-
Iohan.14. cedentem à patre mittam vobis.Secundò sic quem mittā vobis à patre,hoc est,virtute diuina quā suscepi à patre, à quo habeo quod spiritus sanctus procedit à me ꝓcessione æterna,& mittitur à me missione tēporali, *Spiritus veritatis* hoc est,spiritū meum,qui sum veritas,& sapiētia patris vel spiri-
E tum,qui est examē,& doctor totius veritatis. Dicit enim a-
1.Cor.3. postolus de spiritu sancto ad Romanos,Si quis spiritū Chri
Rom.4. sti non habet, hic non est eius, *Qui à patre procedit*, hoc addit saluator,ne putaremus,quòd à filio duntaxat procederet spiritus sanctus,eò quòd dixit,Quem ego mittā vobis. Procedit ergo à patre & filio,non quasi à distinctis personis,sed inquantum sunt vnum in natura & voluntate. Est nanq; spiritus sanctus amor. Amor verò est germen,atq; processio voluntatis. Quemadmodum ergo mundus creatus est à tribus personis,non inquātum sunt distincta supposita, sed vt sunt vnus deus in essentia,atque potentia indistinctæ, ita ꝙ tres personæ sunt vnus creator:sic spiritus sanctus procedit à patre & filio,per id in quo idem sunt:scilicet,per volūtatē pro-
F pter quod sunt vnus spirator,vnus fons,vnumq; principium spiritus sancti. *Ille testimonium perhibebit de me* per opera sua miraculosa. ¶ Hoc autē in die sancto pētecostes cōstat impletum. Per hoc siquidem quòd spiritus sanctus infudit formidolosis illis idiotis,rudibusq; discipulis,inuincibilem,fortissimamq; constantiam,diuinarum scripturarum copiosam notitiam,omnium quoque linguarum notitiam, aperte mōstrauit,quòd Iesus(ꝓ cuius honore hoc factū fuit) esset verus Christ⁹:vnde tam forte testimonium perhibuit Christo spiritus sanctus,quòd multi qui ante crucifixionē eum oderunt,post viso prædicto opere spiritus sancti cōpuncti sunt corde, & cōuersi ad Christum:quemadmodum in actis apo-
Acto.2. stolorum plenius recitatur,vbi legitur,Cœperunt loqui variis linguis,prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Facta autem hac voce conuenit multitudo,& mēte confusa est. Stupebant,

pebant autem omnes, & mirabantur adinuicē dicētes, Quid nam vult hoc esse? Et post pauca. His auditis, compūcti sunt corde, & dixerunt ad Petrū, & ad reliquos apostolos, Quid faciemus viri fratres? *Et vos testimoniū perhibebitis* de me, virtute spiritus sancti efficaciter prædicando. Vnde in actis probat Petrus, in hac missione spiritus sancti impletā esse prophetiam Iohelis, per quem dominus ait apud Iohelem, Effūdam de spiritu meo super omnē carnē. Hinc Petrus & Iohānes, qui in passione fugerunt, accensi spiritu sancto, principibus sacerdotum, Christi testificationem perhibentibus, cum ingenti authoritate dixerūt, Obedire oportet deo, magis q̄ hominibus. Non enim possumus quæ audiuimus, & vidimus non loqui, *Quia ab initio mecum estis* id est, ab exordio prædicationis meæ, vel cōuersionis vestræ, & mihi inseparabiliter adhæsistis, propter quod estis idonei testes, quasi certissimi de re gesta, & digni estis recipere gratiam testificādi de me. Hinc apud Lucā Christus apostolis, Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Iohānes quoque in principio primæ suæ canonicæ, certitudinem apostolicę prædicationis insinuans, ita exorsus est, Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostrę tractauerunt de verbo vitæ, quod vidimus, & audiuimus, annūciamus vobis. *Sed hæc* de aduentu spiritus sancti, & cæteris multis, *Locutus sum vobis, vt non scādalizemini* i. ne tēpore p̄secutionis cadatis per impatientiam, vel infirmitatē, cedēdo tormētis. Per prędicta enim cōfirmauit eos in fide futuraq; mala seu aduersa prædixit, atq; exemplo sui discipulos ad patientiam incitauit, quæ omnia pręseruant à scandalizatione, quia & iacula præuisa minus lędūt: & qui ante persecutionē sagaciter pēsat quāti sint tribulationū fructus, merces atq; vtilitas, cū omni alacritate ipsas amplectitur, eò q̄ purgentā culpa, disponant ad gratiam, Christo conforment, ab æternis pœnis eripiant, purgatorij pœnas abbreuient, & ad gloriam introducant cœlestem. *Absque synagogis facient vos* id est, infideles Iudæi à societate sua, & communione, ac materialibus suis synagogis vos repellent, tanquam excomunicatos, & hæreticos. Hoc in actibus Apostolorū legitur adimpletum in Paulo & Barnaba. *Sed venit hora* id est, tempus propinquat, & prope est *Vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo* id est, rem deo placitā facere.

A | Ibidem. | Iohel. | Acto. 5. | B | Lucæ. 22. | 1 Iohan. 1. | C | Mar. 10. & 24. | Mar. 13. | Lucæ. 21. | Acto. 14.

Si

D Si hoc quod ait deo, intelligatur de deo vero, *locus iste de* solis Iudeis, persecutoribus discipulorum Christi erit intelligẽdus. Sola enim plebs Iudæorũ habuit veri dei notitiam:
Iohan.7. infideles ergo Iudæi, quoniam Iesum pro seductore, & eius discipulos ꝓ hypocritis tenuerũt, quasi sub specie boni vellent cultum dei Israel impedire, legẽ destruere, homines ad pseudochristum conuertere, ideo existimabant occisionẽ discipulorum esse sacrificium deo. Si verò quod ait, arbitretur obsequiũ se præstare deo, intelligatur de quocunq; deo persecutorum, intelligi potest hic locus cõmuniter, quia quicũque tyranni, & æmuli fidei Christianæ occiderunt discipulos Christi, putabant se suo deo rem gratissimam facere.

¶ Quæritur, quum dicat Ambrosius, intentio imprimit speciem operi tuo: estque cõmune dictum, Si finis siue intẽtio
E bona sit, opus est bonũ: quomodo persecutores apostolorũ qui persequendo eos, putabant se obsequi deo, & ei honorẽ facere intẽdebant, non excusantur à culpa? Dicendum, quòd verbum Ambrosii intelligẽdum est de intentione operi correspondente, non de intentione operantis duntaxat. Quemadmodum ergo non excusatur qui hostẽ occidit vt viuat pacifice, sic non excusantur prædicti. Porrò commune dictum intelligendũ est, de fine proportionato, non extorto & abusiuo. Hinc patet error, periculumque multorum delinquentium, qui quædam illicita perpetrantes, excusant se, dicentes Nil mali intendimus, cum tamen opus eorum sit tale, vt bono fine fieri nequeat, loquẽdo de fine proportionato ac pro
F prio *Et hæc* (mala) *facient vobis, quia non nouerunt patrem*, secundum proprietatem relatiuam. Non enim nouerunt generationem æternã, vel emanationem diuinarum personarum adintra Vel, non nouerunt patrem, notitia salutari, quæ charitate ornatur, & obedientia comprobatur *Neque me* vnigenitum patris secundum naturam meam diuinam, & propriã. Vel, neque me secundum naturam humanã vt à verbo assumptam, quanuis facietenus noscant me. Qui enim ignorat patrem & filiũ nescit, cum pater & filius sint correlatiua, quorum vnum diffinitur per reliquum. Hæc tamen ignorantia non eos excusat, quum fuerit affectata, & iuris procedens ex obstinatione vel peruersitate, qua veritatẽ recipere contempserunt. Hæc dicta sunt sæpe, idcirco illa prætereo. *Sed hæc* (de vestra futura persecutione) *locutus sum vobis* pre-

munien-

Muniendo vos contra mala futura *Vt cum venerit hora eorũ* A
tempus persecutorum, quo vos agredientur, *Reminiscami-
ni, quia* (id est quòd) *ego dixi vobis* ista antequam facta sunt,
hocq; recolẽdo cõfirmemini in fide, & talia non velut inopi
nata, & inprouisa vos obruant, sed tãquam diu præcognita,
æquaminiter tollerentur. *Hæc aute vobis ab initio* quo mecũ
conuersari cœpistis *Non dixi* Quod saluator dicit, Hęc vo
bis &c. non est referendum ad immediate præcedentia, scili
cet ad prænunciationem persecutionum: quia vt alij Euãge
listæ testantur, Christus diuinante hoc tẽpus prædixit Apo-
stolis suipsius, ac ipsorum multiplicem persecutionem futu- Lucæ. 21.
ram, sed referendum est secundum Augustinũ ad ea quæ pau
lo ante præmisit de aduentu, & consolatione spiritus sancti.
De talibus enim nũc primo edocuit eos: cuius subditur cau B
sa, *Quia vobiscum eram* per corporalem sensibilemq; pręsen
tiam ex qua magnam consolationem habuistis, & adeò ma-
gnam, sed sensualem partim, & imperfectam, quòd spiritua-
lis cõsolationis non fuistis capaces, nec vobis tam necessa-
ria vt modo, ideo nũc ista retuli vobis quatenus de meo cor
porali recessu, seu passione non nimium doleatis.

¶ Expositio Cap. XVI.
Et nunc vado ad eum qui me misit.

ARTICVLVS XXXIX.

C

Dhuc Christus fons pietatis, compassionis a-
mator, condolens mœstissimis suis discipulis
A cõsolatẽ eos de corporali suo recessu, eo quòd
hoc ipsum expediat eis. *Et nunc vado* id est,
per passionẽ & ascensionem reuertor secun-
dum formam serui quam indui. *Ad eum qui me misit* hoc est,
ad patrem cœlestem, adipiscendo beatitudinem pleniorem,
quantum ad præmiũ accidentale: videlicet corporis glorifi-
cationem, in cœlestibus mansionem, ad patris dexteram cõ-
sessionem. Et quanuis Christus vt homo non redierit motu
locali ad patrem, qui verè vbique est, tamen ad locũ in quo Psal. 2.
pater specialiter esse asseritur reuersus est motu locali ascẽ-
dendo super omnes cœlos.
¶ Porrò quod ait, Vado, ideo dicit, quia in proximo fuit, vt

F iedi

D rediret ad patrem. Quædam tamen restabant, videlicet occi
sio pro mundi salute, & resurrectio: sed Christus ante passio-
nem interdum sic loquitur, quasi iam talia fuissent comple-
Iohan. 12. ta eò quod in proximo erant complenda, *Et nemo ex vobis in*
Ioh. 14. *terrogat me, quo vadis* Supra capitulo decimotertio, in huius
sermonis exordio legitur Petrus Iesum quæsiuisse, Domine,
quo vadis? Et sequenti ibi capitulo, Loquutus est Thomas,
Domine, nescimus quo vadis. Quomodo ergo nunc veritas
dicit? Nemo ex vobis interrogat me &c. Ad quod responde-
tur dupliciter. Primò, secundum Augustinum, quòd hæc ver-
ba Christi ad tempus ascẽsionis sunt referenda: vt sit sensus
Vado, id est, prope est vt ascendam ad eum qui me misit, &
nemo ex vobis interrogat me, hoc est, tunc nullus vestrum
E inquiret quo pergam, quia tam manifeste ascẽdam ad cœlos,
Act. 1. quòd non erit dubium, vel quæstio quo ascendam. Videnti-
bus enim illis eleuatus, & nubes suscepit eũ ab oculis eorũ,
Secundò, dicendum, ꝙ in principio huius sermonis aliqui
(vt dictũ est) sciscitabãtur Iesum quo iret: sed postea egres-
si sunt de loco cœnaculi, & Christo cœptum sermonem con
tinuante in alio loco, ibique dicẽte, Vado ad eum qui me mi
Iohã. 14. sit, null⁹ apostolorũ interrogauit quo iret, & hoc fuit ex ma
gnitudine admirationis, timoris, atque mœstitiæ, propter ea
quæ audierunt à Christo, videlicet, quòd omnis qui interfi-
Iohã. 15. ceret eos, arbitraretur se obsequiũ deo præstare &c. Obmu
tuerunt itaque vehementer attoniti, quã deiectionem eorũ
F Christus quodammodo exprobando, nemo (inquit) ex vo-
bis interrogat &c. *Sed quia hæc* de vestris futuris persecu-
tionibus, & recessu meo corporali à vobis, *Loquutus sum vo
bis, tristitia* aliqualiter indiscreta, ac immoderata *Impleuit
cor vestrum*, quod ex sua imperfectione nondum verè para-
tum est ad sustinenda mundi aduersa, neque me diligit dile-
ctione pure spirituali, sed partim sensuali vnde & corpora-
lem præsentiam nimium cupitis, quam præcursor, tanquam
vir perfectus, non curauit. Non enim legitur Christum cor-
poraliter assecutus, quoniam caro non prodest quicquam.
¶ Præterea per hoc quòd ait, Tristitia impleuit cor vestrũ,
Iohan. 6. innuit, quòd vehementissime tristabantur, ideo eos benignis
Ioh. 14. sime consolatur. *Sed ego* (qui sum veritas increata) *veritatem*
proportionalẽ *Dico vobis, expedit vobis* id est, animabus ve-
stris salubre est, tanquam dispositiuum ad vestram sempiter-
nam

nam salutem Vt *ego vadam* (ad patrem modo prædicto) A
Si enim nõ abiero, paraclctus nõ veniet ad vos in tanta plenitudine, atque in signo visibili, vt in die pentecostes. Iam tamen Apostoli quibus dixit, Vos mundi estis, habebant paracletũ secundum quod requiritur ad salutem. *Si autem abiero, mittam eum ad vos* id est, copiosissima dona eius vobis infundam. Acto. 1. Iohan. 15.

¶ Cur autem spiritus sanctus hoc modo mittendus non fuit, nisi post Christi ascensionem, præhabitum est scilicet, quia apostoli Christum aliqualiter sensualiter diligebant, quãdiu cum ipso corporaliter conuersabantur, quia reuera etiã in naturalibus pulcherrimus, atq; dulcissimus homo fuit, & valde affectuose, suauiter, ac humiliter habuit se ad Apostolos, quasi sponsus ad filios suos. Quantum autem affectio hominis habet de carnalitate, tantum impedit de spiritus sancti receptione. Hinc Paulus perfectionem sortitus, Christumq; purissime amans, ac speculans. Et si nouimus (inquit) Christum secundum carnem, tamen nunc iam non nouimus. Secundò, quoniã spiritus sancti tam eximia plenitudo danda non fuit, nisi reconciliatis per passionem dominicam. Tertiò, quoniã Christus rex noster tam excellenter dona distribuere nõ debebat, nisi cum reuersus fuit ad patriam suã, & sedit in sede regni sui. Quarto, quoniam membra tanta gratia adoranda non erant, nisi ipso capite glorificato propter quod dictum est, Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. *Et quum venerit* id est, postquam spiritus sanctus vobis cum tanta plenitudine fuerit datus, ita quòd abstulerit vobis omnem inordinatam formidinem, atque infuderit veram animi libertatem, inconcussam constantiam, iustitiæ tenacitatem, & feruidam dei ac proximi dilectionem, quod totum sanctum est in die penthecostes, *Ille arguet mundum* i. per vestram predicationem increpabit mundanos, & reprobos, *De peccato* infidelitatis, quod habuerunt, *Et de iustitia* quam omiserunt. i. de contemptu, & omissione iustitiæ. Iustitia nempe non increpationem, sed laudem meretur, verũ omissio & cõtemptus iustitiæ meretur redargui, *Et de iudicio* eorum temerario, vel de iudicio diuino, quod nõ timuerũt. Arguet ergo mundum de iudicio, id est, de temeritate suę præsumptionis, qua non timuerunt diuinum iudicium. Erant enim mundani homines, his tribus vitiis specialiter implicati, quoniã infideles, iniusti, & temerarij extiterũt. Deinde Christus verba sua B 1. Cor. 6. Iohan. 7. Acto. 2. C

D exponit, *De peccato quidem* arguet spiritus sanctus mundum *Quia non crediderunt*(amatores mūdi)*in me* primo Iudęi,deinde quindam gentilium,quum tamen tanta signa,à me,vel à vobis fieri conspexissent,propter quod sunt inexcusabiles, *De iustitia verò*(ommissa ab eis arguet eos)*quia ad patrem, vado*,ꝑpter quod mihi glorificato, & super omnes cœlos exaltato,magis quàm ante obedire debuerāt,quum vidissent atq; audissent sufficientia fidei argumēta de mea ascensione.Post ascensionem enim per Apostolos demōstrauit deus trinitas hominibus excellentiam Christi,videlicet,quòd data ei esset omnis potestas in cœlo, & in terra,& quòd non esset in aliquo alio salus,ideo obediendū fuit ipsius præceptis.Vel sic,

Matth.28. Arguet mundū de iustitia Christi,quam non acceptauerunt

Acto.10. iniqui,quia ego ad patrem vado,per quod patet iustitia mea

E videlicet,quod dicta prophetarum verificaui,patri in omnibus obediui,irreprehensibiliter vixi,ideo acceptanda,& imitanda fuit iustitia mea,videlicet iusta conuersatio mea.Tertiò sic.Arguet mundum de iustitia,credentium præsertim apostolorum,id est,cōparatione iustitiæ fidelium magis damnabiles erunt,& ideo arguentur, quòd iustitiam credentiū non sunt secuti,quia ego ad patrem vado,id est,in vestro cōspectu ascendo,propterea imitari debebāt iustitiam fidei vestræ.Omnes expositiones istæ videntur satis redire in idem. *Etiam non videbitis me* ad tempus,nec eo modo vt nunc,scilicet in carne mortali,nec tam frequenter & cōtinuate vt an-

Baruc.3. te,quādo conuersatus sum inter vos,*De iudicio autem* discre-

F tionis quod abiecerunt,vel diuinæ discussionisquod non timuerūt,arguet eos,*Quia princeps huius mundi*,id est,diabolus cum satellitibus suis,mundanis hominibus præualens,ac dominans,*Iam iudicatus est* id est, reprobatus atque damnatusà me:& item de corde fidelium electorum eiectus,& hoc iudiciū homines debuerunt attendere cum vera discretione,itemque diabolo tanquam eiecto, & victo fortiter reluctari,diuini quòque iudicij rigorem,ac potestatem vereri:eò quod deus principem huius mundi,tam potentem, fortē,armatum,regem filiorum superbiæ,cuius potestati non est potestas aliqua super terram cōparabilis, tam districte damna-

Matt.12. uerit.Ex quo patet quòd fragiles,imbecillesque homines fa

Marc.3. cillime possit damnare:& vtique si pensemus quàm horrēdè,

Lucæ.11. & festinanter deus à principio principem dæmonum cū suis

fau-

ſautoribus deiecit,& condemnauit,propter vnum cogitatio A
nis tumorem,valde timere debemus diuinæ iuſtitiæ iudicia- Iob.41.
lem rigorem.Hinc enim Petrus habet,Si deus peccãtibus an Eſa.14.
gelis non pepercit ſed rudentibus inferni detractos,in tarta 2.Pet.2.
rum tradidit cruciandos, nouit dominus iniquos in diem iu- Matt.4.
dicij cruciandos ſeruare. ¶ Denique licet diabolus à prin- Lucæ.4.
cipio ſuę ruinę ſit iudicatus,& in fine ſeculi quodammodo iu Marc.3.
dicandus,ſpecialialiter tamen iudicatus fuit à Chriſto cõuer
ſante in mundo,qui cum tentaretur,dixit diabolo, Vade re-
tro Satana.Et *alias*,Si fortior illo ſuperuenerit,vniuerſa va-
ſa eius diripiet. Rurſusque, Nunc princeps huius mundi eii-
cietur foras. *Adhuc multa* de credendis,& obſeruandis, de
myſteriis Chriſti,& eccleſiæ,de ſtatu ſeculi futuri,conſum-
mationeque mundi. *Habeo vobis* quaſi futuris totius mundi
doctoribus,*Dicere*(vt poſsitis & alios informare) *ſed non po-
teſtis* (omnia illa)*portare* in corde,id eſt,capere, intelligere, B
retinere.*Modo* quoniã inquieti, triſtes,& pauidi eſtis.Paſsio
nes enim cum fuerint vehemẽtes,actum rationis multũ im-
pediunt,vnde anima quieſcendo fit prudens.Et Iob ait,Ne- Iob.9.
que poſſum metuens reſpondere.Ideo quoque non poterãt
capere,quoniam carnales,& rudes fuerunt,& imprępárati.
*Quum autẽ venerit ille ſpiritus veritatis,docebit vobis omnem veri
tatem*.nõ ſimpliciter omnem,ſed omnẽ de qua nũc loquor,
videlicet omnia quę habeo vobis dicere ad veſtram ſalutem,
atque eccleſiæ inſtructionem,quomodo dixi capitulo pręce
denti, Omnia quęcunq; audiui à patre meo,nota feci vobis. Ioan.15.
Hoc fuit in die pentecoſtes impletum,quando ſpiritus domi Acto.2.
ni repleuit primitiuam eccleſias in omnibus ad ipſam ſpe- C
ctãtibus. ¶ Deinceps Chriſtus oſtendit, cur ſpiritus ſanctus
ſit ad inſtruẽdum tam perfecte idoneus. *Non enim loquetur à
ſemetipſo*,hoc eſt,non vos illuminabit per allocutionem in-
ternã,virtute aut ſcientia nõ recepta,ſed ſibi à patre cõmuni
cata,ita quòd locutio eius erit tam vera,ſicut locutio patris,
vel potius eadem numero cum locutione patris,eo quòd o-
peratio trinitatis ſit indiuiſa.Itaq; ſpiritus ſanctus nõ loque-
tur à ſemetipſo,quia non eſt à ſemetipſo,ſed poteſtatem at-
que ſcientiam, imò quicquid habet,& eſt,recepit à patre &
filio,tanquam ab vno principio *Sed quæcunque audiet,loque-
tur*.Verba hæc ſanum,ac ſobrium exigunt intellectũ. Cùm
enim ſpiritus ſanctus ſit verus deus,& per conſequens infini

D infinitam plenitudinem scientiæ habens à patre, & filio, non est opinandum, quòd reuelauit alicui hominum absolute omnia quęcunque audiuit, hoc est, per spirationem passiuā, seu procedendo cognouit à patre & filio. Rursus, Cum spiritus
Iohan 4. sanctus sit deus, & per consequens simplex, & penitus immaterialis, nō est putandum, quod aliquid corporaliter audiat. Iterum, quum sit deus æternus, non est arbitrandū, quòd aliquid auditurus sit, auditurúsve fuerit in futuro. Est igitur sensus, Quęcunq; vobis necessaria seu vtilia, ad informationem ecclesiæ audiet, id est, se per æternam processionem cognouisse ostendet. Vel audiet, id est, in æternitatis momento omne tēpus includente audit, seu spirando cognoscit. Cum enim processio spiritus sancti sit æterna, per verba omniū temporum
E porum explicatur, quoniam omne tempus cōprehendit æternitas. *Loquetur*, id est cordibus vestris inspirabit locutione
Psal. 84. Iob. 33. interna, de qua ait propheta, Audiam quid loquatur in me dominus deus. Et Iob, Semel loquitur deus, & secundo idipsum nō repetit, *Et quæ ventura sunt, annunciabit vobis*. Ex quo constat, quòd Apostoli erant prophetæ, imò summi prophetæ, quod maximè patet in Euangelista Iohanne, qui in Apocalypsi describit totum militantis ecclesiæ processum, à tēpore Apostolorum, vsque in finem mundi. Prædixit quoque spiritus sanctus Apostolis futura, quæ erant pro Christo passuri, itemque præmia quæ forent fortituri: sed & cæteris credentibus nunciauit futura gaudia electorum, atque supplicia reproborum. *Ille clarificabit* hoc est, spiritus sanctus per vestra documenta, atq; miracula me clarum, gloriosum, & san
F ctum esse ostēdet, dando hominibus veram notitiam de me secundum vtranq; naturā. Tanta enim gratia decorauit spiritus sanctus Apostolos, quòd per eos totus pene mundus cōuersus est, & Christi claritatem nouit, ac honorauit *Quia de meo accipiet*. i. essentiam, & sapientiam à me procedendo habet. Sic enim de spiritu sancto per modū futuri ait, accipiet, cum tamē ab æterno susceperit à filio quicquid habet, & est, sicut iam paulo ante prædixit, quæcunque audiet, quia cum sancti spiritu, processio sit æterna, per verba omnium temporum designatur. Græci dicunt, quòd Christus idcirco non ait, de me accipiet, sed de meo, quia spiritus sanctus non procedit à persona filij, sed ab eo quod est filij, puta de substantia patris, quæ communicata est filio. Hec autem cōfingunt,

quoniam in verbis sequentibus Christus probat, quòd spiri- A
tus sanctus à se verè procedit, *Et annunciabit vobis* futura,
& cætera nūc commemorata. *Omnia quæcunque habet pater, mea sunt*, non solum per fruitionem, vt dixerunt hæretici,
sed & per substantialem identitatem, continentiamque realem, hoc est, totam suam essentiam, potestatem, & perfectionem pater mihi communicauit, imò quicquid cōuenit patri,
cōpetit filio sola relatione, seu proprietate notionali, in qua
distinguuntur excepta, ideo virtus spiratiua communicata
est, & competit filio. *Propterea dixi, quia de meo accipiet*, hoc
est, de plenitudine diuinitatis meæ, seu de me procedit, quasi
dicat, Cum in patre & in me sit vna essentia, vna voluntas,
vnaque virtus: quemadmodum spiritus sanctus procedit à pa
tre, sic & à me, quoniam id per quod competit patri spirare, B
est in me, sicut tres personæ sunt vnus creator, quoniam id
per quos competit patri creare, est in filio & spiritu sancto,
nec aliud obstat.

¶ Porrò, spiritus sanctus est amor, ideo procedit à voluntate. Voluntas autem in patre & filio est vna numero. De hac
materia multa inducit Anselmus in libro de processione spiritus sancti, *Et annunciabit vobis* quæ dicta sunt per se, vel
per angelos sanctos. *Modicum & iam non videbitis me*, id est,
pauco tempo[illegible] tollar à vestro aspectu, videlicet ab hora cōprehensionis iam imminentis, vsque ad diem resurrectionis,
in quo vobis denuo apparebo, *Et iterum modicum & videbitis* Act. 1.
me, hoc est, prædicto tempore passionis, ac sepulturæ meæ
completo, rursus modico tempore ero vobiscum corporali C
præsentia, scilicet à die resurrectionis vsque ad ascensionem,
propter quod subditur, *Quia vado ad patrem*, id est, cælos
mox ascēdam, vbi deus pater specialiter esse, ac habitare asseritur, ideo videbitis me, sed non diu corporali intuitu. Vel
sic, quia ad patrem vado, id est, per passionem tendo ad plenam glorificationem, ideo modico tēpore nō videbitis me.
Dixerunt ergo ex discipulis eius adinuicem. Per hoc quòd Euangelista ait, ex discipulis eius, videtur innuere, quòd non omnes Apostoli, sed quidam eorum dixerunt, quæ subsequuntur: & puto quòd illi qui traditoris erant ingenii, præsertim
cum verba hæc Christi sint multum ad intelligendum facilia. *Quid est hoc quod dicit nobis, modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, & quia vado ad patrem?*

D *Dicebant ergo, Quid est hoc quod dicit nobis modicum?* Quid intelligit dicendo nobis, modicum, cum additione oppositorum, quasi dicant: Videtur contrarietas esse in verbis eius: *Nescimus quid loquitur* forsitan ex reuerentia Christi, vel timore nō audebant Christum interrogare, sed inter se, quasi secretè conferebant, & conquirebāt, si fortè vnus eorū posset satisfacere alteri. Verùm cum hoc non possent, decreuerunt interrogare magistrum: qui sciens secreta cordis eorum, præuenit eosdem, quemadmodum subditur: *Cognouit autem Iesus, quia volebant eum interrogare.* Christus non solum vt deus, sed insuper vt homo cognouit vniuersorū cordium abdita, & quicquid in tota creatura vnquam fuit, est, E aut erit. *Et dixit eis: de hoc quæritis inter vos, quia dixi, modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis*, id est, horum verborum intellectum inuestigatis: ad quod Christus respondet, *Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos*, id est, intus & foris plangetis illo modico tempore quo non videbor à vobis: tanquam dicat, Per id quod dixi, modicū & non videbitis me, significo tempus passionis meæ, & sepulturæ. *Mundus autem gaudebit*, id est, mundani Iudæi, sacerdotes, scribæ, & pharisæi gloriabuntur de mea occisione, & sepultura, militumque custodia, quasi certi de hoc, quòd resurrecturus non esset, qui tanto lapide fuerat clausus: militibusque vallatus. Vnde fertur in psalmo, Aduersum me læta-

Psal.38. ti sunt, & conuenerunt, congregata sunt super me flagella. *Vos autem contristabimini* triduo mortis meæ, propter meam F occisionem, vestram à me separationem, & desolatiōnē, inhonestamque fugam. Hæc tristitia non fuit illicita, quamuis quantum ad aliquid fuerit inordinata, videlicet, quia de corporali recessu Christi nimis dolebāt, nec eius passionem cōsiderabant, quasi salutem mundi, atque introitum vitæ æternæ, *Sed tristitia vestra vertetur in gaudium*, id est, prædictio mœrori succedet consolatio magna in die resurrectionis, & deinceps cum apparuero vobis.

¶ Gaudium quoque infœlicium Iudæorum cito versum est in mœrorem & luctum, quoniam vehementer doluerunt, & erubuerunt, quando in die pētecostes, & postea cœperūt apostoli in nomine Christi, tā insuperabiliter prædicare, tot milia Iudæorum conuertere, tanta quoq; prodigia operari: postea à Romanis deiecti sunt penitus, tandemque in æter-

nam

nam prolapsi sunt pœnam. Denique nõ solum Apostoli, sed A
cuncti electi nunc in hoc mũdo plorãt, & flent, amore dilecti
super omnia Iesu Christi. Item præ desiderio existendi
cũ deo, & ex gloriæ dilatione, propria insuper, & aliena deflent
peccata, & ita sunt eis lachrymæ panes die ac nocte, &
lauant cum Dauid per singulas noctes lectum suũ. Mundus Psal. 41.
verò, videlicet reprobi, modo gloriatur cũ malefecerit, du- Psal. 6.
cunt in bonis dies suos, & in puncto descẽdunt in infernum: Prou. 2.
quibus ait Saluator, Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis, & Iob. 21.
flebitis. Electorum quoque tristitia cito in gaudium conuer Lucæ. 6.
tetur, iuxta quod dicunt in psalmo, Transiuimus per ignem Psal. 65.
& aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Hinc scriptum est, Tob. 3.
Post tempestatem trãquillum facis, & post fletum exultatio Naum. 1.
nem infundis. Et Naum primo, Bonus dominus, & confor- Eccle. 7.
tans in die tribulationis: & sciens sperãtes in se. Magis ergo B
optemus nunc cum electis vtiliter contristari, & plangere, q̃
cum mundo inaniter iucundari, intimorataque mẽte ridere.
Melius enim est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuii.
¶ Præterea adducit Christus exemplum ad hoc, quòd
dixit discipulos contristandos, & cito lætificandos. *Mulier
cum parit, tristitiam habet* ex dolore qui instat, *Cum autẽ peperit
puerũ, iam non meminit pressuræ*, id est, pœnæ ac tristitiæ
præcedentis, quoniam non attẽdit, nec curat ea, *Propter
gaudium* i. præ gaudio concepto ex hoc, *Quia natus est homo*,
id est filius *In mundum.* Magis enim solet pariens exultare
nato filio, quàm filia. *Et vos igitur nunc quidem tristitiã
habetis* de meo recessu, & passione. *Iterum autem* post resurrectionem.
Videbo vos, ita quòd simul à vobis videbor, C
Et gaudebit cor vestrum, mihi congratulando, & de propria
consolatione, ac saluatione lætando: quemadmodum infra
habetur, Gauisi sunt discipuli viso domino.

Moraliter, Mulier est ecclesia, vel anima fidelis, quæ cum
parit, id est, opera pœnitentiæ facit, vel aliorum cõuersioni
intendit, tristitiam habet de suis, & alienis peccatis, & propter
labores, & afflictiones vitæ presentis, prout Apostolus 2. Cor. 1.
testatur. Nullam requiem habuit caro nostra, sed supra mo- 2. Cor. 6.
dum grauati sumus, ita vt tæderet nos viuere. Cum autẽ peperit
puerum, id est, aliquem ad Christum conuerterit, vel
ad regnum cœlorum præmiserit, vel opus bonum perduxerit
ad perfectionem, vel seipsam perfectè reformauerit ad
Chri-

D Christi imitationem: iam non meminit pressuræ præhabitæ, propter gaudium fructus consequuti: quoniam natus est homo, id est, per gratiam reformatus, spirituale vitam sortitus, vel esse gloriæ sempiternæ adeptus. Vnde Paulus filiis suis,
1. Thes. 2. quos spiritualiter peperit, scribes, Quæ est, inquit, gloria nostra? Nónne vos? ¶ Potest quoque moralitas ista referri ad primitiuam ecclesiam, collectionem, videlicet apostolorũ, quæ tunc peperit cum tristitia, quando de Christi passione ingemuit, postquam verò pepererat puerum, id est, flédo, & eiulando Christi purissimi præsentiam fuit adepta, non meminit prioris tristitiæ, propter gaudium, quod habebat, quia natus est homo in mundum, id est, Christus ad immortalem
E vitam fuerat suscitatus, & mundo exhibitus, *Et gaudium vestrum* spirituale. *Nemo tollet à vobis*, quia non solum in prosperis, sed etiam in aduersis gandebitis, sicut in Actibus dicitur, quòd ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et Apostolus, Quasi tristes semper autem gaudentes. Veruntamen
Acto. 5. 2. Cor. 6. Christus ideo dicit hoc, quoniam gaudium apostolorũ, omniumque deuotorum fidelium, licet in hac vita interdum interrumpatur, & mœrori commisceatur, non tamen aufertur omnino, sed cito post hanc vitam perficitur, atque internam stabilitatem sortitur. *Et in illo die me nõ interrogabitis quicquã* Si per hoc quod ait, in die illo, intelligatur totum tempus à resurrectione vsque ad ascensionem, non videtur posse saluari hoc verbum, nam inter diem resurrectionis, & ascensioné
F dominicam, apostoli interrogauerũt, quia & Petrus dixit ad Christum de Iohanne: Domine, hic auté quid? quando Christus apparuit eis ad mare Tyberiadis, in ascensione quoque
Iohan. 21. qui conuenerant, interrogabant, dicentes, Domine, si in tépore hoc restitues regnum Israel? Si autem textus dicatur habere, Et in illo die me non interrogabitis quicquam, rur-
Acto. 1. sus instantiam patitur, quia paulo post dicitur, In illo die in nomine meo petetis, necdubium quin inter resurrectioné,
Iohan. 16. & ascensioné apostoli deprecati sint patré in nomine Chri-
Iohan. 21. sti. Si verò, quod ait, in illo die, referatur ad diem determina-
Acto. 1. tum, probabile videri potest, ꝗ aliquo certo die, quo Christus eis apparuit, vel eum interrogauerunt: nam & Euágelistæ non referunt apostolos interrogasse Christum, nisi quòd apud Iohannem legitur Petrus interrogasse, & discipuli in

actis

Actis apostolorum. Secundum hoc sensus esset, in illo die A
tãtam illuminationem, vel certitudinem dabo vobis de mea resurrectione, quòd nõ erit necesse aliquid interrogare. Quidam verò referunt ad diem æternitatis, in quo gaudium electorum consummatur, nec aliquid vltra molestiæ patitur. Tunc enim beati nihil interrogant, neque rogant, quantum ad ea quæ ad essentiale præmium pertinent, orant tamen pro aliis, & de quibusdam operibus dei, vnus alium, & omnes Christum interrogare possunt: quemadmodum Christo ascendente, angeli inter se conquirebant, Quis est iste qui Esaiæ. 63.
venit de Edom? Et, quis est iste rex gloriæ? Christum quoque Psal. 23.
interrogabant, Quare ergo rubrum est indumentum tuum, Esaiæ. 63.
&c. secundum quod Dionysius, & Hieronymus verba Esaiæ exponunt. B

¶ Expositio residuæ partis.

Amen amen dico vobis, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.

ARTICVLVS XL.

A *Men amen dico vobis, si quid* salubre & decens. *Petieritis* instanter, & pro vobis, *Patrem* cœlestem *in nomine meo*, id est, per me dei, ac hominum mediatorem per virtutem passionis meæ, & merita omnium quæ pro humana salute assumpsi, feci, ac pertuli, per incarnationẽ, conuersationẽ, C
obedientiam, patientiam meam, *Dabit vobis*, & si non statim, tamẽ tempore opportuno, vel si non id quod petitis, tamẽ aliquid melius. ¶ Ad exaudibilitatem nempe orationis (vt dictum est) hæc tria requiruntur, atque sufficiunt. Primò vt verè salutaria requirantur. Vnde secundũ Damascenum, Damasc.
Oratio est petitio decentium à deo. Secundò, vt indesinẽter 1. Thes. 5.
cum plena fiducia oret quis, dicẽte apostolo, Sine intermissione orate. Et Iacobus, Postulet (inquit) in fide nihil hæsitans. Tertio, vt oret pro se, quod dico, non quasi non sit orãdum pro aliis, quũ Iacobus dicat, Orate pro inuicẽ, vt saluemini: sed quia oratio etiam iusti, quanuis salutaris atque assidua, interdũ nõ exauditur pro aliis, propter indignitatem, & incapacitatem eorũ, quoniam indesinenter obicem ponunt Iacob. 1. Iacob. 5.

gratiæ

D gratiæ dei, propter quod dominus ait ad Hieremiam de po-
Hier. 15. pulo Iudæorũ prauissimo: Si steterint Moyses, & Samuel co
ram me, nõ est anima mea ad populum istum. Oremus ergo
cum omni reuerentia deum patrem per vnicũ filiũ eius, cer-
tissimi ꝙ exaudiet nos vltra, & amplius, quàm meremur, quũ
sit nostræ salutis amator. Si consideremus quãta pater fecit
pro nobis, quantũ dilexit nos, quãta beneficia cõtulit, quãta
promissa spopõdit: dubitare nequaquam poterimus, quin li-
bentissime preces nostras suscipiat, sed omnino decens & iu
stum est, vt cum cordis custodia, cum ingenti diligentia, cum
puritate mẽtis, & stabilitate dominum maiestatis oremus ne
quem orando mitigare studemus, impie cõuersando exacer-
bemus. ¶ Verũtamen, hoc implere maximo eget labore, ad
E refrenandum animi euagationem, propter quod abbas Aga
thon dixit: Non est labor, sicut orare deum. Itaque quãtũm-
cunque videmur à deo repelli, non exaudiri, non aspici, nul-
Psal. 93. latenus desperemus, nec frangatur spes nostra, sed veritatẽ
Psal. 104. scripturæ pensantes, sciamus sperantem in domino nõ posse
Mat. 21. repelli. Ideo dicit Psalmista, Lætetur cor quærentium domi-
Marci. 11. num, quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem
Lucæ. 11. eius semper. *Vsquemodo non petistis quicquam in nomine meo.*
Iacob. 1. Supra orauit Philippus: Domine, ostẽde nobis patrẽ, & suf-
Iohan 14. ficit nobis. Porrò (vt in aliis Euangelistis inuenitur) discipu-
Lucæ. 17. li ante hanc cœnam multa saluberrima deprecati sunt Chri-
Mat 20. stum dicendo, Adauge nobis fidem. Filii quoq; Zebedæi pe-
Marci. 10. tierunt, vt vnus eorum ad dexteram Christi, aliusq; ad sini-
F stram sederet in regno. Orationẽ quoq; dominicam legerũt
frequenter. Quomodo ergo nil petierũt in nomine Christi?
Dicendum, quòd nullus petit in nomine Christi, nisi Chri-
stum verè cognoscat, eumq; saluatorem perpẽdat. Apostoli
autem hucusq; nullam fidei stabilitatẽ habuerunt de Christi
diuinitate, & de cæteris eius mysteriis: preterea Christus nõ
negat se exoratum ab Apostolis, sed quòd nil petierũt patrẽ
in nomine suo, quia non recte senserunt de Christo in omni
Matth. 7. bus, præsertim quantum ad eius diuinitatem. *Petite* in no-
Marc. 2. mine meo indesinenter, *Et accipietis* quod petitis, Omnis
Lucæ. 11. enim qui petit, accipit: & qui quærit inuenit, & pulsanti, ape
Psal. 9. rietur. Hinc fertur in Psalmo, Sperent in te qui nouerũt no-
men tuum, quoniã non dereliquisti quærẽtes te domine. Sic
veraciter est, si nosceremus nomẽ dei nostri, id est, formatã,
expertam, &

expertam, & illuminatam notitiā de eo haberemus, nulla- A
tenus diffideremus, nec fatigaremur, aut cessaremus, sciētes
suæ bonitatis abyssum, suæ misericordiæ pelagus, suæ chari
tatis ardorem. Hoc itaque postuletis, *Vt gaudium vestrū*, spi-
rituale, quod post resurrectionem habituri estis de me, *Sit
plenum* id est, Perficiatur in patria, vt gaudeatis de me, nō so
lum secundū quod homo sum, passus pro nobis, sed insuper
vt de⁹ creator vester & beatificator, vt bonitas īfinita, de-
us immensus, fons totius beatitudinis vestræ. Nunquam po
terit gaudium nostrum esse plenum, nisi primum, veritatē p
speciem cōtemplemur, atq; diuina bonitate in seipsa imme-
diate fruamur: ex qua cōtēplatione, & fruitione tanta de-
lectatio oritur, quod maiorem sancti in patria nequeunt affe B
ctare. Habēt enim, & possident possessione secura ac sempi
terna quicquid absolute desiderāt, cum fœlicitas sit bonum
perfecte contemplatiuū, atq; quietans, vtpote status omniū
bonorū aggregatione perfectus. *Hæc in prouerbiis loquutus
sum vobis*, id est, cum quadam obscuritate, & similitudine pa
rabolica. Sic enim Christus loqui solitus fuit ante passionē.
Vnde nunc similitudimem mulieris parientis induxit. *Venit
hora*, id est, tēpus propinquat, *Cum iam in prouerbiis*, id est Mat.13.
obscure, sicut hucusque, *Loquar vobis*, Quanuis autem Chri- Lucæ.8.
stus discipulis loquebatur hoc modo obscure, nihilominus
exposuit eis sensum, propter quod ait ad eos, Vobis datū est
nosse mysterium regni dei, cæteri autem in parabolis. Ideo Marci.4.
Marcus testatur, Seorsum discipulis suis disserebat omnia: nō C
tamē tam clare, vt post resurrectionem: idcirco nunc subdi-
tur, *Sed palam de patre meo anunciabo vobis*, id est, clariorem
quam ante dabo vobis notitiam dei patris, quod factum est
in die pentecostes, quando Apostoli recepto spiritu sancto, Acto.2.
lympida quadam acie mentis cognouerunt de patre, totaq;
superbeatissima trinitate, quę ante audierūt à filio, sed parū,
vel nihil intellexerunt de eis. ¶ Veruntamen quod ait, palā
non est intelligendū de visione clara, & immediata per spe-
ciem, sed singulariter euidenti per fidē: de qua dicit Aposto 2.Cor.3.
lus, nos autem reuelata facie gloriam domini speculantes.
Deniq; ante diē pentecostes Christus proprio ore clare do
cebat discipulos de diuinis, quādo apperuit illis sensum, vt in Lucæ.4.
telligerēt scripturas, insufflauitq; in eos, & ait, Accipite spi- Iohan.20.
ritum sanctum. *In illo die in nomine meo petetis*, id est patrem

per

D per filiũ verè ac rite orabitis, quia tunc cognoscetis filiũ spiritualiter, ac syncere, quomodo sit dei, & hominũ mediator per quem omnia gratiæ dona hominibus impartiuntur à pa
1 Tim. 2. tre seu trinitate. ¶ Quidam exponũt hunc locũ ab illo verbo, Venit hora cũ iam non in prouerbiis loquar vobis, de visione, & illuminatione sanctorum à Christo in patria, vbi o-
1. Cor. 13. mnia vident in verbo, & deum palam conspiciunt, non per speculum in ænigmate, sicut modo: quam expositioné reprobat Augustinus per id quod adiectum est, In illo die, in nomine meo petetis. Sancti autem in patria nõ petunt, vt dicit, cum petitio sit indigentiæ, quæ in patria locum non habet. Ad quod dici potest quòd òrant pro aliis, & pro certis punctis ad accidentale præmium pertinentibus *Et non dico vobis*
E *quia ego rogabo patrem de* id est, pro *Vobis*. Quomodo in-
Iohã 14. telligendum est hoc, cum supra in hoc ipso sermone dixerit
Iohan. 17. Christus Apostolis. Ego rogabo patrem, & alium paracletũ
Ibidem. dabit vobis? Rursus sine mediatore Christo null⁹ habet accessum ad deũ, nec aliquid promeremur, vel exaudimur, nisi virtute & merito Christi. Ad hoc quidam respondent, quòd Christus rogat vt homo, & non rogat vt deus. Quanuis autem hoc verũ sit, tamẽ non videtur ad propositum satisfacere, quoniam Christus causam, cur non rogabit patrem pro discipulis suis assignãs, adiecit. *Ipse enim pater amat vos. quia vos me amastis.* Insuper paulo post in hoc ipso sermone Christus rogat patrem pro Apostolis, Pater (inquiens) serua eos
F in nomine tuo. Et, Pater, sanctifica eos in veritate. Non ergo vult dicere ꝙ nequaquam orabit pro eis, sed quòd tantæ perfectioni s, & gratiæ erunt, quòd non indigebunt deo reconciliari, sed ei amantissimi erunt familiares, & præaccepti tanquam confirmati in gratia, ita quòd post spiritus sancti susceptionem nunquam peccabũt mortaliter, ideo actus & preces ipsorũ erunt deo placentes sine speciali adiutorio intercessionis reconciliatoriæ: non tamen excluditur Christi subsidiũ, sed insinuatur quàm familiariter, & secure possint patrem accedere, ideo addit, *Ipse enim pater amat vos* amore æterno, *Quia* cuius causa à posteriori, vel signum est quòd *Vos me amastis* actus charitatis infusæ. Certum sepéque dictum est, quòd amor dei præuenit, & causat omne meritum nostrum, & quicquid boni habemus, idcirco amor discipulorum ad Christum, non est causa à priori quòd pater diligit

diligit eos, sed signum, quoniam amor eorum ad Christum, A
est effectus amoris dei patris, vel trinitatis ad eos. Propter quod in epistola Iohānis habetur, Nos ergo diligamus deū, quoniā ipse prior dilexit nos. *Quia* igitur pater nos primò amauit, idcirco amamus vnicum filium eius, *Et credidistis* fide formata, *Quia a deo exiui* id est, à patre æternaliter genitus sum, sicque exiui ab eo emanatione immanente, sicut egreditur notitia à mente, & verbum ab intelligēte: vel, exiui, id est, in mundum directus sum à deo trinitate, qui me hominibus visibilem præbuit, ac sociū dedit. *Exiui à patre*, Iuxta illud Ecclesiastici, Ego ex ore altissimi ꝓdiui, primogenita ante omnem creaturam, *Et veni in mundum* per humanæ naturæ assumptionem, atque cum hominibus piam conuersationem. *Iterum relinquo mundum*, id est, ab hominibus B
& loco terrestri recedo, quantum ad naturam assumptam, ꝑ victoriſſimam ascensionem. Qui enim descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, *Et vado ad patrem* per humanæ naturæ collocationē in cœlo empyreo, in quo pater specialiter esse, & cōmorari censetur, quoniam ibi excellentius operatur, & seipsum clarius manifestat: quanuis secundum se nullam habeat habitudinē, vel determinationem ad locum: sed in seipso inuariabiliter, æternaliterque subsistat, tanquam ens verè incircunscriptum, simpliciterque, & perfectiue infinitum. *Dicunt ei discipuli eius, Ecce nunc palam loqueris*, dicendo quòd pater amet nos, quia dileximus te, &c, *Et prouerbium nullum dicis*, loquendo de exitu tuo à patre, & aduentu in mundum, sed ipsam veritatem nude sine parabola loqueris. ¶ CHRISTVS nanque non semper parabolicè loquebatur discipulis, & licet paulo ante iam dixerit, Venit hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis, quod ad tempus per resurrectionem relatum est, non tamē negauit, quin etiā ante passionem loqueretur eis quædā de deo sine prouerbiis. *Nunc scimus* per fidem & experientiam quandam, *Quia scis omnia*, Hoc ideo asserunt, quoniam Christus præuenit interrogationem eorum, & cogitationes eorū cognouit, sicut iam patuit: imò ex diuersis verbis, & factis Christi cognoscere poterant, quòd nil eum lateret, *Et non opus est tibi* id est, ad hoc quod respondeas non oportet nec indiges *Vt quis te interroget*, quia tu nosti dubitationes, atque proposita cordium, vnde non oportet tibi aliquid notificari, sed

1. Tim. 4.
1. Iohā. 4.
Eccle. 24.
Baruch. 3.
Ephesi. 4.
C

vniuersa

D vniuersa mentium noscis arcana. *In hoc credimus quia à deo existi*, vt dicis per generationem æternam, ita quòd omnia scis quæ scit pater sisque deus, quoniam omnia noscere modo iam dicto, deo est proprium. ¶ Secundum Augustinum Apostoli nō intellexerūt verba Christi, quib' se dixit exisse à patre, sed putabant se scire quod ignorabant. Veruntamen certū est, quòd credebant eum exisse à patre, ita quòd diuinitus directus, seu missus esset in mūdum, sed an verba præinducta de exitu generationis diuinę acceperīt, nō est adeò certum. *Respondit eis Iesus, Modo creditis*, clarius, & magis explicite quàm ante: tamen & ante crediderūt. Sed ne Apostoli de sua quasi perfectione gloriari inciperent, quoniā dixit eis, quòd pater ipsos amaret, nec ipse pro eis rogaret, eò quòd
E essent deo amabiles: mox de eorū ruina, & instabilitate adiecit. *Ecce venit hora*, id est, indesinenter propinquat, *Et iam venit* id est, in proximo est. Vnde quasi præsens reputatur, quia quod modicum est, non computatur, *Vt dispergamini vnusquisq; in propria*, id est, fugiatis à me, & quilibet suū latibulum, vel commodum quærat, quomodo possit saluare
Mat.26. seipsum de manibus Iudeorū, quod in comprehēsione Chri-
Marc.14. sti impletum est, quādo discipuli relicto eo, omnes fugerūt:
Zacha.13. quemadmodum per Zachariam fuit prædictum, percute pastorem, & dispergentur oues gregis, *Et me solum relinquatis*, id est, vestro cōsortio destitutum, atque humana ope priua-
Psal.87. tum: iuxta illud in Psalmo, Lōge fecisti notos meos à me, & elongasti à me amicum, & proximum, *Et non sum solus* id est
F sine consorte, seu pari naturæ, nec sine assistēte, & adiuuāte, *Quia pater mecum est*. Pater enim & filius inseparabiles sunt natura, & operatione, loquendo de filio secūdum diuinam naturā. Sic quoq; sunt naturæ cōsortes seu pares. Sunt enim non solum vnius essentiæ, sed & vna essentia, vnūque esse. Loquendo autem dei filio secundum naturam assumptam: sic pater fuit cum filio tempore passionis tanquam adiutor, & liberator, animam eius in omnium virtutū stabilitate conseruans, eumque à morte celeriter ad immortalē vi-
Esa.50. tam resuscitans. Propterea apud Esaiam, Dominus (inquit) deus auxiliator meus. *Hæc omnia* quæ in hoc sermone effatus sum, *Loquutus sum vobis, vt in me pacē habeatis*, id est verā
Coloss.3. animæ tranquillitatem, & paceminternam, ac spiritualē: de qua dicit Apostolus, Pax Christi exultet semper in cordibus vestris,

vestris hanc pacem habemus in Christo, id est in contemplatione, & in dilectione ipsius, quoniam Christum eiusque opera & persecutiones, beneficia, & promissa pēsando, pacē cordis habemus quantūcunq; foris turbemur, sed & pax multa diligentibus legem dei. Idcirco dicit Psalmista, Tribulatio & angustia inuenerunt me, mādata tua meditatio mea est. Hoc nempe est sanū, optimumq; consilium, vt omni persequutione, seu tribulatione dem⁹ nos ad considerationē legis diuinæ, & eorū quę Christus pro nobis sustinuit. *In mūdo pressurā habebitis*, id est persequutiones tentationes, & aduersitates innumeras. Omnes enim qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patiētur, quod maximè verū fuit in primitiua ecclesia, præsertim in Apostolis, quādo omnis qui occidit Christianū, arbitrabatur se obsequium præstare deo. *Sed confidite*, id est spem præualendi per gratiam meam habete. nam *Ego vici mundum*, id est, amatores terrenorū, persequutores iustorū, videlicet sacerdotes, scribas, ac Phariseos, quos verbis & factis confudi & vici, quia nec sapientiæ meę potuerunt resistere, nec miracula abnegare, nec me à via æquitatis auertere: sed & p patientiā vici vniuersam eorū malitiam, imò tunc Christus vicit mundum, cum eum mundus occidit tunc sapientia vicit malitiā, & ipse sua morte meruit mundi principatum: atque iudiciariam potestatem: deditque suis militibus fiduciam formam, & potestatem vincendi hūc mundum. Meruit enim per suam persequutionem cunctis fidelibus gratiam superandi, ac triumphandi in omnibus, quā deus per Christum nobis largitur, dicēte Apostolo, Gratias agimus deo, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum. Itemque, In omnibus (ait) triumphat nos in Christo Iesu, & omnia possum in eo qui me cōfortat. ¶ His verbis consolatur nos Christus, ne in diuersis pusillamines, aut debiles efficiamur, sed clamemus in cœlum ad eum qui pro nobis vicit mundum, & miserebitur nostri deus noster pugnās & expugnans pro nobis. Rursus, quoniam Christus vicit mundum, debilitata est mundi potestas, nec plus potest in nos q̄ Christus pmiserit. Hinc ergo monemur in omni aduersitate esse constantes, cōfidendo in Christo, & eius persequutiones considerando, si quemadmodum ad Hebræos scribitur, per patientiam curramus propositum nobis certamen, aspiciētes in authorē fidei & consummatorē Iesum, qui proposito sibi

A
Psal. 118.
Ibidem.
2. Tim. 3.
B
Acto. 5.
Hier. 70.
C
1. Cor. 15.
2. Cor. 2.
Iosue. 23.

vel indigentiã, quia quomodocunq; corpus eius fuerat situa- A
tum, anima eius semper æque perfectè ferebatur ad deũ, nõ
in vigilia tantũ, sed & in somno, qui contemplationem, dile-
ctionemq; animæ Christi nequaq̃ impediuit, sed ad nostram
informationẽ, vt edoceret nos, quòd in orãdo debemus ocu
lum mentis ad deũ dirigere cũ magna intentione, atq; vt hoc
perfectius faciam*, Debemus & oculos corporales ad cœlũ
materiale leuare, quatenus inspiciendo magnificũ opus dei,
& habitaculum eius, excitemur ad speculationẽ diuinæ crea
tricis, atq; in cœlo habitãtis maiestatis, cœlestium quoq; gau
diorum memoriã, quia ad mentis nostræ eleuationẽ ad deũ,
plurimũ cõfert industria exteriorũ actuũ, situum, applicatio-
num, quoniã corporalia ad spiritualia ordinantur, & bonus
corporaliũ vsus spiritualibus suffragatur. Porrò inter hæc cor B
poralia ad internã deuotionem prouocantia, sunt oculorũ e-
leuatio, pectoris tonsio, corporis prostratio, genuflexio, bra
chiorũ extensio, manuũ cõplicatio, multiformis inclinatio.
Propter quod in Thren. loquit Hieremias, Leuemus corda Thren. 3.
nostra cum manibus ad deũ in cœlos, Et Psal. Leuaui oculos Psal. 120.
meos in montes. Deniq; publican* percutiebat pectus suũ. Et Lucæ. 18.
Salomon in libris Regũ fertur orasse genib* flexis, & mani 3. Reg. 8.
bus in cœlũ leuatis. Erigamus ergo cũ Christo oculos cor- Psal. 24.
dis ad deũ vbertim, secundũ quod scriptũ est, Oculi mei sem-
per ad dominum: quia oratio est ascensus mẽtis in deũ. Vnde Ezec. 38.
qui orat corde vago, intimorato, & dissoluto, non orat vera Ephes. 5
citer, nec exauditur. Hoc egit Ezechi. qui ait, Attenuati sunt
oculi mei suspiciẽtes in excelsum. *Pater* naturalis & consub- C
stantialis, à quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nomina
tur, cui nomen & ratio patris propriissimè ac verissimè com
petit, *Venit hora* passionis meæ: vel, venit hora, id est, tempus
iam imminet faciẽdi quod precor, videlicet clarificandi me:
quam horam tu ipse, & ego ab æterno determinauimus atq;
præfiximus, *Clarifica filium tuum*. Tripliciter pater clarifica Ioan. 18.
uit Christum post hanc orationem. Primò, per signa facta in
passione, videlicet, q ad vnam Christi responsionem, omnes Matt. 27.
aduersarij eius, qui venerãt capere eum, abierunt retrorsum,
& ceciderũt in terram, item per solis obscurationẽ tam lon-
gam, & supernaturalẽ, per terræ motũ, veli templi scissionẽ
& suscitationem multorum sanctorũ in die paschæ, qui vene
runt in sanctã ciuitatem, apparueruntq; multis. Secũdò, per

D glorificationem corporis Christi, quæ facta est per resurrectionem, ascensioné, & quatuor dotiū collationé, videlicet, impassibilitatis, claritatis, subtilitatis, & agilitatis. Tertiò, clarificauit eum in cordibus hominum, quos conuertit ad Christū, ita q̄ eius maiestatem cognoscere ac venerari cœperunt. Pro oībus clarificationibus istis orauit nunc Christus. ¶ Sed cur ista precatus est Iesus, quū sciret certissime patrem sic decreuisse, vt clarificaret taliter filium suum? Dicendum, q̄ non est inconueniēs ea postulare à deo, quæ scimus danda esse ab eo, quia & deus sic prędestinauit, vt daret ea per preces seruorum suorū. Quoniam verò glorificatio Christi hominis ordinatur finaliter ad gloriam patris, subiungitur, *Vt filius tuus clarificet te* per prædicationem Apostolorū clarum E te faciat in cordibus hominū, dando eis notitiam & venerationé nominis tui altissimi. Nisi enim pater clarificasset Christum, mundus non credidisset in eum: & per consequens nec patrem cognouisset: ideo Christus petit se clarificari, quatenus homines credant Euangelio eius, sicq; Christus per sui Euangelij annūciationem clarificaret & patrem, *Sicut dedisti ei* ab incarnationis principio, *Potestatem omnis carnis*, id est, virtutem, & dominationem super totum genus humanum. Ponitur ergo pars pro toto, videlicet caro p̄ homine: quēadmodum in Psalmo, Ad te omnis caro veniet. Atq; in Esaïa, Videbit omnis caro, quod os domini loquutum est. Denique (vt dictum est) sæpe eo ipso quo Christi humanitas vnita est verbo hypostatica vnione, prælata est omni creaturæ, habuitq; à principio incarnationis potestatem omnis natu æ creatæ. Potest quoq; ad Christum secundum diuinitatem referri: quia per hoc quod pater dedit filio diuinam essentiam, dedit etiam ei omnipotētiam, seu potestatem omnis carnis, omnisq; creaturæ, hoc est potestaté per quam ipse vnigenit' filius vniuersa creauit, gubernat, & possidet. Itaq; , sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, sic clarifica eum, *Vt omne genus hominū, Quod dedisti ei* per prædestinationem æternam, per tēporalem vocationem, & fidei synceritaté. Quos enim prædestinauit, hos & vocauit, secundū Apostolum: qui iterum ait, Elegit nos in ipso ante mundi constitutioné, Nemo quippe venit ad filiū, nisi pater traxerit eum. Illos ergo pater dat filio, quos decreuit salutari per eum, & cōuertit ad fidem catholicam viuam, & perseuerantem, *Det vitam æternam*

Psal. 65. Esa. 40. F Rom. 8. Ephes. 1. Iohan. 6.

nam pro eorum salute moriatur,eisque æternam beatitudi- A
nem mereatur vt homo,& largiatur vt deus. Et hoc innote-
scit,Quòd Christus nunc loquitur de datione potestatis om
nis carnis temporali, quæ competit sibi secundum naturam
assumptā·quoniā illa finaliter ordinatur ad redemptionē hu-
manam,Datio verò huius potestatis æterna,cōpetens Chri-
sto secundum diuinam naturam,non ordinatur ad aliud crea
tū,sed potius finis est omnis creaturæ. *Hæc est autem vita æ-
terna*,id est,vera atque cœlestis fœlicitas consistit in hoc, *Vt
cognoscant* clare per speciem,quod Apostolus dicit,facie ad fa 1.Cor.13.
ciem,*Te* patrem *Solum deum verum*,qui es deus verus,preter
quem non est alius deus,ita quòd dictio illa exclusiua,solum
determinat deum,recludens omnem aliam deitatem , quo- Deut.32.
niam non est deitas præter eam quæ est in patre , & pater B
quæ eadē numero est in tribus personis quæ sunt vnus solus
verus deus:estq; hoc modo vnaquæq; earum solus deus ve-
rus,ex quo elucescit perfidia Arrij atque Eunomij,arguentiū
ex hoc loco,quòd filius & spiritus sanctus sint puræ creatu-
ræ,quasi solus determinaret personam, & personæ exclude-
ret consortium.Sic ergo cognoscant te *Et* item *Quem misi-
sti Iesum Christum*, id est,in claro & fruitiuo aspectu patris,
& filij,secundum eius diuinitatem,haud dubium quin & spi-
ritus sancti,beatitudo omnis mentis creatæ essentialiter sita
est.Trinitatis nāq; superbenedicta est vnum beatificum ob-
iectum omnium beatorum:in cognitione autem Christi se- C
cundum ipsius humanitatem beatitudo consistit,quantum ad
præmium accidentale,& ex consequenti,vel secundario.
¶ Ex hisconstat,quòd beatitudo cōsistit in actu intellectus,
essentialiter,ac directe,ita ꝙ contemplatio summę ac primę
veritatisclara,& immediata est essentia beatitudinis,seu ipsa
fœlicitas:tamē inquantum contemplatio habet fruitionem
adiunctam.Nō enim cognitio sine delectatione atq; fruitio-
ne perfecta est.Hinc dicit Augustinus,ꝙ visio est tota mer-
ces,in qua vtique Iohannes nostram deiformem,& summam
perfectionem,& per consequentiam,veram fœlicitatem cō-
stituit,dicens in prima sua canonica, Charissimi , nunc filij 1.Iohā.3.
dei sumus,& nondum apparuit quid erimus. Scimus ,quum
apparuerit,similes ei erimus,quia videbimus eum sicuti est.
¶ Præterea omnes sancti dei visionem quasi summum fina- Exod. 33.
léq; bonum desiderauerunt.Hinc Moyses domino loquens,
 Si inueni

D Si inueni (inquit) gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt sciam te. Et Psalmi. Ostende faciem tuã, & salui erimus. Sed & Aristoteles naturali ratione inductus. 10. Et hic. fœlicitatem cõstituit in speculatione optimi speculabilis. Et quibus patet, quàm rudis sit Sarracenorũ, Iudæorumq; cæcitas, qui fœlicitatem ponunt in exterioribus bonis, deliciisque carnalibus: scilicet in voluptatibus, gustus, & tactus, atque similibus. Corporalia enim non sunt bona simpliciter neq; finalia, sed ad spiritualia ordinantur. Carnales insuper voluptates nobis, & bestiis sunt cõmunes, & in se viles sunt. Beatitudo autẽ consistit in summis, honestisq; bonis, & fœlicitas est bonum prædignũ, spirituale, diuinum, videlicet optima operatio optimæ potentiæ, secundũ virtutem perfectam.

Psal.84.

E *Ego te clarificaui* sanctum & summum ostendi, ac honoraui, *Super terram*, id est, inter homines viatores habitãtes in terra: quibus manifestaui maiestatem tuã, docendo, signa agendo, omne bonum tibi attribuendo, alios ad cognoscendum, ac honorandum inducendo, tibi vsq; ad mortem obediendo, item in omnibus sanctissime conuersando *Opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam*, id est, quicquid ad humani generis redẽptionem præcepisti me facere, docendo, inter homines cõuersando, persequutiones ferendo, nunc ad effectum perduxi, & quod restat, videlicet, vt mortẽ crucis sustineam, nũc tam ꝑpe est, vt quasi factũ reputetur: de quo opere ait Christus per Esaiam, Opus meum cum deo meo. *Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum*, id est, in conspectu tuo glorifica

Philip.2.
Baruc.3.
Acto.1.
Esa.49.

F me, quantum ad præmium accidentale, & ad dexteram tuam exalta, & pone me secundum naturam assumptam, *Claritate quam habui, prius quàm mũdus fieret apud te*, beatitudinem meam, seu gloriam sempiternam, quæ competit mihi secundum diuinitatem, communicata corpori meo per redundantiam quandam Vel sic, clarifica me in cordibus hominum apud temetipsum, id est, verè sicut bonũ & iustum videtur in oculis tuis, claritate quam habui prius quàm mundus fieret: æternam beatitudinem meã reuelando hominibus. Vel sic, clarifica me apud temetipsum, id est, in patria collocãdo me super omnem principatũ, potestatem, virtutem, & dominationem, claritate quam habui, id est, gloria ista accidentali, quã habui secundũ quod homo sum ante mundi creationem, in tua dispositione inuariabili, atq; æterna, hoc est fac, & da

Ephes.1.

mihi

mihi nunc quod in æternitate dare,& facere decreuisti.Por- A
rò saluator dicendo ad patrē, Ego te clarificaui,& opus con
summaui quod dedisti mihi, ostendit orationem suam exau-
ditione condignam. Deus enim glorificātes se glorificat,o- 4.Reg. 2.
bedientes remunerat,voluntatem istorum faciet,exaudiens
deprecationem eorum:iuxta Psal. Quod verò ait,priusquàm Psal. 144.
mundus fieret apud te,sic intelligēdum est,ab æterno ante-
quam totū vniuersum crearetur,vt esset in esse rato,seu crea
tæ ac propriæ subsistētiæ,vbi tu æternaliter es,qui cælum & Hier.23.
terram imples *Manifestaui nomen tuum*, id est, teipsum *Ho-
minibus* per fidem. *Quos dedisti mihi de mundo*,puta discipu-
lis meis,quos de mundo eduxisti,id est,de vita,& cōmunio-
ne hominum impiorum,& cōuertisti eos ad me,quos vtique
decreuisti saluare per me. Vnde Paulus testatur, Eripuit nos B
de præsenti seculo nequam,& transtulit in regnum filii dile
ctionis suæ. Horum corda Christus edocuit verbis,& signis,
atque operibus diuinis,de trinitate,de patre cælesti. Et quā-
uis apostoli antequam Christo adhærerent, habuerunt noti
tiam aliqualem de deo patre,secundum ea quæ dicūtur abso
lutè de ipso,vt quòd esset verus deus, creator omnipotens,
&c.non tamen cognouerunt eum secundū proprietatē rela-
tiuā,per quam dicitur pater naturalis vnigeniti filii dei. Pri-
mam quoque notitiam patris perfecit in eis Christus,sic ma
nifestauit eis patrem, secūdum ea quæ ei absolute cōueniūt,
magis clare quàm ea cognouerūt,de quibus Christus ait per
Esaiā,Ecce ego, & pueri mei quos dedit mihi dominus. *Tui* Esaiæ. 8.
erant per creationem,gubernationem , & prædestinationē, C
Et mihi eos dedisti per temporalem vocationem,seu piam eo-
rum conuersionem,infundendo eis gratiam meritis meis,vt
sint membra mea,fructumq; passionis meæ finaliter sortian-
tur, *Et sermonem tuum seruauerunt*,id est, doctrinam tuā me-
moriter tenuerunt,& impleuerunt quātum requiritur ad sa-
lutem,vel sermonem tuum.i.me verbum tuum seruauerunt
per fidem & charitatem. *Et nunc cognouerunt* per fidē,quan-
uis nondum perfectam:vel secundū Augustinū Christus po-
nit prǽteritū pro futuro,dicēs tales fuisse,& esse Apostolos.
quales erātfuturi recepto spiritu sancto, *Quia omnia quæ de-
disti mihi* hoc est,vniuersa quæ habeo, *Abs te sunt* id est, mi-
hi à te collata sunt,ita quòd nō operor arte magica,nec ope
diabolica,prout imposuerunt mihi Iudæi,sed virtute diuina.

D *Quia verba quæ dedisti mihi* hoc est, quæ animæ meæ infudisti, ac reuelasti à suæ creationis principio: vel quæ mihi verbo tuo dedisti per generationem æternam, per quam dedisti mihi vniuersorum scientiam, omniumque verborum intellectum, & exemplarem rationem de omnibus, quum sim ars rationibus plena. *Dedi eis* prædicando eis documenta cœlestia, *Et ipsi acceperunt ea* diligenter aduertendo atque credendo, *Et cognouerunt vere, quia à te exiui* per generationem æternam, sic tamen, quod mãsi in te, per substantiæ identitatem, *Et crediderunt* fide formata ac viua, *Quia tu me misisti* de cælo ad homines per incarnationis mysterium. *Ego pro eis* tanquam charissimis. *Rogo* tuam paternam bonitatem, E oratione ex deliberata ratione procedẽte, quam semper exaudis ex me, sicut superius dictum est, Ego sciebam quoniam Iohan. 11. semper me audis. *Non pro mundo* id est, reprobis amatoribus Iacob. 4. huius seculi. *Rogo* de quo mundo dicit Iacobus, Quicunque voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus dei cõstituetur. ¶ Si Christus non orauit pro mundo, quomodo dixit in cruce pro crucifixoribus suis, Pater, ignosce illis. Et in Psalmo, Pro eo vt me diligerent, detrahebãt mihi, ego autẽ ora- Lucæ. 23. bam. Itemque Hieremias, Recordare (inquit) quòd steterim Psal. 108. in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterẽ in- Hier. 18. dignationem tuã ab eis. Quod apud Esaiam legitur prophe- Esaiæ. 73. tatum, Ipse peccata multorũ tulit, & pro trãsgressoribus ro- 1. Iohã. 2. gauit. Iohãnes etiam profitetur in prima sua Canonica, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris tãtum, sed & pro totius mundi. Dicendum, quòd Christus non so- F lum vt deus per scientiam increatam, sed item vt homo per sciẽtiam inditam, nouit distincte, & plene, qui, & quot essent saluandi, qui etiam & quot essent damnandi. Rursus, quoniã Christus vt homo comprehẽsor fuit quoad superiorem animæ partẽ, voluntas animæ eius superior erat voluntati diuinæ perfectissime conformata. Quemadmodum ergo sancti in patria non orãt simpliciter pro eorum salute, quos deo reuelãte sciunt præscitos: imò nec absolute, atq; simpliciter desiderant eorum salutem, sic Christus non orauit oratione ex deliberata ratione prodeunte pro reprobis. Fecit tamẽ pro eis quod in se fuit, & ex naturali amore, pietate, vel affectione. Forte vel alio modo orauit pro eis in generali, vel in speciali, sicut & aliquo modo voluit eos saluari, hortans eos ad pœni-

pœnitentiam: quemadmodum ex naturali, ac inferiori appe- A
titu, quo refugiebat mortē, orauit, Trāseat à me calix iste. Matt 16.
Et per hanc distinctionem, faciliter soluerētur authoritates Marci. 14.
prællegatæ, quæ & aliter solui possunt. Nam oratio eius fu Lucæ. 23.
sa in cruce, pro quibusdam occisoribus suis per cōsensum cre
ditur exaudita, sed illi non erant finaliter pertinētes ad mū-
dum perditionis. Similiter orationes eius ante passionē pro
Iudæis fusæ in aliquibus illorum sortitæ sunt effectum, quan
do post resurrectionem nonnulli conuersi sunt, qui vsque ad
Christi mortem contra eum sæuierunt. ¶ Insuper quod ait
Iohannes in sua epistola, verum est, quòd Christus quantum 1. Iohā. 2.
in se est, est propitiatio pro totius mundi electis, quanuis in
multis non adipiscatur effectum, quoniam ponunt obicē gra
tiæ saluatoris, *Sed pro his quos dedisti mihi* hoc est, quos per B
me saluare disposuisti atque per gratiam conuertisti ad me,
Quia tui sunt id est, à te ab æterno dilecti, ac prædestinati.
De quibus ait Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. 2. Tim. 2.
¶ Sed si erant sic patris, & à patre filio dati, ita quòd perire
non poterant quid necesse fuit orare pro eis? Et respondēdū,
quòd sine præuiis meritis erant prædestinati: sic tamen quòd
prædestinationis effectum sine meritis Christi, & precibus,
obtinere non debuerunt. Prædestinatio nanque vniuersa in-
cludit, quæ ad salutem prædestinati concurrunt, ideo com-
prehendit, & præces, quæ pro prædestinatis funduntur. *Et
hac omnia mea tua sunt, & tua mea sunt.* Hoc dupliciter intel-
ligi potest. Primò, de increatis, & infinitis diuitiis patris, &
filii. Pater enim se totum communicat filio dans ei per gene Iohan. 16.
rationem æternam diuinitatis plenitudinem. Est itaque sen- C
sus; Omnia mea, hoc est, quicquid absolutæ perfectionis,
quicquid beatitudinis, essentię, & maiestatis in me est, vel cō
petit mihi, est in te, & conuenit tibi, quoniam vnum sumus,
& indistincti in his quæ absolutè dicuntur: per solam verò re-
lationem distinguimur, Secūdò, exponitur de bonis creatis:
quia omnia creata sicut sunt opus, & possessio filii, ita & pa-
tris: imò pater, & filius sunt vnus possessor, factor, & domi-
nus totius entis creati. Lyra exponit aliter, dicēs, quòd pro-
pter inseparabilem vnionem diuinitatis, & humanitatis in
Christo, sit idiomatum communicatio, quia humana ascribē
da sunt deo, & diuina homini Christo. Quanuis autem hoc
verum sit, non tamen videtur ad propositum. Christus enim
nunc

D nunc loquitur patri, certum autem est, quòd propter communicationem idiomatũ, ea quæ sunt Christi hominis, non cõueniunt patri, neque ecõtra. Non enim pater est passus, quãuis deus sit passus, nec pater est incarnatus, nec filius est innascibilis, *Et clarificatus sum in eis*, hoc est, claritatem meã, &
Iohan. 16. dignitatem iam partim cognoscunt, dicentes, Nunc scimus, quia scis omnia, & credimus, quia à deo existi. Post infusionem verò spiritus sancti, plenius clarificatus est Christus in
Acto. 4. discipulis suis, & per eos quando & Petrus dixit de Christo, Hic est omnium dominus, & non est in aliquo alio salus. *Et iam non sum in mundo* hoc est, Propinquũ est valde, vt corporalem præsentiam subtrahã hominibus, *Et hi* discipuli mei *In mundo sunt* diutius permansuri, variasq; tribulationes pas-
E suri, Et *ego ad te venio* per passionem, & ascensionem, secundum naturam assumptã, ideo indigent tua pia custodia Propter quod oro, *Pater sancte*, qui es essentialiter sanctus, purus, ac superpurissimus, sanctitas infinita, omnisque sanctitatis origo causalis, indeficiens, & fontana, *Serua eos in nomine tuo* id est, in teipso eos gratiose custodi, ne pereant, quanuis ad horam cadant, fugiendo à me. Itaq; serua eos in nomine tuo in fide, & charitate nominis tui, vt perseuerent in te, & quum ceciderint, non collidantur te manum supponente.
Psal. 36. *Quos dedisti mihi* conuertendo eos ad me. *Vt sint vnum* per charitatem, sintque vnum mysticum corpus per sanctæ dilectionis coagulum: quemadmodum in actis Apostolorum ha
Acto. 4. betur, Multitudinis credẽtium erat cor vnum, & anima vna. Vnde apud Hieremiam dominus prenuntiauit, Dabo eis cor
F vnum, & animam vnam. Sicut enim inuidia coniunctos dis-
Hiere. 23. sociat, sic charitas disiunctos vnificat, *Sicut & nos* id est, tu & ego *Vnum sumus* in essentia, voluntate, & veritate. Itaq; dictio illa, sicut, non denotat iam omnimodam parilitatem, sed aliqualem assimilationem, secundũ quod dici solet, Omne simile, est dissimile. Aliqui verò, vt abbas Ioachim verba hæc malè intelligentes, dixerunt quòd pater, & filius, & spiritus sanctus, sicut sunt tres personæ, ita & tres substantiæ, seu essentiæ, vnum per charitatem in voluntate. *Quum essem cum eis* corporali præsentia. *Ego seruabam eos in nomine tuo*, id est, in tua fide, & charitate. Christus nempe secundum naturam assumptam seruauit discipulos, quasi instrumentaliter docendo, hortando, exemplariter conuersando, & increpando:

do: secundum naturam autem diuinam seruauit eos efficienter, ac principaliter, operando intus per gratiã: sed in hac seruatione non differt à patre, & spiritu sancto: quoniã tota trinitas est vnus electorum custos, & conseruator: de quo legitur, Custodiens paruulos dominus, &c. *Quos dedisti mihi, ego custodiui*, id est, discipulos à periculis erui, in bono retinui, atque hucusque perduxi, tanquam pastor bonus, pius magister, & dominus potens, *Et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis*. Loquitur Christus, ac si nunc quum hæc dixi, cum discipulis corporaliter nõ fuisset, eo quòd mox recessurus fuit ab eis: similiter loquens de Iuda, dicit eum iam periisse, quanuis adhuc viueret, quoniam in proximo suspésurus erat seipsum, æternaliterque damnandus: vel iam periit, gratiã amittendo, mortem animæ incurrendo, atque æternam pœnam promerendo. ¶ Dicitur autem Iudas proditor filius perditionis, hoc est, æternæ damnationis, quia tã copiose & enormiter fecit digna morte æterna: vnde de Antichristo dicit apostolus, Nisi reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, *Vt scriptura* libri Psalmorum, loquens de proditore, & eius pœna ac maledictionibus, *Impleatur* Psalmus enim centesimus octauus, qui incipit, Deus laudem meã ne tacueris, de Iuda traditore cõscriptus est. Vnde quod ibi habetur, Episcopatum eius accipiat alter, Petrus in Actibus apostolorum allegat de Iuda. In hoc autem psalmo de perditione proditoris multa scribuntur, quæ oportebat impleri.

A

Psal. 114.
Iob. 10.
ePsal. 33.
B
Mat. 26.
2. Thes. 2.
Psal. 108.
Acto. 1.

¶ Prosecutio præsentis Capituli. C

Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo.

ARTICVLVS. XLII.

N *Vnc autem ad te venio* hoc est, tempus nunc imminet quo veniam ad te per corporalem ascẽsionem, & corporis mei glorificationem, *Et hæc* videlicet sermonem præscriptum, & orationem præsentem, *Loquar in mundo* inter discipulos meos, *Vt habeant gaudiũ meum impletum in semetipsis* id est, quatenus spiritualem lætitiam, veràque beatitudinem, quæ est gaudium cõsummatũ, adipiscantur nunc inchoatiue, atq; in patria plenè. Hoc quippe est finis doctrinæ Christi, &

D & omnium quæ fecit, pertulitque pro nobis. Apostoli autẽ post resurrectionem, & spiritussancti missionem, vbertim ex perti sunt quandam futuræ beatitudinis prælibationem, gu-
1. Pet. 2. stando quàm dulcis est dominus: sed gaudium illud non potuit esse completum in vita præsenti, in qua omnes qui volũt
2. Tim. 3. piè viuere in Christo, persecutionem patiuntur. Ideo conso
Matt. 10. latio præsens, tribulationibus permiscetur. *Ego dedi eis sermonem tuum*, hoc est, Euãgelicæ legis doctrinam docui eos,
Marci. 3.
Acto. 1. vt & ipsi eam obseruent, ac prædicent aliis. Misit enim Christus Apostolos prædicare regnum dei ante passionem, vt ha
Marci. 16.
Mat. 14. betur apud Matthæum. *Et mundus odio eos habuit*, id est, vi-
Galat. 1. tiosi scribæ, & pharisæi cum suis amatoribus. Oderant enim
E Apostolos propter Christum: nam & timore Iudæorum sedebant apostoli clausi in conclaui: sed post resurrectionem dominicam, quando vbique prædicauerunt Euangeliũ Christi odio habiti sunt à Iudæis, ac Gentibus, secundum quod Christus apud Matthæum legitur prædixisse, Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Propterea dicit apostolus, Si hominibus placerem, Christi seruus nõ essem. huius odii causam subiungit, *Quia non sunt de mundo*, id est, ad sortem, & societatem hominum mundanorum nõ pertinent, nec illorum conuersationi se conformant, imò vitia ta
Amos. 5. lium detestantur & arguunt, ideo odiuntur ab eis. Nam dissimilitudo parit rãcorem, & peruersi odio habent eos, à quibus veraciter redarguuntur. Itaque non sunt de mundo per operum secularium imitationem, quia per gratiæ aspirationem cor suum auerterunt ab istis terrenis, amãtes cælestia,
F *Sicut & ego non sum de mundo*, id est, de numero hominũ mũdanorum, qui terrena cælestibus præferunt. *Non rogo vt tollas eos de mundo*, hoc est, de hac vita mox auferas eos ad beatorum patriam, statim post resurrectionem meam. Primo enim oportet Christianam fidem prædicari per eos, & Gentilitatem conuerti, Ecclesiamque firmari, vnde mors eorũ esset in detrimentum ecclesiæ: ipsi quoque multo amplius promerebuntur manendo in mundo, quousque publicata sit fi-
Ephes. 1. des. Hinc Apostolus Paulus ad Ephesios primo capitulo, Permanere (dicit) in carne necessariũ est propter vos. *Sed vt serues eos à malo* culpæ, secundum ordinem prædestinationis æternæ. Non orauit Christus, vt à malis pœnalibus vitæ huius seruarentur, quum hoc saluti eorum non expedierit.
Beati

Beati enim qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: A
sed ne per impatientiam, incõstantiam, vel timorem defice- Mat. 5.
rent in aduersis. *De mũdo non sunt. sicut & ego non sum de mũ* Luc 6.
do. Hoc Christus resumit, vt nobis commẽdet gratiam dei,
qui electos gratiosè discernit, ac separat à mundanis. *Sanctifi*
ca eos in veritate. ¶ Superius dixit Christus apostolis, Vos Matt. 25.
mundi estis, & ipse pater amat vos. Itemque, De mundo nõ Iohan. 13.
sunt: cur ergo nũc deprecatur patrẽ, vt eos sanctificet, quasi
sancti non essent? Et respondendum, quòd mundi erant, ca-
renda mortalibus, & de mundo non fuerunt pe opera scele
rata, non tamen sine venialibus erãt, nec perfecti in gratia:
ideo Christus petit, vt pater sanctificet eos, hoc est, ab omni
immunditia, defectu, & imperfectione expurget, in gratia
quoque perficiat: quod post resurrectionem cœpit impleri, B
quando Christus insufflauit in eos, dicens, Accipite spiritũ Iohan. 20.
sanctum. In die autem pentecostes penitus purificati, & con Acto. 2.
firmati fuerunt in bono adeptis primitiis spiritus sancti Rom. 8.
¶ Denique quis est in hac vita sic mũdus, vt non habeat am Philip 3.
plius sanctificari? quum dicat Apostolus, Quæ quidem retro
sunt, oblitus, in anteriora extẽdo meipsum, idcirco precatũ. Philip. 1.
Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque ad diem Ie
su Christi. Itaque sanctifica eos in veritate, hoc est, veraciter
dando eis puritatem mentalem, veritatemq; triplicẽ, vtpo-
te vitæ iustitiæ, & doctrinæ. *Sermo tuus veritas est,* id est
prædicatio quã loquor in nomine tuo, & ex te, omni caret
mendacio, estque tam pura & sancta, vt potius dicẽda sit ve
ritas, quàm vera. Vnde dicit Psalmista. Principiũ verborum C
tuorum veritas. Increatus etiam sermo dei, videlicet, verbũ Psal. 118.
æternum, & veritas iuxta quod ait, Ego sum via, veritas, &
vita. ¶ Superius Christus orauit, Sanctifica eos in veritate, Iohã. 14.
moxque quasi expositiue adiecit, Sermo tuus veritas est: tã-
quam dicat, Hoc est sanctificari in veritate, seruare, & opere
adimplere sermonem dei, seu sacram scripturam.
¶ Præterea, sermo dei, sacra scriptura, euangelium Christi,
in tantũ est veritas, vt ad Galatas dicat Apostolus, Licet an-
gelus de cœlo euangelizet vobis præterquam euãgelizaui- Galat. 1.
mus, anathema est. Nil igitur falsius, nil prorsus detestabi-
lius, quàm quòd fidei dissonat Christianæ. *Sicut tu me misi-*
sti in mundum, id est, ad populum Iudæorum, quia non sum
missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel, *Et ego misi*
eos,

Deos, puta Apostolos, *In mundum*, id est, ad eundem popu-
Mat.15. lum instruendum, præcipiens eis, in viam gentium ne abie-
Marc.10. ritis, sed ad oues quæ perierunt domus Israel. quemadmodū
ergo pater misit filiū ex charitate & pietate, vt hominibus
æternam salutem annunciaret, sic Christus piè & charitati-
ue destinauit Apostolos ad prædicandum regnum cœleste.
¶ Quidam dicunt, quòd Christus ponit hic præteritum pro
futuro quoniam ante passionem nō misit Apostolos in mun
dum, sed ad Iudæos duntaxat. Sed hoc modici ponderis est.
Mat 28. Sicut enim Christus dicit se missum in mundum, qui tamen
Mar.16. perhibet se ad solum populum Israelicum missum sic intel-
ligi potest, quod asserit se misisse Apostolos in mūdum quia
ad populum Israeliticum misit eos. Post passionem autem lo
cutus est eis, Euntes in mundum vniuersum, prædicate euan
gelium omni creaturæ. *Et ego pro eis* id est, pro salute eo-
rum, *Sanctifico meipsum*, id est, opera sancta facio, p quæ
mereor eis gratiam, & gloriam, non mihi, nisi gloriam pre-
mij accidentalis. Omnia enim opera sua, persequutiones &
mortem, retulit Christus ad nostrum profectū, atque subsi-
dium: nec opera sua auxerunt gratiam, vel sanctitatem suæ
Mat.16. mentis, sed nobis meritoria erant. Vel sic, pro eis, hoc est, ad
ædificationem, & informationē eorum sanctifico, id est, san
ctum ostendo, & fateor meipsum: quia vt credant in me, di-
co, & factis ostēdo, quòd sim Christus filius dei, sanctus san-
ctorum, & mundi saluator. Sancti enim frequenter suam per
fectionem declarant ad dei honorem, vel proximorum in-
structionem, vel ad propriæ spei subleuationem: secundum
quod Paulus ait, Nihil minus me arbitror fecisse ab his, qui
2.Cor.11. sunt supramodum Apostoli Et Ezechias, Memento (ait)
4.Re.20. domine, quomodo ambulauerim corā te in corde pefecto.
Tertiò sic, Lego pro eis sanctifico, id est, sanctū sacrificium
ago & offero meipsum in ara crucis: quemadmodum scri-
Ephesi.5. ptū est ad Ephesios, Christ⁹ dilexit nos, & tradidit semetip-
sum pro nobis oblationem, & hostiam deo in odorem suaui
tatis. Cuilibet autem harum expositionum consonāt verba
Ioh.14. sequentia, *Vt sint & ipsi sanctificati*, hoc est, ab omni macu-
la culpæ mundati *In veritate*, id est, in me, qui veritas sum.
Vel, in veritate fidei, quæ est fundamentum totius sanctifica
tionis æternæ. Hanc quippe veram sanctificationē meruit
nobis Christ⁹ in sua conuersatione, & passione, quam per sa

cramentum

cramentũ ecclesiæ obtinemus: primo omnium in baptismo, A
deinde in pœnitentia. ¶ Deinceps orat Christus nõ pro Apostolis tãtum, sed hucusque ab eo loco Manifestaui nomẽ tuum hominibus quos dedisti mihi pro omnibus membris suis, seu vniuersis. *Non pro eis autem*, hoc est Apostolis *Rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorũ in me*, id est, pro cunctis ad fidem conuertendis, qui vel immediate, vel mediate conuertẽtur, & credent per prædicationem Apostolorum. Qui enim non audierunt immediate ipsos Apostolos, audierũt successores vel discipulos Apostolorum, sicque per verbum Apostolorũ crediderũt mediate.
¶ Sed si Christus orauit ꝓ credituris, ergo non orauit pro cæteris discipulis suis, qui tempore huius orationis defecerunt, & tamen credebãt in eum: nec orauit pro Maria Magdalena, Martha, Iohãna, &c. Dicendum quòd omnium horum fides in passione defecit Vnde & postea quasi iterũ credere inceperunt: & si non per prædicationem Apostolorum tamẽ per verbum fidei quod commissum est Apostolis, primo & maximè vt illud euangelizarent, *Vt omnes credentes Vnum sint* per fidem catholicam & indiuiduam charitatem, per eiusdem finis appetitionem, sintq; vnum mysticum corpus, vnum templum, & habitaculũ, spiritus sancti: quẽadmodum Philippẽses hortatur cum omni affectu sanctus Apostolus, Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, implete gaudium meum, vt idem sapiatis vnanimes, idem sentientes, *Sicut tu pater es in me*, sicut naturali imagine, sicut in charismo, ac vnico filio: sicut in verbo tuo tibi consubstantiali, æquali & coæterno, *Et ego in te* in sinu tuo, in corde paterno, in superesplendidissimo fõte. De quo sic emano, vt inuiolabiliter perseuerem in eo *Vt & ipsi in nobis vnum sint*, non per consubstantialitatem, quemadmodum ego & tu vnum consistimus, sed per charitatem & gratiam: & item sicut media vniuntur in fine.
¶ Ecce quomodo magister charitatis & vnitatis, finaliter cupit vnitatẽ sanctæ dilectionis inesse suis fidelibus. Propter quod ait vas electionis, Idipsum dicatis omnes, & nõ sint in vobis schismata, *Vt mundus credat*, id est, cæteri qui nondum cõuersi sunt, quẽadmodũ isti. Nõ enim omnes simul cõuersi sunt per Apostolos, *Quia*, i. quòd *Tu me misisti*, hoc est, rogo, vt qui primo credent, tantam habeant vnitatẽ, & charita-

Margin notes: B (beside "Magdalena"); Philip. 2. (beside "modum Philippẽses"); C, Iohan. 1. (beside "gine, sicut in charismo"); Acto. 9., 1. Cor. 1. (beside "quod ait vas electionis").

D charitatem in omni perfectione & gratia, quòd cæteri nondum credentes, ex consideratione sanctitatis illorũ, conuertantur ad fidem. Tanta quippe debet in Christiano homine precipue religioso viro esse perfectio, vt quicunq;, siue infidelis, siue iniquus conuersationem illius inspexerit, fateatur veram esse fidem catholicam, & sanctam consistere euangelicam legem, quæ talem edocet vitam. Propter quod Petrus
1.Pet.2. in sua monet epistola, Conuersationem vestram inter gẽtes habentes bonam, vt in eo quod detractant de vobis, tanquã de malefactoribus, ex bonis operibus vos cõsiderantes, glo
Acto.2. rificent deum. Hoc quoque in Apostolis, & primitiua ecclesia adimpletum legitur in actibus apostolorum vbi habetur quòd habebant gratiam ad omnem plebem, & beatificabat eos populus. *Et ego claritatem quã dedisti, mihi, dedi eis*. Qui-
E dam per charitatem istam intelligunt immortalitatẽ, quam
Lucæ.10. Christus iam dedit discipulis suis in spe: vel ponit præteritum pro futuro, propter certitudinem prædestinationis diuinæ. Alij nomine claritatis, intelligunt virtutem miraculorum, per quam clarificatur diuinitas, quam virtutem & gratiam dedit Christus discipulis, Ecce (inquiens) dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, id est, scorpiones. *Videtur* autem per claritatem hanc Christo collocatam significari perfectio scientiæ, vel dignitas gratiæ inditæ Christo, quàm ipse suis iam discipulis cœpit communicare, vt plenius fuit communicaturus, quemadmodum dixit superius, Om-
Iohan. 15. nia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Cui ex-
F positioni magis consonare videntur sequentia, *Vt sint vnum* per Charitatem, *Sicut & nos vnum sumus* per naturam. *Ego in eis* sicut caput in membris per influentiam vitæ ac mo-
Ephes.3. tus, quia per fidem & gatiam mentes eorum inhabito, *Et tu in me*, per consubstantialitatẽ & circumincessionẽ secundum quod deus sum, sed secundum quòd homo sum, es in me per
Colo.3. gratiam summam & singularem, *Vt sint consummati in vnum* id est, ad perfectionem mutuæ vnionis (quæ habetur in patria) perducantur, vbi inseparabili charitate connexi sunt, & vbi est deus omnia in omnibus, *Et cognoscat mundus* per fidem in via, atque per speciẽ in patria, *Quia tu me misisti* ex qua cognitione maxime inflammatur electorum dilectio ad
Iohan.4. patrem & filiũ, eò quòd pater vnigenitũ suum miserit pro-
Philip.2. pter nos in hunc mundũ: ipseq; filius in hoc, & in aliis, vsq;
ad

ad mortem patri cōsensit, vel obediuit pro nobis *Et dilexisti eos*, ab æterno & gratis *Sicut & me dilexisti*, non tamen in tantum, vt me: quem secundum naturam diuinam diligis amore prorsus immenso, secundum naturam autem assumptam ampliori quam vniuersitatem creaturarum. Vel dilexisti eos sicut & me, id est ad eundem finem, seu beatificam dei fruitionem ad quam me dilexisti, secūdum quod homo sum. Tertiò sic Dilexisti eos sicut me, id est, quemadmodum diligis me, vt filium naturalem sic diligis eos, vt filios adoptiuos, *Pater quos dedisti mihi.* hoc est, electos meos, quos meritis meis decreuisti saluari, *Volo* imperialiter secundum quod deus & homo, volo, deprecor, atque desidero *Vt vbi sum ego* id est, in patria, in qua nunc actualiter sum, quantum ad naturam, atque hypostasim verbi: prout testatus sum Nicodemo, Filius hominis qui est in cęlo. Sic enim Christus omnia verè, ac sustētialiter implet: iuxta illud in Hieremia. Nunquid nō cælum & terram ego impleo, vel vbi sum ego est in regno cęlesti quo statim per ascentionem futurus sum secundum naturam humanam, aut certe vbi sum ego, hoc est, in beatifica visione, seu vera beatitudine, in qua anima mea nunc actualiter est, *Et illi sint mecum* post vitæ huius curriculū. Quamuis enim fideles sint iam cum Christo per fidem & gratiam, quum ipse promiserit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationē seculi: nihilo minus aliquo modo nunc distant ab eo, dicente Apostolo, Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem, *Vt videant* oculis cordis *Claritatem*, id est gloriam *Meam* videlicet increatam beatitudinem, veram diuinitatē: vel gloriam meam i. creatā felicitatē animæ meæ, & corporis mei glorificationem, quæ corporalibus oculis conspicietur, *Quam* claritatem increatam, *Dedisti mihi* ab æterno per generationem diuinam, claritatem verò creatam, dedisti mihi in tempore: vtpote beatitudinē animæ in incarnatione, glorificationem corporis in resurrectione. *Quia dilexisti me ante constitutionē mundi* secundum naturam diuinam, tanquam tibi æternaliter subsistenter præsentem, atque simillimum: secundum naturam verò humanam pater dilexit filium ab æterno, non quasi vt sic existentem, sed quia naturam eius humanam ad tātam beatitudinem præordinauit, volens ei tantū bonum,

A

B Iohan. 3. Hier. 23.

Mat. 28. 2. Cor. 5.

C

D vt verbo vniretur, ac frueretur à suæ creationis principio. ¶ Porro, si hoc quod ait, quia dilexisti me, accipiatur, vt causa propriè dicta eius quod dixit, quam dedisti mihi, tūc verba prænducta, videlicet vt videant claritatem meam, non erunt intelligenda de increata charitate Christi. Hinc enim pater nō dedit filio ob hoc, quia dilexit eum ante constitutionem mundi: quia non ex præuia dilectione, sed naturali emanatione generat filium. Si verò accipiatur, vt signū, intelligi possunt verba præhabita de claritate filij increata,

Psal.10. *Pater iuste* fons vniuersæ iustitiæ, regula æquitatis, atque

Sapiē.12. mensura totius rectitudinis: Iustus enim dominus, & iustitias dilexit. Vnde in Sapientia scriptum est, Cum sis iustus,

E omnia iustè disponis. Virtus enim tua iustitiæ initium est.

Mat.18. *Mundus te non cognouit* notitia salutati formata. Euang. Io-

1.Iohā.5. hannes accipit mundum nunc pro reprobis, ac mundanis hominibus. Vnde & apud Mattheum dicitur, Væ mundo ab scandalis. Hinc mūdus in maligno positus est. Interdum verò pro electis in hoc mundo versantibus, de quibus nunc dixit, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti.

¶ Denique licet philosophi per naturalem rationem: Iudęi quoque per scripturas, & mali Christiani per fidem informem agnouerunt deum, tamen philosophi non cognouerūt patrem secundum proprietatem paternitatis, & relationem realem: neque Iudæi, nisi fortè per fidem implicitam: tamen vt dictum est, Prophetæ & aliqui eruditiores in lege, habue

F runt notitiam trinitatis. Mali quoque Christiani licet agno-

Mat.11. scant patrem & trinitatem per fidem informen, non tamen habēt de eo cognitionem formatam, quæ requiritur ad salutem. *Ego autem cognoui te* comprehensiue secundum quod deus sum. Nemo enim nouit filium nisi pater, neque patrē nisi filius. Cognoui etiam te secundum naturam assumptam beatifica visione ab initio incarnationis. *Et hi* Apostoli

Iohan.20. Cognouerunt iam, *Quia me misisti*, id est, in hunc mundum

Acto.2. direxisti, *Et notum feci eis nomen tuum* per fidem, docendo eos, quòd tu sis pater æternus à quo exiui, Et *notum faciam eis* nomen tuum post resurrectionem, cum per insufflationem, & ignearum linguarum apparitionem infudero eis spiritumsanctū, ad intelligendum scripturas, ac mysteriū tri-

1.Cor.1. tatis clarissimè verò, seu per speciem notificabo te eis, quum ad patriam perducentur, vbi omnia intuebūtur in verbo. Ibi

enim

enim quælibet diuina persona in seipsa, & singulas notificat A
facie ad faciem cuilibet beatorum. Nihilominus notificatio
illa appropriatur filio, cum ipse sit veritas, & sapiētia patris.
Vnde beati asseruntur cuncta videre in verbo, quum immediate
conspiciant supergloriosissimam trinitatem quasi vnū
simplicissimum, beatificumque obiectum, *Vt dilectio qua dilexisti*
me. Certum est, quòd dilectio dei sit ipsemet deus diligens.
Veruntamen pater dicitur diligere filium cum spiritu
sancto, secundum sensum quo hoc exponendum est. Potest
itaque sic exponi, vt dilectio qua dilexisti me, id est, tu ipse
me diligens, vel spiritus sanctus quo diligis me, *In ipsis sit* per
lumen gratiæ in præsenti, & item per lumen gloriæ in futuro.
Sic autem sit in eis, & ipsi diligantur à te, & tu seu amor
tuus ad me diligatur ab eis. Ad hoc ordinatur cognitio, B
vt amemur à deo, eumque amemus, *Et ego in ipsis sim* quasi
in templo, inhabitando corda eorum, vt vniti suo capiti vitam
gloriæ sortiantur.

¶ Expositio Capitis. X V I I I.
In quo incipit passio Christi Iesu, *Hæc cum dixisset* Iesus,
Egressus cum discipulis suis trans torrentem Cedron.

ARTICVLVS XLIII.

HÆc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis, trans torrentem Cedron, Passionem Saluatoris C
per quam viuificatus est mundus, singuli Esa. 13.
Euāgelistarum describunt, tanquam vnum inter
pręcipua opera Christi. Mori nanque & ab
impiis crucifigi dignatus est Iesus, vt merito obediētiæ suæ,
ac mortis, totum genus humanum ab originali peccato, per
inobedientiam contingente, & à morte æterna hinc consecuta
eriperet: imò ab omni peccato saluaret, ab omni liberaret
pœna, atq; miseria, tandēq; plenariam animæ & corporis
glorificationem pręstaret item vt suæ dilectionis feruorem,
& immensitatem nobis insinuaret, vt formā daret vincendi
aduersa, & ab inordinata mortis curaret formidine, vt
patientiā demonstraret. Rursus, vt innotescat quàm enormè
& grauè sit peccatū, pro cuius expiatione, oportuit pati vnicum
filiū dei: vt iustitia dei appareat, qui maluit occidi filium

D suum dilectum & innocentem, quàm peccatum manere inul tum, aut inexpiatum: vt misericordia dei resplendeat, qui sic
Roma.8. compassus est suæ creaturæ, quòd pro eius saluatiõe ꝓprio filio non pepercit. Vt demùm magnitudo diuini amoris ad
Ephes.2. nos elucescat, dum propter nimiam charitatem suam qua di
Sapien. 2. lexit nos, filium suum sic affligi, sic turpissima, atq; pœnalissima morte permisit occidi, vt nos sempiternā obtineamus lætitiam. Ait igitur fœlix Euangelista, *Hæc* hoc est, sermonem & orationem præscriptos, & etiam alia multa quæ ab alus Euangelistis describuntur, *Quum dixisset Iesus*, partim
Iohan.14. in cœnaculo, ad minus vsque ad illud, surgite eamus hinc, & partim (vt aliqui dicunt) in via locum versus captionis. quibusdam verò apparet, quòd omnia hæc dixerit in cœna-
E culo, quia subiungitur, *Egressus est cum discipulis suis* vndecim apostolis, quibus & dixit in cœna, Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Iudas verò iam abiit, *Trans torrentem Cedron* vltra flumen sic dictum. Et dicitur
Lucæ.22. torrens Cedron, id est, cedrorum ibi crescentium, currensq; per vallem Iosaphat, inter Hierusalem & montem Oliueti *Vbi*, id est, vltra quem torrentem *Erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius* Hortus iste fuit in villa Gethsemani, situs ad radices montis Oliuarum. Vnde Matthæus dicit Ie-
Matth.22. sum venisse in villam Gethesmani. Lucas verò quod exiuit in
Luc.22. in montem Oliuarum: quæ omnia simul stant, quia per mon tem istum venit ad hortum.

¶ Conuenieter autem dominus Iesus omniū virtutum flo-
F ribus adornatus, vigore, & viriditate sapientiæ atque scientiæ, decoratus: cuius anima à suo vigore & viriditate nusquā aruit, ingressus est hortum viriditatis, vbertatisque locum. Vtinam & cor nostrum sit hortus delitiosus, virtutum scientiarumque graminibus plenus, redolens, quasi Christi odor
Cant.5. bonus, in quem Christus intrare dignetur: quemadmodum
2.Cor.2. sponsa erat in canticis, Veniat dilectus meus in hortū suum.
Canti.5. *Sciebat autē & Iudas qui tradebat* & tūc traditurus fuit *Eum*
Matth.26 vtpote Iesum *Locum istum*, videlicet hortū, nec latuit Iudam,
Marc.14. quòd Iesus iam illuc fuisset profectus, cuius causa subiungi-
Lucæ.22. tur, *Quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis*, etiam tēpore nocturno, quoniā erat locus quietus, orationi contemplationique aptus. Ideo apud Lucam scriptum est, ꝙ exiuit secundum consuetudinem suam in montem Oliuarum

Ex quo

Ex quo patet, quòd Iesus tempus nocturnum in oratione, & A
actibus sanctis expendit: locumque solitarium & quietum à ciuitate competenter distantem expetiit, non quòd indigeret adminiculo loci, quem nil ab actibus intellectiuæ partis animæ potuit impedire, vel ad eorũ exercitium promouere: quoniam iugiter fuit in eadem perfectissima mentis dispositione subsistens: sed vt daret nobis exemplum sic faciendi, quatenus à strepitu hominum elongati deum liberè & attente cũ cordisstabilitate precemur. ¶ Porrò, in hoc horto fecit Ibidem.
Iesus trinam orationem, factusque in agonia sudorem emanauit saguineum: vbi & angelus ei apparuit, ipsum confortans. *Iudas ergo cum accepisset cohortem*, hoc est, multitudinem militum Romanorum sub tribuno consistentium, *Et à pontificibus* id est, principibus sacerdotum. *Et pharisæis* haud du- B
bium, quin & à scribis *Ministros* qui erant Iudæi. Muniuit e- Matt.26.
nim se proditor familia vtriusque curiæ, ne quis auderet vel Mar.14.
posset defendere Iesum, Cohortem autem cum tribuno misit Pilatus præses ad instantiam Iudæorum. *Venit illuc cum laternis & facibus & armis*, videlicet lignis, gladiis, & fustibus. Erat enim profunda nox, ideo ne errarent in persona, & ne Iesus latenter diffugeret, venerunt cum lumine. *Iesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super eum*, hoc est, iniurias & tormenta sibi mox inferenda, *Processit* obuiam eis intrepidus. Finita enim trina oratione, dixit discipulis, Surgite, eamus, Ecce appropinquat qui me tradet. *Et dicit ad eos, Quem quæritis?* Non quærit quasi ignorans, sed vt ostẽdat se capi, ac mori paratum: & ex illorum responsione conuenienter re- C
spondeat, ordinateq; veniat ad sequentem effectum. *Responderunt ei, Iesum Nazarenum*, Non enim cognouerunt Iesum, quãuis lumen adesset, & ante, eum nouissent: imò nec Iudas Iohan.14.
eum cognouit, quousque placuit Christo. Quẽadmodũ enim Matth.26.
diuina virtute fecit se sæpe inuisibilem hostibus suis, quando Mar.14.
voluerunt eum præcipitare & lapidare, sic nunc fecit se eis incognoscibilem, donec punctũ suæ captionis instaret. *Dicit eis Iesus, Ego sum* Iesus Nazarenus: imò & verus deus, qui olim locutus sum Moysi, Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. *Stabat autem & Iudas qui tradebat eum cum ipsis* in acie, quia dux fuit, atque præcelsit, vt Lucæ.4.
primitus accedendo & osculando, ostenderet virum quem Iohan 10.
quærebant. *Vt ergo eis dixit Iesus, Ego sum, abierunt retrorsum,* Exod.3.

 & ce-

D *& ceciderunt in terrã*, nec surrexerunt, nisi domino Iesu annuente. ¶ Ecce quanta est virtus Christi, qui vno verbo omnes illos ita prostrauit: quod vtique miraculose factum est diuina virtute mediante verbo quod dixit. Ego sum, quod terribiliter auribus illorum insonuit. Tanta nanque fuit vis verbi illius, quantam voluit Christus eam esse. Item mediante sui vultus apparatu, quem eis ostẽdit in timore & maiestate.

Mat. 21. Mar. 11. Luc. 19. Iohan. 11.

Quemadmodum enim eiecit de templo omnes ementes, & vendentes, quoniam terruit eos egredientibus igneis radiis ex oculis eius, atque diuino quodam fulgore in eius facie radiante, sic nunc istos deiecit in terram. Et si illa eiectio secundum Orignem & Hieronymum tam mira fuit, quòd suscitatio Lazari ei vix præferatur, multo vtique mirabilior extitit

E ista armatorum, pugnatorum, atque scribarum tantorum deiectio. Meritò quoque cadebant retrorsum, qui stabant ex aduerso Christi, & vt mirabiliores apparerent, ac penitus victi, tanquã qui filio dei se opponere præsumpserunt. *Iterum Interrogauit eos, Quem quæritis, Responderunt ei, Iesum Nazarenum.* Non enim pœnituerunt viso tam insigni miraculo Christi, propriamque infirmitatem experti, quoniam obstinati erant: & quem deus contemnit, nemo corrigere potest.

Eccle. 7.

Respondit eis Iesus, Dixi vobis, quia ego sum. Si pro quia *Ergo me quæritis* ad capiendum & occidendum, non ad contemplandum, diligendum, & perfruendum: quomodo me quærunt electi, *Sinite hos* discipulos meos *Abire*, Omnia hæc o-

F peratus est Christus. Primò, ad maiestatis suę declarationem. Secundò, ad infidelium illorum commotionem, videlicet vt suam infirmitatem, & Christi virtutem attenderent. Voluit enim Christus eos quantum in se erat, commonere, vnde & auriculam amputatam restituit proprio loco. Tertiò vt penitus inexcusabiles fierent persistentes in malo.

Mat. 26. Mar. 14. Rom. 1.

¶ Denique Christus dicendo, si me quæritis, sinite hos abire, dedit hostibus suis licentiam quandam, hoc est, non prohibitionem, sed permissionem capiendi se: non tamen dedit eis admonissionem, vel iussionem faciendi tantum piaculum. Iussit verò, vt deus, ne caperent suos discipulos, & necessario obedierunt, non valentes voluntati iubentis resistere, alias mirum esset, quòd non comprehenderunt Apostolos, maximè Petrum, qui Malchum tam grauiter vulnerauerit. Cur auten Christus iussit ne discipulos tangerent, subdit

dit Euangelista, *Vt impleretur sermo quem dixit* Iesus capi- A
tulo præcedenti, *Quia quos dedisti mihi* ô pater *Non perdidi* Marci.14.
ex eis quenquam nullum electorum Apostolorum perire per- Lucæ.22.
misi. Hoc dixerat Christus his verbis, quos dedisti mihi ego Iohan. 17.
custodiui. ¶ Possunt autem hæc verba exponi dupliciter. Pri
mò, de corporali conseruatione, eritque sensus, Non perdi-
di ex eis quenquam, id est, nullum Apostolorum mecum oc-
cidi permisi, sed de manu hostiū illos eripui. Secūdò sic, Non
perdidi ex eis quenquā, id est, nullum illorum damnari per-
misi. Si autē Christus permisisset Apostolos hac vice capi, pe
rissent, secundum Augustinum, quia infirmi erant, & ad mo-
riendum pro Christo imparati. Nam & princeps eorum sola
interrogatione concussus, ter negauit. Dilata est ergo eorū Matt.26.
occisio, quousque confirmati fuerunt in fide, & euangelicam B
legē disseminauerunt: tuncq; moriendo pro Christo non pe
rierunt, nec perdidit eos Christus, sed ampliorem sunt cōse-
quuti salutem. *Simon ergo Petrus habens gladiū.* Apud Lucam Lucæ.22.
legitur Christus dixisse Apostolis, Qui non habet, vendat
tunicam suam & emat gladium Cui respōderunt, Domine,
ecce duo gladii hic. Horum duorum gladiorum vnum detu-
lit Petrus. Porrò gladii isti secundum quosdam fuerunt ma-
gni cultelli, quibus vti solent piscatores, alii dicunt, quòd e-
rant gladii proprie dicti, *Eduxit eum* de vagina, *Et percus-*
sit pontificis seruum ex magno amoris feruore, quo Iesum di-
lexit præ cæteris, volens vlcisci filium dei bono zelo, sed in-
discreto, *Et abscidit auriculam eius dextrā.* Fortè putauit eum
occidere, imò secundum Chrysostomum intendebat ei ca- C
put amputare. *Erat autem nomen seruo Malchus*, quem Petrus
stans iuxta Iesum non magis læsisset quàm alium, nisi primo
cœpisset mittere manum sacrilegam in filium dei. Hoc equi-
dem fecit Petrus quando cœperunt comprehēdere Christū,
qui secundum Lucam tetigit locum vulneris, & restituit au- Ibidem.
rem, atque sanauit. *Dixit ergo Iesus Petro, Mitte gladium in*
vaginam. Christus patientiæ doctor, qui docuit, & præcepit Matth. 5
aduersarios diligi, & persequutoribus bona impendi, imple- Lucæ. 6.
uit quod docuit: per quod damnatur ira & impatientia no-
stra, qui nec vnum verbum durius prolatū possumus, vel po-
tius nolumus sustinere, & interdū, nec contenti sumus equa-
le damnum rependere, sed modice læsi volumus offensorem Rom.12.
nostrum prorsus deprimere, quo cōtra dicit Apostolus, Noli

D vinci à malo, sed vince in bono malum. Et Psalm. Si reddidi
Psal. 7. (inquit) retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimi
cis meis inanis. *Calicem quem dedit mihi pater*, id est, mortem
quam pater vult me sustinere pro mundi salute, *Non vis vt
bibam illum?* id est, mortem hanc gustem, tanquam dicat, Er-
ras hoc volendo. Vnde & alio loco quum Christus passionē
suam prædixisset, cœpissetque Petrus increpare eum, dicens,
Matt. 16. Domine propitius esto tibi, nam hoc non erit. Respondit ei
Marci. 8. Iesus, Vade retro me Satana, quia non sapis ea quæ dei sunt,
sed quæ hominum. ¶ Quæritur, si pater dedit Christo hunc
calicem, quid peccauerūt Iudæi, qui eum Christo dederunt,
intulerunt & propinauerunt? Dicendum quòd pater ideo di
E citur calicem Christo dedisse, quia per eius passionem decre
uit humanū genus redimere, & quia permisit eū occidi. Vo-
luit ergo Christum mortem patiēter & charitatiue sufferre:
non tamen voluit Iudæos tantum crimen committere, vnde
Acto. 5. nec excusantur, quia nec ea intētione Christum occiderunt,
qua pater voluit eum mori. Hinc in Actis Petrus testatur,
Deus qui prænuntiauit per os omnium prophetarum pati
Christum suum, impleuit sic *Cohors ergo & tribunus* princeps
cohortis, qui erant Gentiles à Pilato transmissi, *Et ministri
Iudæorum*, præsertim pontificum *Comprehenderunt Iesum*,
violentiam inferentes ei, qui non habebat peccatum.
Esaiæ. 53. ¶ Est autem & alia comprehensio Christi bona, ac spiritua-
lis per amorem & cōtemplationem, de qua dicit Apostolus,
Sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo & com-
F prehensus sum Sponsa quoque in Canticis, Apprehendam
Philipp. 3. (a t)te & ducam in domum matris meæ, *Et ligauerunt eum*
Cantic. 8. in manibus. Fertur quoq; q̄ ferream catenā miserunt in col-
lum eius. Dixerat enim eis Iudas, Ducite cū caute, *Et addu-
Mat. 26. xerunt eum ad Annam primum*, id est, priusquam ducerēt eum
Marci. 14. ad Caypham, nā primo occurrit eis ab extra venientibus do
Lucæ. 22. mus Annæ. Voluerunt ergo eum lætificare, præsentando ei
Num. 35. ligatum quem oderāt: item vt ei reuerentiam exhiberēt tan
quam affini Cayphæ, quemadmodum subditur. *Erat autem
socer* ipse Annæ *Caypha*, quia habuit filiam Annæ, *Qui*
Caypha*s*. *Erat pontifex anni illius*. Quamuis enim secundum
legem debuit esse vnus summus sacerdos vsq; ad finem vitæ
suæ, cui succederet filius eius, iam tamē per ambitionem Iu-
dæorum, quolibet penè anno mutabantur pontifices. Annas
verò

verò & Cayphas tāquā pecuniosiores, frequētius præsidebāt A
vicibus alternaris. *Erat autē Cayphas qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo.* Hoc dictum
est supra. Hoc ideo puto repetere Euangelistā, vt Christi oc Iohan. 11.
cisionē retorqueat maximè in principes sacerdotum: qui secundum Augustinū, voluerunt quasi immunes videri à morte Christi: propter quod in Actis Aposto. dixerunt Aposto- Acto. 4.
lis, Implestis Hierusalem doctrina vestra, & vultis super nos inducere sanguinem hominis istius. *Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus*, qui communiter fertur fuisse Iohannes. Sed si ita est, cur more solito non adiecit, quem diligebat Iesus? Forsitan ideo, quia nunc recitat factum, in quo infideliter egit. Primò, fugiendo à Christo, deinde à longe sequendo: propterea reputat se indignū solito titulo, Hi er- B
go præ cæteris sequuti sunt Christū, quia in eius amore magis arserunt, cōcupieruntq; videre quē exitum res ipsa haberet. Quamuis itaq; primo cum aliis Apostolis aufugissent, tamen assumpta quadā fiducia, rursus sequuti sunt Iesum. Marcus Euangelista de sequela Petri nil refert, sed ait quòd adolescēs quidam amictus sindone sequutus sit Christum, quem adolescentem aliqui asserunt fuisse Iohānem, quāuis postea de solo Petro dicat quòd à longe sequutus sit eum. *Discipulus autem ille erat notus pontifici.* Causam notitiæ diuersi diuersimode tradūt. Quidam quòd frequenter portauit pisces ad domum Annæ, alii quòd propter nobilitatem suæ prosapiæ fuerat ei notus, quia de tribu Iuda, & semine Dauid, *Et introiuit cum Iesu in atriū pontificis*, Annam vocat pōtificem, nō C
quia tunc erat, sed quoniam & ante, & postea fuit, *Petrus autem stabat ad ostium* atrii *Foris* non audens, vel non permissus intrare *Exiuit Ergo ille alius discipulus qui erat notus pōtifici, & dixit ostiariæ* rogans eam, vt intromitteret Petrū, *Et introduxit Petrum* annuente precibus suis ostiaria. Discipulus iste, quando intrauit cum aliis, putauit quòd Petrus sequeretur, quem quum videret deesse, egressus est vt introduceret eum, *Dixit ergo Petro ancilla ostiaria, Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius?* Hoc mulier suspicabatur, quoniam vidit Petrum timide introeuntem: & forte ex dispositione habitus sui notauit, quòd esset de consortio Iesu. Videtur autem hæc mulier quasi compassiue loquuta, dicēdo hominis istius quod nihilominus intelligi potest, quasi despectiuè dictum,

Matt. 26.
Lucæ. 22.
Marc. 14.
Matt. 26.
Marci. 14.
Lucæ. 22.

D ctum, *Dixit ille, Non sum* in quo patet infirmitas Petri, & ve-
Iohan. 13. rū esse quod dixerat Christus, sine me nihil potestis facere.
Mat. 26. Vbi enim ô Petre, vbi iam verba tua, quæ pauloante tam se-
Lucæ. 22. cure dixist, Quare non possum te sequi modo? Animam meā
pro te ponam. Et si omnes scādalizati fuerint, ego nunquam
scādalizabor. Itemque, paratus sum tecum, & in mortē, & in
carcerē ire, & ecce vna voce ancillæ deiectus es? Nemo er-
go se iactet, nullus præsumat, nullus propriis viribus innita-
tur. *Stabant autem serui & ministri.* Hoc forsitan dicit, quia
& quidam de seruis tribuni affuerunt, & forte cum seruis Iu-
dæorum steterunt, *Ad prunas, quia frigus erat* quemadmo-
dum sæpe est vernali in æquinoctio, *Et calefaciebant se* quia
post mediam noctem tempus est magis frigidum. *Erat au-*
E *tem cum eis & Petrus, stans & calefaciens se* cui interior ignis
sanctæ dilectionis extinguebatur. Stetit autem inter mini-
stros, quasi audacter, ne notaretur. *Pontifex ergo interroga-*
uit Iesum de discipulis suis Cur vel quomodo eos collegisset,
& vbi iam māsissent, qui & quales essent, *Et de doctrina eius*,
examinauit itaque Annas Iesum de duobus, videlicet de di-
scipulis suis, ac documentis, vt aliquid calumniæ inueniret
in Christi responsis. Quærebat igitur Iesum quid docuisset.
Respondit Iesus, Ego palam loquutus sum mundo. Ad primam
quæstionem nihil respondit, quia discipuli eius laude pro
nunc digni non erant: ad secundam verò respondet, ego pa-
lam, id est, in locis publicis voce expressa, in communi au-
F dientia loquutus sum mundo, videlicet bonis & malis, do-
ctis, atque indoctis. Non tamen loquebatur CHRISTVS
semper palam, id est, planè ad intelligendum turbis, quem-
admodum ait discipulis. Vobis datum est nosse mysterium
regni dei, cæteris autem in parabolis, omnia fiunt, vt viden-
tes non videant, & audientes non intelligant, *Ego semper*
Mat. 13. *docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.* His
Marci. 4. videtur contrarium quòd secundum alios Euangelistas Chri
Lucæ. 8. stus frequenter docuit alibi quàm in synagoga & tēplo, pu-
Esaiæ. 44. ta in monte, in naui, in via, in domo Marthæ, aliisque locis
Mat. 24. diuersis. Et respondendum, quòd per synagogam intellige-
Marci. 6. re possumus congregationē Iudæorum. Christus autem ra-
Lucæ. 24. ro vel nunquam legitur docuisse aliquē solum priuate, quan-
Iohan. 11. uis interdum hoc fecerit, vt quando loquutus est mulieri Sa-
Iohan 4. maritanæ ad puteum. Dum ergo prædicauit discipulis, do-

cui

cuit in synagoga. Secundò, nomine synagogæ intelligi potest quælibet domus Iudæorũ, ordinata ad cultum diuinum, non ad sacrificia, in qua conuenerunt ad orandum, ac audiendum lectionem legis & prophetarum. Et quamuis non habuerunt nisi vnum templum, in quo licuit sacrificia immolare, habuerunt tamen in singulis vrbibus synagogas, in quibus legitur Christus frequenter prædicasse. Sit igitur sensus. Ego semper, tẽporibus aptis, quomodo alibi dicitur, Oportet semper orare, id est, omni tẽpore deputato, vel debito, docui, loquẽdo de prædicationibus magis solẽnibus & protractis, in synagoga, id est, materiali vel congregatione populi, & in templo Hierusalem, quò omnes Iudæi côueniunt, certis temporibus secundum legẽ, *Et in occulto loquutus sum nihil*, Quomodo verum est hoc cum apud Marcum dicatur, Cum esset in domo singularis, interrogauerunt eum discipuli? Dicendum, ꝙ sensus verborũ est iste, In occulto, id est, surreptorie, seu latenter, animo occultandi, quasi non audens apparere, & à cômunitate audiri, loquutus sum. i. prædicaui nihil. Hinc enim dicit apostolis, Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quę auditis in aure, prędicate super tecta.

A

Lucæ. 18.
1. Thes. 5.

Marc. 14.
B

Lucæ. 14.
Mat. 10.

❡ Sed his rursus obuiare videtur, quod apud Esaiã de Christo prædictũ est, Non clamabit, nec audietur foris vox eius. Respondendum, quòd verbis illis aufertur à Christo inordinata eleuatio vocis, & vana ad plebẽ vociferatio, de quo clamore ait Apostolus, Omnis ira, & indignatio, & clamor tollatur à vobis. Fuit ergo sermocinatio Christi modesta, nõ ex impetu passionis clamorosa. His verbis Christus ostendit veram esse suam doctrinã. Suspecta nanq; & falsa documenta, prædicãtur in angulis atq; latibulis, vnde supra dictũ est, Omnis qui male agit, odit lucẽ, & non venit ad lucem ne manifestentur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestẽtur opera eius, quia in deo facta sunt. *Quid me interrogas?* animo reprehendendi, non proficiendi, cui nec credis. *Interroga eos qui audierunt quid loquutus sum ipsis*, quasi dicat, Illorum testimonio volo stare, quod non faciunt seductores, sed negant in manifesto, præsertim coram iudicibus quod prædicãt in secreto. *Ecce hi sciunt quæ dixerim ego*, & ideo debes ab eis inquirere, quia plus credis eis, quàm mihi. Non erat hic Annas dignus veritatem prædicatam ab ore Christi audire, quoniam ad calumniandum quæsiuit. *Hæc*

Esaiæ. 42.
Ephe. 4.

C
Iohan. 3.

quum

D *quum dixisset Iesus Vnus assistens ministrorum*, pontificis, volens placere domino suo, *Dedit alapam Iesu, dicens, Sic respōdes pontifici?* id est, quomodo audes tam præsumptuose & reprehensiue respondere tanto patri, ac principi, non præmittendo verba reuerētiæ. Videtur huic facinorosissimo seruo, quòd Christus nimis audacter respondisset summo sacerdoti, eùmque de imperita interrogatione reprehendisset. *Respondit Iesus, Si male loquutus sum* i. falsè & indiscrete. Quandoque enim aliquis loquitur malè, nec loquens malū, aut falsum, sed verum & bonum: quia quod bonum & verum est, non loquitur cum debitis circumstantiis actus virtutū, *Testimonium perhibe de malo*, id est, ostende in quo male dixi. *Si*

E *autem bene*, id est, prudenter & iustè respondi, *Quid me cædis?* quasi temerarium, quum pœna infligatur pro culpa. Ex

Matt. 5. Lucæ. 6. hoc patet, quia quod alibi docet Saluator, Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei alteram, intelligendum sit secundum animi preparationem, quando videlicet expedit vel oportet ad dei honorem, vel proximorum ædificationem, aliam piam causam, non secundum operis exhibitionem, nisi p 1o tempore, loco, & causa.

¶Prosequutio huius Cap. XVIII.
Et misit eum Annas ligatum ad Caypham pontificem.

ARTICVLVS XLIIII.

F

Postquam Iohannes narrauit quod alii Euangelistæ omiserunt videlicet quid passus sit Iesus in domo Annę, procedit ad ea, quę alii quoque descrīpserunt: quæ pro magna parte omittit Iohannes, tanquam sufficienter recitata per illos. *Et misit eum*, scilicet Iesum *Annas ligatum ad Caypham pontificem*. Præsentatus enim fuit Christus Annæ ligatus, vnde & Annas iudicans eum vinculis dignum, misit eum sic ad Caypham, tanquam ad principalem, in cuius domo erāt collecti sacerdotes, scribæ, ac pharisæi, & seniores, vt Christus à Caypha in audientia talium examinaretur. *Erat autem Petrus stans, & calefaciens se.* Secundū Augustinum & eius imitatores, qui dicunt trinam negationem Petri in domo Annę completam, Euangelista nunc redit ad describendum, quod

cœpit

cœpit narrare de Petri negatione propter quod verba pau- A
loante inducta resumit, dicendo, Erat autẽ Petrus. Alij dicũt
trinam negationem Petri factam in domo Cayphę & per an
ticipationem esse intelligenda, quę scribit Iohãnes de nega-
tione præfata: quorum assertioni videntur alij tres Euangeli
stæ fauere, qui nihil scribunt de perductione Christi ad An-
nam, sed quòd Petrus secutus sit Christum, vsque in atrium
Cayphæ, & ibi ter Christum negauerit, Quidam verò affir-
mant, quòd Petrus negauit semel in domo Annæ, bisq; in ha
bitaculo Cayphæ: & ita quòd nunc ait Euangelista, referen
dum esset ad stationem Petri in domo Cayphæ. *Dixerunt er* Mat. 26.
go ei ministri qui stabant ad ignem. *Nunquid, & tu discipu-* Marci. 14.
lus eius es? huius videlicet deceptoris, quod coniiciebãt for-
te ex dispositione, ac habitu Petri, & quia cum verecundia, ti B
more & compassione sedebat. *Negauit ille & dixit, Non sum.*
Christ⁹ prædixit Petro, quòd ter negaturus se esset, nũc au-
tem asserit Euãgelista, quòd Petrus negauerit se esse discipu
lum Iesu, sed hoc negando negauit & Christum. *Dixit vnus*
ex seruis pontificis, cognatus cuius abscidit Petrus auriculã, Nõne
te vidi in horto, quo cepimus Iesum *Cum illo?* quasi dicat, Fa-
cialiter te cognosco, quoniam recolo quòd vidi te in horto
cum illo. *Iterum ergo negauit Petrus* Postremò quomodo in
descriptione negationis Petri differant inter se Euãgelistæ,
dixi super Matthæum, idcirco nunc pertrãseo. *Et statim gal* Mat. 26.
lus cantauit secunda vice, quia secundum Marcum Christus
prædixerat Petro, In hac nocte antequam gallus bis vocem Marci. 14.
dederit, ter me es negaturus. *Adducunt ergo* Iudæi *Iesum à* C
Caypha in prætorium. Prætoriũ appellatur sedes, vel domus
in qua residebant ad discernendas populi causas ipsi præto-
res, qui dicũtur quasi præceptores, quia pręcepta dabãt sub-
iectis Hoc loco multa omittit Iohannes, quæ alij Euangeli-
stæ scripserunt: videlicet quomodo Cayphas Christũ discus-
sit blasphemum, morteque dignum iudicauit. *Erat autem ma* Matt. 26.
ne: Nam hora prima dominum Iesum ducebant ad Pilatum. Mar. 14.
Ex auiditate enim suæ occisionis, tam mane obtulerunt eũ Lucæ. 22.
Pilato vinctum: quoniam cõsuetudo eis fuit illos offerri pręę
sidi vinctos, quos iudicabant morti obnoxios, *Et ipsi non in-*
troierunt in prætorium præsidis, *Vt non contaminarentur* ingre
diendo domum viri gentilis contra legem, fierentq; immũ-
di ad edendum cibũ paschalem: de quo subiicitur, *Sed man-*
duca-

D *ducarent pascha*, id est, azimos panes non agnum paschalem, qui in vespere præcedẽtis diei fuit comestus. ¶ Græci verò putantes hoc loco per pascha intelligi agnum paschalem, dicunt quòd Iesus passus sit feria quinta, in qua agnus typicus offerebatur, vt sit figuratum, seu veritas correspondẽs figuræ etiam quantum ad tempus. Sed hoc est manifeste cõtra
Mat. 23. alios Euangelistas, quemadmodum super Matthæum plenius declaraui Ecce hypocritæ isti excolentes culicem, & camelum glutientes, timentes paruum peccatũ, non maximum: formidantes maculari ingrediendo domum pagani, & non verentes effundere sanguinem Christi. *Exiuit ergo Pilatus ad eos foras*, in hoc cedens obseruationi eorum, *Et dixit*
E *Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc* tanquã dicat præsentatis mihi istum vinctum quasi morte dignũ, quid ergo obiicitis ei? Pilatus quippe à rege Romanorum iudex Iudææ constitutus: voluit Romanorum legem seruare: quibus consuetudo non erat quemquam damnare, nisi presentes haberet accusatores, locumque defendendi acciperet ad
Acto. 25. abluenda crimina: vt habetur in Actis Apostolorum, *Re-*
Mat. 27. *sponderunt, Si non esset hic malefactor* id est, enormis trãsgres-
Mar. 15. sor morti obnoxius, *Non tibi tradidissemus eum*, ita ligatum
Lucæ. 23. vt morti adiudicetur, quasi dicerent. Tales & tanti sumus, quod suspicari non decet, velle nos innocentem morti exponere *Dixit ergo eis Pilatus, accipite eum vos, & secundũ legem vestram iudicate eum* damnando eum ad mortem, si secũdum legem
F vestram id meruit: vel dimittẽdo, seu minori pœna torquẽdo, si mortem non promeruit, iuxta legẽ: quasi dicat, Si tantæ authoritatis atq; iustitiæ estis vt nudis verbis vestris credendum sit, ergo iuste iudicate eũ, & nolite me in tali negotio prægrauare. *Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam.* Quidam dicunt quòd Iudæi hoc verè dixe-
Iohan. 10. runt, eo quòd Romani abstulerũt eis Iudiciũ sanguinis, quã-
Lucæ. 4. uis mimora iudicia reliquerint eis. Sed huic dicto obuiare vi-
Acto. 7. detur, quod Iudei paulo ante frequenter tentauerũt occide-
Acto 5. re Christum, lapidando, aut præcipitando: eodem quoq; an-
Acto. 4. no occiderunt Stephanum. Denique vt habetur in actis Apostolorum, Pricipes sacerdotum cogitauerunt interficere ipsos Apostolos, quãdo Gamaliel eos conpescuit, imò Iudæi lapidauerunt Paulũ, putantes quòd mortuus esset, Probabilior ergo videtur assertio dicentiũ, videlicet quòd nõ licui

udæis t

Iudæis interficere quenquam in festiuitate paschali, ne sanguinis effusione tantæ solennitatis sanctitatem fœdarét. Vel potius opinandũ est cum Augustino, quòd callide hoc dixerunt, quatenus Christo à iudice reprobato, ipsi viderẽtur immunes *vt sermo Iesu impleretur quẽ dixit, significans qua morte esset moriturus.* id est, ob hoc concomitanter Iudæi renuerunt propria authoritate occidere Christum, atque dixerũt, Nobis non licet interficere quenquam vt verbũ Christi, quo prædixit, qualiter & à quib⁹ occideretur, sortiretur effectũ. Dixit enim Apostolis Ecce ascendim⁹ Hierusalẽ, & filius hominis tradetur principibus sacerdotũ, & scribis, & tradẽt eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigẽdum: quibus verbis significauit se à gẽtibus exequutiue interficiendum. *Introiuit ergo iterum in prætoriũ Pilatus & vocauit Iesum* Iudæi enim cum clamore, & strepitu magno instabant, vt Iesum damnarent: idcirco Pilatus non potẽs Iesum examinare in tante tumultu, introiuit locum secretũ in propria domo, puta prætorium, vt ibi quiete & diligẽter inquireret facta Iesu, *Dixit ei, Tu es rex Iudæorum*, vt dicunt te dixisse. i. Est ne verum quod tibi obiiciũt, scilicet quòd dixeris te regem Iudæorum? Hoc nãq; imposuerunt Christo Iudęi, imò & duo alia, iuxta illud Lucæ, Cœperũt illum accusare, dicẽtes, Hunc inuenimus subuertentẽ gentem nostra, & ꝓhibentẽ tributa dari Cæsari, & dicentẽ se Christũ regẽ esse. Pilatus autẽ duo prima non aduertit, quia cũ esset gẽtilis, nõ curauit, quomodo Iesus doceret Iudęos: secũdũ quoq; agnouit falsum, quia percepit Christum dixisse, Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo. Tertiũ verò, videbatur Imperatori Romanorũ cõtrarium qui præcepit, ne quis sine suo consensu appellaret se regẽ, vt dicitur. specialiter autẽ dicitur Imperator abstulisse Iudæis regiũ nomẽ, propter eorũ superbiam, atque frequentem rebellionem. Hinc ergo Pilatus, solicite sciscitabatur, an esset rex Iudæorũ. *Respõdit Iesus, A temetipso hoc dicis*, videlicet, ꝙ sim rex Iudæorum, *An alii tibi dixerunt de me*? Nõ ex ignorãtia quęrit hoc Christus, sed vt hac occasione responsionis Pilati aliquid dicat salubriter ad nostrã ĩstructionẽ ꝓficuũ. *Respõdit Pilat⁹, Nũquid ego Iudæus sum*? tanquã dicat. A meipso ista nõ quero, quia Iudæus nõ sum, vnde nec curo de quęstionibus legis eorum: nec ista cõcipio ex me, quasi peritus in lege illorũ. *Gens tua* videli-

A
Iohan. 12.
Mat. 15.
Mar. 9.
Lucæ. 19.
B
Mat. 27.
Mar. 15.
Luc 23.
C
Mat. 22.
Mar. 12.
Lucæ. 20.

D videlicet populus iste Iudaicus, de quorũ numero atq; progenie es, *Et pontifices tui tradiderunt te mihi* Ex quo apparet quòd aliquid magnum sit in causa, eo quòd tui tradũt te alieno ad condemnandum. *Quid fecisti?* quasi dicat, Verba illorũ, & quid tibi opponunt audiui, sed eis nõ credo, sciens partim falsa esse quę asserunt, & item quòd per inuidiam tradiderunt te mihi: ideo tu ipse dic veritatem, paratus sum credere tibi, ꝑpter ea quæ audiui de te, vtpote quod tanta mirabilia perpetrasti, *Respondi Iesus*, *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est, mundiale, terrenum, & tẽporale, sed cœleste, ac spirituale: per quod Christ⁹ satisfecit Pilato zelante pro Cæsare. Per hoc enim quòd Christus non quæsiuit domina-
E tionem terrenam & temporalem, patet quòd nõ derogauit imperatori, qui tunc mundi monarchiam tenebat.

Apoc. 1. ¶ Sed potest quis dicere, regnũ Christi est ecclesia militãs, degens in seculo isto. Quomodo ergo regnũ eius nõ est de
Iohan. 3. hoc mundo? Rursus, Christus est princeps regum terræ, vt
Iohã. 17. dicitur in Apocalipsi, ergo & omnium terrenorum regnorum. Iterum dictum est supra, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius, Itemq;, Dedistis ei potestatẽ omnis carnis, ex quibus sequitur, quòd omnia regna mundi huius sint eius. Regna autem mundi sunt de mundo Dicendum, quòd siue per regnũ intelligatur principatus, seu gubernatio regis siue subiecti illius: verum est quod regnum Christi non
F est de hoc mundo, id est, tale quale est regnum mũdi huius, vel pertinens ad mundanorum sortem regnorum, Gubernatio enim mundana est cum pompa, & gloria, cum diuitiis atque delitiis, vel saltem cũ familia multa, & magnificẽtia eorum, quæ ad mundum respiciunt: similiter subditi mundanorum regnũ secularibus occupantur negotiis, & in exterioribus subiiciuntur regibus suis. Porrò, gubernatio Christi est
Zacha. 9. interna, per fidem, charitatem, seu gratiã in cordib⁹ electo-
Mat. 11. rum suorum: de quibus dixit supra, De mundo nõ sunt, sicut
Philip. 3. Et ego non sum de mundo, intelligẽdo per mundum homi-
Rom. 8. nes terrenos, carnales, mũdanos. Christus quoq; in paupertate & humilitate, in afflictione, & aduersitate præfuit suis, qui potius sunt cœlestes, quàm mundiales, dicẽte Apostolo, Nostra cõuersatio in cœlis est. Et, Qui in carne sunt placere deo non possunt. *Si ex hoc mundo esset regnum meum* id est, mundanum & tẽporale, cõsistens in exterioribus, & domi-

natione terrena, ac virtute armorũ, *Ministri vtique mei*, quos tunc haberem, sed modo nõ habeo, vtpote homines seculares similes satellitibus, atque militibus regum mundanorum: vel ministri mei, quos nunc habeo, videlicet angeli sancti, cæterique credentes, *Decertarent* id est, pugnarent pro me, *Vt non traderer Iudæis*. Tales etenim reges nolunt opprimi, capi, aut hostibus subiici: subditi quoque eorum vsque ad mortem pugnant pro eis *Nũc autem regnum meum nõ est hinc*, id est, de hoc mundo, vt patuit. Primus enim Christi aduentus promissus, prænunciatusq; fuit in paupertate, abiectione & humilitate, vt pateretur pro mundi salute. Secundus verò, erit in maiestate, & gloria vt iudicet mundum, & omnes aduersarios suos deiiciat & condẽnet. Ex quo elucescit cæcitas Iudæorum præstolantium primum Christi aduẽtũ in tanta maiestate & gloria, quòd omnia mũdi regna ipsis subiiciet, mundique monarcha consistet, non attendẽtes quòd Hieremias, Christũ alloquẽs prophetauit, Quare quasi colonus venturus est in terra, & sicut viator declinãs ad manendum. *Dixit ei itaque Pilatus, Ergo rex es tu*. Pilatus audita Christi respõsione, notauit quòd admisit se esse regem, quamuis nõ terrenum, ideo solicite inquisiuit de huiusmodi regno, quod secundũ verba Christi non pertinuit ad Iudæos *Respondit Iesus Tu dicis quia rex sum ego*. i. veritatem quamà me interrogas, tu ipse pfers, quia verè sic est, quòd rex sum Quamuis enim interrogatio interrogatiue proposita nõ sit vera, nec falsa, tamen hoc ipsum quod significat est verũ, vel falsum, si simpliciter proferatur, videlicet assertiue, vel negatiue: sicque verbum pilati quo dixit, Ergo rex es tu, verũ fuit simpliciter sumptum, seu assertiue prolatum Christus autem talem habuit modum respondendi. Nam quum Iudas dixisset, Nunquid ego sum domine? Respondit, Tu dixisti. ¶ Porro, quòd Christus sit rex vtriusq; testamenti, testãtur scriptura. Scriptum est enim de eo apud Hieremiam, Regnabit rex & sapiens erit. Zacharias quoq; ait, Ecce rex tuus venit tibi mansuetus. Item Lucas, Regnabit (inquit) in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis. Iohãnes quoq; in Apocalypsi, Agnus dominus dominorum est, & rex regum: de cuius regno quod non est hinc, contestatur Apostolus, Cum tradiderit regnũ deo & patri. *Ego in hoc* i propter hoc *Natus sum* tẽporali natiuitate ex virgine. De æterna quippe generatione

A Zacha. 9. Mat. 15. Lucæ 21. Esa. 50. B Hier. 14. Mat. 26. C Hier. 23. Zacha. 9. Lucæ. 1. Apoc. 17. Apoc. 19. 1. Cor. 15.

D ratione modo non loquitur, *Et ad hoc venit in mũdum* per incarnationis mysterium, non per diuinitatis mutationem, vel descensum localem, *Vt testimonium perhibeã veritati* id est, vera affirmem, veritatem prædicem, falsa reprobem, iniusta condemnem. Venit enim filius dei, vt dissoluat opera diabo-
1.Iaco.3. li. ¶ Perhibuit autem Christus testimonium veritati doctri-
Iohan.7. næ, euangelicam legem docendo, veritati iustitiæ opera Iudæorum redarguendo: prout supra dixit: Me odit mundus, quia ego testimoniũ perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt veritati quoque vitę, quia quod docuit, adimpleuit. Denique testimonium perhibuit veritati, vtpote sibimetipsi, vt
Iohan.8. dictum est supra, Ego sum qui testimoniũ perhibeo de me-
Iohã.14. ipso. Ipse autẽ est via, veritatas, & vita. *Omnis qui est ex veri-*
E *tate* æterna & increata, non solũ per creationem vt omnia, sed per prædestinationem, & imitationem, hoc est, quæ pertinet ad deum, quasi electus ab eo, & filius eius per adoptionem, *Audit vocem meam* id est doctrinæ meæ, tandem aliquando atque finaliter antequã hinc recedat credit, & acquiescit & tales sunt regnum meum, hoc est, quod alibi scriptum est, Qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos nõ
Iohã.8. auditis, quia ex deo non estis *Dicit ei Pilatus, Quid est veritas?* Pilatus quia iudex erat, audito nomine veritatis, sciscitatur quid sit veritas, quæ maximè respicit iudices, quorum interest vera, ac falsa discernere. ¶ Possunt autem verba Pilati dupliciter accipi. Primo, vt intelligatur quæsisse in commu-
F ni diffinitionem veritatis. Secundò, vt intelligatur specialiter interrogasse, quid sit veritas: de qua audiuit à Christo, Omnis qui natus est ex veritate, ex quibus verbis pensauit quod veritas esset, quoddam principiũ hominũ. *Et quum dixisset, iterum exiuit ad Iudæos.* Non expectauit Christi responsionem, præ nimio desiderio liberandi, & excusandi eũ, Iam enim percepit innocentiã Christi, & forte sic festinauit, quia repente occurrit memorię eius, modus eripiendi Christũ de
Matt.27. manibus Iudæorum, qui modus subiungitur, *Et dixit eis, Ego*
Mar.15. *nullã in eo inuenio causam* mortis diligenti, ac debita inquisi-
Lucæ.23. tione præmissa. *Est autem consuetudo vobis, vt vnum* reum *Dimittam vobis* id est, ad vestrum honorem, atque instantiam, *In pascha* id est, in festiuitate paschali. Hanc consuetudinẽ habuerunt Iudæi non ex legis præcepto, sed ex prędecessoribus suis, qui & hoc impetrauerunt ab Imperatore, vt iudex

ab illo constitutus in Hierusalem, & Iudæa, dimitteret eis vnum vinctum in pascha quemcunque petissent, in recordationem liberationis patrum suorum de seruitute Pharaonis, quæ liberatio fuit in pascha. *Vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum?* Pilatus Romano Imperatori obediens, vocat Iesum regem Iudæorum derisorie, & iocose. Non enim assertiue dixit eum regem Iudæorum, quia Imperator prohibuit aliquem sine suo consensu Iudæorum regem vocari: & quia audiuit à Christo, Regnum meum non est de hoc mundo: sed idcirco sic loquitur, vt ostendat quàm vana, & friuola fuerat Iudæorum obiectio, qui hoc Christo imponebant, quòd dixit se regem Iudæorum, quasi dicat, Qualem apparentiam habet hoc, quòd iste pauper dixerit se regem Iudeorum, quantum ad regimen, de quo imperatori, & mihi est cura. *Clamauerunt ergo rursum omnes* Iudæi aduersarij saluatoris, non tamen omnes simpliciter. Aliqui etenim aderant amici Christi, videlicet Nicodemus, Ioseph, &c. dicentes *Nō hunc, sed Barrabam* nobis dimitte, *Erat autem Barrabas latro*, qui (vt Lucas refert) propter seditionem factā in ciuitate, & homicidium missus fuit in carcerem. Hunc locum ponit Iohannes truncate, sciens quòd alij Euangelistæ eum descripserunt plenius, ¶ Aduertendum ergo, quòd Pilatus ex corde cupiens Iesum eripere, excogitauit industriose, proposuitq; Iudæis duos, quorum alterū eligerent sibi dimitti, & ne alium magis quàm Iesum peterent sibi dimitti, proposuit Iesum & Barrabā latronem seditiosum, & homicidam, arbitrans quòd nequaquā tam sceleratum, ac odiosum eligerent. Pontifices verò, & Pharisæi persuaserunt populo, vt eligerent Barrabam, & Iesum crucifigi deposcerent, quod & fecerunt. Vnde & merito venit super Iudæos ira dei vsque in finem, quia latronem præposuerunt filio dei.

Marginalia: A; Exod. 12.; Matth. 27.; Mar. 15.; Lucæ. 23.; B; C; Ephes. 5.

¶ Declaratio Capitis. XIX.
Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum.

ARTICVLVS XLV.

O Mittit Euangelistarum vnus quædam quæ alij descripserunt. Iohannes itaque hoc loco omittit quod recitat Lucas: quomodo scilicet Pilatus misit Iesum Luc. 23.

ctis in patria: iuxta quod scriptũ est, Accipiẽt regnũ decoris, A
& diadema speciei de manu domini. Ille purpureo indumen
to pro illusione indui nõ negauit, vt nos vestibus gloriæ, du- Psal 20.
plici stola vestiamur. Vnde per Esaiam inducitur, Iduit me Sapien.3.
vestimento salutis, & indumento iustitiæ circundedit me. In Esa.61.
Prouerbiis quoq;, Omnes domestici eius vestiti duplicibus.
Denique tantas illusiones, consputationes, contemptus susti
nuit, vt ab illusione diaboli, à confusione eterna, à vilificatio
ne perpetua liberemur. *Exiuit iterum foras*, de prætorio ad
Iudæos stantes ante domum suam, *Pilatus, & dixit eis, Ecce
adduco eum vobis foras, vt cognoscatis, quia nullam in eo causam
inuenio*, propter quam occidi meruerit. quasi dicat, Educo eũ
castigatum, si forte in verbis offendit: ex quo potestis atten-
dere, quòd nullam causam mortis in ipso comperio: quasi sic, B
non flagellassem eum, sed morti mox adiudicassem, *Exiuit
ergo Iesus portans* (in capite) *spineã coronam* capiti sacratissi-
mo dire infixam. *Et purpureum vestimentum.* ¶ O quantus do
lor apprehendit, & penetrauit cor maternum dulcissimæ,
ac virgineæ matris, quum filium suum vnicum atque clarissi-
mum, quem plus amauit quàm seipsam, sic vidit egredientem
taliter cruentatum in vultu: sic crudelissimè contrectatum,
tam mirabiliter apparentem Non recedat à memoria no-
stra dispositio domini Iesu taliter egredientis. Tunc vtique Esa.53.
speciosus forma præ filiis hominum visus est, nõ habens spe-
ciem, neque decorem, quum vultus eius clarissimus, sputo, &
sanguine fuit persus. ¶ Obsecro te domine Iesu rex Chri-
ste, vt huius tuæ apparitionis merito, detur mihi nunc gratia C
taliter cõuersandi, vt post vitæ præsentis incolatum tibi prę
senter sine omni labe peccati, ornatus splendore virtutũ, ne
tuo tribunali oblatus confundar, *Et dixit*, Pilatus, *Eis*, puta
Iudæis. *Ecce homo* qui dixit se regem, id est, cernitis nunc,
quàm dire, & superfufficienter correptus sit, quàm miserabi-
lis appareat: ita vt merito contentari & compati debeatis,
nõ grauiorem vindictam expetere. Hac nempe de causa edu
xit Pilatus Iesum, tam lamentabiliter fauciatum, vt ad com-
passionem emollirentur corda Iudeorum, cessarentque per-
sequi innocentem. *Quum ergo vidissent eum pontifices, & mi-
nistri* fautores eorum speciales, *Clamauerunt, dicentes, Cruci-
fige, crucifige eum.* In quo patet, quàm lapidea, sæua, & inuidis-
sima erant illorum corda, qui homini innocenti sic læso, &

 deformato,

D deformato, quòd adamantiua pectora in eius compassione non potuerunt mollescere, nequaquam compassi sunt, sed voce repetita præ nimio desiderio clamabant, Crucifige, crucifige, quasi illa tormenta insufficientia fuerint. Et ô beatissima genitrix dulcis Maria, quàm pœnalissimum erat benignissimæ animæ tuæ audire verbum illud crudelissimum, atq; asperrimũ Tunc verè impletum est quod Psalmista prædixit, Exacuerunt vt gladium linguas suas. Et denuo, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, *Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite. E-*
Psal. 63. *go enim nõ inuenio in eo causam* necis seu crucifixionis. Illi qui
Psal. 65. dicunt Iudæos verè dixisse Pilato, Nobis non licet interficere quenquam, quasi omnino ablatum fuerit eis iudicium
E sanguinis, dicunt quòd Pilatus ista respondit ex indignatióne, & irrisoriè, quasi dicat, Si audetis vel potestis, occidite eum. Alij dicunt, quòd Pilatus idcirco hæc dixit, quòd Iudæi voluerunt immunes videri à morte Christi. Propterea commisit eis iudicium: quasi dicat, Si imò iustum est eum occidi, facite hoc per vos, & nõ imponatis mihi hoc onus: vel ideo dixit ista Pilatus, vt acciperent Iesum, tenerentque ligatum vsque post festum, & tunc facerent secundum quod vellent. *Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus* diuinitus datam *Et secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit*, id est, esse perhibuit. Nam ipsa nocte passionis adiuratus à Caipha, an esset Christus filius dei benedicti, manifestè respondit, quòd imò. Imposuerunt ergo Christo, quòd nomen & gloriam di-
F uinitatis sibi vsurpauit, sicque secundum legem occidendus esset tanquam blasphemus. Lex tamen precepit tales lapidari non crucifigi. ¶ Mira peruersitas ac cæcitas Iudæorum, quasi ideo mentius sit Iesus, quia dixit se filium dei, quum tamen per scripturas, & signa ostenderet se esse Christum, & per consequens filium dei. *Quum ergo audisset Pilatus hunc sermonem*, videlicet quòd Iesus dixit se filium dei, *Magis timuit* non propter legem Iudæorum, sed formidauit, ne sic esset quemadmodũ Iesus ferebatur dixisse, & per consequens grauissimum facinus commisisset flagellando filium dei: magis quoque quàm antea timuit Iesum occidere, ne occidendo hominem, simul occideret deum.
Leuit. 24. ¶ Sed quomdo Pilatus vir gentilis atque idololatra, expers
Ioan. 18. notitię veri dei timuit, audito, quòd Iesus dixit se filium dei?

Di-

Dicendum, quòd multi gentilium idololatrarum cognoue- A
runt esse vnum summum deum: imò secũdum Damascenum
omnibus naturaliter insitum est esse deum, Rursus probabi-
le est, quòd Pilatus inter Iudæos habitans, aliqua audiuit de
deo Israel, & de iudiciis ac omnipotentia eius, vnde & pla-
gam dei potuit abhorrere. *Et ingressus est in prætorium iterum*
ducens Iesum secum, vt eum secretius, diligentiusque discu-
teret, *Et dicit ad eum, Vnde es tu?* Secundum quòd recitat Lu- Lucæ. 23.
cas, antequam Pilatus flagellauit Iesum, audiuit quòd Gali-
læus esset, propter quod misit eum ad Herodem, cur ergo
nunc sciscitatur, & ait, Vnde es tu? Dicendum, quòd quia
audiuit Iesum dixisse se esse filium dei, quærit diligentius de
loco & principio suæ natiuitatis, an scilicet verè de deo na-
tus sit, an ex hominibus *Iesus autẽ responsum nõ dedit ei*, vt im- B
pleret quod de ipso cecinit Esaias, Quasi agnus coram ton- Esaiæ. 53.
dente obmutescet, item, quia Pilatus capax non erat diuinæ
generationis Christi, & rursus, quoniã Christus noluit pas-
sionem propriam impedire, quàm facillimè impedisset, si Pi-
lato atque Herodi respondisset ad singula. *Dicit ergo ei Pi-
latus*, vehementer admirans taciturnitatem Christi in tali
articulo, & quia seipsum poterat faciliter excusare, atq; è ma-
nibus Iudæorum excutere. *Mihi non loqueris?* tanquam di-
cat, Stultè & mirabiliter habes te in hoc, quòd iudici non re-
spondes prout melius vales loquendo mihi cum reuerentia,
& timore, vt moris est captiuorum iam iudicandorum. *Ne-
scis quia potestatem habeo.* Tanquam præses & iudex ritè insti-
tutus *Crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te*, imò per C
eandem potestatem possum vtrunque, & quia hoc scis, meri
tò responderes. *Respõdit Iesus, Non haberes potestatem aduer-
sum me vllam, nisi tibi esset datum desuper*, hoc est, à deo omni-
potente, à quo deriuatur, & datur omnis potestas, dicẽte A- Rom. 13.
postolo, Non est potestas nisi à deo. Ab ipso enim est omne Iacob. 1.
bonum, omneque donum. Propterea nisi potestas iniquo- Sapien. 6.
rum principum, & iudicum esset à deo, scriptum nõ est in li-
bro Sapientiæ, Præbete aures vos qui continetis multitudi-
nes, quoniam data est vobis potestas à deo, & virtus ab altis-
simo, qui scrutabitur cogitationes vestras cito, & horrende
apparebit vobis Dat ergo deus potestatẽ etiam impiis per
se, vel per alios, sed illi abutuntur. Potest quoque sic accipi,
Non haberes potestatem cõtra me, nisi datum tibi esset de-

citur quasi lapide stratus. *Erat autem parasceue Pascha*, id A
est, feria sexta ante solemnissimum diem festiuitatis pascha-
lis, quia fuit sabbatum. Vel, Parasceue Paschæ, hoc est, sexta
feria quæ fuit vna, ac prima dierum paschalium. Parasceue
autem est nomen Græcum, quod interpretatur præparatio,
quia in eo parabant Iudæi duplices cibos, videlicet pro ipsa
feria sexta, & sabbati subsequenti, in quo secundum legē nō
licuit coquere. *Hora quasi sexta* contrarium videtur, quo- Exod. 29.
niam apud Marcum legitur, Erat hora tertia, & crucifixerūt Leuit. 19.
eum: ergo ante tertiam Pilatus sedit pro tribunali, quum cer Marc. 15.
tum sit primo iudicatum esse Iesum, quàm cruce appensum. Lucæ. 23.
Iterum in Luca dicitur, quod erat hora ferè sexta, quādo cru Matt. 27.
cifixus est Christus. Matthæus autem scribit, quòd ab hora
sexta vsque nonam, tenebræ factæ sunt super vniuersam ter- B
ram, & in toto tempore illo pendebat saluator in cruce. Di-
cendum, quòd hora sexta eleuatus est Iesus in cruce, vel pa-
rum ante sextam, vt innuit Lucas, ideo Pilatus sedit ad iudi-
candum secundum Iohannem ante sextam. Marcus verò qui
dicit Iesum hora tertia crucifixum, retulit hoc ad animū Iu-
dæorum, qui hora tertia clamauerunt, Tolle, crucifige eum:
vel ideo dicit hoc Marcus, quia crucifixus fuit infra tertiam
& sextam: medium autem per vtrunque extremorum expri-
mitur. *Et dicit Iudæis, Ecce rex vester.* Quemadmodum ta-
ctum est, hoc ait Pilatus derisorie, & ad verecundiam Iudæo
rum: quasi dicat, Quid apparentiæ habet hoc quod dicitis
istum egenum, & miserabilem vo'uisse vsurpare regnum Iu- C
dæorum temporale contra Imperatoris decretum. *Illi autem*
implacabili inuidia, ac furore repleti, quibus & grauis fuit
ad videndum *Clamabant, Tolle, tolle*, hoc est, à terra & con-
sortio hominum aufer, *Crucifige eum*, quod genus mortis Sapien. 2.
ignominiosissimum fuit, & sceleratissimis deputatum. *Di-* Marci. 15.
cit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? quasi dicat, Hoc ce- Lucæ. 23.
dit in confusionem vestram, si illum suspendo in ligno, qui
secundum populi opinionem fuit, & est rex vester. Tamen
(vt dixi) Pilatus non vocat Iesum regem Iudæorum ex ani-
mo, ne contra Cæsarem agat. *Responderunt* pontifices, *Non
habemus regem nisi Cæsarem.*

¶ O infœlices pontifices, nō pastores, sed deuoratores gre-
gis vestri Si enim non habetis regem nisi Cæsarem, vbi est
quod loquitur Esaias, Dominus iudex noster, dominus legi- Esaiæ. 33.
fer no-

D fer noster, dominus rex noster, ipse veniet & saluos nos faciet? vbi insuper est quod de Christo Psalmista prædixit, Et
Psal.21. dominabitur à mari vsq; ad mare? Et Zacharias, Exulta satis
Zacha.9. filia Sion, Ecce rex tuus venit mansuetus, ipse pauper? Rursusque Esaias, super solium Dauid, & super regnum eius sedebit?
Esaiæ.9. Quomodo excæcauit vos malitia vestra? Nónne Cæsar rex alienus fuit & alienigena, opprimens vos & dominãs vobis, propter peccata vestra? Nónne promissus fuit vobis rex verus ex populo vestro, surrecturus rex Messias? Cur ergo alienæ potestati subiicitis vos in æternum, & verum promissumque principem abnegatis? Tunc impletum est illud
Sapien.6.
Hier.5. Hieremiæ, Negauerunt dominum & dixerunt, non est ipse.
Dan.9. Illud quoque Danielis, Non erit eius populus qui eum negaturus est.
E

¶ Denique Christum respuendo atque dicendo, Non habemus regem nisi Cæsarem, meruerunt vsque in finem mundi Romano Imperio subiugari: prout videmus impleri, & Da-
Dan.8. niel prophetauit, Finis (inquit) eius vastitas, & vsq; in finem, perseuerabit desolatio. *Tunc ergo* quando videlicet vidit se nihil proficere, & illos implacabiles esse, se quoque si non acquiesceret petitioni illorum, imperatorem posse offendere, quem pontifices tantum honorauerunt, vt dicerent se regem non habere, nisi illum, *Tradidit Pilatus eis illum*, vtpote Iesum flagellis cæsum & spinis coronatum, *Vt crucifigeretur* authoritate suæ sententiæ latæ contra Iesum. Nam an-
F tè iam tradidit eis illum, dicendo, Accipite eum vos, & crucifigite: sed hoc modo non dixit diffiniendo iudicium con-
Mat 27. tra Iesum, nunc verò adiudicauit fieri peritiones eorum. *Su-*
Lucæ.23. *sceperunt autem Iesum*, id est, milites præsidis in manibus
Esaiæ.9. suis nefariis, exuentes eum chlamydem coccineam, & propria indumenta eum induentes, *Et eduxerunt* eum extra Hierusalem: vel susceperunt eum Iudæi, quia Pilatus tradidit eis Iesum, id est, suæ voluntati expositum acceptauerunt. *Et baiulans* Iesus *Sibi crucem* propriis humeris, *Exiuit.* Tunc iuxta Esaiæ vaticinium, factus est principatus eius super humerum eius: quia crucem propriam baiulando, meruit principatum omnis terræ. Egrediendo itaque vrbem portauit crucem ad aliquantulum spacium, postea de-
Matt.15. derunt crucem Christi ad deferendum Simoni Cyrenẽsi pa-
Lucæ.23. tri Alexandri, & Rufi discipulorum Christi, ne Iesus in via morere-

moreretur sub onere crucis, sed vt eum diutius duriusque A
affligerent.

¶ Consideremus præterea malignitatem Iudæorum, quorum machinatione milites præsidis posuerunt lignum crucis super collũ Christi, quod non fecerunt latronibus secũ eductis. Turpissimam enim, & acerbissimam ei mortem intulerunt: & quicquid confusionis, contemptus & crudelitatis excogitare potuerunt, fecerunt in eum. Pensemus quoq; patiẽtiam, & mansuetudinem saluatoris, qui omnia ista patientissimè tulit, & sicut Hieremias prænunciauit, Quasi agnus innocens ductus est ad immolandum, qui cum malediceretur non maledicebat, nec faciem suam auertit ab increpantibus, & conspuentibus in se. Attendamus etiam quare hæc pertulit, scilicet propter nos, quorum iniquitates supergressæ fuerunt caput nostrum: & simus grati ei verbo ac opere, abnegando nosipsos, tollẽdoq; crucem nostram quotidie, quatenus impleamus quod ad Hebræos monet apostolus, qui quũ dixisset, Iesus vt sanctificaret populum extra portam passus est, addidit, Exeamus ergo ad eũ extra castra, improperium eius portantes. Nõ enim habemus hic manẽtem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Crucifigamus carnem nostram cum vitiis & concupiscentiis. Exiuit ergo, *In eum qui dicitur Caluariæ locum*, Caluaria est caput hominis mortui, vnde locus in quo crucifixus est Christus, appellatur locus Caluariæ: non quòd caput Adæ sit ibi sepultum, vt quidam finxerunt, quũ Adam legatur sepultus in Ebron, sed quia damnati ibi occidebantur, sicque locus abundauit ossibus mortuorum. Sic ergo duxerunt Iesum in locum inhonestũ, atq; turpissimũ, in quo ipse mori elegit, vt nos ad empyrei cæli splẽdidissimam mansionem fœliciter transferamur. *Hebraicè autem* vocatus est *Golgotha*, *vbi eum crucifixerunt*, milites ministri præsidis, erantque quatuor, *Et cum eo alios duos* haud dubium quin latrones secundum Matthæum, quos Lucas nominat nequam. Ducebantur (inquiens) cum eo & alij duo nequam, *Hinc & hinc*, id est, ex vtroque latere Christi, *Medium autem Iesum*, quod idcirco fecerunt milites ex instigatione Iudæorum, vt Iesus impius videretur, quasi fuisset princeps latronum. Deo autem ordinatè, seu permittẽte factum id est, vt impleretur quod per Esaiam de Christo inuenitur prædictum, Et cum sceleratis reputatus est. *Scripsit au-*

Marginalia: Hier. 11. / 1. Petr. 2. / Psal. 37. / B / Lucæ. 9. / Matt 16. / Hebr. 13. / Gala. 5. / Iosue. 4. / C / Matth. 27. / Marci. 15. / Lucæ. 23. / Mat. 27. / Lucæ. 23. / Esa. 53.

D *posit autem & titulum* Pilatus, id est, scribi fecit sermonem, cō-
Matt. 27. tinentem causam crucifixionis Iesu, *Et posuit super crucem*, id
Marci. 15. est, superiori parti crucis iussit affigi, forte cū aliquo assere.
Lucæ. 23. *Erat autem scriptum*, id est, titulus verba hæc continebat, *Iesus Nazarenus rex Iudæorum.* Iesus est nomen personæ, Nazarenus est agnomen, locū cōceptionis & nutritionis significans, rex Iudæorum est complexum, explicans cur crucifixus sit dominus, videlicet, quia dixit se regē Iudæorū. *Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus* Caluariæ, *Vbi crucifixus est Iesus, & erat scriptus, Hebraica, Græca, Latina*, id est, in tribus principalibus idiomatibus mundi magis notis, atque communibus, vt legeretur ab omnibus. Hebraica nanque loquela eminebat, quoniam pri-
E ma, & in ea scripta fuit lex & prophetæ, pertinuitq; ad vnius veri dei cultores. Græca verò lingua pollebat propter naturalem sapientiam, seu philosophiam, ingeniumq; Græcorū. Latina verò propter dominiū Romanorum. *Dixerunt ergo Pilato pontifices Iudæorū, Noli scribere*, id est, scriptū relinquere. *Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorū.* Videbatur enim Iudæis titulus præscriptus, in eorū verecundiā redundare, qui tamen fuit verissimus, quia specialiter datus est Iesus in regem Iudæorum: quemadmodum ait in Psalmo, Ego
Psal. 2. autem cōstitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum
Mat. 27. eius. *Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi*, id est, firmum ma-
Marci. 15. nebit, nec illud mutabo. *Milites ergo cum crucifixissent eum, ac*
Lucæ. 23. *ceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes* de vestibus,
F *Vnicuiq; militi partem, & tunicam* superiorem acceperunt. Ex quibus primo elicitur, ꝙ quatuor erant milites crucifixores. Secundò, quòd Iesus nudus eleuatus est in cruce: imò tam nudus, vt venit ex vtero matris, & sicut Adam quando peccauit in paradiso secundum Ambrosium: vnde & mater eius creditur peplum suū inuoluisse loco virilium Omnia ista, deuotā,
Esaiæ. 53. & gratam memoriā exigūt, & piam imitationem, Ecce enim sanctus sanctorū vnigenitus filius dei inter latrones suspenditur, cū sceleratis reputatur, nudus in cruce leuatur, vt nos impii iustificemur, & cum sanctis annumeremur, vestimentisque virtutum induamur. Non ergo quæramus in hoc mūdo magnificari siue laudari, non inter doctos & eminētes locari, non pretiosis vestibus, atque superfluis indui, sed Chri-
Marci. 15. stum in vera humilitate, & paupertate iugiter imitari, velle contem-

contemni peccatores reputari. *Erat autem tunica inconsutilis* A
id est, non consuta, *Desuper contexta per totum*, id est artificiose elaborata per modum retis, atq; cilicij, non incisa, quã virgo benedicta creditur suo dilecto propriis manibus operata. *Dixerunt ergo* milites quatuor. *Adinuicem*, *Non scindamus illam* Diuidendo eam vt alias vestes, quoniam partes illius fuissent inutiles: & forte propter operis subtilitatẽ, raritatẽ seu specialitatẽ, quilibet militum desiderauit eam integram adipisci, *Sed sortiamur de illa cuius sit*, id est, sortem mittamus ad quem tota pertineat: vnde patet quòd super tunicam incõsutilem duntaxat missa sit sors. Quomodo autem soluendum sit, quòd huic videtur cõtrariũ, dixi super Marcum. Hæc ergo fecerũt atq; dixerunt, *Vt* intelligendo per vt, concomitantiam, nõ causam directam. *Scriptura* psalmi B
Impleretur, dicens in persona Christi, *Partiti sunt vestimenta mea sibi* faciendo quatuor partes de illis, *Et in vestem meam*, Psal. 21.
id est, super tunicam inconsutam *Miserunt sortem*. *Et milites quidẽ hæc fecerunt* implentes nescienter prophetarũ eloquia.

¶ Expositio sequenis partis.
Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius.

ARTICVLVS XLVI.

Einceps agit Euangelista de mutua cõpassione Christi filii dei, eiusq; virgineæ genitricis, quæ C
D tanto intimior erat, cordialior atque pœnosior quanto feruẽtior erat amor vnius ad aliã. Certum est autem, quòd incomparabili dilectione amauerũt se mutuo vltra omnẽ existimationem. *Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius*. O verbũ dolorosum & affectuosum. Quid enim sustinuit mens illa dulcissima virgineæ matris, quando tam prope assistebat filio patienti vnico, & prorsus charissimo, cuius teneritudinem ac innocentiam nouit, quem licet sciebat fructuosissime pati, citoq; resurrecturum, nihilominus vehementissime ei condoluit, in tantũ, vt consideratio fructus dominicæ passionis, & resurrectionis tolleretur ab intellectu ipsius, quoniam vis doloris omnino absorbuit animã eius. Propter quod asserit Damascenus, quod dolor parturientium fuit tunc duplicatus in ea, *Et furor ma*tris eius

D tris eius videlicet *Maria* vxor *Cleophe* quæ fuit mater Iacobi minoris Et *Maria Magdalene* item mater filiorum Zebedæi secundum Matthæū. Matthæus tamē affirmat, ꝙ mu-
Mat. 27. lieres istæ erant de longe stantes. Et Lucas, Stabant (inquit)
Lucæ. 23. omnes noti eius à longe. Ad quod dicēdum, ꝙ ad tēpus stabant propius, deinde remotius, vel stabant prope & à longe respectu diuersorū. Cùm vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantem quem diligebat. Per hanc circumlocutionē loquitur Iohānes de seipso quasi de alio *Dicit matri suæ Mulier* Non ait mater, ne illa audito nomine tam suaui nimium cruciaretur atq; deficeret, *Ecce filius tuus* hoc aliqui referūt ad ipsum Christum, ꝙ ostendit seipsum matri suæ, tanquā diceret, Ecce quid patitur homo, quem peperisti: ecce quid cōuenit mihi ex parte naturę, quam assumpsi ex te. Sed quia ma-
E ter pissima tota erat intenta ad considerationē, & cōpassionē filij sui, & filius eam cōsolari volebat, nō ad ampliorem excitare dolorem, proptérea aliis magis apparet, ꝙ Christ⁹ demonstrauit Iohannē dicendo, Ecce filius tuus: quasi diceret, Hucusq; me habuisti præsentē, & de meo aspectu iugiter consolationē sortita es, fuiq; ad obsequiū tuū intentus: nūc subtrahor tibi, nunc vnico dilectoq; nato orbaris, nec tecū ero vt fui mortalis, humanam tecum conuersationē efficiēs: ideo ne penitus desolata remaneas, cōstituo tibi filiū, qui sit loco mei, tibi obsequiosus, consolatiuus familiaris, charissimus, vt virgini virgo cohæreat atq; deseruiat. Sed qualis est ista mutatio ô domina benedicta amantissima virgo Maria.
F Datur tibi pro filio creatoris, filius piscatoris, pro vero deo, pura creatura: pro domino, seruus pro filio naturali, adoptiuus. Veruntamen aptior & dignior, post Christum, nō fuit, qui tibi relinqueretur pro illo. *Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua*, id est, tibi eam commito vt ei filialiter semper assistas, obsequaris prouideas.

¶ O sancte Iohannes, quātus tibi est honor & gloria, ꝙ incōparabilis ille thesaurus, vas omnis sanctitatis, domina mūdi, regina cœli, quę cum patre æterno habet, ac genuit vnum eundemq; filiū, à quo spiritus sanctus verè procedit, & datur & mittitur, tibi cōmittitur, mater tua efficiť, & tu filius eius appellaris. Verè diligebat te Iesus, quē ad tātam gratiā preeliget ¶ Deniq; ista cōmissio fuit Iohāni valde cōsolatoria quia in matre domini sui, de cætero quasi in illo lætabatur.

¶ Ex hoc

¶ Ex hoc facto Christi docetur filij habere ordinatā, ac debitam curam suorū parentū, presertim in tēpore tribulationis & necessitatis. Propter quod dicit Apostolus, si quis suorum & maxime domesticorū curam nō habet, fidē negauit, & est infideli deterior. ¶ Insuper ex hac cōmissione quidam eliciunt, ꝙ Ioseph sponsus Mariæ iam obiit. Pater quoq; ex hoc, ꝙ mater Christi alium non habuit nisi dominum Iesum vt cōfundantur heretici. Et *ex illa hora, accepit eam discipulus in suam*. Matrem in suam fidem atq; custodiam, obsequēs ei cum omni reuerētia & amore. ¶ Discipulus iste electus designat vnumquenq; fidelem Quemadmodum ergo Christ' dixit Iohanni, Ecce mater tua, sic vnicuiq; Christiano dedit matrem suā in matrem, ita ꝙ ipsa est mater, & aduocata omnium nostrū, quam post deum summe amare & venerari debemus. ¶ Deniq;, quotidie passionē domini recolētes debem' simul reuoluere quomodo Christo cōpassa sit mater dulcissima: quomodo tunc gladius doloris perfodit animā eius secundunm quòd Simeon prophetauit. Pensemus ergo quid passā sit, dum vnicum suum percepit iam captum, dum vidit eum præsentare Pilato, quando audiuit eum tam mendaciter accusari: dū vidit eum ab Herode alba veste illudi, à Pilati satellitibus flagellari, ad locum passionis cum propria cruce educi, in patibulo erigi, inter latrones suspendi. Dum insuper audiuit ab eo verba nūc memorata, Mulier, ecce filius tuus: & cætera quæ alij Euangelistæ plenius recitant. *Postea sciēs Iesus quòd iā omnia consummata sunt*, scilicet, eloquia prophetarum, de sua passione prædicta. Pauca nempe restabant, quæ mox erant implenda, ideo omnia tūc consummata dicuntur, sicut communiter de re penè finita dicimus, factum est, Veruntamen quod ait Euangelista, Postea sciēs Iesus non est sic accipiendū, quasi aliquid tunc cœperit scire quod ante passionē nesciuit, *Vt cōsummarētur scriptura* Psalmi quo legitur, Et dederūt in escam meam, fel, & in siti mea potauerunt me aceto. *Dixit, Sitio* Ad literā Christus corporaliter sitiebat ex diuturna afflictione, vehementi labore, & sanguinis effusione: in tantū vt dicat in Psalmo, Lingua mea adhæsit faucibus meis, quæ vtiq; sitis pœnalissima fuit. Spiritualiter verò multo feruētius sitiebat nostrā salutē, pro qua omnia fecit, ac pertulit. *Vas ergo positum erat plenum aceto*, Aliqui dicunt, ꝙ pię mulieres ex consuetudine contulerunt

vinum

A | 1. Tim. 5. | B | Lucæ. 2. | Esa 53. | Mat. 27. | Marci. 15. | Lucæ. 23. | C | Psal. 68. | Psal. 21.

D vinum damnatis ad mortem,& etiam Christo atq; latronibus,dantes vasculum vini ductori eorum. Milites verò dederunt Christo acetũ pro vino huiusmodi. Quidam etiã asserunt, quòd potus aceti accelerat mortem:& ergo dederunt Christo acetum,vt citius moreretur,sicq; de eius incruce custodia expedirentur. *Illi autem spongiam plenam aceto hysopo circumponentes*,id est,ligno hysopi,calamo siue arundini Impleuerunt etenim spongiã,& calamo eam imposuerũt,*Obtulerunt ori eius*,Quia enim erectus fuit in ligno, indiguerũt
Mat.15. huiusmodi instrumento,vt possent eum attingere. *Cum ergo*
Mat.27. *accepisset Iesus acetum* Marcus dicit ꝙ noluit bibere.Cócordia tamen liquet ex verbo Matthæi dicẽtis,Quum gustasset
E noluit bibere Parum igitur bibit,sicq; accepit sed quia quod parum est,pro nihilo computatur,Marcus affirmat,quod no
Philip.2. luit bibere,*Dixit*,*Consummatũ est* quod de mea passione fue
Mat 27. rat prophetatum,mysterium quoque humanæ redẽptionis
Lucæ.23 iam extat impletum.Mors etenim Christi erat vita salusque
Psal.30. mundi. *Et inclinato capite* factus est obediens vsque ad mor-
Iohan.10. tem, & quasi gratias agens patri,*Tradidit spiritum*,id est,po-
Ioh.15. testatiue animam suam à proprio corpore separauit:clamãs videlicet voce magna,Pater,in manus tuas cõmendo spiritum meũ.In quo innotescit,quàm verè erat præfatus,Potestatem habeo ponẽdi animam meam, & nemo tollit animã meam à me,sed ego pono eam *Iudæi ergo,quoniam parasceue erat*,id est,feria sexta proxima sabbato præsolenni, *Vt non remanerent in cruce corpora* crucifixorũ,videlicet Christi atq;
F latronum sabbato viua.*Erat enim magnus*,id est multum ce-
Exod .16. lebris, *Dies ille sabbati*,puta dupliciter. Primò, quia sabbatum in se celebre fuit secundũ legem.Secundò,quoniã erat vna dierum paschalium, idcirco noluerunt corpora illo die pendere in aris,ne diuturni,horrẽdiq; cruciatus,suo horrore solennitatem diei fœdarent,incutiẽdo trãseuntibus tædium ac pauorem.*Rogauerunt Pilatum, vt frãgerentur* à suis militibus crucifixoribus, *Eorum crura & tollerentur* non crura tantum,sed tota corpora de patibulis.Huic præci consensit Pilatus,quia subiungitur, *Venerunt ergo milites* famuli præsidis, *Et primi quidem*,id est,latronis pendentis ad dexterã Christi, vel primi, id est,principalioris latronis , *Fregerunt crura,& alterius qui crucifixus est cum eo* qui pendebat ex alio latere.*Ad Iesum autem cum venissent*,id est, ad corpus
eius

eius exanime sumendo partem pro toto, *Vt viderunt eũ iam mortuum, non fregerunt crura eius.* Crura siquidem frangebãtur, vt mors acceleraretur in eis qui erant suspensi, *Sed vnus militũ lancea latus eius aperuit.* De hoc milite multa dicũtur, vt constat. Cur autẽ aperuit latus eius, diuersæ causæ reddũtur Vna, vt certificaretur de morte Christi. Alia, quia Iudæi induxerunt eum ad hoc, *Et continuo* de latere Christi aperto, *Exiuit sanguis & aqua* Comuniter dicitur, quia vera aqua exiuit de latere Christi, nõ vtiq; naturaliter, sed miraculose, propter mysticas rationes. Primò, ad ostendendũ, quòd corpus Christi erat verè sumptum, atque compositum ex elementis, non de cœlo allatum. Secundò, ad designandum puritatatem corporis Christi. Tertiò, ad insinuandũ, quòd sicut redemit nos suo sanguine, ita & lauit nos aqua lateris sui. *Et qui vidit testimoniũ perhibuit*, scilicet, ipse Euãgelista Iohãnes qui vidit omnia iam præfata. *Et testificans Scripsit hæc & verum est testimonium eius* quum sit per sensum & experiẽtiam notum, *Et ille scit* deo reuellante, & scientia experimẽtali contestante, *Quia vera dicit, vt & vos credatis* Cognitio enim euangelicæ legis cõcessa Iohanni, ordinabatur ad totius ecclesiæ illuminationem, quæ habetur in via per fidem, in patria autem per speciem. *Facta enim sunt hæc*, videlicet, quòd venientes ad Iesum, non fregerũt crura ipsius, *Vt scriptura* Exodi *Impleretur*, *Os non comminuetis ex eo* Nostra translatio habet sic, Nec os eius confringetis. Sed quũ hoc ad literam dictũ sit de agno paschali Iudæorum figuratiuo, quomodo Euãgelista dicit hoc in Christi passione impletũ? Iterum quomodo hac authoritate pròbat propositum suum quum probatio non procedat, nisi ex sensu literali secundũ Augustinum? Dicendum, quòd sicut Apostolus ad Hebræos allegat de Christo, quòd ad literam dictum est de Salomone, videlicet, Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filiũ sic hoc loco Iohannes allegat de Christo, quod cõstat ad literam dictum de agno paschali. Vtraque tamẽ allegatio efficax est ad probandum. Creatura etenim siue rationalis, siue irrationalis cõsiderari potest dupliciter. Primò secundũ se: secundò prout est figura Christi, qui nõ solum per homines sed etiam per irrationalia figuratur, imò & per inanimata. Vnde dicit Apostolus, Petra erat Christus. Haud dubium quin figuratiue: & quod CHRISTVS ex Psalmo allegat de se.

A
Galat. 5.
Apoc. 8.
B
Exod. 12.
C
August.
Hebr. 1.
2. Reg. 7.
1. Cor. 10.
Psal. 17.
Mat. 21.
Acto. 4.

D de se, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, quidá exponunt ad literam de lapide materiali in tẽplo Salomonis. Hinc Christus dicitur leo, agnus, lapis angularis, vitis. Dum ergo aliquid in scripturis dicitur de huiusmodi creaturis secundum se, tunc talia principaliter exponuntur de eis. Cum verò literaliter dicuntur quædam de eis, vt sunt figura Christi, tunc talia principaliter, quanuis non primo intelligũtur de Christo, & verificantur in eo: vt est illud de Salomone, & lapide ab ædificantibus reprobato, similiter in præsenti. Quod enim de agno paschali dictum est, Os eius nõ cõfringetis, dictum est de eo inquantum fuit figura Christi vt immolati: quod spiritu sancto reuelante agnoscẽs Iohannes, dicit scripturam illam impletam in Christo, de quo vtrique principalior est sumenda.

Apoc.5. Iohan.1. Hiere.11. Psal.117. 1.Cor.10. 2.Reg.7. Psal.117. Exod.12. Nume.9.

E *Et iterum alia scriptura dicit, Videbunt in quem transfixerunt* Nostra translatio, seu textus Hieronymi talis est, Aspicient ad me quẽ cõfixerunt: sed reddit in idem. Propheta quippe loquitur in persona Christi. Iohannes autem sensum magis quàm formam verborum allegat. Quod autem Zacharias dixerit verba illa non de se, sed de Christo, patet per id quod protinus addit, & plangent eum planctu quasi super vnigenitum. ¶ Quæritur quid allegatio huius authoritatis spectat ad id quod immediate præmisit, quod non fregerũt crura Christi? Dicitur quòd ista authoritas introducitur ad approbandum, quòd dixit superius; Vnus militum lancea latus eius aperuit, & quod crucifixerunt eum.

Zacha.12.

F Propheta nanque dicendo, Videbunt in quem transfixerũt innuebat quod transfigerẽt Christum & hoc Euãgelista ostendit impletum. Videbunt ergo infideles Iudæi in die iudicij Christum, in quem transfixerũt, non per se, sed per milites præsidis, & eũ qui latus Christi aperuit, quos induxerunt ad hoc. Ipsi quoque qui hoc fecerunt, conspicient Christum, qui cicatrices vulnerum cõseruauit in corpore, ad inflammationem electorum, & confusionem reproborum. Videbunt igitur Christum in die nouissimo, iuxta illud Apocalypsis, Ecce venit cum nubibus, & videbit eũ omnis oculus, & qui eum pupugerunt. ¶ Insuper tractat Euangelista de Christi sepultura, quam voluit Christus honorificè fieri. Primò, quoniam decuit, Ipso enim occiso, satisfactũ fuit plenissimè pro totius generis humani peccato: ideo decẽs fuit, vt extũc inciperet glorificatio Christi, haberetque post ignominiosam

Apoc.3.

mortem

mortem, venerabilem sepulturam. Secundò, vt impleretur A
quòd per Esaiam erat prædictum, *Erit sepulchrum eius glo-* Esaiæ. 11.
riosum. *Post hæc autem* Christo iam mortuo *Rogauit Pilatum*
sine cuius Licentia, damnati & crucifixi non poterant sepe-
liri, *Ioseph* oriundus *Ab Arimathia* ciuitate Iudææ. Arima-
thia secundum Bedam ipsa est Ramatha, de qua fuit Samuel
natus, vt legitur in libris Regum. Rogauit autem Pilatum 1. Reg. 1.
Eo quòd esset discipulus Iesu credens & partim obediens ver-
bis eius, non tamen fuit perfectus discipulus, subditur enim,
Occultus autem propter metum Iudæorum, videlicet ne syna- Mat. 10.
goga expelleretur. Nondum ergo impleuit quod docuit Leuit. 23.
Christus, Nolite timere eos qui corpus occidunt. Nihilomi-
nus Lucas Euangelista appellat eum iustum & bonum. Non-
dum enim requirebatur ab eo tota euangelicæ legis perfe- B
ctio, *Vt tolleret corpus Iesu* de cruce, & sepeliret illud, non
ipse solus, sed adiuuantibus eum iustis qui aderant. *Et permi-*
sit Pilatus. hoc fieri, quoniam Ioseph iste notus fuit Pilato, &
vir potens, diues, ac nobilis. Propter quod in Marco scriptũ Marci. 15.
est, quòd fuit nobilis decurio, idq; propter reuerentiã eius, Lucæ. 23.
& propter innocentiam Christi itemque propter rumorem
redeuntium de loco dominicæ pasionis, percutientium pe-
ctora sua atq; dicentiũ, quòd mirabilia illa facta fuerunt pro-
pter iniustam Iesu occisionem, præsertim, cum & Centurio Iohan. 3.
idipsum testatus sit, dedit Pilatus cõsensum *Venit ergo Ioseph*
& tulit, hoc est, de cruce deposuit. *Corpus Iesu. Venit autem &*
Nicodemus princeps Iudæorum & Pharisæorum *Qui venerat* Iohan. 3.
ad Iesum nocte primum, id est, tẽpore elapso, videlecet, circa C
principium prædicationis Christi, *Ferens mixturam myrrhæ*
& aloës, quasi libras centum, id est, vnguentum ex talibus spe-
ciebus factum: quo corpora defunctorum condiebantur, ne
putrefierent. *Acceperunt ergo* Ioseph & Nicodemus *Corpus*
Iesu, & ligauerunt eum linteis, id est, pannis lineis corpus eius
inuoluerunt, scilicet linteamine & sudario, &c. *Cum aro-*
matibus, iam prædictis. Vnde videntur non habuisse plenam
fidem de Christi resurrectione, adhibentes ei sanctam vn-
ctionem contra putrefactionem: ignorantes illud prophe-
ticum in Iesu complendum, Non dabis sanctum tuum vide-
re corruptionem. Ioseph ergo & Nicodemus quanuis vsque Psal. 15.
ad passionem Christi fuerunt occulti eius discipuli: tamen
in passione visis mirabilibus quæ fiebant, animati fuerunt ad

D exibendum corpori eius sepulturæ obsequium, *Sicut moris est Iudæis sepelire* qui corpora defunctorum aromatibus condiunt,& sumptuosissimas sepulturas efficiunt:vnde patet ꝙ in sepeliendis mortuis obseruanda est patriæ consuetudo, dummodo non sit contra fidem & æquitatem. *Erat autem in*
Matth.27. *loco*,id est,propè Caluariæ locum *Vbi crucifixus est Iesus Hortus,& in horto monumentum nouum* quod Ioseph exciderat sibi in petra,secundum Matthæum *In quo nondum quisquam positus fuerat* In tali enim sepulchro voluit Christus poni,quia si alij in eius monumento iam sepulti fuissent,dixissent, forsitan Iudęi,quòd cadauer alterius esset sublatum,aut suscitatum.*Ibi ergo propter parasceuem Iudæorum*,id est,propter exi-
Exod 29. gentiam sextæ feriæ,in qua non licuit operari, nisi vsque ad E vesperam,in qua inchoabatur sequentis diei solemnitas, durans vsque ad vesperam subsequentem,*Quia iuxta erat monumentum*,hoc est,proximum loco passionis *Posuerunt Iesum*, id est,corpus,eius.Iam enim dies cœpit occumbere:propter quod non poterant corpus Christi longe portare, vel eius sepulturam differre,sed accelerauerunt,alias oportuisset expectare vsque ad finem festiuitatis instantis.

¶Postremò,ex his elucescit,quàm deuote & reuerēter Ioseph,& Nicodemus sepelierunt Christum sumptui non parcentes,& quia in monumento quod Ioseph sibiipsi iussit parari,posuit Iesum.Debemus autem & nos cũ venerabilibus viris his Christũ de cruce deponere,hoc est,de fine suæ passionis gaudere.Quemadmodum enim in meditatione domi F nicæ passionis contristari, & compati debemus domino saluatori:sic in meditatione finis huius passionis,vel de hoc,ꝙ terminata est passio Christi,& eius humanitas à tanta afflictione erepta,lætari habemus,& hoc est Christũ à cruce deponere.Insuper debemus eum mixtura myrrhæ & aloës cōdire,id est,mortificatione vitiorum, & bono sanctæ conuersationis odore venerari & vngere,& intra nos sepelire,imprimendo eum nostris præcordiis per beneficiorum suorum amorem,iugem memoriam,per suæ diuinitatis contemplationem,per suæ bonitatis feruentem amorem,per suæ conuersationis cruciformem imitationem:quemadmodũ ait in
Cantic.8. Canticis,Pone me vt signaculum super cor tuum.Debemus quoq; eum inuoluere linteis,id est,synceritate cōscientiæ &
Rom.10. animi puritate, cordisq; diligenti custodia, vt perseueret in nobis

nobis, ficut moris eſt Iudęis, id eſt, veris confeſſoribus, qui A
corde credunt ad iuſtitiam, & ore confitentur ad ſalutem, ſe
pelire dominũ Ieſum. Hæc autem maximè ſpectāt ad ſacer-
dotes, qui corpus & ſanguinem Chriſti quotidie cõſecrant,
tractant, manducant, vt ſint purificati actu, ore & corde. Sed
heu multi impudẽtiſsimi, ingrati, intimorati, irreuerẽter ni-
mis accipiunt filiũ dei ac virginis: nõ ſolum ſpiritualib⁹ vitiis
implicati, ſed turpiſsimis quoq; gulæ & luxuriæ inquinãtes
corpus ſuũ & animã: nõ attendentes, nec formidantes verbũ
Apoſtoli, Quicunq; mãducauerit panem hunc vel biberit ca 1.Cor.1.
licem domini indigne, reus erit corporis & ſãguinis domini.

¶ Explanatio Capitis. X X.

Vna autem ſabbati, Maria Magdalene venit mane. B

ARTICVLVS XLVII.

E Vangeliſta deſcripta dominica paſsione, ſty- Matth.18.
lum cõuertit ad deſcribendum reſurrectionem Mar.16.
illius. *Vna autem ſabbati*, id eſt, prima die poſt Lucæ. 24.
ſabbatum, ſeu ſeptimum diem ſolennem apud
Iudæos, puta die dominico. Vnũ enim in ſcri
pturis quadoque pro primo accipitur, ficut in Geneſi, Factũ Gene.1.
eſt veſpere & mane dies vnus, id eſt, primus. Quemadmo-
dum autem pagani nominant dies hebdomadæ nominibus
planetarum, Latini verò & Chriſtiani nomine feriæ: ſic Iu-
dæi nuncupant eas à ſabbato, tanquam à die principaliori: ita C
quòd prima dies poſt ſabbatum appelletur prima ſabbati, ſe-
cunda dies ſecunda ſabbati ſecundi, ſicque deinceps, *Maria
Magdalene* ſoror Marthæ ac Lazari, *Venit mane, cum adhuc eſ-
ſent tenebræ ad monumentum.*

¶ Occurrunt hic duo dubia. Primum, cur de ſola Magdale-
na faciat mentionẽ Iohanes? Secundum, quomodo hic dici-
tur, quum adhuc tenebræ eſſent, quum apud Marcum ſit ſcri Mat.16.
ptum, quòd venerunt orto iam ſole? Ad primum dicendum,
quòd ideo, quia Maria Magdalena feruentior erat atque in- Ibidem.
ſtantior, magisq; operoſa in iſto negocio, ei quoq; in primis
apparuit Chriſtus. Ad aliud reſpondetur, quòd ſecũdum Lu- Luc. 24.
cam Maria Magdalena cum aliis beatiſsimis fœminis venit
ad monumẽtum ſummo diluculo, vtpote in auroræ initio, in

D quo certũ est aliquid lucis esse,& apparere in altioribus partibus terræ:aliquid quoque caliginis,præsertim in bassioribus locis.Sic ergo ortus fuerat sol quantum ad apices montium,non tamen visui hominũ apparebat,propter quod tenebrę erãt paucę & tenues, *Et vidit lapidem reuolutũ à monumẽto*,id est,à loco in quo iacuit corpus Christi amotum,Monumentum autẽ quandoque accipitur pro domuncula illa in qua fuit petra, in qua excisum erat Christi sepulchrum: interdum verò pro solo sepulchro,sic modo accipitur. Vidit nanque reuolutum lapidem non à prædicta domuncula,imò adhuc erat intra domunculam. *Cucurrit ergo* recedens à monumento. *Et venit ad Simonem Petrum*,tanquam ad principaliorem inter Apostolos.Cucurrit autem ex magna admiratione & desiderio,cupiens aliquid certius de re ipsa cognoE scere.Secundum diuersas quippe affectiones, passionesque animæ,corpus diuersimode mouetur, *Et ad alium discipulum quem diligebat Iesus*, puta Iohannem præsentis euangelij descriptorem. Hi enim duo Apostoli inuicem familiariores fuerunt,& frequentius coniuncti,& combinati fuisse leguntur:vnde & Christum comprehensum simul sequuti sunt, simul quoque principibus sacerdotum responderunt,Obedire oportet deo magis,quàm hominibus: simul ascenderunt in templum ad horam orationis nonam simul missi sunt ad Samaritanos orare pro eis vt acciperent spiritum sanctũ. Denique secundum aliorum Euangelistarum doctrinam, etiam aliæ mulieres venerunt cum maria Magdalena ad monumẽtum,videlicet Maria Iacobi & Salome,itemq; Iohãna secunF dum Lucam:quæ omnes secundũ Lucã duos angelos cõspexerunt,à quibus didicerunt Christum resurrexisse, atque ex præcepto angelorũ venerunt,& nuntiauerunt vndecim Apostolis quod audierunt ab angelo,scilicet,ꝙ Christus resurrexisset.Iohannes autem nunc solũ exprimit Petrũ & seipsum sub solita loquutione.Hæc enim nuntiatio Marię Magdalenę videtur alia ab illa quã alij Euangelistę describunt,& prior, illa tamẽ quo ordine facta sint omnia,quæ quatuor Euangelistę enarrãt,& consonantiã habeant,nõ est facile declarare propter quod expositores varios modos assignãt circa hęc, quorũ iudicium aliis committo,vt teneat vnusquisq; quod in Euangelio magis concordat, *Et dicit eis, Tulerunt dominum de monumento*. putauit hæc Christi prædilecta discipula, quòd milites

Ioan.18. Acto.5. Act.3. Act.8. Matt.18. Marci.1. Lucæ,24.

milites præsidis, vel Iudæi abstulissent Christi corpus de tumulo, & alibi posuissent illud, & forsitam formidauit, necōtumeliam aliquam corpori irrogarent, *Et nescimus vbi posuerunt eum*, id est, corpus ipsius. *Exiit ergo Petrus* à loco quo se propter Iudæos abscondit, *Et ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum*. Iam enim milites recessisse videntur, vel Maria annuntiauit apostolis, quòd iacuerunt vt mortui. Isti duo præ cæteris apostolis profecti sunt ad sepulchrum ex præcipua dilectione ad Christum, ardentissime cupientes agnoscere, quid accidisset eorū magistro. Porrò, quod ait Iohannes, Venerunt ad monumentum, dicit per anticipationē: vnde mox subdit quomodo venerūt *Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro*. Erat nanque iunior atque agilior: & forsitā Petrus magis timuit notari q̃ Iohannes, quia iam ante negauit se esse Christi discipulum, *Et venit prius ad monumentū. Et quum se inclinasset*, vt per ostiū speluncæ in qua fuit sepulchrum, introspiceret, & quid cōtigisset, intueretur. *Vidit linteamina posita*, id est, pannos lineos quibus inuolutum fuit corpus dominicum, ordinate repositos, & plicatos: ad ostendendum, quòd corpus domini nō fuit furtim sublatum, vel ab aduersariis asportatum, quia secum tulissent huiusmodi pannos, sed diuina virtute resuscitatum. Angelus etenim domini qui descendit, lapidemque reuoluit, etiam pannos præfatos disposuit, quos Christus à suo corpore resurgens, potestatiue amouit. *Non tamen introiuit* domunculam in qua erat sepulchrum, nolens ingredi ante Petrum ætate & dignitate maiorē, forte propter reuerentiam Petri, & vt ei nunciaret quod vidit *Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumētum* id est, præmemoratam domūculam. Non enim suffecit ei à longe prospexisse, sed veritatem voluit certius perscrutari, locum quoque sepulchri intueri vacuum Cum enim noua ac mira cōtigisse audiuimus, licet credamus sic esse, nihilominus accurrimus, idque quod gestum est, intueri satagimus, *Et vidit linteamina posita* id est, ordinate composita, quemadmodū dictum est de Iohanne, *Et sudarium quod erat super caput eius* scilicet Christi, *Non cū linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum*, quod totum factum est dispositione diuina, angelico famulatu: ad declarandum q corpus Christi nō esset furtiue ab eius discipulis de monumento sublatū, propt

A

B

Mat. 26.
Marc. 14.
Lucæ. 22.
Iohan. 18.

C

D deus nouit Iudęos dicturos. Discipuli enim, vel quicunq; alij totis viribus festinassent in furando corpus, propter custodū præsentiam: vnde nō occupassent se tam diu, & curiose in remouendo, & componendo linteos, quibus ligatum fuit corpus dominicum. *Tunc ergo introiuit* domunculam tumuli. *Et ille discipulus qui venerat primus ad monumentū* animatus exēplo Petri, & conformans se maiori. Inferior enim facile imitatur actum superioris: vnus quoq; amicorum, & familiariū aliū in suis operibus sequitur celeriter & frequenter. *Et vidit* quæ dicta sunt de positione linteaminum atque sudarii, & credidit. *Nondum enim sciebat scripturas*. Hoc Chrysostomus exponit dupliciter. Primò sic, Credidit Christum resurrexisse, cuius ratio subditur. Nondum enim, &c. quasi di-

E cat, Ideo tunc credidit Christū resurrexisse visis his quæ dicta sunt, & non ante credidit hoc authoritate scripturę, quoniam nondum sciebat scripturas prophetarum, quia oporteret eum à mortuis resurgere: quas si sciuisset, nō tunc primo

Lucæ. 24. credidisset propter visa, sed ante propter scripturas. ¶ De

Psal. 40. Christi autem resurrectione habetur in Psalmo, Tu autē do-

Psal. 15. mine miserere mei, & resuscita me, & retribuā eis. Et iterū,

Non derelinquas animam meam in inferno: nec dabis san-

Sopho. 3. ctum tuum videre corruptionem. Et Sophonias, Expecta me

Osee. 6. (inquit) in die resurrectionis meæ in futurum. Oseas quoq;, Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Hanc expositionem, Augustinus, Gregorius, & Beda, nō acceptant, vnde aliter exponunt: quam expositionem etiā tan-

F git Chrysostomus. Credidit quod à Maria Magdalena audiuit, videlicet quòd corpus domini esset sublatum, idcirco au-

Mat. 20. tem hoc credidit. Nondū enim sciebat scripturas, quia opor-

Marc. 10. teret eum à mortuis resurgere, in quo vtique patet grandis

Lucæ. 18. discipuli huius simplicitas, qui cum aliis apostolis tam fre-

Iohan. 13. quenter audiuit à Christo, quòd consummarentur iam om-

Mat. 26. nia quæ scripta erant de filio hominis, quia tradendus esset gentibus ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & tertia die resurgeret: in cœna quoque asseruit, Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Vt enim frequenter prætactum est, magna erat Apostolorum hebetudo, & ignorantia ante spiritus sancti illustrationem. Quanuis ergo nequaquam putauerint Iesum falsa dixisse, non tamen attenderunt verba ipsius: imò nec certam eorum cognitionē habe-

bant. Ista expositio melior est, textui quoq; cõformior. Deniq; Iohannes nõ videtur prius credidisse, quàm Maria Magdalena: imò si ipsa vidisset Petrum & Iohannẽ credere, quod Iesus resurrexisset protinus illorum fidẽ fuisset sequuta: sed immediate dicetur, quòd Maria hæc necdum credebat, quin potius Iesus sibi apparẽte, Domine (inquit) si tu sustulisti eum, &c sed & in Luca scribitur, quòd Petrus visis quę dicta sunt, abiit, secum mirans quod factum est, vnde videtur non credidisse. *Abierunt ergo iterum discipuli*, Petrus & Iohannes, *Ad semetipsos*, i. ad sua latibula, de quibus ad monumẽtum venerunt, vel ad condiscipulos, qui erant vnũ cum eis in domino. A Lucæ. 24.

❡ Porrò de moralitate huius scripturæ, quomodo per Petrũ ecclesia ex gentibus congregata designetur, per Iohannẽ verò synagoga, multa iam dicta sunt, quæ quum sint notissima nunc relinquo, aliam moralitatẽ breuiter tangens. Per Mariam itaq;, quæ interpretatur amarum mare, exprimitur peccatrix, & penitens anima: quæ quum fuerit gratiosa ac dulci Christi præsentia spoliata, seipsam affligit amaritudine compunctionis, & pœnitentiæ lachrymis, dicens cum Psalmista, Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia nõ custodierũt legem tuã. Per monumẽtum figuratur mortificatio carnis, vel absconsio hominis, qua se retrahit, & abscõdit ab his quę mundi sunt: iuxta illud Psalmistæ in psalmo quinquagesimoquarto, Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Igitur anima nostra quæ deum frequẽter offendit, quærat Iesum in monumento. i. in vitiorum mortificatione, & suiipsius sepelitione à seculo isto: quemadmodũ dicit Apost. Ego stigmata domini Iesu in corpore meo porto. Rursusq;, mortificate mẽbra vestra quæ sunt super terram. Qui enim sunt Christi, carnem suã crucifixerunt cum vitiis, & cõcupiscentiis. Cum verò anima non inuenerit Iesum in tumulo isto, hoc est, quãdo in corporali afflictione, & actibus pœnitentiæ nõ inuenit, & consolationẽ & gratiam, experimentalem, currat & nunciet Petro, qui interpretatur firmus, agnoscens vel principalis. i. viro forti in fide, docto, & ad aliorũ gubernationẽ idoneo: atq; Iohanni, qui interpretatur gratia dei. i. ei qui veram sortitus est experientiam inter bonum & malum per gratiã specialem ac deuotionẽ frequentẽ. Is igitur dicat, Tulerunt dominum de monumento. i. in pœnitentiæ actibus, ac lamentis Iesum non inuenio modo iam tacto. Tũc isti hoc audito admirantes,

B Psal. 118. Psal. 54. C Galat. 6. Colos. 3. Gala. 5.

D mirantes, current cursu mentali ad monumentum, cõsiderãdo qualitatem operum animæ talis. & non inuẽto illic Iesu. videbunt linteamina posita, & sudariũ inuolutum, id est, habitus gratiæ & donorum, cum laboriosis vitæ actiuæ operibus quãuis præsentia domini Iesu non percipiatur per deuotionem experimentalem, & cõsolationem internam. Solet nempe sæpe huiusmodi præsentiam suam abstrahere, animãque in afflictionibus magnis, in cordis ariditate, mẽtis quoque duritia quadã relinquere, abscondens ad tempus faciem suã, vt quæratur auidius, inueniatur affluentius, teneatur stabilius, possideatur fœlicius. Veruntamen adest indesinenter per occultum gratiæ habitũ, per dona & opera, quæ necessaria sunt ad salutẽ, quãuis putetur abesse & indignatus abiisse.

E Interdum quoque anima se affligens non inuenit Iesum, vel magnũ profectũ in corporali exercitatione, in pœnitentiali labore, in via rigoris, quia non quærit Iesum cũ vera discretione, & sancta humilitate, quando videlicet nõ est rationabile obsequiũ eius, vel propriis viribus, & laboribus plus iusto innititur, nõ ponẽs totã spem suã in deo & meritis Christi, sed putans se aliquid fecisse aut esse, cum ita nõ sit

Rom.12.

Psal.77.

¶ Præterea per cursum Petri & Iohãnis designatur affectuosus accessus viri actiui ac cõtẽplatiui ad Iesum, vt videat eum, qui est omnium finis. Currit autẽ Iohãnes seu cõtemplatiuus citius Petro seu actiuo, quia feruentior solet esse atq; stabilior in diuinis, sed nõ intrat in primis, donec Petrus ingrediatur, quia frequẽter actiui ante cõtẽplatiuos ꝑtingũt ad finẽ. Abierũt ergo discipuli, nõ audentes diutius perseuerare iuxta sepulchrum propter Iudæos. *Maria autẽ* Magdalena *Stabat ad*

F *monumẽtũ foris* i. in horto propè domũculam, in qua erat sepulchrum, *Plorans* incõsolabiliter, quia non solũ viuẽte magistro fuit priuata, sed & corporis eius solatio destituta, nec vidit modũ recuperãdi hoc damnũ, & esse aut viuere sine Iesu (in quẽ totaliter fuerat trãsformata per charitatẽ) erat ei tormentũ. Stabat ergo ad monumentũ, in quo elucescit eius cõstãtia, ardensq; dilectio, quia apostolis abeuntibus nõ recessit. Erat autẽ vnicum ei solatium, quod vel in loco esse potuit, in quo dominum suũ reliquit, non valens ei amplius appropinquare. Hinc igitur mansit in loco dominicæ sepulturæ, beatam se reputans, si vel in tumulo illo mereretur sepeliri. ¶ Sed cur stetit foris, & non potius intus? Dicẽdum, vt oculos

los suos hincinde circunduceret, si forte videndo aliquid de A
suo dilecto magistro perciperet, quęadmodum moris est his
qui quærunt amissum. *Dum ergo fleret, inclinauit se, & prospe-
xit in monumentum.* Iam ante vidit monumētū dominici cor-
poris spoliatum thesauro, idque intimauit discipulis, nunc
rursus inclinat se, vt per ostium domunculæ monumentū in-
spiciat. Excessiua nanq; dilectio rationem nō pensat, sed im-
petum sequitur affectionis impellentis, nec quiescentis. Ideo
sæpe quærit amissum in loco vbi certissime vidit ipsum non
esse, habens spem contra spem, & sæpe formidās, ne visus in
præcedentibus inquisitionibus sit deceptus, *Et vidit duos an-* Lucæ. 24.
gelos in albis sedentes, quos Lucas nominat viros, dicēs, quòd
apparuerunt in veste fulgenti, videlicet alba & candida. Vn-
de quibusdam videtur, quòd Maria primo aspectu non sci- B
uit, quòd essent angeli. Apparuerunt ergo in splendidis sto-
lis, quoniam gloriā resurgentis, claritatē supernæ solennita-
tis, & gaudiū magnū nuntiauerūt. Huiusmodi quoq; vestis
puritati naturæ angelicæ, sanctitatiq; mentis, supernorū spi-
rituū correspōdet. Sūt essentiæ simplices, in quibus nulla est
labes peccati, *Vnum ad caput*, i. ad superiorem partem sepul-
chri dominici, *Et vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu.*
Sic angeli sancti sederūt propter reuerentiam loci, & quoniā
illum nuntiauerunt, in quo est duplex natura vna summa, &
alia bassa, imò & infima in intellectualium ordine naturarū.
Matthæus & Marcus loquuntur de vno angelo. Vnde secun- Mat. 18.
dum Augustinū apparuerūt ibi tres angeli, vnus extra sepul- Marc. 16.
chrum, & duo intra illud. *Dicunt ei illi* duo angeli, vel vnus C
ex persona amborum. *Mulier quid ploras?* Non ex ignorantia August.
quærunt, sed vt consolentur Mariam, quasi dicat, Potius gau-
dere te decet, q̄ flere, cū dominus tuus glorificatus surrexe-
rit, & tibi mox apparebit. Fletus autē Marię partim increpa-
bilis extitit, quia processit ex fidei defectu atq; errore, sicut
subiūgitur. *Dicit eis, Quia tulerūt dominū meū* i. Iudæi vel mili-
tes corpus domini mei hinc portauerunt, *Et nescio vbi posue-
runt eum*, tanquā dicat; Si hoc scirem, aliqualiter consolarer,
quia afferrē corpus domini mei, & illud mecū iugiter cōser-
uarē. *Hæc cum dixisset, conuersa est retrorsum* i. retrospexit, vel
quia splēdorem angelicorū vultuum atq; vestitum diu ferre
non poterat, vel vt ex impatienti amore hincinde prospice-
ret, si quid de suo charissimo domino ac magistro posset
perci-

D percipere: vel quod potius credendum est secundum Chrysostomum, ideo introspexit, quoniam angelos quorũ colloquio fruebatur, vidit assurgere seu magnam reuerentiam, & inclinationem exhibere cuidam retro eã, videlicet Christo, qui retro accessit, & angelis in specie dominatoris apparuit. Volens igitur Magdalena cognoscere, quisnã ille esset, conuersa est retrorsum, *Et vidit Iesum stantem.* Quoniam etenim perseuerauit, nullamque indignam consolationem admisit, meruit consolatorem & desideratum cordis sui inuenire ac cernere. Perseuerãdum est ergo in opere bono vsq; in finem, estque implendum quod ait Psalmista, Renuit consolari anima mea. *Et nesciebat quia Iesus esset.* Quia enim affectuose quærebat Iesum, meruit eũ aspicere, sed quia minus

Mat. 24. Psal. 76.

E bene de eo sensit, meruit eius cognitione priuari. Fidem nãque resurrectionis illius nõ habuit, ideo nec eum cognouit, quia veraciter scriptum est, nisi credideritis, nõ intelligetis. *Dicit ei Iesus, Mulier,* Consuetudo est Hebraici idiomatis, quacunque fœminei sexus, mulierem vocari. Vnde de virgine sancta dicit Apostolus, Misit deus filium suum natum ex muliere, *Quid ploras? quid quæris?* Idcirco Christus interrogauit, vt sui amorem in corde Mariæ accenderet, renouaret, augeret, sicq; illa sui dilecti efficeretur capacior, quoniã amor aperit cor amantis ad susceptionem amati. *Illa existimãs quia hortulanus esset* In specie enim tali apparuit ei Christus, vel ideo hoc existimauit Maria, quoniam Iesus apparuit ei in horto, ad quem putauit neminẽ aduenisse, nisi horti cul

Hier. 10. Marc. 4. Lucæ. 8. Galat. 4.

F torem vt illum excoleret. Spiritualiter quoq; erat Iesus hortulanus cordi Mariæ, de ea eradicans germina mala dubitationis, & ignorantiæ, atque peccati & inserens ei semen virtutũ fidei lumen, & cęteros fructus spiritus sancti. Quemadmodum itaq; Iesus apparuit duobus discipulis in specie peregrini, ita apparuit Magdalenæ in specie hortulani. Habet enim glorificatus in corpore potestatem exhibendi visibilem & inuisibilem, cognoscibilem, & incognoscibilem vel in forma qua placet. Verùm de modo qualiter fiat hoc, & in quo subiectiue consistat huiuscemodi alia effigies, longa est disputatio, quam relinquo. Hoc tamẽ certum est, quod corpus glorificatũ perfectè subiectum est imperio animæ, manetq; iugiter glorificatum, quomodocunq; appareat, visus autem intuentis diuersimode inmutatur. Potuit autem Christus similitu-

Lucæ. 24.

militudinem sibi placentem formare in aspicientem oculis, A
non tamē decepit eos, nec fuit ex parte eius illusio, sed nō-
dum credentes, meruerunt eum sub alia intueri effigie sicq;
à propria credulitate oriebatur eorū deceptio. Christus ve-
rò talem se eis exhibuit, qualis fuit in corde ipsorū vtpote
alterius dispositionis, sed ista alteritas ad veritatem ordina-
batur, vt gradatim atque paulatim manifestā veritatis sor-
tirentur notitiā, idcirco non fuit ex parte Christi deceptio. Iohā. 21.
Dicit ei, puta Maria Christo, quem hortulanum materialis
horti putauit, errans in hoc, *Domine*, puto ꝙ licet Iesus ap-
paruit in similitudine hortulani, nihillominus in veneranda
quadam effigie se præsentauit Mariæ, idcirco quanuis ip-
sa esset diues ac nobilis, tamen appellauit eum dominum,
præsertim, quum verè humilis fuerit, cuius humilitas in hoc
ipso commendatur, ꝙ hunc quem putauit horticolam, appel B
lauerat dominum, *Si tu sustulisti eum*, hoc est, si corpus Iesu
deportasti. ¶ Cur existimauit hoc? Dicendum ꝙ ideo, quo-
niam Iesus in forma hortulani apparuit, forsitan habens pa-
lam in manu. Quoniam ergo putauit curam illius horti per-
tinere ad eū suspicata est, ꝙ corpus domini asportasset, sal-
tem cū adiutorio. Rursus inuestigatur de eo cuius nomē nō
expressit, loquitur indistinctè, si tu sustulisti eū? Respondē-
dum secundum Gregorium, quoniam consuetudo est feruē-
ter amantium, vt nullum putent ignorare, ꝙ ipsi indefinen-
ter reuoluunt in corde. Aliter respondetur, quòd ideo nomē
Iesu nō exprimit, quia putauit illum cui loquebatur ex cir-
cunstantia loci, temporis, causæ & aliorum signorum facilli
mè posse coniicere quem ipsa notauit, & forte dicendo eum C
direxit oculos suos ad tumulum, quasi dicat, Illū noto quem
scis ibi fuisse sepultum. ¶ Denique sicut Christus suscitauit
seipsum, sic sustulit se de monumēto, quia per diuinitatis na
turā, excitauit & abstulit se de morte ac monumento quoad
naturam assumptam, *Dicito mihi, vbi posuistis eum, & ego eum
tollam*, portando corpus eius ad domum meam, vt ibi in lo-
co securo illud reponam. Maria hæc loquitur secūdum fer-
uentiū amatorum morem, qui rationem & possibilitatē pa
rum attendunt, existimantes suam potestatem parificari dile
ctionis feruori. Si enim positum fuisset corpus Iesu in atrio
principis sacerdotum, vel in medio Iudęorum, quomodo il-
lud tulisset Maria? Et si alibi, quomodo illud per se solā ba-
iulas-

D iulaſſet? Sed fortè dicere voluit, Ego eũ tollam auxilio aliorum. Loquitur tamen hæc beatiſſima Magdalena, quaſi paratiſſima ſe exponere mortis periculo, vt corpus domini ſui poſſit acquirere. *Dicit ei Ieſus, Maria, Cõuerſa illa dicit ei Rabboni, quod dicitur magiſter.* Statim vt Ieſus dixit Maria, cognouit magiſtrũ diſcipula. Sic náq; cõſueuerat eam vocare, & in ipſo nominis ſono ſenſit Maria vim occultã, ſolitãq; dulcedinem, quas experiri ſolebat ante paſſionẽ dum Ieſus dixit ad eam, Maria ſenſit ergo Maria quàm effectuoſè, ac dulciter Ieſus dixit ad eã Maria moxq; audito hoc nomine, & magiſtro cognito, immutata ſunt omnia viſcera eius, liquefacta eſt quoque anima eius, *vt* dilect⁹ loquutus eſt, & maximus dolor, ineffabile gaudium repente mutatus eſt. Quan-

E tum enim doluit de ſui amantiſſimi magiſtri, ac domini occi-
Cant.5. ſione & ſublatione, tantum gloriabatur de eius apparitione reſuſcitatione, glorificatione. Conuerſa illa ſpiritualiter à mœrore ad gaudiũ, ab infidelitate quadã & dubitatione ad fidem ad certitudinem. Chryſoſtomus verò imaginatur, ꝙ Maria putãs Ieſum hortulanum, viſo eo, mirabatur, cur angeli ei tantam reuerentiam exhibuiſſent, idcirco cõuertit ſe
Lucæ. 24. ad illos, interrogare volens de hoc. Quod cum facere ordiretur, Chriſtus dixit ad eam, Maria, quo audito agnoſcẽs magiſtrum in voce, ſicut diſcipuli in panis fractione, rurſus conuertit ſe ad eũ, & dixit, Rabboni. Sic quippe cõſueuerat eũ vocare, ad cuius pedes tam libẽter ſedere, cuiusque verba tã
F diligenter audire ſolebat Hoc dicto Maria ex vehementi amore, qui intimè & immediatè cupit vniri amato, voluit pedes Chriſti amplect⁹ & oſculari, procidens ante eum, quemadmodum ante paſſionem ſolita fuit, ideo ſubditur. Dicit ei Ieſus, Noli me tãgere tactu corporeo, nec ſpirituali indicio, id eſt, noli de me ſentire nũc ſicut hucuſq; ,noli mihi vniri ſolũ aut finaliter quo ad naturam meam viſibilem. *Nondum enim aſcendi ad patrem meum*, id eſt ad patris æqualitatẽ me perueniſſe nõ credis, ſed hominem purũ exiſtimas, idcirco nõ debes me tangere, ſentiẽdo de me minus digne, amãdoq; me vt hominem tantum. ¶ Prohibuit ergo Chriſtus à Maria ſe tangi, nõ ꝙ poſt reſurrectionem tactum mulierũ vitauit, quum de duabus ſcriptũ ſit, Acceſſerunt & tenuerũt pedes eius: ſed propter myſticam rationem, videlicet ꝙ ne-
Mat.28. mo debet eũ ſpiritualiter tangere, niſi habeat veram fidẽ de ipſo

ipso quā nullus habet, nisi qui credit eū patri æqualē. *Vade* A
autem ad fratres meos, id est, Apostolos, qui fratres Christi dicuntur propter naturæ assumptæ specificam conueniētiam, conuersationis mutationē, amicitiæ singularitatē, æternæq; gloriæ hæreditatē: de quibus ait in Psalmo, Narrabo Psal.21. nomen tuū fratribus meis. Vnde ad Hebræos ait Apostolus Hebr.2. Non cōfunditur fratres eos vocare. ¶ Præterea, multas ob causas nominat eos fratres. Primò, vt ostendat se verā carnem integram, totamque humanā naturam habere post resurrectionem sicut & ante. Secundò, vt det illis fiduciam redeundi ad ipsum, qui propter fugam ab ipso poterant nimiū formidare. Tertiò, propter nostram instructionem, ne exaltati, despiciamus eos cū quibus tēpore paruitatis nostræ cōuersabamur. *Et dic eis, Ascendo* post dies paucos secundū naturam assumptam, cui competebat ascēdere, non diuinæ *Ad* B *patrem meum, & patrem vestrum*. Distinctè ait, patrem meū & patrem vestrum, quoniā pater æternus, est pater Christi per naturam, aliorū verò per gratiam *Deum meum secundum* quod homo sum, *Et deum vestrum* secundum quod per meam incarnationē & passionē reducti estis ad eū. ¶ Deus autem qui vtique omnium deus est, dicitur specialiter deus Apoc.2. illius, cui specialiter prouidet, adest, cōmunicat, & à quo spe Psal.77. cialiter amat & honoratur, qui toto corde ad ipsum cōuersus est, omnemque spem suam in ipso fundauit. Hinc sancti 3.Re.17. homines dicere consueuerūt, Deus meus, vt patet de Helia, quod imperfectis nō cōpetit. Propter quod beatus Dionysius ex humilitate præcipua loquitur, Deus & si fas est dicere, meus. Deus ergo pater vel trinitas specialissimè fuit de° Dionys. C Christi secundum naturam assumptam quoniam gratiosissimè eum præuenit, eiq; in omnibus affuit, cooperabatur, & incomparabilia dona præstabat: maximè quoque diligebatur, ac honorabatur à Christo homine, quemadmodum ait superius, Ego que placita sunt ei facio semper. Ascendit autem Christus ad patrē motu locali, nō q̄ pater loco distabat ab eo vel eius humanitate, quum sit verè vbiq;, sed quia Iohan.8. localiter ascendebat ad cœlum empyreū, in quo pater specialiter esse & habitare censetur, quoniam excelentius ibi operatur, seque euidentius manifestat. Hac cōmissione fecit Christus Mariam Apostolorum apostolam, mittens eam Gene.31. ad illos nunciare resurrectionem dominicam. Decuit enim,

vt sicut

D vt sicut per fœminam oblata est viro mortis occasio, sic per fœminam nunciaretur viris facta redemptio. Venit Maria iussioni Christi obediens, *Annuncians discipulis, quia vidi dominum, & hac dixit mihi* Iohāni, qui recedendo à monumēto ante eam non merui simul cū ea, vel primus videre Christum resuscitatum. ¶ Deniq;, in expositione huius Euāgelij pulchrè, atque dulcissime, multumque deuotè, & affectuosè loquitur Origenes, & in fine sic exhortatur, Sequamur huius mulieris affectum, vt perueniamus ad effectū: ploret vnusquisque ad Iesum, & quærat fideliter Iesum, apparebitq; ei quia non celauit se quærenti peccatrici. Disce peccator à peccatrice plorare propter dei absentiam, desiderare eius præsentiam, nullam consolationem extra Iesum recipere,
E nulla aduersa timere, & omnia mundi prospera propter CHRISTVM contemnere, Audeo tibi confidenter promittere, si in his perseueraueris, Iesum quem quærebas, inuenies & cognosces.

¶ Prosecutio præsentis capitul.

Cum esset sero die illa vna sabbatorum.

ARTICVLVS XLVIII.

Mar. 16. Hoc loco describit Euangelista quintam Christi apparitionem factam in die paschę, & etiam
F H sextam quæ facta est præsente Thoma in octaua Paschæ. Quinquies enim apparuit Christus in die Paschæ. Primò Magdalenæ, quemadmodum in Marco legitur, Surgens Iesus mane prima sabbati, ap-
Matt. 24. paruit primò Mariæ Magdalenæ. Secundò, mulieribus redeuntibus à sepulchro: iuxta illud Matthęi Ecce Iesus occurrit illis dicens, Auete. Tertiò, Petro, quanuis locus ignoretur, creditur tamen quòd redeunti à monumento. Quartò, duo-
Lucæ. 24. bus discipulis euntibus in Emaus secundum quod recitat Lucas. Quinto vndecim apostolis in conclaui, sicut nunc cōte-
Iohā. 21. statur Iohannes, *Cum sero esset* hoc est, hora vespertina & nocte incipiente, *Die illa* in qua apparuit Magdalenæ *Vna sabbatorum* id est, quæ dies fuit vna dierum illius hebdomadæ

madæ qui omnes dicebantur sabbata, quia festiui, *Et fores* A
id est, ianuæ *Essent clausa, vbi erant discipuli*, hoc est, Aposto-
li, & etiam alij secundum Lucam. *Congregati propter metum* Lucæ. 24.
Iudaeorum, in quo patet eorum infirmitas, qui timebant eos,
qui corpus potuerunt occidere.

¶ Dicunt quidam, quòd Apostoli erant dispersi in die pro-
pter metum Iudæorum, sed de serò conueniebant ad locum
vnum Euangelista verò nunc dicit, quod erant congregati Luc. 22.
propter metum prædictum. Lucas quoque habet, quod mu-
lieres regressæ à monumento, nunciauerunt quæ audierunt
illis vndecim, quod fuit clara die, quia post hoc Petrus & Io
hannes cucurrerunt ad monumētum. Ex quibus patet, quòd
discipuli etiam in die sederūt collecti ianuis clausis propter
metum Iudæorum, imò minus audebant exire diebus quàm B
noctibus, *Venit Iesus* ostio clauso, per penetrationis di-
mensionem. Corpora enim glorificata omnia penetrāt per
dotem subtillitatis secūdum quosdam, non tamen sine grā-
di miraculo, prout Thomas super quartum sententiarum sa 1. Tim. 2.
tis demonstrat. Quemadmodum igitur Iesus exiuit vterum Lucæ. 22.
matris, ea integra remanente: sic intrauit & exiit domū non
apertam, diuina omnipotente virtute, *Et stetit in medio disci
pulorum* Ipse nanque est mediator, doctor, reconciliatorque
noster, ideo cōpetebat ei esse in medio, sicut & ante passio-
nem locutus est, Ego in medio vestrum sum. Magister quip-
pe virtutum medium semper elegit, quia in medio virtus cō
sistit. Quomodo autem factum sit, quod nunc refert Iohan
nes, Lucas plenius edocet, quo legitur, quòd quum Iesus co- C
gnitus fuisset à duobus discipulis in fractione panis, & dispa Lucæ. 22.
ruisset, illi surgentes regressi sunt in Hierusalem eadem ho-
ra, inuenerūtque vndecim congregatos, & eos qui cum illis
erant, quibus dixerūt, quomodo Iesus apparuisset eis in via
& qualiter eum cognouerunt, quibus ista narrantibus, venit
Iesus, & stetit in medio discipulorum, *Et dicit eis*, *Pax vobis.* Mat 10.
Quod docuit CHRISTVS, hoc fecit. Præcepit autem di- Lucæ. 10.
scipulis, In quamcunque domum intraueritis, primum dici-
te, Pax huic domui: hinc ipse domum ingrediens, in qua-
erāt charissimi sui, electissimiq; discipuli, ait, Pax vobis. Rur
sus sic eos salutauit, quoniā pauloantè in qua nocte trade-
batur disseruit, Pacem relinquo vobis. Quod igitur tunc re-
liquit, nunc attulit, dedit, & auxit. Discipuli quoque pace ma Iohan. 14.

D ximè indigebant, quoniam multipliciter conturbati erant ac territi, videlicet propter præteritam Christi passionē, propter Iudeorum crudelitatem, & proprij cordis quandam hæsitationem de Christi resurrectione, de cuius veritate nondum fuerant roborati.

¶ Insuper sic salutauit discipulos, quoniam pax est maximū bonum, omnique Christiano præcipuè appetendum, per quā
Mat.5. homines fiunt filij dei: quēadmodum scriptum est, Beati pacifici, quoniam filij dei vocabūtur. Propter quod ait Dionysius, quòd omnia appetūt pacem, & propter hanc agunt omne quod agunt. ex quo cōcluditur, quod pax est vel ipsa beatitudo, vel proxima ad beatitudinem dispositio. Christus autem præsertim nunc loquitur de pace interna, quæ est tranquillitas animi, vt pote quies à motib⁹ propriis inordinatis,
E
1.Cor.7. videlicet: à timore immoderato, à tristitia seculi, quæ secūdum Apostolum mortem operatur à dolore rationē impediente.
Mat.10. Non enim optauit discipulis quietē ab exterioribus
Lucæ.10. persecutionibus ad tempus, quos in medio luporum erat missurus,
Hebr.12. sed vt in omni turbatione extrinseca conseruarent pacem internā. Propterea ad Hebræos monet Apostolus, Pacem sequimini & sanctimoniam, sine qua nemo deum videbit. *Et quum hæc dixisset, ostendit eis manus & latus.* Fortè &
Lucæ.24. pedes, imo & pedes, vt infra ex verbis Lucæ Euangelistæ patebit. In his quinque vulnerū remanserunt cicatrices, in testimonium idētitatis corporis passi, resuscitati, & glorificati: itemque in signum victoriæ saluatoris. Ostendit ergo discipulis manus perfossas, & latus lancea perforatum, vt scire-
F
Mar.27. ent, quòd ipse esset qui paulo antè pēdebat in ligno, & quòd
Mar.15. idem numero corpus resumpsisset. ¶ Multa hec loco omittit
Lucæ.23. Iohānes, quæ recitat Lucas, ea quoque quæ Lucas omisit, suppleuit Iohannes. Itaque Luca testante, Christus disci-
Iohā.19. pulis dixit, Videte manus meas, & pedes meos, palpate & vi-
Lucæ. 14. dete quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me vi-
Apoc.19. detis habere, & alia multa in hac apparitione dicta & facta recitat Lucas. *Gauisi sunt ergo discipuli viso domino* dominorum, qui in fœmore suo scriptum habet, Rex regum, & dominus dominantium. Gaudium nempe est diffusio animi in conceptione boni, oriturque ex vnione potentiæ cū bono conuenienti. Quoniam ergo discipuli viderunt Iesum summum & conuenientissimum bonum, quem maximè dilige-

bant, de cuius pasſione vehementer dolebant, cuius beati- A
tudini cordialiter congratulabantur, ideo viſo eo vltra quàm
existimari poſſet, aut exprimi, lætabantur. Gauiſi ſunt autem
propter Ieſum, & propter ſeipſos, quia magiſtro ſuo intime
gaudebant, & de ſuo profectu exhilarati ſunt, videntes ſe
non eſſe deceptos, ſequẽdo Ieſum, propter quem omnia ſua
reliquerunt, & multa perpeſsi fuerunt ac patiebantur. *Dicit
ergo eis iterum*, *Pax vobis*. Siquidem viſo domino Ieſu contur-
bati fuerunt atque conterriti, iuxta Lucam, ideo repetit. Pax
vobis: quæ etiam repetitio, confirmationis indicium eſt, dile- Lucæ. 24.
ctionisque ſignum, & admonitio diſcipulorum, vt pacem iu-
giter appetant præcipuéque exquirant. Vel ideo bis ait, Pax
vobis, quia optauit eis pacem gratiæ in præſenti, & pacem
gloriæ in futuro. *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos*, id eſt,
Quemadmodum pater miſit me ex vera charitate & pieta- B
te, ad prædicandum Euangelium vitæ Iudæis, à quibus mul-
tas ac varias perſecutiones, & tandem amariſsimã perpeſſus
ſum mortem, quorum tamen hominum nonnullos conuerti;
ſic ego nunc mittam vos ad prædicandum euangelicam le-
gem Iudæis, ac Gentibus ex charitate & pietate ad vos, &
item ad illos, à quibus multa aduerſa & mortem ſuſtinebitis, Sapien. 2.
quoſdam verò eorum cõuertetis. *Hoc cum dixiſſet, inſufflauit,
& dixit eis, Accipite ſpiritum ſanctum*. Poſtquam ſaluator dixit
diſcipulis, Sicut miſit me pater, & ego mitto vos, infudit di-
ſcipulis ſpiritum ſanctum, quia officium prædicationis quod
eis cõmiſit, ſine ſpeciali gratia ſpiritus ſancti expleri non va-
luit. Oportet enim vt prædicator verbi cœleſtis, in ſeipſo a-
bundet charitatis feruore, & ſapientia diuinorum, quatenus C
ignita proferat verba motiua & penetratiua, ſitque ſenten-
tioſus, diſcretus & inſtructiuus in ſermonibus ſuis.

¶ Denique per corporalem illam inſufflationem, & inſpira-
tionem, euidenter ſignauit ſuperintellectualem, aque æter-
nam proceſsionem ſeu ſpirationem, qua ſpiritus ſanctus ab Mat. 10.
ipſo procedit, prout plenius ꝓbat Anſelmus in libro de pro-
ceſsione ſpiritus ſancti. Rurſus dicendo, Accipite ſpiritum
ſanctum, inſinuauit ſe per authoritatem dare ſpiritum ſan-
ctum, quod nequaquam ſic eſſet, niſi ſpiritus ſanctus ab ipſo
procederet. Sed nónne Apoſtoli ante hanc horã habuerunt
ſpiritum ſanctum? Habuerunt vtique, non autem tam copio-
ſe & efficaciter, ſeu ad tot, tantoſq; affectus vt ex hac hora,

D quia & nunc data est omnibus eis potestas ligandi atq; sol-
Mat.22. uendi, sicut mox introducetur. ¶ Augustinus facit hic gran-
Mar.12. dem quæstionem, cuius se solutionem nescire fatetur. Que-
Lucæ.10. rit ergo, cur Christus bis dedit spiritum sanctum, semel in ter
ra ante ascensionem, & semel de cœlo post ascensionem.
Tangit autem August. quandam solutionem sub dubio, puto
quòd ideo, quoniam duo sunt præcepta charitatis, quam ra-
tionem Gregorius & Beda affirmant, esse huius rei causam,
videlicet quòd in terra dedit, vt diligatur proximus, deinde
de cœlo vt diligatur deus. Sed quia per eandem gratiā vtrun
que præceptum impletur, nec vnum sine alio valet impleri,
imò & vnus est habitus charitatis, qua deus proximusq; di-
E ligitur, ideo potest alia ratio assignari. Vt enim Dionysius
docet, Natura nō procedit à distanti in distans, nisi per me-
dium, quem processum actor naturæ deus sublimis & bene-
Rom.13. dictus obseruat frequenter, præsertim, cum teste Apostolo,
1.Cor.14. Quæ à deo sunt ordinata sunt, vnde & admonet, Omnia de
1.Cor.1. center, & secundum ordinem fiant in vobis. Hinc ergo Chri
Sapien.8. stus sapientia patris, disponens vniuersa suauiter, suos disci-
pulos paulatim ad sublimiora attollēs, ac pedetētim ad per-
fectionem perducens. Primò dedit ei, spiritum sanctum in
terra per insufflationem, non in tanta plenitudine, nec in si-
gno tam euidenti vt postea, quatenus per istā ad illā exube-
rantissimam spiritussancti susceptionem, quæ facta est in die
sancto pentecostes disponerentur, *Quorum remiseritis pecca-*
Acto.1. *ta* eos legitime absoluendo, & diuina virtute (quæ sola di-
F mittit peccata) vt causa principalis, instrumentaliter vi cla-
uium cooperando, R*emittuntur eis* à deo, saltem quoad cul-
pam, non tamen semper, aut totaliter quantum ad pœnam.
Tamen per orationem sacerdotis virtutemque clauium, &
per pudorem ac contritionem confitentis aliquid pœnæ di-
mittitur, tanto vtiq; amplius, quanto pudor, & contritio fue-
rint fortiores. Possunt enim esse tam magni, quòd tota pœ-
na dimitteretur, E*t quorum* peccata retinueritis, id est, nō di-
miseritis, sed retinenda iudicaueritis, eo quòd nō verè pœni-
teant nec dignos se præbeant ad indulgentiam obtinendam
R*etenta sunt*, id est, deus illa imputabit hominibus talibus.
¶ Oportet itaque vt iudicium ecclesiæ cōformetur diuino
iudicio seruando, videlicet rectum processum, & debitū cla-
uium vsum. vnde vltimo ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo ait

Theolo-

Theologus, Sacerdotes hierarchicis sibi collatis virtutibus A
vti oportet, prout diuinitas mouerit eos. Agens enim instru Diony.
mentale non sortitur efficaciam, nisi secundum quod à principali causa mouetur. Propter quod profitetur Apostolus, secundum potestatem quæ data est mihi in ædificationem, & non in destructionem. Itaque Christus, nunc ait & confert 2.Cor.2.
vniuersis apostolis, quod ante passionem Petro singulariter Matt.16.
dixit, Quodcunque (inquiens) ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Ideo autem Petro tanquam principaliori inter apostolos, & capiti vniuersalis ecclesiæ, hoc dictũ est singulariter, vt cum sit ordo in ecclesia, hæc potestas creditur primo ac principaliter residere in summo põtifice sancti Petri vicario, atque ab ipso deriuari in archiepiscos & e- B
piscopos, & ab ipsis tanquam à mediis in simplices sacerdotes. ¶ Veruntamen quamuis omnis sacerdos in sua ordinatione ligandi, ac soluendi potestatem recipiat, & licet secundum Thomam realiter idem sint character sacerdotalis, & potestas prædicta, quæ etiam clauis vocatur: non tamen habet huius potestatis executionem, nisi ei subiiciatur materia, scilicet homines super quos sibi iurisdictio detur, seu cura animarum committatur à superiore, qui sicut dat eam inferiori, sic potest eam ei auferre in toto vel parte, legitima causa occurrente. ¶ Præterea, Christus dicendo discipulis, Quorum remiseritis peccata, &c. manifestè ostendit se esse verum deum, qui solum potest tantam conferre potestatem hominibus, quæ nec angelis data est. Decuit autem & post- C
quam deus assumpsit humanã naturã, vt homines ab illo acciperent diuinam virtutem, & supernaturalem quandã deificationem, quod maximè datum est sacerdotibus, per hoc quæsiuit dispensatores sacramentorum nouæ legis, in quibus gratia continetur & datur. Omnibus quoque fidelibus 1.Cor.4.
datur deificatio talis, per diuersa dona & gratias spiritussancti: secundum quod in epistola canonica Petri inducitur, Ma- 2.Pet.2.
xima & preciosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiami diuinæ consortes naturæ.

¶ Postremò, de hac materia, & quid sit clauis, & quomodo sacerdos euangelicæ legis dicatur peccata dimittere, an scilicet aliquid cooperando, vel duntaxat ostendendo: de verbis quoque Hieronymi circa hoc, plurima dixit super Mat- Matt.16.

D tharum quæ non sunt hoc loco repetenda, quanuis ista sine illis plene intelligi nequeant, Dedit itaq; Christus Apostolis, eorumq; successoribus diuinam, & admirabilem potestatem, qua alios possunt soluere & ligare, à regno excludere, & in illud inducere. Sed videant ministri ecclesiæ, vt tanta virtute digne vtamur, existendo in gratia, causasq; cõfitentium sapienter pensando ac discernẽdo, & priuatum amorẽ ac odium, cæterasq; inordinatas affectiones penitus repellendo: quoniam si indignos absoluunt, vt dignos ligent, dicetur de eis illud Ezechielis, Interficerunt animas quæ non moriuntur, & viuificabant animas quæ non viuunt. Ez c.13. *Thomas autem vnus ex duodecim*, hoc est, vnus apostolorum, qui ante passionem Christi erant duodecim, quando Iudas fuit vnus E illorum, vel vnus ex duodecim, quia dum Iohannes euangelium præsens descripsit, successit Matthias in locum Iudæ, sicq; Thomas fuit vnus apostolorum qui Matthia electo fue- Acto.1. runt duodecim, *Qui dicitur Didymus*, quod interpretatũ est dubius, quia de Christi resurrectione præ cæteris fuit incredulus, *Non erat cum eis, quando venit Iesus*. Hinc videtur contrarium quod Lucas habet, duos discipulos regressos à castel- Luc.24. lo Emaus, inuenisse congregatos vndecim, quorum vnus extitit Thomas. Respondet Augustinus, quòd Thomas affuit redeuntibus illis duobus, quibus loquentibus Thomas propter aliquam causam exiuit, & interim apparuit Christus. Potest etiam dici, q̄ iste sit sensus verborum Lucæ, inuenerunt cõgregatos vndecim, id est, apostolos qui pro tunc vndecim erant, quanuis non fuerunt omnes collecti. Est quoque con- F suetudo scripturæ, vt aliquid attribuatur toti communitati, quia maiori vel principaliori eius competit parti.

¶ Quæritur, cum Thomas defuerit, quando Iesus venit, insufflauit, spiritum sanctum largitus est, & dicebat, Quorum remiseritis peccata, &c. an ipse spiritum sanctum bis recepit, & potestatem ligandi atque soluendi sortitus est? Dicit potest quòd post octo dies apparenti Iesu, Thomas recuperauit quod in die paschæ per absentiam suam non accepit.

¶ Insuper teste Gregorio, diuina dispensatione factum est, vt Thomas tunc deesset, videlicet ad nostram informationem, quatenus (Thomas dubitante) propter suã absentiam, Christus appareret frequentius, suamque resurrectionem probaret lucidius. *Dixerunt ergo ei*, In domum regresso.

Alii discipuli, Vidimus dominum. Ille autem dixit eis, Nisi videro A
in manibus eius figuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, hoc est, in partes manuum clauis fixas, *Et mittam digitum meum in latus eius* tangendo lateris aperturam. *Non credam.* Tam durus ad fidem & grossus fuerat Mat. 26.
Thomas, quòd nec tot tantisque testibus credidit, nec videre satis putauit, sed voluit etiam corpus manu tractare seu tangere. Non enim considerauit omnipotentiam dei, nec recordabatur verborum Christi, quibus prænunciauit se resurrecturum tertia die, sed quàm impossibile esset naturaliter hominem passum resurgere. *Et post octo dies,* hoc est, die octaua inclusiue, *Iterum erant discipuli eius intus,* id est, in domo prædicta propter metum Iudæorum vt ante, *Et* B
Thomas cum eis puto quòd Thomas post præscriptam apparitionem magis quàm ante mansit cum Apostolis, timens ne Iesus denuo illis appareret se absente, *Venit Iesus ianuis clausis,* Propter quod dixit Manichæus, quòd Iesus habuit corpus phantasticum, non attendens omnipotentiam dei, quæ potest vnum corpus per aliud ducere, ambobus integris permanentibus, *Et stetit in medio* discipulorum, *Et dixit, Pax vobis.* Ista iam semel exposita sunt. *Deinde dicit Thomæ:* Ostendens se verba illius agnoscere. *Infer digitum tuum huc* in locum clauorum manuum mearum, & palpa fixuras earum, *Et vide manus meas* clauis perforatas, *Et affer manum tuam, & mitte in latus meum,* Tangendo aperturam illius, *Et noli esse incredulus, sed fidelis,* quia dixisti te non crediturum, nisi videris ac tetigeris ista C

¶ Ecce quanta fecit CHRISTVS pro conuersione vnius quàm pie & charitatiue seipsum exhibuit Thomæ discredenti, nam & si Thomas plura aut certiora resurrectionis argumenta petisset, non denegasset ipsi ea Saluator, *Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus & deus meus* es tu, in Rom. 10.
quo diuinitatem CHRISTI fatetur. Tanta enim euiden- Iohan. 10.
tia veritatis conuictus corde credidit, & ore confessus est, quòd Iesus cuius humanitatem vidit, esset verus deus, quemadmodum ante passionem ab ipso audiuit, Ego & Pater vnum sumus.

¶ Præterea, an Thomas tetigerit latus & manus Christi, an ex reuerentia id omisit, non est certum, nec potest ex textu præsenti determinari, vnde diuersi de hoc diuersimode opi-

D nantur. *Dicit ei Iesus*: *Quia vidisti me Thoma* oculis carnis quantum ad naturam meam assumptam. *Credidisti*, quod non vidisti, videlicet quod sim deus. Aliud itaque vidit, & aliud credidit: vidit hominem, & credidit deum, *Beati qui non viderunt & crediderunt.* Hoc aliqui asserunt dictum de aliis discipulis, sed non apparet: nam discipuli qui aderant omnes iam viderant Christum. Propterea Augustinus dicit hoc dictum de nobis ac cæteris qui crediderunt, credunt & credent in Christum fide formata, quem non viderunt oculo

1.Petr.1. corporali, quemadmodum Petrus habet: In quem nunc non videntes, creditis. Actus enim fidei meritorius est, eo quòd ex naturali ratione non habeat certitudinem, sed diuinę authoritati innititur, cui intellectus se subiecit. Qui autem Ie-

E sum oculo corporali non viderunt, & tamen credunt, magis innituntur authoritati diuinæ atque scripturis, quàm qui oculo carnis eum intuiti sunt, ideo sunt nunc beatiores in spe cæteris paribus quod addo, quia non est arbitrandum, quod aliquis præter Apostolos, qui Christum non vidit & credidit, sit simpliciter beatior Thoma, quamuis quantum aliquid ei præferatur. *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.* Hoc intelligi potest tam de signis, quibus Christus se resurrexisse probauit, quorum multa omisit Iohannes, & aliqua illorum alii Euangelistæ scripserunt, quàm de cæteris miraculis quæ operatus est ante passionem coram discipulis, quorum pauca scribit Iohannes. Alii autem Euangelistæ multa illo-

F rum describunt signorum, singuli tamen & omnes aliqua omiserunt, tam de doctrina quàm de miraculis saluatoris, in quo patet insufficientia scripturæ Euangelistarum per comparationem ad eminentiam operum, documētorumq; Christi, quæ à nullo mortalium plene possunt describi secundum doctores, *Hæc autem scripta sunt, vt credatis* fide per dilectionem operante, *Quia Iesus est Christus filius dei, naturalis ac vnicus.* Per supernaturalia enim opera sua ostēdit Iesus se esse filium dei, ideo talia scripta sunt, vt qui ea non vidimus, audiendo seu legendo, credamus quòd Iesus sit filius dei. Potius quoque ait Euangelista vt credatis, quia Iesus est filius dei quàm filius virginis, quoniam principalis sua intentio in descriptione huius Euangelii fuit, ostēdere Christi diuinitatem atque diuinam generationem, quia de Christi huma-

sti humanitate & generatione eius materna, alii Euăgelistæ A
satis scripserunt, *Et vt credentes vitam habeatis* gratiæ in præsenti, & vitam gloriæ in futuro. Cognitio enim fidei ordinatur finaliter ad vitam æternam, quæ est visio dei per speciem. Vnde Petrus, Videntes (inquit) exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei vestræ salutem, fructum animarum vestrarum. Itaque vitam habeatis, *In nomine eius*, id est, virtute & gratia Christi, vel in ipso Christo, tanquam in causa & obiecto beatitudinis nostræ, quia non est aliud nomen datum hominibus sub cælo, in quo oportet nos saluos fieri. 1. Petr. 1. Acto. 14.

¶ Expositio Capituli vltimi.
Postea manifestauit se iterum
Iesus ad mare Tyberiadis. B

ARTICVLVS. XLIX.

Post hęc Euangelista describit aliam Christi apparitionem factam in Galilæa. *Postea* scilicet post aliquătulum tempus à præmemoratis apparitionibus in Hierusalem factis, *Manifestauit se iterū Iesus ad mare Tyberiadis*, id est, iuxta littus maris situati prope vrbem cui nomē Tyberias, quæ in honorem Tyberii Cæsaris sic vocata est, quòd mare alio nomine appellatur stagnū Genezareth & mare Galilææ, quia in prouincia Galilæa habetur. Patet ergo quòd ista apparitio facta sit in Galilæa, vt enim in Matthæo legitur, Iesus in die resurrectionis dixit mulieribus: Nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbūt. Discipuli igitur ex præcedentibus apparitionibus cōfortati in fide & animati, exierunt in publicum, & Galilæam ingressi sunt, vbi cum paucis diebus morarentur, contigit quod nunc attestatur Iohānes. Primò autē refert rē gestam summatim, deinde refert ordinem quo fiebat, secūdum q; subditur. *Manifestauit autē se sic*, id est, modo qui sequitur. Christus nēpe dum volebat repente disparuit, & dum volebat subito rursus apparuit: nec erat cōtinuo cum discipulis, sed certis locis atq; tēporibus secundum præordinationem diuinam, prout vtile vel necesse fuit ad informationem & consolationē primitiuæ ecclesiæ, *Erāt* Lucæ. 1. C Mat. 28. Matt. 4.

simul

D *simul Simon Petrus* qui à natiuitate vel circūcisione dictus est
Marc. 3. Simō, & à Christo nominatus est Petrus, vt patuit primo ca
Iohan. 2 pitulo, *Et Thomas, Qui* cognomento *Dicitur Didymus*, id
Iohan. 20 est, dubius, vt dictum est in præcedenti capitulo, *Et Nathanael* legis doctor, frater Philippi Apostoli, *Qui* Natha-
Ibidem.
Iohan. 1. nael. *Erat* oriundus *A cana* villa *Galilææ* vbi Christus conuertit aquam in vinum. Huic Nathanaeli perhibuit Christus testimonium tale, Ecce verè Israelita, in quo dolus non est, vt plenius dictum est primo capitulo, *Et filii Zebedæi* Iohannes & Iacobus. *Et alii ex discipulis eius duo* quorum nomina reticentur. Omnes ergo simul septem fuerunt. *Dicit eis Simon Petrus* qui in omnibus operosior atq; feruentior comprobatus est. *Vado piscari. Dicunt ei, Venimus & nos tecum.*

E Licuit autem discipulis ad tale officium reuerti propter victus necessitatem, quia in se licitum erat. Matthæus verò ad teloneum nō rediit, quia huiusmodi opus raro vel nunquam exercetur sine peccato secundum Gregorium. Hi ergo discipuli quoniam pauperes erant, & Iesus prouisior eorū recessit ab eis, ad piscādum profecti sunt. In quo patet Nathanaelis magna humilitas, quia vir tantus ad humile opus accessit,
Mat. 20. *Et ascenderunt in nauim*, forsitam accommodatam vel conducIt
Marci. 1. ctam, communem siue vacātem. Proprias enim naues & cæ-
Lucæ. 5. tera omnia reliquerunt, *Et illa nocte nihil prendiderunt* hoc est, nullum piscem ceperunt, quód licet ex naturali causa accidisse potuerit, tamen diuina factum est dispensatione, vt mox futura captio miraculosior appareret, atque ad Chri-

F stum declarandum efficacior. *Mane autem facto stetit Iesus in littore.* Tota igitur nocte permisit discipulos infructuose laborare & fatigari, vt postea viso Iesu & piscibus copiosissimis comprehensis, cordialius exultarent.

¶ Permittit nanq; electos suos in nocte seculi huius, id est in tempore præsentis vitæ, quę tribulationibus, culpis atque miseriis plena est, multipliciter tribulari, affligi, sudare, vt tādem quietem sortiri plenius iucundentur: iuxta illud in Psalmo, Læti sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis
Psal. 103. quibus vidim⁹ mala. Porrò, mane facto apparet Iesus taliter laborantibus, id est, consummato cursu temporis huius tenebrosi, quando traducit eos de hoc mari magno, turbulentóque seculo ad portum securitatis æternæ seu patriam electorum, vbi sol intelligentiæ incessabiliter oritur, nec dies cēdit

a loxxi

ad occasum aliquando. Potest quoque per mane istud intelli- A
gi finis tentationis & persecutionis cuiuscunq;, in quo iplē-
dor gratiæ menti gignitur, spiritualis consolatio datur, & o-
mnia interiora animæ renouantur. Tunc Iesus apparet his
quibus tale mane cōceditur, statque in littore, hoc est in lo-
co tranquillo, vbi flagellum non appropinquat tabernaculo Psal. 30.
suo, videlicet extra & supra hunc mundum inquietudinibus
plenum, inuitans suos ministros vt festinent venire ad ipsum
aspirando indesinenter ad patriam. Denique ad literam ste-
tit Christus in littore maris, non supra aquæ fluenta, quia vo
lebat discipulos suos paulatim ad suam cognitionem perdu-
cere: si autē stetisset supra aquā, obstupefacti fuissent & ter-
riti arbitrantes phātasma esse vel spiritum, quemadmodum Mat. 14.
ante passionem, quando ambulauit super mare. Tunc enim B
præ timoris magnitudine clamauerunt. Marc. 6.

¶ Mystice verò stetit in littore, ad insinuandum quòd am-
plius cum eis non erat in aquis tribulationum, & fluctibus
vitæ mortalis, sed ad impassibilem, tranquillissimamque vi-
tam resuscitatus consisteret, vnde ad innuendum quod hoc
modo cum illis non esset, quibus tamen presens loquebatur,
ait apud Lucam, Hæc sunt verba quæ loquutus sum vobis, Lucæ. 24.
quum adhuc essem vobiscum, *Non tamen cognouerunt discipu-
li, quia Iesus est*, in alia nanque effigie apparuit eis, quemad-
modum Magdalenæ, vt dictum est in præcedenti capitulo,
vbi & declaratum est, qualiter factum sit hoc. Apparuit au- Iohan. 20.
tem discipulis secundum Chrysostomum in specie viri volē- Chryso.
tis emere pisces, quod cōuincitur ex eo quod subditur. *Dixit* C
ergo Iesus, pueri, Pueros vocat discipulos non ætate vel indi-
scretione, sed simplicitate, puritate & innocētia, per quē mo-
dum Christus ait in Psalmo de ipso, Ne auertas faciem tuam
à puero tuo. Et de ipso dixit primitiua ecclesia: Conuenerūt
aduersus sanctum puerū tuum Iesum, Pontius Pilatus & He-
rodes. De prædictis pueris suis atque discipulis ait Christus
per Esaiam, Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi domi- Psal. 68.
nus, *Nunquid pulmentarium*, id est, aliquid cibi quod de- Acto. 4.
coctum apponatur ac manducetur cum pane vt sapidus sit, Esaiæ. 8.
Habetis quasi dicat, habetis aliquos pisces? Quærit, vt ex
illorum responsione conuenienter cōsulat atque subinferat,
Responderunt ei, Non. *Dixit eis, Mitte in dexteram nauigii rete*,
id est, rete vestrum proiicite in aliquam ad dexteram par-
tem

D tem nauiculæ, *Et inuenietis* quod quæritis, scilicet pisces in copia. Prædicit effectum futurum in se penitus contingenté, vt quum factum viderent quod prædixit, sciret eū esse Christum. *Miserunt ergo rete in aquam* designatam, *Et iam non valebāt illud trahere præ multitudine piscium.* Ex quo dici potest quòd diuino nutu pisces subito illuc adducti atque collecti sunt, vel fortasis diuina virtute producti. Non enim paulo ante ibi fuerunt, quia discipuli tota nocte circa locum illum erant piscati. *Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus Petro, Dominus est.* Quemadmodum discipuli ante passioné vocabant Iesum, nunc magistrum, nunc dominum, iuxta illud, Vos vocatis me magister, & domine : ita & post passionem.

E ¶ Denique Iesus est ille dominus, de quo ait Psalmista, Tu

Iohan. 13. dominaris potestati maris, qui in exordio mundi quinto die

Psal. 88. fecit pisces maris. Loquitur autem Iohánes specialiter Petro

Gen. 4. tanquam familiariori ac principaliori. Iohánes verò cognouit Iesum per miraculosam piscium captionem, & quia vidit verbum eius tam copiose impletum, vel Iesus primo ostédit ei speciem sui cognoscibilem. *Simon Petrus, vt audiuit quia dominus est, tunica succinxit se. Erat enim nudus* Quòd Petr⁹ dicitur se tunica succinxisse, quia nudus erat, intelligi potest dupliciter. Primò, quòd super simplicé vestem: qua erat indutus succinxit se, quia discinctus fuit. Erat enim nudus, hoc est, parum vestitus, ita quòd comparatione solitæ vestitionis dicitur nudus, quemadmodum ei qui parum indutus est, dicimus cur vadis nudus. Secūdò, quòd erat simpliciter nudus saltem

F vsq; ad lineas vestes, & ergo tunica se succinxit illam induédo atque cingendo, eratque nudus secundum cōsuetudinem piscatorū vt expeditior esset ad opus. Porrò, succinxit se propter reuerentiam Christi: vt ad eum honeste veniret: dicitq; Beda, quòd venit non ambulando super vndas maris, vt ante Christi passionem, sed natando vel peditando: quod impro-

Mat. 14. bat Lyra, quia si voluisset natare non succinxisset se tunica,

Marc. 6. nec poterat peditare propter profunditatem aquæ. Distabat nanque à littore quasi ducentis cubitis, & potuit ibi currere nauis. Videtur autem quòd Lyra sufficiéter probet quòd Petrus non accessit natando, nihilominus puto cum Beda dicédum, quòd non ambulauit super aquas, sed peditauit Primò, quia hoc videtur euangelicæ veritati amplius concordare, sequitur enim in textu, *Et misit se in mare,* Ex hoc apparet ꝙ aquam

aquam intrauit vsque ad magnā corporis partem. Secūdò, A
quia nō est verisimile, quòd Euāgelista tantum miraculum tacuisset. Pro eo enim quod ait, Misit se in mare, poterat dicere ambulauit super mare. Quod verò arguit de aquæ profunditate non cogit. Quanuis enim Euāgelista appellet hāc aquam mare, non tamen proprie fuit mare, sed stagnū. Loquitur quippe secundum consuetudinem sermonis Hebraici, qui quamlibet congregationem aquarum notabiliter magnam, nominant mare: iuxta illud Genesis, Congregationes aquam appellauit deus Maria. Non ergo oportet asserere aquam tam profundam fuisse. Misit se ergo Petrus in mare, ex feruore & gaudio, cupiēs celerrime venire ad superchariſſimum suum magistrū ac dominum, quem nunc totiens viderat: nec dubium, quin multa ab eo audiuit, quę non sunt cō scripta. *Alii autem discipuli nauigio venerunt*, quia non adeò feruidi erāt vt Petrus, nec indigebant se in aquam deponere. *Non enim longe erat à terra*, id est, littore in quo stetit Iesus. vel de prope, ideo poterant quasi tam cito venire ad Iesum vt Petrus, *Trahētes rete piscium* per aquam, vt moris est piscatoribus, *Vt ergo descenderunt in terram*, de aqua vel naui, *Viderunt prunas positas*, scilicet ignem carbonum. *Et piscem superpositum* prunis, qui assabatur vt esset esui aptus, *Et panem* iuxta prunas. Viderunt ergo necessaria victui. Chrysostomus asserit, quòd Christus hæc tria creauit ibidē de nouo, videlicet piscem, panē & prunas, alij quòd de nouo formata sunt ex præiacenti materia. Voluit autem Christ⁹ suæ resurrectionis veritatem rursus ostēdere per manducationē ideo tria hæc præparauit, sciens etiam discipulos fame cōfectos, vtpote qui tota nocte laborauerint, *Dicit eis Iesus, Afferte de piscibus quos prendistis nunc*. Quanuis enim Christus potuit omnes satiare de pisce superposito prunis, voluit tamen vt de piscibus captis afferrent, quia dum aliunde habemus, non debemus ad miracula perpetranda confugere, nec supernaturalia efflagitare præsidia, dū naturaliter habemus quod opus est. Hoc enim esset deum tentare. *Ascendit Simō Petrus*, præ alijs semper promptior atque ardentior, *Et traxit rete in terrā plenum magnis piscibus centū quinquagintatribus*. Magnitudinē & multitudinem piscium exprimit Euangelista, ad ostendendum excellētiā tanti miraculi: propter quod subditur, *Et cum tanti essent, non est scissum rete*, quod natu-

Margin notes: Gene.1. (beside "Loquitur quippe"); B (beside "scripta"); Chrysost. (beside "Chrysostomus"); C (beside "ideo tria")

D naturaliter vix triginta piſces poterat ſuſtinere, vt putatur. ¶ Multa mirabilia in iſta apparitione peracta ſunt:primò, quòd Ieſus oſtendit ſe in alia forma qua cognoſci nō poterat. Secundò, quòd tot piſces repente collecti, & capti ſunt. Tertiò, ꝙ prunæ, & piſcis ac panis de nouo formata ſunt. Quarto, quòd rete tot piſcibus repletum māſerit integrum. *Dicit ei Ieſus, Venite, prandete.* Comedit autē Chriſtus cum eis de piſce aſſato nunc, queādmodū, ante in conclaui, quāuis Iohannes non exprimat. *Et nemo audebat interrogare eum diſcumbētium, Tu qui es? ſcientes quia dominus eſt* Quoniā ergo id nouerant, non audebant inaniter interrogare. Fruſtra enim petiſſent quod certitudinaliter agnoſcebant. *Et venit*

Lucæ. 24. *Ieſus*, non à longinquo tunc, ſed iuit ad panem pro tunc, ſi-

E cut ſubiungitur, *Et accepit panem, & dabat eis, & piſcem ſimiliter.* id eſt, cibos iſtos diſtribuit eis, vel antepoſuit, & forte diuiſit, quemadmodum duobus diſcipulis, qui cognouerunt eum in fractione panis. *Hoc* tempore *Iam tertio*, id eſt, tertia vice, *Manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis, cum reſurrexiſſet à mortuis*, loquendo de apparitionibus in hoc libro deſcriptis & veris exhibitis, ſæpius tamen apparuit diſcipulis ſuis ante hoc tēpus quā ter, vt patet ex dictis. Iohānes quoque iam ſupra deſcripſit tres manifeſtationes Chriſti poſt reſurrectionem, præter iſtam, ſed prima illarum exhibita eſt, non ipſis diſcipulis, ſed Mariæ Magdalenæ.

E ¶ Explanatio ſequentis partis.
Quum ergo prandiſſent.

ARTICVLVS. L.

Acto itaque prandio Chriſti cum ſeptem diſcipulis. *Dicit Simoni Petro Ieſus*, *Simon Iohan-*

F *nis.* Sic dicitur petrus, quoniam pater eius vocabatur Iohannes, *Diligis me plus his?* Cum (Salomone teſtāte) nemo ſciat an amore vel o-

Eccle. 9. dio dignus ſicut Chriſtus interrogat Petrū an ſe diligat, ꝙ eſſe non potuit ſine gratia gratum faciēte, qui facit dignum amore? Rurſus, cum (teſte Apoſtolo) nemo ſciat quid agatur in homine, niſi ſpiritus eius, cur Chriſt⁹ ſciſcitatus eſt Petrū an diligeret eum plus his. i. ardentius quàm alii diſcipuli qui

aderant

aderant, quasi Petrus scire posset quantum alij afficerētur ad A
Christum? Et respondendum, quòd Christus interrogat non quasi ignorans, aut discens, sed docere intēdens. Querit ergo an Petrus diligat eum plus quàm alij discipuli, non quòd Petrus certitudinaliter scire potuit sine reuelatione diuina quòd amaret Christū per charitatem infusam, quæ est virtus theologica: vel quod amaret eū plus quā alij: sed vt doceret, quòd aliorum prælatus debet nō solum diligere Christum, sed etiam debet eum diligere magis feruenter quā alij 1. Pet. 4.
imò in omni perfectione, & gratia debet abūdare atque excellere, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi subditi sui possitque ad instar angelicæ hierarchię gregem sibi cōmissum, & vnumquēque subditorum suorum secundum suā capacitatem, proportionem & indigētiam purgare, illuminare, perficere, vnde quāuis secundū iura sufficiat eligere sufficientem, bonum siue idoneū, nec oporteat eligere meliorē, B
vel sufficientiorem in foro contentioso, secundū Thomam, aliter electio posset pene semper cassari, & irrita fieri: propter quod in foro cōtentioso, iudicioq; humano sufficit eligere, personā idoneā: tamen in foro cōscientiæ tenetur eligens meliorē eligere, eum videlicet qui omnibus pensandis pensatis melior æstimatur pro honore dei, & vtilitate ecclesię Dicit ei Petrus *Etiam domine, tu scis, quia amo te* Paulo ante dixerat Petrus incaute se præferēs aliis, Et si omnes scandalizati fuerint ego nunquā scandalizabor, nūc autem propter iam fragilitatē expertus, ampliorīq; discretione, & gratia decoratus, non audet respōdere, ꝙ plus amet Iesum quā cō discipuli: sed hoc quod sibi constabat, asseruit, dicēs, Tu scis quia amo te. Quasi dicat, tu meliꝰ scis interiora mea, q̄ egoipse, idcirco tuo iudicio sto, quod autē ignoro, nō dico, neque determino: p quod docemur nō præferre nos aliis, nec de illorum interioribus temerè iudicare, sed in dubiis suspēsum dare respōsum. Dulcis certè & moderata sancti Petri responsio. *Dicit ei Iesus, Pasce agnos meos* tāquam dicat Salua- tor. In hoc apparebit ꝙ diligas me, si digne paueris seruulos meos, homines pios & innocētes: vel sic, Pasce agnos meos quia me diligis, aptus es pascere gregē populi mei: nec aliquid maius requiro mihi dari à te ex dilectione tua ad me, nisi vt spiritualiter foueas plebem credētem. Zelus enim animarum est sacrificium deo gratissimum.

Mat. 26. Marci. 14. C

¶De

D ¶ Debet auté prælatus pascere subditos suos verbo instru-
ctionis exemplo sanctæ conuersationis, temporali quoque
Iohan.10. subsidio dū ratio exigit. Porrò, de hac materia, scilicet quo
modo prelatus pascere debeat gregē Christi sanguine libe
ratum, dicta sunt multa capitulo decimo. Possumus autē per
agnos intelligere non solum innocentes, pios, & puros, sed
quoscunque quos deus prædestinauit ad gratiam talem, qui
finaliter agni erunt, & pascua vitæ possidebunt æternæ. *Di-*
Act.2. *cit ei iterum. Simō Iohannis dil gis me?* ¶ Quæritur an Petrus
Rom.8. certitudinaliter sciuit se diligere Christum. Dicendum quòd
Psal.67. apostoli plus post receptionem illam plenariā spiritus san-
Iohā.20. cti, factam in die pentecostes, sciuerunt se primitias spiritus
Rom.8. esse sortitos, atque in bono cōfirmatos, ideo certitudinali-
E ter sciebāt se Christū amare, ideo Paul' certissimè loquuitur
Quis nos separabit à charitate dei? An verò post receptionē
spiritus sancti per insufflationem Christi, quæ hanc interro-
gationē præcessit, apostoli certitudinaliter sciuerint se esse
in charitate, & gratia indesinenter, quousque spiritum san-
ctum plenius acceperunt, non est adeò certum. Si autem
Petrus hac vice scuit certitudinaliter se Christum diligere,
dilectione meritoria, & infusa, hoc per reuelationem. Ve-
runtamē palā est, quod Petrus certissimè nouit, & vehemen
ter experiebatur, seu sensit quod amauit Christū, saltē amo-
re naturali & acquisito. Sensit enim se æstuare in Christi af
fectu, atque memoria, præsertim in eius aspectu. *Ait illi, Etiā*
F *domine, tu scis quia amo te,* Dicit ei Iesus *Pasce agnos meos.* Ista
iam semel dicta sunt, atque exposita. *Dicit ei tertio, Simō Iohā*
nis amas me? Ter Christus interrogat, & examinat Petrum
de sua dilectione, quia prælatus diligere debet deum cordia
li affectu, affectuosis sermonib', charitatiuis operibus: & ite
rum, vt Petrus trina diuini amoris confessione, recompēsam
Mat.26. faciat pro trina Christi timorosa negatione. Vel ad insinuā-
Mar.14. dum quod promouendi ad prælationem, sæpe, ac diligenter
Lucæ.22. discutiendi, seu cōsiderandi sunt, an sint verè idonei, itemq;
Iohā.18. in charitate præcipui. *Contristatus est Petrus, quia dicit ei ter-*
tio, amas me, Videbatur enim quasi Christus responsionem
suam non approbare, nec credere verbis ipsius: & fortè ti-
muit quod ideo Crhistus totiens verba sua replicauit, quia
Iohan.13. vellet ei aliquid prænunciare: in quo ostenderetur non dili-
gere Christum: sicut cum fiducialiter dixit, Animam meam
pro

pro te ponam, audiuit, Nō cātabit gallus donec ter me ne- A
ges. *Et dicit ei, Domine tu omnia* cordis archana, & quicquid
fuit, est vel erit, *Scis*, non solum per naturam diuinam, sed Marci. 14.
insuper secundum naturam assumptam, per scientiam con- Lucæ. 22.
creatam, seu inditam. *Tu scis quia amo te*, ideo non oportet Iohan. 13.
te amplius interrogare, & me famulum tuum affligere, *Di-
xit ei, Pasce oues meas.* Superius dixit bis, pasce agnos meos
nunc ait, Pasce oues meas. Vnde per agnos intelligendi sunt
incipientes & proficientes, qui solidū cibū capere nequeūt: Hebr. 5.
quibus loquitur Paulus ad Chorinthios, Tanquā paruulis in 1. Cor. 3.
Christo lac vobis, potum dedi nō escam. Iam autē per oues
designantur perfecti, qui ꝑ consuetudine exercitatos habēt
sensus, & quasi aliorum extant parentes. ¶ Præterea Chri-
stus committit Petro ter gregem suum, ad insinuandū quòd B
prelatus pascere debet sibi commissos prece mētali, instru-
ctione vocali, operatione vitali, tripliciq; cibo vt dictū est.
Vel ideo, vt prælati agnoscant, quantam habeat Christus di Eccle. 4.
ligentiam, dilectionem & curam pro suis fidelib⁹, q̄ solicitē
velit eos custodiri, quàm districtè requiret à pastorib⁹ ratio-
nem de eis. Et quia prælati debent esse parati ad moriendū
pro fide, pro iustitia, pro Christo, pro grege commisso: ideo
consequenter Christus prædicit Petro de qualitate sui mar-
tyrij. *Amen amen dico tibi, cum esses iunior* annis quàm nunc Acto. 9.
quando etiam moribus iunior eras quàm modo *Cingebas te*,
cingulo materiali ad lumbos, cingebas te quoq; cingulo cō
tinentiæ quantum ad appetitum concupiscibilē, & ab illici-
tis te restringebas: vnde in Actibus Apostolorū Petrus te- C
statur, Nunquam comedi commune quid aut immundum, 2. Pet. 2.
Et ambulabas vbi uolebas pergēdo de loco ad locum ad libi-
tum tuum, tanquam nō ligatus ab aliquo: itemque prædicta
faciendo, propria libertate sine violentia, & compulsione.
Cū autem senueris ętate & gratia, scilicet morte tua instāte
quando dicturus es, Velox est dispositio tabernaculi mei,
Extendes manus tuas ad brachia crucis cui appenderis: quod
vtique Petrus promptissimè fecit secūdum rationem, & ap-
petitum superiorem, *Et alius te cinget*, hoc est, apparitor im
peratoris Neronis manus tuas cruci alligabit: non enim cla
uis affixus, sed funibus alligatus fuit patibulo crucis. Liga-
uit etiā Petrū in vrbe Roma antequā adduceretur ad mor-
tem. *Et ducet te quo non vis*, hoc est, ad locum passionis, &

D ad amaritudinē mortis quā secundū naturalē, ac sensitiuum petitu abhorrebis, atq; refugies. quanuis secundū appetitum intellectiuū eā libentissimè patieris, cupiens dissolui & esse
Philip.1. mecū in regno. Verūtamen appetitus iste inferior refugiens
Mat.10. mortē fuit in Petro finaliter, subditus rationis iudicio, atq; imperio, ita ꝙ non timuit immoderatè eos qui corpus occiderunt. Sancti etenim & perfecti viri appetūt, & nō appetūt mortem siue martyrium, quemadmodū æger vult & nō vult potum amarum. Aeger nanque secundum sensitiuum intellectum refugit potionem amaram, præsertim si cōsideretur potio amara secundum se, inquantum est afflictiua

❡ Porrò, secundum rationem & voluntatem intellectiuam vult eam maxime prout est valetudinis inductiua, sic virtuo-
E si appetunt mortem siue martyrium secundum rationē, inquantum est ianua quædam ad vitam beatam, secundū appetitum verò sensitiuum refugiunt eam, prout est, vltimum maximumque terribilium secundum philosophū. Vnde hoc modo & Christus refugiens mortem, Pater (inquit) trāseat
Mat.26. à me calix iste: sed in Christo ratio præuenit & imperauit hūc mortis timorem, in cæteris motus huiusmodi præueniunt rationem, quia & primi motus nō sunt in potestate nostra, propter quod Paulus decollandus fecit sibi oculos circumligari, ne ensem cernens veniētem, pareretur subitū motum naturalis timoris Deinde sequuntur verba Euangelistę exponentis verba Christi præhabita. *Hoc autem* id est, præ inductum sermonem parabolicum de Petri martyrio, *Dixit*
F *Iesus significans qua morte esset clarificaturus deum*, id est, per verba illa Christus insinuauit quali martyrio Petrus honoraret deum moriendo pro fide & æquitate ipsius. Quemadmodum enim iusti clarificant deum rectè conuersando, quia in sua conuersatione testantur & pandunt quòd deus sit sanctus sublimis & iustus: sic pro iustitia moriendo ipsum clarificant, quia testantur deum tātæ esse veritatis, æquitatis, & dignitatis, & amabilitatis, vt potius sit moriēdum, quàm ab
Ephes.4. illo aliqualiter recedendū. Propter quod ad Ephesios primo apostolus loquitur, In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortē, Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. *Et quum hoc dixisset*, hoc est, postquam Iesus prædixit Petro, qua morte clarificaret deum, *Dicit ei, Sequere me*. Postquam enim Iesus præmemorata disseruit, surrexit de loco conuiuij, cœpitque

abire, & dixit Petro hortans eum ad corporalem sui imita- A
tionem propter mysticam significationem. Iam enim verbis
reserauit Petro, quòd crucifigendus esset: volens ergo idip-
sum facto præsignare loquutus est ei, sequere me, tanquam
dicat per hanc materialem sequelam ad quam te moneo hoc
designo ꝙ spiritualiter imitaturus es me sustinendo mortem
crucis propter iustitiam sicut & ego. Iam nempe sæpe prædi
xit quod sicut prophetæ interdum prophetauerunt verbis,
aliquando factis, pariformiter Christus nunc verbis, nūc fa-
ctis, aliqua prænunciauit. Ideo quoq; ait, sequere me, quate-
nus Petrus exemplo Christi confortaretur ad sustinendum
crucis supplicium. *Conuersus Petrus* Christo enim dicente se-
quere me, orsus est Petrus ambulare corporali gressu post
eum: quod cum faceret, sensit alium quendam venire post se, B
Propterea retro aspiciens vidit quis esset, sic ergo conuersus,
Vidit illum discipulum quem diligebat Iesus sequentem, motu
progresiuo, quia vt innuit Augustinus, nec Petrus, neq; Io-
hannes cognouit propter quid dixerat Iesus, sequere me,
*Qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine, quis
est qui tradet te?* Per hanc circumloquutionem significat bea-
tißimus Euangelista seipsum, non enim ad suiipsius iactan-
tiam totiens commemorat se specialiter dilectum à Iesu, sed
vt tanto beneficio gratus consistat, & quia dulcißimum sibi
fuit recolere quàm affectuosè, ac familiariter se habuit Iesus
ad eum. Inferioribus quippe magnum est à superiori specia-
liter diligi. *Hunc ergo cū audisset Petrus, dicit ad Iesum, Domine,
hic autem quid?* aget & patietur pro te, quid ei cōmittis, qua C
morte clarificaturus est deum. Solicitus fuit Petrus pro con
discipulo familiari, ac prædilecto, nec dubium, quin in bonis
gratiæ sibi collatis & conferendis desiderauit eum habere
cōsortem videlicet in cura pastorali atq; martyrio. *Dicit ei
Iesus, Sic eum volo manere*, hoc est, in carne mortali volo Io-
hannem perseuerare sine martyrio, vtpote in pace, *Donec ve
niā* ad eum in hora mortis eius, vocaturus & educturus eum
de præsentis peregrinationis exilio ab æternæ beatitudinis
regnū. *Quid ad te?* interrogare de tali secreto futuro. Quā-
uis enim vt in ecclesiastico legitur, vnicuique mādauit deus
de proximo suo, & iuxta Pauli doctrinam, debemus singuli Eccle. 17
quærere non sua quæ nostra sunt, sed quæ aliorū: non tamen de- 1. Cor. 13.
bemus anxiari, curiosè scrutari, vel sciscitari quid deus or-

D dinauit de proximis nostris, quantum ad genus mortis eorũ & quò ad occulta futura. Vnde apostolis de tali negotio quærentibus Christus respondit, Non est vestrum nosse tem
Acto.1. pora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate. Quidam præterea hæc verba Christi sic intellexerunt quòd insinuauerit Iohannem non moriturũ ante diem finalis iudicij, quando venturus est Christus in maiestate & gloria, vnde quidam dixerunt eum traslatum in paradisum terrestrem cũ
Mat.25. Helia & Enoch, cum quibus aliqui dicunt eum rediturum & prædicaturum contra Antichristum, atque ab illo occidendum: quatenus sicut vnus translatus est in paradisum ante legem videlicet Enoch, qui fuit ante diluuium, & alter sub lege, puta Helias, sic vnus sub gratia trãslatus credatur, ac per
E hos tres, vtpote de quolibet tempore vnus, venturi sint con-
Apoc.1. tra Antichristum: quibus repugnare videtur quòd in Apocalypsi multa dicunt de his qui prædicaturi sunt contra Antichristum: qui non asserunt nisi duo: de quibus in Apocalypsi dominus loquitur, Dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta: & cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, occidet eos. Alij verò dixerunt Iohannem dormientem iacere in monumẽto eius apud Ephesum, quia & in loco sepulchri scaturitio quędam percipitur & ebullitio terræ, quod dicunt causari ex
Psal.88. eius anhelitu. Dicunt quoque quod in fine mundi morietur
Hebr.9. pro Christo, quia vt ait Psalmista, Quis est homo qui viuet,
F & non videbit mortem. Itemque Apostolus ad Hebræos, Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudiciũ. Has opiniones non approbat Augustinus, non enim videtur quòd Christus prædilectum discipulum tam diu retardauit à gloria, maximè quod iaceat in sepulchro, vt dormiens: communiter ergo tenetur, quòd mortuus sit, & asserunt quidam quòd in anima & corpore sit glorificatus in cœlo, hoc tamẽ incertum est. *Exiuit ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moritur.* Ista sunt verba Euangelistę narrantis qualiter discipuli tunc præsentes intellexerunt verba Christi, putabant enim quòd Iesus significaret Iohannem non esse moriturum, & quia errauerunt in hoc, idicirco excludit Iohannes hunc sensum *Et non dixit Iesus, quia nõ moritur*, id est, per verba sua non significauit quòd Iohannes moriturus nõ esset, *Sed* dixit, *Sic eum volo manere, donec veniam,* secũdum sen-

sum

ſum prætactum. *Quid ad te.* Hec enim fuerunt verba Christi, A
quæ modo expoſita ſunt. Legitur autem in vita beati Iohannis Euangeliſtæ, quòd imminente obitu eius, venit ad eum dominus Ieſus cum apoſtolis inuitans eum ad fœliciſsimam epulationem electorum in patria, ideo Chriſtus dixit, Sic eũ volo manere, donec veniam. *Hic* de quo Chriſtus iſta diſſeruit, *Eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet* de hisque in iſto capitulo, ſeu toto volumine iſto contenta ſunt: perhibuit autem Iohannes teſtimonium de his quæ ad Euangelicam pertinent legem, prædicando, docendo, miracula faciendo, irreprehenſibiliter conuerſando. Alios quoque magnos ſuos diſcipulos ad prędicandum mittendo, videlicet ſanctum Ignatium, beatum Polycarpum, &c. Vnde in Apocalypſi aſſerit Apoc.1.
de ſeipſo, Qui teſtimonium perhibuit verbo dei & teſtimo- B
nium Ieſu Chriſti quæcunque vidit, *Et ſcripſit hæc* poſt reditum ab inſula Pathmos, *Et ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius.* Loquitur ſanctus Iohannes de ſeipſo in tertia perſona quaſi de alio, & quod ait ſcimus, &c. Loquitur in perſona ſui omniumque perfectorum fidelium.

¶ Denique Iohannes ſcripſit quæ audiuit, & vidit propriis ſenſibus immediate à Chriſto, ſaltem pro maxima parte, cætera audiuit à fide dignis, imò omnia ſcripſit inſpirãte, ac dirigente ſpiritu ſancto, propter quod ait circa exordium primæ ſuæ epiſtolæ, Quod audiuimus & vidimus, annunciamus 1.Iohan.1.
vobis, ideo teſtimonium eius certum idoneumque conſiſtit, quoniam viſa & audita certiſsimè recitantur. *Sunt autem*, hoc
eſt, fuerunt, *Et alia multa quæ fecit Ieſus*, id eſt, ſigna & opera C
omni memoria, ac deſcriptione digniſsima, quæ Ieſus à principio incarnationis & natiuitatis fecit per ſe & per ſuos vſque ad ea quæ hic dicuntur, vel vſque ad miſsionem paracleti, *Quæ ſi ſcribantur per ſingula*, hoc eſt, ſigillatim, particulariter & ſeorſum, *Nec ipſum arbitror mundum capere eos qui ſcribendi ſunt libros*, ſi omnia illa taliter deſcriberentur per ſingula, hoc eſt, omnium hominum in mundo hoc inferiori viuentium capacitatem tranſcenderent: ſi autem intelligatur de mũdo & captione, quantum ad ſpatium loci, videlicet quòd mundus continere non poſſet tot libros, nunc accipiẽda ſunt per verba iſta per hyperbolem, ſeu exceſſum. Interdum enim homo aliqua dicit per exceſſum, ad deſinãdum Iudic.20.
magnitudinem rei quæ recitatur, vt dum in libro Iudicũm

D scribitur, quod filij Beniamin sic ad certum iactabant funda
Gene.41. lapidem, quod capillum tangere potuerunt. Itemque in Genesi Pharao ad Ioseph, Absque tui, inquit, oris imperio nemo mouebit manum aut pedem in tota terra Aegypti. Talia autem sine mendacio asseruntur, quoniam narrans agnoscit quousque credatur, nec intendit decipere, sed veritatem ipsam euidentius referare: quod fieri nequit, nisi per sermonem figuralem & hyperbolicum.

1.Cor.1. ¶ Porrò, quoniam Christus erat deus & homo, virtus omnipotens & sapientia increata operans per humanitatem assumptam, sicut per instrumentum coniunctum, animatum, ac proprium, elucescit quod documenta & opera eius excellentissima erant.

Finis euangelij secundum Iohannem.

¶INDEX EVANGELIORVM QVAE IN templis, dominicis & aliis festis diebus leguntur iuxta ritum ecclesiæ Parisiensis & Romanæ, In quo animaduerte signatum Euangelii principium tantum, & subinde quod finem eius consequitur. Præterea R. literam quæ vsum Romanum signat quando non conueniunt.

Aduentus.

¶ Dominica prima.

Et cum appropinquasset. Et cum intrasset. Matth. 21. folio 173.b.

¶ Dominica secunda.

Et erunt signa in sole. Attēdite autem. Lucæ 21. folio 349.d

Ro. Iohannes autem cum audisset Matth 11. fo. 100. e

¶ Dominica tertia.

Iohānes autē cū audisset. Amen dico vobis. Mat. 11. fo. 100. e

Ro. Et hoc est testimonium. Iudæi. Iohan. 1. fo. 21. a

Feria quarta quatuor temporum

In mense autem sexto. Exurgens autem. Lucæ. 1. fo. 17. c

Feria sexta.

Exurgens autem Maria. Quia respexit humilitatem. Luc̨. 1. fo. 22. f

Sabbato.

Anno 15. dicebat ergo ad turba. Lucæ. 3. fo. 61 f

¶ Dominica quarta.

Et hoc est testimonium. Altera die &c. Iohan. 1. fo. 24. e

Ro. Anno quintodecimo. Lucæ. 3. fo. 61. f

Natalis domini.

In vigilia.

Cum esset desponsata. Hoc autem totum. Matth. 1. fo. 9. d

In gallicantu.

Factum est autem in diebus illis exiit edictum. Et factum est. Lucæ. 2. fo. 38. a

In aurora.

Et factum est vt discesserunt ab eis angeli. Et postquam. Lu. 2.fo.44.b.c

In die.

In principio erat verbũ. Iohãnes testimoniũ. Iohan.1.fo.3.e

In die sancti Stephani.

Ecce ego mitto ad vos, vsque ad finem cap. Mat.23.fo.194.f

In die sancti Iohannis Euangelistæ

Sequere me. Sunt autem. Iohán.21.fo.273.f

In die innocentium.

Qui cum recessissent ecce. Defuncto autem. Matt.2. fo.17 c

¶ Dominica intra octa. natalis domini.

Et erat pater eius & mater. Et ibant parentes. Lucæ 2.fol. 52.f

In circuncisione domini.

Et postquam consummati sunt dies octo. Et postquam imple ti sunt. Luc.2.fo.46.c

In Epiphania domini.

Cũ autẽ natus esset Iesus. Qui cũ recessissent. Mat.2. fo.13.b

¶ Dominica intra octa. Epiphaniæ.

Et cum factus esset annorum &c. capitis. Luc.2.fo.57.d

¶ Dominica prima post octa. Epiph.

Et die tertia nuptiæ. Post hæc descendit. Iohan.2.fo.37.d

¶ Dominica.2.post octa. Epiph.

Cum autẽ descendisset. Cũ autem introisset. Matt.8.fo.73.b

Dominica tertia post octa. Epipha.

Et ascendente eo in nauiculã. Et cũ venisset. Mat.8.fo.79.

¶ Dominica quarta post octa. Epiph.

Simile factum est regnum cœlorum homini qui seminauit. Aliam parabolam. Mat.13.fo.126.b

¶ Dominica in septuagesima.

Simile est enim regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane. Et ascendens. Mat.20.fo.166.e

¶ Dominica in sexagesima.

Cum autem turba multa conueniret. Nemo autẽ lucernam. Luc.8.fo.156.d

¶ Dominica in quinquagesima.

Assumpsit autẽ Iesus duodecim &c. capitis. Lucæ.18.fo. 317.f

Feria quarta cinerum.

Cum autem ieiunatis. Lucerna corporis, Mat.6.fo.61.b

Feria quinta in capite ieiunii.

Cum au-

Cum autem introiſſet Capharnaum. Et cum veniſſet Ieſus in domum. Mat.8.fo.74.b

Feria ſexta in capite ieiunii.

Audiſtis quia dictum eſt, diliges proximum tuum. Et cum oratis. Mat.5.fo.54.a

Sabbato in capite ieiunii.

Et cum ſero factum eſſet, vſque ad finem capitis. Marc.6.fo.12.a

¶ Dominica prima in quadrageſima.

Tunc Ieſus ductus eſt. Cum autem audiſſet Ieſus. Matth.4. fol.28.d

Feria ſecunda.

Cum autem venerit filius hoīs &c. capitis. Mat.25.fo.210.b

Feria tertia.

Et cum intraſſet Ieſus Hieroſolymam. Mane autem reuertens. Mat.21.fo.175.c

Feria quarta.

Tunc reſponderūt ei quidam de ſcribis, vſque ad finem cap. Mat.12.fo.118.a

Feria quinta.

Et egreſſus inde Ieſus. Et cum tranſiſſet inde Ieſus. Matt.15. fo.137.e

Feria ſexta.

Poſt hæc erat dies feſtus. Propter perſequebantur. Ioh.5. fo.74.f

Sabbato.

Et poſt dies ſex aſſūpſit. Et interrogauerūt. Mat.17.fo.146.f

Dominica ſecunda in quadrageſima.

Euang. vt præcedenti ſabbato.

Feria ſecúnda.

Ego vado & quæretis me. Hæc illo loquēte. Ioh.8.fo.128.c

Feria tertia.

Tunc Ieſus locutus eſt ad. Væ vobis ſcribæ. Mat.23.fo.190.a

Feria quarta.

Et aſcendens Ieſus Hieroſolymam. Et egredientibus illis ab Hiericho. Mat.20.fo.170.a

Feria quinta.

Homo quidam erat diues &c. capitis. Lucæ.16.fo.296.d

Feria ſexta.

Homo quidam erat paterfamilias &c.cap. Mat.21.fo.179.a
Sabbato.
Homo quidam habuit duos filios &c. capitis. Lucæ.15.fo.
281.a
¶ Dominica tertia in quadragesima.
Et erat eiiciens dæmonium & illud.Turbis autem concur.
Luc.11.fo 223.f
Feria secunda.
Vtique dicetis mihi hanc similitudinem.Et descendit in Capharnaum.Lucæ.4.fo.89.f
Feria tertia.
Si autem peccauerit in te.Ideo assimilatum est regnum cœlorum.Mat.18.fo.156.e
Feria quarta.
Tunc accesserunt ad eum.Et egressus inde. Mat.15.fo.134.e
Feria quinta.
Surgens autem Iesus de synagoga &c.capitis.Luc.4.fo. 95.f
Feria sexta.
Venit ergo in ciuitatem Sa. Post duos autem dies.Iohan.4.
fo.63.c
Sabbato.
Iesus autem perrexit in montem Oliueti.Iterum ergo.Io.8.
fo.122.f
¶ Dominica quarta in quadragesima.
Post hæc abiit Iesus.Iesus ergo cum cognouisset.Iohan. 6.
fo.90.e
Feria secunda.
Et prope erat pascha &c.vsque ad finem cap.Iohã.2.fo.41.e
Feria tertia.
Iam autem die festo mediante.Christus cum venerit.Ioh.7.
fo.113.c
Feria quarta.
Et præteriens Iesus. Et dicit ei Iesus.Iohan.9.fo.141.a
Feria quinta.
Et factum est deinceps ibat Iesus. Et exiit hic sermo. Luc 7.
fo.138.b
Feria sexta.
Erat autem quidam languens.Quidam autẽ ex ipsis.Ioh.11.
fo.163.f
Sabbato.

Ego ſum lux mundi. Dixit ergo iterum eis. Iohan.8.fo.125.a
❡ Dominica in paſsione.
Quis ex vobis arguet me de peccato &c.cap.Ioh.8.fo.136.b
Feria ſecunda.
Audierunt Phariſæi turbam. Nondum enim erat ſpiritus. Iohan.7.fo.118.f
Feria tertia.
Poſt hæc autem ambulabat. Iam autem die feſto mediante. Iohan.7.fo.110.f
Feria quarta.
Facta ſunt autẽ encænia. Quærebant ergo eũ. Io.10.fo.158.f
Feria quinta.
Rogabat autẽ illũ qdã de phariſæis &c.cap. Luc.7.fo.148.f
Feria ſexta.
Collegerunt ergo pontifices & phariſæi. Proximum autem erat paſcha. Iohan.11.fo.174.c
Sabbato.
Hæc locutus eſt Ieſus &c.cap.Io.17.fo.233.e. Ro. Cogitauerunt autem principes ſacerdotum. Cum autem tot ſigna feciſſet. Iohan.12.fo.179 f
❡ Dominica in ramiſpalmarum.
Et cum appropinquaſſet. Et cum intraſſet. Mat.21.fo 173.b
Ad miſſam.
Paſsio domini ſecundũ Mat.cap.26.& 27.eiuſdem.fo.212.c
Feria ſecunda.
Ieſus ergo ante ſex dies paſchæ venit. Cogitauerunt autem. Iohan 12. fo.177.c
Feria tertia.
Paſsio domini ſecundum Marcum.cap.14.&.15.fo.21.c
Feria quarta.
Paſsio domini ſecundum Lucam cap.22 & 23.fo.358.b
Feria quinta in cœna domini.
Ante diẽ feſtum paſchæ. Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus. Iohan.13.fo 193.b.c
Feria ſexta in paraſceue.
Paſsio domini ſecundum Iohan.cap.18 & 19.fo.242.b
Sabbato ſancto.
Veſpere autem ſabbati. Et exierunt. Matt.28.fo.240.e.f
In die paſchæ.
Et cum tranſiſſet ſabbatum. At illę exeuntes. Mar.16.fo.23 f

Feria

Feria secunda.
Et ecce duo ex illis Dũ autẽ hęc loquunt. Luc.24.fo.396.b.c
Feria tertia.
Dũ aũt hæc loquũtur. Vos autẽ testes estis. Lu.24.fo. 400.b
Feria quarta.
Postea manifestauit se. Cũ ergo prãdissent. Ioh.21.fo.269.b
Dominica prima post pascha.
Cum ergo sero esset &c. capitis. Iohan.20.fo.264.f
¶ Dominica secunda post pascha.
Ego sum pastor bonus. Propterea me diligit. Iohan.10.folio.153.f
¶ Dominica tertia post pascha.
Modicum & iam non videbitis me. Et in illo die. Iohan.16.fo.228.b
¶ Dominica quarta post pascha.
Et nũc vado ad eũ qui. Omnia quæcunq;. Iohan.16.fo.225.c
¶ Dominica quinta post pascha.
Amen amen dico vobis, si quid petieritis. Respondit eis Iesus. Iohan.16.fo.230.b
Feria secunda in rogationibus.
Quis vestrum habebit amicum. Et erat eiiciens dæmonium. Luc.11.fo.220.d
Feria tertia in rogationibus.
Petite & dabitur vobis. Oĩa ergo quæcunq;. Mat.7.fo.68.f
In die Ascensionis.
Nouissime autem &c. vsque ad finem cap. Mar.16.fo.25.c.d
¶ Dominica intra octauas Ascensionis.
Cum autem venerit paracletus. Hæc autem vobis. Iohan.15. & 16.fo.223.c
In die Pentecostes.
Si quis diligit me. Surgite eamus hinc. Iohan.14.fo.212.a
Feria secunda.
Sic enim deus dilexit mundum. Post hæc. Ioh.3.fo.52.e.
Feria tertia.
Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium. Ego sum pastor. Iohan.10.fo.150.c
Feria quarta quatuor temporum.
Nemo potest venire ad me. Litigabant. Iohan.6.fo. 102.a
Feria sexta.
Et factũ est in vna dierũ. Et post hæc exiit. Luc.5.fo.103.b.c

Sabba-

Sabbato.
Surgens autẽ Iesus de synagoga &c.capituli.Lu.14.fo.95.f
In die Trinitatis.
In principio erat verbum.Iohannes testimonium.Ioh.1.fo.3.e.Rom.Estote.ergo misericordes.Non est enim.Luc.6.fo.127.e
❡ Dominica prima post pentecosten.
Homo quidam erat diues qui induebatur purpura &c.vsq; ad finem cap.Luc.16.fo.296.d
In die Sacramenti.
Caro enim mea verè.Hæc dixit in synagoga. Iohan.6.fol.106.a
❡ Dominica secunda.post pentecosten.
Homo quidã fecit cœnã.Ibant autẽ turbæ.Lu.14.fo.271.c
Dominica tertia.
Erant autem appropin.Aut quæ mulier.Luc.15.fo. 277.e
Dominica quarta.
Estote ergo misericordes.Nõ est enim.Luc.6.fo.127.e.Ro. Factum est autem cum turbæ. Et factum est cum esset in vna.Luc.5.fo.98.a
Dominica quinta.
Factum est autem cum turbæ irruerent.Et factum est Luc.5. fo.98.a.Ro.Dico autẽ vobis,quia nisi.Estote consentiens Mat.5.fo.45.c
Dominica sexta.
Dico autem vobis,quia nisi abundauerit.Estó consentiens. Mat.5.fo.45.c.Ro. In diebus illis.Iterum cum. Et statim ascendens Mar.8.fo.13.d
Dominica septima.
In diebus illis iterũ cũ.Et statim ascendens. Mar.8.fo.13. e Ro.Attendite à falsis prophetis.Multi dicent mihi.Mat.7 fo.67.f
Dominica octaua.
Attẽdite à falsis prophetis.Multi dicẽt mihi.Mat 7.fo.70 c Ro.Homo quidam erat diues qui habebat villicum.Qui fidelis est in minimo.Luc.16.fo.288.e
Dominica nona.
Homo quidam erat diues qui habebat villicum.Qui fidelis est &c.Luc.16.fo.288.e.Rom.Et vt appropinquauit.Principes autem.Luc.19.fo.318.f

Dominica decima.
Et factum est cum appropinquasset ad Beth. Princeps autem Luc. 19. fo. 327. c. Ro Duo homines ascendebāt. Afferebāt autem. Luc. 18 fo. 312 c
Dominica vndecima.
Duo homines ascendebāt. Afferebāt autē. Luc. 18. fo. 312. c Ro. Et iterum exiens de finibus Tyri. ad finem vsque cap. Mar. 7. fo. 12. c. f
Dominica duodecima.
Et iterū exiens de finibus &c. capitis. Mar. 7. fo 12. e. f. Ro. Beati oculi qui vident quæ vos. Factum est autem. Luc. 10. fo. 207. c
Dominica tertiadecima.
Beati oculi qui vident. Factum est autem. Luc. 10. fo. 207. e Rom. Et factum est dum iret in Hierusalem. Interrogatus autem. Luc. 17. fo. 305. c
Dominica decimaquarta.
Et factū est dum iret. Interrogatus autem. Luc 17. fo. 305. c Ro. Nemo potest duobus dominis seruire. Nolite ergo. Mat. fo. 63. f
Dominica decimaquinta.
Nemo potest duobus dominis. Nolite ergo soliciti. Mat. 6. vt supra. Ro. Et factū est deinceps. Et exiit hic sermo. Luc. 7. fo. 158. b
Dominica decima sexta.
Et factum est deinceps. Et exiit hic sermo. Luc. 7. vt supra. Ro. Et factum est cum introisset. Dicebat autem. Luc. 14. fo. 268 a
Feria quarta quatuor temporum.
Et respondens vnus de turba. Et inde profecti. Mar. 9. fol. 14. f
Feria sexta.
Rogabat autem illum quidam de pharisæis &c. vsque ad finem cap. Luc. 7. fo. 148. f
Sabbato.
Arborem fici. Dicebat ergo. Luc 13. fo. 258. b. c
Dominica decimaseptima.
Et factum est cum introisset. Dicebat autē. Luc. 14. fo. 268. a Ro. Pharisæi autem audientes &c. vsq; ad finem cap. Mat. 22. folio. 187. e

Domi-

Dominica decimaoctaua.
Pharisæi auté audiétes &c.cap.Mat.22.vt supra.R.Et ascé-
dens in nauim.Et cum trasiret.Mat.9.fo.81.e
Dominica decima nona.
Et ascendens in nauim.Et cum transiret.Mat.9.vt supra.R.
Simile factum est regnũ cœlorũ homini regi. Tunc habeũ
tes.Mat.22.fo.182.f
Dominica vigesima.
Simile factum est regnum cœlorum homini regi. Tunc ab-
euntes.Mat.22.fo 182.f.Rom.Et erat quidam regulus.
Hoc iterum.Iohan.4.fo.71 d
Dominica vigesimaprima.
Et erat quidam regulus.hoc iterum.Iohan. 4.fo.71.d.Ro.
Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi &c.ca
pitis Mat.18 fo.159.c
Dominica vigesima secunda
Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi &c.ca-
pitis.Mat.18.vt supra.Ro Tunc habeuntes Pharisæi consi
lium.Et audientes.mat.22.fo.185.b
Dominica vigesimatertia.
Tunc abeuntes Pharisæi.Et audientes.Mat.22.fo.185.b.R.
Hæc illo loquente.Et transeunte inde.Mat.9.fo.85.f
Dominica vigesimaquarta.
Hæc illo loquente ad illos.Et transeunte.Matth.9.fo.85.f
Ro Cum videritis abominationem De die autéilla.Matt.
24.fo.199.d
Dominica vigesimaquinta.
Cum subleuasset ergo oculos Iesus.Iesus ergo cũ cog.Ioh.
6.fo.91.d
Proprium sanctorum.
In die sancti Andreæ.
Ambulãs autem Iesus.Et circumibat Iesus.Matt.4.fo.34.c
In conceptione beatæ Mariæ.
Liber generationis.Omnes itaq;.Mat.1.fo.1.a.b
In die sancti Thomæ apostoli.
Thomas autem vnus. Multa quidem.Iohan. 20.fo.267.d.e
In die purificationis beatæ mariæ.
Et post quam impleti sunt.Et erat pater eius.Luc. 2.fo.47.f
In die sancti Mathæi apostoli.
Hoc est præceptum meum.Hæc mãdo.Io.15.fo.219. b.Ro.

Confitebor tibi pater &c.capi.Mat.10.fo.107.d
In die annunciationis Mariȩ.
In mẽſe autẽ ſexto.Et diſceſſit ab illa angelus. Lu.1.fo.17.c
In die ſancti marci Euangeliſtæ.
Ego ſum vitis vera.In hoc clarificatus.Iohan.15 fo. 215.d
Ro.Poſt hȩc autem deſignauit.In quãcunque ciuitatem.
Luc.10.fo.197.d
In die ſanctorum Philippi & Iacobi apoſt.
Nõ turbet cor veſtrũ.Si quid petieritis me. Io.14.fo.203.b
In die ſancti Iohannis Baptiſtæ.
Fuit in diebus Herodis.Et dixit Zacharias. Luc.1.fol.7.f
In die Apoſtolorum Petri & Pauli.
Venit autem Ieſus in partes cæſa.Tunc præcepit diſci. Mat.
16.fo.142.a
In die beatæ Mariæ Magdalenæ
Maria aũt ſtabat ad monumẽtũ.Cũ ergo ſero eſſet.Io.20.fo
261.f.Ro.Rogabat autem illũ &c.capitis.Lu. 7. fo.148.f.
In die ſancti Iacobi Apoſtoli.
Tunc acceſſit ed eum.Et egredientibus Matt.20.fo.170.c
In die ſancti Laurentij.
Amen amen dico vobis,niſi granum frumenti.Nunc anima
mea.Io.12.fo.183.f
In die aſſumptionis beatæ Mariæ.
Factum eſt autem dum irent &c.vſque ad finem capiti.Lu.
10.fo.214.b
In die natiuitatis eiuſdem.
Euang.vt ſupra in conceptione eiuſdem.
In exaltatione ſanctæ crucis.
Et ego ſi exaltatus fuero à terra.Hæc locutꝰ eſt Ieſus.Io.12
fo.187.f
In die ſancti Matthæi.
Et cũ tranſiret inde Ieſus.Tunc acceſſerunt.Mat.9.fo.83.a
In die ſancti Michaelis.
In illa hora acceſſerunt.Venit enim filius hominis.Mat. 18.
fo.152.f
In die ſanctorum Dionyſij & ſociorum eius.
Et deſcendens cum illis.Secundũ hæc enim.Luc.6.fo.114.f
In die ſancti Lucæ.
Poſt hæc autem deſignauit.Nolite trãſire.Luc.10.fo.197.
In die omnium ſãctorum.

Videns

Videns autem, Sic enim persecuti. Mat. 5. fol. 36. d

In commemoratione defunctorum.

Dixit ergo Martha ad Iesum. Et cum hæc dixisset. Iohan. 11. fo. 168. d

Itẽ. Ego sum panis viuus. Caro enim mea, Ioh. 6. fo. 104 d

Item. Sicut enim pater suscitat mortuos. Amen amen dico vobis, quia venit. Iohan. 5. fo. 80. d

Item Omne quod dat mihi pater. Murmurabant. Iohan. 6. fo. 100. d. e.

Item. Amen amen dico vobis, quia venit hora Non possum ego Iohan. 5. fo. 82, c

Commune sanctorum.

In natali Apostolorum.

Hoc est præceptum meum. Hæc mando vobis. Iohan. 15. fo. 219. b

Item. Ecce ego mitto vos. Cum autem persequentur. Matt. 10. fo. 94. d. e

Item. Hæc mando vobis. Cum autem venerit. Iohan. 15. fo. 221. c

Item. Ego sum vitis vera. In hoc clarificatus. Iohan. 15. fol. 215. d

Item. Facta est autem contentio. Ait autẽ dominus. Luc. 22. fo. 365. a. b

Item. Vos estis sal terræ. Nolite putare. Matth. 5. fo. 42. e

In natali vnius martyris.

Si quis vult post me venire, &c. vsque ad finẽ capitis. M[illegible]. 16. fo. 145. d

Item. Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti. Nunc anima mea. Iohan. 12. fo. 183. f

Item qui vos audit, me audit In ipsa hora. Luc. 10. fo. 202. a

Item si quis vult post me venire. Factum est autem. Luce. 9. fo. 182. a

Item. Nolite arbitrari quia &c. capitis, Matth. 10. folio 98. c

Item. Nihil est opertum. Qui autẽ negauerit. Matth. 10. fo. 97. a

Item. Si quis venit ad me, & non. Bonum est sal. Luc. 14. fo. 274 a

In natali plurimorum
Martyrum.

Et descendens cum eis. Secundum hæc. Lucæ. 6. folio 114.f.
Item. Cum autem audieritis prælia. Cum autem videritis. Luc. 21. fo. 346. a
Item. Et cum egrederetur de templo. Cum autem videritis Mat. 13. fo. 20. b
Item. Attendite à fermento phariseorum. Qui autẽ negauerit me coram. Luc. 12. fo. 236. e
Item. Sedente autem eo super. Et prædicabitur. Matth. 24. fo. 196. f.
Item. Vidẽs autem Iesus, turbas. Sic enim persecuti. Mat. 5. fo. 36. d
Item. Cum autem persequentur vos in ciuitate. Qui autem negauerit. mat. 10. fo. 95. f
Item. Qui vos audit. In ipsa hora. Luc. 10. fo. 202. a
Item. Væ vobis qui ædificatis &c. c. capitis Luc. 11. fo. 234. b

In natali vnius confessoris.

Sicut enim homo peregre. Accedens autem. Matth. 25. fol. 207. f
Item. Sint lumbi vestri. Ait autem ei Petrus. Luc. 12. folio 246. a
Item. Vigilate ergo. Si autem dixerit malus. Matth. 24. fol. 204, e
Item. Videte, vigilate &c. vsque ad finem capitis Marc. 13. fo. 20. e
Item. Nemo Lucernam. Et cum loqueretur. Luc. 11. folio 229. e
Item. Noli timere pusillus. Sint lumbi, Luc. 12. fo. 248. bc
Item. Homo quidam nobilis, Veruntamen. Lucæ. 19. folio 323. e
Item. Ecce nos reliquimus, &c. capitis. Matthæi 19. folio 165. b

In natali plurimarum
virginum.

Simile est regnum cœlorum thesauro. Iterum. Simile &c Mat.13.fo.128.a
Item. Tunc simile est regnum cœlorum decem virginibus. Sicut enim homo. Mat.25.fo.206.a

In dedicatione ecclesiæ.

Et ingressus perambulabat. Et illis audientibus. Lucæ.19. fo.310.f

In sponsalibus.

Et accedentes pharisæi. Et in domo Marc.10.fo.17.a

INDICIS FINIS.

¶ DE ORIGINE CARTHVSIANAE RELIGIONIS, Henrici Glariani Heluetij poëtæ laureati, centimetrum.

Quæ Carthusiacæ sit religionis origo,
Qua fluat historia, Calliopea refert.
Parrhisiis, rapidas vbi spumifer aggerit vndas
Sequana, & occiduas vellet adisse domos,
Atque vbi culta viret doctorum turba sophorum,
Turba salutifero non male grata deo.
Quidam erat insignis, doctrina visus honesta,
Quem coluit populus, quem coluere senes.
Huic mors extremam postquam spirauerat auram,
Non pompam inuidit funereasque faces.
Hic aderant magnique viri, doctique magistri,
Præclari iuuenes, decrepitique senes.
Mos etenim est, functum vita deferre sepulchro,
Qui fuit illius gymnasiarcha scholæ.
Ecce sed erectus, feretro proclamat ab alto:
Iudicio iusto sum reus ipse Dei.
Obstupuere omnes, nec enim leue pondus habebant
Verba resurgentis terribilisque viri.
Quid facerent? quis enim, quæ sint arcana tonantis
Iudicia, explanet? quis penetrare queat?
Non sepelire placet, donec lux altera cælum
Pulset, vti videant quid ferat hora sequens.
Vix sol prodierat, quando replet omnia vulgus,
Irruerant proceres, turbaque tota simul.
Dum rursus famuli mœstum mouere cadauer,
Dum stupet attonito gens male lecta foro,
Ecce iterum claro tales dat pectore voces:
Iustitia & iusto iudice victus ego.
Rursus inauditus gelidos tremor occupat artus,
Contremuere omnes, omnia terror habet.
Expectare placet quid sors feret vltima monstri,
Quippe tonant dubio verba priora sono.
Tertia lux aderat, iam tota cursat in vrbe
Fama mali, & miro murmure tecta subit.
In circum stupidi atque arrectis auribus astant
Quid velit, auscultant, corpus inane loqui.

Intonat horrendum, vocémque in sydera tollit:
Damnatus iusto iudice digna fero.
Et quis non timeat? quis non tremat? aut quis ab illis
Exemplis vitam non velit esse suam?
Bruno erat in cunctis longe venerabilis oris,
Et decus, ac vbi gloria rara soli.
Is septem iusti comites facit esse pauoris
Qui syluas secum, tristiaque antra petant.
Postquam illuc venere, simul sedere sub vmbra,
Atque ab eremita consilia alta rogant.
Prodiit in vocem canis pater ille capillis,
Et docuit quo sit vita paranda modo.
Effugite ô iuuenes stulti consortia mundi,
Temnite quæ vobis mors inopia rapit.
Quicquid id est quod mundus habet, linquamus oportet,
Nil sane æterni vile cadauer habet.
Temnite fortunas hominum, mala gaudia mentis,
Effugite ad mœsti vulnera quinque dei.
Quærite diuitias cœli, nam summa voluptas,
(Ad donum ignotum) dulcis eremus erit.
Hæc ait, illi inter sese pia verba retractant,
Cordibus accensis incaluere Deo.
Transierant Ararim, deinde Hœdua rura relinquunt:
Dextra Lugdunum, læua Gebenna fuit.
Iamque aderat Rhodanus, qui gurgite lapsus aperto,
Ducit ab Alpinis frigora sæua iugis,
Hinc prata Allobrogum atq; Vocantia rura premebant.
Suspiciunt syluas & nemora alta loci.
Scilicet aëreæ quo protenduntur & alpes,
Atque vbi perpetuo frigus & algor adest.
Hæc placuit duci mira inclementia cœli,
Hi scopuli digni carceris esse loco.
Hugo erat Allobrogum bene dignus episcopus oris
Candidior quo non vnus & alter erat.
Viderat hic septem (dictum mirabile) stellas
In nemora excelsi verticis ire palam.
Somnium erat talique viam sibi calle parari
Coniicit ad cœlum, stelligerasque domos.
Hunc adiit Bruno sociis comitantibus, hisce &
Quid veniant paucis commonuere modis.

Inclyte forte tuas præsul peruenit ad aures.
Qui modo Pharisia fertur ab vrbe pauor.
Is nos hinc alio vertit, vale diximus orbi,
Vrgemur tacito, tum sine fine, deo.
Non nos huc pepulit fictæ, mala gloria famæ,
Non simulatus amor, non simulata fides.
Da, petimus, paruum nostris conatibus orbem,
Seu scopulos isto, seu nemora illa loco.
Obstupuit præsul, tacitæ præsagia mentis
Concutiunt totum pectus adusque virum.
Fœlices animæ dixit, fœlicia certè
Tempora, quæ nostris vos tenuere locis.
Ite inquam, ite, viam vestro disponite fratri.
Quod petitis, cautum est quodque petetis, erit.
En sequor ipse ego vos, manibusque opibusque iuuabo,
Immemorem vestri non sinet vlla dies.
Illi abeunt, loca fœda situ, squalentia muco
Tecta vident, trucibus vix habitanda feris.
Hugo subit, templumque struit, tutosque recessus,
Et modico immensum tempore creuit opus.
Ipse quoque, vt maior grauitas ornaret eremum,
Induit hunc habitum, rupibus hisce fauet.
Hi primi tantæ sunt religionis alumni,
Hac fluat historia, Calliopea Vale.